Digitaliseret af | Digitised by

DET KGL. BIBLIOTEK
Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):	Holst, Frits.; fortalte af Frits Holst og Axel Larsen.
Titel | Title:	Felttogene i vore første Frihedsaar : Illustreret af Samtiden
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kjøbenhavn : J. Jørgensen & Co. (M. A. Hannover), 1888
Fysiske størrelse | Physical extent:	1 bd. (flere pagineringer) :

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

37,-409-4°
ex. 1

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130021923789

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

b

FELTTOGENE

I

VORE FØRSTE FRIHEDSAAR

FORTALTE AF

A. LARSEN, OG FRITS HOLST,
KAPTAJN. OBERSTLIEUTENANT.

ILLUSTRERET AF SAMTIDEN

ERNST BOJESENS
KUNST- FORLAG
KJØBENHAVN

Chr. J. Cato* lith. Etabl. Kjøbenhavn.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

FELTTOGENE

I VORE FØRSTE FRIHEDSAAR.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

FELTTOGENE

I VORE FØRSTE FRIHEDSAAR

FORTALTE AF

FRITS HOLST OG AXEL LARSEN
Oberstlieutenant. Kaptain.

ILLUSTRERET AF SAMTIDEN.

C. DALGAS, F. C. KJÆRSCHOU, EM. LARSEN,
F. C. LUND, NIELS SIMONSEN, P. C. SKOVGAARD,
C. SONNE O. A.

ERNST BOJESENS
KUNST- FORLAG.

KJØBENHAVN.

TRYKT HOS J. JØRGENSEN & CO. (M. A. HANNOVER).

1888.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Doulsen. X. A.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

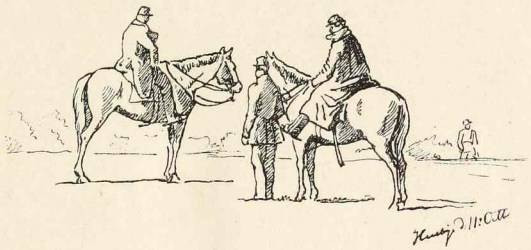

1848.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

SÖNDER-JYDLAND.
Maalestok paa 10 Miil: (geograph:)
danske
Fredericia
Kolding
Middelfart
Hjerting
Fanö
Sönderby
Ribe
Manö
Assens
Aarö
LILLE BELT
Faaborg
Rømö
Nordborg
Aabenraa
Jordsand
Höyer
Tönder
Sylt
Graasten
Augustenborg
Sönderborg
Lyksborg
Flensborg
Föhr
Amrum
Bredsted
Kappel
Hooge
Felvorm
Nordstrand
Husum
Slesvig
Ekernförde
Frederikstad
Garding
Tönning
Rendsborg
Kiel
Wesselburen
Wöhrden
Nortorf
Neumünster
Meldorf
Albersdorf
Eider-Str
VESTERHAVET
FYEN
Vestlig L: fra Kjöbenhavns Meridian:

Indledning.

»En Kampens Pris din Dejlighed er vorden,
én Bejler kom fra Syd og én fra Norden.«

Sønderjydland havde allerede i Oldtiden en særegen Betydning for de af Danerne beboede Lande derved, at det var Formuren mod de syd for Ejderstrømmen boende Saxer og Vender. Efter Sagnet maa endog den første Aarsag til, at Danmarks Rige blev samlet, søges netop i Nødvendigheden af at enes om at værne dette Grænseland. Det fortælles, at en Gang, da Jyderne trængtes haardt af deres sydlige Naboer, sendte de Bud om Hjælp til Stammefrænderne paa Øerne og i Skaane; de kom og hjalp at værge det gamle Virke ved Slien. Af Taknemmelighed kaarede Jyderne Lejrekongen Dan til deres Herre, og efter ham kaldte hans Mænd det samlede Rige Danmark.

Allerede i hine fjærne Tider indsaa' man Nødvendigheden af et stadigt Vagthold ved Sydgrænsen, og fra Hedeby (Slesvig) vogtede derfor Dankongens Jarl med opbudt Ledingsmandskab fra Sønderjydland det Virke, der skulde spærre

Fjendens Vej. Den mægtige Karl den store erkjendte Ejderen for Danmarks Grænse, og da Knud den store og den tyske Kong Konrad d. 2den mødtes i Rom 1027, enedes de paany om, at dette gamle Skjel fremdeles skulde blive ved Magt.

Tæt nord for denne Grænse rejste Dronning Thyra sit Danevirke; vel lykkedes det den tyske Kong Otto at gjennembryde det og brænde alt Træværket deri, men Sven Tveskæg rejste det paany og stærkere i Sten, og fra den Stund af vedligeholdtes, om end med skiftende Kaar, det gamle Virke i henved 300 Aar. Om Valdemar den store melder en i hans Kiste nedlagt Blyplade, at han rejste den Mur af brudte Tegl, der almindelig kaldtes Danevirke, til hele Rigets Værn. Hans Søn, Valdemar Sejr, fuldendte Faderens Værk, men gjorde det samtidig unyttigt ved nord for Virket at skabe en Fjende, der i Tidernes Løb skulde blive Danmark farligere end de Saxer og Vender. Valdemar blev den sidste danske Konge, der herskede ligesaa uimodsagt ved Ejderen, som ved Øresund.

Abel Valdemarsøn modtog, som yngre Søn, Sønderjydland som personligt Len af sin Fader. Vel faldt det, da han senere besteg Tronen, tilbage til Kongeriget, men da efter hans snart paafølgende Død hans yngre Broder kaaredes til Konge, gik Hertugdømmet over til Abels Sønner, og skjønt det kun gaves som personligt Len, forblev det dog i hans Slægt til den uddøde.

Ved denne mægtige Lensmand, der saaledes skabtes ved Rigets Grænse, blev Kongens Magt i Sønderjydland betydelig indskrænket. Hertugerne af Abels Hus glemte dog aldrig helt deres Udspring fra Sven Estridsens gamle Kongestamme og vedbleve at føle sig knyttede til Moderlandet, selv om de i Lighed med Rigets øvrige gejstlige og verdslige Stormænd ivrig arbejdede paa at vinde en saa selvstændig Stilling som mulig overfor Kronen. Under disse Stridigheder med Kongen af Danmark søgte Hertugen af og til Støtte hos de nordtyske Fyrster, ogsaa hos deres nærmeste Naboer, de holstenske Grever; men nogen varig Forbindelse opstod ikke deraf. Først med Grev Gerts Erobringsplaner begynder Holstenernes Forsøg paa at vinde fast Fodfæste nord for Ejderen. I Opløsningstiden under Kristoffer d. 2den og efter hans Død, lykkedes det Grev Gert at blive Hertug i Sønderjydland, men da Niels Ebbesens djærve Daad friede Danmark for denne Plageaand, fik Hertug Valdemar Ret til at indløse sit Hertugdømme paany. Dette lykkedes dog ikke fuldstændig; den sydlige Del forblev i Grevens Vold, saaledes at Holsten strakte sig til Flensborg Fjord. Nord for Flensborg, nær Bov, hvor Aarhundreder senere Holstenerne skulde føle Danmarks Magt, byggede Grev Klavs den faste Borg Nyhus.

Valdemar Atterdag glemte under sin store Kongegjerning ikke Sønderjydland; Hertugen blev tvungen til at forny sit Lensforhold til Danmark, og da de holstenske Grever nægtede at slutte Fred den Gang Valdemar, efter at have

været fordreven, igjen kom til sit Rige, gik han mod dem, slog dem i aaben Mark og indtog med stormende Haand Flensborg, hvorefter Greverne skyndsomst faldt til Føje.

Den sidste Hertug af Abels Æt havde overdraget Valdemar sin Indløsningsret til Gottorp Len og derved aabnet Udsigt til hele Sønderjydlands Gjenerhvervelse, men faa Maaneder efter den barnløse Hertug Henrik, blev ogsaa Kong Valdemar kaldet bort, og de holstenske Grever nyttede da Lejligheden til, som nærmeste Frænder af den sidste Hertug, at kræve Arv efter ham. Med Magt og List bleve de danske frarevne alle de Borge, Valdemars Statholder havde bragt paa danske Hænder, og snart sade de inde med hele Landet til Kolding Aa, undtagen Tørning Len, hvor den mægtige Adelsslægt Limbæk holdt sig næsten uafhængig.

Den kloge Dronning Margrete var for optaget af sin store Plan om at samle Nordens Riger, til i Øjeblikket at kunne tænke paa at trænge Holstenerne tilbage; hun foretrak derfor paa Danehoffet i Nyborg at forlene den ene af Greverne, Gerhard, med Hertugdømmet som dansk Len. Men da den unge Kong Erik (Erik af Pommern) senere drog om i Riget for at modtage Hylding, nægtede Hertug Gerhard, der var stævnet til Møde i Assens, at aflægge Lenseden, idet han erklærede, at Landet var hans ved Arv, og Lensforholdet til Danmark var en forældet Form uden Betydning. Dronning Margrete nøjedes med at udstede en Erklæring om, at Forleningen ikke havde fundet Sted, og gjemte Sagen til bedre Tider.

De kom, før nogen tænkte det. Den stormodige Hertug faldt paa et Tog mod Ditmarsken, og hans Enke sad tilbage med tre smaa Sønner. Kong Erik tiltvang sig efter dansk Ret Formynderskab for de umyndige, og snart havde de danske igjen adskillige Borge inde i Sønderjydland. Da Holstenerne med Vold søgte at hindre dette, stævnede Kong Erik Hertuginden for sig i Kolding. Paa hendes Vegne mødte hendes Svoger Henrik, Biskop af Osnabrück, og erklærede sig rede til at svare paa Kongens Klager for de forsamlede fra begge Sider, men Kong Erik lod ham vide: „at han var Konning i Danmark og havde Hertugdømmet under sig, og hvad Kjæremaal han havde til sine Undersaatter og til sine Mænd, havde han ikke nødig at skylde dem for, uden for Rigens Raad, fordi han havde ingen Herre over sig uden Gud og var en fri Konning".

Holstenerne maatte den Gang bøje sig for Kongen; men snart brøde de igjen det indgaaede Forlig. Den unge Grevesøn tog Navn af „Hertug af Slesvig" og sendte, sammen med sine holstenske Frænder, Kongen sit Fejdebrev. Paa Danehoffet i Nyborg 1413 blev derfor Hertugdømmet som et forbrudt Len erklæret for hjemfaldet til Kronen.

Kampen for Sønderjydland var nu i fuld Gang. Fra det faste Gottorp Slot trodsede Greverne Danmarks Magt og brøde frem, saa ofte anden Virksomhed

kaldte Kongen bort. For at ende Striden, indankede da begge Parter Sagen for den tyske Kejser Sigismund, og 1424 fældte han den Dom, at Hertugdømmet Sønderjydland efter fuldgyldige, uimodsigelige Vidnesbyrd var et dansk Len, et Land med dansk Ret, Sprog og Fortid, og at Greverne ingen som helst retlig Adkomst havde til det; dets Bortgivelse som Len tilkom udelukkende Kongen og Riget.

Holstenerne nægtede at bøje sig for denne Dom og begyndte, understøttede af de mægtige Hansestæder, Krigen paany. Men de danske Stormænd rejste sig, kjede af den langvarige Fejde, mod Kong Erik og dreve ham ud af Landet, og med ham blev Tanken om Sønderjydlands Gjenerhvervelse for lang Tid landflygtig. Hans Efterfølger, Kristoffer af Bajern, gav efter Rigens Raads Begjæring Hertugdømmet til Grev Adolf af Holsten som arveligt Len.

Kristoffer fulgtes paa Tronen af Kristjern d. 1ste, en Søstersøn af Hertug Adolf. 11 Aar efter hans Tronbestigelse døde Morbroderen barnløs; han var den sidste mandlige Ætling af det holstenske Grevehus, og Sønderjydland faldt derved som herreløst Len tilbage til Kronen. Holstenerne vilde imidlertid nødig slippe Forbindelsen med det nordlige Hertugdømme og besluttede derfor hellere selv at følge med ind under Danmark, end opgive dette Forhold. Fra Raadhuset i Ribe udraabte Biskoppen af Slesvig Kong Kristjern som Hertug af Sønderjydland og Greve af Holsten. For alle samtidige stod dette som en Udvidelse af Danmarks Magt, og Holstenerne maatte høre meget ilde, fordi de, som det blev sagt, havde opgivet deres Selvstændighed. Prisen, for hvilken denne Fordel blev vunden, var den, at Kong Kristjern ikke inddrog Sønderjydland som hjemfaldent Len, men lod sig vælge til Hertug dér. Ingen tænkte den Gang paa, hvor dyrt dette senere skulde vise sig at være.

I den Haandfæstning, Kongen maatte udstede, holdtes de to Lande bestemt ude fra hinanden. Hertugdømmet beholdt den jydske Lov, dansk Ret og Landsting ved Uruehoved; Grevskabet beholdt saxisk Ret og sine Møder ved Bornhøved. Derimod skulde begge Lande blive evig udelte sammen, danne en fælles Arv, og de maatte ikke stykkes ud, hvad tidligere var sket i Holsten.

Til Trods for disse Bestemmelser, fandt dog talrige Delinger Sted under de første oldenborgske Konger. De danske Stormænd fandt det lettest at forsørge de yngre Sønner i Kongehuset ved at henvise dem til Hertugdømmerne (Holsten var ogsaa bleven ophøjet til Hertugdømme); men disse vedblev desuagtet at danne en samlet Enhed. Ved Forhandlingerne med Stænderne optraadte de regerende Herrer i Fællesskab som Indehavere af Regeringen, og desuden indskrænkedes betydeligt i Tidernes Løb Antallet af de Slægter, der havde Del i Regeringen, saaledes at de fleste kun bleve Godsejere, der under visse

Betingelser (naar de regerende Linjer uddøde) havde Udsigt til at blive optagne blandt de regerende.

Under de første Konger af det oldenborgske Hus indtog Danmark en saadan Magtstilling, at ingen af Hertugerne tænkte paa at følge en for Rigets Enhed farlig Politik. Paa Rigsdagen i Odense 1579 blev det paany fastslaaet, at Sønderjydland var et Len af Danmark, Holsten af den tyske Kejser. Men da Danmarks Stjærne begyndte at dale efter Kristians d. 4des Uheld i Trediveaarskrigen, rejste Tvedragtens Aand paany Hovedet. I Regeringen i Hertugdømmerne sad den Gang foruden Kongen af Danmark kun Hertugen af Holsten-Gottorp. Under Svenskernes Indfald 1658 sluttede han sig aabenlyst til sin Svigersøn, Karl Gustaf, og førte derved som utro Vasal Avindskjold mod Riget. Dette medførte et ulægeligt Brud mellem Kongen af Danmark og Hertugen af Holsten-Gottorp; foreløbig sejrede Hertugen, støttet til Sverrig. Ved Freden i Roskilde maatte Danmark erkjende Hertugens Uafhængighed, og for at Kongen ikke skulde være mindre selvstændig end Hertugen i Fællesregeringen, fritog han ogsaa sig selv for sit Lensforhold til Kongeriget. Sønderjydland var saaledes løsrevet fra Danmark og forblev det i 55 Aar. Kristian d. 5tes Forsøg paa under den skaanske Krig atter at vinde det tabte igjen mislykkedes, hvilket gik ham saa nær til Hjærtet, at han i sit Testamente paalagde sine Efterfølgere at gjenerhverve Sønderjydland og den gamle Rigsgrænse ved Ejderen.

Frederik d. 4de førte igjennem, hvad der var mislykket for hans Fader. Under den store nordiske Krig erobrede han de holsten-gottorpske Fæstninger og udstedte derefter 1713 en Kundgjørelse, hvorved han tog Hertugens Lande i Besiddelse. Ved Freden i Frederiksborg samtykkede Sverrig heri. Den tyske Kejser nægtede dog at bekræfte Hertugens Afsættelse i Holsten, og han vedblev derfor fra Kiel at styre sit Land i dette Hertugdømme; men Sønderjydland til Ejderen var gjenvunden for Danmark. Den 22. April 1721 blev det inkorporeret i den danske Krones Lande, og Frankrig og England overtoge Garantien for den sikre Besiddelse af Hertugdømmet for de kommende Tider.

Det holsten-gottorpske Hus indtog stadig en fjendtlig Holdning mod Danmark, og dette Fjendskab fik øget Betydning, da Hertug Peter Ulrik besteg den russiske Trone. Hans pludselige Død reddede dog Danmark fra Krig med Rusland, og hans Efterfølgerske, Kejserinde Katrine d. 2den, gav ved en Traktat af 1773 for bestandig Afkald paa al Fordring paa Hertugdømmet Sønderjydland for sig og sin Slægt. Senere bortbyttedes den hertugelige Del af Holsten mod Grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst, der ved Arv vare tilfaldne Kongen af Danmark. Hele Holsten til Elben blev derved knyttet til den danske Kongeslægt.

Belært af den dyrekjøbte Erfaring arbejdede den snilde Bernstorff paa at fjærne alle Muligheder for fremtidige nye Delinger. Der fandtes endnu i Sønder-

jydland tre hertugelige Slægter, den glücksborgske, den avgustenborgske og den beckske; af disse ejede kun den glücksborgske Land i Hertugdømmet, og en saadan Besiddelse var Betingelsen for at kunne gjøre Ret til Deltagelse i Regeringen gjældende, naar det danske Kongehus eller den holsten-gottorpske Slægt uddøde. For at formindske den Fare, der laa heri, afkjøbte Danmark den avgustenborgske og den beckske Linje deres Arveret til de glücksborgske Besiddelser, saaledes at alle Krav paa Deltagelse i Regeringen i Sønderjydland faldt bort, da den glücksborgske Linje uddøde 1779. Sønderjydland kunde for Fremtiden kun ved Vold løsrives fra Moderlandet.

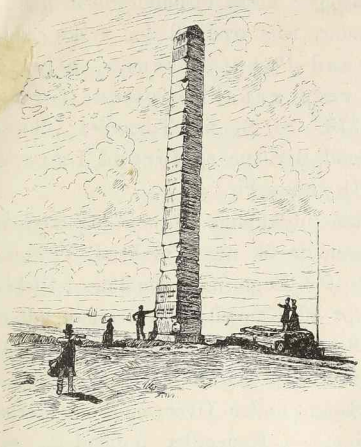

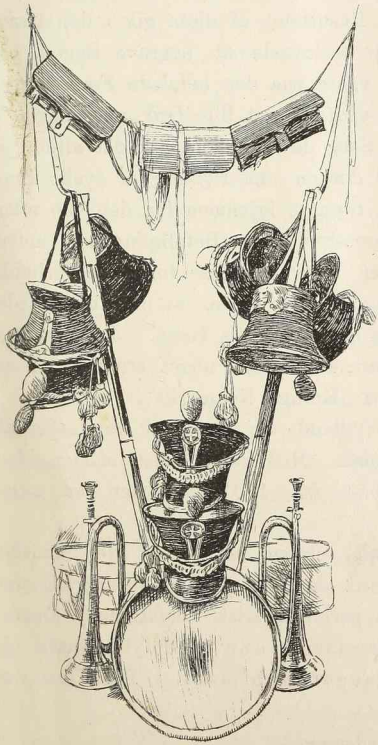

1ste Kapitel.

Tilstanden i Sønderjydland og Kongeriget i de nærmeste Aar før 1848.

»Én Ting mangler ved den Have:
Ledet er af Lave.«

Ved Traktaten af 1721 havde den danske Krone sikret sig Besiddelsen af Hertugdømmet Slesvig, men derved havde selve Danskheden i Slesvig intet vundet; den blev endnu i henved 30 Aar forhaanet og undertrykt af tysk Regering, tyske Embedsmænd og tysk Adel, og naar man véd, at endnu langt ind i dette Aarhundrede var Folkesproget paa Landet dansk indtil Slien, saa maa man i Sandhed forbavses over og beundre den sejge Modstandskraft, hvormed den sønderjydske Bonde har hævdet sit Modersmaal, trods de vedholdende og hensynsløse Bestræbelser for at tilintetgjøre det. I Kjøbstæderne havde Fortyskningen større Held med sig, dels paa Grund af det større Antal Embedsmænd, som her havde Sæde, og dels paa Grund af den Mængde tyske Haandværksfolk, som de tyske Hertuger havde indkaldt. Retssproget var indtil 1840 højtysk i hele Sønderjydland, Kirke- og Skolesproget i den langt overvejende Del ligeledes højtysk. Bonden forstod enten slet ikke, eller kun til Dels Dommeren, som forhørte og dømte ham, Advokaten, som førte Sag for ham, og Præsten, som tolkede ham Guds Ord. Hvorledes det stod til med Skoleundervisningen, vil fremgaa af den Mængde

Klager, der i Slutningen af forrige og i Begyndelsen af dette Aarhundrede indgik fra Præster, navnlig i Angel, over deres Konfirmander, som trods (!) den tyske Skoleundervisning ikke forstode et Ord af, hvad Præsten sagde, eller af hvad der stod i deres Katekismus, og vare ganske blottede for Begreb. En Præst, Matthias Pinse i Eskeris (1776—1812), fik Tilnavnet „Børnevennen", fordi han i Skolen var saa venlig imod Børnene og forbød Læreren at prygle dem, fordi de talte Dansk indbyrdes.*)

Frederik den 6te var ikke blind for disse ulykkelige Forhold og udstedte en Del Forordninger for at hjælpe paa dem, men de fik ingen praktisk Virkning. Følgende Træk er i saa Henseende betegnende for Regeringsforholdene i Slesvig paa den Tid: Kongen udstedte 1810 et Reskript til Kancelliet, hvori han udtalte som sin Vilje, at i de Amter og Distrikter af Sønderjydland, hvor Dansk var Almuens Sprog, skulde Dansk ogsaa indføres som Rets-, Kirke- og Skolesprog, og at Kancelliet i den Anledning skulde tage Sagen under Overvejelse og derpaa fremkomme med en allerunderdanigst Forestilling. — Kancelliet indhentede sine Oplysninger hos Avtoriteterne i Slesvig, men Resultatet af disse gik i den Grad Tyskheden imod, at de tyske Kancelliherrer besluttede at begrave Sagen, og Kongen maatte indtil sin Død, 29 Aar efter, vente paa den befalede Forestilling, uden at faa den. I Kancelliets Dagbog findes vedføjet det lille Ord „wegzulegen", hvor de indkomne Indberetninger nævnes. Som det gik her, gik det altid, — mellem Kongen og de danske Sønderjyder stod der en tæt Fylking af tyske Embedsmænd, der nok skulde sørge for, at intet trængte igjennem fra den ene eller anden Side, som ikke stemte med tyske Interesser. Hos Befolkningen i selve Kongeriget havde man ingen Forstaaelse af eller ingen Interesse for disse Forhold. Nationalitetsfølelsen ligeoverfor det tyske var saa lidt tilstede, at man betragtede det som fint at tale tysk og at have et tysk Sving paa sit Navn. Ja, endnu i Tyverne af dette Aarhundrede fandt Kjøbenhavnerne ikke noget stødende i, at Kongens Nytorv paa Gadehjørnerne benævnedes „Königs Neumarkt".

Danskhedens Undertrykkelse i Sønderjydland var, som vi have sét, af gammel Dato og var saa at sige bleven kronisk. Med Slesvigholsteinismen, der først skriver sig fra 1816, ja egentlig først fra 1831, fik den en akut Karaktér, der førte til Katastrofen 1848.

Paa Kongressen i Wien blev Holsten, skjønt en Del af den danske Stat, indlemmet i det tyske Forbund, og Frederik den 6te forpligtede sig til som Forbundsfyrste at give dette Hertugdømme en parlamentarisk Forfatning. Denne Forpligtelse, som det iøvrigt var overladt Regenterne selv at opfylde, naar og hvorledes de vilde, gav Anledning til, at Professor Dahlmann i Kiel, der var

*) Mørk Hansen: Sønderjydernes Kamp for Modersmaalet.

det holstenske Ridderskabs lønnede Sekretær, i 1816 affattede et Forslag paa Ridderskabets Vegne til en for Slesvig og Holsten fælles Forfatning, der var bygget paa Privilegierne af 1460. Forslaget fandt hverken Naade for Kongens Øjne eller Tilslutning hos Befolkningen, men Ideen om en statsretlig Forbindelse mellem de to Hertugdømmer saa' første Gang Dagens Lys med dette Forslag, og lærtes fra nu af stadig ved Kiels Universitet, hvor Dahlmann var Professor.

Af langt større Betydning var Uve Lornsens Skrift: „Ueber das Verfassungswerk in Schleswigholstein", som udkom i Kiel 1830, og hvori han i et kort og myndigt Sprog fordrede en fri Forfatning for de til een tysk Stat forenede Hertugdømmer, som kun skulde have Konge og Fjende tilfælles med Danmark. Forfatteren blev dømt til ét Aars Fæstningsarrest og til Fortabelse af sit Embede — han var Landfoged paa Sylt —, men Skriftet havde gjort sin Virkning og som en Brandfakkel tændt Ild i Gemytterne. I kort Tid havde den skabt flere Tyskere i Sønderjydland end Adels- og Embedsmandsvælden i Aarhundreder. Thi Sagen var den, at i Sønderjydland sukkede baade Bønder og Borgere under en forældet absolutistisk og bureaukratisk Lovgivning, der ikke levnede dem Ret til den tarveligste Frihedsytring. Fra Danmark hørte man aldrig noget, der kunde give Haab om en Forbedring af denne Tilstand, ja efter Uve Lornsens Paastand stod Kongeloven i Vejen for, at en fri Forfatning kunde indføres her, hvorimod i Tyskland Friheds- og Lighedsideerne satte alle Universiteter i Bevægelse, og paa Wienerkongressen var der jo, som ovenfor bemærket, lovet alle til det tyske Forbund hørende Stater en repræsentativ Forfatning. En Gaaen-op i Tyskland stod derfor for mangen Slesvigers Øjne som den eneste Udvej til at komme bort fra de nuværende og ind under lykkeligere politiske og borgerlige Forhold; dertil kom endnu, at Forfængeligheden blev smigret ved at regnes med til den store, tyske Nation, hvis Fortræffelighed blev lovprist i Skrift, Sang og Tale.

Fra Regeringens Side blev ikke alene intet gjort for at modarbejde denne stærke Dragen mod Syd, men den syntes endog at begunstige den og at indrømme, at Holsten og Slesvig dannede en selvstændig Stat for sig i Monarkiet. Ikke nok med, at det avtoriserede Sprog i alle Forhold var Tysk, at alle Embedsmænd udgik fra Kiels Universitet, at Toldgrænsen var lagt mellem Kongeriget og Sønderjydland, og at Regeringskontorerne i Kjøbenhavn vare samlede i et fælles slesvig-holstensk Kancelli, men den 15. Maj 1834, netop da Slesvig-holsteinismen satte Gemytterne i Bevægelse, oprettedes en for begge Hertugdømmer fælles lokal Regering paa Gottorp, en fælles øverste Domstol i Kiel, samt fælles Examenskollegium for Teologer og Jurister.

En mægtig Støtte fandt den ny Lære i de to ærgjærrige og driftige Prinser af Avgustenborg: Hertug Kristian Avgust og Prins Frederik, almindelig

kaldet Prinsen af Noer efter et Gods, han ejede. Som mandlige Ætlinger af Kristjern den 1ste mente de at have Arvekrav paa Holsten, naar Mandslinjen i Kongeriget var uddøet, thi i Holsten var efter tysk Fyrstelov Kvindesiden ikke arveberettiget. Den slesvig-holstenske Lære kom dem derfor udmærket tilpas; thi blev Slesvig en Del af en tysk Stat, saa kunde deres formentlige Arvekrav udstrække sig ogsaa til dette Hertugdømme. — De støttede derfor begge af al Magt den slesvig-holstenske Bevægelse, og Hertugen sørgede for at skaffe sine statsopløsende Teorier Udbredelse gjennem anonyme Artikler i tyske Blade, anonyme Flyveskrifter og talrige Agenter. Adelen i Hertugdømmerne, der i Begyndelsen havde sét skjævt til Slesvigholsteinismen med dens Frihedsfordringer, og mange

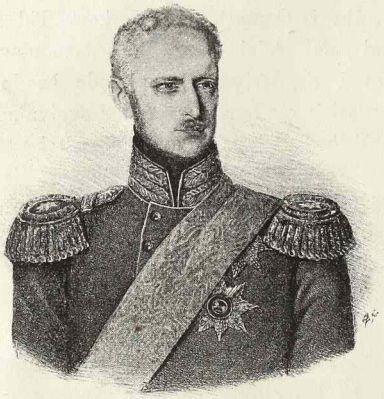

Prinsen af Noer.

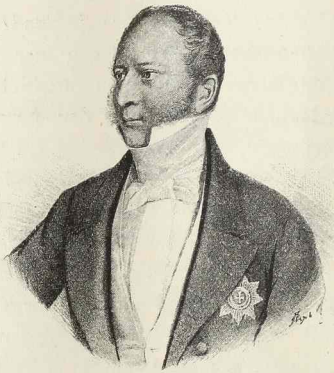

Hertugen af Avgustenborg.

højere Embedsmænd, hvem den nyere Tids demokratiske Ideer smagte af Oprør, og som derfor havde holdt sig tilbage, bleve beroligede og sluttede sig til Bevægelsen, da de saa' to Prinser, fuldblods Aristokrater, nær beslægtede med Kongehuset, støtte den og derved ligesom give den Lovlighedens Præg.

Slesvigholsteinismen bredte sig hurtig over Syd- og Mellemslesvig, undertrykkende og hæmmende alt, som var dansk, paa den hensynsløseste Maade, indtil den endelig i den nordslesvigske Bonde mødte en Skranke, som den ikke mægtede at rydde af Vejen.

Den 28de Maj 1831 indførtes Provinsialstænder i den danske Stat, saaledes at Øerne, Jydland, Slesvig og Holsten hver fik sin Forsamling. Det var ganske vist en Streg i Regningen for Slesvig-Holstenerne, at de to Hertugdømmer

ikke havde faaet en fælles Forsamling, men til Gjengjæld vare de sikre paa at faa en overvejende Majoritet i den slesvigske Forsamling ligeoverfor de danske, fordi Valgretten var knyttet til visse Stænder og til en vis Størrelse af Grundejendom, saaledes at det egentlige Folk, altsaa den dansktalende Del, kun vilde blive meget svagt repræsenteret. At Tysk skulde være Forhandlingssprog var jo desværre selvfølgeligt.

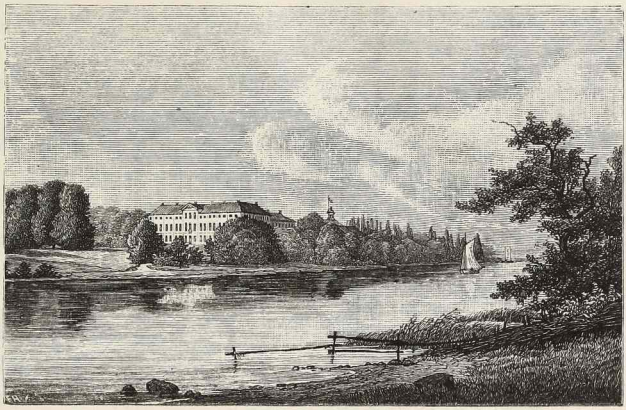

Avgustenborg.

I 1836 traadte de slesvigske Stænder første Gang sammen. Da var det, at den kjække Bonde Nis Lorenzen fra Lilholt stillede sit Forslag, at tysk og latinsk Sprog maatte afskaffes som Statssprog overalt i Hertugdømmet, hvor Kirke- og Skolesproget var Dansk. Denne hans uventede og raske Optræden gav ligesom Signalet til en aandelig Rejsning mellem de nordslesvigske Bønder for at værne om deres danske Modersmaal, og da Forslaget kom til Behandling i næste Samling 1838, var det understøttet af talrige Petitioner fra Nordslesvig; en af disse talte 1500 Underskrifter. Mærkeligt nok gik Forslaget igjennem, hvoraf Følgen var Reskriptet af 14. Maj 1840, der gjorde Nis Lorenzens Forslag til Lov. Men Slesvig-Holstenerne, som i de to mellemliggende Aar vare blevne mere enige, fortrøde nu højlig den Indrømmelse, de havde gjort Danskheden, og næppe var Reskriptet udkommet, før alle deres Blade vrimlede af Artikler, der bekæmpede det og forlangte det tilbagekaldt. Forslag herom blev stillet i Samlingen 1840, og, hvor utroligt det end synes, saa androg virkelig Forsamlingen om, at det Lovbud, som den to Aar i Forvejen havde bedt om, maatte blive taget tilbage.

Nis Lorenzen Lilholt.

Forhandlingerne, som fandt Sted i den Anledning, vare meget livlige. De danske Slesvigere og det danske Sprog blev omtalt med en Ringeagt, som ingensinde før; ja selv Hertugen af Avgustenborg, der var fast Medlem af Forsamlingen, undsaa' sig ikke for at give sit Bidrag til den Haan, der vistes Danskheden, og paastod blandt Andet, at Tysk var alle Slesvigeres Modersmaal. Nis Lorenzen tog djærvt til Gjenmæle og erklærede rent ud Hertugens Paastand for en Usandhed, thi over Halvdelen af Hertugdømmets Indbyggere vare Danske eller Frisere, og saaledes havde Forholdet været i 1000 Aar. Da den fanatiske og svulstige Advokat Gülich truede med, at Frederik Barbarossa vilde vaagne, saa svarede Nis Lorenzen, at saa vilde Holger Danske ogsaa vaagne, og saa vilde Kampen blive værre end den nuværende. — Reskriptet toges vel ikke tilbage, men det blev fortolket og indskrænket paa saa mange Maader, at det i sit Resultat var betydningsløst.

Kristian Flor.

Imidlertid havde de danske i Slesvig faaet mere Mod til at træde virksomt op. Bønderne havde givet Exemplet, de danske i Byerne fulgte det, og her, hvor Danske og Slesvig-Holstenere boede Dør om Dør, førtes Kampen med stor Lidenskabelighed og bredte sig til alle Omraader. En væsentlig Støtte fandt de danske Slesvigere i de to Professorer Poulsen og Flor ved Kiels Universitet. Førstnævnte var født i Flensborg af tyske Forældre og havde faaet sin videnskabelige Uddannelse ved tyske Universiteter, men i Hjærtet var han saa dansk som nogen. Han var den første, som i et Skrift imødegik Uve Lornsens Teorier, og skjønt han boede i Kiel, Slesvigholsteinismens Brændpunkt, saa vedblev han i Flyveskrifter og i Bladartikler at bekæmpe dens falske Lære og at forsvare Danskhedens Sag. Flors utrættelige Virksomhed som de danske Sønderjyders kloge Raadgiver og virksomme allierede er bekjendt; hans Navn er uadskilleligt forbundet med deres Kamp for Modersmaal og Nationalitet. — Ved disse to Mænds Hjælp blev i 1838 det danske Blad „Danevirke“ oprettet i Haderslev, som en fælles Røst for de danske Slesvigere. Til Redaktør valgtes Peter Kristian Koch, en af Danskhedens varmeste og dygtigste Forsvarere. Fra 1. Oktober 1839 blev „Danevirke“ kraftig bistaaet af „Aabenraa Ugeblad“ — det senere „Freja“ —, som blev stiftet og redigeret af Urmager Frederik Fischer, i

hvis svage og forkrøblede Legeme der boede en fast Vilje og en varm Fædrelandskjærlighed. Hertugen vilde kjøbe Fischers Blad, men den fattige Mand, der var gift og havde Børn, og mangen Gang ikke ejede Penge til Brød, afslog Tilbudet; Hertugen skrev ogsaa i 1842: „Fischer er en rasende Dansker, og hvis Domsbasunen paa den yderste Dag ikke blæser paa Dansk, staar han ikke op af sin Grav." — I 1840 begyndte Bogtrykker Hostrup Udgivelsen af „Flensburger Zeitung", der redigeredes i tysk Sprog, men i dansk Aand. I disse tre Blade blev Slesvigholsteinismen bekæmpet af Mænd som Flor, Paulsen, Dr. Manicus, Herredsfoged Wimpfen og flere.

En stor moralsk Støtte var det for de danske Slesvigere, at Nationalfølelsen var vakt i Kongeriget, hvor man nu med Interesse og Deltagelse fulgte Begivenhederne i Slesvig.

Kristian d. 8de

Aaret 1842 begyndte under uheldige Varsler. Kristian den 8de, af hvis formentlige frisindede Anskuelser man havde ventet sig saa meget, skuffede grundig disse Forventninger ved den 7. Marts at udnævne Prinsen af Noer til Statholder i Hertugdømmerne, Præsident for Regeringen paa Gottorp og kommanderende General for de i Slesvig og Holsten garnisonerende Tropper. Samtidig fandt flere Embedsbesættelser Sted, alle i afgjort slesvig-holstensk Retning. De danske studsede vel ved denne Foranstaltning, men de tabte ikke Modet. De havde nu i Kjøbmand Peder Hjort Lorenzen faaet en dygtig, energisk og intelligent Fører, til hvem de med Rette saa' op.

P. H. Lorenzen var en varm Frihedsven, hvem Folkets Undertrykkelse af de priviligerede Klasser og af den forældede Lovgivning harmede. Uve Lornsens Skrift gjorde stærkt Indtryk paa ham, og han blev Slesvig-Holstener. Men efterhaanden som Avgustenborgerne og deres Tilhæng af Godsejere og Embedsmænd bleve herskende i Partiet, traadte Kampen for frisindede Reformer i Baggrunden, ja bleve endogsaa modarbejdede, idet Partiet tabte sit demokratiske Præg og snart kun arbejdede med storpolitiske Formaal og deriblandt navnlig Danskhedens Undertrykkelse. Lorenzen, der var en afgjort Modstander af Hertugen og dertil en Fjende af al Undertrykkelse, kom derfor mere og mere i Opposition til den herskende Slesvigholsteinisme, indtil han endelig 1839 trak sig ud af Partiet og nedlagde

sit Mandat som Stænderdeputeret for Haderslev. I Danmark var imidlertid i Slutningen af Trediverne Frihedsfølelsen stærkt vakt, og de Ideer, som opfyldte Lorenzen, havde her uforfærdede og dygtige Talsmænd, af hvilke Lorenzen personlig kjendte og korresponderede med Orla Lehmann. Kristian den 8de, der jo havde givet den norske Konstitution, vakte ved sin Tronbestigelse 1839 lysende Forhaabninger hos Frihedens Venner, og Lorenzen begyndte alvorlig at tænke paa, om ikke en Forening med Danmark vilde være Slesvigs Lykke. I 1840 tog han sit Parti, „og — skriver Lavrids Skau — efter at han først havde vundet Klarhed i dette Punkt, sluttede han sig med samme rastløse Iver, med samme Energi og samme ærlige og trofaste Stræben til de danske Frihedsvenner, som han tidligere havde gjort til de tysk-slesvigholstenske. Hvad Lorenzen gjorde, det gjorde han helt; der var ingen Halvhed skabt for denne Mand."

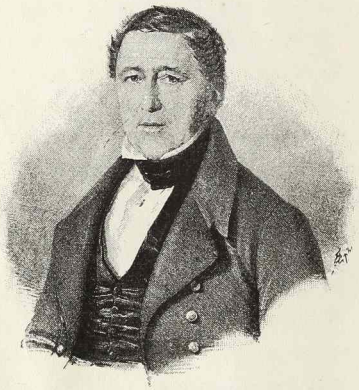

Peder Hjort Lorenzen.

I 1842 mødte Lorenzen som Deputeret for Sønderborg i Stænderforsamlingen, efter at han først i „Danevirke" havde gjort Rede for Grunden til, at han havde skiftet Standpunkt. De første Møder gik under de sædvanlige Drillerier mod alt, som var dansk. Den 9. November indbragte Advokat Gülich et fra 39 Skibsredere og Skippere i Aabenraa indkommet Andragende om, at det foreskrevne, paa Skibene indbrændte Mærke „Dansk Ejendom" maatte blive ombyttet med „Schleswigholsteinisches Eigenthum", samt at et slesvig-holstensk Flag maatte blive indført. Gülich endte sit Foredrag med Ordene: „Fort, fort mit dem Stempel der Knechtschaft!" Forhandlingen om dette Forslag blev ført med stor Lidenskabelighed fra Slesvig-Holstenernes Side. Lorenzen tog flere Gange til Gjenmæle, og mod ham rettedes nu den ene fornærmelige Beskyldning efter den anden for at have urene Motiver til sin forandrede Optræden. Da man til Slutning lagde ham Ord i Munden, som han aldrig havde sagt, bad han om Ordet for at forsvare sig, men det blev ham nægtet. Forslaget gik igjennem, og selv Hertugen stemte for Afskaffelsen af det danske Mærke og det danske Flag. Efter Afstemningen bad Lorenzen om Ordet for en kort Bemærkning, og da det var tilstaaet ham, erklærede han paa Dansk, at han for Fremtiden vilde tale Dansk i Forsamlingen, som et Vidnesbyrd om, at mere end Halvdelen af Hertugdømmets Indbyggere vare danske. Disse djærve Ord bleve modtagne med almindelig Forbavselse. Den kgl. Kommissarius, Joseph Reventlow-Criminil, erklærede ikke at forstaa Dansk, skjønt han var

Præsident for det tyske Kancelli i Kjøbenhavn. Præsidenten i Forsamlingen, Etatsraad Falck, vidste hverken ud eller ind, og Sekretærerne vilde ikke indføre hans Ord i Protokollen; de skrev kun, at „den deputerede fra Sønderborg talte Dansk". Under det Ordskifte, som nu opstod, talte Lorenzen 5 Gange, stadig paa Dansk, og i Protokollen blev stadig kun indført: „talte atter Dansk", „blev ved at tale Dansk". I næste Møde den 14de fortsatttes paa samme Maade, men i Mødet den 16de kom Sammenstødet til sit højeste. Lorenzen erklærede her, at han vilde blive ved at tale Dansk, indtil Kongen forbød det. En rasende Storm rejste sig imod ham efter disse Ord. „Zur Ordnung!" lød det fra alle Sider. Præsidenten adspurgte Forsamlingen — efter Hertugens Raad —, om den vilde taale, at Lorenzen talte Dansk, og der blev svaret med et almindeligt „Nein!", hvorpaa han forbød Lorenzen at tale Dansk, i Henhold til en Paragraf i Stænderforordningen. „Godt, Hr. Præsident," svarede Lorenzen og satte sig; men selv disse Par Ord vakte en saadan Forbitrelse i Forsamlingen, at mange forlode deres Pladser og indtoge en truende Holdning, hvorfor Lorenzen opfordrede den kgl. Kommissarius til at beskytte ham mod Vold. Kommissarius svarede ikke, men Præsidenten befalede ham at forlade Salen, hvilket blev efterfulgt af en almindelig Skrigen: „Heraus!" „Jeg viger kun for fysisk Vold," svarede Lorenzen og blev rolig staaende med korslagte Arme. Et Øjeblik saa' det virkelig ud, som om den fysiske Magt skulde anvendes, men Præsidenten betænkte sig og beroligede Forsamlingen med Løftet om, at Lorenzen, om fornødent med fysisk Magt, skulde blive forhindret fra oftere at indfinde sig i Salen. Hertugen var tilstede under det hele Optrin og var ikke bedre end de andre. Trods Præsidentens Udtalelse, indfandt Lorenzen sig ved det følgende Møde, men han tog ikke Ordet i dette. Senere talte baade han og Nis Lorenzen Dansk hver Gang de toge Ordet i Løbet af denne Samling.

Lorenzens djærve danske Optræden gav den nationale Aand et mægtigt Opsving baade nord og syd for Kongeaaen. Selve den gjæve Talsmand, „der paa de Tyskes Tinge havde slaaet til Lyd med Modersmaalets Klinge," blev hædret paa mange Maader. Nordslesvigerne flokkede sig om ham som deres Fører, fra Kongeriget blev der sendt ham Adresser, under hans Besøg i Kjøbenhavn blev der foranstaltet en stor Fest til hans Ære, og i Bladene og paa offentlige Møder bragtes ham beundrende og taknemmelig Hyldest. Et smukt Udtryk fik det danske Folks Taknemmelighed, da Formanden for den slesvigske Forening i Kjøbenhavn, J. C. Drewsen, under det første Skamlingsbanke-Møde 1843 overrakte ham den ved en Marks-Subskription tilvejebragte Hædersgave, et Sølvdrikkehorn med Indskrift: „Han vedblev at tale Dansk."

Kongen havde begyndt med at misbillige Forsamlingens Optræden mod Lorenzen, men i 1844 lod han dog Sprogpatentet udgaa, der paabød, at det kun maatte tillades en deputeret at tale Dansk i Stænderforsamlingen,

naar han erklærede ikke at kunne tale Tysk. Fra nu af mødte ingen af de danske Stænderdeputerede mere i Forsamlingen.

Sprogpatentet var den anden store Skuffelse, som Kristian den 8de beredte Danskheden i Slesvig; men den nedslog ikke Modet hos de brave Nordslesvigere, som nu vidste, at deres Brødre i Kongeriget stod ved Siden af dem i Kampen. Møderne paa Skamlingsbanke, det første 1843, senere hvert Aar, hjalp mægtigt til at styrke Broderbaandet. Her traf Danske fra Kongeriget sammen med Danske fra Sønderjydland til festlig Sammenkomst, hvor der lød fædrelandske Sange og Taler. — Den slesvigske Forening stiftedes ligeledes i 1843 med den gamle Bonde Hans Nissen fra Hammelef og den unge, højtbegavede Bonde Lavrids Skau fra Sommersted til Ledere. Dens Bestemmelse var at organisere og lede Forsvaret for dansk Sprog og dansk Nationalitet i Sønderjydland. I 1844 aabnedes Rødding Højskole, der gjorde udmærket Nytte som Støtte for dansk Sprog i Nordslesvig. Dens Forstander var fra 1845 Flor, der nu saaledes fik Ophold i Centrum af sin Virksomhed.

Lavrids Skau.

Men heller ikke Nordalbingierne, saaledes holdt Slesvig-Holstenerne af at kalde sig selv, laa paa den lade Side. Udnævnelserne i 1842 og Sprogpatentet i 1844 havde givet dem Vind i Sejlene. Deres Overmod og Dristighed gik snart over alle Grænser. Den slesvig-holstenske Fane (Nældebladet og to Løver) og det tyske Enhedsmærke (sort-rød-gylden) prangede ved alle deres Fester, og Sangen „Schleswigholstein meerumschlungen", hvori Slesvig-Holsten besynges som selvstændig Stat, lød ved alle Lejligheder*). Førerne for det danske Parti vare ikke alene udsatte for Haan og Drillerier, men ogsaa for personlig Overlast. „Det gik saa vidt — skriver Lavrids Skau —, at man fandt Grund til ikke at gaa ud, uden bevæbnet med en dygtig Knippel i Haanden eller en Dolk i Brystlommen." Især gik Tyskernes Had ud over Peder Hjort Lorenzen, hvem man først søgte at skille af med hans Kredit som Kjøbmand og dernæst tilføjede saa alvorlige og uforskyldte Æreskrænkelser, at han tog sin Død derover (17. Marts 1845, kun 54 Aar gammel).

---

*) Denne Sang er forfattet af en Advokat Chemnitz og blev første Gang sungen ved en Sangfest (Liedertafel) i Slesvig i 1844.

Sprogpatentet af 29. Marts 1844 vakte almindelig Uvilje og Smerte i Kongeriget. Det stod nu klart for det danske Folk, at skulde Sønderjydland frelses fra at blive en tysk Provins, saa maatte der handles saa kraftigt, som Forholdene tillod. Adresser fra Stænderforsamlingerne i Roskilde og Viborg, fra Kjøbenhavns Borgerrepræsentation, fra 20,000 danske Mænd og fra forskjellige Provinser anraabte Kongen om at tage Patentet tilbage og beskytte dansk Sprog og dansk Nationalitet i Sønderjydland. De bleve alle unaadigt optagne, og Stænderne bleve erindrede om, at Hertugdømmernes Anliggende ikke angik dem; men dette forhindrede ikke, at Stænderforsamlingerne i 1846 igjen indkom med Adresser i samme Retning og endnu mere indtrængende og varmt affattede. Allerede i 1843 var den slesvigske Hjælpeforening dannet af de utrættelige Arbejdere for den danske Sag i Slesvig: Professorerne Schouw, Clausen og J. E. Larsen, Bankdirektørerne Hvidt og H. P. Hansen, Grosserer Meinert og Fabrikant Drewsen (Syvstjærnen). Inden Aarets Udgang kunde denne Forening raade over 20,000 Rbd., som anvendtes, dels til Stiftelsen af Rødding Højskole, dels til Udbredelsen af dansk Læsning i Sønderjydland. Ogsaa Pressen i Kjøbenhavn, nemlig „Fædrelandet“ under Plougs, „Dansk Ugeskrift“ under Schouws, og „Almuevennen“ under I. A. Hansens Redaktion, talte stadig de danske Slesvigeres Sag og angreb Regeringen for dens Blindhed og Ligegyldighed.

Næppe vilde dog alt dette have ført til noget Resultat, naar ikke Slesvig-Holstenerne selv vare komne de danske til Hjælp ved den Dristighed og Uforskammethed, hvormed de mere og mere afslørede deres Plan: helt at skille Hertugdømmet Slesvig fra Danmark og forene det med Holsten til ét Rige, hvor kun Mandslinjen af det oldenborgske Hus regerede. Kongen kunde umulig længer lukke Øjnene for den truende Fare, og i 1846 foregik der et Omslag i hans Syn paa Sagerne. Det aabne Brev af 8de Juli 1846 slog fast, at i Hertugdømmet Slesvig gjaldt samme Arvefølge som i Kongeriget; desværre føjede det til, at Regeringen agtede at opretholde Forbindelsen imellem Slesvig og Holsten. Af mere Betydning var det, at Kongen i Avgust samme Aar afskedigede Prinsen af Noer fra hans Stilling som Statholder og General, samt Grev Joseph Reventlow-Criminil fra Embedet som Præsident i det slesvig-holstenske Kancelli. I Stedet for disse udnævntes L. N. Scheel og Grev Carl Moltke til Præsidenter, henholdsvis for Regeringen paa Gottorp og for Kancelliet i Kjøbenhavn. Begge disse to Mænd vare ganske vist Holstenere, men pligttro Mænd, der holdt paa Lov, Ret og Orden, hvorfor de ogsaa snart bleve hadede af Slesvig-Holstenerne. Hertugen af Avgustenborg protesterede mod det aabne Brev og bragte Arvefølgespørgsmaalet ind for det tyske Forbunds Domstol.

Samtidig med Nationalfølelsen var Frihedstrangen bleven vakt i det danske Folk, og, baarne frem af samme Mænd, voxede Folkets Stræben efter Danskhedens Sejr i Sønderjylland og efter frie Institutioners Indførelse sammen til en fælles Bevægelse, saa at man ikke ret vel kunde tænke sig den ene fyldestgjort uden den anden.

Orla Lehmann.

Stænderinstitutionen var kun en tarvelig Erstatning for Friheden, saa meget mere som Pressen var bunden ved utallige Love og Forordninger, og ved en beskikket Censor, der havde ubetinget Ret til foreløbig at undertrykke enhver Udtalelse paa Tryk, som han ansaa for stridende mod en Lov eller farlig for den offentlige Ro. Presseprocesser og Domfældelser til høie Bøder og Fængsel hørte derfor til Dagens Orden, saa at en Folkeførers Lod dengang ikke var saa taknemlig og saa farefri som nu til Dags, men alligevel kom Fordringerne om en fri Forfatning frem baade i Skrift og Tale. Den nye Tids Mænd lod sig ikke bringe til Taushed. Blandt disse maa først og fremmest nævnes Advokat Orla Lehmann, hvis store Begavelse, glimrende Veltalenhed, og utrættelige Virksomhed snart gjorde ham til Bevægelsens egentlige Leder. Ved hans Side stod den djerve, ofte vel hensynsløse, men altid oprigtige Carl Ploug, Redakteur af „Fædrelandet". Foruden de syv Stiftere af „Slesvigsk Hjælpeforening", som ovenfor er omtalte, skulle vi endnu nævne blandt Datidens fremtrædende Frihedsmænd: Magister Monrad, Brødrene: Cand. Hother Hage og Consul Alfred Hage*), Artillerikaptajn Tscherning og Balthasar Christensen.

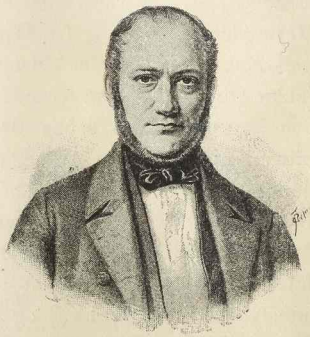

Carl Ploug.

Et naturligt Skud af den stærkt vakte Nationalfølelse var den skandinaviske Idee. Nordens Enhed var et Svar paa Tydsklands Enhed. Skandinavismen

*) En tredie Broder, Overlærer Johannes Hage, en af Frihedens første Talsmænd her i Landet, var allerede død 1837.

blev dog endnu i en Del Aar fremmed for det egentlige Folk og fandt væsentlig sin Tilslutning i Studenterverdenen, blandt Universitetets Professorer og i den yngre Embedsstand. Ploug var dens egentlige Sjæl; han forherligede Studentermøderne ved sine fortræffelige Sange, blandt andre: „Længe var Nordens herlige Stamme", som blev digtet ved en tilfældig Lejlighed 1842, og som snart blev Skandinavismens Stridshymne. At ogsaa denne Bevægelse, ligesom Nationalitets- og Frihedsbevægelsen var ilde sét af den kgl. Regering følger af sig selv, — den var jo ikke udgaaet fra noget af Kancellierne.

Man vil af det foregaaende let forstaa, at Kristian den 8de, af hvem man havde ventet sig saa meget, i Løbet af sin Regering blev en upopulær Hersker. Og dog havde han visselig et blødt Hjærte**) og var en dannet og human Mand; men han lod sig lede af sine Omgivelser, ikke mindst af sine avgustenborgske Svogre, og han var bange for ethvert gjennemgribende Foretagende. Endnu mindre populære vare hans uansvarlige Ministre: Stemann var en hæderlig og embedsdygtig Mand og dertil dansk i Sind og Skind, men han var en ubøjelig Absolutist. A. S. Ørsted, den store retslærde, var ogsaa en retskaffen Mand, men han havde en svag Karakter og ingen Nationalfølelse og hørte i et og alt til den gamle Skole. Grev A. V. Molltke viste sig senere baade som en ægte dansk Mand og som Ven af de nyere Ideer, men under Kristian den 8de har han ikke mægtet at gjøre sine Anskuelser gjældende i Statsraadet. De to Brødre, Greverne Reventlow-Criminil vare begge dygtige og begavede Mænd, men fuldt ud Aristokrater og Tyskere til Fingerspidserne. Den ældste af dem, Josef, blev afskediget som Præsident i Kancelliet 1846 og gik senere helt og holdent over til Slesvig-Holstenerne. Han blev erstattet i sit Embede og i Statsraadet af Grev Carl Moltke til Nütschou, som ganske vist ikke var nogen dansk følende og heller ikke en frisindet Mand, men han var pligttro og energisk og dertil en afgjort Fjende af den oprørske Bevægelse i Hertugdømmerne, hvilken han 1847 i et Brev til Reventlow-Preetz stempler som Højforræderi. Denne Opfattelse blev han tro, og som Minister i 1853 betegnede han i en Skrivelse til Stænderforsamlingen i Flensborg den slesvig-holstenske Rejsning i 1848 som

**) Laurids Skau fortæller, at under en Avdiens, som han og den gamle, hærdede Hans Nissen havde hos Kongen, udbrød denne, da Skau refererede nogle slesvig-holstenske Udtalelser paa et Møde: „Det er dog forskrækkeligt, at man saaledes forsætlig misforstaar mine Handlinger. Jeg, som kun vil mit Folks Vel, skal endogsaa sigtes for det modsatte!" Og i hans Øjne viste sig et Par Taarer. Da Hans Nissen saa' dette, blev han ogsaa saa bevæget, at han fik Taarer i Øjnene.

„ . . . . det skammeligste Oprør, der nogensinde har fundet Sted, et Oprør, der blev forberedt ved de mest uforskammede Løgne og Bagvaskelser, paabegyndt med det sorteste Forræderi, fortsat med mageløs Hovmod, Haardnakkethed og Grusomhed og endt med Nederdrægtighed."

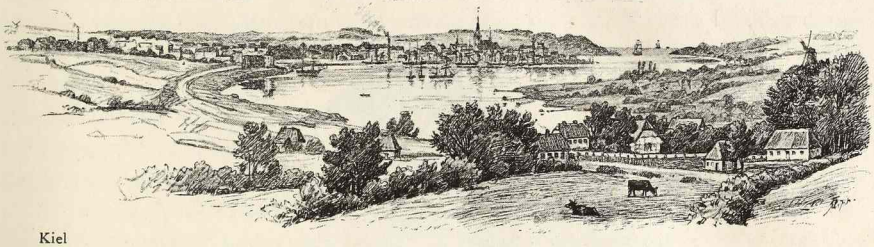

Kiel

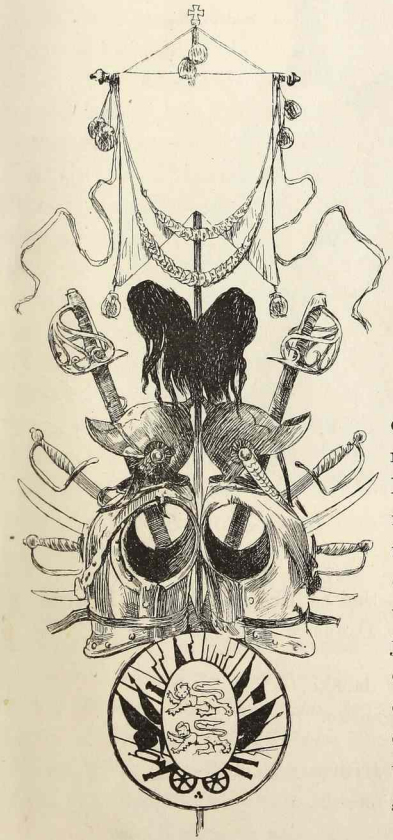

2det Kapitel.

Fra Frederik den 7des Tronbestigelse til Krigens Udbrud.

Men Konning Kristian, du hvile i Fred!
vi vil paa de døde ej klage.
End kunne vi værge for Danmarks Led,
saa mange vi ere tilbage.

Ploug 1849.

Vi byde Fjenden Trods,
naar Kongen er med os.

Faber 1848.

Der var ingen Sorg i Landet, da Kristian den 8de døde den 20. Januar 1848. Om hvad man kunde vente af hans Søn, Kronprins Frederik, vare Meningerne delte. Han havde ført et temmelig vildt Ungdomsliv, havde været to Gange gift, men begge Ægteskaber vare endte med Skilsmisse. Han havde Ord for at være formløs og temmelig uvidende, men tillige jævn i sin Optræden og en Hader af Ceremonier og tysk Væsen. Rygtet vilde vide, at han en Gang havde sagt til sin Fader: „Jeg vilde i dit Sted give Folket 10 Konstitutioner," men vist er det, at han havde tilraadet Faderen at give en fri Forfatning.

Folk af den gamle Skole frygtede alt af en Konge, som endogsaa vilde give „10 Konstitutioner“, og som havde lagt større Anlæg for Dagen til at præsidere i et godt Lag end i et Statsraad. Men til Gjengjæld haabede Førerne af den nationale og liberale Bevægelse og Folket i sin Helhed alt af hans utvivlsomme danske Sindelag og fordomsfri, jævne Væsen. Hvad Folket ventede sig af den ny

Frederik den 7de.

Konge, fandt et smukt Udtryk i Pastor Troels Smiths Digt „Danmarks Hjærtesorg og Angst, dets Tillid og Tro“, hvori han lader Danmark sige:

Kong Frederik, den danske,
paa dig jeg stoler ganske.

Jeg véd, du har et Hjærte
for al din Moders Smerte.

Imidlertid var det aabne Brev, som Kongen udstedte Dagen efter Faderens Død, saa intetsigende, at Skuffelsen derover satte Gemytterne i Bevægelse. Talrige Adresser bleve affattede og tilstillede Kongen, hvori man udtalte, hvad Folket ønskede og ventede af ham. Folkeskarer droge om i Gaderne for at hylde de bekjendte Folkeførere ved Leveraab udenfor deres Boliger, og samledes i større Mængde under Raabet „Konstitution" udenfor Slottet. Et Skrift af Professorerne Clausen og Schouw „Ved Tronskiftet 1848", der tydelig udtalte Folkets Ønsker og Krav, baade med Hensyn til Sønderjydland og en fri Forfatning, vakte ualmindelig Opsigt. Den blev to Dage i Rad læst op i Studenterforeningen, til hvilken der den anden Dag var givet Adgang for Medlemmer af Industriforeningen og Haandværkerdannelses-Foreningen, — noget hidtil ukjendt.

At Bardenfleth, forhenværende Amtmand paa Fyen, den 24de Januar blev optagen i Statsraadet, vakte godt Haab, thi han var bekjendt for at nære nationale og frisindede Anskuelser, men Haabet blev igjen grundig skuffet ved Reskriptet af 28de Januar.

Ved dette Aktstykke blev vel Enevælden afskaffet i den danske Stat, men den Forfatning, som det stillede i Udsigt, var i højeste Grad ufyldestgjørende, baade for Frihedstrangen og i Særdeleshed for Nationalfølelsen. Hvad der navnlig vakte Anstød, var den Bestemmelse, at i de for Riget fælles Stænder, som vilde være at indføre, skulde Hertugdømmerne være repræsenterede med et lige saa stort Antal Medlemmer som Kongeriget, hvilket allerede paa Grund af Folketallet var en Ubillighed mod Kongeriget, men blev det saa meget mere, som andre Bestemmelser stillede en Valgcensus i Udsigt, i Følge hvilken Hertugdømmerne hovedsagelig vilde sende Tyskere til de fælles Rigsstænder. Disse skulde endvidere afvexlende samles i Kjøbenhavn og i Kiel, og, for at sætte Kronen paa Værket, bestemte Reskriptet udtrykkelig, at den ny Forfatning intet maatte forandre i Slesvigs og Holstens bestaaende Forbindelser. Det skal udtrykkelig anføres, at Kongen ikke selv var tilfreds med Reskriptet, og at Bardenfleth i Statsraadet energisk protesterede imod den Bestemmelse, som opretholdt de bestaaende Forbindelser mellem Hertugdømmerne, ligesom at Stemann, som desværre laa syg, sendte en skriftlig Protest mod samme.

I Begyndelsen syntes det, som Reskriptet havde beroliget Gemytterne og standset Bevægelsen, men, efterhaanden som Folket gjennem Artikler i „Fædrelandet", skrevne af Ploug, Monrad, Madvig og Tscherning, og i „Almuevennen" af I. A. Hansen, bleve belærte om dets virkelige Indhold og nødvendige Følger, voxede Misfornøjelsen og Gjæringen igjen. Af de talrige Møder, som fandt Sted i Løbet af Februar for at klare Situationen og for at affatte Adresser og Resolutioner, skulle vi indskrænke os til at omtale dem, der holdtes i Professor Clausens Hjem, og hvorfra der den 25. Februar udgik en Beslutning, undertegnet af 45

ansete Mænd. Denne gik i Korthed ud paa, at en forfatningsmæssig Sammenslutning med Holsten, som jo var en tysk Forbundsstat, indeholdt saa mange Farer for Sammenstød og Forviklinger, at Fred og Fasthed ikke derved vilde opnaas, hvorimod den naturlige Ordning var, at Sønderjydland og Kongeriget forenedes under en fælles Forfatning, og at Holsten fik sin selvstændige Forfatning. — Denne Resolution fandt almindelig Tilslutning hele Landet over. Om Kravene til en fri Forfatning vare Meningerne delte, men om „Danmark til Ejderen" samledes hele det danske Folk, som om en fælles Fane.

Vilde de danske i Kongeriget ikke ind under en fælles Forfatning med Holsten, saa vilde Tyskerne i Hertugdømmerne heller ikke have Forfatning fælles med Kongeriget. — Paa to store og støjende Møder i Kiel, hvor næsten alle de tyske stænderdeputerede for begge Hertugdømmer vare tilstede, protesteredes mod Reskriptet og udtaltes som Hertugdømmernes Vilje, at disse bleve forenede under én Forfatning, og at der blev gjort Skridt til Slesvigs Indlemmelse i det tyske Forbund, hvis Hjælp man i Nødsfald vilde paakalde og sikkert stolede paa.

Misfornøjelsen var altsaa almindelig i alle Dele af Monarkiet, Sindene vare i stærk Bevægelse, og i Hertugdømmerne ulmede allerede Oprørstanken saa stærkt, at den kun behøvede et Vindpust ude fra for at bryde ud i Flammer. Dette Vindpust bragte den franske Februarrevolution og den deraf følgende stærke Frihedsbevægelse i hele Tyskland.

Paa talrige Forsamlinger i alle Tysklands større Byer vedtog man Beslutninger, der gik ud paa: Oprettelsen af et Forbundsparlament, hvor Folket var repræsenteret ved Siden af Forbundsraadet, hvor kun Fyrsterne havde Stemme, og af en tysk Forbundsstat — ikke et Statsforbund —, som forenede alle tyske Lande — ogsaa Slesvig — til et stort, enigt Tyskland. De fleste tyske Fyrster sluttede sig til disse Ønsker, i Haab om ved Storpolitik og ved den nationale Bevægelse at lede Tanken bort fra de demokratiske Ideer, som samtidig vare stærkt oppe i Folket. Men i Østerrig og Preussen, hvor Fyrsterne ikke strax vilde bøje sig for Bevægelsen, udbrød og sejrede Revolutionen henholdsvis den 13de og den 18de Marts. Ved begge Lejligheder kæmpede Tropperne og Folket forbitret mod hinanden, og Blod flød rigeligt paa begge Sider.

I Kjøbenhavn var den nærmeste Virkning af det evropæiske Frihedsrøre, at Bladene i stærkere og stærkere Grad angreb Reskriptet af 28de Januar, og at man indkaldte til de to store „Borgermøder": i Kasino den 11te og i Hippodromen den 12te Marts. Paa det første af disse, der var indvarslet af Clausen, Flor, Hvidt, Krieger, Lehmann, P. Petersen, Ploug og Tscherning, sattes under offentlig Drøftelse, hvorledes Folket, som under de tilstedeværende Farer kke kunde slaa sin Lid til Regeringens Visdom, bedst skulde virke til

Sønderjydlands og Danmarks konstitutionelle Forening. Forsamlingen, der talte 2,300 Borgere, sluttede sig med Begejstring til de Talere, som gav Ønsket om Sønderjydlands Forening med Danmark Udtryk. — Paa Hippodrommødet var det navnlig en eventuel Valglov, som blev diskuteret.

I Hertugdømmerne steg Ophidselsen Dag for Dag, indtil den endelig paa det bekjendte Rendsborgermøde, den 18de Marts, helt og holdent brød med ethvert Skin af Lovlighed og erklærede Oprøret.

Førerne havde paa egen Haand indkaldt de slesvigske og holstenske stænderdeputerede til at give Møde i Rendsborg. De samledes i et Antal af 70 om Aftenen paa Dølvers Gjæstgivergaard. Af danske deputerede havde kun Bonden Hans Krüger fra Bevtoft og Kancelliraad Schmidt fra Flensborg givet Møde. Byen var smykket med slesvigholstenske og tyske Enhedsflag, og i Gaderne bølgede en Mængde Mennesker frem og tilbage. Beseler, der blev valgt til Forsamlingens Dirigent, begyndte med at erklære, at Regeringspræsidentens Forbud mod at holde Mødet offentlig behøvede man ikke at agte paa. Hertil indvendte Hans Krüger strax paa Dansk, at et Regeringsforbud burde efterleves. Det vakte en almindelig Forbitrelse, at han vovede at tale Dansk i denne Forsamling. Beseler erklærede, at han ikke forstod Dansk, men lod imidlertid Dørene lukke. Dernæst tog Jærnbanedirektør Olshausen Ordet. Han forlangte Slesvigs øjeblikkelige Indlemmelse i det tyske Forbund. Man behøvede ikke at spørge om Kongens Mening, da det var ligegyldigt, hvad et lille Lands Regent mente, naar det gjaldt Tysklands Enhed. Folket burde væbnes, for at man kunde drive de danske tilbage, hvis de skulde betræde Slesvigs Jord. Sejren vilde blive let, thi Tyskland, særlig Preussen, vilde hjælpe, og „den danske Nation var et dovent, dorskt og usammenhængende Folk“. Skammeligt vilde det være, om man ikke benyttede Lejligheden til at afryste det danske Tyranni. — Til Olshausens voldsomme Udtalelser sluttede blandt andre Gülich og Beseler sig, medens dog de fleste mente, at man først burde henvende sig til Konge-Hertugen med sine Fordringer. Disse bleve formulerede i følgende 5 Punkter:

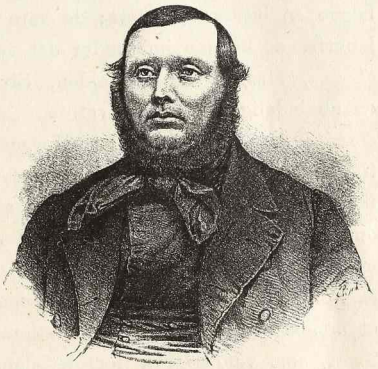

Hans Krüger.

1. Begge Stænderforsamlingers Medlemmer sammenkaldes uopholdelig til Raadslagning om en slesvigholstensk Forfatning.

2. Der gjøres de fornødne Skridt hos det tyske Forbund til Hertugdømmet Slesvigs Optagelse deri.
3. Med Hensyn til den paatrængende ydre og indre Fare, sørges paa en passende Maade for Indøvelsen af almen Folkevæbning.
4. Fuldstændig Trykkefrihed, Forenings- og Forsamlingsfrihed indføres.
5. Regeringspræsident Scheel afskediges strax fra sit Embede.

Til at overbringe Kongen disse Fordringer valgtes en Deputation, bestaaende af Olshausen, Advokaterne Clausen og Gülich, Kammerherre Neergaard til Oevelzönne og Etatsraad Engel. Dernæst overdroges det Reventlow, Beseler og Bargum at indkalde Stænderne paany, hvis det gjordes fornødent. Til Slutning erklærede Beseler, at alt, hvad her var besluttet, var stemmende med det slesvig-holstenske Folks Ønsker, hvortil Hans Krüger under Forsamlingens Haanlatter svarede, at han paa Nordslesvigernes Vegne maatte nedlægge en bestemt Protest; de vare ingenlunde enige med Forsamlingen og ønskede langtfra at komme ind under det tyske Forbund.

Masken var nu falden, Stridshandsken til Danmark kastet, og Signalet til en almindelig Rejsning givet.

Den 20. Marts om Morgenen kom Efterretningen om Rendsborger-Mødet til Kjøbenhavn og rygtedes snart i hele Byen, hvis Befolkning den satte i en feberagtig Bevægelse. De fleste af Lederne for den nationale Bevægelse samledes om Formiddagen paa „Fædrelandets“ Kontor, som den Gang var paa St. Kjøbmagergade ved Siden af Posthuset (nyt Nr. 35), og her vedtog de at sammenkalde et Folkemøde i Kasino endnu samme Aften. Men da det fremfor alt gjaldt om, at den slesvigholstenske Deputation, som jo kunde ventes om et Par Dage, fik et Svar, som var Udtryk for det danske Folks Følelse og Vilje, maatte der snarest mulig gjøres Forsøg paa at bevæge Kongen til at skifte Raadgivere. De vedtog derfor, paa Forslag af Borgerrepræsentationens Formand Hvidt, at denne Forsamling skulde sammenkaldes samme Dag for at vedtage en Adresse til Kongen, hvori ovenstaaende Ønske tydelig og indstændig lagdes ham paa Hjærtet. Et Udkast til Adressen blev strax affattet af Lehmann og godkjendt af de tilstedeværende.

Kl. 7 samledes Borgerrepræsentationen. Hvidt forelagde Udkastet, der blev vedtaget med 27 Stemmer mod 3, hvorpaa Adressen, der skulde overleveres Kongen af den samlede Repræsentation næste Formiddag Kl. 12, blev underskreven af alle 30 Medlemmer. Adressen lød saaledes:

„Allernaadigste Konge!

„De Raadgivere, Deres Majestæt har arvet efter Deres Forgjænger, ere „ikke i Besiddelse af Folkets Tillid, ligesaa lidt i det egentlige Danmark, som i

„Slesvig og Holsten. De daglig mere fremtrædende sørgelige Frugter af deres „Regeringssystem har maattet undergrave enhver Tro paa, at de skulde besidde „Indsigt og Kraft til at frelse Landet.

„Afgjørelsens Time nærmer sig med Kæmpeskridt. Staten vil opløses, „dersom Deres Majestæt ikke uopholdelig omgiver Deres Trone med Mænd, som „ere Opgavens Storhed voxne, og som kunne tilføre Regeringen en energisk Vilje „og Nationens Bistand, Mænd, der kunne redde Danmarks Ære og grundlægge „Landets Frihed.

„Vi anraabe Deres Majestæt om ikke at drive Nationen til Fortvivlelsens „Selvhjælp."

I Kasino samledes Kl. 8 saa mange, som den store Sal kunde rumme, henved 2,500. Ved Indgangen modtog enhver en trykt Indbydelse med Forslag til Resolutionen, undertegnet af de samme, som havde indbudt til det forrige Kasinomøde den 11te Marts, og desuden af Monrad, Gjødvad, Hother Hage, Schouw samt de to Præster Plesner og Marckmann. De foreslaaede Resolutioner vare i Korthed følgende: at en slesvig-holstensk Forfatning var en Opgivelse af Kronens Ret over Slesvig, hvortil Kongen ikke var berettiget, og som Folket ikke vilde taale; at Folket tilsagde Kongen sin ubegrænsede Bistand for at værne om det dansk-slesvigske Riges Opretholdelse; at Danmarks og Slesvigs Forbindelse kun kunde sikres ved en fælles Rigsdagsforsamling, bygget paa en folkelig Valglov, at Slesvigs provinsielle Selvstændighed og de to Nationaliteters lige Ret burde betrygges ved en Provins-Landdag og særlige provinsielle Institutioner; og endelig, at Danmarks Velfærd fordrede, at Kongen omgav sig med Raadgivere, hvis Indsigt, Energi og Fædrelandskjærlighed kunde give Regeringen Kraft og Folket Tillid. — Mødet blev aabnet med, at den hele Forsamling sang „Danmark dejligst Vang og Vænge", hvis Omkvæd „Ledet er af Lave" greb Gemytterne „som en Stormklokkes Klang i Nødens Stund." (Rosenberg: Danmark 1848.)

Kl. $8^1/_2$ indtraf Borgerrepræsentanterne, som bleve modtagne med Leveraab, der gjentog sig, da Hvidt havde oplæst den vedtagne Adresse, og saaledes gav denne en begejstret Tilslutning. Lehmann, Ploug, Monrad og Tscherning talte for Resolutionen under Forsamlingens Bifald. Blandt de faa Stemmer, som rejste sig mod dem, skal nævnes Etatsraad Francke, som paa Tysk opfordrede til Maadehold og til at afvente de videre Begivenheder. Francke var Embedsmand i det slesvig-holstenske Kancelli og gik senere over til Oprørerne. Hans Foredrag blev hørt med Ro, men derpaa kraftig imødegaaet af Monrad og Tscherning. Samtlige Resolutioner bleve vedtagne med overvældende Majoritet, og da de senere hen paa Aftenen bleve oplæste paa et andet stort Borgermøde i Hippodromen, sluttede ogsaa dette sig til dem.

Næste Morgen var Torvet udenfor Raadhuset fyldt med Mennesker, der under Afsyngelsen af fædrelandske Sange ventede paa Borgerrepræsentanterne. Kl. $12^1/_2$ traadte disse, samt Magistraten, der havde sluttet sig til dem, ud mellem Søjlerne og bleve hilsede med jublende Hurra. Forrest gik Hvidt og Overpræsident Lange, derefter de andre, to og to, alle med blottede Hoveder. Folkeskaren fulgte i tætte Rækker, alle Samfundsklasser mellem hverandre, Haandværkere og Studenter, Borgere og Embedsmænd, rige og fattige, unge og gamle, Venner og vildfremmede Arm i Arm. Gjennem Nygade, Vimmelskaftet, over Højbroplads og Højbro skred Toget ind paa Slotspladsen, som snart stod fyldt med 15—20,000 Mennesker. Skibsmasterne i Kanalen, Vinduer og Tage i de omliggende Huse vare tæt besatte med Tilskuere. Under højtidelig Ro stod Folkeskaren og ventede paa, hvad Svar Deputationen vilde bringe fra Kongen.

Frederik den 7de modtog den samlede Magistrat og Borgerrepræsentation staaende, med Bardenfleth ved sin Side. Da Hvidt havde oplæst Adressen, svarede han de mindeværdige Ord:

„Det glæder mig at kunne sige Dem, at jeg allerede har forekommet det, „hvorom De bede mig. Det gamle Ministerium er opløst. Ministrene have i Dag „tilbageleveret mig deres Fuldmagter. Naar De, mine Herrer, ville have samme „Tillid til Deres Konge, som jeg har til mit Folk, saa vil jeg være Dem en Leder „til Ære og Frihed."

De tilstedeværende svarede med et: „Kongen længe leve!" Ved Udgangen af Slottet meddelte Hvidt de nærmest staaende, at det gamle Ministerium var opløst; dette forplantede sig lynsnart til den forsamlede Mængde, og et Øjeblik efter gjenlød Pladsen af et tusendstemmigt Leveraab for Kongen. Folkemassen skiltes dernæst i Ro, men om Aftenen vandrede Skarer gjennem Gaderne under Sang og glad Samtale. Ingen Uorden fandt Sted, og saa' man Politi og Soldater, var det kun for at deltage og samstemme i Befolkningens Glæde.

I Løbet af Natten arbejdede Bardenfleth og P. G. Bang paa at danne det nye Ministerium, hvilket først lykkedes op ad Formiddagen den 22de Marts. Dette saakaldte Martsministerium kom til at bestaa af: Grev A. V. Moltke, Konseilspræsident og Finansminister, Monrad, Kultusminister, Grev P. M. Knuth, Udenrigsminister, Tscherning, Krigsminister, Bardenfleth, Justitsminister, Lehmann og Hvidt, Ministre uden Portefeuille, og — mærkværdig nok — Grev Carl Scheel-Plessen, Minister for Hertugdømmerne; senere tiltraadte Bluhme som Handelsminister og Zahrtmann som Marineminister.

Kl. 3 Eftermiddag blev det nye Ministerium under jublende Hurraraab fra den forsamlede Mængde proklameret fra Slottet, og senere paa Dagen, da Folkesværme, ligesom den foregaaende Aften, bølgede gjennem Gaderne, blev Grev Moltke og flere af Tidens populære Mænd hyldede med Sang og Leveraab udenfor deres Boliger.

Om Morgenen, samme Dag som dette foregik, var Dampskibet Skirner ankommet fra Kiel og bragte, foruden den ventede slesvigholstenske Deputation, et Brev til Kongen fra Prinsen af Noer. Denne meddelte heri, at han havde sat sig i Spidsen for Bevægelsen i Hertugdømmerne, og saafremt Kongen inden Fredag d. 24. indrømmede de Fordringer, Rendsborger-Forsamlingen havde stillet, saa vilde han bevare disse Landsdele for ham; i modsat Fald vare de tabte, og de danske Officerer i Rendsborg vare ikke sikre paa deres Liv. — Vi

Den slesvigholstenske Deputation forlader Hotel d'Angleterre.

skulle senere se, at Prinsen her har pralet vel meget med sin Skjændsel, thi da først Oprøret var udbrudt, gled hans Førerværdighed ham ud af Hænderne.

Den slesvigholstenske Deputation var tagen ind paa Hotel d'Angleterre, hvilket hurtig blev bekjendt mellem den store Del af Befolkningen, som i disse Dage levede paa Gader, paa Kafeer og i Foreninger, hvor man gik ud og ind, uden Tale om man var Medlem eller ej. Snart var Kongens Nytorv sort af Mennesker, der ved Fædrelandssange, og vel ogsaa af og til ved kraftige Tilraab, søgte at adsprede Deputationens Medlemmer. En Hob skal endogsaa have forsøgt paa at trænge ind i Hotellet, men blev holdt tilbage og beroliget af Finérskjærer

Frederiksen, som i de Dage var en meget populær Mand. Imidlertid var det at befrygte, at en uventet og uberegnelig Tilskyndelse kunde sætte de bevægelige og mod Deputationen forbitrede Sind i en saadan Stemning, at Hotellet ikke længere var et sikkert Opholdssted for Slesvigholstenerne, hvorfor man besluttede at føre dem bort til et privat Logi. Konsul Hage tilbød sin Bolig i Kronprinsessegade, lige overfor Indgangen til Kongens Have. Kl. 2 bevægede et underligt Tog sig fra Hotellet over Torvet ad Gothersgade og Kronprinsessegade. De 5 Tyskere gik med en Dansker under hver Arm og omgivne af en Sikkerhedsvagt af Studenter, der bare deres Huer og et hvidt Bind om Armen. Studenterne vare i hine Dage saa at sige Byens eneste Politi, og de vare saa velsete af Befolkningen, at de ydede en ypperlig Tjeneste som saadan. Historikeren Frederik Barfod, der bar et meget stort Skjæg, hvilket den Gang var ualmindeligt, havde Advokat Gülich under Armen. Han faldt Mængden i Øjnene, og han hørte Folk sige til hverandre: „Se ham dér med det store Skjæg. Det er da en rigtig Vildtysker, det kan man strax se paa ham.“ Større Fejltagelse er vist aldrig bleven begaaet. — Toget blev modtaget med Hujen, da det kom ud af Hotellet, men paa Frederiksens kraftige Tiltale forstummede Skrigene, og Resten af Vejen tilbagelagdes under en næsten uhyggelig Stilhed. Kort efter Ankomsten til Hages Gaard, mødte dér en Del Studenter i Uniform og med Gevær, for, efter Plougs Opfordring, at danne en Sikkerhedsvagt for Deputationen.

Student i Uniform.

Fra sit Vindue mindede Hage Mængden om, at Deputationen var betroet til den danske Æresfølelses Beskyttelse, og han fik et tordnende Ja til Svar.

Imidlertid var det Rygte udbredt i Befolkningen, at Deputationen vilde rejse, uden at oppebie Kongens Svar, og dette vilde man paa ingen Maade taale. En Folkesværm drog ud til Toldboden for at hindre Dampskibet „Kopenhagen“ i efter sin Bestemmelse at afgaa til Kiel samme Eftermiddag. Man vilde trænge om Bord i Skibet, da en af dets Officerer beroligede Folk med at erklære, at Skibet ikke skulde afgaa. „Giv mig Deres Æresord paa det!“ raabte en Sjover. „Det

giver jeg som Militær," svarede Officeren. „Saa er det godt," sagde Sjoveren, og Mængden fjærnede sig. — En anden Skare havde opsøgt Generalpostdirektøren for at formaa ham til at standse Skibets Afgang. Han lovede, at Posten skulde blive sendt over Land, og Mængden gav sig tilfreds. Skibet blev virkelig holdt tilbage til næste Dag, og ganske uden Grund var Befolkningens Frygt vel ikke, thi enkelte af Deputationens Medlemmer skulde have følt sig saa ængstede under Opholdet i Kjøbenhavn, at de ønskede at forlade Byen i al Hemmelighed, men Hage bevægede dem til at opgive Forsøget.

Den næste Dag, den 23de, kjørte Deputationen, omgiven af Studentervagten og en talrig Folkemængde, til Slottet. Kongen modtog dem naadig, hørte paa deres Forebringende, og lovede dem Svar senere. Det havde nemlig ikke været let at faa Enighed om Svaret bragt til Veje i Statsraadet; først sent paa Eftermiddagen den 23de lykkedes det de danske Ministre at faa saa megen dansk Aand ind i Plessens tyske Kancellistil, at Kongen i Statsraadet kunde finde sig tilfreds med Udkastet, som Plessen da lovede at bringe næste Formiddag renskrevet.

Den 24de Marts havde Bladene bragt detaillerede Efterretninger om Rendsborger-Mødet, og Olshausens Udtalelse, at den danske Nation bestod af et dovent, dorskt og usammenhængende Folk, havde, hvad der jo er naturligt, i høj Grad irriteret Stemningen, saa meget mere, som hans Tilstedeværelse nu i Danmarks Hovedstad beviste, at han troede paa sine Ord. Havde Opholdet de foregaaende Dage været ubehageligt for Deputationen, saa var det nu ligefrem farligt. Hage turde ikke længere indestaa for dens Sikkerhed, og én for én bleve dens Medlemmer ledsagede gjennem Kongenshave over Volden til Slottet. Da imidlertid Befolkningens Forbitrelse, navnlig mod Olshausen, tog til, besluttede man, medens det endnu var Tid, at bringe Deputationen ubemærket fra Slottet over Gammelholm og i en Baad ud til Dampskibet „Hekla", som laa paa Reden. Her afventede den Kongens Svar.

Dette lod vente paa sig i nogen Tid, thi i Stedet for efter Løfte at bringe det Dagen forud vedtagne Svar renskrevet, indgav Plessen om Morgenen sin Afskedsbegjæring som Minister, og hverken ham eller Svaret var det muligt at finde og bringe til Stede. Lehmann maatte i et paany sammenkaldt Statsraad affatte et nyt Svar, som han selv, efter at det var godkjendt af Kongen og de andre Ministre, skrev rent og selv bragte Deputationen om Bord i „Hekla". Dette tydelige, kraftige og dog forsonlige Svar lød i Oversættelse saaledes:

„Paa Deres Andragende have Vi at meddele Dem:

„at det er Vor Agt at tilstaa Vort Hertugdømme Holsten, som en selv-
„stændig tysk Forbundsstat, en paa en udstrakt Valgret bygget, i Sandhed fri For-
„fatning, hvori navnlig ogsaa Folkevæbning, Trykkefrihed og Foreningsret ville
„finde deres Fyldestgjørelse;

„at som Følge deraf Vort Hertugdømme Holsten, ved Siden af en egen „Regering og Militærforfatning, ogsaa vil erholde særskilte Finanser, saa snart den „gjensidige Opgjørelse, ved Siden af de øvrige Betingelser for en Union med Dan„mark og Slesvig, er fastsat;

„at Vi tillige aabent ville slutte Os til Bestræbelserne for Oprettelsen af „et kraftigt og folkeligt tyskt Parlament;

„at Vi hverken have Magt eller Ret eller Vilje til at indlemme Vort Her„tugdømme Slesvig i det tyske Forbund, hvorimod vi ville styrke Slesvigs uop„løselige Forbindelse med Danmark ved en fælles Forfatning;

„men ved Siden deraf ville Vi kraftig beskjærme Slesvigs Selvstændighed „ved udstrakte provinsielle Institutioner, navnlig en egen Landdag og en særskilt „Forvaltning.

„Tillige ville Vi betyde Dem:

„at det er Vort alvorlige Ønske, i oprigtig Samvirken med Vore kjære og „tro Undersaatter, at grundlægge Fred og Frihed i Vore Lande;

„at vi tillige erkjende det som den legitime Fyrstes hellige Pligt: med al „Magt at beskytte Lovens Herredømme og Landefredens Opretholdelse.

„Givet paa Vort Slot Kristiansborg den 24de Marts 1848.

Frederik R.

A. V. Moltke.

Befolkningen syntes i Begyndelsen ikke rigtig om, at Slesvigholstenerne vare slupne for saa godt Kjøb, men Glæden over det gode danske Svar, der ligesom fejede Luften ren, bragte snart alt andet i Forglemmelse. Man vidste vel endnu ikke, at Kongen af Preussen, efter Oprørsdagene den 18de og 19de Marts, havde lovet at stille sig i Spidsen for det tyske Folk under den Kamp for Tysklands Enhed, som truede; ej heller, at han havde lovet Hertugen af Avgustenborg Hjælp i dennes Oprør mod Danmark, ligesom man ogsaa endnu var uvidende om Begivenhederne samme Dag i Rendsborg. Men man følte, at med dette Svar var Stridshandsken optagen, og en Krig udbrudt, hvor det gjaldt Fædrelandets Ære og Frihed, gjaldt Modersmaalets Ret paa det danske Folks Tunge, en retfærdig, en hellig Krig. Da Kongen samme Dag i en Hilsen til Folket udtalte angaaende Svaret: „Vi have nu gjort de Indrømmelser, Vi kunne; modtages ikke vort Tilbud, skulle vi med hele vort danske Folk værne om Danmarks Værdighed", da følte hele Folket, hvad kort Tid efter Digteren Peter Faber gav Udtryk: „Saa dansk, som han, var ingen Konge her i mange Aar", og aldrig har det danske Folk sluttet sig mere enigt sammen og mere inderligt om sin Konge, end da denne, i Tillid til sit Folk, brød med Tyskeriet og tog Kampen op for Danmarks Selvstændighed.

Kongens Hilsen

til

Kjobenhavns Indvaanere.

For to Dage siden takkede I Os jublende, fordi Vi havde forekommet Eders Ønsker.

Nu takke Vi Eder for den Orden og Ro, I have vedligeholdt i disse Dage.

De slesvigholstenske Affendinge have vi svaret, at Vi hverken have Magt eller Villie til at lade Slesvig gaae ind i det tydske Forbund eller adskilles fra Vort elskede Fædreland, men at tvertimod Danmark og Slesvig skulle samles under een frie Forfatning med saa stor som mulig provindsiel Selvstændighed for Slesvig, og at Holsteen derimod som tydsk Forbundsstat skal have sin egen frie Forfatning.

Vi have nu saaledes gjort de Indrømmelser, Vi kunne; modtages ikke vort Tilbud, skulle Vi med Vort hele Danske Folk hævde Danmarks Værdighed.

De slesvig-holsteenske Affendinges Sikkerhed betroe Vi Vort danske Folks Ære.

Christiansborg Slot den 24de Marts 1848.

Frederik R.

A. W. Moltke,
Præsident i Statsraadet.

Trykt hos Kongl. Hofbogtrykker Blanco Luno.

Trindt om fra Land og By indløb i de nærmeste Dage Udtalelser, som udtrykte Glæde over, hvad der var sket i Hovedstaden, Tillid til Fremtiden og Redebonhed til at ofre alt for Fædrelandet. Fra Rødding sendtes en Adresse til Kongen, hvori man bad om, at Befolkningen i Nordslesvig maatte blive bevæbnet, og som sluttede med de Ord: „For Deres Majestæt og Fædrelandet ere vi rede til at ofre Liv og Gods. Vort Løsen er: Frihed og Kong Frederik!“ De tre sønderjydske stænderdeputerede, Laurids Skau, Nis Lorenzen og Møller Staal, rejste til Kjøbenhavn med en Takadresse fra Nordslesvigerne til det danske Folk.

Men det var ikke blot i Ord, men ogsaa i Gjerning, at Folk af alle Stænder, Mænd og Kvinder, unge og gamle, kappedes om at tage Del i den Daad, som skulde fuldbringes, om at bringe Sten til det Danevirke, som atter skulde opføres. Frivillige Pengebidrag til Krigens Førelse flød rigelig ind. Hoffet gik i Spidsen: De to Enkedronninger og Prins Frederik af Hessen, hver med 5000 Rbd. Flere Godsejere ydede en lignende Sum. I Aarhus indsamledes 4000 og i Odense 6000 Rbd. Paa det tredje store Møde i Kasino, hvor den nys nævnte nordslesvigske Deputation blev modtagen, indsamledes 6000 Rbd. Hvert Sogn, hvert Haandværkerlav indsendte sin Sum. De fattige Elever paa Snedsted Seminarium samlede 150 Rbd. „Det er min sidste Skilling,“ sagde en Bonde, som gav en Daler, „men, naar Kongen ingen Penge har, saa bryder jeg mig heller ikke om dem.“ Om det saa var Fangerne i Tugt- og Forbedringshuset, skillingede de sammen af deres Overarbejdspenge og tilvejebragte 400 Rbd. — Det rygtedes, at Hæren manglede Heste, og en storartet Offerberedvillighed blev nu lagt for Dagen, ikke mindst fra Bøndernes Side, for at skaffe de manglende til Veje. — Drengene i de kjøbenhavnske Skoler mødte i store Hold paa Laboratoriet for at rulle Patroner. I Pigeskolerne pillede man Charpi, og i Hjemmene strikkede og syede Kvinderne Lasaretsager, Klædningsstykker og Tæpper til Soldaterne. Frivillige af alle Stænder meldte sig til de forskjellige Afdelinger i saa stor Maalestok, at disse ikke kunde modtage dem, hvorfor der blev dannet en Exercerskole i Kjøbenhavn under Oberst la Cours Kommando, hvor 1400 frivillige bleve uddannede, og derpaa, for største Delens Vedkommende, efterhaanden afsendte til Hæren. Paa Rosenborg Exercerplads og paa Nørrefælled, hvor denne Skole holdt sine Øvelser, saa' man i de Dage bekjendte Kunstnere, ansete Videnskabsmænd, velhavende Grosserere Side om Side med pur unge Studenter, Handelsbetjente og Haandværkere, Mænd paa 40 og Ynglinge paa 17 Aar, exercere flere Timer om Dagen, og det med en Begejstring, som disse Øvelsespladser ikke tidligere havde været Vidne til.

Kongen, der kjendte og forstod den Aand, som havde grebet Folket, opfordrede den 30te Marts ved et aabent Brev selv til Dannelsen af frivillige Korpser.

„Trofaste danske Mænd!

„I denne Farens Stund har det dybt rørt mit Hjærte, at I glemme eder „selv og kun erindre eders Konge og eders Fædreland.

„Allevegne fra indstrømme Udtryk af urokkelig Hengivenhed og Tilbud om „de største Opofrelser; det er mit Hjærtes Trang og min kongelige Pligt at lade „et Svar udgaa til mit Folk.

„Danner, saavidt det staar til eder, ved egne Midler frivillige bevæbnede „Korps, der slutte sig til min Hær under den militære Kommando. Mange har „gjort et saadant Tilbud, efterfølger deres Exempel; eders Iver for at uddanne „eder til Fædrelandets Forsvarere skal jeg imødekomme ved saasnart som muligt „at sende eder kyndige Befalingsmænd. Stiller eder alle som én under mit, un- „der Fædrelandets Banner. Alles Iver styrke alles Sammenhold, og, om Gud vil, „skal Lovligheden besejre Oprøret og føre Fædrelandet til Fred, Frihed og Ære.

„Kristiansborg Slot, den 30te Marts 1848.

Frederik R.

Kongens Ord bleve hurtig efterfulgte af Gjerning. I Aarhus, Randers, Horsens, Ribe og Odense bleve frivillige Afdelinger oprettede; 6 Godsejere satte sig i Spidsen for Dannelsen af to Korps frivillige, ridende Jægere, de saakaldte Herregaardsskytter. Disse bestode af Landmænd og Forstmænd, der med deres skjæggede, vejrbidte Ansigter og i de maleriske Jægerdragter toge sig fortræffeligt ud og gjorde udmærket Nytte under det første Felttog. Ritmester Hegermann-Lindencrone dannede en Eskadron af frivillige, udtjente Husarer. — I Nordslesvig dannede Bønderne paa et Møde i Agerskov, hvor 3000 bevæbnede Sønderjyder vare tilstede, en Slags Landstorm, som skulde samles i Farens Stund, i hvilket Øjemed Stafetlinjer bleve oprettede. Hans Krüger var Landstormens Fører. Ude i de vestlige Egne af Nordslesvig arresterede Bønderne de oprørske Embedsmænd og afleverede dem i Ribe. Et frivilligt Korps af nordslesvigske Bønder dannedes under afskediget Kaptajn Kjærulfs Kommando.

Ogsaa paa mange Steder i Jydland dannede man i disse Dage en Slags Landstorm, men rigtignok i en anden, mere besynderlig Anledning. Blandt de Rygter, som ved Oprørets Udbrud vare satte i Omløb, var intet mere almindeligt, end at Slaverne i Glückstadt vare slupne løs og nu droge røvende og plyndrende nord paa. For at værge sig mod denne formentlige Fare, sluttede Beboerne sig byvis og sognevis sammen, væbnede sig med, hvad der var for Haanden, udstillede Poster, fremsendte ridende Patrouiller og levede i det hele taget paa Feltfod i nogle Dage, til Bevægelsen tabte sig af sig selv.

I Løbet af den 25de og 26de Marts mødte de „permitterede“ Soldater af Linjen ved deres Afdelinger. Afskeden fra Hjemmet kostede vel Taarer, men Rejsen

til Garnisonsstedet var til Gjengjæld som et Festtog. Bønderne kjørte de indkaldte fra Station til Station; Byerne, de kom igjennem, vare flagsmykkede; paa Korsvejene stode Egnens Beboere med Danebrogsflag og hilste dem med Hurraraab og Fædrelandssange; og, hvor der gjordes Holdt, bleve de beværtede.

Den 27de Marts afmarscherede de første Tropper fra Kjøbenhavn, det var to Bataillioner (1ste og 5te), en Eskadron Husarer og $^1/_2$ Ingeniørkompagni. Kongen tog Afsked med disse Tropper paa Rosenborg Exercerplads og udtalte ved

Indkaldte Soldater paa Vej til Garnisonen

denne Lejlighed følgende Ord, som senere bleve trykte og uddelte som Proklamation til hele Hæren:

„Soldater!

„Hele det danske Folks Øjne ere henvendte paa eder! Et skjønt Hverv „er eder overdraget: at kæmpe for den retfærdige Sag. Eders Konge er over„bevist om, at denne Følelse besjæler eder alle. Saa antager da eders Konges „Løsen: Med Gud for Konge og Fødeland! og Kongens og Folkets Velsignelser „følge eder."

„Drag bort med Gud, vi ses snart igjen paa Kamppladsen!" føjede han til, idet han red bort.

Stemningen hos Tropperne og hos de talrige Tilskuere gav sig Luft i begejstrede Hurraer, da Kongen ankom paa sin hvide Hest, omgiven af en talrig Stab. Da han havde udtalt ovenstaaende Ord, begyndte Jublen igjen og vilde ingen Ende tage. Menneskesværmen trængte sig tæt om ham og skilte ham helt fra Følget, og saaledes omgivet af en jublende Skare red han Skridt for Skridt tilbage til Slottet. I Sandhed, ingen Konge har nogensinde været beskyttet af en mere trofast Livvagt.

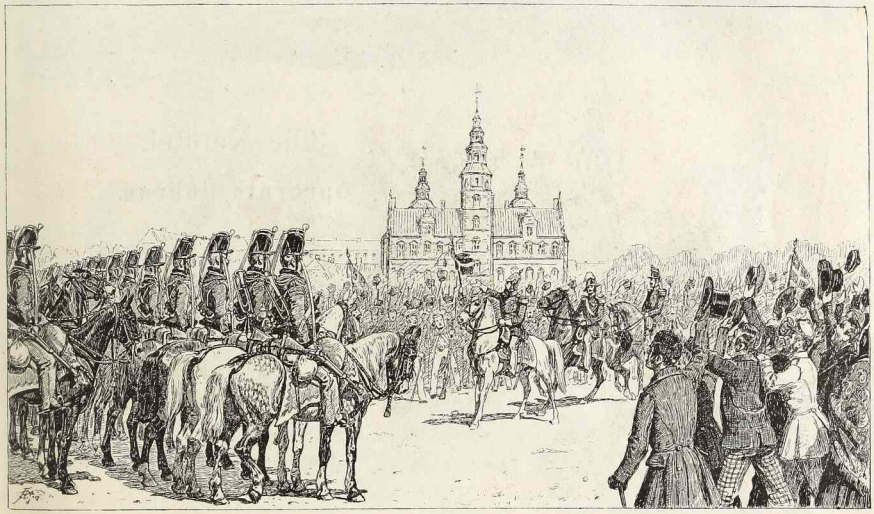

Kongens Afsked med de først bortdragende Tropper.

Rendsborg.

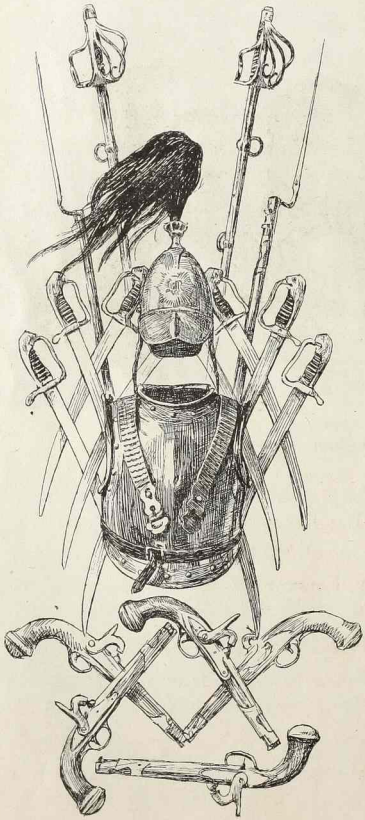

3dje Kapitel.

Oprørets Udbrud.

»De lader, som de tro, at han ikke mer er fri,
men selv vil de kun ha' ham i det tyske Slaveri.«

Endnu forinden den slesvig-holstenske Deputation var afrejst til Kjøbenhavn for at fremsætte Partiets Fordringer for Kongen, begyndte Borgerne i Kiel, hvor Gjæringen var størst, aabenlyst at trodse Myndighederne. Nogle Matroser, der vare indkaldte til Orlogstjeneste og skulde afrejse med Dampskibet, bleve afholdte fra at indskibe sig; trods Politiets Forbud, afholdtes en Folkeforsamling, hvor der raadsloges om Sikkerhedsvagter, Folkevæbning m. m., og den befalede Afsendelse til Rendsborg af Jægerkorpsets Munderingssager og Vaabendepot blev hindret.

Om Formiddagen den 23de Marts kom Herredsfoged Jakobsen fra Kjøbenhavn til Kiel og medbragte Efterretning om, hvad der havde tildraget sig i Hovedstaden; ved Ilbud tilkaldtes Bevægelsens Hovedmænd, og endnu samme Dag samledes hos Advokat Bargum

Prinsen af Noer, der medbragte en dansk Generalsuniform, Advokat Beseler fra Slesvig og Grev Reventlow-Preetz. Efter nogen Forhandling enedes disse Mænd om at sammentræde i en provisorisk Regering og om en Proklamation, hvorved dette Skridt skulde bringes til Hertugdømmernes Indbyggeres Kundskab. Denne den oprørske Regerings første Kundgjørelse lød saaledes:

„Medborgere!

Vor Hertug er ved en Folkebevægelse i Kjøbenhavn bleven tvungen til at afskedige sine tidligere Raadgivere og til at indtage en fjendtlig Stilling mod Hertugdømmerne.

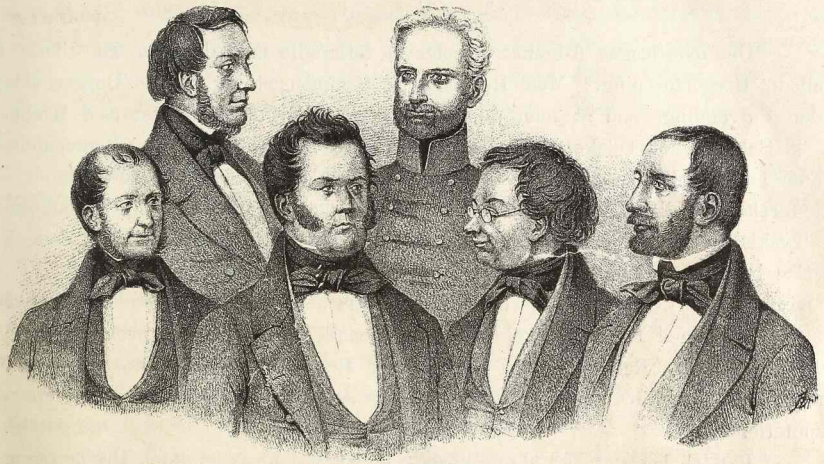

M. T. Schmidt. Friedrich, Prins til Slesvig-Holsten.

Bremer. W. H. Beseler. Th. Olshausen. F. Grev Reventlow.

Medlemmerne af den provisoriske Regering.

Landsherrens Vilje er ikke mere fri, og Landet er uden Regering.

Vi ville ikke taale, at tysk Land bliver givet til Pris for Danskens Rovlyst. Store Farer kræve store Beslutninger; til Forsvar for Grænsen, til Opretholdelse af Ordenen er en styrende Magt nødvendig.

Tvungne af den bydende Nødvendighed og styrkede ved den hidindtil viste Tillid, have vi fulgt det til os udgaaede Kald og foreløbig overtaget Regeringens Ledelse og ville føre den i vor Hertugs Navn, for derved at hævde Landets og vor Arvehertugs Ret.

Vi ville skyndsomst indkalde de forenede Stænderforsamlinger og træde tilbage, saasnart Landsherren igjen er fri, eller Stænderforsamlingen overdrager til andre at styre Landet.

Vi ville med al Kraft slutte os til Enheds- og Frihedsbestræbelserne i Tyskland.

Vi opfordre alle velsindede Indbyggere i Landet til at forene sig med os. Lad os ved Fasthed og Orden give det tyske Fædreland et værdigt Vidnesbyrd om den patriotiske Aand, der fylder Indbyggerne i Slesvig-Holsten.

Den fraværende Advokat Bremer vil blive opfordret til at tiltræde den provisoriske Regering.

Kiel, den 24de Marts 1848.

Den provisoriske Regering.

Beseler. Friedrich, Prins til Slesvig-Holsten.

Th. Olshausen. F. Reventlow. M. T. Schmidt.

Det overdroges Advokat Beseler at forhandle med den paa Raadhuset forsamlede Borgerforening. Mod Regeringens Sammensætning gjorde Borgerne ingen anden Indvending, end at man ønskede Advokat Bargum ombyttet med Kjøbmand M. T. Schmidt, et Ønske, som strax blev taget til Følge; derimod udspandt der sig en længere Forhandling om Indholdet af Proklamationen. Borgerne fandt ikke det forelagte Udkast demokratisk nok, ikke skarpt nok udtalende Tilslutningen til Tyskland; men da Tiden var kostbar, enedes man dog tilsidst om dens Vedtagelse i den forelagte Form, idet man især trøstede sig ved Ordene: „Vi ville med al Kraft støtte os til Enheds- og Frihedsbestræbelserne i Tyskland". Ved Midnat ringedes med Byens Kirkeklokker, og henad Morgenstunden proklamerede Advokat Beseler fra Raadhuset den provisoriske Regering. Det første Skridt til Oprør var saaledes gjort, endnu inden man vidste, hvad Svar Kongen vilde give Deputationen.

I Kiel laa det 5te Jægerkorps og en Eskadron af 2det Dragonregiment. Jægerkorpset havde kun et Par Hundrede Mand inde, mest Lauenborgere, der saaledes stode udenfor den slesvig-holstenske Bevægelse; men Korpset var stærkt paavirket af Borgerne og beherskedes af Prinsen af Avgustenborgs Ven, den energiske Kaptajn Michelsen, hvem det ogsaa var lykkedes at vinde den største Del af Officererne. Korpsets Chef, Oberst Høegh, var vel en loyal Mand og sin Konge tro, men han var svag og uden Indflydelse paa sine undergivne. Endnu den 23de, samtidig med at den provisoriske Regering dannedes i Advokat Bargums Hus, mente Obersten at holde Tøjlerne i sin Haand og sammenkaldte Kompagnicheferne, for med dem at raadslaa om Korpsets Afmarsch til et Kantonnement paa Landet, en Foranstaltning, Generalkommandoen havde paabudt for at unddrage Mandskabet fra Paavirkning af Borgerne; men da Kaptajn Michelsen, understøttet af nogle af de andre Kompagnichefer, tilraadede at opsætte dette Skridt til den næste Dag, var Obersten svag nok til at indvillige heri.

I Løbet af Eftermiddagen og Natten voxede Bevægelsen; store Folkeskarer bølgede stadig gjennem Gaderne; Borgerne trængte ind paa Obersten og bevægede ham efterhaanden til at indvillige i, at der udleveredes dem Vaaben, og at de maatte deltage sammen med Jægerne i Vagttjenesten, samt til at love, at Korpset skulde blive i Byen. Da endelig Klokken 1 om Natten den provisoriske Regering blev proklameret, indsaa' Obersten, at hans Rolle var udspillet, og han nedlagde sin Kommando. Korpsets næstkommanderende, Major Sachau, overtog Befalingen og lod hele Garnisonen, Jægere og Dragoner, Kl $5^1/_2$ om Morgenen møde paa Samlingspladsen. Her fremtraadte Prinsen af Noer, iført dansk Generalsuniform, og fortalte, at der var udbrudt Oprør i Kjøbenhavn, at Kongen var ufri og at han, Prinsen, derfor handlede i Kongens Navn, naar han overtog Kommandoen. De for Oprøret vundne Officerer tilkjendegav deres Bifald til denne Tale, og Mandskabet, der troede Prinsens Udsagn, lod sig deraf bevæge til at følge den provisoriske Regering. Kun Obersten, en Kaptajn og tre Premierlieutenanter bleve deres Ed tro; de fritoges for Tjeneste mod at udstede et Revers om at forblive i Kiel, men allerede Dagen efter ophævedes dette.

Saaledes var det første Slag slaaet, og de første Soldater havde, rigtignok for de flestes Vedkommende i god Tro, svigtet deres Ed og deres Fane, det gjaldt nu om hurtigst mulig at forplante Bevægelsen videre, at rive alt med sig, inden der blev Tid til rolig Overvejelse. Prinsen besluttede derfor strax at gaa mod Rendsborg for at overrumple Fæstningen; til Kommandant i Kiel udnævntes Major Sachau, Befalingen over Jægerkorpset overdroges Kaptajn Michelsen, og Klokken henad syv om Morgenen afgik Prinsen og Advokat Beseler med Jægerne og henved 50 væbnede Kieler-Borgere ad Jærnvejen til Rendsborg; i Neumünster sluttede en Bande paa henved 60 med Knipler væbnede Mænd under Advokat Koch sig til dem, saaledes at Prinsen i alt medførte mellem tre og fire Hundrede Mænd paa sit Tog mod Holstens Hovedfæstning. I Kiel var efterladt omtrent 200 Studenter og Turnere, der i Løbet af Natten vare blevne væbnede, men endnu ikke havde faaet tildelt Ammunition. Dragoneskadronen satte sig i Marsch ad Landevejen.

Rendsborgs Garnison var endnu ikke saa stærkt paavirket af den oprørske Bevægelse som Kiels; den bestod af den 14de, 15de og 16de Linjebataillon, 2det Artilleriregiment og et Ingeniørdetachement. I Følge Ministeriets Ordre havde den kommanderende General i Hertugdømmerne, General Lützau, en loyal, men svag og affældig Mand, den 23de Marts forlagt sit Hovedkvartér fra Slesvig By til Rendsborg; med ham fulgte hans Stabschef, Oberst Rømeling, en af de faa, der klart gjennemskuede hele den slesvig-holstenske Bevægelses Natur, og hans Adjudant, Major du Plat af Generalstaben, en Tilhænger af Hertugen af Avgustenborg. Saasnart Generalen var kommen til Byen, sammenkaldte han Afdelingscheferne til et Krigsraad og foreslog dem at erklære Fæstningen i Belejringstilstand, samle Garni-

sonen i Neuwerck (den nord for Ejderen liggende Del af Byen) og afbryde Jærnbaneskinnerne i nogen Afstand fra Fæstningen; men de tilstedeværende, af hvilke flere vare indviede i Oprørernes Planer, fraraadede disse Forholdsregler, og alt blev ved det gamle.

Hen paa Eftermiddagen naaede Efterretningen om, hvad der tildrog sig i Kiel, til Rendsborg; der blev samtalet højt derom paa Gaderne, uden at det dog kom for Kommandantens Øre. Hertugen af Avgustenborgs Tilhængere lode alle Veje til Fæstningen bevogte, for at intet Bud skulde slippe ind, og fik lagt Brædder over en under Arbejde værende Bro over Graven nær Jærnbanevejen for at sikre Kielerjægernes Indmarsch, hvis Fæstningens Porte bleve lukkede. Ud paa Aftenen forlangte Borgerne Vaaben udleverede fra Arsenalet, og General Lützau var svag nok til at tillade, at der fordeltes 400 Geværer mellem dem. De i 1845 paa Grund af deres oprørske Sindelag opløste Borgervæbninger traadte nu i Løbet af Natten paany sammen og ordnede sig under deres tidligere Befalingsmænd.

Blandt Garnisonen var dog Stemningen endnu vaklende; udenfor den Kreds, der var inddragen i den oprørske Bevægelse, blev der i hine Tider kun politiseret lidet. De danske og de tyske Officerer ved Afdelingerne søgte vel som Regel nærmest Omgang med Landsmænd, men der herskede dog godt Kammeratskab i Officerskorpset, og det danske Element var desuden stærkt nok til at hindre en planmæssig Bearbejdelse af Underofficerer og Menige. Var der fra den øverste Styrelse bleven vist større Fasthed, vilde derfor ogsaa mange, særlig blandt Underbefalingsmændene, være blevne deres Konge tro; men al Kraft og Energi var paa Oprørernes Side, og det rev Flertallet med sig, inden de endnu ret vare komne til Besindelse om, hvad de egentlig gik med til. Endnu den 23de om Aftenen samlede den fungerende Kommandant i Fæstningen, Oberst Seyffarth, sin Bataillon, den 14de Linjebataillon, om sig og formanede i en varm Tale sine undergivne til nu, da Forholdene antoge en truende Karaktér, at blive deres Konge og deres Ed tro. Skulde der mod Forventning være nogen, Officer, Underofficer eller Menig, hvis Overbevisning ikke tillod ham at følge sin Chef, stod det ham frit for at træde af og rejse hjem. Alle vare dybt rørte over Oberstens Tale.

Om Aftenen var en Del af de yngre Officerer samlede hos Premierlieutenant Feldmann af Artilleriet, den eneste af dette Vaabens Lieutenanter, der senere svigtede sin Fane. Ved Punschebollen blev der holdt Taler om, hvorledes Officererne nok med deres Folk skulde forstaa at vise disse Folkeforførere Vintervejen, og ingen var ivrigere end Værten, der udbredte sig om, hvorledes han skulde bruge sine Kanoner mod Mængden.

Den næste Morgen, Klokken lidt før ni, rullede Toget med Prinsen af Noer og hans Folk ind paa Banegaarden, og over den tidligere omtalte Bro førtes de ubemærkede ind i Fæstningen. Kaptajn Michelsen vendte sig strax med de to af

Jægerkompagnierne mod Paradepladsen, efterfulgt i nogen Afstand af Prinsen med et tredje Kompagni og Kieler-Borgerne. Det sidste Jægerkompagni gik langs Volden.

Der blev strax ringet med alle Byens Klokker, og Rendsborgs Borgere sluttede sig væbnede til Prinsen, medens Garnisonen, der antog Klokkeringningen for Brandsignal, samlede sig paa sine Allarmpladser. Ankommen foran Hovedvagten oplæste Prinsen af Noer, stadig iført dansk Generalsuniform, den provisoriske Regerings Kundgjørelse og opfordrede Vagtmandskabet til at rømme Vagten. Vagtkommandøren, Lieutenant Clasen af 15de Bataillon, nægtede dog at opgive sin

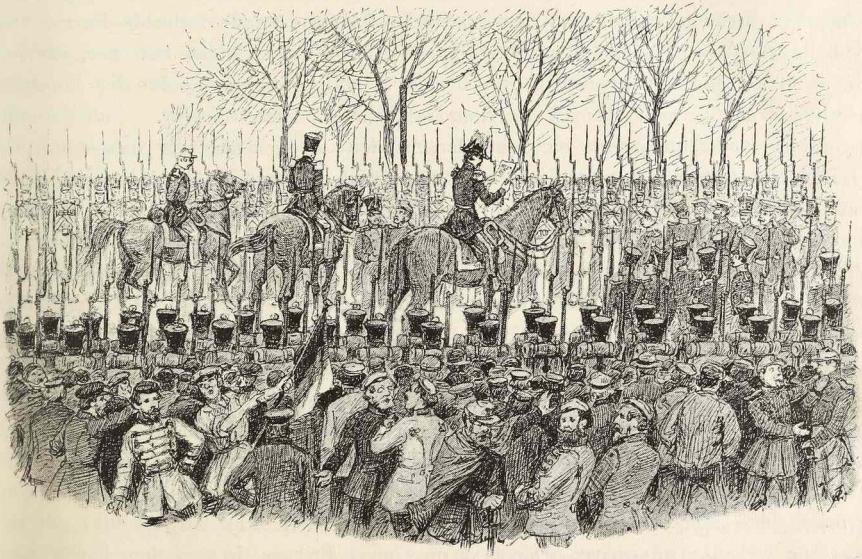

Rendsborgs Overrumpling.

Post uden Ordre fra Kommandanten. Denne kom netop til, men imponeret af Prinsens Nærværelse gav han Lieutenant Clasen et undvigende Svar, hvorefter Jægerne besatte Vagten, og Obersten fjærnede sig Arm i Arm med Prinsen af Noer. I det samme rykkede 14de Bataillon ind paa Paradepladsen, og Officererne bleve noget forundrede ved at se deres Chef, der Aftenen forud havde formanet dem til Troskab mod Kongen, nu vandre saa venskabelig med Prinsen.

General Lützau var i sit Paaklædningsværelse, da det blev meldt ham, at Slesvig-Jægerne kom marscherende. „Umuligt!“ udbrød han, „hvorledes skulde de være komne her uden Ordre?“ Et Øjeblik efter blev Meldingen rettet til, at det

var Kieler-Jægerne, der kom. „Ja saa," svarede Generalen, synlig beroliget, „det kan jeg forstaa, de har naturligvis direkte fra Kjøbenhavn faaet Ordre til strax at afgaa hertil."

Just som Generalen havde endt sin Paaklædning, indfandt sig hos ham først Kaptajn Lesser, Adjudant hos Prinsen af Noer, og derefter Prinsen selv med Advokat Beseler, samt Generalkommandoens Officerer, Oberst Rømeling og Major du Plat. Prinsen formaaede Generalen til at befale, at Garnisonen, uden at medtage skarpe Patroner, skulde samles paa Paradepladsen, og begav sig derefter selv derhen, fulgt af de tilstedeværende.

Efterhaanden som Afdelingerne indtraf paa Mødestedet, bleve de opstillede i en stor Firkant, og udenom denne stilledes Jægerne og de væbnede Borgere fra Kiel og Rendsborg, saaledes at Fæstningens Garnison, selv uden Patroner, var omringet af en Skare med skarpladte Geværer. Midt i Kredsen holdt den kommanderende General med Prinsen af Noer og samtlige Stabsofficerer. Subalternofficererne bleve kaldte frem, og Generalen meddelte dem, at der var dannet en provisorisk Regering. Selv vidste han intet om, hvorledes Sagerne stode i Kjøbenhavn; han nedlagde derfor sin Kommando og overlod det til enhver at handle efter sin Samvittighed. Han havde skrevet sin Ansøgning om Afsked og trak sig tilbage til Privatlivet.

Prinsen tog derefter Ordet og holdt en længere Tale om, at Kongen ikke var fri, men i Hænderne paa et Parti i Kjøbenhavn, at der nu ingen Regering var i Landet, og at han derfor i Forening med flere andre Mænd havde overtaget Styrelsen i Hertugdømmerne, som han vilde føre i Kongens Navn og nedlægge, saasnart Kongen igjen var fri. „Hvo af eder," saaledes sluttede Prinsen, „der ikke vil tjene under mig, han træde frem." — En Del Officerer, mest Lieutenanter, færre Kaptajner og kun én Stabsofficer, Oberst Køye af Artilleriet, traadte nu frem, men Prinsen viste dem tilbage med den Bemærkning, at han ikke havde tænkt paa Officererne ved sin Opfordring. Der blev nu spurgt Prinsen, hvorfra han havde disse Efterretninger; han svarede: fra Statstidenden. Lieutenant Kristian Mathiesen (han faldt senere ved Idsted) ytrede hertil, at der ikke fandtes nogen Statstidende, og hvis det skulde være Berlingske Tidende, han mente, kunde det heller ikke være sandt, da den endnu ikke kunde være kommen. Prinsen blev forlegen, men afbrød Ordstriden med den Bemærkning: „Ja, hvad enten det nu er Statstidenden eller en anden Avis, har de Herrer øjeblikkelig at begive sig til deres Kvarterer og blive der til nærmere Ordre." De danske Officerer stak nu deres Sabler i Skeden og forlode Paradepladsen.

Under dette Optrin havde Underofficerer og Mandskab staaet tvivlraadige, mange havde hverken hørt eller forstaaet, hvad Prinsen sagde; kun Artilleristerne gave ved forskjellige Demonstrationer deres Bifald tilkjende. Prinsens danske

Generalsuniform, og hans Paastand om at handle i Kongens Navn, imponerede Soldaterne, der alle kjendte ham fra den Tid, han havde været kommanderende General i Hertugdømmerne; da derfor de danske Officerer fjærnede sig, fulgte de, vante som de vare til ubetinget Lydighed, de tilbageblivende tyske Befalingsmænd. Mange, særlig blandt Underofficererne, fortrøde senere bitterlig dette Skridt.

Tropperne gik nu i Kvartér. Kieler-Jægerne og Rendsborgs Borgere besatte Vagterne; det sort-rød-gule Flag blev hejst paa Hovedvagten. Ikke tolv Timer efter, at den provisoriske Regering var bleven proklameret i Kiel, var saaledes Holstens Hovedfæstning, et stort Krigsmateriel og en Kassebeholdning paa $2^1/_2$ Million Rigsdaler faldne i Oprørernes Hænder, uden at en Draabe Blod var udgydt. General Lützau og Oberst Rømeling bleve erklærede for Arrestanter i deres Kvartér; men allerede den næste Dag fik Generalen Tilladelse til at rejse til Slesvig-By og blive dér paa Æresord. Den danske Regering respekterede dette, da Byen senere blev besat; først ved Vaabenhvilen om Efteraaret blev Generalen kaldet til Kjøbenhavn for at gjøre Rede for sit Forhold. Han blev midlertidig afsat fra sin Stilling som General og sat paa halv Gage, men døde, inden Undersøgelsen var endt. Hans to Sønner sluttede sig til Oprørerne.

De øvrige danske Officerer fik Tilladelse til at rejse bort mod at udstede Erklæring om ikke at ville kæmpe mod Slesvig-Holstenerne; de fleste afgave dette Løfte, da de formente derved at blive i Stand til at gavne deres Land ved Tjeneste paa Skoler og lignende, og de afrejste derefter over Hamborg og Lübeck til Kjøbenhavn. Dagen efter deres Ankomst hertil, bleve de fremstillede for Kongen, der lod dem vide, at han betragtede det givne Løfte for tvungent og derfor ugyldigt og henstillede til dem at drage med ham til Hæren. Krigsminister Tscherning, der modtog dem i Morgensko og gammel sort Frakke, ansaa' det dog for raadeligst, at de bleve hjemme, og ingen af dem blev derfor anvendt mod Fjenden. Tre Officerer, Kaptajn A. Krieger af 14de Bataillon, Kaptajn Ernst af Ingeniørkorpset og Premierlieutenant Middelboe, lykkedes det dog civilklædte at snige sig ud af Fæstningen, inden dens nye Herrer havde faaet Bevogtningen ordnet; de ilede hurtig nord paa og bragte de første paalidelige Efterretninger om Oprøret.

Ikke blot i Kiel og Rendsborg, men over hele Holsten og Sydslesvig var den 24de Marts en skæbnesvanger og stærkt bevæget Dag; overalt vare Oprørernes Agenter virksomme. Prinsen af Noer havde paa Banegaarden i Neumünster truffen Postmesteren i Glückstadt, Oberstlieutenant v. Fabricius, en Mand, der tidligere havde tjent i den græske Hær, og opfordret ham til at udbrede den provisoriske Proklamation i sin Hjemstavn, særlig blandt Garnisonen dér, 17de Linjebataillon. Paa et løsrevet Blad af sin Notitsbog skrev Prinsen en Ordre til Bataillonschefen om at føre Afdelingen til Rendsborg, og med den drog Postmesteren hjemad. Strax efter sin Ankomst forsøgte Fabricius at faa blæst Alarm i Byen, og da Bataillons-

kommandøren, Oberst Lobedanz, fik dette at vide, gav han selv Ordre til, at Afdelingen skulde samles i Exercerhuset. Endnu inden Officererne vare samlede, mødte v. Fabricius og befalede Obersten i den provisoriske Regerings Navn at føre Bataillonen til Rendsborg, samt at uddele de paa Vaabenkamrene værende Geværer til Folket. Obersten svarede, at han hverken kjendte eller anerkjendte nogen anden Regering end Hans Majestæt Kongens og kun adlød Befalinger fra den kommanderende General. Vilde „Folket" have Vaaben, kunde de selv hente dem, hvis de vilde betale dem med deres Blod. Ligesaa uheldig var Hr. Fabricius med sin Henvendelse til Kompagnicheferne; de vendte ham Ryggen, og Obersten betydede ham derefter, at han havde at forlade Exercerhuset.

I Byen gik imidlertid alt som i Kiel og Rendsborg; en Borgerforsamling paa Raadhuset anerkjendte den provisoriske Regering, og Gejstligheden og den civile Embedsstand sluttede sig ligeledes til den. Opmuntret heraf og ledsaget af nogle Embedsmænd og en Pøbelsværm vendte Fabricius tilbage til Exercerhuset, hvor Oberst Lobedanz for Officerer og Mandskab havde udviklet sin Opfattelse af Stillingen og kraftigt opfordret alle til at blive deres Konge tro, en Opfordring, Bataillonen havde besvaret med et rungende Hurra. Oprørernes Udsendinge havde derfor denne Gang ligesaa lidt Held med sig som sidst. Obersten nægtede at lyde andre Myndigheder end den kommanderende General, og Mandskabet afbrød Forsøgene paa at tale til det med Raabene: „Vi vil kun høre vor Kommandør; Hans Majestæt Kongen leve, Hurra!" En Underofficer, Krogman, sprang endog frem, satte Fabricius sin Bajonet for Brystet og spurgte sin Chef, om han maatte støde ham ned. Kun Officerernes Mellemkomst reddede Prinsen af Noers Agent. Til sidst lykkedes det den besindige Del af Borgerskabet at bevæge Obersten til at samtykke i, at Major Bündiger med 50 Mand rejste til Rendsborg for at indhente Ordre; medens han var borte, bleve skarpe Patroner fordelte til Mandskabet, og Exercerhuset blev barrikaderet og indrettet til Forsvar.

Klokken 10 om Aftenen vendte Majoren tilbage, kun ledsaget af én Mand. Han medbragte en Befaling fra Prinsen af Noer til, at Bataillonen skulde gaa til Rendsborg, samt at de i den værende danske Officerer enten skulde udstede Erklæring om ikke at tjene mod den provisoriske Regering eller arresteres. Da Majoren havde indvendt, at en saadan Forholdsregel kun lidet stemmede med Foregivendet om at handle i Kongens Navn, havde Prinsen sagt, at han kunde være overbevist om, at intet blev fordret, der stred mod Pligt og Ære, og han havde givet sit fyrstelige Æresord paa, at han handlede i Kongens Navn. Oberst Lobedanz blev nu tvivlraadig og henstillede til Officererne hver for sig at handle efter deres Samvittighed; selv vilde han ikke gaa til Rendsborg. De danske Officerer gjorde om Natten et Forsøg paa at flygte civilklædte, men de bleve indhentede af en Pøbelsværm og tvungne til at afgive det forlangte Løfte, hvorefter de over Lübeck droge til Kjøbenhavn. Obersten tog til

Altona og levede dér til Krigens Slutning i smaa Kaar; den danske Regering tilstod ham da en Pension. Major Bündiger førte den 25de Bataillon til Rendsborg og blev af Prinsen bevæget til at slutte sig til Oprøret.

I de mindre, holstenske Garnisonsbyer gjentoge de samme Scener sig. Paavirkede af Borgerne og Udsendinge fra den provisoriske Regering, svigtede Soldaterne, om end nølende, deres Ed og lode sig føre til Rendsborg, medens største Delen af Officererne bleve deres Konge tro. 2det Dragonregiments Officerer bleve holdte tilbage som Fanger og først frigivne om Efteraaret ved Vaabenhvilen; kun Ritmester Torp, Chef for Eskadronen i Pløn, slap fra Femern i en Baad til Lolland. Omkring Prinsen af Noer samledes saaledes i de nærmeste Dage efter Oprørets Udbrud efterhaanden hele den i Holsten liggende Militærstyrke.

Ogsaa nord for Ejderen, i den tysktalende Del af Sønderjydland, greb Bevægelsen om sig. Til Slesvig-By kom Efterretningen om den provisoriske Regerings Dannelse den 24de Marts om Morgenen. Borgerne samlede sig strax og overdroge den højeste civile og militære Myndighed til Herredsfoged Jakobsen og en afskediget Ritmester Unzer; alle offentlige Kasser lagdes samtidig under Beslag.

Den øverste Befaling i Byen førtes, efter at Generalkommandoen var forlagt til Rendsborg, af Chefen for 3dje Rytterbrigade, Generalmajor C. L. Castenschjold. Generalen gav, saasnart han mærkede, hvad der var igjære, strax Garnisonen — 1ste Dragonregiment og 4de Jægerkorps — Befaling til at samles paa Exercerpladsen ved Gottorp, for derfra at føre den nord paa. Forinden Generalen selv kunde begive sig derhen, trængte oprørske Borgere ind i hans Hus og holdt ham arresteret dér. De to Afdelingschefer, Oberst Holstein og Oberstlieutenant Renouard, undgik kun den samme Skæbne ved at aflægge Løfte om at oplæse Kundgjørelsen for deres undergivne.

Da Tropperne Klokken henad 10 om Formiddagen vare ved at samle sig, kom en af Generalens Adjudanter og bad om Hjælp til at befri sin Chef. I Henhold til deres Løfte, nægtede dog Afdelingscheferne dette. Oberst Holstein oplæste nu Kundgjørelsen for sine Dragoner, men tilføjede strax, at han ansaa' de deri fremsatte Paastande for usande og holdt det for sin Pligt at gaa mod Nord; dog overlod han til enhver af sine undergivne at handle efter, hvad de ansaa' for Ret. Ritmester Fürsen-Bachmann erklærede da at ville slutte sig til den provisoriske Regering og afmarscherede strax til Rendsborg; Ritmester Nissen nedlagde sin Kommando, og hans Lieutenant, Rumohr, førte Eskadronen syd paa; de to andre Ritmestere, Wedselstoft og Harbord, bleve deres Konge tro og førte deres Folk mod Nord. Forinden Afmarschen red Oberst Holstein med Eskadronen Wedselstoft til sit Kvartér for at hente Standarterne, der gjemtes dér; men Oberstens Søn, Regimentets fungerende Adjudant, nægtede at udlevere Faderen Fanerne, og først da Lieutenant Bentzen kom til og truede med at skyde ham ned, hvis han fastholdt

sin Vægring, faldt han tilføje. 7 Officerer og 43 Underofficerer og menige rykkede vest om Flensborg til den jydske Grænse, de øvrige Officerer droge til Kjøbenhavn.

Jægerkorpsets Chef, Oberstlieutenant Renouard, modtog om Morgenen en skriftlig Ordre fra Prinsen af Noer til at føre sin Afdeling til Rendsborg og dér indeholde Mandskab indtil 200 Mand pr. Kompagni. Uden at agte paa denne Ordre, førte han sine Jægere uden om Slesvig-By mod Nord.

Ved den første Sidevej ind til Slesvig gjorde Kaptajn Lange, der ligeledes havde faaet Brev fra Prinsen om at sørge for, at Korpset kom til Rendsborg, Holdt og negtede at marschere videre. Kaptajn Løvenfelt trak nu rask sit Kompagni ud af Kolonnen og marscherede foran, de to andre Kompagnier fulgte efter; kun Lange blev tvivlraadig staaende, til Major Ræder fik ham overtalt til at følge efter.

Saasnart Rygtet om, at Slesvig-Jægerne nærmede sig paa Marschen nord paa, naaede til Flensborg, strømmede strax en Folkeskare fra den sydlige, tyske Del af Byen ud for at møde dem; de modtoge Korpset med „Schleswig-Holstein meerumschlungen“ og fulgte det syngende og hujende ind i Byen. Her lod Borgermesteren Mandskabet indkvartere i den tyske Del af Byen, og Følgen deraf blev, at Korpset den næste Morgen nægtede at gaa videre og forlangte at blive ført tilbage til Slesvig. Da hverken Chefen eller Majoren vilde indvillige heri, overtog Kaptajn Lange Befalingen og førte, kun ledsaget af en af Lieutenanterne, Jægerne syd paa. Kaptajn Løvenfelt gjorde endnu et Forsøg paa at faa sine Folk med sig, men kun 7 Underofficerer, 4 Spillemænd og 9 Underkorporaler og menige fulgte ham. Kaptajn Lange blev af Prinsen udnævnt til Chef for Korpset og fik Befaling til foreløbig at blive i Slesvig-By. De tre andre Afdelinger med sønderjydsk Mandskab, 10de, 12te og 13de Bataillon, der havde Garnison i Kongeriget, bleve deres Fane tro.

Den følgende Dag — den 25de Marts — holdt den provisoriske Regering sit første Møde i Rendsborg. Efterat nogle paatrængende nødvendige Bestemmelser om Pressefrihed, Forsamlingsfrihed og Oprettelsen af Borgervæbninger vare trufne, enedes man om ved en allerunderdanigst Skrivelse til Hans Majestæt Kongen at forsøge at retfærdiggjøre de oprørske Handlinger. Naturligvis var der ingen af Oprørets Ledere, der noget Øjeblik troede, at Kongen, eller „den tyske Hertug“, som de kaldte ham, vilde lade sig tilfredsstille ved deres Forsikringer om at handle i hans Navn; men Hensynet til Tropperne, blandt hvilke jo mange troede paa Fabelen om Kongens Ufrihed, gjorde det nødvendigt for en Forms Skyld at forsøge en saadan Retfærdiggjørelse. Havde nogen endnu næret noget Haab om en fredelig Udjævning, maatte dette aldeles briste, da Deputationen vendte tilbage fra Kjøbenhavn og meddelte Kongen af Danmarks bestemte Afslag paa de slesvig-holstenske Fordringer. Den provisoriske Regering begyndte ogsaa strax efter at indrette sig som

virkelig styrende Magt. Advokat Beseler blev Præsident, Grev Reventlow overtog de inden- og udenrigske Anliggender, Prinsen af Noer Krigsvæsenet, Advokat Bremer Justitsvæsenet, Kjøbmand Smith Finansvæsenet, og Jærnbanedirektør Olshausen, en rød Demokrat, der mod Prinsen af Noers Ønske var bleven optagen i Regeringen, Politivæsenet.

For lige til det sidste at bevare et Skin af Lovlighed og Tilbøjelighed til Fred, rettede den provisoriske Regering en Henvendelse til det danske Folk; den skuffede naturligvis ingen og forblev ubesvaret, men den afgiver et godt Bidrag til Belysningen af Oprørernes falske Spil. (Den staar efter Ordlyd paa næste Side.)

Allerede forinden Oprørets Udbrud, var Hertugen af Avgustenborg efter Samraad med sin Broder, Prinsen af Noer, rejst til Berlin for at bevæge Kongen af Preussen til at støtte Rejsningen i Hertugdømmerne. Da det netop paa den Tid var af stor Vigtighed for Kong Friederich Wilhelm at skaffe et Afløb for den stærke revolutionære Gjæring, der havde greben alle Gemytter, selv i den yderst konservative preussiske Stat, blev Lejligheden til en Krig, som en forudgaaende Agitation havde gjort populær over hele Tyskland, greben med Begjærlighed, og Hertugen behøvede ikke at bruge synderlig Overtalelse for at faa Preussens Konge til at gaa ind paa hans Planer. Den 24de Marts, altsaa samme Dag Oprøret udbrød, lod Kongen Hertugen tilstille et Brev, hvori han aabenlyst tilsagde Oprørerne sin Hjælp. Med dette værdifulde Aktstykke rejste Hertugen hurtig hjem, og faa Dage efter kunde Borgerne i de holstenske Byer glæde sig ved at læse det paa alle Gadehjørner.

„Durchlauchtigste Hertug!

I Anledning af Deres Durchlauchtigheds Skrivelse af Dags Dato angaaende den truende Tilstand i Hertugdømmerne Schleswig-Holstein, skal jeg herved meddele Dem følgende:

Jeg har paa Farens Dag paataget mig at værne om den tyske Sag, ikke for at tiltage mig andres Ret, men for efter Evne, baade i det indre og det ydre, at hævde det bestaaende.

Til den bestaaende Ret regner jeg ogsaa Hertugdømmerne Schleswig-Holsteins, der ere udtalte i de Kongeriget Danmarks Ret paa ingen Maade krænkende Sætninger:

1. At Hertugdømmerne ere selvstændige Stater.
2. At de ere fast med hinanden forbundne Stater.
3. At Mandsstammen hersker i Hertugdømmerne.

I denne Aand har jeg alt udtalt mig paa Forbundsdagen, og for disse bestaaende Retsforhold er jeg rede til, i Henhold til Forbundsbeslutningen af 17de

Til det danske Folk!

Danske Mænd!

Folket i Kjøbenhavn har tvunget Eders Konge, vores Hertug, til at udtale Hertugdømmet Slesvigs Incorporation i Kongeriget Danmark, og at nedsætte samme til en Provinds af Danmark. Allerede rykke danske Tropper ind i Hertugdømmet Slesvig, for at sætte dette Magtsprog igjennem ved Vaabenmagt.

Den provisoriske Regjering for Hertugdømmerne Slesvig-Holsten har taget den Beslutning, at sikkre Hertugdømmernes og vor Hertugs Ret mod fremmed Indflydelse, og den føler sig stærk nok dertil ved Bevidstheden af den gode Ret, den har at forsvare, og ved det hele tydske Folks Bistand!

Danske Mænd! Hertugdømmet Slesvigs Selvstændighed beroer paa faste Conventioner! Disse brydes aldeles naar Hertugdømmet med Magt omvandles til en Provinds af Danmark!

Hertugdømmernes Beboere have ofte i Farens Dage staaet Eder bi som troe Forbundne! I begaae en dobbelt Uretfærdighed, naar I nu søger at bryde og tilintetgjøre vore Rettigheder. Vi have ingen anden Hensigt, end at forsvare vor Nationalitet og agte ikke at angribe nogen fremmed Nationalitet! Det nordlige Slesvig maa derfor afgive en fri Erklæring, om det ønsker at indlemmes i den danske Stat som Provinds, eller om det vil følge det tydske Fædreland — vi agte ingenlunde at paalægge denne Egns Indvaanere nogensomhelst Tvang.

Vi tilbyde Eder at indgaae et ærligt Forbund og have Fyrstens Person fælleds med Eder saa længe Mandsstammen hersker i Danmark, men vi ville ikke underkaste os et uvedkommende Qvinderegiment!

Danske Mænd! betænker, hvad I foretage Eder! Alt, hvad Retfærdigheden fordrer, hvad der tjener Eder til sand Nytte — Alt dette byde vi Eder frivilligt! Mere kan I ikke fordre, men vel kan I tabe Alt, naar I vedblive at gaae frem med Magt, det danske Riges Existens vil da staae i Fare!

Hvis I endogsaa seirede i Kampen, — og dette vil ikke ske saa længe tydske Hjerter slaae — hvad Andet kunde I da vinde end et ødelagt, fjendtlig sindet Land, en utaalelig Statsgjæld og en aldeles nedbrudt Handel og Næringsdrift.

Seire derimod vi, hvad vil da hindre os i at stille saadanne Betingelser, der kunde give os tilstrækkelig Sikkerhed for Fremtiden mod alle Overgreb.

Endnu er det Tid! endnu staae Hærene lige over for hinanden, endnu har Kampen, har Ødelæggelsen ikke begyndt, endnu byder vi Eder Freden uden Kamp.

Rendsborg, den 31 Marts 1848.

Den provisoriske Regjering.

Beseler. Frederik, Prinds til Slesvig-Holsten.
F. Reventlou. M. T. Schmidt. J. Bremer.
Th. Olshausen.

September 1846, med passende Midler at værge Hertugdømmerne Schleswig-Holstein mod Overgreb og Angreb.

Iøvrigt haaber jeg, at Hertugdømmerne ikke trues af nogen alvorlig Fare, og nærer den faste Overbevisning, at mine tyske Forbundsfæller i modsat Fald ligesom jeg ville ile med at komme dem til Hjælp."

Med oprigtigt Venskab, forbliver jeg

eders Durchlauchtigheds venskabelige Fætter

Friedrich Wilhelm.

Berlin den 24de Marts 1848.

Dette Brev bidrog i høj Grad til at opildne Stemningen blandt Slesvig-Holstenerne, der nu saa', at de næppe kom til at staa ene i Kampen mod Danmark. For den provisoriske Regering gjaldt det om hurtigst mulig at skabe ordnede Tilstande, for at de tyske Fyrster ikke skulde skræmmes ved Bevægelsens altfor revolutionære Præg, og for at faa en Krigsmagt dannet, med hvilken man kunde møde det forventede danske Angreb og holde Kampen staaende, til de tyske Brødre kom til Hjælp.

Allerede samme Dag, som Rendsborg blev tagen, udsendtes Indkaldelsesordre til alt Mandskab indtil 6te Aargang, og faa Dage efter ogsaa til de to følgende Aargange, og man ventede derved ikke blot at faa Folk nok til at bringe de forhaanden værende Afdelinger paa Krigsstyrke, men ogsaa til at danne to Reservebatailloner og et Reservejægerkorps. De indkaldte fra Holsten og den tysktalende Del af Sønderjydland mødte hurtig, men det kneb med Officerer, da den overvejende Del af disse vare blevne deres Konge tro. Kongen af Preussen sendte strax nogle og tyve Officerer for at indtræde i den slesvig-holstenske Hær, og iøvrigt hjalp man sig ved at tage afskedigede Officerer paany til Tjeneste. Ogsaa med Munderingssager var man i Forlegenhed; man vilde saa nødig til at krybe i de røde danske Uniformskjoler og hjalp sig derfor saa længe som mulig med de blaa Trøjer; men da de ikke længer strakte til, maatte dog den røde Uniform frem. Dragonerne sværtede Messingbeslagene paa Hjælmene for at kunne skjælne dem fra de danske.

De udsendte Indkaldelsesordrer gjaldt kun Landalmuen, men baade for at skaffe flere Folk og for at give Bevægelsen det rette demokratiske Sving, udsendtes samtidig Opfordringer til at danne Frikorps. Kieler-Studenter og -Turnere stode allerede under Vaaben, rede til at ofre Liv og Blod for Slesvig-Holsten, og fra alle Egne af Holsten strømmede snart Skarer sammen for at kæmpe for samme Sag; og ikke blot i Holsten, over hele det store Tyskland gjenlød Raabet om at ile til Hjælp for de undertrykte Brødre, og Raabet lød ikke forgjæves. Fra alle Egne strømmede snart frivillige til, endog i saadan Mængde, at det blev den provisoriske Regering for meget. Det var ogsaa et noget blandet Selskab, der gav Møde; ved Siden af den for Tysklands Enhed og Storhed sværmende Yngling stod den røde

Demokrat, som nylig havde kæmpet paa Barrikaderne i Berlin og Wien, og fortvivlede Existenser, der grebe Krigen som det sidste Nødmiddel til at vinde en Plads i Samfundet. Udpyntede i de mest fantastiske Dragter og væbnede med alle mulige og umulige Vaaben mødte de i Rendsborg i saa stor Mængde, at Regeringen allerede den 5te April maatte bekjendtgjøre, at kun fuldt udrustede frivillige herefter kunde modtages. De bedste vare de, der kom fra Hertugdømmerne selv. De frivillige fra Kiel bleve underlagte Kaptajn Michelsen og knyttede til hans Jægerkorps, alle de andre Frikorpser stilledes under Advokat, „Oberstlieutenant" Koch; ved Befaling fra Overkommandoen optoges de som Dele af den slesvig-holstenske Hær, fik Del i dens Rettigheder og Ære og underkastedes de militære Love.

Savnet af overordnede Førere var næsten mere følelig end af underordnede, da man kun nødig vilde anvende fremmede i den højere Hærstyrelse. Prinsen af Noer, den Gang en Mand paa henved 48 Aar, overtog selv Overkommandoen, men da den eneste Overløber blandt Generalstabsofficererne, Major du Plat, udtrykkelig havde frabedt sig at blive bragt under Vaaben, maatte Prinsen nøjes med Postmesteren fra Glückstadt, Oberstlieutenant v. Fabricius, til Stabschef. Hæren deltes i to Brigader, og som Brigadechefer ansattes Hertug Carl af Lyksborg, der indtil 1846 havde været Chef for Jægerkorpset i Kiel, og Hofchefen hos Enkehertuginden paa Lyksborg, den 70aarige Oberst Krohn. Obersten var opdragen som Frikorporal i Rendsborg, havde tjent i Ewalds Frikorps, deltaget i Toget mod Stralsund 1809, i Felttoget 1813 og Toget til Frankrig 1814 og 15. Han havde været ansét for en intelligent Officer og nød et vist Ry som Militærforfatter; men han havde i over tyve Aar været ude af aktiv Tjeneste, da han nu paany blev dragen frem, gjort til Generalmajor, sat i Spidsen for 1ste slesvig-holstenske Brigade og overdragen Overbefalingen over hele Hæren, naar Prinsen af Noer ikke var tilstede.

Den slesvig-holstenske Hær blev formeret saaledes:

Overkommando: Prins Friedrich af Noer.
Oberst v. Fabricius, Stabschef.
Kaptajn Lesser, Souschef.

1ste Brigade: Generalmajor Krohn.
1ste Linjebataillon (tidl. 14de) Major Zeska.
3dje — (tidl. 16de) Oberstlieutenant Baudissin.
2det Jægerkorps (tidl. 5te) Kaptain Michelsen.

2den Brigade: Hertug Carl af Lyksborg.
2den Linjebataillon (tidl. 15de) Major Kindt.
4de — (tidl. 17de) — Bündiger.
5te — (nyoprettet) — Schröder.
1ste Jægerkorps (tidl. 4de) — Lange.

1ste Dragonregiment Oberstlieutenant Fürzen-Bachmann.
2det — Major Hansen.
Artilleriet, under Major Lesser, bestod af 2 Batterier.
Ingeniørerne førtes af Kaptajn Jess.

Frikorpsene underlagdes 2den Brigade. Hæren talte i det hele 4500 Mand Fodfolk, 550 Ryttere og 180 Artillerister, tilsammen noget over 5000 Mand; desuden havdes endnu henved et Par Tusende Mand under Organisation.

Prinsen af Noer var krigskyndig nok til at indsé det mislige i at forlade Rendsborg, inden Hæren var bleven nogenlunde fæstnet i sine nye Former; men han blev overstemt af sine Fæller i Regeringen, hos hvem de politiske Grunde havde Overvægten over de militære, og som derfor fremfor alt ønskede, at den størst mulige Del af Sønderjydland inddroges under deres Magtomraade. Desuden ansaa' de „die dummen Dänen" for lidet farlige Modstandere. Allerede den 26de Marts drog derfor Slesvig-Holstenernes stadige Fortrav, Major Michelsen med hans Jægere og Studenter, fra Kiel nord paa. Bønderne stillede frivillig Vogne til Korpsets Befordring, Modstand mødte det ingen Steder, og under lystig Sang gik det derfor henad Vejen og ind i Flensborg, der blev besat henimod Aften. I de følgende Dage fulgte den øvrige Del af den slesvig-holstenske Hær efter, saaledes at den ved Maanedens Udgang stod samlet i og om Flensborg. Prinsen af Noer blev dog selv tilbage i Rendsborg, hvor Regeringsforretninger gjorde hans Nærværelse nødvendig, men han sendte ved en Armébefaling sine undergivne sin Hilsen:

„Soldater!

Hertugdømmernes Tillid kalder mig i Spidsen for eder; jeg skatter mig lykkelig ved at være eders Fører i denne hellige Kamp for Fædrelandet. Kampen er begyndt. Dansken rykker mod Fædrelandets Grænser; men med Guds Hjælp skal slesvig-holstensk Mod vise ham Vejen over Bæltet. Slutter eder med Tillid til eders nye Førere, der, fyldte af Fædrelandskjærlighed ligesom I, ville føre eder til Sejr. Fædrelandets ædleste Mænd og Ynglinge ile til eders Faner — hele Tyskland sender eder sine bedste Mænd. Derfor fremad med Gud! Lad os slaa Dansken, hvor vi finder ham, før fremmede Tropper rive Lavrbærrene fra os. Drag med Gud, mine Vaabenbrødre; paa Ærens Dag er jeg hos eder!" —

Den 28de Marts, den Dag General Krohn kom til Flensborg, mærkede man første Gang noget til de danske. Dampskibet „Gejser" stod ind ad Flensborg-Fjord og nærmede sig Havnen. Fra alle Vinduer langs Stranden fyredes livligt paa det, men da man fra Skibet ikke vilde tilføje Byen nogen Skade, blev Ilden ikke

besvaret, og „Gejser“ stod ud igjen, til stor Glæde for Slesvig-Holstenerne, der jo nu havde vundet den første „Sejr“ over den danske Flaade.

Da man ved Flensborg ellers intet mærkede til Danskerne, besluttede General Krohn at sende en Afdeling endnu længere mod Nord, og naturligvis var Kaptajn Michelsen og hans Folk strax ved Haanden. Studenterne fik Lov at kjøre, Jægerne gik, og foran travede 40 Dragoner; saaledes drog Toget mod Aabenraa, under livlig Sang og Svingen med sort-rød-gyldne Flag. Dog, da Kolonnen sønden for Aabenraa bøjede ned paa Vejen langs den aabne Strand, forstummede Sangen pludselig, da nogle Kanonkugler susende fore ind mellem Vognene. De kom fra Briggen „St. Thomas“, der laa opankret paa Fjorden. Studenterne kom hurtig af Vognene og flygtede vest paa, fulgte af Jægerne. Henad Aften besatte de Aabenraa og udstillede Forposter nord for Byen.

Den næste Morgen var det ubehagelige Naboskab paa Søen blevet forøget med Dampskibet „Hekla“ under Sten Bille, og baade det og „St. Thomas“ viste paa en højst truende Maade Tænder mod Byen. Tre væbnede Orlogsfartøjer nærmede sig Havnen for at bortføre det dérliggende Dampskib „Christian der Achte“. — En Jægerlieutenant løb ned til Stranden og tilraabte Kaptajnlieutenant M. Suenson, der førte Baadene: „Det koster Blod“. — „Lad koste,“ lød Svaret, og ligesom Baadene stødte til, forsøgte en Matros at gribe Lieutenanten; de tilstedeværende Jægere ydede ham ingen Hjælp, saa han maatte redde sig ved at løbe op ad Gaden. „Christian der Achte“ blev nu uden Modstand ført ud paa Fjorden, efter at Maskinmesteren, der boede i Land, var hentet om Bord. Da det kort efter blev meldt, at danske Dragoner nærmede sig nord fra, forlod Kaptajn Michelsen hurtig Aabenraa og gik forsigtig udenom Skibenes Kanoner tilbage til Flensborg.

Det første Kanonskud havde vist en Mærkelighed, som vel ingen i den slesvig-holstenske Hær havde tænkt, nemlig den, at Lauenborgerne i Jægerkorpset fra Kiel slet ikke vilde kæmpe mod de danske. De havde været Oprørernes første Haab, med dem var Rendsborg overrumplet, og ligefra hin Nat, da den provisoriske Regering var bleven proklameret i Kiel og til den slesvig-holstenske Hær stod samlet om Flensborg, havde de bestandig været forrest, og nu netop, da det blodige Stævne forestod, nægtede de at kæmpe. Uden at løsne et Skud havde de set paa, at „Christian der Achte“ blev ført bort fra Aabenraa, og hverken Bønner eller Trusler kunde formaa dem til at deltage i Kampen; der var derfor intet andet at gjøre end at sende dem hjem, og medens Vejen til Flensborg syd fra vrimlede af tyske frivillige, der ilede til for at befri deres undertrykte Brødre, droge Lauenborgerne, som kjendte den danske Styrelse, hjemad for ikke at stride mod deres Konge og hans Folk.

Dog smittede dette Exempel ikke den øvrige Hær; tillidsfuldt beredte den sig til den forestaaende Kamp. Hvem kunde vel tvivle om, at de tyske Ynglinge,

der i Kultur og Intelligens, i Krigermod og Udholdenhed stode saa højt over de danske, jo let vilde være i Stand til at slaa Fjenden, inden fremmede Soldater reve Lavrbærrene fra dem. Den danske Soldat! Træskohelten fra Kjøge, hvem kjendte vel ham, og hvem frygtede vel ham, og frejdig lød derfor Sangen:

Schleswig-Holstein stammverwandt
jag die Dänen aus dem Land.

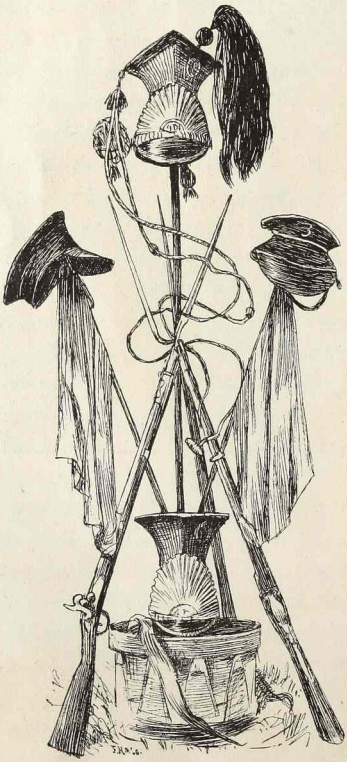

4de Kapitel.

Hær og Flaade rustes.

»Lad som Korn opvoxe Knægte,
der kan frisk mod Fjenden fægte «

Vide om Land var en Gang Danskens Krigerry faret, men det var længe siden. Under de store Valdemarer havde de danske Folkehære ført Danmarks Magt langt ud over Rigets Grænser og bragt hele Nordtyskland til at skjælve; men da Valdemar Sejr bukkede under ved Bornhøved, havde ogsaa den nationale Hær, sammensat ved Opbud fra hele Riget, for lange Tider udspillet sin Rolle. Trange Tider for Folk og Land fulgte efter Valdemarernes glimrende Tid, Adelens Overmagt trykkede den frie danske Bonde ned, og forgjæves søgte han ved blodige Rejsninger at ryste Aaget af Skuldrene; de sejrende Fyrster og Herrer lagde det kun dobbelt tungt paa ham igjen, naar deres jærnklædte Rækker havde splittet den kofteklædte Skare. Aarene randt, og dybere sank den danske

Bonde, mere umilde bleve stedse hans Kaar i hans Fædreland; hvad Under da, at han kun trevent eller slet ikke fulgte Kaldet, da Danmark under Karl Gustafs Hærgninger saa haardt trængte til sine Sønner. Med Enevælden kom den staaende Hær af fremmede, hvervede Tropper ind i Riget; over hele Tyskland spredtes de danske Hververe og droge Udskuddet af Evropas Befolkning ind i Landet, og mellem

Soldatertyper.

disse stilledes den danske Bonde, naar han blev sendt ind til Hæren. Paa Herremandens vilkaarlige Bud reves han bort fra Hjemmet for „at springe Soldat". Spottet af sine udsvævende Kammerater for sit kluntede, ubehjælpsomme Væsen, haanet, pryglet og udskjældt af tysktalende Officerer og Underofficerer, blev Livet ved Hæren ham snart utaaleligere end hjemme under Ridefogdens Pisk. Øvelserne i Vaabenbrug indskrænkede sig i Reglen til nogle faa Timers Exercits, inden Soldaten trak

paa Vagt; forøvrigt brugtes Mandskabet ved offentlige Arbejder, eller det tillodes dem at udbyde sig som Daglejere for at faa Midler til at friste Livet, da den usle Lønning ikke strakte dertil. Hvo, der saa' disse pjaltede, forsultne Skikkelser omkring paa Byens Gadehjørner, med Vankundighedens og Trællesindets Præg i alle Træk, skulde vel have ondt ved at tænke sig, at de vare Ætlinge af den danske Viking, og enhver Tale om den tapre Landsoldat vilde da være bleven betragtet som en ilde anvendt Spøg.

Den 20de Juni 1788 udkom Forordningen om Stavnsbaandets Løsning; „Kongen kjendte", som Mindestøtten vidner, „at Borgerfrihed, bestemt ved retfærdige

Soldatertyper.

Love, giver Kjærlighed til Fædrelandet, Mod til dets Værn, Lyst til Kundskab, Attraa til Flid, Haab om Held". Paa Støtten anbragtes Troskabs og Tapperheds Sindbillede, og Frederik d. 6te var ikke tilsinds at lade det blive ved, at de stode dér. Dansk i Hu og Tanke, som han var, harmede det ham at se Rigets Forsvar lagt i Hænderne paa lejede Udlændinge, uden Kjærlighed til Fædrelandet; mild og god, som han var, ynkedes han ved Soldatens usle Kaar og tog sig for paany at skabe en dansk Hær af danske Landsoldater, saaledes som den ikke havde været kjendt siden Valdemarernes Dage.

Samtidig med Stavnsbaandets Løsning, indførtes den personlige Værnepligt for alle, der vare fødte paa Landet; Landrekrutter udskreves og stilledes i den

Fodgarder. Infanterist. Jæger. Artillerist.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

staaende Hær ved Siden af de hvervede Soldater. Dog vedblev Hæren at have et tysk Præg, og Kronprinsens Bestræbelser for helt at omdanne den til en national dansk Hær stødte paa stærk Modstand. Prins Carl af Hessen, der var Hærens egentlige Styrer, kunde ikke finde sig i Tanken om en Hær, hvori Soldaterne ikke udelukkende dreve Krigshaandværket. En Soldat var et, mente han, en Bonde noget andet; han fandt vel som Regel en Hær af Indlændinge bedre end en Hær af Udlændinge, men de danske egnede sig efter hans Mening ikke til Soldater. Han havde, sagde han, blandt dem kun truffen faa, der havde Forudsætningerne for at blive en duelig Soldat. Kronprinsen lod sig dog ikke afskrække deraf; Kampen mod Nelson den 2den April 1801 havde vakt den nationale Selvfølelse i Landet, og paa den byggede han. Ved Hærplanen af 1803 blev den udenlandske Hvervning for stedse forbudt; alle de fremmede Soldater bleve samlede i særlige Afdelinger, saaledes at der fra den Stund af fremtraadte en ren national Hær.

Men de sørgelige Følger af, at Folket gjennem Aarhundreder var bleven afvant med Vaabenbrug, lode sig ikke udslette paa én Gang; det mærkedes, da den sjællandske Almue ved Kjøge næsten uden Modstand lod sig adsplitte af de engelske og hannoveranske Tropper, efterladende deres Træsko som Trofæer til Fjenden. Vel fik enkelte danske Afdelinger senere ved Sehested Lejlighed til at vise, hvad den danske Soldat duede til; men Krigen gik dog til Ende, uden at den nyskabte danske Hær i sin Helhed var bleven stillet paa nogen Prøve.

Efter Freden i Kiel nød Danmark Fred i en Menneskealder; Frederik d. 6te vedblev at indøve og uddanne sin Hær; der blev exerceret og manøvreret; paa Landet rejstes Skoler, og Gymnastik indførtes overalt som Lærefag for Drengene. Med klarere Blik og rankere Holdning mødte den unge Bonde, naar han skulde trække i Trøjen. Hærplanen af 1816 skabte en forholdsvig talrig Hær, hvis Mandskab laa til Tjeneste i to Aar og derefter indkaldtes et Par Gange til større Øvelser, men, trods denne lange Tjenestetid, havde ingen dog ret Tiltro til den danske Soldat. I Monarkiets tyske Lande delte alle Prins Carl af Hessens Mening om, at de danske

ikke egnede sig til Soldater, og Træskoheltene fra Kjøge stode for dem som Typer paa danske Landkrigere, og selv i Rigets rent danske Dele saa' man med Stolthed hen til Marinen med den glimrende Historie, medens man betragtede Hæren med tvivlende og ofte lidet sympatetiske Øjne.

Da Kristian d. 8de 1839 besteg Danmarks Trone, lagde Rigets Pengevæsen Beslag paa Regeringens fulde Opmærksomhed, og naturligvis var Hæren et af de Omraader, hvor man først og fremmest mente, at Besparelsen maatte indføres. Et Udvalg blev nedsat for at overveje, hvad der i den Henseende lod sig gjøre, og Udbyttet af dens Arbejde blev Hærloven af 1842, der ordnede Hæren saaledes, som den 6 Aar senere skulde drage ud til Kamp mod Tysklands Magt. Værnepligten vedblev udelukkende at hvile paa Bondestanden. Hæren sammensattes af en staaende Hær (Linje og Krigsreserve) og Hærens Forstærkning (en Fastmandsklasse og en Reserveklasse.) Tjenestetiden i Linjen og Krigsreserven fastsattes til fire Aar i hver, i Forstærkningens Fastmandsklasse til 8 Aar, i Forstærkningens Reserveklasse blev den værnepligtige staaende til det fyldte 45de Aar. Fodfolket indskrænkedes til en Bataillon Garde, 17 Linjebatailloner og 5 Jægerkorps, Rytteriet til 27 Eskadroner, Artilleriet til 12 Batterier. Uddannelsen ved Fodfolket varede i 16 Maaneder, ved Rytteriet i $1^1/_2$ Aar, ved Artilleriet og Ingeniørerne i 2 Aar; kun Trænkonstablerne slap med 13 Maaneder. Officererne til Rytteri og Fodfolk uddannedes paa det kongelige Landkadetakademi; et Forsøg paa at skaffe disse Vaaben en yderligere Tilgang ved at uddanne Reserveofficerer, havde ikke bedre Held med sig, end at der indtil 1848 kun havde meldt sig 12 saadanne, nemlig 4 til Rytteriet og 8 til Fodfolket. General-

Husar. Dragon. Hestgardist.

BIBLIOTHECA REGIA HAUNIENSIS

stabs-, Artilleri- og Ingeniørofficererne fik deres Uddannelse ved den 1830 oprettede militære Højskole.

De i Holsten og Lauenborg udskrevne Afdelinger — 5 Jægerkorps, 14de, 15de, 16de og 17de Linjebataillon, 2det Dragonregiment, 2det Artilleriregiment og et Ingeniørkompagni — udgjorde en Del af det 10de tyske Armékorps og havde alle Garnison i Holsten. Af de slesvigske Afdelinger laa kun 4de Jægerkorps og 1ste Dragonregiment i Hertugdømmet; 12te og 13de Bataillon laa i Fredericia og 10de i Kjøbenhavn.

Ialt udskreves i Kongeriget 13 Bataillioner, 18 Eskadroner og 8 Batterier, i Sønderjydland 4 Bataillioner og 4 Eskadroner, i Holsten og Lauenborg 5 Bataillioner, 4 Eskadroner og 4 Batterier. Livgarderne fik deres Mandskab fra hele Monarkiet.

Den samlede Hær talte omtrent 24,000 Mand Linjetropper, af hvilke henved de to Tredjedele, c. 16,000 Mand, udskreves i Kongeriget og den danske Del af Sønderjydland. Til Hærens yderligere Forøgelse under Krigsforhold var der vel paa Papiret truffen nogle Bestemmelser, men i Virkeligheden var intet gjort.

Flaaden var fælles for hele Monarkiet. Den bestod i 1848 endnu for den langt overvejende Del af Sejlskibe og talte 6 Linjeskibe, 8 Fregatter, 4 Korvetter, 4 Brigger, 3 Skonnerter, 3 Kuttere og omtrent 80 Kanonchalupper og Joller. Der havdes ialt kun 6 Dampskibe, af hvilke endda kun 3, „Hekla“, „Gejser“ og „Ægir“,

vare armerede. Alle Skibene laa ved Kjøbenhavn, med Undtagelse af Skonnerten „Elben“ og Dampskibet „Kiel“, der vare oplagte ved Altona. Til Flaadens Bemanding havdes, foruden omtrent 500 Mand af Holmens faste Stok, hendog ligesom ved Hæren den ene Tredjedel hørte hjemme i Monarkiets tyske Dele.

Marinesoldat paa Post.

Generalkommandoen i Hertugdømmerne, der havde Lejlighed til paa nært Hold at iagttage den voxende Gjæring, havde gjentagne Gange søgt at formaa Regeringen til at kaste 5000 Mand danske Tropper ind i Rendsborg og sammendrage 10,000 Mand om Kolding, men man veg i Kjøbenhavn tilbage for et saa yderligt Skridt. Først da den oprørske Forsamling i Rendsborg havde aabnet Øjnene for Muligheden af en væbnet Rejsning i Rigets tyske Dele, begyndte Regeringen at tænke paa at bringe Hæren paa Krigsfod. Der blev givet Befaling til, at alle kongerigske Afdelinger skulde indkaldes til fuld Krigsstyrke, og at Generalstaben skulde træffe Foranstaltninger til Sammendragning af 5000 Mand mellem Kolding og Ribe og 10,000 Mand omkring Kjøbenhavn. En Flotille af mindre Skibe skulde ligeledes rustes.

Den slesvig-holstenske Deputations Ankomst til Kjøbenhavn gjorde Nødvendigheden af en kraftig Optræden indlysende. Det blev derfor Danmarks første Krigsministers første Gjerning at bringe Hæren i Marken. Samme Dag — 25de Marts — han havde tiltraadt sit Embede, lod han udgaa Befaling om, at alle Afdelinger vest for Storebælt skulde samles ved Grænsen, og flere kjøbenhavnske Afdelinger skulde afgaa dertil.

Det var de unge, der i 1848 gik forrest og bare de nye Ideer frem; derfor søgte man ogsaa blandt dem de Mænd, der skulde føre an i Striden. Til Stabschef valgtes den endnu ikke 37aarige Generalstabskaptajn, Verner Hans Fre-

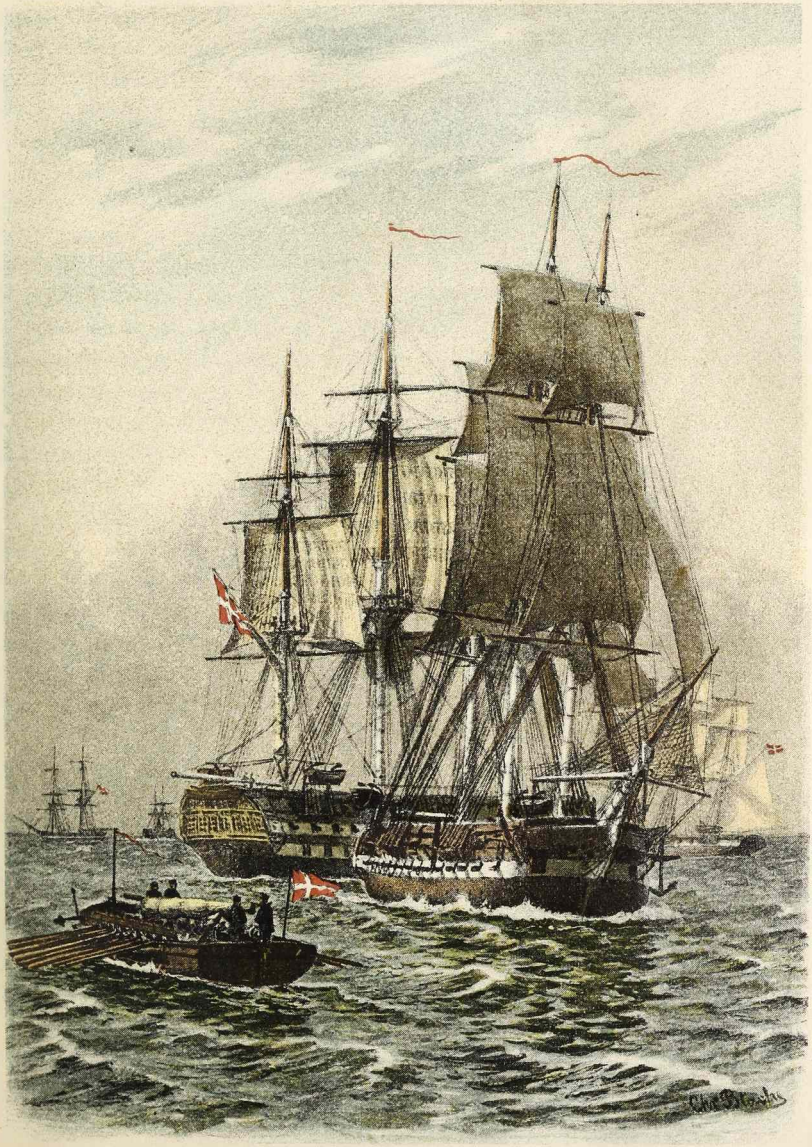

Brig. Hjuldamper. Kanonbaad. Linjeskib. Fregat. Korvet.

BIBLIOTHECA REGIA HAUNIENSIS

derik Abrahamson Læssøe, en Mand, der trods sin Ungdom var vel kjendt i Hæren for sine fremragende Evner og sin store Arbejdskraft. At han fra første Færd af aabenlyst havde sluttet sig til de ejderdanske og skandinaviske Ideer, bidrog naturligvis yderligere til nu at gjøre ham til Øjeblikkets Mand. Efter Samraad med ham forbigik Krigsministeren ved Valget af Hærens højstbefalende alle Generalerne og valgte en af de yngste Afdelingschefer, Oberst Hans Christoffer v. Hedemann, en født Sønderjyde, den Gang henved 56 Aar gammel. Med rastløs Iver toge disse Mænd strax fat paa den vanskelige Opgave: at gjøre en Hær kampberedt, hvor alt manglede, undtagen netop Soldater og Vaaben.

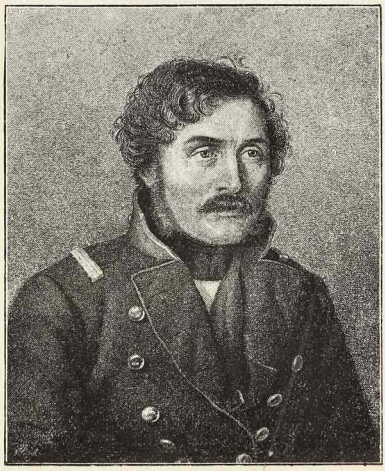

Tscherning.

Det stod klart for alle, at det gjaldt om at nytte Tiden vel; men ingen i Kjøbenhavn, end ikke den slesvigholstenske Deputation, anede, at Begivenhederne skulde udvikle sig saa rask, som det skete. Befalingen om ufortøvet at samle Tropperne ved Kolding, var endnu ikke naaet til den jydsk-fynske Generalkommando i Fredericia, da Stabschefen, Major Baggesen, Natten mellem den 25de og 26de Marts blev vækket af de fra Rendsborg bortilede Officerer, Kaptajnerne Ernst og Krieger, der meddelte ham Oprørets Udbrud, Rendsborgs Overrumpling og de holstenske Afdelingers Frafald. Major Baggesen bad dem hurtigst mulig ile videre til Kjøbenhavn med disse Efterretninger og begyndte strax at træffe Forberedelser til at møde det kommende Uvejr. Allerede den næste Morgen sendtes 12te Bataillon syd paa for at vogte Nørrejydlands Grænse; til Odense og Nyborg gik Bud om, at de fynske Dragoner og Jægere hurtigst mulig skulde drage til Kolding, og derhen beordredes snart alle Generalkommandoens øvrige Afdelinger.

Verner Hans Frederik Abrahamson Læssøe.

spredte Budskabet om Oprørets Udbrud sig over

Med forbavsende Hast nen, altsaa samtidig med, at den provisoriske Re-
Riget; allerede den 23de om Afte Randers Rygter om en tilsigtet Overrumpling
gering dannedes i Kiel, gik i naaede den højstbefalende i Byen til at lade Ar-
af Rendsborg, og Borgerne form nere, afløse af Borgervæbningen. Til Nyborg brag-
senalvagten, der bestod af Holste en fra Slesvig flygtede Præsident Scheele, der ved
tes Efterretningen den 25de af d indue havde unddraget sig Fangenskab, og ud paa
at springe ud gjennem sit Havev til Kjøbenhavn, hvor den satte alle i levende Be-
Aftenen samme Dag naaede den orgen afrejste Oberst Læssøe til Kolding, og om
vægelse. Strax den følgende M eden liggende, sejlfærdige Orlogsskibe: Korvetten
Eftermiddagen lettede de paa R „Najaden", Briggen „St. Thomas"
og Dampskibet „Gejser" og stode
syd paa. Slæbt af „Gejser" naaede
„Najaden" den følgende Dag Sønderborg, hvor de trofaste Alsinger med Jubel modtoge de danske Sømænd. Den hertugelige avgustenborgske Familie havde kort forinden skyndsomst forladt Avgustenborg; men Hertugens Breve faldt i de danskes Hænder og bidroge til at stille hans landsforræderske Færd i det rette Lys. Fra „Najaden" blev strax udstillet en Iagttagelsespost i Dybbøl Mølle; det blev Begyndelsen til Møllens berømmelige Krigerliv. Da „St. Thomas" den 28de ankrede nordligere i Als Sund, og Øen derved var fuldt

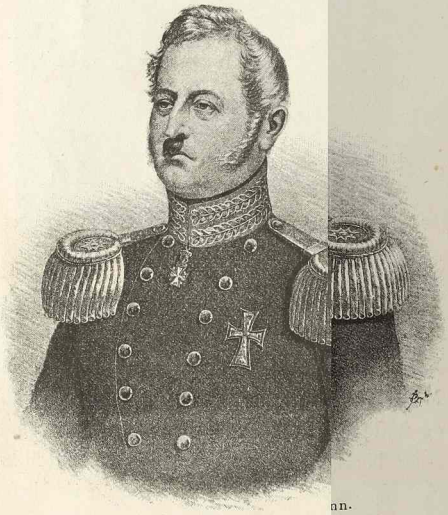

an.

Hans Christoffer v. Hedema

Dag op ad Flensborg Fjord for at rekognoscere,

betrygget, gik „Gejser" samme set, af Insurgenternes Riffelskud og gik derfor
men modtoges, som vi have
igjen tilbage.

e Ven og Fjende havde tænkt det, vare de danske

Hurtigere end vel baad den 26de stode Sønderjyderne af 12te Bataillon
Soldater kampberedte. Kun til m dem først til Hjælp. Allerede den næste Dags
ene ved Kolding; Fynboerne ko onerne til dem, og Dagen derpaa kom Jægerne fra
Eftermiddag stødte Odense-Drag de modtaget sin Marschordre, og den 27de om Ef-
Nyborg. Korpset havde den 26 d klingende Spil og fulgt af Borgernes Hurraraab
termiddagen Kl. 3 forlod det me orten mødte en frivillig Vognkolonne, der kjørte
sin Garnison; strax udenfor

Jægerne til Odense; herfra bleve de den næste Dag kjørte til Middelfart og satte den 28de over Bæltet, hvorefter Jyderne kjørte dem til Kolding.

De første Tropper fra Kjøbenhavn — 1ste og 5te Linjebataillon og en Ingeniørafdeling — afgik den 28de Marts med Jærnbanen til Roskilde. En uoverskuelig Menneskemasse fulgte dem til Banegaarden og gave dem et rungende Hurra med paa Vejen. Jens var fra en hidindtil lidet agtet Person paa én Gang bleven den næst Kongen mest ansete Mand i Riget, og i hans ærlige, trofaste Træk

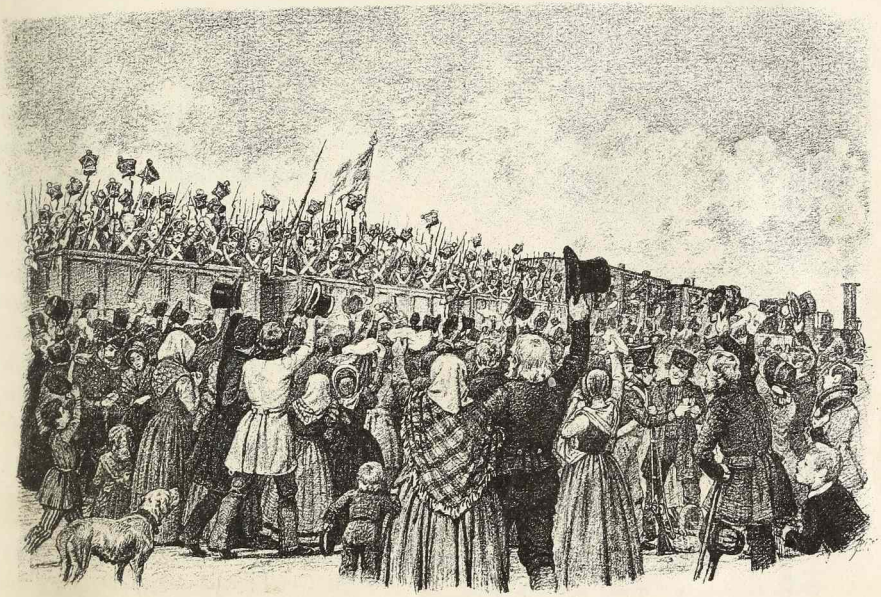

De første Landsoldaters Afrejse med Jærnbanen.

stod klart skrevet, at han hverken vilde svige sin Konges eller sine Landsmænds Tillid.

Indtil Overgeneralens Ankomst overtog General Wedel-Wedelsborg Befalingen over de ved Nørrejydlands Grænse samlede Tropper. Han og Hærens unge Stabschef enedes om hurtig at rykke ind i Sønderjydland for at vise den tro Befolkning, at Hjælpen vår nær, og hindre Oprørerne i at udbrede deres Proklamationer; den 29de Marts Kl. $2^1/_2$ om Morgenen brøde derfor de fynske Dragoner op og droge, fulgte af Nyborg-Jægerne og 12te Bataillon, syd paa. Overalt paa

Landet modtoges de danske Soldater med Jubel af Befolkningen; i Haderslev derimod var Modtagelsen kølig, da Dragonerne og Jægerne hen paa Formiddagen besatte Byen. 12te Bataillon var efterladt i nordligere Sogne; dens Mandskab var fra Hertugdømmets sydligere Egne, de havde derfor godt af at tale lidt med deres nordligere boende Landsmænd. Om Aftenen blev Korpset i Haderslev forstærket med fire Kanoner; de kom fra Fredericia, hvor et Batteri henstod, rigtignok uden Folk og Heste, men derpaa havde Kaptajn Trepka af 13de Bataillon raadet Bod. Ved de i Omegnen hjemmehørende Trænkonstabler skaffede han Mandskab, og Beboerne stillede Heste, saaledes at et Halvbatteri den 29de om Morgenen stod marschfærdigt og indtraf om Aftenen i Haderslev.

Da General Wedel fik at vide, at Insurgenterne agtede sig mod Aabenraa, besluttede han at hilse paa dem dér og sendte derfor Bud til de ved Kysten værende Skibe om at række ham en hjælpende Haand. Det var denne Opfordring, Major Michelsens Kieler-Jægere og Studenter kunde takke for den ublide Hilsen, Briggen „St. Thomas“ sendte dem, da de om Eftermiddagen den 30te nærmede sig Byen. Da nu Ritmester Amle om Morgenen den 31te travede frem med to Eskadroner Dragoner, og, foruden „St. Thomas“, ogsaa „Hekla“ viste sig paa Fjorden, gik Insurgenterne ilsomt tilbage. Ritmesteren fulgte dem et Stykke paa Vej og udstillede derefter sine Forposter sønden for Aabenraa. I Røde-Kro fandt Dragonerne et opdækket Bord med 100 Kuverter; det var bestemt for D'Herrer Kieler Studenter, men kom nu vore trætte Folk vel tilpas.

Efterretningen om General Wedels raske Fremtrængen i Sønderjydland blev modtagen med Glæde af det danske Folk; Krigsministeren sendte ham en smigrende Skrivelse, men paalagde ham dog samtidig ikke at gaa videre frem. Man ønskede nemlig at fastholde den slesvig-holstenske Hær i dens stærkt fremskudte Stilling nord for Flensborg, indtil den danske Hær var samlet, for derved at blive i Stand til at tilføje den et Nederlag, inden de tyske Tropper kom den til Hjælp;

desuden vilde man nødig udsætte et lille Korps for et Uheld, der vel ikke kunde have stor Betydning, men som dog vilde bidrage til at hæve Modet hos Fjendens løst sammensatte Skare.

Den danske Krigsplan gik ud paa, at Hæren skulde deles i to Dele, hvoraf den ene, det nørrejydske Armékorps, nord fra skulde rykke ind i Sønderjydland for nord for Flensborg at forene sig med den anden fra Als gjennem Sundeved fremrykkende Del, det slesvigske, venstre Flankekorps.

Nørrejydske Armékorps kom til at bestaa af 7 Batailloner — 1ste, 2den, 4de, 7de, 11te, 12te og 13de Linjebataillon — og 3dje Jægerkorps — 15 Eskadroner — en Husareskadron, 3dje, 5te og 6te Dragonregiment samt 2 Eskadroner af 4de og 3 Batterier under Bruhn, Jessen og Fuhrmann. Korpset samledes i den første Uge af April omkring Aabenraa, men undgik, for ikke for tidlig at forurolige den ved Flensborg staaende Fjende, enhver Berøring med de slesvig-holstenske Forposter. Den 31te Marts overtog General Hedemann Befalingen ved en Hilsen til sine Soldater.

„Brave Soldater!

Et Parti, „Slesvig-Holstenere“ kaldet, har desto værre forledet nogle af eders slesvigske og holstenske Brødre til at gjøre Oprør mod deres retmæssige Herre og til at løsrive sig fra Forbindelsen med Danmark. Ned med dette Parti! og ve over Forræderne! Holder den Ed, I som brave Soldater have aflagt: at værne om Landets og Kronens Rettigheder; svigter ikke gamle Danmark! Enhver ærekjær Mand er altid villig til i Farens Stund at ofre Liv og Blod for Konge og Fædreland; Rigets Uforkrænkelighed imod indre og ydre Voldsmænd ville vi forsvare til sidste Blodsdraabe! Paa det alvorligste paalægger jeg eder Overholdelsen af Disciplin. Intet som helst Brud paa eders Pligter som ærekjære Soldater kan blive taalt. Enhver brav Handling vil blive belønnet af eders retmæssige Herre.“

Den første Afdeling af Flankekorpset, 5te Linjebataillon, var den 30te stegen i Land paa Als; det blev saaledes Fynboerne, der overalt fik Æren af først at betræde Sønderjydlands Jord. Inden Landstigningen rettede Bataillonens Chef og Stabschefen ved Søstyrken, Steen Bille, en Henvendelse til Egnens Beboere.

„Brave Alsingere og Sundeviter!

I ere blevne eders Konge og Fædreland tro. Vi bringe eder Kongens Tak, Fædrelandets og eders danske Medborgeres Velsignelse derfor. — I have forlangt Hjælp mod Landets Fjender. — Saa hurtig som mulig ere vi ilede til eders Forsvar. Lad os nu gjøre fælles Sag for eders skjønne Fædreneegns Beskyttelse mod fremmed Vold og Anmasselse. — Slutter eder til os med Raad og Daad og væbner eder alle som én. — Ville I træde ind i vore Rækker, skulle I blive modtagne med aabne Arme — ville I tjene om Bord i vore Skibe, Danmarks gamle Flag skal beskytte eder. —

Overalt, hvor vi kæmpe sammen, til Vands, til Lands, er vort Løsen: for Konge, Fædreland og Æren."

Dampskibet Hekla, den 30te Marts 1848.

F. Haxthausen. Steen Bille.

Alsingerne fulgte strax dette Opraab og dannede under Ledelse af Generalkrigskommissær Riegels, der indsattes til Kommandant, en Landstorm til Øens Forsvar. Endnu samme Dag, 5te Bataillon var landsat, gik Chefen med et Kompagni over til Sundeved for at berolige de ængstede Beboere ved at vise dem, at den danske Soldat var nær.

I Løbet af de første Dage af April indtraf nu paa Als Flankekorpsets øvrige Afdelinger, 9de og 10de Bataillon, 1ste og 2det Jægerkorps, en Afdeling af 4de Dragonregiment og Batteriet Dinesen. Efterhaanden som de udskibedes, rykkede Afdelingerne over i Sundeved, hvor Forposterne stadig skødes længere frem, alt som Styrken voxede. Den 4de April kom de i Forbindelse med det nørrejydske Armékorps' Forposter, og Dagen derpaa havde Flankekorpsets Chef, Oberst Schleppegrell, et Møde i Felsted med General Hedemann.

Samtidig med, at Flankekorpset rykkede frem i Sundeved, havde det ogsaa begyndt at true Fjenden syd for Flensborg Fjord. Fjordens yderste, sydlige Del dannes af Halvøen Holdnæs, der kun ved et smalt Drag er forbundet med Fastlandet. Den 3dje April lagde Korvetten „Najaden" sig ud for Draget og hindrede derved Fjenden i at besætte Halvøen, og om Eftermiddagen landsattes der et Kompagni af 8de Bataillon; senere forøgedes denne Styrke efter Kongens egen Befaling med endnu 3 Kompagnier. Slesvig-Holstenerne følte sig ikke lidet generede ved

de danskes Optræden mod deres Flanke og Ryg, og det lykkedes derved at drage en Del af deres Styrke bort fra det egentlige Angrebspunkt.

Kong Frederik havde ved Afskeden med de fra Kjøbenhavn bortdragne Soldater lovet dem snart at være iblandt dem, og han holdt Ord; den 5te April afsejlede han med „Ægir“ fra Gammelholm, under Befolkningens Hurraraab og Kanonernes Torden, for, som det hed, at gaa til Fredericia; men saa snart „Tre Kroner“ var passeret, meddelte Kongen de ombordværende sin Beslutning at sejle lige til Sønderborg. Om Aftenen ankrede „Ægir“ ved Vordingborg, og næste Dag fortsattes Rejsen, saaledes at Skibet, med Danmarks Kongeflag vajende fra Toppen, Klokken tre om Eftermiddagen stod ind til Sønderborg. Jubelen var ubeskrivelig. Paa Reden laa „Hekla“ og „Gejser“, den sidste med Livgarden om Bord, der med tordnende Hurra hilste sin Konge; den lille, trofaste By smykkede sig hurtig med Danebrogsflag, og den sammenstimlede Mængde hilste den folkekjære Konge med høje Leveraab, da han roede i Land. Kong Frederiks første Gjerning paa sønderjydsk Grund var at sende en Hilsen til sine sønderjydske Undersaatter.

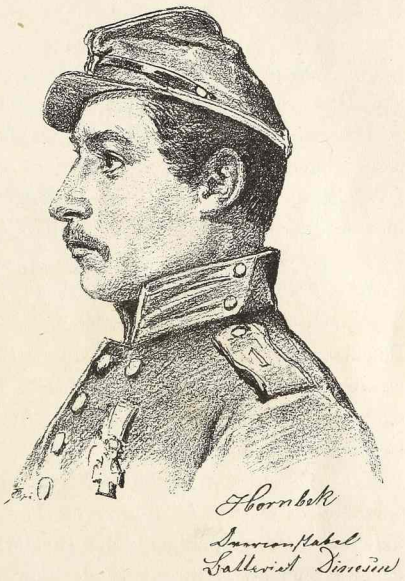

„Slesvigere!

Mit sidste Ord til eder var, at jeg snart vilde se eder Ansigt til Ansigt. Dette mit kongelige Ord indløser jeg nu, ligesom Gud er mit Vidne til, at jeg agter at indløse ethvert Løfte, jeg af landsfaderlig Kjærlighed har givet eder.

I Tillid til min retfærdige Sag staar jeg i eders Midte. Jeg staar her for at gjøre det umuligt for Forræderne ved falske Ord og Opspind at rive eder fra mig. Jeg staar her for at vise eder og hele Verden, at det er min fri og alvorlige Vilje: til det yderste at kæmpe for min Ret.

Tro Slesvigere! Samler eder da om eders Konge, der vil føre eder til borgerlig Frihed og skjænke eder alle de Rettigheder, der kunne befæste eders Lykke. Og, hvis der er vildledede iblandt eder, da giver mig Lejlighed til at op-

træde mild og naadig iblandt eder, idet I selv formaa disse, medens det endnu er Tid, til at skille sig fra Oprørerne, hvis formastelige Foretagender maa nedkalde den retfærdige Straf over deres forbryderske Hoveder.

Sluttelig, Slesvigere! underretter jeg eder om, at jeg for en til Landets Bestyrelse udnævnt Regerings-Kommission vil lade indkalde Landets Avtoriteter, for at disse kunne afgive Oplysning om Landets Tilstand og derhos erholde Lejlighed til at aflægge Regnskab for deres Handlinger og Forhold."

Givet i Staden Sønderborg den 6te April 1848.

Frederik R.

Næppe fjorten Dage, efter at Oprøret var udbrudt, stod saaledes den danske Hær rede til under sin Konges Øjne at rykke frem mod Slesvig-Holstenerne. At Hæren saa hurtig var bleven slagfærdig, skyldtes ikke blot de ledendes Energi, men i ligesaa høi Grad den Iver og Offervillighed, hvormed hele Folket, høje og lave, havde støttet dem i deres vanskelige Gjerning. Ogsaa Søudrustningerne vare blevne drevne med Iver, men ikke i samme Omfang, da ingen Modstand var at vente paa Søen. Flaadens Opgave maatte indskrænke sig til at spærre de Havnesteder, der vare i Oprørernes Vold, og række Hæren en hjælpende Haand, naar Kampen trak sig ud til Kysten. Medens vore Soldater nu samlede sig nord for Flensborg, satte Skibene hinanden Stævne paa Fjorden. Korvetterne „Najaden" og „Galatea", Briggen „St. Thomas", Dampskibene „Hekla", „Gejser" og „Skirner" og nogle Kanonbaade samledes efterhaanden her, medens Briggen „Merkurius" krydsede ved Holstens Østkyst.

Østen for Holdnæs laa „Najaden", „Hekla" og to Kanonbaade; Fjenden aabnede den 7de April fra et Par Feltkanoner i Land Ild mod Skibene, men „Hekla" bragte den hurtig til Tavshed. I denne lille Fægtning fandt den første danske Sømand Heltedøden; det var Kvartérmester paa „Hekla", Niels Børgesen. Han blev begraven paa Holdnæs, nær Vejen til Lyksborg. For at skaffe Underretning om, hvor stærk den fjendtlige Styrke omkring Lyksborg egentlig var, og for at uddele Kongens Proklamation til Sønderjyderne blandt Befolkningen, blev det besluttet at landsætte et Par forklædte Matroser paa Kysten, og til dette farlige Hverv meldte sig frivillig Alsingeren Jensen og Flensborgeren Schrøder, begge Matroser paa „Najaden". Lørdag Eftermiddag den 8de April bleve de satte i Land ved den lille Fiskerby Bogholm, uddelte her Proklamationerne og kom om Aftenen igjen om Bord med den Efterretning, at hele Kysten vrimlede af Soldater og Friskaremænd. Dette afholdt dem dog ikke fra paa deres Chefs Opfordring igjen den næste Dag at gaa i Land; men denne Gang vare de ikke saa heldige. Efter en kort Van-

JENSEN OG SCHRØDER FØRES BORT SOM FANGER.

BIBLIOTHECA REGIA HAVNIENSIS

dring traf de et Par Friskaremænd, der anholdt dem og toge dem med sig til Rydde, hvorfra de bleve bragte til den højstbefalende, der havde sit Kvartér i Landsbyen Ulstrup. Jensen og Schrøder udgave sig først for Matroser fra en paa Fjorden liggende Jagt, men snart fremkom der saa stærke Vidnesbyrd mod dem, navnlig fordi de i Bogholm havde uddelt danske Proklamationer, at man besluttede at sende dem til Flensborg for dér at faa dem dømte som Spioner.

De to Matroser bleve satte op paa en Bondevogn; foran hos Kusken satte en Jæger sig, og bag i Vognen en Overjæger og en Jæger, alle tre med ladte Geværer, og saaledes gik Turen ad Flensborg til. Jensen, der sad paa en Vognfjæl, begyndte først at snakke med Jægerne om at lade dem løbe; men her-

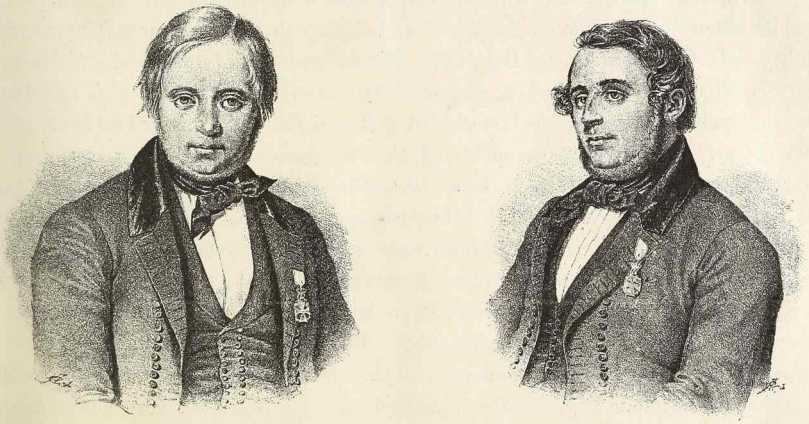

Matroserne Jensen og Schrøder.

paa vilde de ikke indlade sig; der var Krig i Landet, sagde de, og derfor skulde alle Spioner hænges. Denne lidet trøstelige Udsigt syntes Jensen ikke videre om; han foretrak en Dyst med de tre Jægere, og med det Udraab: „Nu lader jeg mig ikke føre et Skridt videre. Schrøder, staa mig bi," kastede han sig over de to Soldater bag i Vognen, greb Overjægeren med den ene Haand i Brystet, drog med den anden Jægerens Sabel og huggede løs paa dem begge, saaledes at de ikke kunde komme til at bruge deres Skydevaaben. Schrøder havde imidlertid revet Geværet fra Jægeren, der sad paa Forsædet, og derved gjort baade ham og Kusken saa bange, at de sprang af Vognen og skjulte sig bag et Hus. Det lykkedes Overjægeren at faa sin Sabel dragen og med den at bibringe Jensen et Par Hug i Hovedet, til han sank i Knæ, men derved fik Schrøder frit Skud og gjennemborede med en Kugle Slesvig-Holstenerens Bryst, saa han død styrtede ud af Vognen.

Den sidste af Jægerne fik nu sin Rest ved Kolbeslag, og Jensen og Schrøder flygtede derefter ind i et nærliggende Krat. Da Egnen var opfyldt af Fjender, var deres Stilling dog alt andet end behagelig; til Kysten turde de ikke gaa, thi de vidste, at den blev strængt bevogtet; der var derfor ingen anden Vej til Flugt end at drage vest om Flensborg, og de tiltraadte strax denne lange Vandring. Da de hen paa Eftermiddagen nærmede sig Flensborg-Slesvig-Vejen, mødte dem dér et Syn, som glædede dem og forjog al deres Frygt. Vejen vrimlede af slesvig-holstenske Soldater, Fodfolk, Ryttere og Artillerister, der i vild Flugt ilede syd paa. De to raske, sønderjydske Matroser skyndte sig nu uden Betænkning ind til Flensborg og fandt Byen flagsmykt og fuld af jublende danske Soldater. Kampen ved Bov havde staaet samme Dag.

Allerede den 2den April havde Overkommandoen sendt et Kompagni af 12te Bataillon og en Deling Dragoner under Kaptajn Mechlenburgs Kommando til Tønder, dels for at undersøge Beboernes Stemning, og dels for at skaffe Underretning, om Fjenden forberedte en Fremrykning langs Vestkysten. I Løgumkloster forenede denne Styrke sig med et frivilligt Korps fra Ribe, henved 60 Mand stærkt, under Lieutenant Siemsen og med et i Nordslesvig dannet frivilligt Korps paa 40 Mand, under afskediget Kaptajn Kjærulff. Blandt Landbefolkningen var Stemningen fortræffelig; men i Tønder vakte Kommandoens Nærmelse stor Forfærdelse, navnlig blandt Embedsmændene, som vare stærkt kompromitterede og derfor toge Flugten. Kaptajn Mechlenburg fratog Borgerne 270 Geværer, som den provisoriske Regering havde tilsendt dem, og lod Byen barrikadere, da der gik Rygter om, at slesvig-holstenske Frikorps nærmede sig. Den 6te fik Kommandoen Ordre fra General Hedemann til at vende tilbage til Østkysten. Det frivillige Korps fra Ribe drog hjem, hvorimod Kaptajn Kjærulff med sine 40 Nordslesvigere sluttede sig til Kavaleribrigaden, da Mechlenburgs Kommando passerede dennes Kantonnementer, og fulgte nu Rytteriet i de paafølgende Dage, indtil han den 9de, under Fægtningen ved Bov, knyttede sig til Avantgarden, under dennes Fremrykning mod Nyhus. Den 7de April meldte Kaptajn Mecklenburg sig atter til sin Afdeling ved Søgaard.

Den 6te April havde Overkommandoen ladet Eskadroner af Kavaleribrigaden foretage 2 Rekognosceringer: mod Vest i Retning af Tønder og mod Syd i Retning af Bov. Den førstnævnte stødte ikke paa Fjenden, hvorimod sidstnævnte fandt Bov besat af Insurgenterne. Ogsaa Major Trepka af Generalstaben foretog paa denne Dag, kun ledsaget af nogle Ordonnanser, en Rekognoscering af Højderne ved Bov og af Passet ved Krusaa-Mølle. Han fandt begge disse Punkter besatte af Fjenden, samt Adgangene til Landsbyen Bov barrikaderede. Hos Befolkningen fik han den Underretning, at Insurgenterne stode med 8 à 10,000 Mand i og omkring Flensborg, og at Broen ved Krusaa-Mølle var gjort ufremkommelig. Samme Dag foretog ogsaa Fjenden en Rekognoscering ind i Sundeved, dels for at komme til

Kundskab om, hvor langt vort Flankekorps var fremrykket, og dels for at arrestere den dansksindede Tingskriver Jepsen i Ringenæs. Rekognosceringen blev ledet af den preussiske Kaptajn Katsler, der gjorde Tjeneste som Stabschef hos General Krohn, og Kommandoen, der var ham underlagt, bestod af et Jægerkorps (Kielerjægerne) og en Eskadron Dragoner. Han marscherede over Holdbi og Hokkerup mod Ringenæs, hvor der stod 2 Kompagnier af 1ste Jægerkorps, og hvor Korpsets Chef, Major Schepelern, opholdt sig. Et tredje Kompagni af Korpset stod i Tyrbøl, et fjerde i Kvers. Ved Middagstid fik Major Schepelern af en ridende Bonde fra Hokkerup Underretning om, at Fjenden nærmede sig, og lidt efter fik han ogsaa Melding fra Kompagniet i Tyrsbøl, hvorfra Fjenden var iagttagen. Majoren lod sine to Kompagnier indtage en Stilling bag en Jordvold vest for Ringenæs, tværs over Vejen til Hokkerup. Insurgenterne rykkede under livlig Skydning tæt ind paa vore Jægere, som ikke bleve dem Svar skyldige, men som dog først bragte dem til at standse i c: 150 Alens Afstand. Kompagniet fra Tyrsbøl var imidlertid rykket til Hjælp og viste sig nu ude i Fjendens venstre Flanke, hvilket bevægede ham til et skyndsomt Tilbagetog. I denne betydningsløse Fægtning havde de danske én død, — den første i Felttoget. Hans Navn var Sejr, hvoraf Soldaterne udledede et godt Varsel for Krigen, om at Sejeren blev paa vor Side.

Den 7de April rykkede det nørrejydske Armékorps sine Forposter frem til en Stilling fra Kliplev, $1^1/_2$ Mil syd for Aabenraa, over Søndergaard til Mosen nordvest for Kvers. Flankekorpsets Forposter bleve staaende som den foregaaende Dag: foran Kvers, Tyrsbøl og Ringenæs. Kavaleribrigaden blev skudt frem til et Kantonnement langs Gejlaa, og for at danne Forbindelsen mellem denne Brigade og Fodfolket, var Husar-Eskadronen og 1 Eskadron af 4de Dragonregiment henlagt til Paulskro, Bjerndrup og Østergaard. Da Armékorpsets Styrke paa denne Dag blev forøget med 7de Bataillon, dannedes 2den Infanteri-Brigade, bestaaende af 4de og 7de Bataillon, under Kommando af Oberst Meyer; og da endvidere det med Længsel ventede Batteri, Jessen, om Aftenen stødte til Armékorpset, besluttede General Hedemann næste Dag at rykke frem til en endelig Stilling, hvorfra Angrebet skulde føres. Rytteriet med tilhørende Batteri fik Ordre til om Morgenen den 8de at marschere til Medelby og Omegn, 1ste og 2den Infanteri-Brigade henholdsvis til Vilsbæk og Holbøl med omliggende Byer og Gaarde, Avantgarden til Bommerlund, og Flankekorpset til Hokkerup, Bækken og Hønsnap. Forposterne rykkede frem til en Linje syd for Bommerlund og Holdbi, vest for Hønsnap og Sønderhave ved Flensborg Fjord. Hovedkvarteret blev forlagt til Kliplev, Stabskvarteret for Flankekorpset til Ringenæs. Samme Dag ankrede Flotillen, under Kommandør Paludans Kommando og bestaaende af Korvetterne „Galatea“ og „Najaden“, Dampskibene „Skirner“ og „Gejser“, Briggen „St. Thomas“ samt 4 Kanonbaade, op i Flensborg Fjord, udenfor Oxeøerne.

Om Eftermiddagen, den 8de April, udførte Avantgardens Kommandør, Oberstlieutenant Magius, med 2 Kompagnier af 3dje Jægerkorps, 2 Eskadroner og 2 Kanoner en Rekognoscering af Partiet om Bov. For at støtte denne Bevægelse, rykkede de to andre Kompagnier af Jægerkorpset frem til en Stilling midtvejs mellem Bommerlund og Bov, medens 1 Kompagni af 12te Bataillon og 2 Kompagnier af 4de Bataillon bleve skudte frem til Højderne ved Kidskelund. De $1^1/_2$ Eskadron beordredes til at omgaa Bov i Vest; Jægerne angrebe den fra Nordvest og jagede med Lethed den svage Besætning ud af Byen, hvorpaa de opholdt sig i samme nogen Tid, gjorde sig bekjendt med Lokaliteterne og trak sig derpaa tilbage. Insurgenterne indtoge atter deres tidligere Stilling. Tabet var for deres Vedkommende efter eget Sigende 6 saarede, medens Rekognosceringskommandoen intet havde lidt.

For at sprede Fjendens Opmærksomhed, blev der samme Dag foretaget en Skinfremrykning fra Holdnæs med 3 Kompagnier af 9de Bataillon under Major Thestrup. Da Fjenden var alarmeret og Majoren fandt Lyksborg og Rydde besat af en overlegen Styrke, som han anslog til 1300 Mand, noget Rytteri og 2 Kanoner, trak han sig atter tilbage bag sine Forskansninger paa Holdnæs.

Kl. 6 Eftermiddag, den 8de April, vare samtlige Armékorpsets Afdelingschefer tilsagte til et Møde i Bommerlund-Kro, hvor Overkommandoen vilde meddele dem Planen for Angrebet den næste Dag.

Danske Dragoner adsplitte Friskarer.

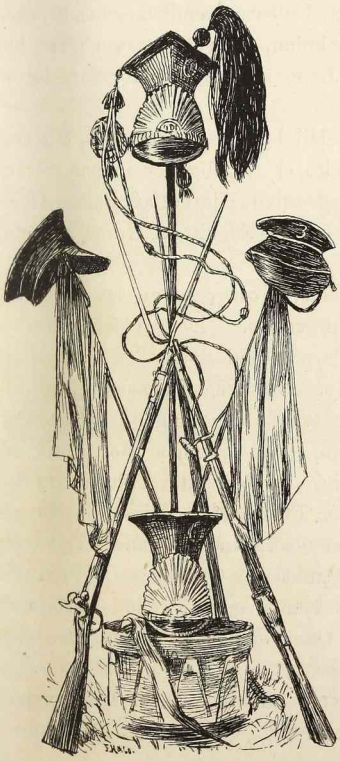

5te Kapitel.

Bov.

»Herfrem! lad os svinge det blinkende Staal
og storme mod Fjenden saa fage!
Han haaner vort Folk, og han haaner vort Maal,
det nordiske Sværd lad ham smage.

Dybt føle vi, Fjenden, vor Broder, dog er
Aarhundreder med os forbunden;
men selv han os tvang til den blodige Færd,
nu gjælder kun tabt eller vunden.«

Før vi gaa over til Beskrivelsen af den for vor lille Hær saa ærefulde Fægtning ved Bov, ville vi kaste et Blik paa det Terræn, hvor den fandt Sted, da derved Planen for Fægtningen og dens hele Gang lettere vil blive forstaaet.

Midt gjennem Sønderjydland fra Nord til Syd gaar den jydske Hede, som paa Grund af

sin ringe Grad af Beboethed, sine faa og slette Veje og sine mange og store ufremkommelige Mosestrækninger hverken egner sig til Operationslinje eller til Bevægelsesterræn for en større Troppestyrke. Militære Foretagender af nogen Betydning ere i denne Landsdel henviste til de to Bælter, henholdsvis i Øst og Vest mellem Heden og Havet. Af disse udpræger igjen det østlige sig som Hoved-operationslinje, fordi, saa at sige, Sønderjydlands Livsnerve gaar igjennem det. Her findes nemlig dets rigeste og største Stæder, dets mest velhavende og bedst befolkede Landskaber, forbundne ved den store Hovedlandevej, der fra Nord til Syd mellem Kongeriget og Holsten gaar gjennem hele Hertugdømmet, og ved utallige Biveje, som gjennemskjære Landskabet i alle Retninger. Endelig har det østlige Bælte det for en Hær, som skal samvirke med Flaaden, uerstattelige Fortrin fremfor det vestlige, at her findes mange Havne og i det hele taget en tilgjængelig Kyst.

Gjennemgaaende frembyder det østlige Bælte et bredt Felt for Bevægelserne, men overalt, hvor de mange Fjorde skjære ind i Landet, indsnævres det dog betydeligt, og en Hær, der bevæger sig fra Nord til Syd eller omvendt langs Østkysten, maa ved hver af disse Fjorde passere en Strækning, som til en vis Grad har Karakteren af en Snævring, og altsaa yder den Hær, som træder forsvarsvis op, visse Fordele.

Flensborg-Fjord er ved sit Endepunkt $^3/_4$ Mil bred, og omtrent $^1/_2$ Mil vest for Fjorden begynder Hedeegnen. Det østlige Bælte er følgelig her indsnævret til et Afsnit af den nævnte Udstrækning. I det sydøstlige Hjørne af dette Afsnit ligger Flensborg, i det nordvestlige Bov, og indenfor Afsnittets Grænser fandt hele Fægtningen den 9de April Sted.

To store Veje føre fra Nord ind i dette Afsnit: Kongevejen fra Aabenraa, langs den østre Grænse, Oxevejen, langs den vestre. Kongevejen passerer Krusaa over en Stenbro ved Krusaa-Mølle, drejer derpaa mod Sydost og Syd, langs Fjorden ind i Flensborg, hvor den fortsættes af Byens Hovedgade, som igjen fortsættes af Kongevejen til Slesvig. Oxevejen er en bred, men tung og sandet Vej, som i en lille halv Mils Afstand følger Kongevejen, gaar igjennem Bov, vest om Flensborg, nærmer sig derpaa Hovedvejen til Slesvig, som den, efter at have krydset Vejen til Husum, forener sig med $^1/_2$ Mil syd for Flensborg. Disse to Hovedveje ere forbundne ved flere Biveje, af hvilke vi skulle nævne følgende: Vejen fra Bov over Passet ved Nyhus, og Vejen fra et Punkt paa Oxevejen tæt syd for Haraldsdal over Harreslev. Begge udmunde i Kongevejen, umiddelbart nord for Forstaden til Flensborg. Fra Skæferhus paa Oxenvejen gaar en Vej lige mod Øst til den sydlige Udkant af Flensborg.

Vejene, der fra Als føre gjennem Sundeved, udmunde alle i Kongevejen, nord for Krusaa-Mølle.

Omtrent midtvejs paa Afsnittets vestre Grænse, tæt Øst for Oxevejen, ligger en lille Sø, kaldet Nyhus-Sø. Afløbet af denne er Krusaaen, som gjennem en bred Engdal løber mod Nordost, til den falder ud i Krusaa-Mølledam, som den igjen forlader for at bøje under en spids Vinkel mod Sydost, og atter løber gjennem en bred Engdal, mellem Kollund- og Kobbermølleskoven, ud i Flensborger-Fjord. Da Aaen selv er 12—30 Alen bred og 4—5 Fod dyb, og da Engen paa hver Side er mellem 50 og 100 Alen bred og for største Delen har Mosegrund, saa la-

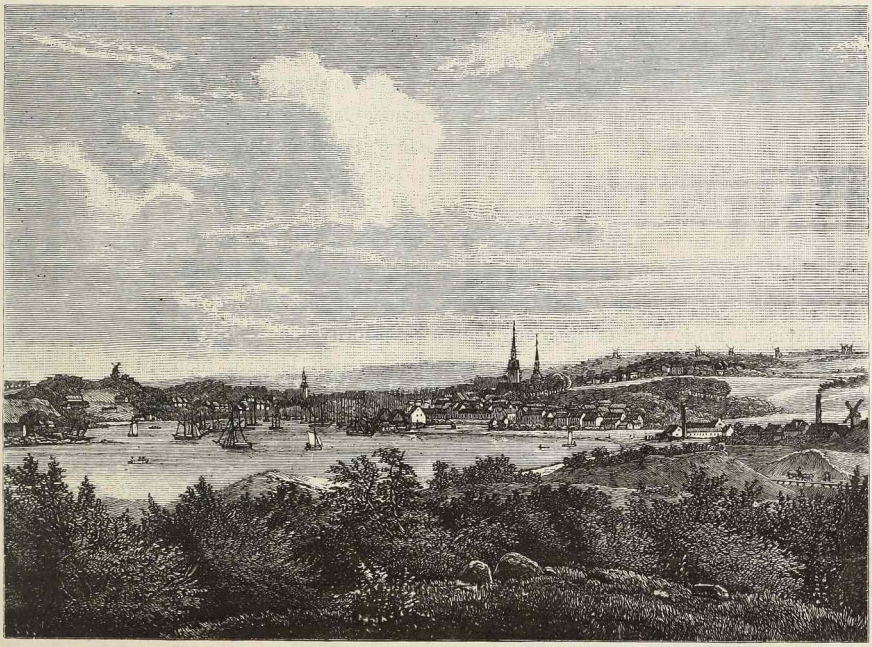

Flensborg.

der Krusaa sig kun paa ganske enkelte Steder passere udenfor Overgangsstederne. De to vigtigste af disse ere allerede omtalte, nemlig Stenbroerne ved Krusaa-Mølle og ved Nyhus, hvorover henholdsvis Kongevejen og Bov-Flensborg-Vejen føre. Ved Kobbermøllen fører en smal Træbro, der let lader sig afbryde, over Aaen til Kollund-Skov, som gjennemskjæres af et Par smalle Skovveje.

Paa begge Sider af Krusaa-Dalen hæver Egnen sig temmelig stejlt til betydelige Højder. Det Højdeparti, som Dalen omslutter mod Syd, kaldes med et

fælles Navn: Krusaa-Højderne. Dets østlige Affald er bevoxet med en temmelig uvejsom Bøgeskov, som gaar under Navnene Kobbermølle-Skoven og Klusris-Skov. Paa den modsatte Side af Aaen mod Nordvest danner det Højdeparti, paa hvis Top Landsbyen Bov ligger, det mest fremtrædende Punkt i hele Afsnittet. Det falder stejlt af i Retning af Aaen, men jævnt mod Nordvest og Nord. Mod Nord er en milevid Udsigt, og paa Grund af det jævne Fald og de kun faa Jordvolde, der findes paa denne Skraaning, lader den sig beherske af Ilden fra Bakkekammen. I vestlig Retning glide Højderne gjennem lavere Former over i Grupper af Lyngbakker, inden de helt tabe sig i Frøslev-Sand. Fra denne Side er Bov altsaa lettere at angribe end fra den nordligere, og Tropper kunne bevæge sig mellem Bakkerne vest om Bov, uden at være sete fra denne.

Egnen er i det hele Afsnit, som næsten overalt paa Sønderjydlands Østkyst, gjennemskaaret af utallige Jordvolde, beplantede med levende Hegn, hvilket i Forbindelse med de mange smaa Bakkeformer gjør det i høj Grad uoverskueligt og ufremkommeligt for Rytteri og Artilleri udenfor Vejene. Selv enkelte Ryttere og Fodfolkskolonner bane sig kun Vej med Besvær. En Samvirken af Tropperne er derfor vanskelig at opnaa under Kampen. Denne kommer til at samle sig om Vejene og maa paa Siderne af disse i det væsentlige føres af spredtfægtende Fodfolk, der understøttes af mindre Kolonner. Egnen nord for Bov var forholdsvis i ringe Grad gjennemskaaren af Jordvolde, og disse vare ikke beplantede, hvilket gjorde Fremrykning fra denne Side lettere, men tillige Fjendens Ild mere virksom.

Det vil fremgaa af det ovenanførte, at en Angriber, som kommer nord fra eller fra Sundeved og vil bemægtige sig Flensborg, enten maa passere Broen ved Krusaa-Mølle, eller den ved Nyhus, eller maa følge Oxevejen til syd for Nyhus-Sø og saa svinge til venstre. Højderne om Bov kunne, naar de anvendes rigtigt i Forsvarets Tjeneste, spærre for de to sidst nævnte Adgange, som ikke alene føre til Flensborg, men føre ind paa den eneste Tilbagetogslinje for Forsvarernes højre Fløj. Vigtigheden af Bovpartiet er derfor indlysende, men Forsvarerne maa tage behørigt Hensyn til, at det kan omgaas paa venstre Fløj, og derfor have sit Rytteri fremme i Højde med denne, for i Tide at opdage eller mulig standse omgaaende Bevægelser.

General Krohn følte godt, at med den Styrke, han raadede over, kunde han ikke holde Bov-Stillingen mod den fremrykkende danske Hær. Navnlig foruroligede Landgangen paa Holdnæs ham, da han troede for sikkert, at den kun var Begyndelsen til Landsætningen af et større Korps, der skulde virke i hans Ryg. Han udviklede i flere Skrivelser til Prinsen af Noer sine Anskuelser om Stillingens Uholdbarhed, men skjønt Prinsen næppe har været blind for, at Krohn havde Ret, svarede han dog, at Stillingen godt lod sig forsvare med den til hans

Raadighed staaende Styrke, og at den skulde forsvares til sidste Mand. Prinsen var nemlig under stærk Indflydelse af de andre Medlemmer af den provisoriske Regering, og disse vilde af politiske Grunde, at den slesvig-holstenske Hær skulde møde den danske i Slesvig. De vilde derved fastslaa, at det var Slesvig, de kæmpede for, men tænkte ikke paa, at man kun daarlig hævder en formentlig Ret ved at lide Nederlag, og at, naar Krigen først er udbrudt, saa er den bedste Taktik tillige den bedste Politik. Muligvis havde Prinsen og hans Kolleger i Regeringen heller ikke ventet det danske Angreb saa hurtig og haabet, at, forinden det kom, skulde Preussens og Forbundets Tropper staa ved Slesvig-Holstenernes Side, og ganske vist havde de ikke ventet et saa kraftig ført Angreb, som det, der fulgte; thi i den slesvig-holstenske Lejr undervurderede man i høj Grad den danske Hærs Kampdygtighed.

Den 7de April, da Besætningen paa Holdnæs blev forøget med 3 Kompagnier, bad General Krohn indtrængende om at maatte opgive Bov-Stillingen, og denne Gang gav Prinsen ham Tilladelse til „i Nødstilfælde" at maatte trække sig tilbage, — en Tilladelse, som næppe har haft synderlig Værdi for Generalen. I samme Skrivelse lovede Prinsen, at han saa snart som mulig skulde indfinde sig ved Hæren, hvilken Efterretning sikkert har været mere værdifuld for den af Ansvaret tyngede gamle Mand.

Den 9de April om Morgenen var Insurgenthæren fordelt paa følgende Maade i Stillingen:

Mellem Krusaa-Mølle og Kobbermøllen (højre Fløj) stod 2det (5te) Jægerkorps, 1 Komp. af 4de (17de) Bataillon under Kaptajn Knobbe, et Frikorps, bestaaende af Kielerstudenter og Turnere, samt 2 Kanoner. Det hele under Kaptajn Michelsens Kommando.

Bov (kaldet Centrum) var besat med 2 Kompagnier af 2den (15de) Bataillon.

Ved Nyhus-Passet stod de to andre Kompagnier af 2den (15de) Bataillon under Bataillonschefen, Major Kindts Kommando. Desuden 2 Kanoner.

I Harreslev (kaldet venstre Fløj) stod 3dje (16de) Bataillon under Oberstlieutenant Baudissin, 1 Eskadron Dragoner, samt 2 Kanoner.

Detascheret ud i venstre Flanke mellem Hanved, Ellund og Valsbøl: 1ste og 2det Dragonregiment (fraregnet $1^1/_2$ Eskadron) samt 2 Frikorps, det Kroghske og det Rantzauske. — Det hele under Kommando af Oberstlieutenant Fürsen-Bachmann.

Endvidere var afsendt mod Holdnæs til Lyksborg, Rude og Ulstrup 1ste (4de) Jægerkorps under Major Lange, 1ste (14de) Bataillon under Major Zeska, 3 Kompagnier af 4de (17de) Bataillon under Major Bündiger, 1 Frikorps, Luckner, $^1/_2$ Eskadron og 2 Kanoner.

Som Reserve i Flensborg stod 6te Bataillon under Major Hedemann og 1 Batteri paa 8 Piecer.

Bataillonerne vare mellem 6—700 Mand stærke, dog talte 2det (5te) Jægerkorps efter Lauenborgernes Afgang kun 400 Mand. Frikorpsene talte hver mellem 2—400 Mand. Den hele Styrke, som stod ved Flensborg, var omtrent 7000 Mand stærk.

I Slesvig stod endnu 5te Bataillon under Kaptajn Zastrow, og i Kappelen det Wasmerske Frikorps.

Af Troppernes Fordeling i Stillingen fremgaar det, at General Krohn havde ventet et Hovedangreb over Holdnæs, thi mod dette Punkt havde han sendt omtrent $^1/_3$ af sin Styrke, hvorimod han synes at have været temmelig ubekymret for Bov-Højderne, til hvis Forsvar han kun anvendte to Kompagnier og intet Artilleri; Rytteriet, som skulde dække Stillingens venstre Flanke, var trukket saa langt tilbage, at denne Dækning blev til liden Nytte. Batterier vare ikke anlagte mod Fjorden for at holde Skibene paa Afstand, og, skjønt der havde været god Tid dertil, var Egnen ikke forstærket ved feltfortifikatoriske Midler, fraregnet at Landsbyerne Bov og Harreslev vare barrikaderede, og Broerne ved Krusaa-Mølle og ved Nyhus vare spærrede ved Forhug. Der var ikke tænkt paa at standse Fjendens Fremrykning ad Oxevejen, hvis Bov skulde blive tagen.

Den 8de April om Aftenen havde General Hedemann, som ovenfor meddelt, samlet den danske Hærs højere Chefer i Bommerlund for at gjøre dem bekjendte med Planen for Fægtningen den næste Dag og give dem Befaling om deres Virksomhed under samme. Generalens Plan gik ud paa: en Del af Flankekorpset skulde rette et Skinangreb mod Fjendens højre Fløj ved Krusaa-Mølle og Kobbermøllen og søge at holde ham fast i denne Stilling, medens Avantgarden og Resten af Flankekorpset bemægtigede sig Bov, og 1ste Brigade, der i Tide maatte være rykket frem i Terrænet vest for Bov, saa voldsomt som muligt trængte frem over Harreslev mod Flensborgs nordligere Del, understøttet paa sin højre Fløj af Rytteribrigaden, der fra Medelby skulde rykke rask og hensynsløst frem over Valsbøl og Ondaften mod Flensborgs sydlige Udkant. Disse to Brigader skulde saa tidlig og saa overraskende naa deres Maal, at de maatte afskjære Tilbagetoget for de fjendtlige Tropper, som Avantgarden og Flankekorpset holdt fast nord for Byen. — 2den Brigade skulde som Reserve følge 1ste Brigades Bevægelser, og en Hovedreserve, bestaaende af 13de Bataillon, 5te Dragonregiment, Batteriet Jessen, og $^1/_2$ Batteri Fuhrmann skulde følge Avantgarden. Marinen skulde støtte venstre Fløj ved at beskyde Kongevejen og rense Skovene med Kardætsker.

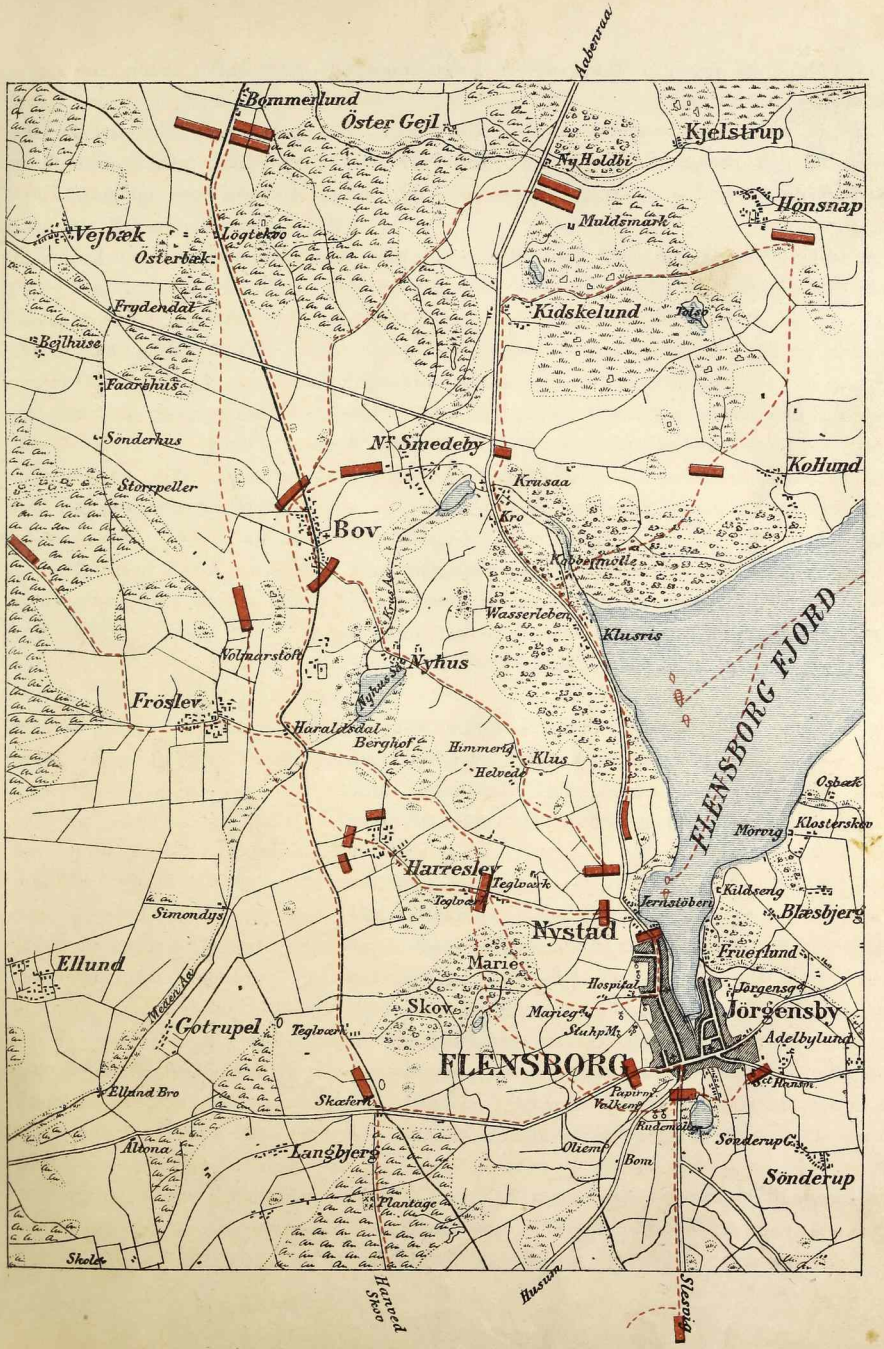

Maalestok i 1. 80000.

1000 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10000 Alen

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

I denne Plan blev der imidlertid i Nattens Løb foretaget en Forandring, idet Chefen for Rytteribrigaden, General Wedel, meldte, at Landsbyerne Østerby og Valsbøl vare besatte af fjendtligt Fodfolk, som sandsynligvis vilde forsinke hans Fremrykning. Brigaden fik derfor Ordre til tidlig om Morgenen at marschere over Skyttehus og Krathus, sætte sig paa højre Fløj af 1ste Brigade og derpaa rette sin Marsch vest om Frøslev.

I Overensstemmelse med den lagte Plan stod den danske Hær om Morgenen den 9de April færdig til Fremrykning paa følgende Punkter til de angivne Tider:

Ved Meddelby Kl. 6 Fm. — *Rytterbrigaden.* General Wedel.
3dje Dragonregiment. Oberst Juel.
6te „ Oberstlieutenant Phaff.
1 Batteri. Kaptajn Bruhn.

Ved Bommerlund Kl. 8 Fm. — *Avantgarden.* Oberst Magius.
3dje Jægerkorps. Major Holm.
12te Bataillon. Oberstlieutenant Morgenstjerne.
1 Eskadron Husarer. Ritmester Marcher.
1 do. af 4. Dragonregiment. Ritmester Barner.
$^1/_2$ Batteri Fuhrmann. Premierlieutenant Gøtzsche.

„ „ — *1ste Infanteribrigade.* Oberst Bülow.
1ste Bataillon. Oberstlieutenant Rye.
2den Bataillon. Major Ernst.
11te Bataillon. Oberstlieutenant Staggemeyer.

„ „ — *Hovedreserven.*
13de Bataillon. Oberstlieutenant Krabbe.
5te Dragonregiment. Oberst Astrup.
3dje Batteri. Kaptajn Jessen.
$^1/_2$ Batteri Fuhrmann. Premierlieutenant Moltke.
$^1/_2$ Ingeniørkompagni. Kaptajn Ernst.

Ved Holdbi Kl. $7^1/_2$ Fm. — *2den Infanteri-Brigade.* Oberst Meyer.
7de Bataillon. Oberst Meyer.
4de Bataillon. Oberstlieutenant Wickede.

„ Kl. $8^1/_2$ Fm. — *En Del af Flankekorpset.* Oberst Schleppegrell.
1ste Jægerkorps. Oberst Schepelern.
10de Bataillon. Major J. Ræder.

1 Eskadron af 4de Regiment. Ritmester Sauerbrey.
1/2 Batteri Dinesen. Kaptajn Dinesen.

Ved Hønsnap Kl 8 1/2 Fm.

Resten af Flankekorpset. Oberstlieutenant Haxthausen.
2det Jægerkorps. Oberstlieutenant Styrup.
5 Bataillon. Oberstlieutenant Haxthausen.
2 Kanoner af Batteriet Dinesen. Lieutenant Jürgensen.
1 Detaschement Dragoner. Ritmester Flindt.

Bataillonerne vare gjennemsnitlig 600 Mand stærke, Dragonregimenterne mellem 4 og 500 Mand, den samlede Hær omtrent 10,000 Mand.

Kl. 8 1/2 rykkede Avantgarden frem, 3dje Jægerkorps i første Linje, 12te Bataillon og 1/2 Batteri i Reserve. De to Eskadroner fulgte Jægerne paa højre Fløj. Med en tæt Skyttekjæde foran sine Kompagnikolonner rykkede Jægerkorpset frem paa begge Sider af Oxevejen. Efter en livlig Tiraillørfægtning stormede de løs paa Byens nordlige og nordvestlige Udkant, som Fjenden forlod, for atter at sætte sig fast inde i Byen. I omtrent 1/2 Time kæmpedes her fra Hus til Hus, fra Have til Have; navnlig førtes en haardnakket Kamp om den med Mur omgivne Kirkegaard. Først da et Kompagni af 12te Bataillon blev sendt vest om Byen, ind i Insurgenternes Flanke, samtidig med, at et andet Kompagni af 12te Bataillon nord fra forstærkede de i Byen kæmpende Jægere, opgav Fjenden Forsvaret og flygtede i fuldstændig Uorden under en voldsom Ild i Retning af Nyhus-Passet. Avantgarden standsede nu sin Fremrykning i nogen Tid for at give 1ste Brigade Tid til at udføre den omgaaende Bevægelse. Dens to Bataillioner indtoge en Stilling, dels i Udkanten af Byen, dels i det nærmeste Terræn syd og sydost for denne. Lieutenant Gøtzsche med Avantgardens 1/2 Batteri rykkede igjennem den og op paa Højderne mod Syd, hvorfra han beskød de flygtende Insurgenter med Granater.

I Begyndelsen af Kampen havde 3dje Jægerkorps mistet en dygtig og almindelig afholdt Officer, idet Kaptajn Hegermann-Lindencrone var bleven dødelig saaret. „Jeg har faaet Forfald," var hans Ord til de nærmest staaende, da Kuglen strakte ham til Jorden.

Omtrent paa samme Tid, som Halvbatteriet kjørte op, ankom Schleppegrell med den Del af Flankekorpset, som paa denne Dag stod under hans umiddelbare Kommando, men som i Dagens Løb undergik talrige Forandringer. Han var Kl. 9 marscheret fra Holdbi ad den Vej, som fører lige paa Bov, men da Fjenden ved hans Ankomst var fordreven, tog han en Stilling paa Højderne øst for Byen, og

sendte sine 4 Kanoner frem gjennem Byen til Hjælp for Avantgardens Halvbatteri. Fjendens to Kanoner ved Nyhus havde taget Stilling paa Højderne nord for Passet bag en Jordvold, hvor de stode godt dækkede, og rettede deres Ild mod vort Fodfolk for at standse det i sin Fremrykning ud over Bov; men da vort Artilleri blev forstærket, valgte de dette til Maal. Skjønt de kun havde 2 Kanoner mod vore 8, holdt de denne Kamp ud i $^3/_4$ Time, hvortil vel ogsaa deres dækkede

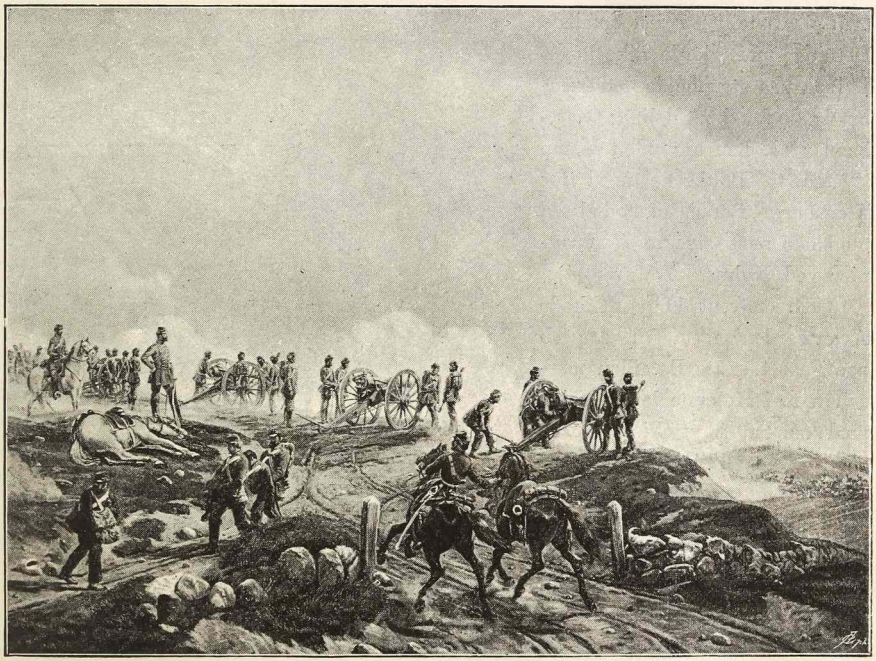

Batteriet Dinesen ved Bov.

Opstilling bidrog, og først da Lieutenant Gøtzsche rykkede frem med sine 4 Kanoner for at fortsætte Kampen paa nærmere Hold, protsede Fjenden paa og trak sig ud af Ilden.

De to Insurgent-Kompagnier, der stode ved Nyhus, vare ved Fægtningens Begyndelse blevne forstærkede med to Kompagnier af den i Harreslev staaende 3dje (16de) Bataillon. Bataillonschefen, Oberstlieutenant Baudissin, førte selv denne Forstærkning og tog som den ældste Officer Befalingen over hele Besætningen

ved Passet, som nu bestod af hele 2den (15de) Bataillon og 2 Kompagnier af 3dje (16de) Bataillon. Kampen truede saaledes med at blive haard paa dette Punkt; men i det sidste Øjeblik opdagede Baudissin, at danske Tropper rykkede ind i Volmerstoft (enten et Kompagni af 11te Bataillon, som første Brigade havde afsendt til Sikring af sin venstre Flanke, eller Schleppegrells Kommando), og han frygtede ikke uden Grund for at blive omgaaet ved Fremrykning af de danske syd om Nyhus-Sø. Han sendte derfor Major Kindt med 2den (15de) Bataillon i denne Retning for at standse den omgaaende Bevægelse. Majoren afmarscherede med sin Bataillon i den befalede Retning, men gjorde ikke noget Forsøg paa at opholde den fremtrængende danske Afdeling; tværtimod trak han sig uden Kamp tilbage til Bakkerne nord for Flensborg. Baudissin stod altsaa nu alene med sine to Kompagnier ved Nyhus.

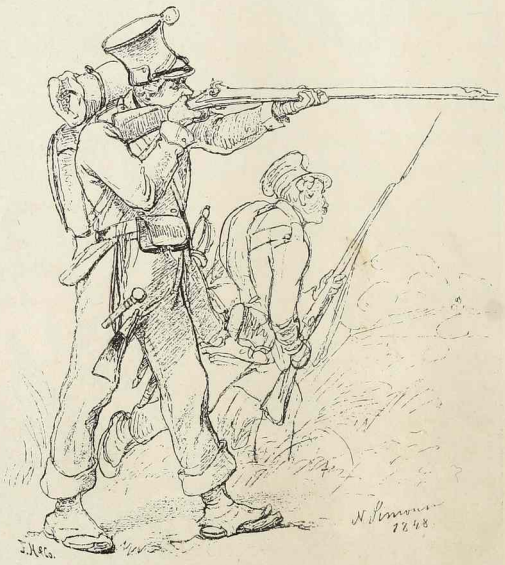

Danske Soldater i Skyttekjæden.

Kl. omtrent $11^1/_2$ rykkede Avantgarden frem til Angreb paa Passet. 12te Bataillon marscherede i Kolonne langs Vejen med en tæt Skyttekjæde foran sig; paa begge Fløje Kompagnier af 3dje Jægerkorps, formerede i Kompagnikolonner med Skyttekjæder. Batteriet Fuhrmann rykkede frem yderst paa højre Fløj, søgende en Stilling, hvorfra det kunde understøtte Angrebet. I Løb og under Hurraraab tilbagelagdes den sidste Strækning gjennem Fjendens Ild, men da de brave Sønderjyder af 12te Bataillon stode i Passet, gjorde Fjenden omkring og flygtede hurtig i Retning af Klus. Avantgardens to Batailloner forfulgte Insurgenterne, medens 10de Bataillon af Schleppegrells Kommando besatte Defileet.

Noget før Avantgarden rykkede frem til Angrebet paa Nyhus, var Schleppegrell afmarscheret med 1ste Jægerkorps og Eskadronen Sauerbrey fra Bov over Volmerstoft og syd om Nyhus-Sø, for efter Overkommandoens Ordre at indtage en Stilling mellem Klus og Harreslev, som Forbindelsesled mellem Avantgarden og 1ste Brigade. De 4 Kanoner af Batteriet Dinesen maatte efter Ordre afgives til Rytterbrigaden.

Vi ville nu vende os til 1ste Brigade, som $^1/_2$ Time før Avantgarden var brudt op fra Mødestillingen ved Bommerlund. Ved Lygtekroen forlod den Oxevejen og tog Retning over Heden, idet den samtidig lod sine Afdelinger formere Bataillonskolonner. Denne Formation var højst uheldig valgt paa dette med Lyng bevoxede, meget ujævne Terræn, som dertil er gjennemskaaret af utallige Grøfter, Jordvolde og Hegn. Kun i de forreste Pelotoner (Delinger) kunde Folkene se, hvor de satte Foden; i de bagved marscherende snublede Mandskabet hvert Øjeblik, og da Brigaden stødte sammen med Fjenden, var den dygtig medtagen. Men Oberst Bülov forstod at bringe de udstaaede Lidelser i Forglemmelse. Brigaden marscherede vest om Bov, øst om Frøsløv, svingede derpaa til venstre og tog Retning mod Harreslev. Foran denne By stod den omtrent Kl. $11^1/_2$, altsaa paa samme Tid, som Avantgarden brød frem fra Bov. I Harreslev stod, som det vil erindres, to Kompagnier af 3dje (16de) Bataillon under Kaptajn Schmidt. De to Kanoner vare om Morgenen trukne tilbage til Flensborg. Eskadronen havde, kort forinden 1ste Brigade viste sig, haft et Sammenstød paa Oxevejen med 1 Eskadron og 2 Kanoner af vor Rytterbrigade og var bleven kastet i sydlig Retning. Tilgangene til Byen vare barrikaderede med Møbler og Vogne, Huse og Havegærder, saa godt som muligt indrettede til Forsvar, og Besætningen var anbragt med stor Skjønsomhed. Oberst Bülow tog hurtig sine Dispositioner: 1ste og 11te Bataillon bleve sendte frem mod den nordlige og vestlige Udkant af Byen, 2den Bataillon mod den sydlige. Vore Tropper lede ikke ringe Tab under Udviklingen og Fremrykningen. De mærkede snart, at deres Ild var virkningsløs lige overfor den godt dækkede Fjende, og det var derfor med Glæde de adløde Ordren til at gaa paa med Bajonetten. 11te Bataillon stormede Barrikaden tværs over Vejen og de nærmest liggende Huse, og strax efter trængte 1ste og 2den Bataillon ind i Byen fra Nord og Syd. Insurgenterne forsvarede sig haardnakket inde i Byen, men Overmagten var for stor. Fod for Fod bleve de trængte tilbage, indtil deres tapre Fører, Kaptajn Schmidt, var falden; saa tabte de Modet, og i vild Flugt gik det nu tilbage ad Vejen til Flensborg. Sikkert havde de ogsaa, uden at standse, naaet Byen, hvis de ikke havde mødt den preussiske Ritmester Grüter, der var ansat hos Prinsen af Noer som Adjudant, og som af denne var sendt ud for at se, hvorvidt de danske vare trængte frem. Han bevægede de flygtende til at gjøre Holdt og til at indtage en Stilling tværs over Vejen bag en Jordvold, med højre Fløj støttet til en Mose og venstre til et Teglværk, hvis murede Bygninger egnede sig til Forsvar. Oberst Bülow lod alle tre Batailloners Skyttepelotoner angribe Teglværket, og rykkede med 2den og 11te Bataillon i første Linje og 1ste Bataillon i Reserve mod den af Fjenden besatte Jordvold. Det første Angreb blev afslaaet. 11te Bataillon, der havde lidt mest under den strænge Marsch gjennem Heden, kastede sig ned i Grøfterne og var foreløbig ikke i Stand til at forny Angrebet; da blev 1ste Ba-

taillon beordret til at indtage 11tes Plads, og med dens brave Chef, Oberstlieutenant Rye, i Spidsen, gik Bataillonen, uden at skyde, løs paa Centrum, medens 2den Bataillons Kompagnier fulgte den paa Fløjene. I fuldstændig opløst Tilstand flygtede Insurgenterne, dels ind mod Flensborg, dels ind i den nærliggende Marieskov. Samtidig blev Teglværket stormet af Skyttepelotonerne. Kl. var ved dette Tidspunkt omtrent $1^1/_2$. Oberst Bülow rykkede nu med 2den Bataillon mod Flensborgs nordlige Forstad, som tilligemed Møllebakkerne nord for denne vare besatte af Insurgenterne, og hvor Kampen igjen nogen Tid blev staaende. Oberstlieutenant Rye fik Ordre til med 1ste Bataillon at rense Marieskoven, og derpaa vest fra rykke ind i Flensborg. Rye, der i sin Iver fulgte Skyttekjæden, kastede med Lethed de forsprængte Hobe af Insurgenter ud af Skoven, og da han med Skytterne kom ud paa den modsatte Side, var Bataillonens Hovedstyrke endnu inde i Skoven. Den Modstand, han havde lige overfor sig, var imidlertid saa ringe, at han ikke brød sig om at oppebie Hovedstyrkens Ankomst, men med Skytterne alene, omtrent 100 Mand, trængte han gjennem Mariegaden ind i Byen, besatte Hovedgaden med Front mod Nord og spærrede saaledes Fjendens vigtigste Retrætelinje. Kort efter stødte hans Hovedstyrke til ham, og han rykkede nu med den samlede Bataillon til Byens nordre Port, hvor han tog en Stilling med Front mod Nord og højre Fløj støttet til Havnen, hvorved han fuldstændig lukkede Tilbagetoget for den Del af Insurgenthæren, som ikke allerede var kommen gjennem Byen.

Da Oberst Schleppegrell ankom nord for Harreslev for at indtage den ham befalede Stilling, var hans Styrke, der, som det vil erindres, kun bestod af 1ste Jægerkorps og Eskadronen Sauerbrey, bleven forøget med 4de Bataillon af 2den Brigade og med Batteriet Jessen, som under Vejs efter Ordre havde sluttet sig til ham. Harreslev var imidlertid tagen af 1ste Brigade, der netop kæmpede om Stillingen ved Teglværket, og følgelig var den Stilling, Schleppegrell skulde indtage, betydningsløs. Han besluttede derfor at rykke 1ste Brigade til Undsætning; men da han kom til Stedet, var Kampen endt og 1ste Brigade under Fremrykning i de angivne Retninger. Han traf kun 11te Bataillon, som havde faaet Tilladelse til at hvile i nogle Øjeblikke, og som netop nu beredte sig til at følge efter 1ste Bataillon gjennem Marieskoven. Schleppegrell sendte 4de Bataillon, Eskadronen Sauerbrey og Batteriet Jessen til Assistance for Bülow; selv gik han med 11te Bataillon og 1ste Jægerkorps gjennem Marieskoven til Flensborgs sydlige Udkant, hvis Tilgange han besatte.

Avantgarden havde uden synderlig Modstand bemægtiget sig Højderne ved Klus omtrent samtidig med, at Kampen ved Teglværket fandt Sted, og rykkede nu mod Flensborg, men blev standset en kort Tid ved Møllebakkerne, som Insurgenterne havde besat, tilligemed den bagved liggende Forstad. Kampen herom danner den blodige Slutningsepisode af hele Fægtningen; men før vi skride til en

Beskrivelse af denne, er det nødvendigt at kaste et Blik paa Forholdene ved vor venstre og Fjendens højre Fløj.

Ved Hønsnap, Kl. 8 Fm., stillede den Del af Flankekorpset, hvis Opgave det var at binde Fjendens højre Fløj i Stillingen ved et Skinangreb. Den højstkommanderende paa denne Fløj, Oberstlieutenant Haxthausen, sendte Kaptajn Wørishøffer med to Kompagnier af 5te Bataillon og to Kanoner nord om Mosen ved Kiskelund, langs Hovedvejen mod Krusaa-Mølle, medens han selv med Resten af sin Kommando rykkede mod Kollund-Skov. For at skuffe Fjenden med Hensyn til sin Styrke, lod han hele 2det Jægerkorps formere en lang Skyttekjæde, der strakte sig fra Flensborgfjord til Kiskelund-Mose, og lod de to Kompagnier, ét af 5te og ét af 9de Bataillon, der dannede Reserven, opmarschere i Linje paa de høje Punkter. Fjendens højre Fløj stod med sine Reserver bag Broen ved Krusaa-Mølle og ved Kobbermøllen, og med en Skyttekjæde i Kollund-Skovs Udkant. Da vore Skibe viste sig i Fjorden udenfor Stillingen, sendte Kaptajn Michelsen de to Kanoner og et Kompagni til Wassersleben for at afværge en ubemærket Landgang i højre Flanke. Som Følge af sin Opgave, lod Haxthausen 2det Jægerkorps gjøre Holdt, saasnart Ilden med Fjendens Skytter var aabnet, men vedligeholdt en saa livlig Skytteild, at det lykkedes ham at indgyde Fjenden den Tro, at et alvorligt Angreb var tilsigtet mod denne Fløj. Først Kl. omtrent 12, efter 3 Timers vedholdende Fægtning, blev Kaptajn Michelsen betænkelig ved Situationen; Skydningen syd for Bov var ophørt, han modtog hverken Ordrer eller Meldinger, og den Fjende, som stod lige overfor ham, vedblev at forholde sig uvirksom. Han indsaa', hvor farefuld hans Stilling var, hvis de danske havde sejret paa venstre Fløj, og besluttede sig derfor til strax at gaa tilbage til Flensborg. Tilbagetoget udførtes i Begyndelsen i god Orden og for Kolonnernes Vedkommende ad Vejen; men da disse viste sig paa den aabne Strækning, syd for Wassersleben, bleve de stærkt beskudte fra Skibene og Kanonbaadene, hvorfor Michelsen trak sig ind i den temmelig uvejsomme Skov med sit Infanteri, for gjennem den og derpaa vest om Vejen at naa dækket til Flensborg. De to Kanoner, som ikke kunde følge ham gjennem Skoven, gav han Ordre til i Karriere at følge Vejen, og disse naaede virkelig uden Tab Flensborg tids nok til at komme igjennem. Oberstlieutenant Haxthausen og Kaptajn Wørishøffer fulgte saa hurtig som muligt efter den vigende Fjende, men da Skoven maatte renses for de mange forsprængte Hobe af Insurgenterne, tog denne Fremrykning Tid, og de naaede ikke at komme til at deltage i Slutningen af Fægtningen, men gjorde paa deres Marsch gjennem Skoven 60 Fanger.

Oberstlieutenant Baudissin havde ventet at træffe Major Kindt med 2den (15de) Bataillon ved Klus-Højderne, men da han saa' sig skuffet i denne Forventning, og da vor 1ste Brigade ude i hans venstre Flanke hurtig nærmede sig Flensborg, opgav han Klus-Højderne uden synderlig Modstand og trak sig tilbage til Mølle-

bakkerne, hvor han nu sikkert haabede at finde 2den (15de) Bataillon, samt Hærens Reserve i en Optagelsesstilling. Han traf kun nogle Rester af sin egen Bataillon, der kom flygtende ind i Forstaden efter Kampen ved Teglværket, omtrent paa samme Tid, som han selv indtraf paa Møllebakkerne. Kort efter kom Kaptajn Michelsen med en Del af sit Infanteri, og det lykkedes nu disse to energiske Førere at besætte den venstre Udkant af Forstaden og Møllebakkerne saa hurtig, at Bülows første Forsøg paa at trænge ind i Forstaden med 2den Bataillon mislykkedes.

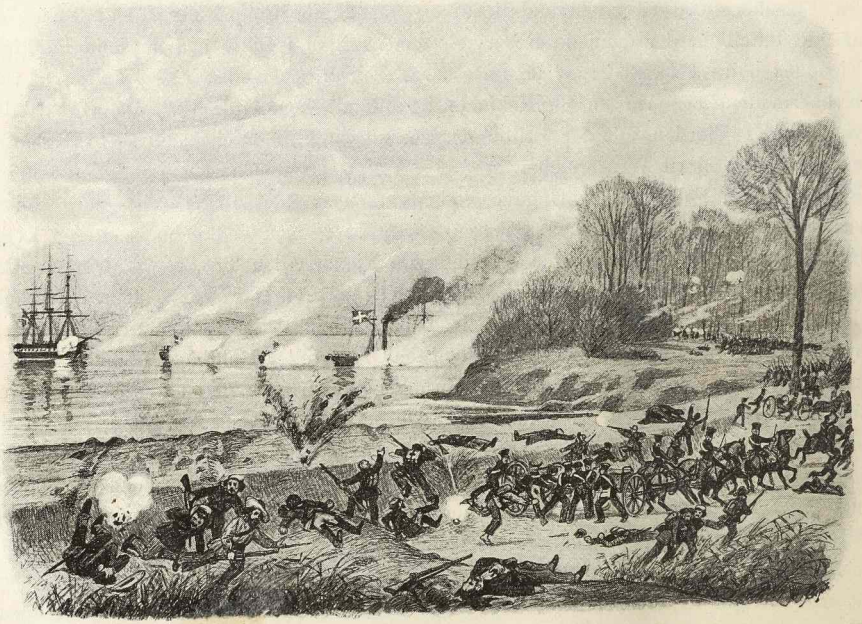

Insurgenternes Tilbagetog langs Stranden.

Baudissin indsaa' imidlertid snart, hvor mislig Stillingen var, samlede en Del af sin Bataillon og gik tilbage gjennem Byen, netop tids nok til ikke at blive standset af Rye med 1ste Bataillon. Michelsen vilde ikke følge hans Exempel; han vilde til det yderste hævde Besiddelsen af Forstaden og Højderne nord for denne, da det jo var det eneste Middel til at redde Resterne af hans Kommando, der enkeltvis og i smaa Hobe stadig indtraf, men hvoraf endnu en stor Del maatte være tilbage i Kobbermølleskoven. Med Baudissins Bortgang var Forsvarernes Rækker blevne betyde-

lig fortyndede, medens Angribernes bleve tættere og tættere. Bülows Styrke blev forstærket med 4de Bataillon, Eskadronen Sauerbrey og Batteriet Jessen; Avantgarden nærmede sig Møllebakkerne nord fra med 3dje Jægerkorps i Spidsen, og Kanonbaadene sendte Granat paa Granat ind i Ryg og Flanke paa Forsvarerne. Intet Under derfor, at Modstandskraften var brudt, da et Kompagni af 3dje Jægerkorps stormede Højderne. 160 Insurgenter kastede Vaabnene og overgave sig, Resten flygtede i vild Uorden ind til Forstaden. — Ved denne Lejlighed fik vore Jægere et Par af vore egne Granater fra Skibene ind imellem sig; Fejltagelsen

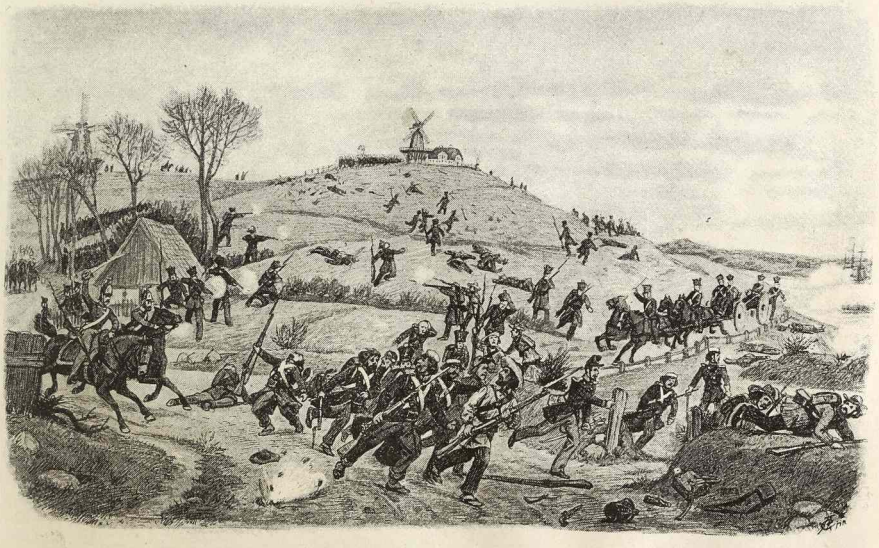

Insurgenterne fordrives fra Møllebakkerne.

blev heldigvis snart opdaget. Nu mente Michelsen, at det yderste Øjeblik var kommet, og at Forsvaret af Forstaden burde opgives, — men det yderste Øjeblik var forbi; Rye havde spærret for enhver Tilbagegang, og for Michelsen og hans Mænd var der kun Valget mellem Død eller Overgivelse tilbage. Forvirringen i Forstaden var stor, men den skulde snart blive større. Eskadronen Sauerbrey, der holdt i den Hulvej, som Vejen fra Harreslev danner, kort før den munder ud i Hovedvejen, opdagede, at denne mylrede af flygtende Insurgenter, som fra Møllebakken søgte ind til Forstaden. Skjønt Eskadronen skulde passere Bygninger og Havegærder, som vare tæt besatte af Fjendens Fodfolk, tog den kjække Ritmester

ikke i Betænkning at kommandere: Marsch. Insurgenterne sprængtes til alle Sider ved dette uventede Angreb — ind i Husene, over Gærderne, tilbage til Møllebakkerne, ind i Haverne; men snart rettedes der fra Vinduer og Mure en voldsom Ild mod vore brave Dragoner. De forreste Heste styrtede, og flere af de efterfølgende over dem. En kort Nærkamp paafulgte, hvori Ritmesteren, hvis Hest var skudt, og som ikke kunde frigjøre sig fra den, liggende maatte værge sig. Lieutenant Schultz, der ligeledes havde faaet Hesten skudt under sig, maatte

Kaptajn Michelsens Jægere og Kieler-Studenter oprives.

med Sablen i Haanden bane sig Vej tilbage mellem de flygtende Hobe. Lieutenant Regenburg blev skudt, og 10 Dragoner dræbte eller saarede. Under al den Forvirring, som dette Indhug havde frembragt, trængte Bülow ind i Forstaden med 2den og 4de Bataillon. Rye rykkede ind syd fra med 1ste Bataillon, og fra Havnen stormede en Afdeling Matroser frem under Lieutenanterne Lund og Holbøll frem. Mange af Insurgenterne kastede deres Vaaben, men mange forsvarede sig endnu med Fortvivlelsens Tapperhed. Hus paa Hus maatte erobres. Længst og haardest

var Kampen om Jærnstøberiet, men Overmagten var for stor; omsider maatte Besætningen, 260 Mand, overgive sig. Imellem Fangerne var den haardt saarede Kaptajn Michelsen, som Dagen efter døde paa et af vore Lasareter efter Amputationen af venstre Arm.

Hermed var Fægtningen ved Bov endt; men da vi intet have hørt om Rytterbrigadens Deltagelse i denne, er det nødvendigt, at vi atter gaa lidt tilbage i Tiden, for ogsaa at se, hvorledes den havde udført sit Hverv.

Den betydningsfulde Rolle, som oprindelig var tiltænkt Rytterbrigaden, nemlig at komme tids nok syd om Flensborg for at fuldstændiggjøre Insurgenthærens Nederlag, kom den ikke til at udføre, hvortil Grunden ikke alene maa

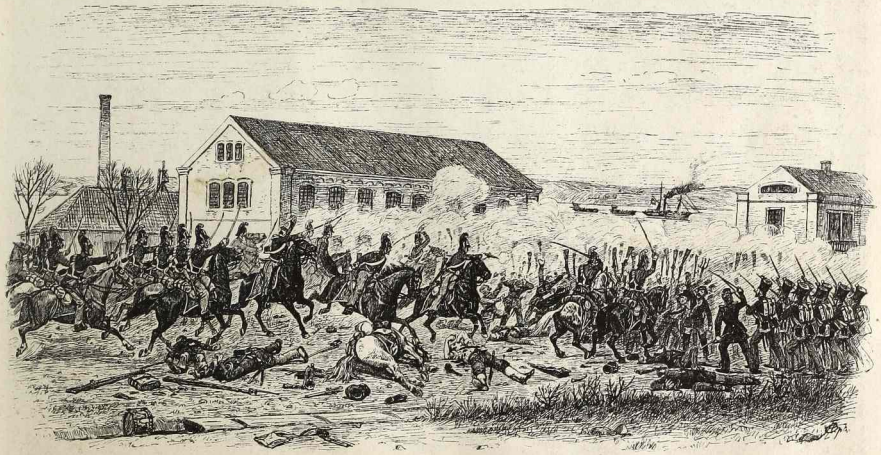

Eskadronen Sauerbreys Indhug.

søges i den før Fægtningen forandrede Disposition, men sikkert ogsaa i Brigadens altfor forsigtige Fremrykning, efter at den om Morgenen var ankommen vest for Frøslev og virkede sammen med den øvrige Hær. I fornævnte By svingede den ind paa Oxevejen, hvor den blev forstærket med Avantgardens to Eskadroner og de 4 Kanoner (Dinesen) af Schleppegrells Kommando, gjorde derpaa Holdt og fortsatte først sin Fremrykning, da 1ste Brigade havde taget Harreslev. Omtrent ved Teglværket, vest for Marieskoven, opdagedes det fjendtlige Rytteri, som stod opmarscheret i Egnen mellem Gottrupel og Langbjærg. General Wedell lod 6te Dragon-Regiment formere sig til Angreb paa Siden af Vejen, medens Brigadens 6 Kanoner sendte nogle Granater ind i Fjendens Rækker med saa god Virkning,

at Fjenden ikke afventede Angrebet, men trak sig tilbage i sydøstlig Retning. Herved kom han til at byde Flanken mod 3dje Dragon-Regiment, som imidlertid var naaet frem til Schæferhus, og som strax lod angribe med to Eskadroner under Oberst Juels egen Kommando. Det fjendtlige Rytteri opløstes i en fuldstændig Uorden, da det saa' de to Eskadroner jage frem, og søgte enkeltvis og i mindre Hobe at naa ind i Hanved-Skov, gjennem denne og ud paa Husum-Vejen, hvor det snart kom af Syne i sydvestlig Retning. General Wedell fulgte med de to

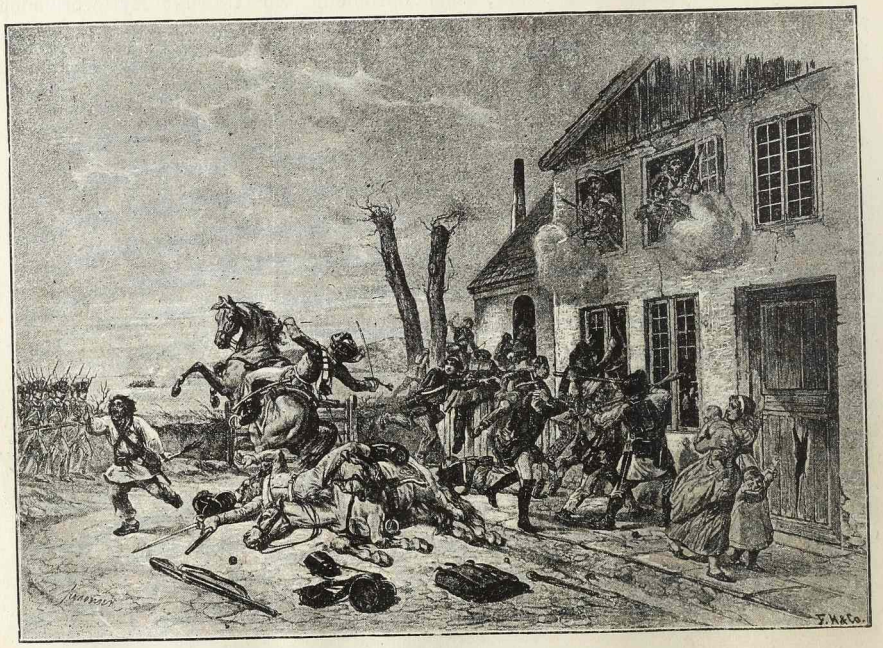

Kamp om et Hus i Flensborgs nordre Forstad.

andre Eskadroner af 3dje Regiment og to Kanoner (Thestrup) efter Oberst Juel ad Vejen, der fører tæt øst om Hanved-Skov ud til Husum-Vejen, hvor Regimentet atter samledes, og hvorfra det saa' den slesvig-holstenske Hærs opløste Afdelinger marschere syd paa ad Slesviger-Vejen. Desværre var det Terræn, som laa mellem Dragonerne og Fjenden, gjennemstrømmet af et Vandløb, og desuden var det saa sumpet, at det ikke lod sig passere af Rytteri. Forinden Regimentet efter talrige Forhindringer havde omgaaet dette Terræn mod Nord og Syd og stod paa Slesviger-Vejen, var Fjenden langt borte. De to Kanoner havde under Vejs sét Lejlighed til at sende et Par Granater ind mellem de flygtende Skarer.

Resten af Rytterbrigaden var fra Schæferhus af Overkommandoen sendt mod den sydlige Udkant af Flensborg, men den kom her for silde til at gjøre nogen Nytte. Paa Vejen til Slesvig samledes atter Brigaden, men al Forfølgning blev opgivet, da saavel Mandskab som Heste vare udmattede, og da Overkommandoen ventede, at Hæren i de nærmest paafølgende Dage vilde faa nye Kampe at bestaa.

5te Bataillon og 2det Jægerkorps fik Ordre til at udstille Forposterne, der strakte sig fra Engelsby mod Syd over Torup til Tostrup og derfra mod Vest til Husum-Vejen. 9de Bataillon, der stod i Holdnæs, rykkede Kl. 3 efter en

Scene i Flensborg, kort efter Byens Indtagelse.

ubetydelig Fægtning ind i Lyksborg, som Insurgenterne, paa Prinsen af Noers Ordre, forlod, dels i Retning af Mysunde, dels i Retning af Slesvig. Den øvrige Del af Hæren blev lagt i sammentrængt Kantonnement i Flensborg og i dens nærmeste Omegn. I denne By var Jubelen stor over Sejren og over de danske Troppers Ankomst. Gaderne vare i et Øjeblik smykkede med Danebrogsflag, og med levende Hurraraab bleve de indrykkende Jenser hilsede af hele Befolkningen, der som ved et Trylleslag var kommen paa Benene for at modtage deres tapre Landsmænd. Snart vare Sejrherrerne fra Bov bænkede sammen med deres Kvartérværter, som ikke vidste, hvor godt de vilde gjøre det for dem.

Var Fægtningen ved Bov vel ikke endt med Insurgenternes Tilintetgjørelse, saa var Planen for den dog gjennemført i det væsentlige, og Fjenden havde lidt et alvorligt Tab, baade materielt, idet han havde mistet 923 Fanger, 30 døde og 143 saarede, og moralsk, idet Hærens svage Sammenhold var opløst, Tilliden til Førerne brudt, og Overmodet knækket. „Die dummen Dänen" vare pludselig blevne til en blodtørstig og listig Nation. Slesvig-Holstenerne havde kæmpet godt, ja, under Slutningsepisoden endog med stor Tapperhed, men den danske Hær stod ikke tilbage for dem i denne Egenskab, og den blev dertil bedre ført og var bedre disciplineret. At den var et Par tusend Mand stærkere, var ikke det afgjørende; thi det kunde have været opvejet ved, at Insurgenterne stode i Stilling, medens de danske uafbrudt maatte angribe. — Vort Tab i Kampen var 13 døde og 81 saarede, men Hæren havde vundet Selvtillid og Tro paa sine Førere, der saa glimrende havde ledet den til Sejer. Læssøes, Ryes, Bülows og Schleppegrells Navne vare allerede efter denne Dag paa Soldaternes Læber. Hos det danske Folk havde Hæren med ét Slag vundet den Anseelse, som i en Aarrække var bleven den nægtet, og Digteren skrev ikke mere om den danske Landofficer: „Mondurens Stramhed passer godt til Aandens Lamhed".

General Krohn havde i ingen Henseende været sin Opgave voxen. Ved Besættelsen af Stillingen havde han spredt sine Tropper for alle Vinde i Terrænet, uden Hensyn til dettes Betydning, og under Fægtningen lod han det fuldstændig mangle paa Overledelse. Da Prinsen af Noer — som vore Soldater spøgende kaldte Prins Honnør — ved Middagstid indtraf i Flensborg, fandt han Generalen i hans Kvartér gaaende op og ned ad Gulvet i stor Sindsbevægelse. Paa Prinsens Spørgsmaal om, hvorledes Sagerne stod, svarede han: „Slet! Hvad skal jeg gjøre med Folk, som uafbrudt melde: Jeg bliver angreben, og jeg trækker mig tilbage?" Prinsen tog nu selv Kommandoen, og da han saa', at Fægtningen var uoprettelig tabt, sendte han Reserven og alt, hvad der kom tilbage fra Kampen, til en Stilling syd for Flensborg, ligesom han sendte Ordre til Kommandoen i Lyksborg om at gaae syd paa. Da alt Haab om, at højre Fløj vilde naa tilbage, var opgivet, iværksatte Prinsen Tilbagetoget med den opløste Hær ad Slesvig til. Det var hans første Plan at standse ved Idsted, hvor en Stilling var forberedt, og hvor allerede den 5te slesvig-holstenske Bataillon under Major Zastrov stod, men ved at se, i hvilken opløst og demoraliseret Tilstand Tropperne vare, opgav han denne Plan og marscherede lige til Slesvig. Om Aftenen stødte Insurgenternes Rytteri, som vi forlode paa Flugten ad Husum-Vejen, atter til Hæren, og et Par af dets Eskadroner bleve udstillede som Forposter; men da den i Langsted udstillede Post troede at se danske Tropper i venstre Flanke (formodentlig det Rantzauske og Kroghske Frikorps, som marscherede til Husum), opstod der Panik mellem Forposteskadronerne, der forplantede sig til hele Rytteriet, som endnu samme

Nat, uden Ordre og uden at sende Melding, marscherede til Rendsborg. Dette, i Forbindelse med den mistrøstende Melding om Tilstanden i Afdelingerne og Stemningen mellem Tropperne, som Prinsen modtog om Morgenen den 10de, betog ham enhver Tanke om foreløbig at optage Kampen, og han gav Ordre til at marschere tilbage til Sehested og Omegn for dér at indtage et Kantonnement. Men ogsaa her troede Forposterne om Natten mellem den 10de og 11te at se danske Tropper, og en Del af dem flygtede over Ejderen. Det stod nu klart for Prinsen, at en fuldstændig Reorganisation af Hæren var nødvendig, hvorfor den blev forlagt til Holsten den 11te April. Kun Frikorpsene, der samledes under den preussiske Lieutenant Gersdorffs Kommando, forbleve nord for Ejderen i Dänischvohld, med Forposter mellem Wittensee og Eckernførde-Fjord.

Om Eftermiddagen den 10de April holdt Kong Frederik den 7de i Spidsen for Fodgarden sit Indtog i Flensborg og blev hilset med stormende Jubel af Befolkningen.

Kong Frederik den 7des Indtog i Flensborg

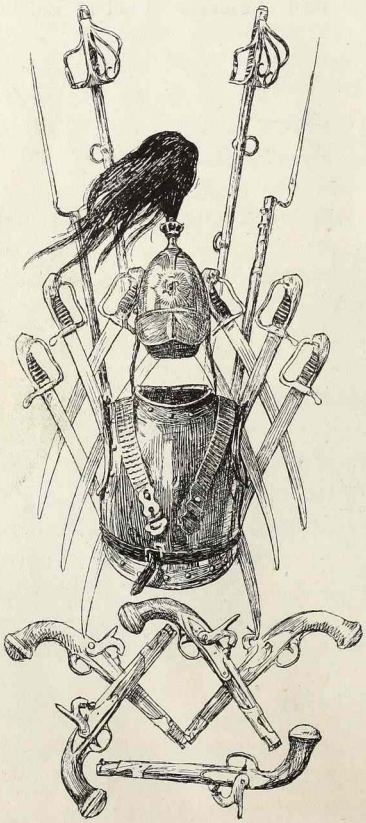

6te Kapitel.

Ved Danevirke.

Den 20de April brød Hæren op fra Flensborg for atter at søge Fjenden og indtog om Eftermiddagen et sammentrængt Kantonnement i og omkring Oversø, Store Solt, Husby, Oxager og Venerød med en Forpostlinje, som strakte sig fra syd for Frørup til syd for Bistoft og derfra videre mod Øst bag Bondeaaen til Søndersø. Rytterbrigaden paa højre Fløi var skudt frem til Langsted, Egebæk, store og lille Jørl. Denne korte Fremrykning, i Forbindelse med de sammentrængte Kantonnementer og den forsigtige Forpostlinje bag Bondeaaen, tyder paa, at Overkommandoen antog den slesvig-holstenske Hær for endnu at være kampdygtig og mente, at den stod i vor Nærhed, sandsynligvis ved Idsted og Vedelspang, og naar man tager Hensyn til, at Halvdelen af Insurgenternes

Afdelinger vare uberørte af den foregaaende Dags Tab, og at Preusserne, som stode i Rendsborg, med nogle Timers Varsel kunde staa ved Slesvig-Holstenernes Side, saa var denne forsigtige Antagelse vistnok berettiget. En anden Sag er det, om ikke Overkommandoen om Aftenen den 10de burde have været underrettet om, at Fjenden var langt borte. Den kunde da have sparet at kommandere Kaptajn Faaborg af Generalstaben til, under Dækning af en større Styrke, at foretage en Rekognoscering henimod Idsted og Vedelspang den 11te om Morgenen. Denne kom imidlertid ikke til Udførelse, thi ved en af Ritmester Marcher paa egen Haand udført dristig Rekognoscering den 10de om Eftermiddagen blev Situationen opklaret. Ritmesteren, som kommanderede den til Avantgarden knyttede Husareskadron, der kantonnerede i Frørup, red, ledsaget af Lieutenant Kjær og en Ordonnans, frem ad Kongevejen for at undersøge, hvor Fjenden var. Da han ikke stødte paa denne, blev han ved at ride frem, til han holdt udenfor Slesvig-By. Vejen tæt nord for denne havde været spærret ved Forhug, men da dette igjen var ryddet til Side, sluttede han deraf, at Fjenden ikke længer opholdt sig i Byen. Han red da dristig derind, opsøgte Borgmesteren og lod sig af denne give en skriftlig Erklæring om, at hele den fjendtlige Styrke om Morgenen tidlig var dragen bort. Med denne Erklæring sprængte Lieutenant Kjær tilbage til Hovedkvarteret, hvor han ankom om Natten mellem den 10de og 11te.

Den næste Dag marscherede hele Hæren syd paa: Avantgarden, 1ste Brigade, 13de Bataillon, 5te Dragon-Regiment og Reserve-Artilleriet til Slesvig, 2den Brigade til et Kantonnement i Byerne nord for Slesvig, medens Rytterbrigaden belagde Byerne mod Vest mellem Slesvig og Trenen. Af Flankekorpset blev 5te Bataillon, to Kanoner og en Afdeling Dragoner sendte til Mysunde, og 2det Jægerkorps med nogle Dragoner foreløbig til Kappel.

Om Stemningen i Angel gik foruroligende Rygter. Man vilde vide, at navnlig Beboerne i Egnen om Kappel vare ildesindede, at her holdtes større Vaabenforraad skjulte, og at her i det hele taget forberedtes en Rejsning. Dette gav Anledning til, at 2det Jægerkorps med en Afdeling Dragoner fik Ordre til at marschere fra sit Kantonnement i Hyrup til Kappel for at udforske Stemningen og borttage de Vaaben, som maatte forefindes. Den 11te naaede Kommandoen Grønholt, den 12te om Morgenen ankom den til Kappel, Arnæs og Forløv. Rygterne viste sig vel at være overdrevne, men Stemningen i disse Egne var dog alt andet end venlig, og da Vaabnene fordredes udleverede, kom et ikke ringe Antal deraf for Dagens Lys. Om Aftenen, samme Dag, fik Kommandoen Ordre til at marschere til Mysunde og forstærke den derværende Besætning, men allerede den 15de blev 2det Jægerkorps beordret til Slesvig og indlemmet i 2den Brigade, medens Dragondetachementet forblev ved Mysunde som Forstærkning for det Rytteri, der var stillet til Oberstlieutenant Haxthausens Raadighed.

Haxthausen var sent om Aftenen den 11te kommen med sin Kommando til Mysunde, hvor han fandt Færgen optrukken paa den modsatte Side af Slien og Færgetovet overhugget. Om Natten modtog han Ordre til næste Morgen tidlig at afsende et Kompagni til Eckernførde, men Udførelsen af denne Ordre var ikke let at iværksætte for Kompagniet Wørishøffer, hvem denne Sendelse blev overdragen, da det viste sig, at ogsaa alle Baadene vare førte over paa Sydsiden. En Menig af Kompagniet, Peter Larsen Volstrup, fandt en Udvej. Paa en Ladeport satte han og en Artillerist over Slien og forsøgte paa at sætte Færgen i Vandet, men da dette var for haardt et Arbejde for to Mand, søgte og fandt de en Baad, hvori de hentede flere Kammerater over, ved hvis Hjælp Færgen snart blev gjort brugbar, og Kl. 8 Morgen var Kompagniet Wørishøffer paa Marschen til Eckernførde. — Paa Fjorden vajede Danebrog fra Korvetterne „Galatea“ og „Najaden“, og den sydlige Udkant af Byen, der ligger paa en Tange mellem Fjorden og Vindeby-Nor, var besat af Soldaterne fra Skibene. Da Kaptajn Wørishøffer havde faaet de Oplysninger, han ønskede, og Mandskabet havde udhvilet sig, marscherede han tilbage mod Mysunde, men naaede ikke længer end til Kosel, hvor han modtog Ordre til at afløse Marinen i Eckernførde og overtage Besættelsen af Byen. Efter at Kompagniet, der trængte haardt til Hvile, havde overnattet i Kosel i gode Kvarterer, marscherede det tidlig næste Morgen tilbage til Eckernførde, hvor vi atter paa et senere Standpunkt ville træffe det. For at holde Forbindelse med Wørishøffers stærkt fremskudte Kompagni og for at iagttage Adgangen til Halvøen Svansen blev fra Bataillonen i Mysunde et Kompagni og nogle Ryttere sendt frem til Kosel, hvorfra igjen større Underofficersposter fremsendtes til Visby, Snap-Mølle og Ornum.

Den 13de April gjæstede Kongen Slesvig, ledsaget af Krigs- og Udenrigsministeren. Modtagelsen var kun kølig, og efter at have holdt Revue over Hæren, som i den Anledning var opstillet i Terrænet nord og syd for Byen, vendte han samme Dag tilbage til Flensborg.

Heller ikke Tropperne bleve modtagne synderlig venlig af Befolkningen, og der kom aldrig noget rigtig godt Forhold imellem dem; der var stadig Uvilje fra Borgernes Side og Mistillid fra Soldaternes. Hertil bidrog ikke saa lidt den Omstændighed, at da Soldaterne havde været med til at finde og inddrive de store Forraad af Levnedsmidler og Krigsfornødenheder, som Insurgenthæren havde efterladt, og som Beboerne havde skjult, saa troede vore Jenser snart at se skjulte Forraad overalt, og heraf var adskillige uheldige Sammenstød Følgen. Det værste af disse var Plyndringen af en Privatmands kostbare Vinkjælder, som Soldaterne havde sat sig i Hovedet maatte tilhøre Prinsen af Noer. Med en Dags Lønning maatte hele Hæren erstatte Manden det lidte Tab.

I Restaurationen i Madam Esselbachs Hotel fandt Officererne et behageligt

Samlingssted i deres ledige Timer. Den dygtige Værtinde, som hverken var dansk- eller tysksindet, men elskværdig og hyggelig, blev snart en moderlig Veninde for det hele Officerskorps.

Medens Hæren laa i og omkring Slesvig, indtraf daglig fra Hjemmene, fra Komiteer og fra private Folk store Forsendinger af Beklædningsgjenstande, Levnedsmidler, Tobak og andre Ting, som kunde gjøre Soldaten Livet behageligt i Felten. For den aandelige Velvære blev der navnlig sørget ved en Mængde Sange af aandeligt, patriotisk eller gemytligt Indhold; disse sendtes til Fordeling mellem Soldaterne. En skjøn Dag var der mellem disse Sange en, som kaldtes „Den tapre Landsoldat“, hvis Ord vare skrevne af Peter Faber, og hvis Melodi var komponeret af Emil Hornemann. For denne bleve snart alle andre Viser og Sange lagte til Side, og i en ubegribelig kort Tid havde hele Hæren lært at synge „Den tapre Landsoldat“. Men Ord og Toner vare jo ogsaa som skrevne ud af Soldatens Hjærte, saa jævne, saa dagligdags, og dog omfattede de paa ejendommelig højtidelig Maade alt, hvad der var ham kjært og helligt her i Livet: Forældre og Kjæreste, Konge og Fædreland. Fra nu af, og saalænge Krigen varede, sang han ogsaa denne Sang ved alle Lejligheder: ved det muntre Gilde og under den trættende Marsch, i Glæde og i Sorg, efter Sejer og efter Nederlag; den har derfor knyttet sig til Mindet om Krigen 1848, 49 og 50, ligesaa uadskilleligt som Landsoldaten selv, hvis Navn den bærer.

Madam Esselbach.

Før vi gaa videre i vor Beretning om de krigerske Operationer, skal vi i al Korthed omtale de diplomatiske Forhandlinger, som paa dette Tidspunkt dreves ivrigt, — fra dansk Side for at undgaa Krigen med Preussen og Forbundet, fra preussisk for at tilvejebringe et Paaskud til at begynde den. Kongen af Preussen kastede sig ind i Hertugdømmernes Stridigheder med Danmark, dels for at gjenvinde den Popularitet, som var gaaet tabt under Gadekampen i Berlin, dels for at give sine Gardetropper Lejlighed til ved krigerske Bedrifter at bringe deres Optræden under samme Gadekamp i Forglemmelse, dels endelig for at beholde sin Overvægt i Forbundsforsamlingen, der virkede under Trykket af det ligeledes i Frankfurt forsamlede folkedannede For-Parlament. At der imidlertid hos Kongen

selv og i hans Omgivelser rørte sig en Skamfølelse over, at preussiske Tropper, der nylig havde bekæmpet et Oprør i deres eget Land, nu skulde understøtte Oprør i et andet Land, fremgaar af den Dobbelthed i Begrundelsen, som var betegnende for de preussiske Skrivelser til Danmark paa denne Tid, idet nemlig Grunden til Preussens Indblanding, snart angaves at være Ønsket om at beskjærme Kongen af Danmarks Ret lige overfor Demagogerne og Republikanerne i Slesvig-Holsten, snart Slesvig-Holstenernes Rettigheder lige overfor Kongen af Danmark.

Den 24de Marts havde Kongen af Preussen tilsagt Hertugen af Avgustenborg sin Bistand, og i Slutningen af Maaneden samledes et preussisk Korps ved Havelberg paa Lauenborgs Grænse; af dette overskred 2 Regimenter og noget Artilleri den 4de April Grænsen for at marschere til Rendsborg. Samtidig opfordrede Preussen de tyske Stater, som dannede det 10de Armékorps (Hannover, Brunsvig, Meklenborg og Hansestæderne), til ligeledes at sende Tropper til Holsten. Forbundsforsamlingen billigede den 4de April disse Skridt og anmodede Preussen om at samvirke med det 10de Armékorps' Stater. Endvidere tilbød Forbundsforsamlingen sin Mægling mellem Danmark og den provisoriske Regering og overdrog Preussen at føre den, paa Grundlag af Holstens statsretlige Forbindelse med Slesvig.

Allerede den 26de Marts var Orla Lehmann sendt til Berlin med Fuldmagt til at handle efter Omstændighederne, men da han ankom, var Preussens Stilling til Spørgsmaalet afgjort, og det var derfor forgjæves, at han, understøttet af den danske Gesant, Grev Wulf-Plessen (ikke at forvexle med Broderen, Carl-Plessen), protesterede hos Udenrigsministeren, Grev Arnim, mod Preussens Indblanding i Danmarks indre Anliggender. Som Kuriosum skal her meddeles, at da Lehmann under sit Ophold i Berlin overværede et Møde i „Landdagen", hørte han en ung deputeret udtale sig stærkt mod, at preussiske Tropper anvendtes til at understøtte et Oprør. Denne deputerede var — Bismarck-Schönhausen, den nuværende Kansler.

For at forberede den af Forbundet til Preussen overdragne Mægling, sendte denne Magt en Major Wildenbruch i særlig Mission til Kongen af Danmark, hvem han den 8de April traf i Sønderborg, hvor Udenrigsministeren, Grev Knuth, i den Anledning var tilstede. Men hverken denne Sammenkomst eller Wildenbruchs Skrivelse fra Rendsborg af 15de April til Udenrigsministeren førte til noget Resultat, da Grundlaget for den endelige Forhandling jo efter Forbundsbeslutningen ubetinget skulde være en statsretlig Forbindelse mellem Hertugdømmerne. Omtrent samtidig med disse Forhandlinger, fandt der i Dagene fra den 11te til den 16de April en Brevvexling Sted mellem Chefen for de preussiske Tropper i Rendsborg, Oberst Bonin, og den danske Overkommando. Skrivelserne fra Bonin, som begyndte denne Korrespondance, gik dels ud paa at underrette Overkommandoen om,

at Angreb paa de slesvig-holstenske Tropper vilde medføre en Krigserklæring, ikke alene fra Preussen men fra det tyske Forbund, og dels paa at opfordre Overkommandoen til at trække Hæren ud af Slesvig, da status quo ante var Betingelsen for, at den af Forbundsforsamlingen foreslaaede Mægling kunde finde Sted. Da disse Skrivelser bleve besvarede afvisende, den første endog af Frederik den 7de selv, sendte Bonin den 16de sit Ultimatum, der lød paa, at hvis han ikke til den 18de April om Aftenen modtog indvilligende Svar paa følgende Fordringer:

1. Den danske Hær skulde rømme Hertugdømmet Slesvig.
2. De danske Krigsskibe skulde forlade alle slesvigske og holstenske Havne og Fjorde.
3. Alle Fanger, civile og militære, som vare gjorte siden Fjendtlighedernes Begyndelse, skulde sættes paa fri Fod,

saa vilde han se sig nødt til . . . „den mir i dieser Hinsicht gegebenen Instructionen Folge geben zu müssen".

Det er Værd at lægge Mærke til, at i Wildenbruchs Skrivelse af 15de s. M., som ogsaa var dateret Rendsborg, som ogsaa havde Ultimatums Karaktér, og som ogsaa talte i Kongen af Preussens Navn, var der kun stillet én Fordring, og den lød paa, at den danske Hær skulde trække sig tilbage til nord for en Linje mellem Flensborg og Tønder.

Den 12te April havde Forbundsforsamlingen taget en Beslutning, hvori den udtalte: at hvis den danske Regering ikke vilde gaa ind paa at standse Fjendtlighederne og rømme Slesvig, saa skulde det sidste fremtvinges med Magt, at Preussen i sine Mæglingsforslag skulde virke hen til Hertugdømmet Slesvigs Indtrædelse i det tyske Forbund, og endelig, at Forbundet anerkjendte den provisoriske Regering og derfor paalagde den mæglende Magt at tage denne Regering og dens Tilhængere under Beskyttelse. Denne i alle sine tre Punkter for Danmark saa krænkende Beslutning meddelte Preussen den danske Regering i en Note af 15de April, som under 22de April blev besvaret derhen, at Oberst Bonins Fremrykning i Slesvig vilde blive betragtet som et Krigsoverfald, og at den danske Regering derfor havde taget sine Forholdsregler for med alle til Raadighed staaende Midler at værne om sin Ret. Blandt saadanne nævntes, at alle tyske Skibe i danske Farvande vilde blive beslaglagte. — Dermed var Krigen mellem Danmark og Tyskland erklæret.

Befolkningen i Danmark havde forlængst gjort sig fortrolig med, at denne Krig var uundgaaelig, med mindre man vilde give Sønderjydland til Pris. Men det vilde ingen! Frivillige meldte sig i større Antal, og Gaver til Hæren strømmede rigeligere ind end tidligere; saaledes gav Folket sin Følelse tilkjende, da Krigserklæringen blev bekjendt.

Ogsaa med de andre Magter, som havde garanteret Traktaten af 1720, ɔ: Sønderjydlands uadskillelige Forbindelse med Kongeriget, havde Danmark forhandlet. Lehmann var rejst fra Berlin til London. Kammerherre Oxholm var sendt til St. Petersborg, og Kongen havde egenhændig skrevet til Kong Oskar af Sverrig, foruden at de danske Gesantskaber i de paagjældende Lande vare instruerede om i Samklang med de særlige Henvendelser at hævde Striden i Hertugdømmerne som et indre dansk Anliggende, hvori Tyskland ikke havde Ret til at blande sig. Skete dette alligevel, var Traktaten af 1720 krænket, og Garantimagterne burde gribe ind. Alle tre Magter skjænkede Danmark deres Sympati og diplomatisk Hjælp.

Som vi have sét, havde den danske Hær med sine Kantonnementer indtaget en Stilling i Snævringen mellem Slien og Trenen, hvilken Flod løber fra Nord til Syd i Heden, gjennem et bredt Bælte af Moser og Enge, hvor igjennem dens mange Tilløb strømme. Udenfor de slagne Veje bevæger man sig vanskelig i denne Egn, og selve Trenen lader sig kun passere ved Overgangsstederne, som paa den Strækning, der her kommer i Betragtning, kun ere tre: Solbro, Treja og Hollingsted. Hæren havde saaledes et godt Støttepunkt for sin højre Fløj. Over den 5 Mil lange Sli, hvortil dens venstre Fløj støttede sig, findes vel ingen Overgange, men ved Mysunde, Arnæs, Kappel og Rabølsund er den saa smal, at en Overgang let lader sig bringe til Veje paa disse Steder. Det vilde derfor være nødvendigt, hvis Fjenden var Herre paa Halvøen Svansen, at besætte disse smalle Steder, hvilket selvfølgelig vilde binde en stor Del Tropper, langt borte fra det afgjørende Punkt. For at undgaa denne Eventualitet saa længe som mulig, og for saa hurtig som mulig at komme til Kundskab om, naar den vilde indtræde, havde man fra Styrken i Mysunde fremsendt Kompagnierne til Kosel og Eckernførde, der, om end kun svagt, bevogtede Adgangene til Svansen. I Eckernførde Fjord laa en Korvet og en Kanonbaad for at støtte det i Byen værende Kompagni og optage det, hvis dets Tilbagetog nord paa blev overskaaret, hvad let kunde ske.

Forposterne foran Hovedstillingen bleve den 15de April ordnede saaledes: Der udstilledes 4 Hovedposter, hver paa ét Kompagni og 30—40 Dragoner, i Sylvested, Ellingsted, Jagel og Fahrdorf. Fra disse udsendtes igjen Feltvagter og Forpostvagter til Hest, der skulde iagttage og afpatrouillere den foranliggende Egn. Foran den venstre Fløj af denne Forpoststilling var der fremskudt et Rytterpiket til Geltorf, med Feltvagter i Breckendorf og Aschepel, for nærmere at

holde Øje med den gjennemskaarne Egn i Hütten-Herred, bag ved hvilken Friskarerne tumlede sig.

Kongen havde stillet Fodgarden til Hærens Raadighed. Den ankom til Slesvig den 16de, indkvarteredes paa Gottorp og indlemmedes i Hærens Hovedreserve, der nu bestod af Garden, 13de Bataillon, 5te Dragonregiment og 14 Kanoner.

Den 18de April om Aftenen udløb den Frist, som Oberst (nu General) Bonin havde stillet, og ligesom for at betegne dette, foretog Fjenden samme Aften et Overfald paa Dragon-Feltvagten i Aschepel. Denne var anbragt i et højst uheldigt Terræn, hvor Skove betoge Udsigten, og Moser og Byer forhindrede Bevægelsen. Den var 16 Mand stærk og havde Standplads bag en Gaard i den sydlige Udkant af Byen, hvis Tilgange den havde besat med Poster. Omtrent Kl. 10 hørtes gjentagen Tuden i et Horn inde i Byen, og samtidig brød fra Skoven i Sydvest en Friskareafdeling paa 60 Mand under Kaptajn Aldosser frem, som under Hurraraab og Skyden stormede ind i Byen. Feltvagten søgte at naa ud paa Marken gjennem en Smøge, men blev ved Enden af denne standset af et højt Dige med en bred Grøft foran. 4 Dragoner lykkedes det at komme over denne Forhindring; Resten fulgte langs med Diget, men de bleve strax efter omringede og tagne til Fange i Nærkamp, hvorunder 1 Underofficer blev saaret og en menig Dragon dræbt. De 4 Dragoner, som det var lykkedes at komme over Diget, maatte efterhaanden lade deres Heste blive stikkende i Mosen, men de frelste sig selv og ankom om Natten, den ene til Piketet i Geltorf, de tre til Slesvig. Dragon-Feltvagterne bleve efter dette Uheld trukne nærmere til Piketet og anbragte i et mere hensigtssvarende Terræn, syd for Lottorf og Wolffskrug.

Den 19de April blev der fra dansk Side udsendt flere, langt udgaaende Rekognosceringer mod Syd og mod Vest. En af disse, der stod under Lieutenant Schestedts Kommando, var afsendt fra 5te Dragonregiment over Treja og havde Ordre til at udstrække sin Undersøgelse af Terrænet til Husum. Patrouillen var 20 Mand stærk og ankom til Husum, uden at støde paa noget fjendtligt. Lieutenanten lod en Underofficer og 8 Mand blive ved Indgangen til Byen og red selv med Resten derind for at indhente Oplysninger hos Magistraten. Men under Vejs stødte han paa en bevæbnet og ophidset Folkestimmel, der traadte saa truende op mod ham, at han ansaa' det for rigtigst med sin ringe Styrke at trække sig tilbage. En 5—6 Skud bleve affyrede efter ham, uden at foraarsage Patrouillen noget Tab. Som Svar paa denne Optræden, blev Major S. Ræder med 2 Kompagnier af 10de Bataillon, 1 Eskadron og 2 Kanoner næste Dag beordret til Husum for at afvæbne Borgerne og iøvrigt handle efter Omstændighederne. Efter at have ladet Byens Tilgange besætte, sendte Majoren to Adjudanter med

nogle Ryttere til Raadhuset. Paa Torvet stod Byens Borgervæbning opmarscheret, og i Raadhuset havde en af fredeligt sindede Borgere selvdannet Magistrat forsamlet sig, der strax underkastede sig den væbnede Magt og vælte Skylden for, hvad der Dagen forud var passeret, paa de oprindelige Avtoriteter, der nu vare flygtede til Rendsborg. Majoren lod Borgervæbningen aflevere sine Vaaben og opfordrede Magistraten til at foranledige de Vaaben, der ellers maatte findes i Byen, udleverede. Det hele Antal Geværer, der forefandtes, beløb sig til 400. — Medens denne Udlevering af Vaaben fandt Sted, indløb en Melding til Major Ræder om, at der hørtes Skydning paa flere Steder syd for Byen, hvorfor han med en Del af sin Kommando marscherede ud ad Vejen, der fører til Frederiksstad. Omtrent $^1/_4$ Mil fra Husum fandtes Vejen spærret af en Barrikade, som var besat af væbnede Bønder. Majoren lod de to Kanoner protse af mod Barrikaden; men næppe saa' Bønderne denne Manøver, før de ilsomt toge Flugten. Barrikaden blev sløjfet, og Kommandoen vendte tilbage til Husum. Kl. $9^1/_2$ Aften tiltraadte Major Ræder med hele sin Styrke Tilbagemarschen fra Husum, som ved denne Lejlighed var illumineret. Fodfolket, som havde havt en drøj Marsch om Formiddagen, blev befordret paa udskrevne Vogne.

Dagen efter, Langfredag den 21de April, fandt en større Expedition Sted til Egnen omkring Altenhof og Harzhof, syd for Eckernførde. Som det vil erindres, blev sidst nævnte By den 13de besat med et Kompagni af 5te Bataillon under Kaptajn Wørishøffer, der, saa godt som Omstændighederne tillod, havde ladet den sydlige Udkant, tværs over Tangen, som adskiller Fjorden fra Vindeby-Nor, befæste med Palisader og en Løbegrav. Ved talrige Rekognosceringer havde Kaptajnen bragt Oplysning om, at Egnen om Schnellmarkerholz, Altenhof og Harzhof var besat af Frikorps, og i sine Indberetninger udtalte han, at der var Sandsynlighed for, at et Slag, ført mod disse Korps, vilde lykkes. Overkommandoen optog denne Tanke og afsendte i den Anledning et Kommando, bestaaende af 1ste Jægerkorps, 9de Bataillon, 2 Kanoner og en Deling Dragoner, under Major Schepelerns Anførsel til Eckernførde. Kaptajn Caroc og Lieutenant Abrahams af Overkommandoens Stab vare stillede til Majorens Raadighed. Den 20de om Eftermiddagen ankom Expeditionskorpset til Eckernførde, og den 21de om Morgenen Kl. 4 rykkede det syd paa i to Kolonner. Hovedkolonnen, under Schepelerns egen Kommando, bestod af 1ste Jægerkorps, 2 Kompagnier af 9de Bataillon, 1 Peloton af Kompagniet Wörishöffer, som var kjendt i Egnen, samt de to Kanoner; den fulgte de vestlige af de mod Syd førende Veje, for over Harzhof og Altenhof at bevæge sig i Retning mod Vejen til Kiel. Den mindre Kolonne, under Major Thestrup, der bestod af Kompagniet Wörishöffer og 1 Kompagni af 9de Bataillon (Krabbe), marscherede ad Kieler-Vejen i det Øjemed, dels at dække Hovedkolonnens venstre Flanke, dels at bortdrage Fjendens Opmærksomhed fra dennes Foretagende, og dels at

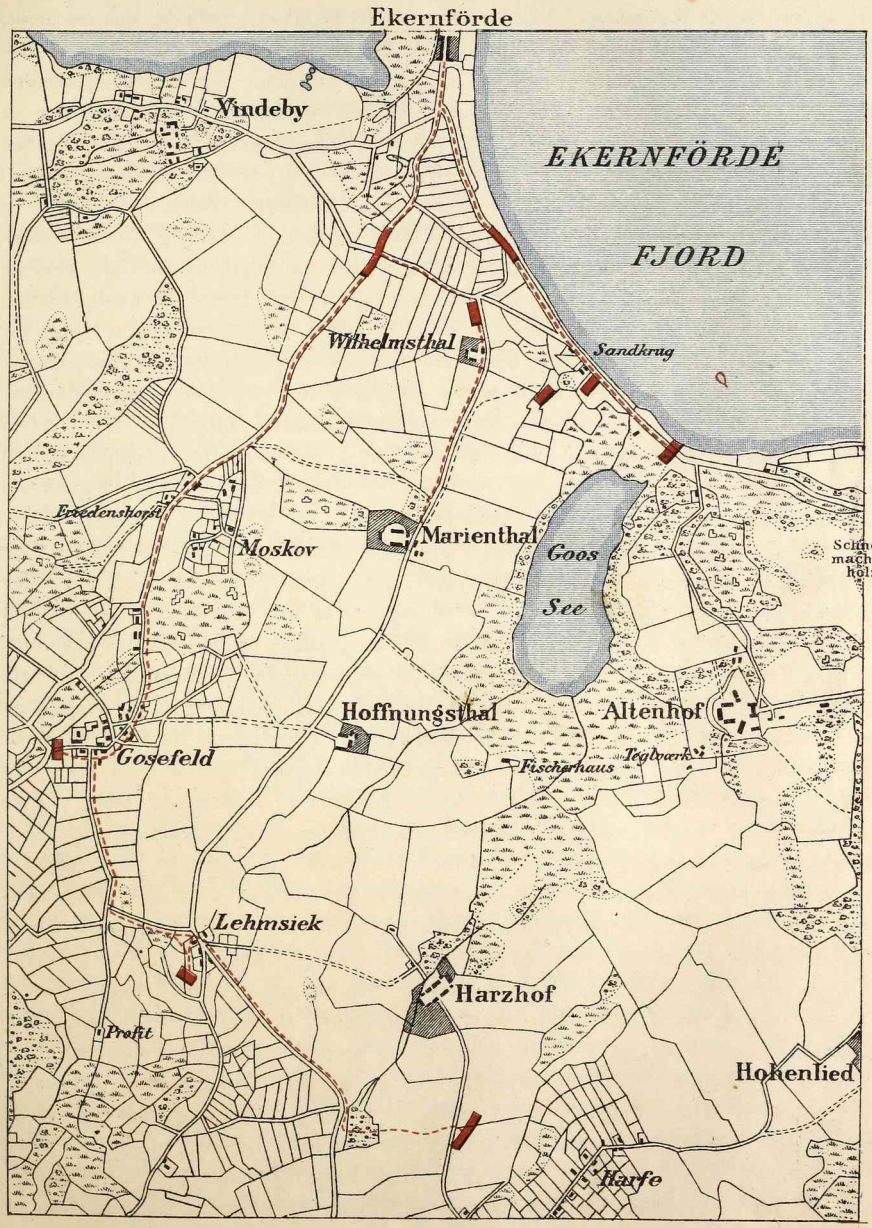
Ekernförde
Vindeby
EKERNFÖRDE
FJORD
Wilhelmsthal
Sandkrug
Friedenshorst
Moskov
Marienthal
Goos
See
Schnell-
macher-
holz
Hoffnungsthal
Altenhof
Gosefeld
Fischerhaus
Teglwerk
Lehmsiek
Harzhof
Profft
Hohenlied
Harfe
Maalestok i 1:40000.
1000
0
1
2
3
4
5000 Alen.

BIBLIOTHECA REGIA HAVNIENSIS

binde en Del af hans Styrke østerpaa. For at kunne rykke skjult frem, havde Major Schepelern ikke medtaget Rytteriet, ligesom ogsaa Stabsofficerer og Adjudanter vare til Fods.

Frikorpsene ved Insurgenthæren holdt, som vi tidligere have meddelt, Egnen mellem Wittensee og Eckernførde-Fjord besat. De 4 allerede bekjendte Korps — det Kroghske, det Rantzauske, det Wasmerske og det Lucknerske — stode nu under fælles Kommando af den nylig til Kaptajn udnævnte preussiske Garderofficer Gersdorf. I de sidste Dage var et 5te Korps kommet til, under den bajerske Major von der Tann. Deres hele Styrke beløb sig til omtrent 2000 Mand. Von der Tann stod med sit Korps i Altenhof og Hohenlied, det Wasmerske stod i Harzhof, det Rantzauske, som blev ført af Kaptajn Aldosser, i Haby, og det Kroghske, hvoraf en Underafdeling kaldtes de Bracklauer-Jægere, i Holtsee.

Major Schepelern marscherede ad Vejen, der fører over Gosefeld til Lehmsick. Han afsendte strax ved Begyndelsen af Marschen Kompagniet Michaelsen af 1ste Jægerkorps for ad Vejen over Marienthal og Hofnungsthal at følge hans venstre Flanke, indtil det ved Lehmsick atter vilde forene sig med Hovedstyrken. For uventede Angreb i den højre Flanke var Majoren mest bekymret. Den foregaaende Eftermiddag havde han skriftlig anmodet Overkommandoen om, at der samtidig med hans Fremrykning maatte blive demonstreret fra Hærens Midte mod Egnen nord for Wittensee, men Svaret paa hans Anmodning, der meldte ham, at en saadan Demonstration vilde finde Sted, kom ham først i Hænde, da hele Expeditionen var afsluttet. Schepelern mente derfor, at han selv maatte sørge for sin Sikring mod Vest og Sydvest og efterlod derfor først et Kompagni i Gosefeldt og derpaa et andet i Lehmsick, efter at det var lykkedes at overraske den dér staaende Feltvagt og tage 16 af den til Fange. Med Resten af sin Kommando, der nu var svundet ind til 3 Kompagnier og et Peloton, marscherede Schepelern videre ad Vejen, der fører til Holtsee, og svingede, da Harzhof var passeret, mod Øst gjennem en lille Skov, der ligger ved Landevejen, for at tage Besætningen paa Harzhof i Ryggen. Kaptajn Gersdorf, der selv førte Kommandoen her, havde kort i Forvejen afsendt en Del af sin Styrke til Altenhof for at forstærke det von der Tannske Korps, da han nemlig troede, at den Thestrupske Kolonne, hvis Fremrykning paa Vejen til Kiel var iagttaget, tilsigtede et alvorligt Angreb mod Friskarernes højre Fløj. Men næppe var denne Forstærkning afmarscheret, før Gersdorf fik Melding om, at de danske nærmede sig Lehmsick; altsaa var den nærmeste Fare mod Vest og ikke mod Øst. En Ordonnans sprængte afsted for at hente den nylig afmarscherede Forstærkning tilbage, og en Stilling indtoges nord for Gaarden, med Front mod Lehmsick. Da indtraf en ny Melding, som berettede, at de danske brød frem fra Skoven sydvest for Harzhof. Et Øjeblik syntes det, som det Wasmerske Frikorps havde udspillet sin Rolle i denne Krig; da fandt Gersdorf, der stod med sin

Hornblæser paa Marken syd for Gaarden, paa at lade blæse nogle Rytterisignaler. Listen lykkedes. Vore Tropper standsede nogle Øjeblikke for at se sig om efter det fjendtlige Rytteri, og denne Pavse benyttede Gersdorf til at samle en lille Styrke paa Vejen, der fører fra Harzhof til Holtsee. Skjønt denne Styrke hurtig lod sig fordrive, forsinkede den dog Schepelerns Fremrykning saa meget, at Besætningen paa Harzhof kom ud af Klemmen og blev samlet sydpaa i Landsbyen Harfe. Kun en fremskudt Post paa 40 Mand faldt i vore Hænder.

Schepelern mente nu at burde afbryde Expeditionen, da han dels skjønnede, at han i sine tre Kompagnier ikke havde Styrke nok til at fortsætte Fremrykningen i det skovrige Terræn om Altenhof, og dels frygtede for, at der var tilstødt den Thestrupske Kolonne et Uheld, hvorved Vejen nord om Goossø laa aaben for Fjenden, og hans eget Tilbagetog vilde være truet. At han nærede denne Frygt, var let forklarlig, thi længe før han ventede, at Thestrup kunde være i Kast med Fjenden, havde han hørt stærk Skydning paa Vejen til Kiel i Retning af Sandkrug, og dertil kom, at Kompagniet Michaelsen, som var udsendt paa hans venstre Flanke og altsaa havde marscheret i Nærheden af denne Vej, hverken havde ladet se eller høre fra sig, skjønt det forlængst burde være stødt til Kolonnen. De høje, for største Delen bevoxede Diger, betoge ham Udsigt og Overblik i Egnen, og Adjudanter eller Ordonnanser til Hest, som hurtig kunde have klaret ham Stillingen, havde han jo desværre ikke. Omtrent Kl. 9 Fm. tiltraadte Majoren sin Tilbagemarsch over Hofnungsthal og Marienthal til Eckernførde.

Den mindre Kolonne under Major Thestrup var afmarscheret $^1/_2$ Time efter Hovedkolonnen. Da Kompagniet Wörishöffer, som var forrest, havde passeret Tangen mellem Goossø og Fjorden, stødte det paa Fjenden, hvis Forposter stode i Udkanten af Schnellmarker- og Altenhof-Skovene. Feltvagterne og Vedetterne trak sig tilbage i Retning af Altenhof, men da de snart modtoge Forstærkning og atter rykkede frem, maatte Wörishöffer gaa tilbage med sit Kompagni, langsomt og kæmpende gjennem Skoven, i Løb over den aabne Mark. Fjenden lod sig herved forlede til at forfølge ud over Skovgrænsen og hen over Tangen, hvor nogle velrettede Kardætsker fra Kanonbaaden Stage bibragte ham følelige Tab. Da Wörishöffer derfor atter gik frem til Angreb, kastedes Friskarerne med Lethed tilbage til Skovkanten, men her holdt Fjenden haardnakket Stand. Hans Skytter stode dækkede bag Skovens Træer, medens vore laa paa den bare Mark, hvortil endnu kom, at Kompagniet Wörishöffer, der jo kun bestod af 3 Pelotoner, for en Del havde opbrugt sin Ammunition. Det var derfor nødvendigt, at Kompagniet Krabbe, der hidtil havde staaet som Reserve ved Sandkrug, rykkede frem til Hjælp, men det lykkedes alligevel ikke at kaste Fjenden ind i Skoven.

Omtrent paa dette Standpunkt af Fægtningen sluttede Kaptajn Michaelsen sig med sit Kompagni til de kæmpende. Paa sin Marsch mod Hoffnungsthal havde

han hørt den stærke Skydning i Altenhof-Skov og kort efter sét, at Friskarerne stormede frem over Tangen. Heraf sluttede han, at Fjenden i stor Styrke angreb Thestrups Kolonne og ansaa' det nu som sin Pligt at ile denne til Hjælp. En Ordonnans, som han afsendte til Major Schepelern med Melding om denne Afvigelse fra den givne Ordre, løb vild i Terrænet og traf, som vi vide, ikke Majoren. Thestrup, som troede, at Michaelsen var sendt ham til Undsætning af Schepelern, tog ikke i Betænkning at benytte ham og anbragte ham som Reserve paa sin højre Fløj.

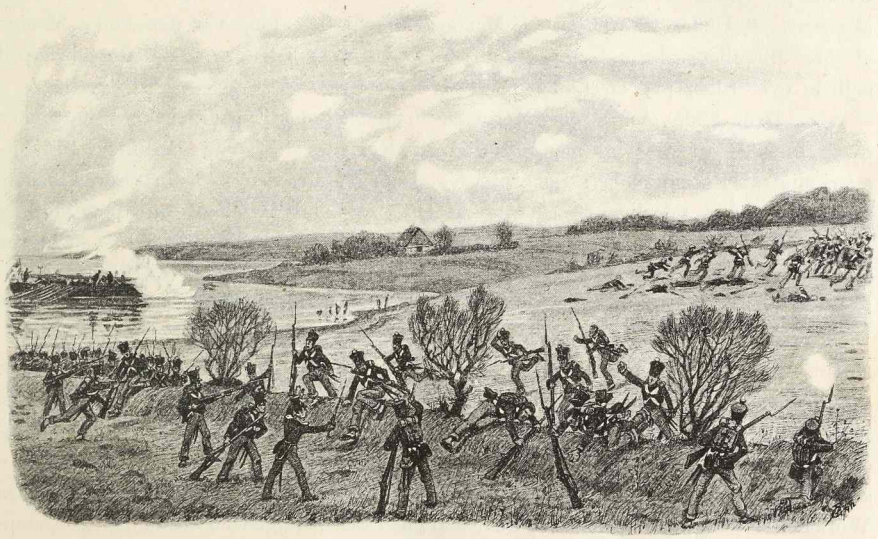

Fægtningen ved Sandkrug.

Pludselig standsede Skydningen paa Fjendens Side, og under et voldsomt Hurra styrtede Friskarerne med von der Tann i Spidsen frem fra Skoven mod vore Tropper, som bleve imponerede og i vild Flugt løb tilbage over Tangen. Først ved Sandkrug lykkedes det Førerne at faa Hold paa deres Folk og at standse Fjenden. Da Forskrækkelsen havde sat sig og Kompagniet Wörishöffer havde fornyet sin Ammunition, gik det for tredje Gang frem over Tangen med den ufortrødne Wörishøffer i Spidsen. Fjenden, der havde lidt betydelige Tab, navnlig ved Kanonbaadens Ild, veg tilbage for Angrebet, som det nu lykkedes at føre helt

ind i Skoven, og som først standsede, da der indtraf Ordre fra Major Schepelern til at afbryde Fægtningen og gaa tilbage til Eckernførde.

Paa Grund af mange tilstødende Omstændigheder, dog vist navnlig paa Grund af Major Schepelerns altfor store Forsigtighed, der forledede ham til at sende Halvdelen af sin Styrke bort for at sikre sine Flanker, fik Expeditionen ikke det Resultat, den vilde have faaet, naar den mere hensynsløs var ført igjennem efter den oprindelige Plan, men den tilføjede dog Fjenden et ikke ringe Tab: af faldne 20 Underofficerer og Menige, af saarede 3 Officerer og 49 Underofficerer og Menige. Af Fanger faldt ialt 58 i vore Hænder, og desuden gjordes en Del Bytte af Ammunition, Vaaben, Beklædningsgjenstande og Brød, hvilket forefandtes paa Harzhof. Tabet paa vor Side var: af faldne 1 Underofficer og 9 Menige, af saarede 3 Underofficerer og 16 Menige. Blandt de faldne var den flinke Menige af 5te Bataillons 1ste Kompagni, Peter Larsen Volstrup, som den 13de April sejlede over Slien paa en Ladeport.

Den 22de April om Morgenen marscherede Expeditionskorpset tilbage over Mysunde til Slesvig, men efterlod et Kompagni af 9de Bataillon til Forstærkning af Besætningen i Eckernførde. Dagen efter, den 23de om Formiddagen, forøgedes denne yderligere med en Afdeling paa 50 Mand af 5te Bataillon og 26 Dragoner under Premierlieutenant Dræby, som paa en Rekognoscering var bleven afskaaren fra Mysunde. Paa denne Dag (Slesvig-Slaget) trængte Fjenden ind i Svansen, og Eckernførde blev op ad Dagen helt indesluttet. Stillingen blev herved temmelig farlig for den lille Besætning: Fjender udenfor Byen, en ildesindet Befolkning inde i Byen, og uvidende, som den var, om hvad der foregik paa den egentlige Krigsskueplads. Vel laa paa Fjorden Korvetten „Galatea“ og en Kanonbaad, som i Nødsfald kunde optage den. Men Indskibningen under Fjendens Øjne i de faa Rofartøjer, som stode til Raadighed, vilde næppe gaa af uden store Tab, saa meget mindre som Vejrliget i høj Grad vanskeliggjorde den. Kaptajn Wörishöffer benyttede derfor med Snarraadighed den heldige Omstændighed, at Dampskibet „Hekla“ den 24de om Eftermiddagen aflagde et kort Besøg paa Fjorden, til med Besætningen at gaa om Bord paa Damperen, som var i Stand til at løbe tæt ind under Byen og altsaa egnede sig langt bedre end Korvetten til en hurtig Indskibning. Denne gik for sig, uden at Fjenden bemærkede det, og uden andet Tab end de 26 Dragonheste, som maatte efterlades.

Nogle Dage før de sidst fortalte Begivenheder fandt Sted, nemlig den 15de April, havde Slesvig-Holstenerne paa Fehmern øvet en Udaad, der ikke noksom kan brændemærkes. Kaptajnlieutenant Dirckinck-Holmfeldt ankom paa denne Dag til Øen udenfor Burgtief med Korvetten „Najaden“ og Kutteren „Løvenørn“, medbringende Brevskaber til Byens Øvrighed og med Ordre til at udforske Beboernes Stemning. Kaptajnen lod Skibene blive uden for Skudvidde og, skjønt Oprørsflaget vajede

paa Strandbredden, gik han ubevæbnet i Land, kun ledsaget af to Matroser, for at udføre sin Ordre. Han haabede ved denne tillidsfulde Optræden at vække Gjentillid hos Befolkningen, og virkelig syntes det i Begyndelsen, som hans Forventning skulde gaa i Opfyldelse, thi den paa Stranden forsamlede, væbnede Mængde modtog ham venligt, ja indbød ham endog til at nyde en Forfriskning i det nærliggende Lodshus. Kaptajnen sendte strax ved sin Ankomst et Bud afsted til Øens Øvrighed med de Brevskaber, der vare ham medgivne, og sendte desuden et privat Brev fra ham selv til Amtmanden, hvori han bad denne om en Sammenkomst, idet han forsikrede ham om sin Sendelses fredelige Karaktér. Efter at have oversat Kongens Proklamation til Slesvigerne for de tilstedeværende

Kaptajn Dirckinck-Holmfeldt overfaldes paa Fehmern.

og endnu tøvet nogen Tid i Haab om, at der skulde komme Svar fra Amtmanden, besluttede Kaptajnen at gaa om Bord paa sit Skib og dér afvente Amtmandens Svar. Han var allerede i Jollen, da en Rytter, ledsaget af nogle Folk, ankom til Strandbredden og vinkede ad ham. Det var en Proprietær paa Øen, Justitsraad Leesen, men Dirckinck-Holmfeldt antog ham for Amtmanden og sprang derfor ufortøvet igjen i Land. Næppe havde han Foden paa Jorden, før Leesen og hans Folk overmandede ham, kastede ham til Jorden og mishandlede ham. Den ene af Matroserne, Konstabel Snydstrup, der strax sprang sin Chef til Hjælp, blev øjeblikkelig dræbt ved et Geværskud. Den anden, Overkonstabel Bruhn, reddede sig kun ved at springe i Vandet og trække Jollen, hvis Tov han holdt

mellem Tænderne, efter sig, saaledes at den optog de Kugler, som Forræderne sendte ud efter ham. Kaptajn Dirckinck-Holmfeldt blev under Puf og Haansord ført bort fra Strandbredden og senere sendt som Fange til Rendsborg. Mærkelig nok gjorde Korvettens næstkommanderende ikke det mindste Forsøg paa at befri sin Chef og hævne den myrdede Matros. Endnu mærkeligere er det, at der ikke senere, hverken fra Hær eller Flaade blev foretaget noget for at tugte den forræderske Befolkning; men allermærkeligst er det dog, at Justitsraad Leesen, som efter Krigen indfandt sig frivillig for at lide den Tugthusstraf, han in contumaciam var idømt, kort efter blev benaadet.

Da Preussen og det tyske Forbund mærkede, at Danmark ikke veg tilbage for Trusler, men at det vilde blive nødvendigt at bruge Magt, besluttede de at forøge deres Stridsmagt saaledes, at de vare i Stand til at optræde med betydelig Overlegenhed. Overbefalingen over samtlige preussiske Tropper blev overdragen til Generallieutenant, Fyrst Radziwil, og Styrken blev formeret som en Division, bestaaende af en Garde-Brigade under Generalmajor Møllendorff, Garderegimenterne „Kejser Alexander" og „Kejser Frantz", en Bataillon Gardeskytter, 2 Husareskadroner, 12 Kanoner og en Linje-Brigade under Generalmajor Bonin paa 7 Batailloner, 4 Eskadroner og 10 Kanoner. Garden, Rytteriet og Artilleriet rykkede kun ud med Fredsstyrke, Linjebataillonerne derimod vare paa Krigsfod. Divisionen talte ialt 12000 Mand i Rækkerne. Forbundstropperne, hvis højstbefalende, den hannoveranske General Halkett, tillige skulde befale over alle de mod Danmark samlede Stridskræfter, kom til at bestaa af en Division af det 10de Forbundsarmékorps paa 14 Batailloner, 11 Eskadroner og 28 Kanoner. Divisionen var hovedsagelig dannet af hannoveranske Tropper, men der fandtes ogsaa deri Afdelinger fra Oldenborg, Meklenborg og Brunsvig; tilsammen udgjorde den omtrent 10000 Mand. Den slesvig-holstenske Hær udgjorde, efter at den igjen var bleven ordnet, 7 Batailloner, 9 Eskadroner og 24 Kanoner, foruden omtrent 2500 Mand, fordelte i flere Friskareafdelinger, tilsammen en Styrke paa 9600 Mand. Tyskerne raadede saaledes over 32000 Mand til Angrebet paa den danske Stilling ved Slesvig. Efter Samraad med Fyrst Radziwil bestemte General Halkett, at Fremrykningen skulde finde Sted Paaskedag den 23de April, saaledes at Hæren om Aftenen stod samlet tæt syd for Danevirke og den næste Dag kunde skride til Angreb med hele sin Styrke. En Afdeling Insurgenter, bestaaende af 1 Bataillon, et Jægerkompagni, nogle Dragoner og 4 Kanoner samt Kaptajn Gersdorffs Friskarer, skulde under Major Zastrow forsøge at komme over Slien for at bringe Angelen i Oprør og true de danske i Flanke og Ryg.

Kort forinden Angrebet skulde foretages, skete der en Forandring i Overkommandoen ved den tyske Hær, idet den preussiske General von Wrangel blev udnævnt til højstbefalende, og General Halkett traadte tilbage til sin Stilling som

Chef for Forbundsdivisionen. Dette medførte dog ingen Forandring i den en Gang vedtagne Felttogsplan; General Wrangel havde Befaling til at handle med Kraft og hurtigst mulig faa en Ende paa Sagen.

Til at møde dette Angreb raadede de danske over 14 Batailloner, 15 Eskadroner og 32 Kanoner, tilsammen en Styrke paa omtrent 10,000 Mand under Vaaben. Fjenden var altsaa tre Gange saa stærk. Lige overfor en saadan Overmagt maatte Overkommandoen opgive Haabet om en Sejer og indskrænke sig til et haardnakket Forsvar af Stillingen ved Slesvig for at vise Tyskland og Evropa, at det kun var ved Vold, Fjenden banede sig Vej over Danmarks Grænse. Til en saadan Kamp var den henved en Mil lange Danevirkelinje ikke egnet; det blev derfor bestemt, at hvis Fjenden angreb samme Dag, han rykkede frem, skulde vor Avantgarde modtage ham ved Danevirke, medens Hovedkampen skulde finde Sted paa Højderne mellem Gottorp og Hysby. Hvis derimod Fjenden efter Fremrykningen tog Stilling foran Danevirke, for først at angribe den næste Dag, skulde Angrebet modtages paa Højderne ved Taterkro, nord for Skovene Thiergarten og Pølhegn. Naar Alarmsignalet blev givet, skulde derfor Avantgarden møde ved Danevirke, syd for Bustrup, 1ste Brigade paa Erdberenberg, 2den ved Zigelei og Flankekorpset ved Hühnerhäuser.

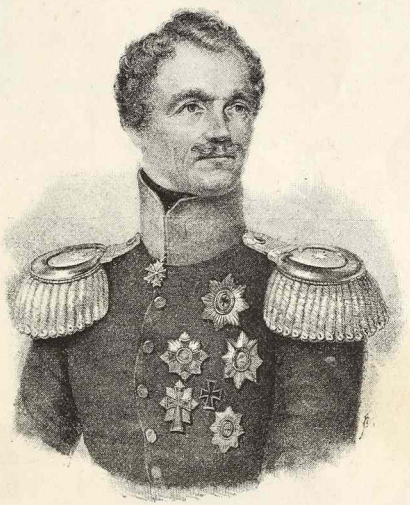

General Wrangel.

De Dage, der forløb, inden Wrangel fik samlet sine Folk, benyttede de danske Afdelinger til Øvelser. Stemningen i Hæren var fortrinlig, og uden Frygt imødesaa' Soldaterne den forestaaende Dyst med den langt overlegne Fjende. Den preussiske Premierlieutenant v. Lyncker, som havde været sendt med Brevskaber til vor Overkommando, gav ogsaa Tyskernes Førere en hel anden Skildring af den danske Hær end den, de havde faaet af Prinsen af Noer og hans Insurgenter. Snart skulde Dagen oprinde, da den danske Soldat skulde vise, at han vel fortjente sine Fjenders hæderlige Omtale, og at det ikke var tomme Ord, naar det lød fra alle Læber:

„For Kongen og vort Land
vi kæmpe alle Mand."

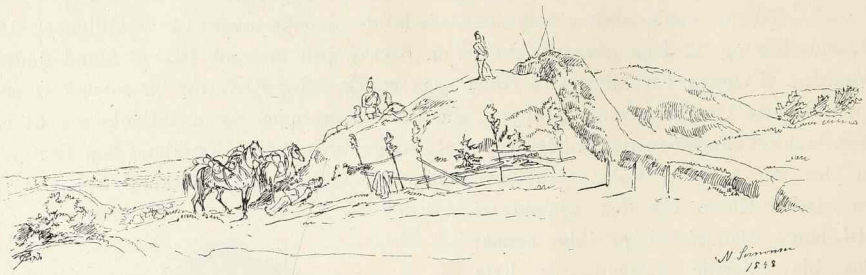

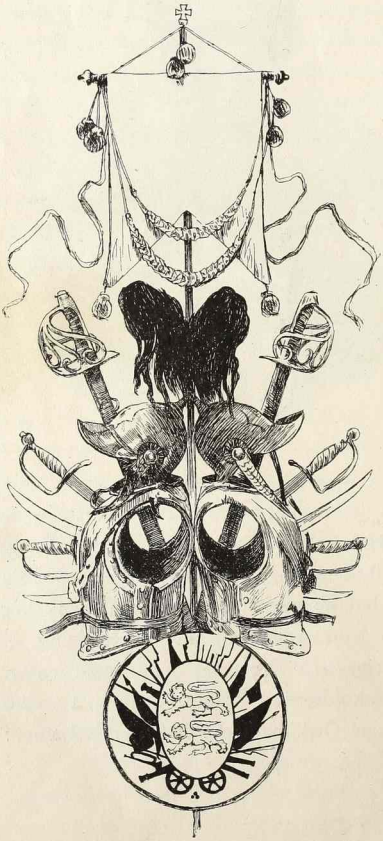

7de Kapitel.

Slesvig-Slaget.

»Over Tyras brudte Led
Blod i Strømme randt;
Tysken maatte kjøbe
hel dyrt hvert Skridt, han vandt.«

Paaskemorgen den 23de April, da Dagen gryede, var Himlen dækket af Skyer, Luften var fugtig og kold, af og til faldt en fin Regn. Allerede i den graa Dæmring begyndte det at blive levende i de tyske Kantonnementer bag Sorgfloden, thi de fleste Afdelinger maatte allerede forlade deres Kvarterer mellem Kl. 3 og 4 om Morgenen for efter Wrangels Befaling at staa rede til Fremrykning Kl. $6^1/_2$, ja, det slesvig-holstenske Fodfolk maatte endog bryde op Kl. 2. Til den fastsatte Tid overskrede Fortropperne Sorgbroerne ved Stentenmühle og Sorgbrück, og snart saas de lange Kolonner bugtende sig henad Vejen. De preussiske Gardere rykkede rask fremad og vandt hurtig Forspring for Bonins Division; Taagen

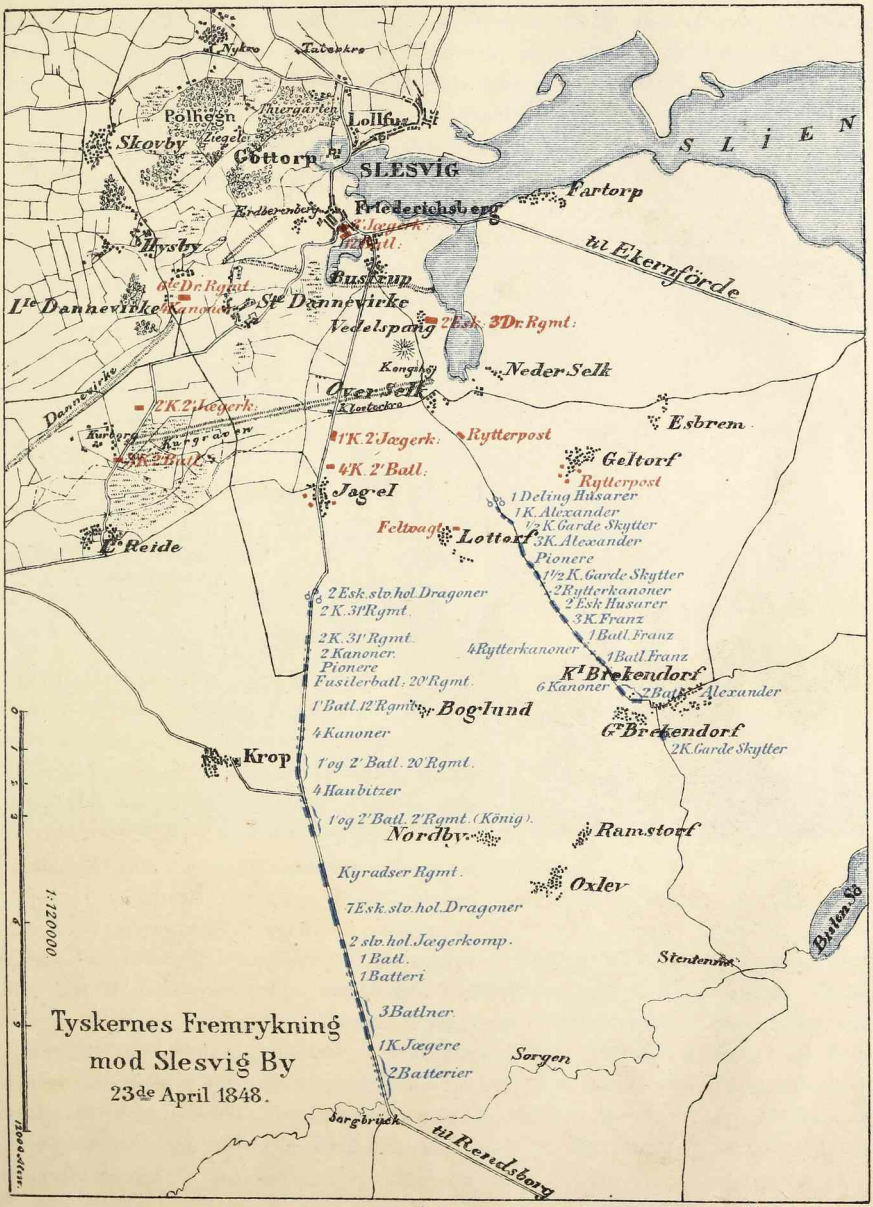

Tyskernes Fremrykning
mod Slesvig By
23de April 1848.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

hindrede dem dog i at se dette, og den mellem Vejene liggende, ufremkommelige Königs-Moor afskar al Forbindelse. Ved Brekendorf fik man at vide, at danske Dragoner havde været der tidlig om Morgenen, men alt for en Stund siden vare redne tilbage. Uhindrede skrede Preusserne videre, og først, da de vare komne i Højde med Lottorf, fik de Øje paa de danske Forposter, en Infanterifeltvagt i Landsbyen og en halv Snes Dragoner paa Vejen til Selk. Et Kompagni blev sendt mod Lottorf samtidig med, at Fortroppens Husarer sprængte imod vore Dragoner og

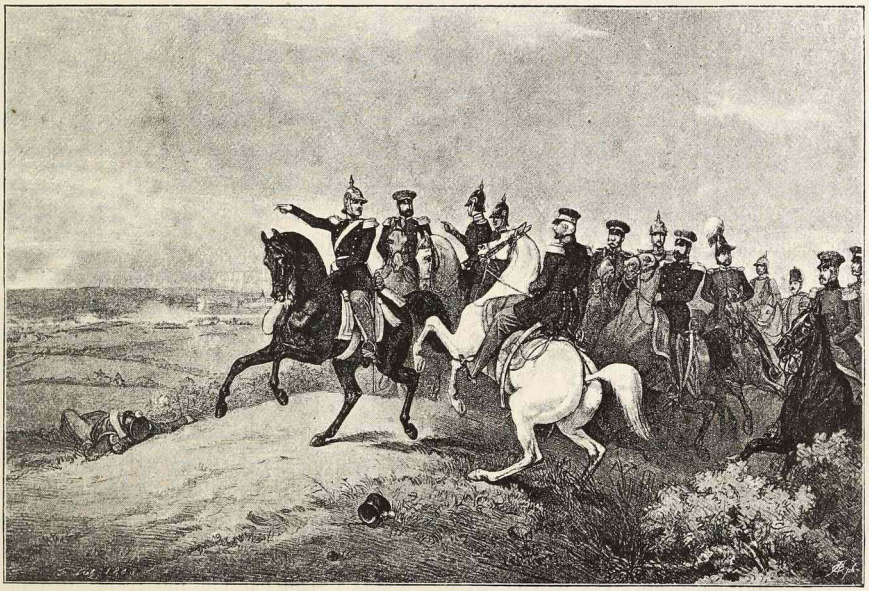

General Wrangel med Stab ved Slesvig.

dreve dem tilbage. Preusserne fulgte efter; ved Over-Selk gjorde Avantgardens Hovedstyrke Holdt efter den for Dagen lagte Plan, men Fordækningens Fører, Kaptajn v. Cosel, fortsatte sin Fremrykning over Vedelspang mod Saxarmen, hvor Danevirke støder til Hadeby-Nor. Han fandt Volden ubesat og førte sine Folk videre over Engene mod Bustrup-Bys nordre Del. Da han stadig ingen Modstand mødte, troede han nemlig, at de danske havde rømmet Stillingen ved Slesvig og kun dér efterladt et Slør af Rytteri. Han skulde dog snart blive udreven af denne Vildfarelse.

De danske havde ikke været saa tidlig paa Benene som deres Modstandere. De i og omkring Slesvig-By indkvarterede Tropper vare ved at samle sig til Kirkeparade, da Dragonordonnanser paa skummende Heste meldte Fjendens Fremrykning. Klokken var da omtrent halv ti. Overkommandoen vilde først ikke rigtig fæste Lid til, at det virkelig var et alvorligt Angreb, der forestod; men da Bud paa Bud bragte den samme Efterretning, besluttede den Klokken henad ti at lade blæse Alarm for hele den danske Hær. Føreren for Avantgarden, Oberstlieutenant Magius, der netop var tilstede i Hovedkvarteret, ilede strax til Slesvig-Bys sydlige Del for at samle sine derværende Tropper, 3dje Jægerkorps og 12te Bataillon, og føre dem mod Fjenden. Ved sin Ankomst fandt han allerede Jægerne paa Pletten. Hans Søn, Lieutenant Magius, der tilligemed Lieutenant Kranold forrettede Adjutanttjeneste hos Faderen, havde paa eget Ansvar ladet blæse Alarm, da de første Dragonordonnanser meldte Fjendens Fremrykning mod Bustrup. Oberstlieutenanten førte strax Korpset over Dæmningen og gav 12te Bataillon, der endnu ikke var samlet, Befaling til saa snart som mulig at følge efter.

Klokken var bleven ti. En frisk Østenvind havde forjaget Skyerne, og Paaskesolen skinnede klart ned over det smilende Landskab ved Sliens Bred. Føreren for de preussiske Tropper, Fyrst Radziwill, var med Avantgardens Chef, Grev Waldersee, reden op paa Kongshøj og overskuede derfra Egnen, helt hen over Slesvig-By, hvor Danebrog vajede højt fra Gottorp Slot, men hvor ingen Tropper endnu viste sig. Snart sluttede General Wrangel med den unge Prins Friedrich Karl sig til ham her. Von Cosel og hans Gardere havde alt overskredet Engene og vundet fast Fod ved Hegnene sydøst for Risbjærg; da brød pludselig Oberstlieutenant Magius og hans fynske Jægere rask frem mod dem og tvang dem til hurtig at opgive de vundne Fordele og igjen gaa tilbage til den nordre Saxarm, bag hvis Volde de satte sig fast og vedligeholdt en levende Skydefægtning mod de foran liggende Jægere.

Med Korpsets 1ste Kompagni var Kaptajn Lilienskjold ilet frem ad Vejen mod Selk til Danevirkevolden; just som han naaede denne, kom de to Forpostkompagnier fra Jagel tilbage. 4de Kompagni af 2den Bataillon var her lige bleven afløst af Kompagniet Hveberg af 2det Jægerkorps (sjællandske Jægere), da Fjendens Fremrykning blev meldt og Feltvagten ved Lottorf kort efter maatte vige. Kompagnierne og den dér paa Forpost værende Dragonafdeling bleve i kort Tid staaende paa Vejen og tiltrak sig derved de paa Kongshøj forsamlede preussiske Generalers Opmærksomhed. De fik et Par Kanoner hentede og paaskyndte ved nogle Skud vore Troppers Tilbagegang, uden dog at volde dem andet Tab end en dræbt Dragonhest.

De to Forpostkompagnier toge Stilling ved Danevirke Vold ved Siden af Kompagniet Lilienskjold, og snart efter stødte endnu et Kompagni af 12te Bataillon

til dem, men da denne Styrke fra Saxarmen blev tagen i Ryggen af de preussiske Skytter og desuden saa' stærke fjendtlige Kolonner i Fremrykning mod sig, opgav den denne Stilling og trak sig tilbage til den nordre Del af Bustrup.

Den preussiske Avantgardes Fører, Grev Waldersee, var nemlig bleven opmærksom paa v. Cosels Kamp med Jægerne og sendte ham først til Hjælp 1 Kompagni af Regimentet „Kejser Alexander" og $^1/_2$ Kompagni Gardeskytter; kort efter besluttede han at føre hele sit Infanteri i Ilden. 3 Kompagnier af Regimentet „Kejser Frantz" bleve endnu sendte ned til Saxarmen, og med de øvrige Tropper — to Kompagnier „Kejser Alexander" og 1 Kompagni Gardeskytter — rykkede han frem ad Vejen mod Danevirke Vold samtidig med, at Avantgarden af Bonins Kolonne, en Bataillon af 31te Regiment og en af 20de, ligeledes nærmede sig dette Punkt. Det var denne Fremrykning, der i Forbindelse med Ilden fra Saxarmen bragte vore ved Danevirke staaende Kompagnier til at gaa tilbage; Fjenden fulgte efter og satte sig fast i den sydlige Del af Bustrup-By, hvor de to til Bonins Avantgarde hørende Kanoner strax kjørte op paa en Høj ud mod Bustrup-Dam.

Fjenden havde saaledes nu ført 17 Kompagnier frem mod vore 10; Oberstlieutenant Magius sendte derfor Bud til Overkommandoen, at han behøvede Hjælp, hvis han skulde holde sin Stilling. Som Svar herpaa modtog han Befaling til ikke at forsvare sig til det yderste, og som Følge heraf besluttede han at tage en Stilling nærmere om Dæmningen til Friederichsberg To Kompagnier — et af 12te og Forpostkompagniet af 2den Bataillon — bleve strax sendte tilbage over Dæmningen; af de otte tiloversblevne stilledes to Kompagnier af 12te som Reserve bag Risbjærg; det sjællandske Jægerkompagni besatte Lysthuset paa Galgebjærg og Bakkens Top; ved dens Fod laa de fynske Jægere, og deres Kjæde strakte sig til Risbjærg og Smaahøjene syd og øst herfor; yderst til venstre stod et Kompagni af 12te Bataillon. Mod de 6 Kompagnier, vi saaledes havde i første Linje, førte Fjenden 9 Garde- og 2 Linjekompagnier med 9 Kompagnier tæt bag ved i Reserve. Det blev en haard Strid; de preussiske Gardere vilde frem, og deres Førere opmuntrede dem paa det kraftigste ved Ord og Exempel; men vore Jægere vilde ikke vige, og hvad de manglede i Tal, erstattede de ved snild Benyttelse af Terrænet til Dækning og en rolig, sikker Skydning. Mod Risbjærg og Teglværket ved dets Fod trængte Preusserne stærkt frem, men uden at det dog lykkedes at bringe Forsvarerne til at vige; selv da Teglværket blev skudt i Brand, bevirkede dette kun, at vore Folk trak sig lidt ud til Siden. Den preussiske Generalstab omtaler i en Skildring af denne Kamp vore Jægere saaledes: „De med dette Terræn mere fortrolige og i dets Brug bedre øvede danske Jægere gav her og paa andre Punkter gjentagne Gange en iøjnefaldende Lære om, hvorledes man skal bære sig ad for at bibringe sin Modstander følelige Tab, uden selv at lide stor Skade. Saa længe de laa bag Hegnene, saa' man ikke andet af dem end

Huen og Hovedet, og naar de vilde indtage en Stilling længere tilbage, forstode de meget behændig ved Benyttelse af Hækker, bukkende og krybende, rodevis til højre eller venstre at naa derhen. Men denne Lære fandt kun meget langsomt Indgang hos de saa ivrige, af Ungdomsmod, Kamplyst og Ærgjerrighed besjælede og af deres Officerers Exempel opildnede unge preussiske Soldater, og de maatte her, ligesom senere paa andre Steder, betale den meget dyrt, inden den gik over i Kjød og Blod." I Sandhed, en bedre Ros kan vel næppe gives Frederik den 6tes Hær, end at den preussiske Garde af den skulde lære at fægte i Marken.

Jægere i Fægtning.

En virksom Hjælp i denne Kamp fik Oberstlieutenant Magius og hans kjække Folk af vort Artilleri. Af de til Avantgarden hørende 4 Kanoner vare kun to under Bombardér Bøvig rede ved Alarmeringen; de fulgte med 12te Bataillon over til Bustrup og vexlede fra Danevirke-Vold nogle Skud med Fjendens Kanoner paa Kongshøj, men gik, da vore Tropper indtoge den mere tilbagetrukne Stilling, tilbage over Dæmningen for at fortsætte Kampen tæt nord for denne. Af Batteriet Jessen vare to Kanoner under Lieutenant Glud ligeledes sendte til Bustrup; de stilledes først saaledes, at én Kanon bestrøg Vejen til Hadeby og én Rendsborgvejen, men bleve senere samlede ved disse Vejes Foreningspunkt og optoge derfra Kampen med de to preussiske Kanoner af Bonins Avantgarde, der stode lige vest for Bustrups søndre Del. Paa Højderne vest for Bustrup-Dam opkjørte lidt senere to Kanoner af Batteriet Bruun under Lieutenant Thestrup og to af Batteriet Jessen under Lieutenant Schreiber, saaledes at otte danske Kanoner rettede deres Ild mod de to preussiske. Det blev ogsaa snart disse for hedt, de

trak sig længere tilbage og sendte Bud efter Hjælp. Budbringeren mødte paa Vejen General Wrangel selv, og da Generalen fik at vide, hvorledes Sagerne stode, gav han Befaling til, at Gardens ti Kanoner skulde rykke frem; de toge Stilling dér, hvor de to tidligere havde staaet, og aabnede Ilden mod vort Artilleri. Preusserne mærkede imidlertid snart, at vore Kanoner vest for Bustrup Dam stode for godt dækkede til at tage synderlig Skade af deres Skydning; de rettede derfor

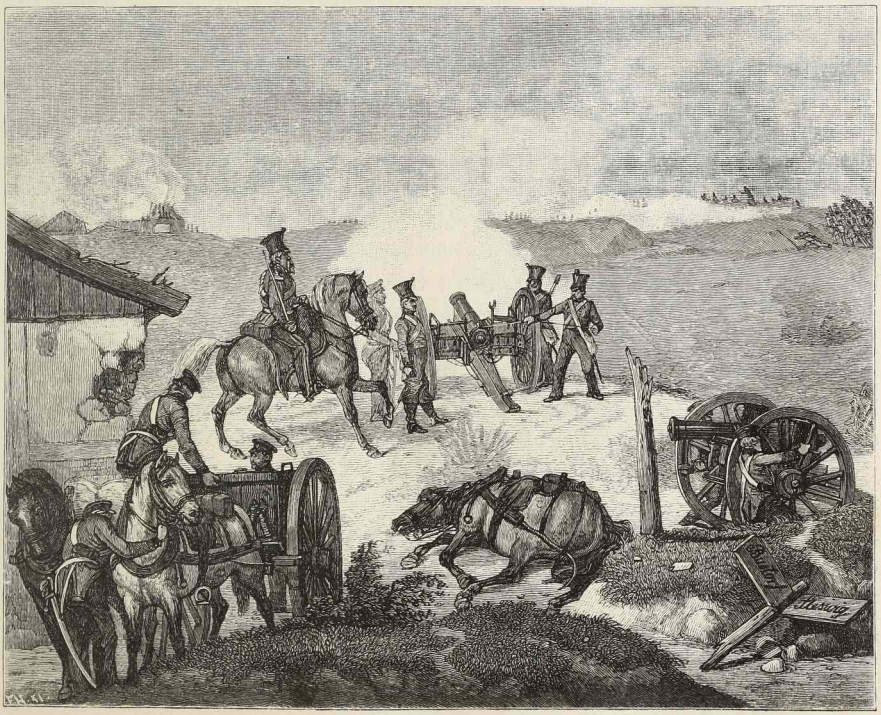

Gluds Kanoner ved Bustrup.

hele deres Ild mod Lieutenant Gluds Deling, der stod udækket ved Vejsammenstødet i Bustrup, og som tilmed havde et hvidt Hus lige bag sig, der afgav en fortrinlig Skive. Delingen mærkede ogsaa snart, hvilken Ære den nød. Det tyndede betænkelig ud mellem Betjeningsmandskabet, og den ene Forstilling blev skudt i Brand. Men den kjække Lieutenant holdt ud; selv deltog han i Kanonernes Betjening, og Infanterister af 12te Bataillon traadte ind i de manglende Numre. Trods alle Fjendens Anstrængelser fik han stadig Svar, Skud for Skud, og

Kanonerne foran det hvide Hus hævdede deres Plads, saa længe Kampen om Bustrup varede.

Klokken var imidlertid bleven over tolv. I mere end to Timer havde Striden været staaende i Bustrup, uden at der endnu var noget Tegn til, at de danske begyndte at blive trætte. „Ved Fjendens indtil nu ligesaa energiske som dygtige Forhold, var det endnu længe ikke muligt at se nogen Ende paa Kampen langs hele denne Front," skriver den preussiske Generalstab. General Wrangel, der, som vi have sét, selv var reden frem for at vinde Overblik over Kampens Gang og nu holdt paa Højen, nær sit Artilleri, besluttede da at føre Gardens Hovedstyrke frem, for dermed at frarive de danske den saa haardt omstridte By og gjøre Ende paa Kampen for den Dag. Af Regimentet „Kejser Frantz", der stod nærmest, bleve to Kompagnier sendte til Forstærkning for de foran Risbjærg kæmpende Kammerater af samme Regiment, medens Major Ledebur førte to andre frem mod Galgebjærg. Vi skulle snart se, hvorledes dette Angreb netop faldt sammen med et Modangreb fra dansk Side.

General Bonins Kolonne var omtrent ved samme Tid naaet til Jagel, hvor den holdt Hvil; dens to Avantgarde-Batailloner vare allerede tidligere blevne inddragne i Fægtningen ved Bustrup. Efter Planen skulde Generalen gaa mod Vest over Klein-Reide til Kurborø og bivouakere dér Natten over, men da Wrangel, som Sagerne nu stode, mente at have Brug for alle sine Tropper til at gjennemføre den Kamp, hvori han var bleven indviklet, sendte han en Ordonnans til Bonin med Befaling om at fortsætte Marschen mod Nord til Slesvig. Da Ordonnansen naaede Jagel, var imidlertid Kolonnen alt brudt op og slaaet ind paa Vejen til Klein-Reide; han red derfor videre ad denne Vej og naaede snart Føreren for 2den Træfning, Major v. Steinmetz. Saa snart Majoren havde læst Ordren, gjorde han omkring med de ham underlagte to Batailloner af Regimentet „König" og sendte Ordonnansen videre til General Bonin, der red i Spidsen for Kolonnen; men ved et Uheld, der hændte ham paa Vejen, naaede Ordonnansen aldrig Generalen, og Bonin drog derfor rolig videre, i den Tro, at alle hans Folk fulgte ham. Først da han kom til Klein-Reide, opdagede han, at han manglede Halvdelen. Med de to Batailloner „König" ilede Major Steinmetz efter Kanontordenen mod Bustrup.

Medens Wrangel saaledes søgte at samle alle sine 12,000 Preussere for dermed at knuse vor Avantgardes to Batailloner, havde den øvrige danske Hær efterhaanden indtaget sin Stilling. 1ste Brigade: 1ste og 11te Bataillon — 2den Bataillon, der havde været paa Forpost om Morgenen, var ikke bleven samlet — marscherede til Erdberenberg og besatte foreløbig Terrænet vest for Slesvig. Flankekorpset: 9de og 10de Bataillon, 1ste Jægerkorps og 4 Kanoner, drog til Hühnerhäuser, medens 2den Brigade: 4de og 7de Bataillon — Forpostafdelingen, 2det Jægerkorps, manglede ogsaa ved denne Brigade — samledes ved Falkenberg.

Livgarden og 13de Bataillon besatte Gottorp Slot. Rytteriet stod vest paa ved Danevirke-Byerne for at iagttage Egnen dér omkring. Klokken henad tolv, altsaa medens Kampen rasede i Bustrup, havde alle Afdelinger indtaget deres Plads i Slaglinjen, og da den danske Overkommando paa dette Tidspunkt endnu intet mærkede til Bonins Kolonne, der, som vi vide, var ved at holde Hvil ved Jagel, besluttede den at understøtte sin Avantgarde, dels ved at forstærke den og derved sætte den i Stand til paany at vinde Terræn, dels ved at udføre et Angreb vest om Bustrup-Dam mod Fjendens venstre Flanke.

13de Bataillon fik Befaling til at forstærke Avantgarden. Bataillonen havde allerede tidligere paa Dagen været trukket frem til Friederichsbergs sydlige Del, men da den dér havde lidt Tab ved den fjendtlige Artilleriild uden at være til nogen Nytte, var den igjen gaaet tilbage. Bataillonens fornyede Fremrykning var forbunden med store Vanskeligheder; Dæmningen mellem Friederichsberg og Bustrup blev saa stærkt bestrøget af de 10 preussiske Kanoner, der beskøde Lieutenant Gluds Deling, at det ikke blev ansét for tilraadeligt at lade den rykke samlet derover. Mandskabet maatte derfor rodevis gaa langs Dæmningens udvendige Side, men dette tog meget lang Tid.

W. 7601

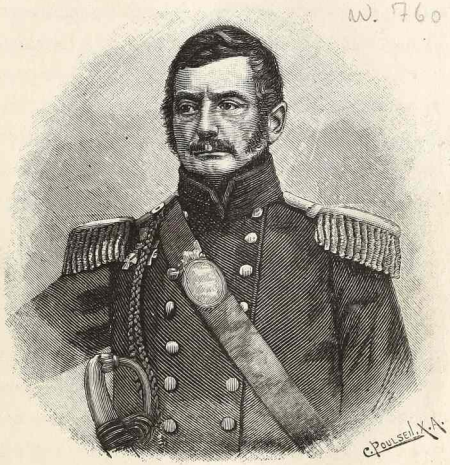

Oberstlieutenant Magius.

Oberstlieutenant Magius havde ved sine Adjutanter søgt at fremskynde 13de Bataillons Fremrykning; da nu, Klokken henad halv ét, en større Del af Bataillonen var kommen over, besluttede han at udføre et Angreb mod Syd ad Rendsborgvejen med det i Reserve staaende Kompagni af 12te Bataillon, og hvad der var kommen af 13de. Oberstlieutenanten, der hidindtil med saa stort Mod og Indsigt havde ledet Forsvaret, stillede sig selv i Spidsen for Angrebskolonnen; begge sine Adjutanter, sin Søn og Lieutenant Kranold, sendte han tilbage med Ordre, og fulgt af Kompagniet Mechlenburg af 12te Bataillon og bag dette Mandskabet af 13de, brød han frem ad Vejen; Jægerne sluttede sig til, da Kolonnen naaede i Højde med deres Linjer, og fremad gik det mod de bag Huse og Hegn dækkede Preussere. Uheldigvis faldt dette Angreb netop sammen med, at de to friske, preussiske Kompagnier af Garderegimentet „Kejser Frantz“ grebe ind i Fægtningen; vore fremstormende Tropper modtoges derfor med en saa overvældende Ild, at Kolonnen

vaklede og veg. Den kjække Oberstlieutenant Magius, der til Hest var naaet frem til 30 Skridt fra Fjendens Linjer, styrtede til Jorden med en Kugle gjennem Hovedet. Da Preusserne senere rykkede frem, fandt de, skriver deres Generalstab, den heltemodige Olding, som de flere Gange havde sét til Hest mellem sine forreste Skytter, liggende afklædt ved Vejen. Ogsaa Kaptajn Mechlenburg fandt her Heltedøden i Spidsen for sit Kompagni, og 13de Bataillons Chef, Oberstlieutenant Krabbe, blev saaret. En Del af Folkene kastede sig til højre og venstre af Vejen mellem Jægernes Kjæde; de andre fortsatte Tilbagegangen til Avantgardens Adjutanter — af hvilke Lieutenant Magius forgjæves søgte sin Fader blandt

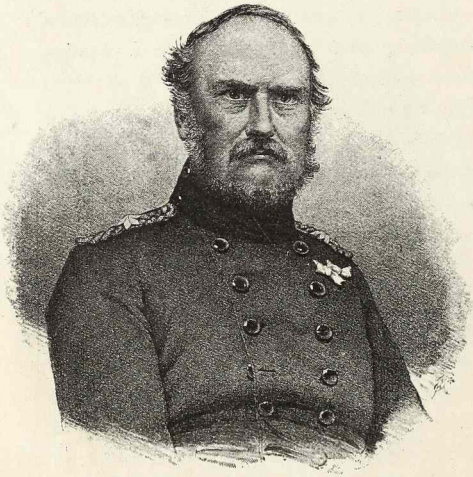

General Rye.

General Bülow.

den tilbageilende Skare — standsede dem og ordnede dem paany. Ogsaa hos Fjenden havde Angrebet vakt Forstyrrelse; deres forreste Linje begyndte at vige, og General Möllendorff, der til Fods oversaa' Kampen, maatte personlig ile til for at bevæge sine Folk til at staa. En Kaptajn og to Lieutenanter faldt, medens de opmuntrede deres Folk. Overhovedet medførte hele Kampen i Bustrup stort Mandetab for Fjenden; især klagede de over Ilden fra Pavillonen paa Galgebjærg, hvor de mente, de danske havde lagt deres bedste Skytter. Det var de sjællandske Jægere, som laa dér; deres Chef, Kaptajn Hveberg, var vel falden strax ved Kampens Begyndelse, men, ledede af den kjække Premierlieutenant Wolle, kæmpede Kompagniet stadig med usvækket Kraft.

Oberstlieutenant Magius' raske Angreb var næppe blevet afvist, før en ny og større Fare truede de i Bustrup kæmpende preussiske Tropper. Saa snart Overkommandoens Befaling til Fremrykning naaede vor 1ste Brigade, satte 1ste Bataillon sig strax i Marsch, efterfulgt af 11te. Med Brigadechefen, Oberst Bülow, og Bataillonschefen, Oberstlieutenant Rye, i Spidsen overskrede de to Batailloner rask det bløde Engdrag, der danner Fortsættelsen af Bustrup-Dam, og bestege Højderne paa den modsatte Side. Angrebet kom Fjenden fuldstændig overraskende. Føreren for General Bonins Avantgarde, Oberstlieutenant Wiesener, havde givet en Deling af 31te Regiment Befaling til at iagttage Egnen mod Vest, og Delingen var just under Fremrykning for at løse dette Hverv, da den uformodet stødte paa vore rask fremilende Batailloner. Den livlige Skydning og de hurtig tilbagesendte Meldinger underrettede de preussiske Førere om den overhængende Fare. De nærmeste Reserver, et Kompagni af 31te og to af 20de Regiment, bleve strax kastede mod de danske, men formaaede ikke at standse dem. Tre Kompagnier af 1ste Bataillon skrede frem syd for Danevirkevolden, det fjerde og 11te Bataillon nord for denne; Oberst Bülow havde ladet 1ste Bataillons Fane bringe op paa Volden, og højt og kjækt vajede nu Danebrog dér som Retningspunkt for vore to Batailloner. De ti preussiske Gardekanoner, der hidindtil havde overdænget Lieutenant Gluds Deling med Kugler og Granater, saa' sig nu paa én Gang truede i Flanke og Ryg og maatte hurtig protse paa og ile bort; men vore Skytter vare dem allerede nær paa 50 Skridt, og deres Kugler saarede baade Folk og Heste og gjorde Artilleriets Tilbagegang meget vanskelig, en Kanon væltede og blev kun ved det hurtig tililende Fodfolks Hjælp bragt i Sikkerhed. General Wrangel, der paa Grund af det gjennemskaarne Terræn ikke kunde overse, hvor ringe den danske Styrke var, betegnede senere i sin Indberetning Øjeblikket som kritisk. Han sendte strax en Ordonnans i Firspring til General Bonin, som han efter den tidligere Befaling antog var paa Vejen mod Slesvig, med Bud om skyndsomt at komme ham til Hjælp, og kort efter sprængte Prins Friedrich Karl selv afsted for end yderligere at bringe Bonin til at ile. Ogsaa til Prinsen af Noer gik der Bud om hurtig at sende et Batteri frem til Hjælp ved Bustrup og selv følge efter med de øvrige slesvig-holstenske Tropper.

Dog, Fjendens Overmagt var for stor, til at det vel udtænkte og dristig udførte Angreb kunde føres igjennem. De 3 preussiske Kompagnier, der hidindtil havde veget, fik, da de nærmede sig den gamle Rendsborg-Landevej, Hjælp af 2 Kompagnier af 20de, 3 af 12te og 2 af Alexander-Garderegimentet, og disse 10 Kompagnier holdt vore 8 Stangen og bragte Kampen til at blive staaende.

Som vi tidligere have sét var Major Steinmetz, efter Wrangels første Befaling til Bonin om at gaa til Slesvig, rykket nord paa med 2 Batailloner af 2det Regiment, medens Bonin, hvem Ordren ikke havde naaet, med Resten af sin

Kolonne rykkede mod Vest. Da nu Bud paa Bud indløb om at fremskynde Marschen, fordi Stillingen ved Bustrup var truet ved de danskes Angreb, førte Major Steinmetz begge sine Bataillioner saa hurtig som mulig fremad mod de danskes højre Flanke. Dette Angreb formaaede 1ste og 11te Bataillon ikke at modstaa; trængte i Fronten af 10 Kompagnier og i højre Flanke af 8, maatte vore 8 Kompagnier vige og igjen søge tilbage vest for Bustrup-Dam. Men Tilbagetoget var vanskeligt og voldte stort Mandefald. Folkene bleve stikkende i den bløde, sumpede Eng, hvor de stundom sank i til midt paa Livet, og Fjendens Kugler havde let ved fra Højderne at finde deres Maal. Især gik det ud over Officererne, der ved deres blaa Uniformsfrakker vare let kjendelige mellem de røde Jenser.

Først i Højde med Erdberenberg kunde Bülow og Rye igjen begynde at ordne den vigende Skare.

Da den ved de danskes Flankeangreb opstaaede Forvirring havde lagt sig noget, besluttede General Wrangel, for dog endelig en Gang at faa Ende paa Kampen i Bustrup, at lade endnu en Bataillon af Regimentet „Kejser Frantz“ gribe ind i Fægtningen og foretage et almindeligt Angreb. Klokken var da omtrent 2. I fire Timer havde vor Avantgarde hævdet sin Stilling, trods alle Fjendens Anstrængelser, men da Major Holm, der efter Magius' Fald havde overtaget Befalingen, erfarede, at 1ste Brigades Angreb var mislykkedes, besluttede han ikke at fortsætte Forsvaret til det yderste, men benytte det gunstige Øjeblik, da Fjendens Artilleri var borte, til at trække sine Tropper ud af Ilden. Gluds Kanoner protsede paa og forlode Stillingen foran det hvide Hus; efter dem fulgte 13de Bataillon, der gik over Gottorp-Dæmningen til Neuwerk, derefter fulgte 12te, som forblev i og tæt vest for Friederichsberg for at optage de endnu kæmpende Tropper. Det var de fynske og sjællandske Jægere, der sidst af alle forlode de Stillinger, de saa længe og saa heltemodig havde værget. Denne Tilbagegang fandt Sted, just som de fire preussiske Gardebataillioner stormede frem mod Risbjærg og Galgebjærg og maatte derfor udføres under stadig Kamp. Da Fjenden naaede Dæmningen til Friederichsberg, vare endnu ikke alle vore Folk komne tilbage, og for at undgaa Fangenskab, maatte de derfor kaste sig ud i de nordfor liggende Enge, hvad der kostede flere Livet, men de fleste slap dog over. Gluds Kanoner, der vare protsede af midt paa Gaden i Friederichsberg, sendte endnu den over Dæmningen fremstormende Fjende nogle Kardæskskud; saa rullede de bort og toge Stilling ved Gottorp Slot.

Bustrup og Friederichsberg vare saaledes i Preussernes Hænder. Garderegimentet „Kejser Frantz“ trængte frem ad Hovedgaden, indtil Gluds Kanoner sendte dem en Paamindelse, der bragte dem til at dække sig i Husene. General Wrangel ønskede dog ikke at fortsætte Kampen; hans Tropper trængte til Hvile, og han vilde give Halketts Forbundstropper Tid til at vinde frem, for den følgende

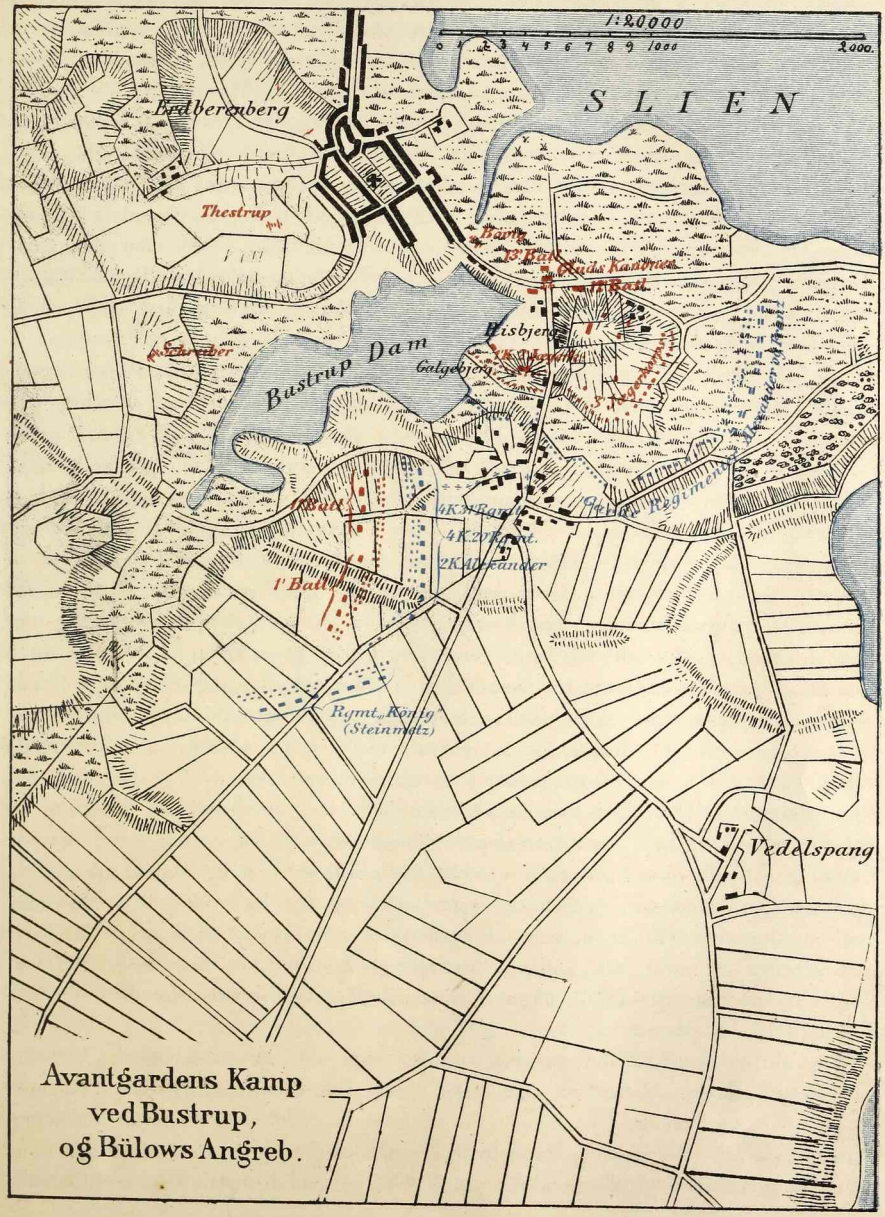
1:20000
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 1000
2000.
SLIEN
Bredberenberg
Thestrup
Bustrup Dam
Galgebjerg
Vedelspang
Avantgardens Kamp
ved Bustrup,
og Bülows Angreb.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Dag med friske Kræfter og stor Overmagt at knuse den lille danske Hær. Generalen tænkte endog paa igjen at rømme Friederichsberg, og kun paa Generalmajor Møllendorffs Forestilling fik Garden Tilladelse til at hævde denne Erobring. Wrangel tog selv Kvartér i Friederichsberg, og Adjutanter bleve udsendte i alle Retninger for at byde Tropperne at standse og gaa i Bivouak.

Men Skæbnen havde nu en Gang bestemt, at Paaskedag ved Slesvig skulde hengaa paa en helt anden Maade, end den preussiske Overgeneral havde tænkt sig; der syntes at hvile en uheldig Stjærne over General Wrangels Budbringere, og hans underordnede havde øjensynlig ganske andre Tanker om Sagerne end han. Da Major Steinmetz med sine to Batailloner af Regimentet „König" havde bidraget saa virksomt til at drive Bülows Brigade tilbage, fristede Udsigten til nye Lavrbær ham, og med sine Batailloner, delte i fire Halvbatailloner, rykkede han vest om Bustrup Enge efter de vigende danske Tropper. Wrangels Adjutant meddelte Befalingen om at standse Kampen til Føreren for den østligste Halvbataillon; han gjorde ogsaa Holdt, men sendte ikke Befalingen videre. Major Steinmetz vedblev derfor at gaa frem, og da Føreren for den østlige Halvbataillon saa' dette, fulgte han efter. Dermed var Tærningen kastet, og Begyndelsen til det andet Afsnit af Slesvig-Slaget gjort.

Paa den tæt vest for Friederichsberg liggende lille Højde Erdberenberg stode de to danske Kompagnier — et af 12te og et af 2den Bataillon —, som Oberst Magius allerede tidlig om Formiddagen havde sendt tilbage fra Bustrup; bag dem havde de tre andre Kompagnier af 12te Bataillon, samt Major Holm med det sjællandske Jægerkompagni og nogle Dele af forskjellige Kompagnier af fynske Jægere, trukket sig tilbage fra Friederichsberg og taget Stilling længere tilbage ved Pulvermühle. Paa Erdberenberg stode desuden to Kanoner under Lieutenant Moltke, der rettede deres Ild mod Steinmetz's Tropper, da disse kom frem nord for Bustrup-Dam. 1ste og 11te Bataillon vare, trods alle Bülows og Ryes Anstrængelser, endnu ikke ordnede; de havde ved deres kjække Angreb mistet 9 Officerer og et betydeligt Antal Underofficerer. Desuden havde Chefen for 11te Bataillon forvredet sin Fod ved at springe ned fra et Dige, og Brigadeadjutanten, Lieutenant E. D. Høst, var saaret. Afdelingerne vare derfor ikke i Stand til at yde nogen Modstand mod den fremrykkende Fjende, men trak sig tilbage til Parken ved Landstedet Annettenhøhe, hvor 1ste Bataillons Skytter besatte det langs Vejen ved Parkens Sydkant løbende Hegn, medens Resten af Bataillonen tilligemed 2 Kompagnier af 11te opstilledes som Reserve i Parken. De to andre Kompagnier af 11te Bataillon, der endnu ikke vare ordnede, sendtes tilbage til Thiergarten.

Moltkes Kanoner og Skytterne paa Erdberenberg kom saaledes til at staa temmelig ene, og da den østlige af Steinmetz's Halvbatailloner rettede sit Angreb

mod dem, samtidig med at Afdelinger af Regimentet „Kejser Frantz", under Kaptajn v. Blumenthal, brøde frem fra Friederichsberg i Flanken paa dem, nødtes de til at gaa tilbage. Den svage Kanonbedækning formaaede ikke at holde de fjendtlige Skytter fra Livet, og disse naaede frem til 100 Skridt fra vore Kanoner, flere Artillerister bleve saarede, og i Tummelen traadte Stanghestene paa den bageste Kanon over; kun ved Lieutenant Moltkes og de flinke Konstabler Heininges og Sørups Ro og Aandsnærværelse lykkedes det i sidste Øjeblik at sprænge bort fra den fremstormende Fjende. Moltke kjørte under Dækning af Kompagniet af 2den Bataillon op paa en lille Høj paa Marken, syd for Annettenhøhe. Kompagniet af 12te Bataillon forenede sig med de tre andre ved Pulvermühle.

Sliens Vig og den ved en Dæmning derfra skilte Gottorp-Sø fortsættes først i vestlig og dernæst i sydlig Retning af et sidt Engdrag, der strækker sig helt ned omkring Landsbyen Lille Danevirke. Mod Nord falder Jordsmonnet stejlt af mod Engene, og Skovene Thiergarten og Pølhegn begrænse her Synskredsen. I selve Engene hæve sig flere Bakkeøer, over hvilke Vejen fra Gottorp og Friederichsberg vest paa fører. Den største af disse Bakkeøer er paa den nordlige Halvdel opfyldt af den til Gaarden Annettenhøhe hørende Park, hvis Sydrand dannes af den ovenomtalte Vej. Annettenhøhe er en grundmuret énetages Bygning, der har Vinduer ud til Vejen, medens dens eneste Indgang vender ud til den nord for Huset liggende Gaardsplads. Ud for Parkens sydøstlige Hjørne ligger syd for Vejen den saakaldte Pulvermühle. Paa denne Bakke var det, at de danske beredte sig til paany at byde den overlegne Fjende Spidsen. 12te Bataillon stillede sig i Parkens Østkant, saaledes at den beskød Engen hen imod Gottorp-Sø; dens højre Fløj holdt Pulvermühle besat. Major Holms Jægere og 1ste Bataillons Skytter lagde sig langs Vejhegnet og indrettede sig Skydepladser i Gaarden Annettenhøhes Vinduer og Tag; lidt sydligere stode Moltkes to Kanoner, dækkede af Kompagniet af 2den Bataillon. I det hele stode saaledes her mellem 12 og 13 danske Kompagnier, men de vare næsten alle haardt medtagne af den foregaaende Kamp og havde lidt store Tab. Nord for Engene, paa Skraaningen af det mellem Thiergarten og den vestligere Skov Pølhegn liggende Schurberg, stode 2 danske Kanoner og beskøde de mod Annettenhøhe fremrykkende Kolonner.

Mod denne Stilling var det, at Major Steinmetz nu, Klokken henad halv tre om Eftermiddagen, førte sine fire Halvbatailloner, til hvilke Gardere af Regimentet „Kejser Frantz", der havde medvirket ved Angrebet paa Erdberenberg, havde sluttet sig. Hans Skytter udbredte sig snart langs hele vor Front og aabnede en levende Ild, medens vore Kanoner tvang de efterfølgende Reserver til at holde sig vel dækkede. Lieutenant Moltke hævdede ogsaa her sin fremskudte Plads saa længe som mulig og forenede sig derefter med sine Kammerater paa

Schurberg; Kompagniet af 2den Bataillon gik paa samme Tid tilbage til Thiergarten.

Da ingen af de højere stillede preussiske Førere havde nogen Anelse om den Kamp, som Major Steinmetz her for egen Regning havde indledet, kunde Majoren let være kommen i en alt andet end behagelig Stilling, hvis ikke Føreren for Bonins Avantgarde, Oberstlieutenant Wiesener, havde bemærket hans Fremrykning og af egen Drift var fulgt efter ham med sine to Batailloner. Ved denne Forstærkning fik Preusserne Overmagt, og de benyttede sig strax heraf til ved et raskt Stormløb at fravive 12te Bataillon Pulvermühle og selv sætte sig fast dér.

Dette Held opmuntrede Angriberne til ogsaa at forsøge sig mod Annettenhøhe. Tiltrods for de danskes hæftige Ild fra Tag og Vinduer, samlede de preussiske Afdelinger sig i Kjæden foran, en Skare frivillige meldte sig paa Kaptajn v. Schwartzkoppens Opfordring, og med dem i Spidsen trængte Kaptajnen frem, samtidig med at et andet Kompagni brød frem fra Pulvermühle. Det lykkedes Preusserne, dels ved at sprænge Gitterporten ud til Vejen, dels ved at bryde gjennem Hegnet, at naa ind paa Gaardspladsen og derfra ind i Huset, hvis Forsvarere, Jægere af 2det Jægerkorps og Skytter af 1ste Bataillon, maatte vige tilbage gjennem Parken. Baade Gaardspladsen og Huset fyldtes nu hurtig med tyske Soldater af forskjellige Afdelinger og Kompagnier, mellem hvilke Officererne ivrig søgte at bringe Orden til Veje for at forfølge deres Held.

Men Bladet skulde snart igjen vende sig. De vigende danske Afdelinger traf paa friske Kræfter, der ilede dem til Hjælp, og, understøttede af dem, brøde de paany frem for at fravriste Fjenden den gjorte Erobring.

Det var 1ste Jægerkorps, de jydske Jægere fra Kastellet, der her i et saa belejligt Øjeblik mødte paa Kampladsen. De hørte til Flankekorpset, med hvilket, som vi have sét, Oberst Schleppegrell ved Alarmeringen om Morgenen havde taget Stilling nord for Slesvig ved Hühnerhäuser. Omtrent samtidig med at Bülows Brigade foretog sit Angreb vest om Bustrup-Dam, fik Schleppegrell Befaling til at føre sine Afdelinger — 1ste Jægerkorps, 9de og 10de Bataillon samt 4 Kanoner — frem til Zigelei, mellem Thiergarten og Pølhegn, og dérhen blev ogsaa 2den Brigade — 4de og 6te Bataillon — beordret fra Falkenberg, saaledes at den danske Overkommando efterhaanden her fik samlet alle de Tropper, den endnu havde til Raadighed. Da 1ste og 11te Bataillon efter det mislykkede Angreb i Uorden vege tilbage, forfulgte af Steinmetz's Batailloner, fik 1ste Jægerkorps Befaling til at rykke frem til Understøttelse for dem, samtidig med at ogsaa 10de Bataillon blev trukken længere frem for at være ved Haanden.

Jægerne lode ét Kompagni blive tilbage som Reserve og rykkede med de tre andre frem mod Parkens Sydrand; det østligste Kompagni — 3dje under Kaptajn Michaelsen — rettede sin Marsch mod Annettenhøhe, og dets Blænkere

nærmede sig Gaarden, netop som vore derværende Tropper bleve kastede ud ved Preussernes Angreb. De vigende Soldater reve først Blænkerne tilbage med sig, men saa snart Kaptajn Michaelsen ilede til med Reserven, gik det igjen fremad; det nærmest staaende Kompagni — 2det under Wilster — fulgte efter, og omkring disse Afdelinger samlede sig de spredte Dele af 1ste Bataillon.

Endnu inden Preusserne havde ordnet sig efter Stormen, sloge Kuglerne paany ned imellem dem og strakte flere til Jorden; derved voxede Uordenen, og det var de i Gaarden værende Officerer umuligt at tilvejebringe nogen Modstand mod de fremstormende danske. Hurtigere end de vare komne ind, styrtede Preusserne igjen ud, dels gjennem Porten til Vejen, dels ind i Huset og derfra videre gjennem Vinduerne. De i Huset værende Officerer vare ikke heldigere end deres Kammerater i Gaarden; medens de søgte at fordele Skytterne, fyldtes Forstuen paa én Gang med danske Soldater, og en fortvivlet Nærkamp opstod. Det var de kjække Sergeanter, V. Larsen af 1ste Jægerkorps og Müller af 1ste Bataillon, der først trængte ind med deres Folk. Preussernes Fører, Kaptajn Zweiffel, blev ramt i Hoften, men undkom dog gjennem et Vindue; en anden Officer, Lieutenant Fischer, blev reddet ved, at hans Oppasser kastede en fyldt Vinflaske i Hovedet paa en dansk Soldat, der lagde an paa Lieutenanten. Der blev hverken givet eller taget Pardon, og alle de i Huset værende Preussere maatte springe over Klingen; kun én reddede sig ved, efter at have faaet et Kolbeslag, at kaste sig ned og anstille sig som død.

Klokken var omtrent halv fire, da Annettenhøhe saaledes igjen kom i de danskes Hænder; Preusserne droge sig tilbage til deres tidligere Stilling bag den syd for Gaarden liggende Bakke og vedligeholdt derfra en levende Ild mod de danske. Kampen gik igjen over til en Skydefægtning, der voldte adskilligt Tab paa begge Sider, uden at fremtvinge nogen Afgjørelse. Chefen for 1ste Jægerkorps, Major Schepelern, blev her haardt saaret.

Ved Efterretningen om Fjendens Fremtrængen mod Annettenhøhe havde Schleppegrell givet 10de Bataillon Befaling til at rykke frem. Bataillonen gik med Skyttesværme foran mod den vestligste af Bakketoppene og blev snart indviklet i en levende Kamp med de lige overfor staaende fjendtlige Afdelinger af Regimentet „Kønig“. Bataillonschefen, Major J. Ræder, lod Skyttelinjen forstærke og forsøgte at trænge Fjenden tilbage, men da han selv med flere andre Officerer blev saaret, mislykkedes det, og Bataillonen maatte indskrænke sig til at tage en Stilling langs Bakkens Kam. For at udfylde Mellemrummet mellem 10de Bataillon og de i Parken ved Annettenhøhe kæmpende Afdelinger, fik 9de Bataillon nu ogsaa Befaling til at rykke ind i Fægtningslinjen. Bataillonen, hvis ene Kompagni var i Eckernførde, sendte to andre frem og holdt det sidste tilbage i Reserve. Alle Schleppegrells Afdelinger vare saaledes nu førte i Ilden, og paa en

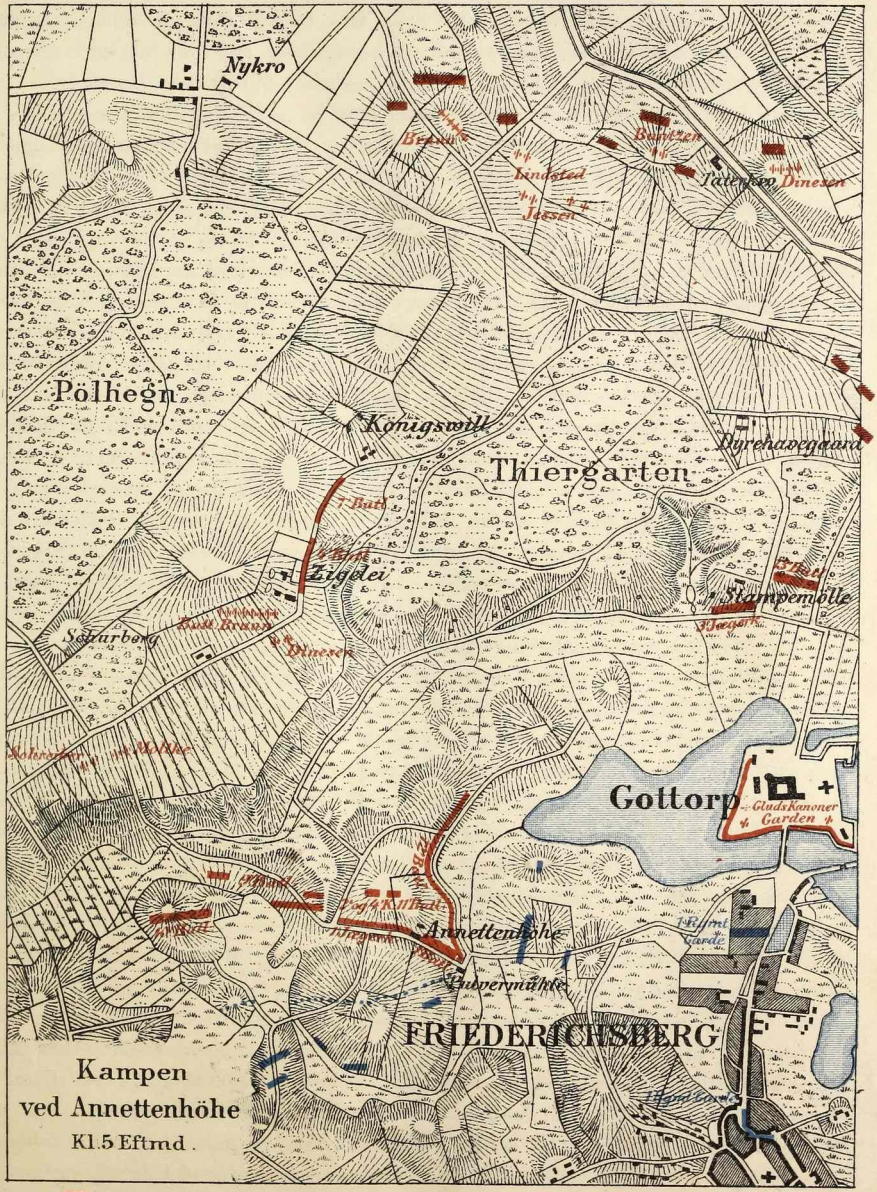

Stillingen ved Annettenhöhe Kl. 4½ Eftmd. De Danskes sidste Stilling i Slaget.

Maalestok i 1:20000

1000 800 600 400 200 0 1000 2000 3000 Alc

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Strækning af omtrent 1500 Alen, fra Parken ved Pulvermühle til den vestligste Bakketop, knitrede Geværilden uafbrudt. To af Flankekorpsets Kanoner under Kaptajn Dinesen kjørte op syd for Zigelei og deltoge derfra i Kampen.

2den Brigades 2 Batailloner havde imidlertid naaet Zigelei og indtaget Flankekorpsets tidligere Plads. Den danske Overkommando, der saa', at vore Tropper nu uden Vanskelighed hævdede deres Stilling langs hele Slaglinjen, fattede den Beslutning at forsøge at give Kampen en heldig Vending ved at føre de sidste Reserver mod Fjendens venstre Fløj, samtidig med at hele Linjen gik frem til Angreb. Befalingen til Fremrykning var alt udgaaet til 4de og 7de Bataillon og til Batteriet Bruun, der skulde understøtte dem; da indtraf det uventede Budskab, at Garden havde rømmet Gottorp-Slot paa Grund af et Rygte om, at fjendtlige Tropper havde vist sig i den nordlige Del af Slesvig-By. Vor venstre Fløj kom derved fuldstændig til at svæve i Luften. General Hedemann red strax selv derover ad for at undersøge Forholdene og lod en Adjutant sprænge forud med Befaling til Oberst Juel om ufortøvet igjen at besætte Slottet, hvis det endnu var muligt. Inden Adjutanten endnu var naaet frem, mødte han et Bud fra Oberst Juel, der meldte, at Slottet paany var blevet besat, da Rygtet om Fjendens Nærværelse i den nordre Del af Byen havde vist sig at være falskt. Men en kostbar Tid var herved gaaet tabt; friske fjendtlige Afdelinger begyndte at gribe ind i Kampen, og truende Efterretninger om Fjendens Fremtrængning ad Oxevejen i vor højre Fløj gjorde det nødvendigt at tænke paa at afbryde Slaget.

General Wrangel var, som vi have sét, reden til sit Kvartér i Friederichsberg, efter at have givet Befaling til at ophøre med Angrebet for den Dag. Den vedholdende hæftige Skydning fra Egnen vest for Byen meldte dog snart, at denne Befaling ikke var bleven adlydt, og Klokken henad tre steg Generalen derfor igjen til Hest og red med sin Stab ud ad Vejen til Store Danevirke. Fra en Høj nord for denne Vej fik han et Overblik over Egnen; det var netop ved den Tid, da Kampen om Annettenhøhe rasede, og Generalen erkjendte snart, at der, som Sagerne nu stode, ikke kunde være Tale om at afbryde Slaget, men at det meget mere var nødvendigt at understøtte de alt i Ilden værende Afdelinger med friske Kræfter for at sætte dem i Stand til at hævde deres Stillinger og trænge de danske tilbage. Prins Friedrich Karl blev strax sendt til Bustrup for at alarmere Garden og give den Befaling til at rykke mod den nye Vælplads; men Generalmajor v. Møllendorff havde nu en Gang bestemt, at han og hans Gardere skulde blive, hvor de vare, for den Dag, og da han forestillede General Wrangel, at de danske let kunde bryde frem fra Gottorp og igjen fravriste Preusserne den saa dyrt kjøbte Stilling ved Bustrup, hvis største Delen af Garden blev draget bort, samtykkede Generalen i, at han forblev dér, og gav i det Sted Prinsen af Noer Befaling til at rykke frem med Slesvig-Holstenerne.

Prinsen var endnu før Daggry brudt op fra sine Kvarterer og havde marscheret efter Bonins Kolonne ad Hovedvejen til Slesvig; hans Styrke udgjorde 4 Batailloner Linjeinfanteri, 3 Jægerkompagnier, 3 sex ℔s Batterier og 9 Eskadroner Dragoner, af hvilke dog 2 vare afgivne til Generalmajor Bonin. Under Marschen stødte et Frikorps, Bracklauer-Jægerne, til. Da General Wrangel ved 1ste og 11te Bataillons Angreb paa Bustrup fandt Stillingen kritisk, sendte han Bud til Prinsen om at ile til Hjælp med hele sin Styrke og hurtigst mulig sende et Batteri forud. Dette kom dog for silde til at gribe ind i Kampen. Ved Jagel efterlod Prinsen 1 Batteri og 5 Eskadroner og gik med Resten af sin Styrke til Bustrup, hvor han kom omtrent Kl. 3. Kort efter modtog han en Anmodning om Hjælp fra Generalmajor Bonin. Generalen, der stod ved Klein-Reide, troede at have sét stærke danske Afdelinger af alle Vaabenarter foran sig og mente ikke ved egne Kræfter at kunne bryde deres Modstand. Prinsen gav Oberst Fabricius Befaling til at rykke mod Store Danevirke med 2 Batailloner, 2 Jægerkompagnier og 2 Eskadroner, og han raadede derfor, da Wrangels Befaling til Fremrykning traf ham, kun over 2 Batailloner, 1 Jægerkompagni, de Bracklauer-Jægere og $1^1/_2$ Batteri. Denne Styrke rykkede strax frem gjennem Bustrup og Friederichsberg, medens Prinsen selv ilede forud for at søge Overgeneralen og indhente nærmere Ordre.

Det slesvig-holstenske Artilleri kjørte dels op paa Erdberenberg, dels paa en nordligere liggende lille Høj mellem Pulvermühle og Gottorp; de Bracklauer-Jægere og den ene Bataillon dækkede Kanonerne og forstærkede højre Fløj af den preussiske Skyttelinje, medens det øvrige Fodfolk vendte sig mod den danske højre Fløj i Forbindelse med de til Store Danevirke sendte Afdelinger, der omtrent paa samme Tid brøde frem fra denne By, og hvis Artilleri allerede havde begyndt at spille mod de danske Kanoner paa Schurberg, uden dog, paa Grund af den lange Afstand, at udrette andet end at forulempe Insurgenternes eget fremrykkende Fodfolk.

Medens de slesvig-holstenske Batailloner saaledes nærme sig den danske Hærs Centrum, ville vi kaste et Blik paa, hvorledes det stod til paa Fløjene. Ved Gottorp og Friederichsberg gik det temmelig stille til; Preusserne holdt sig vel dækkede i Husene og saa' med noget blandede Følelser, hvorledes disse efterhaanden smykkedes med sort-rød-gule Faner, de samme Farver, under hvilke Insurgenterne i Berlin og andre Steder i Tyskland nys havde kæmpet mod de selvsamme Gardere, der nu vare deres Venner og Vaabenbrødre; men man trøstede sig med, at Insurgentfanen dog altid var at foretrække for Danebrog, der vajede fra Gottorp-Slotstaarn. Da Roligheden ikke blev forstyrret, bleve Preusserne lidt efter lidt dristigere; de aflagde Besøg hos hinanden tværs over Gaden og samledes af og til i Grupper for at samtale om Dagens Begivenheder. Paa Broen

til Prinsens Palæ stode nogle Officerer og mønstrede Gottorp Slot, da Gluds Kanoner fandt det passende at minde om, at de vare til, og sendte en Kugle op ad Gaden; en løsreven Stang i Broens Jærnrækværk knuste Foden paa to Officerer og bragte de øvrige til hurtig at forlade deres udsatte Stilling. Beboerne i Friederichsberg havde underrettet Preusserne om, at Dæmningen var undermineret, og der blev derfor intet Forsøg gjort paa at trænge forbi Slottet. Da det slesvig-holstenske Artilleri viste sig øst for Gottorp, rettede Glud sine Kanoner mod det og tvang det til i det mindste tildels at lade vore Tropper i Ro og ikke spilde sine Kugler paa Slottets tykke Mure.

Saaledes stode Sagerne, da Klokken henad fem paa én Gang det Rygte begyndte at udbrede sig, at Tyskerne vare gaaede over Slien og alt stode i den nordlige Del af Slesvig-By. Uden nærmere at undersøge Rygtets Paalidelighed, rømmede Oberst Juel strax i al Stilhed Slottet ad den nordlige Dæmning og afsendte herom en Melding, der, som vi have sét, greb meget forstyrrende ind i Overkommandoens Planer. Snart erfarede dog Obersten af de i Sydranden af Thiergarten staaende Afdelinger — 13de Bataillon og 3dje Jægerkorps —, at han havde ladet sig skuffe, og da Tyskerne aldeles ikke havde bemærket Gardens Bortgang, lykkedes det ham igjen uden Modstand at besætte Slottet. Uden at blive forulempet af Fjenden, hævdede Garden denne Stilling, til den ud paa Aftenen, da de danske afbrøde Slaget, fik Befaling til at forene sig med Resten af Hæren ved Arnholt-Sø.

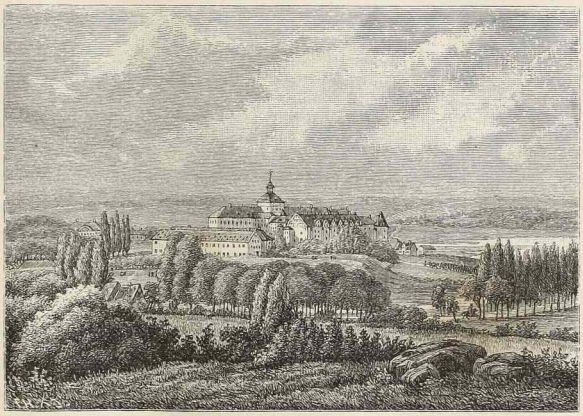

Gottorp Slot.

Paa højre Fløj var det ikke gaaet saa roligt til. Kompagniet Scharffenberg af 2det Jægerkorps havde Kl. 11 afløst Forposterne ved Kurborg. Til Fjenden var den Gang endnu intet at se, men fra Egnen ved Slesvig-By hørtes heftig Kanon- og Geværild, og bag Forposterne begyndte den danske Rytterbrigade at samle sig. 6te Dragonregiment tog Stilling vest for Lille Danevirke, og de to Eskadroner af 3dje Dragonregiment, som havde været ved Bustrup, men nu vare overflødige dér, stillede sig ved Store Danevirke; den øvrige Del af dette Regiment var fordelt til Forposterne og sluttede sig først efterhaanden til det og 5te

Dragonregiment, der stod ved Idsted Kro og ikke kom til at deltage i Slaget. Oberst Juel raadede saaledes over 6 Eskadroner, og desuden var der tildelt ham 8 Kanoner; men af Fodfolk havde Obersten kun et Kompagni af 2den Bataillon, som han tilfældig havde mødt, da det, efter at være blevet afløst fra Forpoststillingen ved Ellingsted, var paa Marschen nord paa og beordret til at besætte Lille Danevirke. Da Fjenden, efter at have afvist 1ste og 11te Bataillons Angreb, begyndte at udvikle sig i Egnen vest for Bustrup-Dam, samlede Oberst Juel hele sin Styrke ved Lille Danevirke.

Imidlertid nærmede Generalmajor Bonins Kolonne sig Klein-Reide, og da den opmarscherede her, opdagede Generalen først, at Steinmetz's to Batailloner manglede. Han blev frygtelig vred, men derved kom de savnede Afdelinger ikke til Stede, og da han foran sig saa' danske Tropper af alle Vaabenarter, der efter Bøndernes Udsagn endog skulde udgjøre 2 Batailloner, 10 Kanoner og adskillige Eskadroner, ansaa' han sig ikke stærk nok til at angribe disse og forblev foreløbig ved Klein-Reide. Kompagniet Scharffenberg trak sig tilbage bag Danevirkevolden og iagttog derfra Preusserne.

Kaptajn Delius, som Wrangel havde sendt ud for at lede efter Bonin, da denne stadig lod vente paa sig, traf altsaa Generalmajoren ved Klein-Reide og overbragte ham endelig her Befalingen til at understøtte Gardens Angreb ved Bustrup. Da Bonin meget rigtig erkjendte, at det nu var for silde at udføre den forsinkede Befaling efter dens Ordlyd, besluttede han i Stedet derfor at angribe den lige overfor staaende Fjende og trak den ved Jagel staaende Styrke: 4 preussiske Kyrassér- og 6 slesvig-holstenske Dragoneskadroner og 8 Kanoner til sig, samtidig med, at han til Prinsen af Noer afsendte en Anmodning om Hjælp, der, som vi have sét, foranledigede Oberst v. Fabricius' Marsch mod Store Danevirke, uden at disse Tropper dog naaede nogen Forbindelse med Bonins Kolonne. Generalmajoren raadede derfor til Angrebet kun over sine egne Tropper, 4 Batailloner, 9 Eskadroner, 12 Kanoner og 4 Haubitzer, en Styrke, der dog var Oberst Juels langt overlegen.

Omtrent samtidig med, at Preusserne begyndte deres Fremrykning, havde de danske, paa Grund af at Kampen i Egnen om Slesvig trak sig nordligere, besluttet at gaa tilbage til Hysby. Bonin mødte derfor strax ingen Modstand; Scharffenbergs Jægere, der ikke modtoge nogen Befaling, men som saa', at vore Ryttere gik tilbage, fulgte efter vest om Sønder-Skov. Bonin havde stillet sit Rytteri bagest i sin Kolonne, vel sagtens fordi han troede, at de danske havde et nogenlunde stærkt Fodfolk og ikke vilde vove sine Ryttere mod det i den gjennemskaarne Egn; han rykkede derfor kun langsomt frem, og først ved Hysby kom han i Berøring med de vigende danske.

Da Oberst Juel naaede til denne By, fik han af Overkommandoen Befaling til at understøtte vor Hærs Midte ved at angribe Fjenden i hans venstre Flanke; han

lod derfor fire Kanoner kjøre op øst for Oxevejen og rette deres Ild mod de fjendtlige Kolonner i Egnen syd for Annettenhøhe. 2 Jægerkompagnier, Scharffenbergs og Forpostkompagniet fra Ellingsted, der netop indtraf, dækkede Kanonerne i Forening med Kompagniet af 2den Bataillon og 3dje Dragonregiment. Kort efter blev det meldt, at en fjendtlig Kyrasséreskadron travede frem vest for Vejen. Lieutenant Gøtszche kjørte da rask med 2 Kanoner, uden nogen Bedækning, hen til Byens Vestside og standsede ved nogle Kanonskud Eskadronens Fremrykning. Da nogle fjendtlige Haubitzer derefter kjørte op mod ham, besvarede han deres Ild.

Generalmajor Bonin var nemlig nu naaet frem til Hysby, og hans forreste Bataillon beredte sig til at angribe Byen. Vore Jægere fik derved andet at tænke paa, end at understøtte den fjærne Kamp ved Annettenhøhe. De 2 Kanoner, der endnu stode øst for Oxevejen, gik hurtig tilbage, fulgte af de Tropper, som dækkede dem, og der blev sendt Bud til Lieutenant Gøtszche om ufortøvet at følge efter. Lieutenanten havde alt erkjendt sin farlige Stilling og protsede hurtig paa for at ile bort gjennem Byen; men Generalmajor Bonin, der selv færdedes mellem sine forreste Skytter, var bleven opmærksom paa, at Kanonerne vare uden Bedækning og gav de nærmeste Skyttedele Befaling til at kaste sig mod dem. Da Lieutenanten med sine 2 Kanoner i flyvende Karriere rullede frem mod Byens vestlige Udkant, blev han modtagen af Geværskud og fandt Vejen spærret. Til at vende var der ingen Plads, og der var derfor intet andet at gjøre end at protse om; men Hestene, som vare blevne urolige ved Skydningen, viklede sig herved saaledes ind i Skaglerne, at de hverken kunde komme frem eller tilbage. Lieutenant Gøtszche saa' nu, at uden Hjælp vare hans Kanoner tabte; han lod derfor sin Hest springe over det nærmeste Dige og sprængte hen til Oberst Juel, der holdt kort derfra, for at melde ham, hvorledes Sagerne stode. Obersten gav strax den nærmeste Eskadron Befaling til at hugge ind. Det var 6te Dragonregiments 1ste Eskadron under Ritmester Würtzen, fynske Dragoner. Forberedelserne vare snart trufne. „Kom saa Børn! Fremad!" raabte Ritmesteren, og med Officererne i forreste Linje brusede Eskadronen frem ad den smalle Vej.

Bonin ansaa' alt Kanonerne for vundne. Han befalede Lieutenant Krache, der stod ham nærmest, at kaste sig over dem, og Lieutenanten var just ved at samle sine Folk for at udføre denne Befaling, da en af dem raabte: „Dér kommer Ryttere!" og Würtzens Dragoner sprængte i det samme frem. Preusserne glemte nu Kanonerne, ja i den første Befippelse glemte endog de fleste at skyde, og der opstod en almindelig Forvirring. Infanteristerne reddede sig bag de nærmeste Hegn; Bonin selv stod paa en lille Høj paa en nærliggende Mark, og omkring ham samledes hurtig en Klynge Officerer. Lidt længere fremme paa Vejen vare

de preussiske Haubitzer under Fremfykning; en foran ridende Officer underrettede dem om den truende Fare, og deres Fører gav strax Befaling til at vende. Men medens Haubitzerne i selve Vendingen spærrede hele Vejens Bredde, tørnede vore Ryttere mod dem, og snart tumlede Dragoner og Trænkonstabler sig i en heftig Kamp. Ude af Stand til at standse, trængte en Del af Dragonerne langs Vejhegnet forbi Haubitzerne og ind paa den nærmest bagved værende Bataillon, der hurtig formerede Kredse, ja nogle naaede endog forbi denne og frem til den næste, inden det vilde Ridt fik Ende. For mange blev det et Ridt lige ind i Døden.

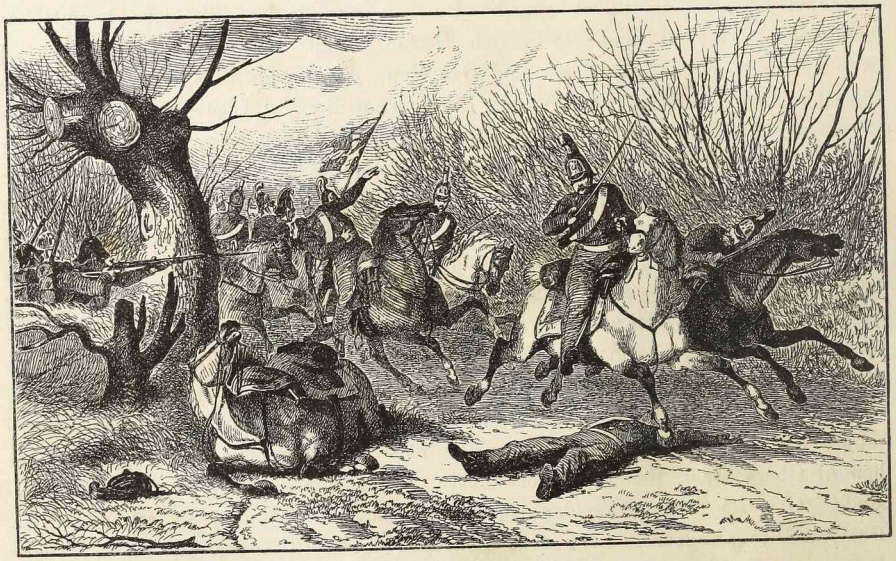

Eskadronen Würtzens Indhug.

Ved Sammenstødet med Haubitzerne var Angrebets Voldsomhed brudt. Det preussiske Fodfolk, der nu var kommet til Besindelse, sendte fra alle Hegn sine Kugler ind i den tætte Ryttermasse; der var intet mere at udrette, og det gik derfor tilbage igjen i vild Karriere, under en Regn af Kugler. Würtzens Hest styrtede under sin svære Rytter; men den kjække Vagtmester Schrøder og Dragon Oure fik Hesten igjen paa Fode og hjalp deres Chef i Saddelen. I det samme saa' Vagtmesteren, at Standardføreren laa bevidstløs paa Vejen med Eskadronens Mærke i Armen; hurtig ilede han til, men desværre for sent til at frelse Hellig-

dommen. Den var allerede af preussiske Infanterister bragt bag Hegnene og pryder nu Garnisonskirken i Potsdam.

Da Eskadronen igjen samlede sig udenfor den fjendtlige Ild, savnedes Lieutenant Wedell-Wedellsborg, der var bleven fangen under sin styrtede Hest; desuden savnedes de to kjække, men desværre haardt saarede, Underofficerer Midskov og Lundby, 1 Officersaspirant, 1 Korporal, 3 Underkorporaler og omtrent 40 Menige. Odense Damer skjænkede senere de djærve Ryttere en ny Standart til Erstatning for den, der var tabt med saa megen Hæder.

Dragonerne havde ikke opofret sig forgjæves. Under den Forvirring, deres Indhug fremkaldte, fik den raske Overkonstabel Lundegaard Bespændingen for Kanonerne bragt i Orden, og da Preusserne igjen saa' sig om efter dem, vare de allerede i Sikkerhed.

Ritmester Würtzen.

Oberst Juel fortsatte sit Tilbagetog nord paa ad Oxevejen, og Generalmajor Bonin indskrænkede sig til at sende nogle Kanonkugler efter ham, inden han forsvandt bag Skovby. De to sjællandske Jægerkompagnier trak sig hen imod Sydranden af Pølhegn. Det preussiske Artilleri kjørte op øst for Vejen og aabnede en paa Grund af Afstanden temmelig virkningsløs Ild mod de danske paa Shurberg.

Klokken var bleven omtrent sex om Eftermiddagen, da Bonins Kanoner endelig forkyndte for Ven og Fjende, at nu var han rede til at gribe ind i Kampen; samtidig nærmede de slesvig-holstenske Tropper sig. Et Jægerkompagni gik mod 10de Bataillons Stilling paa vor højre Fløj, et andet vestligere mod Foden af Shurberg for at overfløje os og tvinge Kanonerne til at vige; tre Bataillon Linjeinfanteri fulgte efter Jægerne. Den danske Overkommando havde allerede til Dels anvendt sine sidste Reserver til at understøtte de i forreste Linje kæmpende Tropper, af hvilke flere havde været ti Timer i Ilden; den besluttede derfor nu at gaa tilbage til Stillingen ved Taterkro, den Stilling, i hvilken efter Planen hele Slaget skulde have været leveret, hvis Fjenden først den næste Dag var skreden til Angreb. Kanonerne fra Shurberg kjørte først bort, og derefter drog vort Fodfolk sig, begyndende fra højre Fløj, efterhaanden langsomt tilbage gjennem Thiergarten. Fjenden fulgte tæt efter, glad over nu endelig at komme i Besiddelse af Annettenhøhe og Parken deromkring. 7de Bataillons Chef, Kaptajn Friedrichsen, blev haardt saaret, og den kjække Major Holm, der fra Kampens Begyndelse med saa stort Mod og saa megen Omsigt havde ført sine Folk i Ilden, fandt her Heltedøden, efter al Sandsynlighed fejgt myrdet af en civil Per-

son, der med en Jagtriffel havde sneget sig ind i Skoven. Vor venstre Fløj, der sidst tiltraadte Tilbagetoget, blev et Øjeblik stærkt truet med at blive afskaaren; men Oberst Bülow skaffede den Luft ved et raskt Angreb med Dele af 1ste og 11te Bataillon.

Ved Nordranden af Thiergarten og Pølhegn ophørte Fjenden at følge efter; vore Tropper ordnede sig derfor rolig bag det ved Taterkro opkjørte Artilleri og bleve staaende i denne Stilling, til Mørket brød ind. Ud paa Aftenen gav Overkommandoen Befaling til, at Hæren skulde drage sig noget længere tilbage til Skovene mellem Arnholt-Sø og Langsø, hvor en Optagelses-

Eskadronen Würtzens Indhug.

Stilling allerede tidligere var forberedt, og her stødte baade Garden fra Gottorp og Oberst Juel med Rytterbrigaden til, saaledes at nu hele Hæren var samlet.

En af de sidste Afdelinger, der meldte sig, var Kompagniet Scharffenberg af 2det Jægerkorps, og, da det kom, medbragte det 54 Fanger. Kompagniet havde hele Dagen tumlet om paa egen Haand. Om Morgenen havde det afløst Forposterne ved Kurborg og trak sig, da General Bonin rykkede frem, tilbage til Hysby og deltog her en kort Tid i Rytterbrigadens Kamp. Da Oberst Juel

veg til Skovby, gik Scharffenberg sammen med et andet Jægerkompagni til Sydranden af Pølhegn og beskød derfra de fremrykkende Insurgenter. Snart tvang dog den almindelig tilbagegaaende Bevægelse ham til ogsaa at rømme denne Stilling. Han sendte en Del af Kompagniet tilbage til Skovens Nordrand og var netop i Færd med selv at følge efter med Resten, da han paa én Gang stødte paa fjendtlige Tropper i Skoven og saaledes fandt Tilbagevejen spærret. Det var Dele af 1ste slesvig-holstenske Bataillon, den tidligere 14de i den danske Hær, der vest fra vare trængte ind i Pølhegn. Kaptajn Scharffenberg var dog ikke raadvild. Den frembrydende Skumring gjorde det vanskeligt at skjelne Ven fra Fjende, især da de danske og Insurgenterne næsten bare samme Uniform, og Kaptajnen havde tidligere ligget i Garnison i Holsten og talte flydende Plattysk. Ledsaget af en Hornblæser, der ogsaa var denne Mundart mægtig, nærmede han sig derfor rolig de slesvig-holstenske Soldater og foreslog dem i Fællesskab at fortsætte Fremrykningen gjennem Skoven. Slesvig-Holstenerne gik ind paa Planen, og først da den bag Stendiget ved Skovens Nordrand liggende Jægerafdeling pludselig rejste sig op, mærkede de Uraad og søgte at undkomme; men vore Jægere kastede sig nu fra begge Sider over dem, og efter en kort Nærkamp, ved hvilken nogle paa begge Sider bleve saarede, bleve 54 Mand tagne til Fangne. Efter paa denne smukke Maade at have afsluttet Dagens Kamp, marscherede Kompagniet til Falkenberg, hvor 2det Jægerkorps endelig blev samlet.

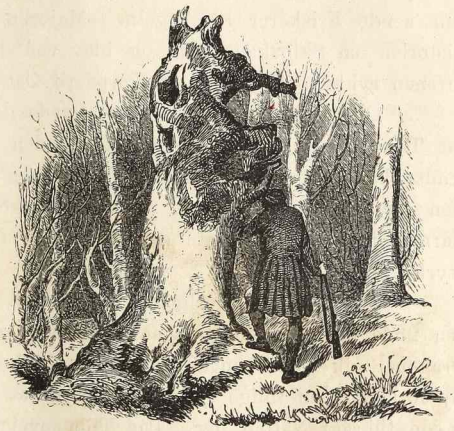

Snigmorder i Skoven Thiergarten.

Fra Morgen til Aften havde Kanonerne saaledes gjenlydt i Egnen om Slesvig-By; men den stærke Østenvind hindrede Lyden i at naa det halvanden Mil fjærne Mysunde, saaledes at Oberstlieutenant Haxthausen, der vogtede Overgangen her med 3 Kompagnier af 5te Bataillon, 2 Kanoner og en Deling Dragoner, Dagen igjennem forblev uden Kundskab om, hvad der tildrog sig ved Hovedstyrken. Han havde desuden nok at tage vare, hvor han var.

Major v. Zastrow havde nemlig den 23de faaet Befaling om mulig at overskride Slien med den 5te slesvig-holstenske Linjebataillon, et Jægerkompagni, en Deling Dragoner, et halvt Batteri samt flere Friskare-Afdelinger under Kaptajn v. Gersdorff. Lykkedes Overgangen, skulde Majoren forsøge at bringe Angelboerne til at gribe til Vaaben for i Forbindelse med dem at forurolige de danskes Tilbagetog til Flensborg. Da Slesvig-Slaget efter Wrangels Plan jo først skulde staa den 24de, havde v. Zastrow Tid nok til at udføre dette, naar han den 23de gik over Slien.

Prinsen af Noer fik rigtignok senere Betænkeligheder ved denne Plan. Han troede, at en ret anselig dansk Styrke af Skibe og Soldater var samlet ved Eckernførde, og at det skulde forsøges derfra at bringe svære Skibskanoner til Danevirke. Han paalagde derfor v. Zastrow først og fremmest at hindre dette og foreløbig kun sende Friskarer til Angeln. Majoren fæstede dog ingen synderlig Lid til Historien om Skibskanonerne og blev ved den første Bestemmelse. Den 22de om Aftenen rykkede han med sit Korps til Østerby og gik i Bivouak dér.

Oberstlieutenant Haxthausen havde den Dag været i Eckernførde og erfarede paa Tilbagevejen af en Bonde, at Fjenden rykkede frem. Da han naaede Kosel, sendte han derfor en Patrouille frem; men den fandt intet mistænkeligt i Egnen. Hen paa Natten traf nogle af vore Dragoner Fjendens Forposter ved Østerby, alarmerede dem og bragte derved Vished for, at Tyskerne stode med en større Styrke her.

For at skaffe yderligere Oplysninger, fremsendte Oberstlieutenant Haxthausen den 23de om Morgenen to større Afdelinger. Med 40 Mand Fodfolk og nogle Dragoner gik Lieutenant Dræby over Kokkendorf mod Østerby og fandt vel denne By forladt, men tillige tydelige Spor af, at en større Afdeling af alle Vaabenarter havde tilbragt Natten dér. Paa Tilbagevejen saas fjendtlige Tropper i Egnen ved Hummelfelt, og da Kommandoen nærmede sig Kokkendorf, var denne By saa stærkt besat, at det ikke var muligt at slaa sig igjennem. Lieutenanten gik derfor til Eckernførde, og Oberstlieutenant Haxthausen mistede derved største Delen af sin lille Rytterstyrke.

Den anden Afdeling, et Kompagni under Kaptajn Harboe, gik mod Møhlhorst og opdagede snart herfra den fremrykkende Fjende. Kaptajnen trak sig langsomt og stadig iagttagende Fjenden tilbage over Kosel til Mysunde og derfra over til Sliens nordre Bred, hvor Oberstlieutenant Haxthausen fordelte sin Styrke saaledes, at de to Kanoner stilledes bag et opkastet Brystværn og de to Kompagnier i Løbegrave og Huse ved Siderne, medens det tredje gik noget længere tilbage som Reserve.

Saa snart v. Zastrow naaede frem, lod han sine Kanoner kjøre op bag et svært Dige nær Strandkanten, fordelte sine Skytter paa begge Sider og aabnede

en levende Ild mod de danske. Det mellemliggende Vand hindrede dog her en afgjørende Kamp. Det lykkedes vel at bringe de to danske Kanoner saa nogenlunde til Tavshed; den ene blev truffen af en Kugle i Mundingen, saaledes at den revnede og blev aldeles ubrugelig, den anden fik et Hjul sønderskudt og kunde derfor kun betjenes med stor Varsomhed. Men saa længe vort Fodfolk holdt den nordre Bred besat, var det umuligt at komme over, og Dagen hengik derfor med denne Skydning over Sliens Vandspejl.

Kampen ved Mysunde lagde Beslag paa hele Oberstlieutenant Haxthausens Opmærksomhed, og da de fleste af hans Ryttere vare gaaede til Eckernførde med Lieutenant Dræby, var der ingen til at iagttage den østlige Del af Slien, og her foregik dog Ting, som det nok havde lønnet sig for de danske at lægge lidt Mærke til.

For at skaffe Midler til at komme over Slien, havde Slesvig-Holstenerne hemmelig sendt Bud til Skipperne og Fiskerne om at møde med deres Fartøjer ved Stubbe, en god Mil nordøst for Mysunde. Opfordringen blev efterkommen, og da der fra dansk Side aldeles ikke blev patrouilleret i den Retning, undgik dette fuldstændig Opmærksomheden. Da Major v. Zastrows Kommando den 22de om Aftenen kom til Østerby, ængstedes flere af Friskareførerne for, at de danske skulde opdage Baadene eller Fiskerne blive kjede af at vente, og uden at indhente Majorens Samtykke besluttede derfor Kaptajn Aldosser endnu samme Nat at gaa over Slien med 60 Mand.

Ledet af Spioner lykkedes det Kaptajnen i Mørket at snige sig mellem de danske Forposter og ubemærket at naa Stubbe, hvor han rigtig fandt Baadene og strax blev færget over. Angelboerne viste dog ingen Lyst til at gribe til Vaaben; derimod forplejede de Kaptajnen og hans Folk godt og stillede Vogne til deres Befordring. Da op ad Dagen Efterretningen om Kampen ved Slesvig begyndte at sprede sig, kjørte Aldosser vest paa for at være ved Haanden. Paa Vejen erfarede han, at en dansk Afdeling stod ved Mysunde, og han drejede derfor ned derimod. Ubemærket naaede han Bodersby, omtrent 2000 Alen bag Oberstlieutenant Haxthausens Stilling og næppe 1000 Alen fra det Sted, hvor Reservekompagniet stod. I Byen holdt nogle Proviantvogne samt nogle Dragonordonnanser under Lieutenant Gerlach; de bleve fuldstændig overrumplede og fangne. Da Aldosser fik at vide, hvor stærk den danske Postering ved Mysunde var, fandt han det raadeligst at gaa noget længere tilbage og marscherede derfor til Gelbyholt. Her fik han at vide, at der nær Tolk stod en dansk Vognkolonne, ved hvilken der rimeligvis var en Krigskasse; hurtig kom han til Vogns med noget Mandskab og ilede efter den. Det var 5te Bataillons Officersbagagevogne og Bataillonens Kasse, der gik tilbage ad denne Vej, under Bedækning af en Underofficer og 12 Mand. Tæt udenfor Byen indhentede Friskarerne Transporten. Underofficeren blev saaret, syv

Mand fangne og alle Vognene tagne. Kort efter red Ritmester Flindt med en Trompeter, uden at ane Uraad, ind i Landsbyen og blev ligeledes fangen. Byttet blev strax sendt mere øst paa for at være i Sikkerhed; selv sloge Friskarerne sig glade ned i Kroen, da det nu var langt fremme paa Natten.

Rygtet om Friskarernes Færden i Angelen naaede ud paa Eftermiddagen til Slesvig-By og gave dér Anledning til Oberst Juels første overilede Rømning af Gottorp-Slot. Klokken syv om Aftenen blev det meldt Oberstlieutenant Haxthausen, at Proviantvognene i Brodersby vare tagne; han lod strax sit Reservekompagni tage Stilling mod Byen, og da alt dér forblev roligt, rykkede han derind. Fjenden var da for en Stund siden borte. Oberstlieutenanten var fuldstændig uden Efterretning om, hvad der tildrog sig ved Slesvig, da den eneste Ordonnans, der i Dagens Løb var sendt til ham, var reden i Armene paa Aldossers Friskarer og tagen af disse; ud paa Aftenen sendte han derfor sin Adjutant ad Slesvig til for at forske efter, hvorledes Sagerne stode dér, og da det meste af Natten hengik, uden at Adjutanten vendte tilbage, besluttede Oberstlieutenanten ikke at afvente Dagen i sin farefulde Stilling, men brød Klokken to op for at drage bag Løjt-Aa. Forinden var det lykkedes Lieutenant Stampe og en Menig, Oure af 5te Bataillon at kappe Færgetovet trods Fjendens heftige Ild, men Færgerne vare ikke blevne ødelagte. Paa Marschen stødte Adjutanten til og meldte, at de danske havde rømmet Slesvig-By. Oberstlieutenanten fortsatte derfor Tilbagetoget. Nær Tolk fik han at vide, at Bataillonens Bagage var tagen og ført bort, hvorimod Fangerne endnu vare i Byen. Ved Indmarschen saas ogsaa foran Kroen nogle Geværpyramider, og i Krostuen fandtes den saarede Underofficer og de syv fangne Menige; Friskare-mændene havde derimod taget Flugten, i Tide advarede af Beboerne. Ritmester Flindt og hans Trompeter, der ogsaa fandtes i Kroen, erklærede at være bundne ved Æresord til at blive dér og fik derfor Lov at sidde i Ro. I Stalden fandtes tre Dragonheste, der medtoges. Kommandoen fortsatte derefter Marschen og naaede den 24de om Eftermiddagen uden videre Æventyr Flensborg.

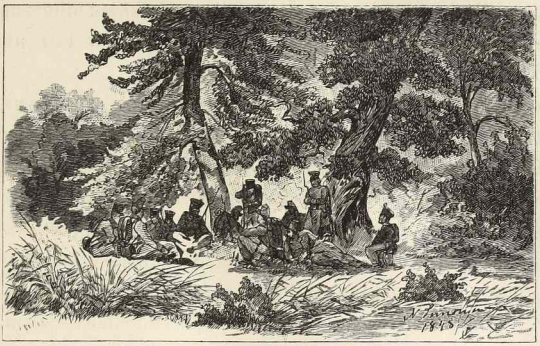

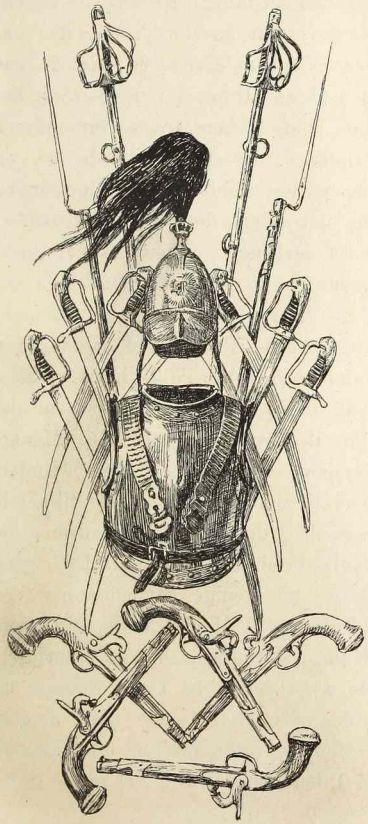

8de Kapitel.

Fra Danevirke til Als.

»Vegen er for Overmagt
liden Flok til sidst;
dog af Danmarks Ære
vi intet haver mist'«.

Henved Klokken otte om Aftenen faldt det sidste Kanonskud i Slesvig-Slaget. General Wrangel, der holdt ved Zigelei, hørte, hvorledes en Kugle tæt ved ham brød sin Vej gjennem Thiergartens Træer, ligesom for at minde ham om, at hans Modstanders Kraft endnu ikke var brudt. Saa blev alt stille, og Mørket bredte sig over Valpladsen. Den skarpe Østenvind, der Dagen igjennem havde bragt de i Reserve staaende Tropper til at ryste af Kulde, selv om den ikke mærkedes i Stridens Hede, lagde sig, men kun for at give de tunge Skyer, den hidindtil havde jaget fra Himmelen, Lejlighed til paany at samle sig og sende en kold Regn ned over Jorden, som for at udslette Kampens blodige Spor.

Mellem Arnholt-Sø og Langsø, i Sydranden af Idsted og Katrineberg Skove, stilledes de danske Forposter. 12te Bataillon i Forskansningerne ved Arnholt-Sø, 2det Jægerkorps langs Idsted Skov og derfra til Langsø 1ste Jægerkorps og 9de Bataillon. 5te Dragonregiment patrouillerede vest paa.

De øvrige Tropper søgte Hvile i Skoven bag Forposterne. Trods Regnen blussede snart talrige Bivouakbaal, og Infanterister, Jægere, Gardere, Artillerister og Dragoner flokkedes om Ilden i maleriske Grupper. Dagens Kamp var naturligvis Gjenstand for alles Samtale. Soldaterne vare ved frejdigt Mod; de havde gjort deres Pligt. Overalt havde den overlegne Fjende mødt en kraftig, sejg og udholdende Modstand, og intet Steds havde de danske Soldater ladet sig drive tilbage. Først paa Overgeneralens Bud og af Hensyn til Fjendens omgaaende Bevægelser, vare Afdelingerne gaaede tilbage og havde med Ro indtaget den sidste Stilling, uden at Fjenden var fulgt efter. Ikke en Kanon var tabt, uagtet Artilleristerne kjækt holdt ud med Fodfolket lige til det yderste; den eneste Trofæ, der var efterladt i Fjendens Hænder, var Standarten, som Würtzens Eskadron mistede ved Hysby. Den Følelse, Digteren senere gav et saa skjønt Udtryk i de Strofer, der ere stillede over dette Afsnit, gjennemtrængte hele Hæren fra Overgeneralen til den menige Mand og holdt Stemningen oppe, trods Træthed, Kulde og Sult, thi Forplejningen blev kun mager. Hvad der fandtes i Brødposen og paa Feltflasken var fortæret i Dagens Løb, og det lidet, det var lykkedes at føre med fra Magasinerne i Slesvig, var snart forbrugt. Store Kurve med Smørrebrød bleve hentede fra de nærmeste Landsbyer; men de forsvandt lige saa hurtig, som de kom.

I mange Afdelinger havde Fjendens Kugler tyndet slemt ud, og mangen kjæk Fører, om hvem Mandskabet i Farens Stund med rolig Tillid havde samlet sig, havde med sit Blod beseglet sin Kjærlighed til Fædrelandet. Værst var det gaaet ud over 1ste Bataillon. 4 Officerer, 23 Underofficerer og 107 Menige manglede, da Rye mønstrede sin Skare efter Kampen; af dem vare kun 5 Underofficerer og 16 Menige usaarede faldne i Fjendens Hænder ved at blive stikkende i Bustrup-Mose; 4 Underofficerer og 25 Menige laa døde paa Valpladsen, de øvrige vare saarede. 1ste Bataillons trofaste Vaabenbroder, 11te, stod den ogsaa nærmest i Tab: 5 Officerer, 25 Underofficerer og 95 Menige savnedes her ved Appellen; af disse vare 4 Officerer, 6 Underofficerer og 14 Menige døde, 8 Underofficerer og 52 Menige fangne. Den haarde Kamp i Bustrup havde naturligvis medført smertelige Tab: 3dje Jægerkorps mistede 4 Officerer, 13 Underofficerer og 71 Menige; 12te Bataillon 3 Officerer, 9 Underofficerer og 64 Menige; 2det Jægerkorps' Tab: 1 Officer, 7 Underofficerer og 27 Menige, faldt næsten udelukkende paa Korpsets 1ste Kompagni, der havde været i Ilden omtrent fra, det første Skud blev løsnet og til, Mørket afbrød Slaget.

BIVOUAK EFTER SLAGET VED SLESVIG.

BIBLIOTHECA REGIA HAVNIENSIS

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

I alt mistede vi 39 Officerer, 124 Underofficerer og 689 Menige; deraf vare 15 Officerer, 19 Underofficerer og 136 Menige døde; 11 Officerer, 23 Underofficerer og 122 Menige vare som saarede indbragte paa vore Lasaretter, medens 10 Officerer, 42 Underofficerer og 225 Menige maatte efterlades til Fjendens Omsorg. 3 Officerer, 40 Underofficerer og 206 Menige faldt usaarede i Fjendens Hænder. De fangne Officerer vare alle af Rytteriet. Det var Lieutenant Wedell-Wedelsborg, under hvem Hesten var styrtet ved Würtzens Indhug, Ritmester Flindt og Lieutenant Gerlach, der bleve tagne af Aldossers Friskarer.

I Slesvigs Jord redte Fjenden en Grav for de kjække. der havde sat Livet til for Fædrelandet. Paa Hadeby-Kirkegaard hviler Magius, nær den Plet, han værgede til sit sidste Aandedrag; ved ham jordedes to andre Officerer og 10 Menige. Hans næstbefalende, Holm, lagdes paa Kirkegaarden i Friederichsberg tiligemed 6 Officerer samt 72 Underofficerer og Menige. 10 af Würtzens raske fynske Dragoner bleve jordede ved Hysby; deres Gravkors blev Eskadronens Æresminde.

Generalmajor Hedemann tog sit Hovedkvartér for Natten i Idsted-Kro. I den lave Krostue samledes Stabens Officerer omkring et Bord for at raadslaa om, hvad der nu burde gjøres. Det mørke Rum oplystes kun sparsomt ved nogle Tællelys, Soldater færdedes der for at naa frem til Skjænken, og fra Sideværelset lød Jamren fra de saarede, der vaandede sig under Lægens Kniv. Det var en brat Overgang fra Livet paa det prægtige Gottorp-Slot. Med faa Ord gjorde Stabschefen rede for Stillingen. Hvor stor end Fjendens Overmagt havde været i Slaget, havde han dog kun ført en Del af sin Styrke i Ilden. De 12,000 Mand Forbundstropper vare endnu urørte, og den danske Hær maatte derfor være forberedt paa, hvis den blev i Stillingen mellem Arnholt-Sø og Langsø, den næste Dag at blive angreben af friske, fjendtlige Kræfter. Stemningen i Hæren var vel god, og Soldaterne vare forberedte paa den næste Morgen at forny Kampen; men de vare trætte, og en kold, vaad Foraarsnat, tilbragt under aaben Himmel, var næppe egnet til at styrke dem. Desuden indløb fra Oberstlieutenant Haxthausen Melding om, at Fjenden havde overskredet Slien; der var altsaa Fare for under en fornyet Kamp at blive angreben i Flanke og Ryg fra denne Kant. Det blev derfor besluttet at opgive det sydlige Slesvig og vige tilbage til en Stilling nord for Flensborg for dér igjen at byde Fjendens Overmagt Spidsen.

Ved Midnatstid afgik den første Beretning om den haarde Kamp, der var kæmpet ved Rigets gamle Grænseskjel, medens Paaskeklokkerne kimede mildt over hele det øvrige Land. Kort og fyndig meldte den, hvad der var sket, og hvilken Beslutning, der var fattet for den nærmeste Fremtid.

„Hr. Krigsminister!

Fra Kl. $10^1/_2$ Formiddag til hen imod Solnedgang have vi kæmpet med Preusserne ved Slesvig. Kl $6^1/_2$ var Fægtningen staaende. De fjendtlige Tropper, der vare i Ilden, trængte ikke mere paa, men stærke Reservemasser rykkede frem. Vore Tropper vare tre Gange afløste, og da vi havde bragt vor sidste Reserve i Ilden, fandt vi det rigtigt at trække os tilbage. Dette skete med al Orden og Ro, og uden at Fjenden forfulgte. Vi bivouakere for Øjeblikket i Stillingen mellem Arnholt-Sø og Langsø, hvorfra vi i Morgen bryde op til Flensborg. Vi have ingen Kanoner mistet, men vort Tab af døde og saarede er stort; navnlig have vi tabt mange af vore dygtigste Officerer: Oberstlieutenanterne Magius, Staggemeyer og Krabbe, Majorerne Schepelern, Holm og Ræder, Kaptajnerne Fredrichsen, Neraae, Mechlenburg, Obel, Bonnichsen, Hveberg og mange andre Officerer ere mere eller mindre saarede. Vort hele Tab, lige saa vel som Fjendens, er det umuligt at angive. Armékorpset er i kampdygtig Stand og skal gjøre sin Pligt til det sidste."

Hovedkvarteret, Idsted Kro, første Paaskedag, Kl. 12 Aften.

Hedemann.

Til

Krigsministeren.

En raakold Morgen med fin, men gjennemtrængende Regn fulgte paa Bivouaknatten i Idsted Skov. Landevejen til Flensborg, denne Vej, der som en blodig Streg gaar gjennem Danmarks nyeste Historie, og som med de skiftende Kaar skulde gjenlyde af den tapre Landsoldats jublende Sang, naar han drog mod Syd, og blive Vidne til hans tavse Sorg, naar Fjendens Overmagt drev ham tilbage mod Nord, — denne Vej fyldtes nu af en vigende Skare. Kl. 2 om Morgenen brød Trænet op, dækket af Husarer; derefter fulgte 2den Brigade, Garden, 13de Bataillon, 3dje Jægerkorps, 1ste Brigade og Hovedmassen af Artilleriet. Flankekorpset gik ad Vejen over Idsted, Stolk og Havetofte til Store Solt. Oberst Juel blev efterladt i Stillingen ved Arnholt-Sø for at dække Tilbagetoget med Hoved-

massen af Rytteriet, 2det Jægerkorps, 12te Bataillon, Batteriet Jessen og to Kanoner af Batteriet Brun under Lieutenant Buntzen. Kl. 7 om Morgenen skulde Bagdækningen følge efter den øvrige Hær.

Fjenden lod ikke høre fra sig, og, uden at foruroliges, droge de danske ad Flensborg til. Mellem 9 og 10 om Formiddagen naaede Hovedstyrken Egnen ved Oversø, hvor den gjorde Holdt. Medens de trætte Soldater sloge sig ned ved Vejgrøften og langs Gærder for at søge lidt Hvile, modtog Overgeneralen her et Budskab, der gav Anledning til nye Overvejelser, og som skæbnesvangert greb ind i den lagte Plan. Budskabet kom fra vor Udenrigsminister, Grev Knuth, og meddelte Overkommandoen Indholdet af en fra den engelske Udenrigsminister, Lord Palmerston, modtagen fortrolig Skrivelse, i Følge hvilken England arbejdede virksomt i Berlin for at hindre Preussens Indblanding i Striden, og endog troede at kunne indestaa for, at Hannoveranerne ikke gik over Ejderen.

General Hedemann troede heri at finde en Forklaring over, hvorfor Forbundstropperne ikke havde deltaget i Kampen den foregaaende Dag. Preussernes Angreb syntes rigtignok ikke at stemme med Englands Forsikring om Udsigten til en fredelig Løsning af Spørgsmaalet, men det kunde ogsaa være fremkaldt af Ønsket om ved en Vaabendaad at hæve de preussiske Soldater i Folkets Øjne, og i saa Fald var Maalet naaet, da den danske Hær som en Følge af Angrebet veg fra sine Stillinger ved Slesvig. I hvert Fald mente General Hedemann at kunne uddrage den Slutning af Budskabet, at der næppe var nogen hurtig eller energisk Forfølgning at vente fra Fjendens Side, en Slutning, han yderligere fandt bekræftet derved, at vor Bagdækning endnu intet havde mærket til Fjenden, da den Kl. 7 brød op fra Arnholt-Sø. Et Blik paa de paa den vaade Jord henstrakte, udmattede Soldater maatte hurtig vise Generalen, hvor ønskeligt det vilde være at skaffe dem nogen Hvile og Forplejning. Den første Plan: strax at føre Hæren til en Slagstilling nord for Flensborg, blev derfor opgiven, og i det Sted blev det bestemt, at Tropperne for Natten skulde gaa i Kvartér i Flensborg og nærmeste Landsbyer og først den næste Dag indtage Stillingen nord for Byen.

Hvem der blev glad ved denne Beslutning, var vore Jenser. Saa snart Afdelingerne naaede Flensborg, skyndte man at indkvartere sig og glemte derved ofte at iagttage de ved saadanne Lejligheder nødvendige Sikkerhedsforanstaltninger. Afdelingerne bleve ikke alle holdte samlede, der blev ikke udstillet Vagter, ja flere glemte endog at meddele Mandskabet, hvor det skulde møde, hvis noget kom paa. Heller ikke de større Hærdele fik nogen Meddelelse fra Overkommandoen om, hvilke Stillinger de skulde indtage, naar Fjender angreb. Dyngvaade og trætte efter en Slagdag, en gjennemvaaget Nat og en lang, besværlig Marsch i Kulde og Regn, uden synderlig Forplejning, havde alle kun én Tanke, den at faa noget Mad og komme af de vaade Klæder. Snart hvilede Soldaterne i en tryg Søvn, i Tillid til, at de

udstillede Forposter nok skulde holde Fjenden borte, eller i det mindste i Tide melde, naar han nærmede sig.

Hærens Bagdækning naaede Oversø uden at have mærket noget til Fjenden; her efterlodes 2det Jægerkorps, under Oberstlieutenant Styrup. Korpsets 3dje Kompagni, Kaptajn Branner, blev sendt mod Vest til Landsbyen Barderup, 4de Kompagni, Kaptajn Westergaard, mod Øst til Aagaard. Med de to andre Kompagnier forblev Oberstlieutenanten ved Hovedvejen og sendte en Feltvagt frem til den nærmeste, sydligere liggende Landsby, Frørup. Lieutenant Buntzens to Kanoner bleve ligeledes i Oversø. Sikringen til Siderne og den længere udgaaende Patrouillering skulde udføres af 5te Dragonregiment, Oberst Astrup, og Regimentet rykkede derfor i Kantonnement i Landsbyerne Munkvolstrup, Jaruplund og Julskov. Obersten havde dog ikke forstaaet Befalingen saaledes, at Forposterne strax skulde udstilles, og da baade Folk og Heste vare meget trætte, gav han derfor Tilladelse til, at de maatte blive et Par Timer i Kvartererne og sadle af og først Klokken sex om Eftermiddagen udstille deres Poster. 2den Brigade, der skulde dække Tilgangene fra Angelen, fra Flensborg-Fjord til hen imod Store Solt, opsatte ligeledes, paa Grund af Folkenes Træthed, at udstille sine Forposter, og de sjællandske Jægere bleve saaledes den eneste Afdeling, der vaagede over Hærens Hvile. Der var ikke udpeget nogen Forpostkommandør, og mellem Forpostafdelingerne var der ingen Forbindelse. Jægerne troede, at de havde Dragoner foran sig, og Dragonerne hvilede rolig bag ved, stolende paa, at baade Jægerne og Buntzens Kanoner stode mellem dem og Fjenden. Denne Ubetænksomhed skulde volde begge Afdelinger stor Skuffelse.

General Wrangel kjendte nemlig intet til Lord Palmerstons Noter i Berlin. Han havde fri Raadighed over de tyske Stridskræfter, og Hannoveranerne og de øvrige Forbundstropper stode alt nord for Ejderen, da vor Overkommando modtog Englands Forsikring om, at de ikke vilde overskride denne Flod.

Da Wrangel første Paaskedags Aften fra Zigelei saa' de danske Tropper samle sig i Stillingen ved Taterkro, var han snart paa det rene med, at den Kamp, der nu to Gange var indledet mod hans Vilje, endelig maatte være afsluttet dermed for den Dag. Bonins Tropper og Slesvig-Holstenerne vare for trætte til at trænge videre frem. Forbundstropperne vare for langt tilbage, og Garden, der nu hele Eftermiddagen havde hvilet i Bustrup og Friederichsberg, kunde heller ikke drages frem, inden Mørket fuldstændig brød frem. Generalen besluttede derfor at opsætte Angrebet paa de danske Stillinger til den næste Dag. Forposterne bleve udstillede i Nordranden af Thiergarten og Pølhegn, og Generalen med Stab red igjen til Hovedkvarteret i Friederichsberg.

Tyskernes Tab i Slaget var noget mindre end de danskes, det udgjorde ialt 6 Officerer samt 56 Underofficerer og Menige døde, 15 Officerer samt 351 Under-

officerer og Menige saarede; desuden vare 54 Underofficerer og Menige blevne fangne. Det maa have været med noget blandede Følelser, at General Wrangel tænkte tilbage paa Dagens Begivenheder, saaledes som de havde udviklet sig, uden hans Ledelse og til Dels endog mod hans Ordre. Imidlertid var der jo nu intet andet at gjøre end at lade, som om alt var gaaet til hans fulde Tilfredshed og just som det skulde. Om Aftenen sendte han derfor sine Tropper følgende Hilsen:

„Soldater!

Hvor store end mine Forventninger vare, have I dog langt overtruffet dem. Det var min Hensigt i Dag at drive de danskes Fortropper tilbage til den for et Forsvar saa gunstige Egn om Slesvig; men eders Kampiver og Tapperhed lod eder ikke standse af denne Skranke, trods den lange Marsch, I havde tilbagelagt, og snart var Slesvig vor. Jeg takker eder og glæder mig til ogsaa i den nærmeste Tid at faa Lejlighed til at beundre eders Udholdenhed og Tapperhed."

Hovedkvarteret i Slesvig, den 23de April 1848, Kl. 10 Aften.

Wrangel.

For at skifte Sol og Vind lige mellem de ham underlagte Tropper, bestemte General Wrangel, at Forbundsdivisionen skulde aabne Angrebet den næste Dag og derfor Kl. 9 Formiddag staa rede til Fremrykning i den sydlige Del af Slesvig-By; den øvrige Hær skulde staa marschfærdig til samme Tid. Et falskt Rygte om, at de danske skulde være landede i Kiel, sinkede Forbundstroppernes Fremrykning en Timestid, saaledes at Klokken blev over ti, inden de rykkede ud fra Slesvig-By, og da de naaede Stillingen ved Arnholt-Sø vare de sidste danske, som jo Klokken syv om Morgenen vare dragne derfra, for længst forsvundne. Et Par mægtige Egetræer, der laa væltede tværs over Vejen, og nogle ufuldendte Forskansninger var alt, hvad der mindede om, at Stillingen havde været besat. Pionererne ryddede hurtig Vejen, og Marschen blev fortsat; men snart indtraadte en ny Standsning. Bonins Kolonne, der fra Skovby skulde gaa over Gammellund til Vanderup, maatte ved Idsted Kro paa et kort Stykke benytte samme Vej som Hovedkolonnen, og dette sinkede Forfølgningen i halvanden Time.

Klokken blev derfor hen ad fire om Eftermiddagen, inden den tyske Hærs Fortrav nærmede sig Frørup, hvor, som vi vide, 2det Jægerkorps' sydligste Feltvagt stod. Denne trak sig tilbage til Hovedstyrken ved Oversø, da Fjenden nærmede sig. Lieutenant Plato, som med 20 hannoveranske Husarer dannede Forspidsen, red, fulgt af General Halkett og hans Stab, frem i Egnen øst for Vejen, og det lykkedes dem her at fange 5 Jægere, og af disse og Bønder fra Frørup fik

de at vide, hvorledes de danske stode, og vel navnlig, at vore Dragoner vare gaaede i Kantonnement uden Vagter. General Halkett besluttede strax at drage Fordel af denne Fejl og overfalde de danske Forposter. Tre Eskadroner hannoveranske Husarer bleve derfor sendte vest om Sankelmark-Sø for over den ubesatte Overgang ved Søvad at naa op til Bilskov-Kro i Ryggen af de danske. Selv red Generalen med Platos Husarer, fulgt af en Eskadron meklenborgske Dragoner, øst paa over Aagard mod Munkvolstrup, medens Hovedstyrken, med en Eskadron Dragoner i Spidsen, fortsatte Fremrykningen ad Vejen.

Oberstlieutenant Styrup var af en Bonde fra Smedeby bleven underrettet om Fjendens Nærmelse. Først tvivlede han om Efterretningens Rigtighed og mente, det maatte være vore Dragoner; men da Bonden nøje beskrev Uniformerne, og da Feltvagten ved Frørup kort efter trak sig tilbage, saa' han, det var Alvor og lod derfor sine Jægere tage Stilling nord for Trenen. Kompagniet Westergaard, der stod ved Aagaard, gav han Befaling til at trække sig nærmere til Vejen, og Lieutenant Buntzen fik Bud om hurtig at møde paa Vejen med sine Kanoner. Lieutenanten svarede, at hans Heste endnu ikke vare samlede, og at han derfor behøvede nogen Tid; men Oberstlieutenant Styrup lod ham vide, at hvis han ikke kom strax, blev han tagen. Lieutenanten lod derfor spænde for med de Heste, der vare mødte, og gav Resten Befaling til at følge efter. Paa Flensborgvejen fik han hele sin Bespænding i Orden og protsede af for at beskyde den fremrykkende Fjende; da saas paa én Gang de tre hannoveranske Husareskadroner i rask Fremrykning vest for Sankelmark-Sø. Der var ingen Tid at spilde. Hurtig blev der igjen protset paa, og afsted gik det forbi Bilskov-Kro, der heldigvis blev naaet, inden Husarerne kom dertil, og derefter videre mod Flensborg. Paa Vejen stødte Eskadronen Fenker fra Jaruplund til; den havde i Tide bemærket Fjendens Fremrykning og var uskadt kommen bort. Men forvildede, forbisprængende Dragoner paa sadlede og usadlede Heste viste desværre tydelig, at ikke alt vort Rytteri havde været saa heldigt.

I Munkvolstrup laa Oberst Astrup med Regimentets 1ste Eskadron under Ritmester Bjerg; 3dje Eskadron, Ritmester Leth, skulde til Julskov, men da denne Landsby kun bestod af faa Gaarde, kunde Eskadronen ikke faa Plads, og Ritmesteren red derfor med de fleste af sine Folk øst paa for at søge at komme under Tag. I Store Solk stødte han paa Fjender; det var Friskareafdelinger, der fulgte efter Oberstlieutenant Haxthausen fra Mysunde. Ritmesteren red derfor igjen tilbage til Julskov, underrettede sine Folk dér om Fjendens Nærhed og bød dem udstille Poster; selv red han videre til Regimentschefen, meldte ham, hvad han havde erfaret, og fik Tilladelse til at lægge nogle af sine Folk i Munkvolstrup og nogle i Bilskov-Kro. Med de tiloversblevne vendte Ritmesteren tilbage til Julskov, hvor hans Lieutenanter imidlertid havde ladet Mandskabet sadle op paany.

Saaledes stode altsaa Sagerne, da de fjendtlige Ryttere nærmede sig Passet ved Aagaard. Westergaards Kompagni havde netop efter Korpschefens Befaling trukket sig nærmere til Hovedstyrken; Passet var altsaa ubesat, og uhindrede rede Tyskerne frem mod Munkvolstrup. Oberst Astrup blev underrettet om den overhængende Fare og lod blæse Alarm, men Signalet blev kun hørt i de nærmeste Gaarde. Obersten selv kom til Hest og red, fulgt af Standarten og nogle Officerer og Menige, ad Bilskov-Kro til, men, da de nærmede sig Vejen, fandt de den spærret. De tre hannoveranske Husareskadroner vare just naaede frem til Kroen, ærgerlige over, at vore Kanoner vare slupne dem ud af Hænderne, da de paa én Gang bemærkede den fra Munkvolstrup fremsprængende Skare. Hurtig formerede de sig til Fægtning med to Eskadroner paa Vejen og én i Reserve. Oberst Astrup og hans Ledsagere formaaede ikke at bane sig Vej gjennem denne Overmagt, og efter en kort Kamp maatte Obersten give sig til Fange med 4 Officerer, 45 Dragoner og 33 Heste. Standarten faldt i Fjendens Hænder, efter at Standartføreren var hugget af Sadelen.

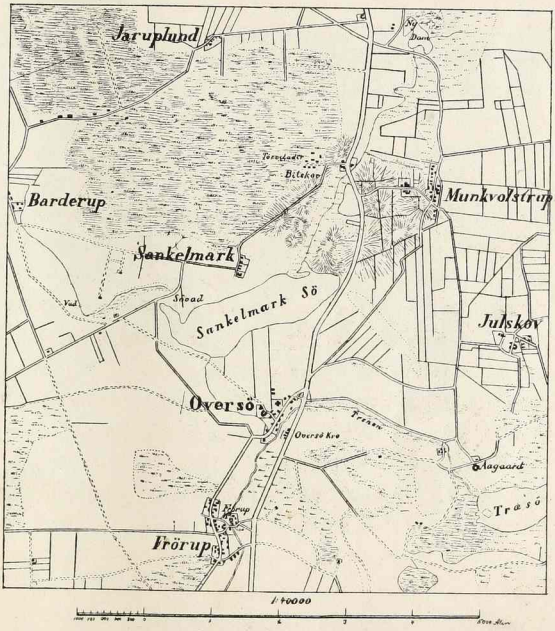

Egnen ved Oversø.

Mellem vore øvrige i Munkvolstrup indkvarterede Dragoner opstod der den største Forvirring. Først søgte de at bane sig Vej til Oberstens Kvartér, men da dette viste sig umuligt, sloge de sig igjennem ud af Byen. Lieutenant Sehested og Overvagtmester Sørensen samlede her Rytterne og førte dem ad Flensborg til. General Halkett kom selv i Livsfare ved Overfaldet. En dansk Dragon sigtede paa nært Hold paa ham med sin Pistol, men Generalens Adjutant, Grev Lusi, huggede Dragonen af Sadelen, inden det dræbende Skud var affyret. En Officer og 20 Menige, tilligemed en Del Heste og Vogne, faldt i Fjendens Hænder.

Med Styrken i Julskov var Ritmester Leth i Tide kommen til Hest.

Han nærmede sig Munkvolstrup for at give Kammeraterne dér en Haandsrækning, men da han fandt Byen besat af Fjenden, red han ad Flensborg til; en forsprængt Jægerpatrouille, under Lieutenant Recke, dækkede ham mod Friskarerne i den gjennemskaarne Egn.

De i Bilskov-Kro indkvarterede Dragoner bleve alle fangne, undtagen Dragon Borup, der hurtig kom paa sin Hest og huggede sig igjennem en Trup fjendtlige Husarer.

Medens Fjenden saaledes fangede eller sprængte Dragonregimentet, havde Oberstlieutenant Styrup med sine tre Jægerkompagnier begyndt at trække sig tilbage

Dragon Borup hugger sig igjennem.

mod Nord. Forrest paa Vejen gik Westergaards og Scharffenbergs Kompagnier, medens Kompagniet Wolles Skyttekjæde dækkede Bevægelsen. De meklenborgske Dragoner fulgte efter i nogen Afstand, men havde ingen Lyst til at hugge ind i det vanskelige Terræn. Da Jægerne naaede Nordranden af den lille Skov, der ligger vest for Vejen, lige nord for Sankelmark-Sø, fik de Øje paa de tre hannoveranske Husareskadroner. Truede i Ryggen af disse og forfra af Meklenborgerne, forlode de Vejen og trak sig ud paa de vest for denne liggende bløde Enge. De to Kompagnier dannede her en Firkant, og Kompagniet Wolle inddrog sine Skytter og samlede sig hurtig til højre af dem.

Næppe var dette skét, før de meklenborgske Dragoner kom farende. General Wrangel havde mødt dem, da de rede tilbage for at give Plads for deres Fodfolk, og havde, trods Ritmesterens Forestillinger om det ugunstige Terræn, givet dem en bestemt Befaling til at hugge ind. Saa snart de paa Vejen naaede op i Højde med Jægerne, svingede de ud og kastede sig mod dem. Men den bløde Engbund svigtede under Hestenes Fødder, og Angrebets Kraft var snart brudt. Kaptajn Scharffenberg, hvis Kompagni stod nærmest, tilraabte sine Folk at staa fast og ikke skyde, førend paa Kommando. Først da Rytterne vare komne paa

Meklenborgske Dragoner hugge ind paa 2det Jægerkorps i Oversø-Mose.

50 Skridt nær, kommanderede han „Fyr", og Salven bragte Fjenden fuldstændig i Uorden, Heste og Ryttere væltede sig mellem hinanden, og alle søgte at arbejde sig tilbage til Vejen. Angrebet var afslaaet.

Den forreste af Fjendens Fodfolksafdelinger, 3dje lette hannoveranske Bataillon, var imidlertid naaet frem, og fra Skovens Nordrand aabnede dens Skytter deres Ild; saa snart vore Jægere havde afvist Dragonernes Angreb, maatte de derfor kaste en Kjæde ud for at møde den ny Fjende. Paa Markerne om Munkvolstrup saa' de vore Ryttere i fuld Flugt fare ad Flensborg til; de vare altsaa udelukkende henviste til sig selv. Ud paa Vejen turde de ikke komme, for ikke at blotte sig for nye Rytterangreb; der var derfor kun ét at gjøre, nemlig gjennem

Mosen at søge at arbejde sig nord paa. For at skaffe lidt Luft, førte Wolle sit Kompagni mod Husarerne ved Bilskov-Kro og tvang dem ved en levende Ild til at drage sig mere vestlig og lade Vejen aaben. Kompagniet, til hvilket Dele af de to andre under denne Bevægelse havde sluttet sig, tog nu Stilling paa en lille Bakke nord for Bilskov-Kro og tilkjendegav ved Hornsignaler, at de andre kunde samle sig bag det. Det var det samme tapre Kompagni, som Dagen forud havde været 10 Timer i Ilden ved Slesvig, og det svigtede heller ikke sit Ry her. Saa længe der var Udsigt til at redde de efterblevne, holdt det ud i sin Stilling, og

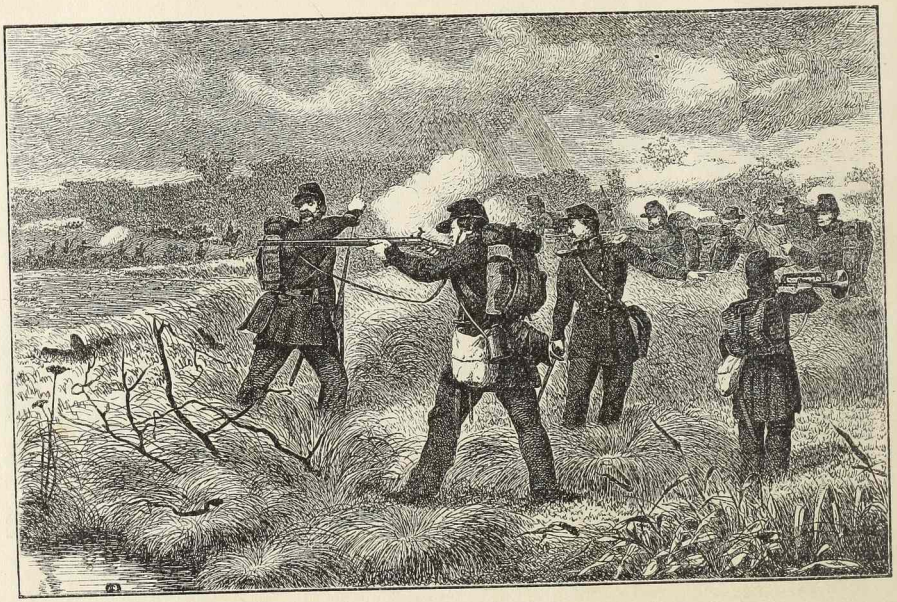

Danske Jægere i Oversø-Mose.

først da alt Haab' herom maatte opgives, førte Lieutenant Wolle sine Folk til Flensborg.

Kammeraterne i Mosen hørte vel de kaldende Toner fra Wolles Hornblæsere, men de formaaede ikke at følge efter ham. Hele den 3dje hannoveranske Bataillon var nu kommen frem, og, forstærket med en Afdeling meklenborgske Jægere, bestrøg den Engen saaledes, at det var umuligt for vore Folk at komme derover. Ethvert Haab om Frelse syntes saaledes afskaaret; men paa Overgivelse tænkte endnu ingen. Skud for Skud fik Fjenden Svar. Korpsets kjække Chef fik en Kugle i

Knæet, men vedblev at føre Befalingen, til et nyt Skud i Hovedet strakte ham til Jorden. Den ligeledes saarede Kaptajn Westergaard overtog da Kommandoen. Baade General Wrangel og General Halkett overværede Kampen og imødesaa' med Længsel dens Slutning; men Klokken blev hen ad syv, uden at de danske Jægeres Ild var sagtnet. I de dødes og saaredes Tasker søgte de Patroner, naar de havde bortskudt deres egne. General Halkett lod da friske Tropper hente frem. En brunsvigsk Bataillon formerede sig i Kompagnikolonner og kastede sig med Bajonetten mod Jægerne. Da vinkede Kaptajn Westergaard med sit Tørklæde, og efter to Timers Kamp overgav 200 sjællandske Jægere sig til den mere end sexdobbelt saa stærke Fjende. General Halkett ytrede sig rosende om den tapre Modstand, da de fangne bleve førte forbi ham, og General Wrangel bød, at den ældste Officer skulde fremstilles for ham. Da Chefen var falden og Kaptajn Westergaard saaret, blev det Kaptajn Scharffenberg, der mødte paa Korpsets Vegne. Wrangel udtalte sin Anerkjendelse af Jægernes Mod og Udholdenhed og rakte Kaptajnen hans Sabel tilbage, med den Bemærkning, at han ikke vilde berøve ham et Værge, han havde baaret med saa megen Hæder.

Korpsets samlede Tab i Kampen var 1 Officer, 1 Underofficer og 2 Menige døde, 3 Officerer, 3 Underofficerer og 20 Menige saarede, 2 Officerer, 32 Underofficerer og 169 Menige fangne. Oberstlieutenant Styrup blev jordet paa Friederichsberg-Kirkegaard, nær Holm og de andre Dagen forud faldne Kammerater; de Menige hvile paa Oversø-Kirkegaard.

Kompagniet Branner iværksatte uden Vanskelighed sit Tilbagetog fra Barderup og forenede sig syd for Flensborg med Lieutenant Wolles Skare. Da Mørket var ved at bryde frem, inden Kampen ved Oversø endte, rykkede Fjenden ikke længere frem den Dag, men udstillede sine Forposter og gik i Kvartér.

Godt var det, at de sjællandske Jægere saa længe opholdt Fjenden, ellers havde det maaske sét betænkeligt ud for den øvrige Hær.

I Flensborg hvilede jo nemlig, som vi have sét, vore Soldater trygt, da Overrumplingen ved Oversø fandt Sted. Læssøe var ene reden ud for at undersøge Stillingerne vest for Byen med Hensyn til den paatænkte Kamp. Da afløstes den dybe Ro paa én Gang af en fuldstændig Forvirring. Klokken mellem fem og sex om Eftermiddagen rede de fra Munkevolstrup og Julskov flygtende Dragoner ind i Byen og meldte, at Fjenden nærmede sig. Rygtet forplantede sig hurtig fra Gade til Gade og blev snart forvansket til, at Fjenden allerede var i Byen. Borgerne skyndte sig at vække de søvndrukne Soldater. I Huj og Hast kom de i de vaade Klæder og styrtede ud paa Gaden; mange glemte i Skyndingen Vaaben og Udrustningssager, og Værterne kastede da disse ud ad Vinduerne efter dem. De færreste vidste, hvor de skulde begive sig hen og fulgte derfor med Strømmen, der bølgede nord efter ud af Byen. Artillerister og Dragoner, der

til Hest sprængte afsted for at naa deres Stillingsplads, forøgede yderligere Forvirringen.

Det varede dog ikke længe, inden der igjen begyndte at komme Orden i dette Virvar, og heller ikke alle Afdelinger havde ladet sig drage ind deri. Oberst Bülow havde sørget for at holde sine Afdelinger nogenlunde samlede og i Tide anvist dem deres Alarmplads; her samledes snart største Delen af 11te Bataillon, og med den tog Obersten en Stilling syd for Byen. 1ste Bataillon gik, saa snart den var samlet, til Schæferhuset ved Oxevejen for at dække den vestlige Tilgang. Bag disse Afdelinger ordnede den øvrige Hær sig omkring Nyhus og Bov, og da Mørket faldt paa, indtog hele Hæren et stærkt sammentrængt Kantonnement her. For at berolige Stemningen, lod Overkommandoen 9de Bataillon med klingende Spil rykke gjennem Byen.

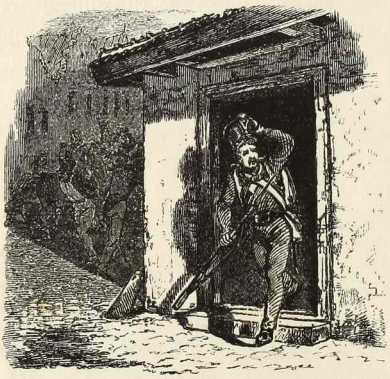

Scene af Alarmen i Flensborg

Ud paa Aftenen kom de tiloversblevne af 2det Jægerkorps til Flensborg, og nu erfarede Overkommandoen, hvad der havde tildraget sig ved Oversø. Derved var al Tvivl med Hensyn til Forbundstroppernes Deltagelse i Felttoget hævet. General Hedemann vidste nu, at han havde den samlede tyske Hær foran sig, og at han maatte være forberedt paa, hvis han blev i Stillingen ved Bov, den næste Dag at blive angreben dér. Havde Hæren, som paatænkt, faaet Lejlighed til at hvile ud i Flensborg, saa havde den vel vovet denne Dyst, én mod tre; men, som Forholdene nu vare, hvor største Delen af Hæren paa anden Nat bivouakerede under aaben Himmel i det kolde, sludfulde Foraarsvejr, vare Soldaterne for udmattede. Det blev derfor besluttet foreløbig at unddrage største Delen af Hæren fra al Berøring med Fjenden ved at føre den over til Als. Kun Rytteriet skulde tilligemed 3dje Bataillon og Batteriet Markussen, hvilke Afdelinger stødte til Hæren ved Flensborg, under General Wedell-Wedellsborg fortsætte Tilbagetoget langs Sønderjydlands Østkyst til den nørrejydske Grændse.

Endnu samme Nat satte Hæren sig i Marsch gjennem Sundeved over Dybbøl. Efterhaanden som Afdelingerne naaede Als-Sund, bleve de overførte i Færger, thi Kammerherre Riegels havde paa Grund af et falskt Rygte om Fjendens Nærmelse ladet Skibsbroen over Sundet afbryde. Paa Als lagdes Tropperne i spredt Kantonnement, og, takket være Alsingernes Gjæstfrihed, kom de snart igjen til Kræfter.

Efter at have dækket Hovedkorpsets Marsch gjennem Sundeved, trak General Wedell sig om Eftermiddagen bag Gejlaa. Tyskerne rykkede ind i Flensborg uden at møde anden Modstand end nogle Kanonskud fra „Hekla“, „Gejser“ og tre Kanonjoller, der laa paa Fjorden. Fjenden skød sine Forposter frem til Bov og udsendte Patrouiller i flere Retninger for at faa at vide, hvad Vej de danske vare gaaede. Men de kom tilbage med uforrettet Sag. Tyskerne fik at mærke, at de nu vare i det danske Sønderjydland; overalt besvarede Beboerne deres Spørgsmaal undvigende.

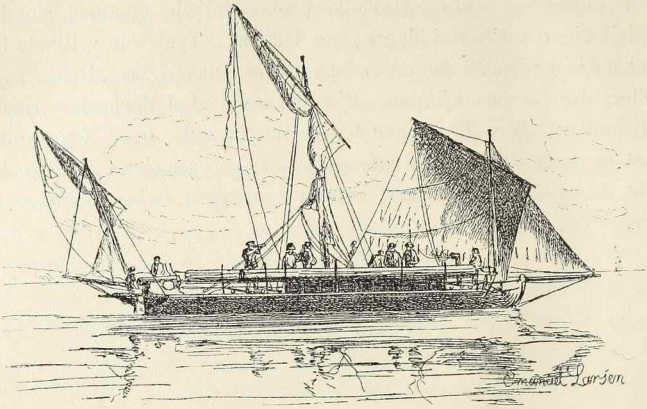

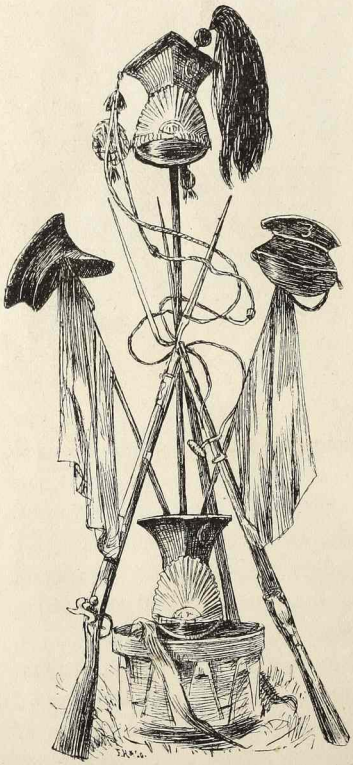

9de Kapitel.

Følgerne af Slesvig-Slaget.

Der klinger et Kampraab
højt over Norden,
under Hestens Hovslag
ryster alt Jorden.
Snekker med skinnende
Sejl sig flokke,
skyde som Svaner fra Havnen og Fjorden.
Hertz.

Med inderlig Deltagelse havde hele Folket fulgt de bortdragne Tropper, og alle imødesaa' tillidsfuldt deres Sammenstød med Oprørerne. Saa kom Efterretningen om Fægtningen ved Bov. Det var Opgjørelsen med Slesvig-Holstenerne, det var det danske Folks Svar paa de haanende Udtalelser i den rendsborgske Stænderforsamling. Snart bragte Skibene de tusende Fanger, Studenter, Turnere og Soldater, som et synligt Vidnesbyrd om Sejren. De bleve anbragte paa det gamle Linjeskib „Dronning Marie" og dér stillede under Befaling af danske Officerer. Senere, da Fangernes Antal øgedes, blev ogsaa Linjeskibet „Valdemar" indrettet til Fangeskib. Hele Kjøbenhavn val-

fartede ud for at se paa det brogede Liv paa disse Skibe; om Aftenen lød ofte Sang hen over Vandet, afvexlende med Musik af 5te Jægerkorps' Spillemænd. De vare alle blevne fangne ved Bov og bidroge nu til at underholde deres Medfanger.

Glæden over Fægtningen ved Bov blev dog hurtig formørket ved Efterretningen om den truende Sammendragning af talrige tyske Stridskræfter omkring

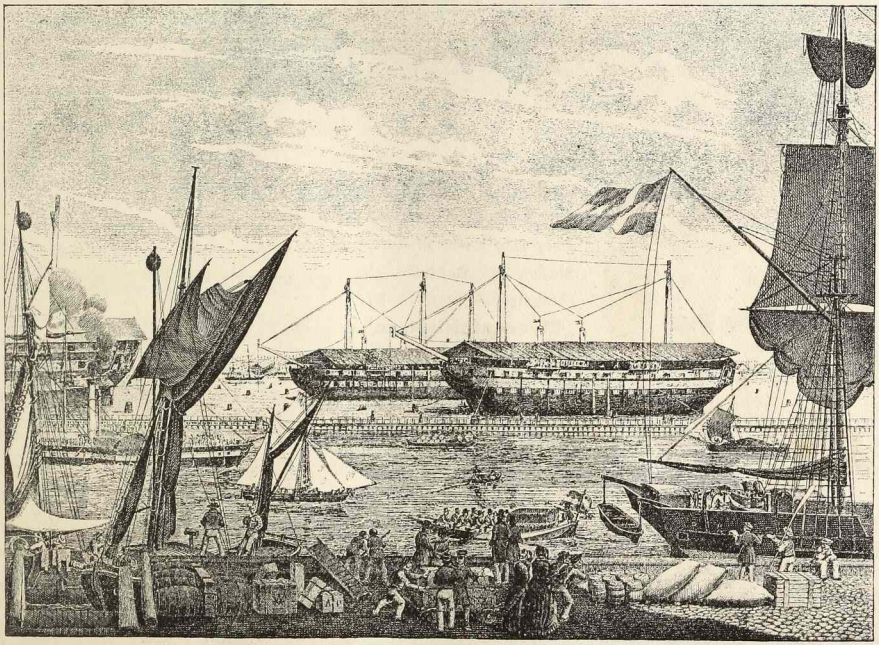

Fangeskibe i Flaadens Leje.

Rendsborg og Kongen af Preussens Løfte om at staa Oprørerne bi. I ængstelig Spænding rettedes alle Blikke mod Danevirke, hvor den lille danske Hær stod lige overfor den overlegne Fjende, og hurtig som en Løbeild spredtes Budskabet om Slesvig-Slaget over hele Landet. Overalt fremkaldte det Beundring for den danske Soldat og mandig Beslutning om, trods Fjendens Overmagt, at ville holde ud i Striden. Den Følelse, der havde grebet hele Folket, fik næsten samtidig et Udtryk i Plougs dejlige Sang: „Paaskeklokken kimed mildt", og det alvorlige, manende

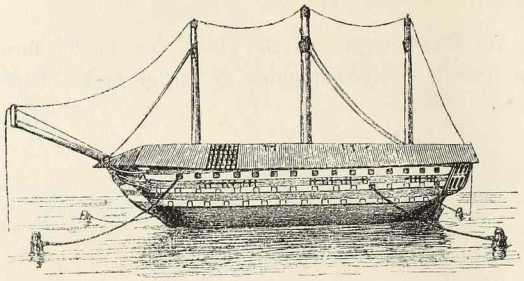

Mel. Kommer hvo som komme kan.

Her I Sø-Castellet see,
Hvor man sikkert gjemmer
Næsten Otte Hundrede
Schleswig-Holsteins-Lemmer.
„**Meerumschlungen**" er de nu,
Dertil stod jo deres Hu,
Kan de ønske mere?

Her de baade skjænds og slaaes,
Lad dem kun sig more!
Vi kan byde flere Trods,
Baade Smaa og Store.
Er der flere „Stammverwandt"
Skal vi putte dem galant
I den sorte Gryde.

Priis: 4 Sk.

Faaes hos **C. G. Iversen**, store Kjøbmagergade Nr. 9.

Trykt paa Hurtigpresse. hos Sally B. Salomon, Brünnichs Efterfølger.

Gadevise fra 1848.

Omkvæd: „Slutter Kreds og staar fast alle danske Mænd, Gud han raader, naar vi fange Sejr igjen“ greb alle Sind som et løftende Udtryk for hele Folkets Stemning.

I Fredericia modtog Kong Frederik Budskabet om Slaget, og som Svar sendte han strax Hæren en Hilsen:

„Soldater!

Med Beundring har jeg modtaget Beretningen om eders i Slaget ved Slesvig udviste Mod, Tapperhed og Udholdenhed. I ere ikke slagne, vegne tilbage for en overmodig Fjende, nej! ikkun Overmagten har trængt eder ud af eders Stilling, og hæderfuldere end et vundet Slag er den Orden, Ro og Sikkerhed, med hvilken eders Tilbagetog er skét. Eders taknemmelige Konge, der kun er forhindret ved en alvorlig Sygdom — som dog nu næsten er hævet — fra at være i eders Midte, vil belønne ethvert Træk af Mod og Tapperhed, som kommer til hans Kundskab, ligesom Fædrelandet evig vil mindes de af dets tapre Sønner, som have blødt i Kampen for dets Ære og Selvstændighed. Taber derfor ikke Modet; snart skal eders Konge med friske Kræfter være i eders Midte, og den almægtige Gud vil ikke forlade den retfærdige Sag.“

Fredericia, den 25de April 1848.

Frederik.

Faa Dage efter rejste Kongen til Als, for ved sin personlige Nærværelse at opmuntre Soldaterne.

Ogsaa de i Roskilde samlede stænderdeputerede følte Trang til i denne alvorlige Stund at rette et Ord til den danske Hær:

„Sammentraadte i vor Gjerning: at raadslaa med hverandre om de første Foranstaltninger til at grundlægge den frie, borgerlige Forfatning, som Kongen har tilsagt sit Folk, er det kun med Møje, at vi formaa at samle Sjælen til det foreliggende Arbejde. Thi dér, hvor det danske Folk lever i disse Alvorens Dage med ængstende Bekymring, men ogsaa med ædel Stolthed og oprejsende Haab, — derhen drages ogsaa vort Sind, til eder, Medborgere og Brødre! i hvem Folket for den hele Verdens Aasyn har sin værdigste Repræsentation. Og, som Tanken, saaledes vender ogsaa Ordet sig til eder: med Tak for Heltemod i Liv og Død, for Kampen ved Danevirke, der har kaldt Billeder frem for vor Sjæl af Forfædrenes bedste Heltefærd.

Det er kun lidet, hvad Borgeren i sit fredelige Hjem og sin vanlige Syssel har at ofre i Kampens Dage for Fædrelandet, i Sammenligning med de Ofre, I have bragt og fremdeles bringe. Men, hvad der kan bringes som Offer til at hjælpe og fremme eders Vaaben, det bringer hver Mand i Landet, selvfornægtende og forsagende, med Glæde. I disse Ofre, de blodige og de ublodige, vil Herren

lægge sin Velsignelse. Det danske Folk vil — det haabe vi for vist — udgaa af Prøvelsens haarde Tid, værdigere de rige Goder, der hidtil ere tilstrømmede det, og blandt sine bedste og helligste Minder vil det bevare det om Mændene, der ved Danevirke kæmpede for Fædrelandets Ære og Fremtid."

I Hærens Navn svarede General Hedemann paa denne Henvendelse:

„Folkets Tillid er Soldatens Stolthed. Udtalt af de bedste i Nationen faar den en Betydning, hvis Virkning paa Armeen ikke vil udeblive. Frugterne heraf

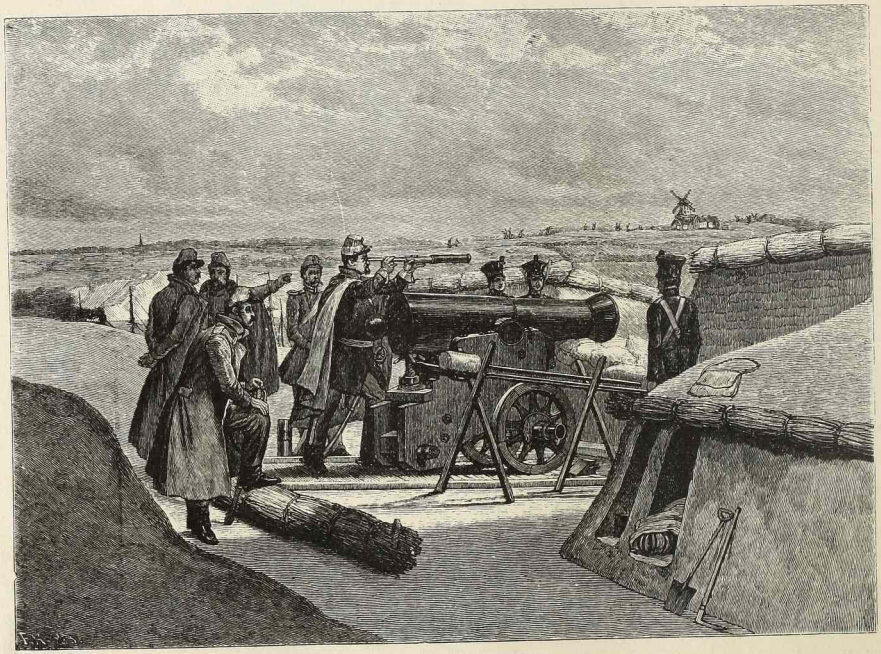

Frederik d. 7de paa Als.

ville for den og for os være den værdigste Tak. — Gud beskjærme Dem i Deres fredelige Dont, os i vor krigeriske! Af vor forenede Stræben venter Fædrelandet sin Frelse." —

Frivillige Gaver strømmede ind, rigeligere end nogensinde før, og mange unge, der hidindtil havde holdt sig tilbage, skyndte sig nu at melde sig under Fanen.

Ikke blot i Danmark, over hele Norden vakte Budskabet om Slesvig-Slaget den mest levende Bevægelse. Til Kristiania naaede det den 28de April om Aftenen. I Teatret blev Forestillingen afbrudt, Publikum forlangte en Sørgemarsch spillet og

forlod derefter Salen i Tavshed. Faa Dage efter afholdtes paa Børsen et talrig besøgt Folkemøde, hvor der blev udtalt den mest levende Deltagelse for Danmark i dets Kamp mod Tysklands Overgreb. Ejderen var den gamle, historiske Grænse mellem de to Hovedgrupper af den germanske Stamme, og Norge kunde ikke være ligegyldig Tilskuer til, at denne Grænse blev krænket. Forsamlingen udtalte derfor, at det norske Folk var villigt til at bære de med en Krig for Nordens Selvstændighed forbundne Ofre, og det samme blev senere udtalt i en med talrige Underskrifter forsynet Adresse til Regeringen og Stortinget.

Mere end ved Ord viste dog Nordmændenes Sympati for den danske Sag sig derved, at Statholderens Søn, den unge, højhjærtede Baron Leopold Løvenskjold strax ved Krigens Udbrud stillede sig som menig Soldat i vore Rækker. Kjækt kæmpede han med ved Slesvig og ilede lige fra Valpladsen til sit Fædreland for at vække Begejstringen for Danmarks Sag. Snart vendte han tilbage med nogle og tyve andre frivillige, og flere fulgte efter. I alt indtraadte 114 Normænd i den danske Hær, blandt dem 24 Officerer.

I Sverrig var Deltagelsen ikke mindre levende end i Norge. Den offentlige Mening forlangte højlydt, at Sverrig skulde stille sig ved Danmarks Side i Kampen, og den preussiske Gesandt i Stockholm fandt sig endog foranlediget til at klage over Bladenes heftige Udfald mod Tyskland. Over hele Landet blev der indsamlet Penge til de danske saarede; Greverne de Geer og Piper gik i Spidsen med 1000 og 1500 Rdl. svensk. I en Landsbykirke bad en gammel Bonde efter Gudstjenesten Præsten om at bede for Danmark, og Menigheden gik derefter op og ofrede til de danske saarede. Efter Fægtningen ved Bov, da Tysklands Indblanding i Striden syntes at blive til Alvor, skrev Frederik den 7de fra Flensborg til sin gode Ven og Nabo Kong Oscar den 1ste og bad ham om Hjælp i Striden. Brevet naaede Stockholm omtrent samtidig med Efterretningen om Slesvig-Slaget. Statsraadet og Rigsdagens „hemmelige Udvalg“ bleve strax sammenkaldte, og Kong Oscar svarede efter Samraad med dem, at han kun vilde blande sig i Striden om Sønderjydland, naar de andre Magter, der havde sikret Danmark Besiddelsen af denne Landsdel, ogsaa traadte til; derimod ansaa' han et Angreb paa Jydland og de danske Øer for faretruende for hele Norden og vilde derfor, hvis et saadant Angreb blev forsøgt, sende Tropper til Fyn for at værne om denne Ø.

Stænderne bevilligede med stor Majoritet Regeringen de nødvendige Penge til Rustningerne. Vel hørtes der enkelte Røster, der talte om Sverrigs og Norges sikre Stilling som Ørige, der burde afholde dem fra al Indgriben i andres Stridigheder, ja, en Bonde fra det nordlige Sverrig mindede endog om det gamle Had mellem de nordiske Folk, men i det hele gik der gjennem Forhandlingerne en kraftig Følelse af Fællesskabet mellem de skandinaviske Riger. Den gamle Provst Berg ytrede, at den Broderkjærlighedens Aand, som nu havde grebet Nordens Folk, for ham var

en Del af hans religiøse Tro, og at han ikke med frelst Samvittighed kunde vende hjem fra Rigsdagen, naar han ikke havde gjort sit til at virkeliggjøre den nordiske Treenighed, selv om den skulde kræve ikke blot Penge, men Taarer og Blod. Paa Ridderhuset mindede Baron Palmstjerna om, at Sverrigs Nevtralitet beroede paa, at Danmark skilte det fra Tyskland, som gjennem Aarhundreder altid havde forulæmpet sine Naboer.

Allerede forinden Stændernes Beslutning var tagen, havde flere Afdelinger faaet Befaling til at holde sig marschfærdige, og i Løbet af Maj Maaned samledes en Hær paa 15,000 Mand i Skaane og om Gøteborg under Befaling af General Lefrén. I Karlskrona blev samtidig rustet fire Fregatter.

I Tyskland fremkaldte Efterretningen om Slesvig-Slaget levende Glæde. Baade Fyrster og Folk trængte til en Begivenhed, som kunde lede Tanken bort fra alle de indre Forviklinger og al den indre Kiv. Derfor var Lejligheden til en Krig mod det lille Danmark bleven greben med saa stor Beredvillighed; der var lidet eller intet vovet derved, og der skabtes dog derved, i det mindste tilsyneladende, et Maal, mod hvilket hele det enige Tyskland kunde rette sin Kraft. Halvtredsindstyve-mands-Udvalget i Frankfurt skyndte sig da ogsaa at slaa det mest mulige ud af den vundne Sejr. For at hele Tyskland ret skulde erfare den Heltegjerning, der var udført, med 30,000 Mand at drive 10,000 danske ud af deres Stillinger, rettede Udvalget følgende Udtalelse til „Bestormerne af Skansen Danevirke ved Slesvig“:

„Brødre! Vi ere stolte af det nyopstaaede Tysklands første Vaabendaad. I have gjort eders Pligt som frie Mænd, og Fædrelandet vil vide at takke eder derfor. Det er den rette Maade at kæmpe paa, og Tysklands Fjender ved dets Grænser mod Nord eller Syd, mod Øst eller Vest ville ved dette første Slag blive tilstrækkelig belærte om, at den Tid er forbi, da man ustraffet blander sig i Tysklands Anliggender. For den Lære, I have givet Verden, ville eders Efterkommere velsigne eder. Vi føle Trang til i Fædrelandets Navn at sige eder dette. I kæmpe med Sværd af Staal og Jærn, vi kæmpe med Ordets og Tankens Sværd, eders Sejr er vor Sejr, ligesom vor Sag er eders. Og saaledes istemme vi her paa de aandelige Kampes Valplads eders Hærskrig: „Fremad for Tyskland“ — og med Gud i Hjærtet er Sejren vor — Frihedens, Ordenens og Folkerettens Sejr, det enige, selvstændige og mægtige Tysklands Sejr!

Fremad for Tyskland!“

Et stort Skaar i Glæden over den af det mægtige Tyskland øvede Stordaad voldte det, at dets Modstander var saa afgjort overlegen paa Søen og her til Dels kunde tage Oprejsning for sit Uheld paa Landjorden. De tyske Søstæder frygtede for den Skade, deres Handel kunde tage af Blokaden, og den danske Regering havde allerede, inden de tyske Tropper skrede til Angreb, truet med at beslaglægge alle tyske Skibe og lukke Havnene. Efter Slesvig-Slaget blev Truslen til Alvor,

idet Kong Frederik den 7de den 29de April udstedte en Bekjendtgjørelse, hvorved Pillau, Danzig, Swinemünde, Stralsund, Rostock, Wismar og Kiel bleve erklærede for blokerede, og det blev antydet, at ogsaa Elben vilde blive spærret. Senere blev dette dog forandret til, at Elben vedblivende skulde være fri, og Blokaden af Pillau, Danzig, Stralsund, Rostock og Wismar ligeledes opgives, saaledes at foruden Kiel og Svinemünde kun Oderens to andre Mundinger vare spærrede. Disse Foranstaltninger ramte den tyske Nation følelig. Udvalget i Frankfurt udsendte et glødende Opraab til alle Tyskere om at hjælpe til Dannelsen af en tysk Orlogsflaade. „Det lille Danmark", hed det i det blomstrende Sprog, Frankfurterforsamlingen altid betjente sig af, „haaner det store, i sin Friheds Lys og i Bevidstheden om sin Verdensmission dobbelt mægtige Tyskland! Et Par Krigsskibe og en Haandfuld Søsoldater tør vove at spærre tyske Strømme og give vor blomstrende Handelsmarine til Pris for det haanligste Sørøveri." I Hamborg blev dannet en Kommité med det Formaal at skabe en frivillig Flaade, og ved Hjælp af Bidrag fra Forbundsforsamlingen og private, navnlig Hamborgere, lykkedes det i Avgust at samle paa Elben en Eskadre paa to større væbnede Sejlskibe, tre Dampskibe og en Kanonbaad; men nogen Skade voldte denne Søstyrke ikke de danske, og Tysklands eneste Oprejsning for dets Afmagt paa Søen blev derfor en Række Karrikaturbilleder, ved hvilke det især gik ud over Frederik den 7de, der snart blev afbildet som sælgende Appelsiner, tagne paa tyske Priser, snart i en Kikkert spejdende efter russisk Hjælp. De fleste af disse Billeder udgik fra det bekjendte Firma i Neu Ruppin, hvilket dog heller ikke nægtede sig at karrikere sine egne Landsmænd for dermed at gjøre Forretninger i Danmark.

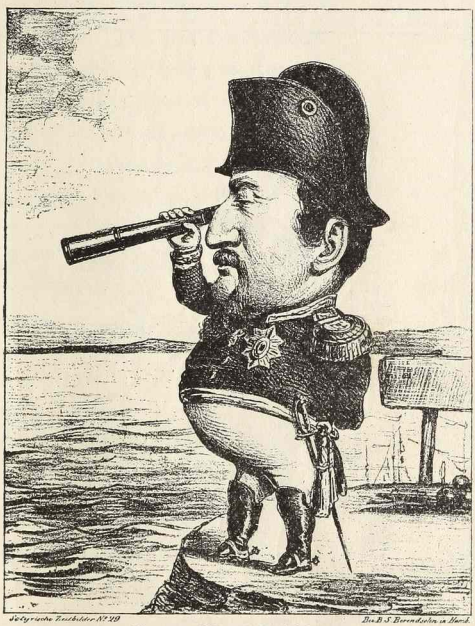

Tysk Karrikaturbillede af Frederik VII.

Medens Tyskerne grundede over, hvorledes de skulde komme de danske til Livs paa Søen, fortsatte General Wrangel sin Fremrykning i Sønderjydland. Han

havde ved at sende en Parlamentær til Sønderborg skaffet sig Vished for, at de danskes Hovedstyrke var gaaet til Als; Forbundstropperne bleve derfor efterladte i Sundeved, medens de preussiske Tropper langsomt droge mod Nord, ad de gode Veje og gjennem de fede Egne langs Østkysten, og til Slesvig-Holstenernes Ærgrelse overlod til dem at følge med ad de slette Veje og gjennem de magre Hedeegne længere vest paa. Uden Modstand besatte Tyskerne saaledes hele Hertugdømmets Fastland og naaede frem til den nørrejydske Grænse. Om noget Forsvar for Jydland kunde der ikke være Tale, Folkevæbningerne og de militære Afdelinger efterhaanden trukne over til Fyn; selv Fredericia Fæstning maatte opgives, da den ikke var i kampdygtig Stand. Man var derfor i Danmark spændt paa, hvorvidt den tyske Hær vilde indskrænke sig til at besætte Hertugdømmerne eller yderligere udvide sine Operationer ved at bryde ind i Kongeriget. Tvivlen blev dog snart hævet, da General Wrangel allerede den 1ste Maj ved et aabent Brev (se omstaaende Facsimile) forkyndte Jyderne sin Hensigt at trænge ind i deres Land.

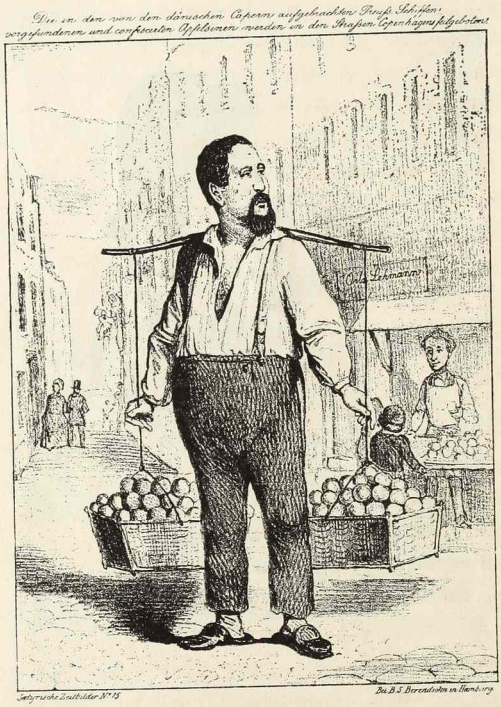

Tysk Karrikaturbillede af Frederik VII.

Den følgende Dag gik den tyske Hær over Grænsen, og for første Gang siden Karl Gustafs Dage saa' Jyderne en fjendtlig Hær i deres Land. Natten mellem den 2den og 3dje besatte General Bonin uden Modstand Fredericia, og Dagen derpaa gjæstede General Wrangel i egen Person Fæstningen for at lade det tyske Flag hejse paa Citadellets Vold og salutere det med 101 Skud. Efter denne Bedrift vendte han tilbage til Kolding, hvor han opslog sit Hovedkvartér, og hvor Garde-Brigaden blev indkvarteret. Slesvig-Holstenerne gik til Vejle, og Friskarerne besatte Landsbyerne længere mod Vest. Af og til sendtes Strejfpartier mod Nord endog helt op til Aarhus for at inddrive Levnedsmidler, men Hovedmassen af de tyske Stridskræfter gik ikke

Til
Jyllands Indvaanere!

En tydsk seierrig Hær vil morgen overskride Eders LandsGrændse; ikke i fjendtlig Hensigt kommer den til Eder, derfor tilraaber jeg Eder: bliver i Eders fredelige Boliger, flyer ikke med Kone og Børn fra det Eder saa kjære Arnested. Jeg, den Højstcommanderende ved Armeen, indstaaer Eder for, at Eders Person skal være os hellig, og at Eders Eiendom og Eders Nationalfarver skulle blive beskyttede imod hver vilkaarlig Behandling, saa længe Hæren opholder sig indenfor Eders Lands Grændser; men jeg kan ikke fritage Eder for, at tilveiebringe Hærens Fornødenheder, og hertil behøver jeg i Eders egen Interesse Eders lovmæssige Øvrigheds Medvirkning. Derfor opfordres herved alvorligen alle kongel. danske Civiløvrigheder, at blive paa deres Post og at fremture i at efterkomme deres Pligter og Forbindtligheder. Ligeledes opfordrer jeg Geistligheden til at blive i deres Sogne og at anvende hele deres Indflydelse til deres Menigheders Beroligelse. Skulde de kongel. danske Øvrigheder ikke efterkomme denne Forskrivt, saa ere de værste Fogler uundgaaelige for Eder, fordi mine Tropper da nødsages til selv at indqvartere sig og selv at tage sig alle til deres Livsophold henhørende Midler efter eget Tykke, hvorved der med den bedste Villie ikke altid kan sættes Skranker for vilkaarlige og uordentlige Gjerninger. Men al den Ulykke, som deraf kunde følge, vilde udelukkende tilskrives Eders Øvrighed, der forlader Eder i Trængselens Øieblik. —

Jyllændere! modtager gjæstfri mine Tropper; I saavel som Eders Kone og Børn vilde da være ligesaa trygge midt iblandt de ædle tydske Krigsfolk, jeg er saa lykkelig at anføre, som iblandt Eders egne Brødre.

Hovedqvarteer Christiansfeldt den 1. Mai 1848.

Overbefalingsmanden over Armeen

Wrangel,

kongelig Preussisk General over Kavalleriet.

udover Vejleafsnittet. Naturligvis vakte Insurgenterne særlig Harme, hvor de kom frem, og de fandt det endog nødvendigt at forlange alle Vaaben udleverede i Vejle for at sikre sig mod Udbrud af Befolkningens Had. Den 15de Marts udstedte den slesvig-holstenske Kommandant derfor følgende Befaling

Veile Byes Indvaanere blive herved paalagte, inden i Morgen Middag Kl. 12 at aflevere saavel de endnu ikke afleverede Vaaben som den Ammunition, hvoraf de ere i Besiddelse, navnlig Krudt, Kugler, Hagel og Knaldhætter.

De, som ikke efterkomme denne Opfordring, blive arresterede og bragte til Rendsborg Fæstning; og det bemærkes, at det ved Huusunderſøgelse vil blive underſøgt, om Nogen maatte undlade at aflevere sine Vaaben og Ammunition.

Afleveringsstedet er i Kirkens Vaabenhuus.

Veile, den 15de Mai 1848.

Commandantskabet.

Det sydlige Jydland blev haardt tynget ved denne Besættelse, og Jyderne fandt sig kun med Møje deri, men Regeringen var endnu ikke rede til at komme dem til Hjælp med Vaaben, og den maatte derfor foreløbig nøjes med at formane til Taalmodighed. Danmarks Venner blandt Stormagterne, England og Rusland, arbejdede imidlertid stadig paa en fredelig Udjævning af Striden; navnlig afgav den russiske Gesandt i Berlin en bestemt Erklæring om, at Preussens og det tyske Forbunds Optræden, efter den russiske Regerings Opfattelse, stred mod Danmarks Rettigheder og Ruslands Garantier.

Tanken om Sønderjydlands Deling efter Nationaliteterne traadte allerede nu frem som den bedste Løsning af Striden. Den preussiske Gesandt ved Forbundsdagen foreslog, at Holsten og Slesvig skulde forenes i Personalunion med Danmark saa længe

den oldenborgske Mandsstamme regerede her; Slesvig skulde da indtræde i det tyske Forbund, men de nordlige, danske Distrikter indlemmes i Danmark. England støttede denne Tanke og antydede en Linje fra Lyksborg over Flensborg til Tønder som den rimeligste Delingslinje. Slesvig-Holstenerne havde selv tidligere fremsat denne Løsning som ønskelig, men nu, da de troede at have det tyske Forbund i Ryggen, strede de stærkt imod og søgte ved Karrikaturer at gjøre Delingstanken latterlig hos Befolkningen.

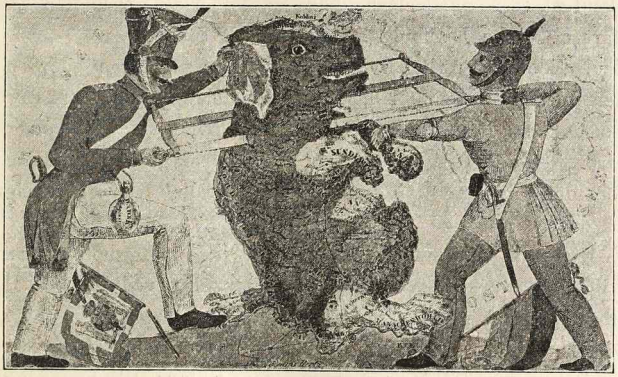

Sindbild der Treue.
(En dansk og en preussisk Soldat gjennemsave Sønderjydland).

General Wrangel ventede, at det Tryk, som den fjendtlige Indkvartering udøvede paa Jyderne, skulde bringe den danske Regering til at give efter for Tysklands Fordringer; han bestræbte sig derfor af al Magt for at udpine Landet og nøjedes ikke med at udskrive Fødemidler i rigelig Mængde, men forlangte ogsaa Heste, Linned, Klæde og Læder. Da de danske Øvrigheder nægtede at være ham behjælpelige med disse Udpresninger, blev der udsendt Strejfpartier, som toge, hvad de fandt. Fra Klædefabrikken Grejs-Mølle blev saaledes alt det færdige Klæde ført bort, til Trods for Wrangels Tilsagn om, at al Privatejendom skulde blive skaanet. Men da den tyske Overkommando mærkede, at der skulde mere til for at faa Bugt med Jydernes sejge Udholdenhed, besluttede den at paalægge en betydelig Brandskat. Den 18de Maj udsendte General Wrangel fra Kolding et aabent Brev, hvorved denne Beslutning blev bragt til Jydernes Kundskab:

„Jydlands Beboere!

I 14 Dage har nu en stor Del af min Armé befundet sig paa Jydlands Sletter; jeg har nøje overholdt dét, som min Proklamation af 1ste Maj d. A. har lovet

eder (!!), og har selv ikke engang fordret alle Fornødenheder for min Hær, ligesom jeg ikke heller har ladet eder undgjælde for den Modstand og Vrangvillighed, jeg hos flere af eders Øvrigheder er truffen paa i saa Henseende.

Ved dette Bevis paa tysk Maadehold havde jeg haabet at bevæge eders Regering til lige Maadehold, til lignende Agtelse for tysk Privatejendom. Saadant har imidlertid ikke fundet Sted. Eders Regering vedbliver at lægge Beslag paa tysk Ejendom og at opbringe tyske Skibe. Ved denne Adfærd tvinger eders Regering mig saaledes til at anvende Overmagten, til at gjøre Brug af Krigens Ret og til i Jydland at søge Skadesløsholdelse og Vederlag for al den Skade, som den tyske Skibsfart og tyske Ejendele lide paa andet Sted.

Jyder! Eders Regering tvinger mig til at paalægge eder en Kontribution af 2 Millioner Specier. Denne Kontribution skal imidlertid kun være et Pant for den Skade, som eders Regering har tilføjet tysk Handel og Ejendom.

Saafremt eders Regering frigiver de beslaglagte tyske Ejendele og giver Vederlag for den Tyskland tilføjede Skade, skulle Kontributionspengene ogsaa tilbagebetales eder.

Ved Hjælp af eders Øvrigheder agter jeg at fordele denne Kontribution forholdsvis ligelig over de forskjellige Amter, hvorved jeg vil lægge de nye Skatteregistre til Grund og fremdeles lade den Bestemmelse gjælde, at det frie Hartkorn betaler dobbelt imod det ufrie, og at veldædige Stiftelsers og Skolers Ejendomme skulle være aldeles fritagne for Bidrag til Kontributionen. Naar Kontributionens Beløb ikke er blevet indbetalt indtil den 28de d. M., vil sammes Inddrivelse tage sin Begyndelse.

Skulde imod Forventning eders Øvrigheder vægre sig ved at lette eder denne Krigens Byrde ved en retfærdig og billig Repartition, saa vil jeg overdrage dette Hverv til andre paalidelige Mænd, og skulde ej heller disse lade sig finde, eller I endog nægte Betalingen, saa lader jeg ved mine Tropper tage alt, som behøves, og hvor det findes.

Jeg haaber til Gud, at Øvrigheden og Folket selv ville have tilstrækkelig Indsigt til ej at tvinge mig til dette sidste Middel; sker dette endda, saa maa ogsaa Folket selv paatage sig Ansvarlighed for al den Elendighed og Ulykke, som er uadskillelig fra saadan Fremgangsmaade!"

Kolding den 18de Maj 1848.

Overbefalingsmanden over Armeen
Wrangel,
kongelig preussisk General af Kavaleriet.

Ikke blot i Jydland, men overalt i Danmark blev Efterretningen om denne nye Ulykke modtagen med den største Bekymring. Alle følte, at Bægeret nu var ved at

flyde over Randen, og at det var nødvendigt, at der blev gjort noget for at komme Jyderne til Hjælp. Det var under hine Majdages trykkede Stemning, at Grundtvig skrev sin dejlige Sang: „Fædreland, ved den bølgende Strand", der udtrykte den frejdige Fortrøstning, at Gud trods alle Ulykker dog ikke vilde slippe Danmark og dets retfærdige Sag.

Kong Frederik søgte at opmuntre Jyderne til at holde ud ogsaa under denne Prøvelse, og han sendte dem et Kongeord for at vise dem, hvor meget han følte og led med dem:

„Trofaste Jyder!

Da Riget for 40 Aar siden blev voldelig overfaldet, maatte Sjælland lide alle Krigens Rædsler. Denne Gang er det eder, som Fjenden truer med Plyndring og Ødelæggelse.

For at sønderrive det hellige Baand, der knytter os til vore slesvigske Brødre, have oprørske Landsforrædere hidkaldt en overmodig Skare af fjendtlige Tropper. For at forsvare os mod det uretfærdige Angreb, vi ikke kunde afvende, have vi til Lands og til Vands kun benyttet de Midler, som ubestridt Folkeret hjemler som retmæssig Krigsbrug; Blokade af fjendtlige Havne og Opbringelse af fjendtlige Skibe have vi anvendt med det Maadehold, der svarede til vor Længsel efter snarlig Fred.

Det er derfor et daarligt Paaskud, naar Fjenden heri søger en Hjemmel for at brandskatte eder. Holsten og Slesvig overfaldt han under det falske Foregivende, at det skete i dets retmæssige Herres Navn. Til eder kom han med Løfte om Sikkerhed for Person og Ejendom. Nu ser I, hvorledes han holder sit Ord.

Trofaste Jyder!

Eders Konges Hjærte bløder ved at se, hvor haardt I ere betrængte. Men værer standhaftige i Nødens Stund. Endnu findes der Troskab mod givne Løfter og ridderlig Højmodighed dér, hvor Magten er til at opretholde Folkerettens og Lovlighedens Herredømme. Ædle, deltagende Naboer ruste sig til kraftig Bistand, som snart vil staa ved vor Side. Og snart vil vor egen tapre Hær være istand til med Nytte atter at optræde paa Kampladsen.

Da kommer Frelsens Stund, den længselsfuldt paakaldte, der skal udfri eder af Fjendevold. Da kommer Oprejsningens Stund, der skal læge de Saar, en retløs Fjende har tilføjet eder.

Stoler paa eders Konge, som aldrig skal forlade eder! Men stoler fremfor alt paa Gud og vor retfærdige Sag!"

Kristiansborg Slot, den 24de Maj 1848.

Frederik R.

A. W. Moltke.

Men alt forinden dette Kongeord naaede Jyderne, vare de uventet blevne befriede fra deres Plageaander. Den 23de Maj om Eftermiddagen indtraf en Kurér hos General Wrangel og bragte ham Befaling til uopholdelig at rømme Jydland og tilbagebetale, hvad der alt maatte være indkommet af Brandskatten. Wrangel blev ærgerlig over at maatte lade de 2 Millioner Specier i Stikken. „Vi drage nu bort som Narre“, sagde han, men bort maatte han. Det var Frygten for russisk og svensk Indblanding, som, i Forbindelse med den i tyske Kystlande herskende Misfornøjelse med Blokaden, havde fremkaldt Befalingen om Jydlands Rømning. Inden Maj Maaned var til Ende fandtes ikke en tysk Soldat nord for Kongeaaen.

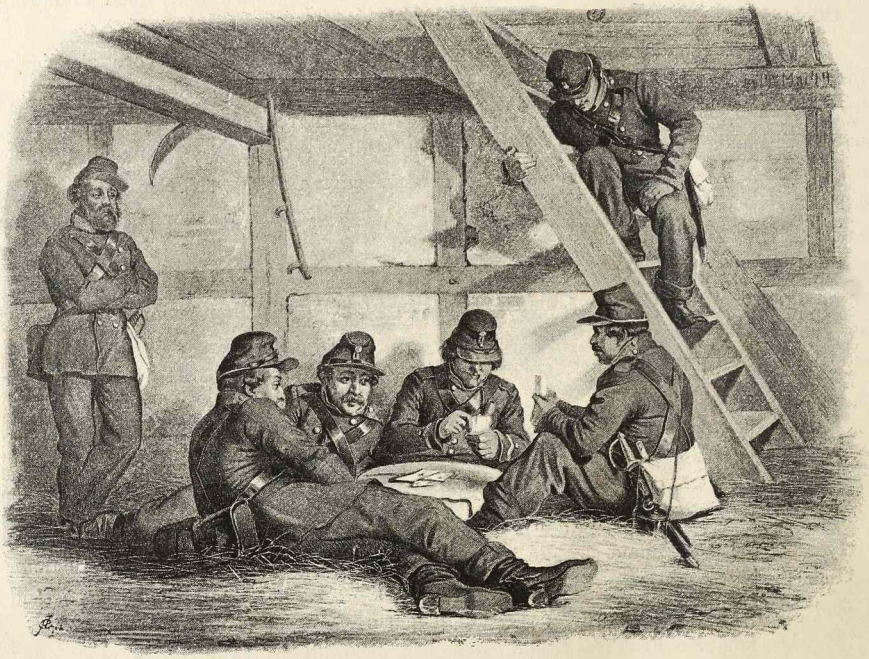

Soldater spille Kort.

Den danske Hær havde maattet være rolig Tilskuer til Fjendens Fremfærd i Jydland. Hovedkulds var Landet blevet kastet ind i en Kamp med hele Tyskland; Regeringen i Kjøbenhavn troede jo, endnu medens der blev kæmpet ved Slesvig, paa Muligheden af, at det tyske Forbunds Indblanding vilde indskrænke sig til Besættelse af Holsten. Da den fik Øjet op for Angrebets alvorlige Natur, var Sønderjydlands

Fastland foreløbig tabt, og den danske Hær, ude af Stand til at standse den indbrydende Fjende, vegen tilbage til Als. Det første nedslaaende Indtryk, der yderligere forøgedes ved Efterretningen om Allarmeringen i Flensborg, virkede saa stærkt, at Krigsministeren fuldstændig opgav ethvert Forsvar af Jydland og endog tænkte paa at opgive Als for at samle hele Hæren paa Fyn. Snart blev dog igjen en mere fortrøstningsfuld Stemning herskende; vel samledes største Delen af Hæren paa Fyn, hvortil alle Tropperne i Jydland overførtes, men paa Als blev efterladt en mindre Styrke under Oberst Hansen, som af Ministeren var sendt over til Øen for at undersøge Hærens Tilstand. Efter de for Soldaterne saa anstrængende Dage i Sønderjydland, fulgte nu Ro og god Pleje blandt de gjæstfri Fynboer og Alsinger. Et smerteligt Tab led dog ikke blot Hæren, men hele Folket i denne ellers saa ublodige Tid, ved at den unge højtbegavede Dyremaler Lundbye blev dræbt af et Vaadeskud. Faa vare stærkere end han blevne grebne af den Danskhedens og Frihedens Aand, der i hint mindeværdige Aar gjennemtrængte hele Folket. „Jeg gik i Øjeblikket gjærne med til Hertugdømmerne," skrev han i Martsdagene til sin Moder, „men for det første behøves det ikke, at frivillige herfra tage derover, og for det andet har jeg jo slet ingen Øvelse i at føre Vaaben". Senere, da Faren voxede, formaaede den trediveaarige Kunstner dog ikke at lægge

J. T. Lundbye.

Af J. T. Lundbyes sidste Skitsebog.

Baand paa sin Begejstring; han meldte sig som frivillig ved 3dje Bataillon og blev antagen. Men den skjønne Død paa Valpladsen i Kampen for Fædrelandet blev ham ikke forundt; et Vaadeskud fra en væltet Geværpyramide gjorde Ende paa hans Liv

den 26de April, faa Dage efter at han havde betraadt Sønderjydlands Jord. Kunsten tabte i ham en af sine udvalgte, Danmark en af sine ædleste Sønner.

Medens Vaabnene saaledes hvilede til Lands, sørgede Flaaden for, at Fjenden dog af og til blev mindet om, at Dansken var vaagen og under Vaaben. Det tyske Flag, General Wrangel havde ladet hejse paa Citadellet i Fredericia, skar

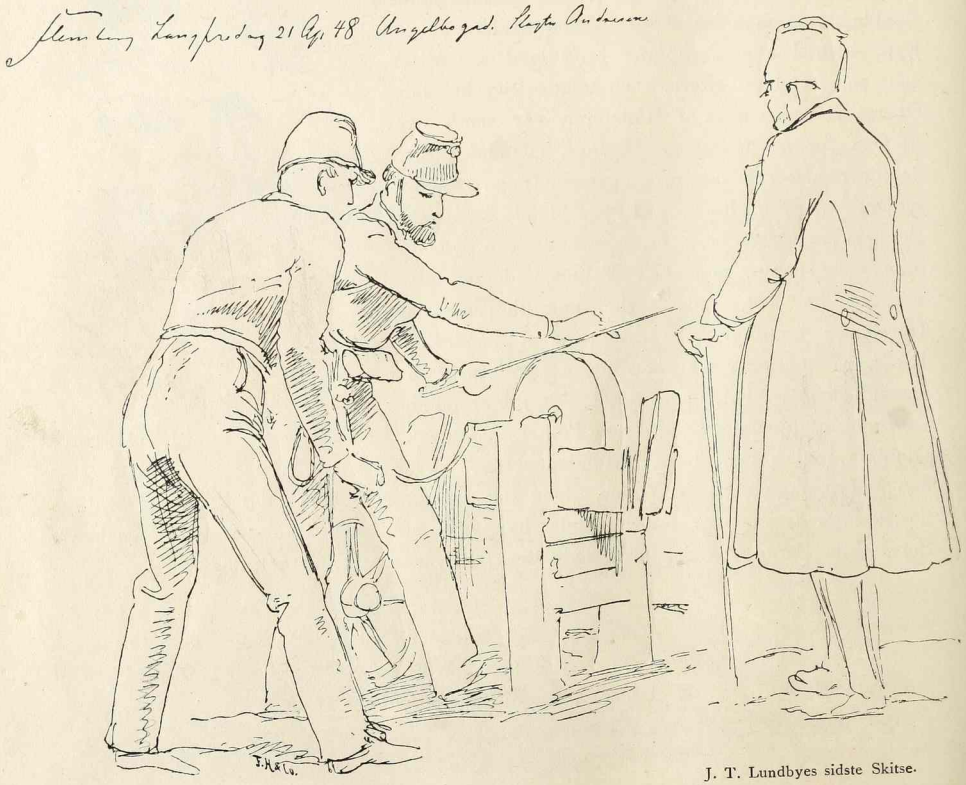

J. T. Lundbyes sidste Skitse.

vore Søfolk i Lillebælt stærkt i Øjnene. Mellem Stenderup-Hage og Strib laa sex Kanonbaade, af den gode gamle Slags, som Englænderne havde lært at kjende efter 1807, og Fjenden holdt derfor i Reglen ikke af at færdes ad Kystvejen. Den 3dje Maj, da Wrangel tog til Fredericia, bemærkede en af vore Kanonbaade fjendtlige Tropper ved Snoghøj og sendte dem strax et Par Skud. Tyskerne kjørte et Batteri op og besvarede Ilden, flere Kanonbaade kom til, og der udviklede

sig en Fægtning, i hvilken Kadetunderofficér Mac-Dougal's Baad fik et Par Grundskud, men som ellers ikke voldte os noget Tab. Den 6te Maj lagde Kanonbaaden ved Strib ud i Forlængelsen af en af Fredericia-Citadellets Voldlinjer og tvang det dér staaende tyske Batteri til med Tab af en Kanon at trække sig ind i det indre af Citadellet.

Den kjække, altid virksomme Sten Bille vilde dog ikke lade det blive ved disse mindre Angreb, men lagde sig den 8de Maj mod Dampskibet „Hekla" og sex Kanonbaade i Møllebugten syd for Fredericia og aabnede derfra en levende Ild mod Citadellet. Fjenden svarede baade fra Volden og fra Højderne sydvest for Byen og stod desværre for godt dækket, til at Skydningen fra Søen kunde volde synderlig Skade, hvorfor Bille efter et Par Timers Kamp trak sig ud af Ilden med et Tab af 6 døde og 14 saarede. Fjenden hævnede sig senere paa Dagen ved at skyde Strib-Færgegaard i Brand og bombardere Middelfart med Granater, hvilket dog ikke voldte andet Tab, end at et Par Huse brændte.

Kaptajn Sten Bille.

Krigsminister Tscherning arbejdede ivrig paa at forøge Hærens Styrke. 6te, 7de og 8de Aars Mandskab blev indkaldt, og deraf blev dannet fem Reservebatailloner og to Reservejægerkorps. Hele Hæren blev delt i Brigader, hver paa tre Batailloner, og de Mænd, der allerede havde haft Lejlighed til at hendrage Opmærksomheden paa sig, bleve forfremmede. Bülow, Schleppegrell og Hansen bleve Generalmajorer, Rye blev Oberst og Brigadekommandør, og Hærens unge Stabschef blev Major i Generalstaben. Det var et heldigt Blik, Ministeren her viste ved strax ved Krigens Begyndelse at udpege de Mænd, hvis Navne uforglemmelig skulde knyttes til Mindet om den hæderlige treaarige Krig; Hansen forlod vel snart Hæren for at overtage Posten som Minister, men Bülows, Schleppegrells, Ryes og Læssøes Navne lærte ethvert Barn i Landet at kjende, og alle nævnede dem med Kjærlighed og Beundring.

Overgeneralen havde sit Hovedkvartér i Odense. Han og hans Stabschef ønskede ivrig at samle Hæren paa Als for derfra at bryde frem mod Forbundstropperne i Sundeved; Bevogtningen af Fyn skulde da overdrages de nydannede Reserveafdelinger, der endnu ikke vare slagfærdige, samt de frivillige. Den øvrige Hær skulde saa hemmelig som mulig samles i det sydvestlige Fyn, for fra Assens og Faaborg om Natten at overføres til Als. Allerede inden General Hedemann gik til Odense, havde han med denne Plan for Øje begyndt at opføre et Brohoved i Sundeved lige overfor Sønderborg, og General Hansen fuldførte dette. Fjenden søgte

vel af og til at hindre Arbejderne, men vore Skibe og Batterierne paa Als holdt ham i behørig Afstand. Senere, da Planen om et Angreb paa Forbundstropperne modnedes mere, blev der bygget et mindre Brohoved sydligere, og en Skibsbro blev slaaet over Sundet, saaledes at der den 27de Maj om Aftenen var tilvejebragt en god og sikker Forbindelse mellem Als og Sundeved.

Da de første Efterretninger om, at General Wrangel tænkte paa at rømme Nørrejydland, kom til Kjøbenhavn, blev Krigsministeren dog noget betænkelig ved Planen om Angrebet paa Tyskerne ved Dybbøl. Naar Preusserne droge syd paa,

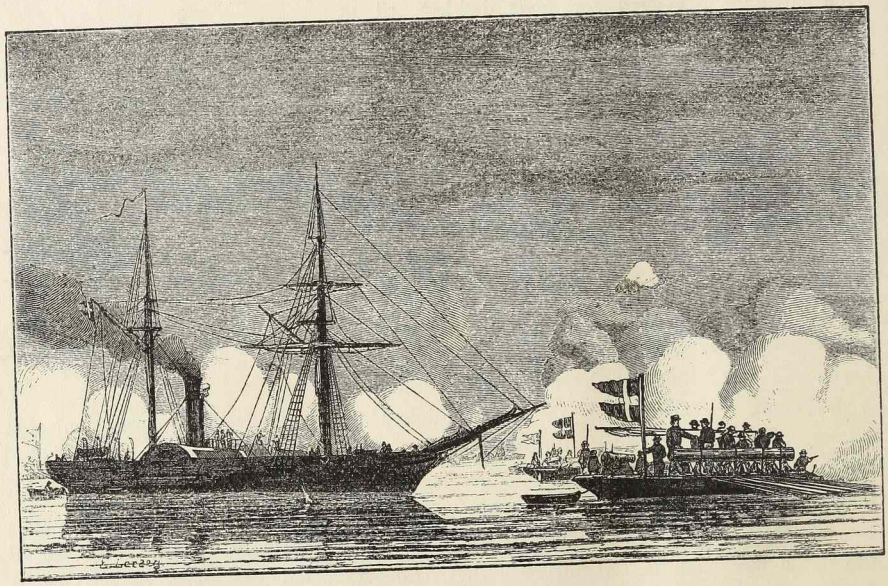

Marinens Angreb paa Fredericia.

kom de jo nærmere til Forbundstropperne og kunde række dem en hjælpende Haand. Ministeren ønskede derfor helst, at Hærens Hovedstyrke gik til Jydland. Men Hedemann og Læssøe fastholdt deres Plan; de fandt det desuden nedsættende for Hæren, om den skulde rømme Jydland, naar Fjenden kom dér, og besætte det, naar han drog bort. I al Stilhed forlode derfor Afdelingerne deres Kvarterer, Marscherne gaves Udseende af at være rettede mod de nordligere Havne i Fyn, for at en Overskibning til Jydland kunde finde Sted dérfra; men i Virkeligheden overførtes kun én Linjebataillon, 9de, til Aarhus, og en Del af Rytteriet og de Reserveafdelinger, der vare bestemte til Fyns Bevogtning, til Fredericia. Den øvrige Hær

samledes Natten mellem den 27de og 28de Maj saa stille som mulig paa Als. General Hedemann kjørte selv, da han forlod Odense, ud ad Vejen til Middelfart og drejede først senere ad Biveje mod Syd, for saa længe som mulig at skuffe alle Iagttagere. Overfarten skete uden Uheld, og den 28de om Morgenen stode fem Fodfolksbrigader, altsaa 15 Bataillioner, hvortil endnu kom en Reservebataillon og et Reservejægerkorps med tre Batterier færdige til Frembrud; de frivillige Herregaardsskytter fra Øerne og Odense-Frikorps vare fulgte med fra Fyn. Soldaternes Ansigter lyste af Kamplyst, da de nu endelig en Gang paany skulde til at møde Tyskerne, og Bülow, Rye og Schleppegrell opmuntrede dem paa det kraftigste. Da, lige i den elvte Time, indtraf et Bud fra Ministeren, der nær havde bragt hele Planen til at strande. Regeringen i Kjøbenhavn fandt nemlig, efter at den havde faaet Vished for, at Preusserne havde rømmet Jydland, at det var politisk uklogt at foretage et større Angreb. Kaptajn Harbou blev derfor afsendt til Als med Befaling til, at Hæren ikke skulde trænge ind i Sundeved, men overføres til Jydland. Han kom til Sønderborg den 28de Maj om Morgenen, just som Hæren stod rede til at rykke over Broen. General Hedemann og hans Stabschef ansaa' det dog ikke for raadeligt at opgive et Angreb, der allerede var saa vidt forberedt; de paatoge sig derfor Ansvaret for mod Ministerens Ordre at fastholde den første Plan. Befalingen til Fremrykning blev given, og de tyske Forbundstropper paa Dybbøl saa' snart med Forbavselse, hvorledes de danske

„uventet op af Havet dukked
og krævede for Jydlands Trængsel Bod."

Soldater bryde et Hegn.

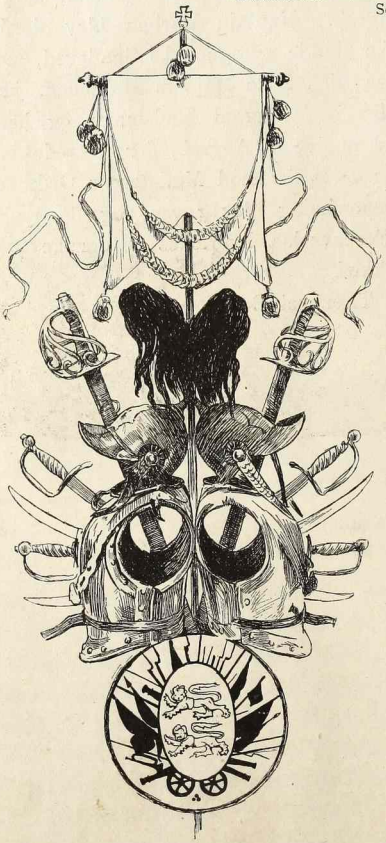

10de Kapitel.

Kampen ved Nybøl.

En varm og prægtig Dag! Ad Nybøl til
Hannoveranerne i Stormløb kastes;
langt ud paa Aftnen tordner Jessens Ild,
og paa den vundne Valplads først der rastes.

Den 28de Maj stode to meklenborgske Kompagnier paa Forpost paa Dybbøl-Bjærg, og bag dem, som nærmeste Reserve, stode to oldenborgske Kompagnier, en Deling Husarer og to Kanoner. Lidt længere tilbage i Dybbøl-By laa den tredje lette hannoveranske Bataillon og en Bataillon meklenborgske Garde-Grenaderer. Tyskerne havde haft god Tid til at indrette sig til Forsvar, og fra Toppen af Dybbøl-Bjærg havde de baade en let Oversigt over, hvad der foregik paa Als, og en fortrinlig Stilling mod en Modstander, der stormede op ad Skraaningen. Deres Forposter havde dog ikke været synderlig opmærksomme, og det var undgaaet dem, at de danske samlede sig paa Als.

Ved Middagstid begyndte vor Hær at rykke over Skibsbroen for at foretage sit

Udfald. Først kom Bülows Brigade, med 1ste Bataillon forrest, tæt efterfulgt af 11te, 2den Bataillon og Jessens Kanoner. Saasnart Sundet var passeret, udviklede 1ste Bataillon sig til begge Sider af Flensborg-Vejen, 2den Bataillon stillede sig til venstre af den, 11te bag ved som Reserve, og fremad gik det op ad Skraaningen mod Møllen.

Tyskerne troede først, at det hele kun gjaldt et af de sædvanlige Smaaangreb, som de vare saa vante til, og nøjedes derfor med at føre begge Forpostkompagnierne frem. Fra de dækkende Hegn modtoge de vore Folk med en levende Ild, men Overmagten trængte dem snart tilbage. De to oldenborgske Kompagnier ilede nu

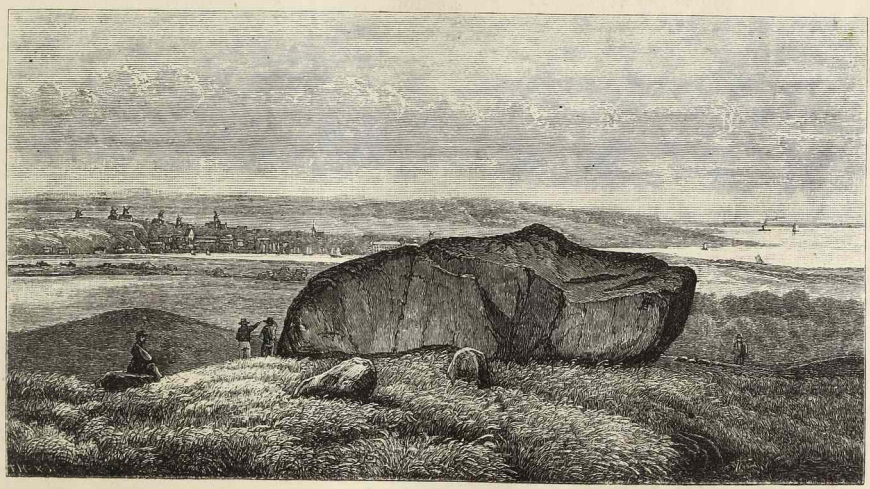

Egnen ved Dybbøl.

til Hjælp, Forpostkanonerne kjørte op nær Kæmpehøjen paa Bjærgets Top, og Oberst von Specht, der førte Befalingen, sendte Bud til Dybbøl efter de to Batailloner dér. Imidlertid rykkede vor 1ste og 2den Bataillon stadig frem, indtil den foran vigende Fjende fandt et fast Støttepunkt i Dybbøl-Mølle og bag Ruinerne af de nærliggende afbrændte Bygninger. Bülow blev derved standset lidt, og det gav hans Vaabenbrødre Tid til at vinde op i Højde med ham. Rye havde saa hurtig som mulig passeret Broen efter 1ste Brigade og udviklede sig nu til højre af den, medens Schleppegrells Afdelinger, der til Dels vare overførte paa Færger, stillede sig til venstre; Dybbøl-Mølle blev stormet og Fjenden kastet tilbage til Bakkens Top. Her kom de to Batailloner fra Dybbøl-By ham til Hjælp, og fra den fordelagtige Stilling ydede Fjenden igjen haardnakket Modstand, saaledes at Bülows

og Ryes Brigader, der skulde tage Tyren ved Hornene og gaa lige paa, havde ondt ved at vinde frem. Vore Kanoner kunde heller ikke ret komme til Skud, fordi Fjenden stod saa højt, medens hans Granater og Kardætsker sloge ned mellem vort Fodfolk. De flinke Espingolskytter førte rigtignok deres Rør helt ud i Skyttekjæden, men de kunde dog ikke erstatte Kanonerne. Først da Schleppegrell naaede op i Fjendens højre Flanke, kom der igjen ret Fremgang i Kampen. Han lod 10de Bataillon foretage et raskt Angreb, og, understøttet af Dele af 2den, naaede den Toppen af Dybbøl-Bjærg, men betalte rigtignok sit Held med Tabet af den kjække Kaptajn Thestrup. Saasnart Fjendens Fodfolk veg, kjørte Jessen og Bruun hurtig deres Batterier op paa Bakkekammen og sendte ham en Hilsen med paa Vejen, der bragte ham til at skynde sig saa stærkt, at vore Jenser havde ondt ved at følge med. I Dybbøl-By forsøgte Tyskerne vel at holde Stand igjen og begyndte at tænde Ild paa Byen, men 10de Bataillon, hjulpen af Herregaardsskytter og de frivillige fra Odense, kastede dem hurtig ud deraf og fik Ilden slukket.

General Halkett.

Inden Tyskerne forlode Dybbøl-Bjærg, var Bavnen paa dets Top bleven tændt som Tegn til alle Forbundstropperne i Sundeved, at nu kom Dansken. General Wrangel havde forud udpeget Stillingen ved Nybøl-Mølle som den, hvor et overlegent Angreb skulde mødes, og dér samledes derfor efterhaanden de omkringliggende Tropper, ialt 6 Batailloner med 16 Kanoner og et Par Eskadroner. Stillingen var forud indrettet til Forsvar, saaledes at Kanonerne fandt en dækket Plads paa begge Sider af Møllen, og Fodfolket formerede sig deromkring. General Halkett, som havde været borte, da Angrebet begyndte, kom nu selv til og overtog Befalingen.

De danske vare fulgte rask efter. Schleppegrell gik over Dybbøl-By, Bülow forbi Dybbøl-Kirke og Rye nordligere om Ragebøl. Af de øvrige Tropper, der nu alle havde passeret Sundet, fulgte 2den Brigade under Oberst Hagemann som Reserve efter Bülow og Rye, medens 4de Brigade under Oberst Wickede vendte sig mere mod Nord for at dække vor højre Fløj mod mulige Angreb ad Aabenraa-Vejen. De to Reservebatailloner og Batteriet Baggesen besatte Dybbøl-Bjærg.

Det blev saaledes Bülow og Rye, der igjen kom til at gaa lige mod Fronten af Fjendens Stilling. Saasnart deres Kolonner kom frem vest for Stenderup, aabnede det fjendtlige Artilleri ved Nybøl-Mølle en saa levende Ild mod dem, at de bleve nødsagede til at standse, indtil vort eget Artilleri indtraf. Kaptajn Jessen førte hurtig sine sex Kanoner frem og besvarede fra en Mark vest for Stenderup Fjendens Ild. Derved drog han hele Fjendens Opmærksomhed hen paa sig, og en voldsom Artillerikamp begyndte, hvis Drøn gjenlød over hele Valpladsen. Sex

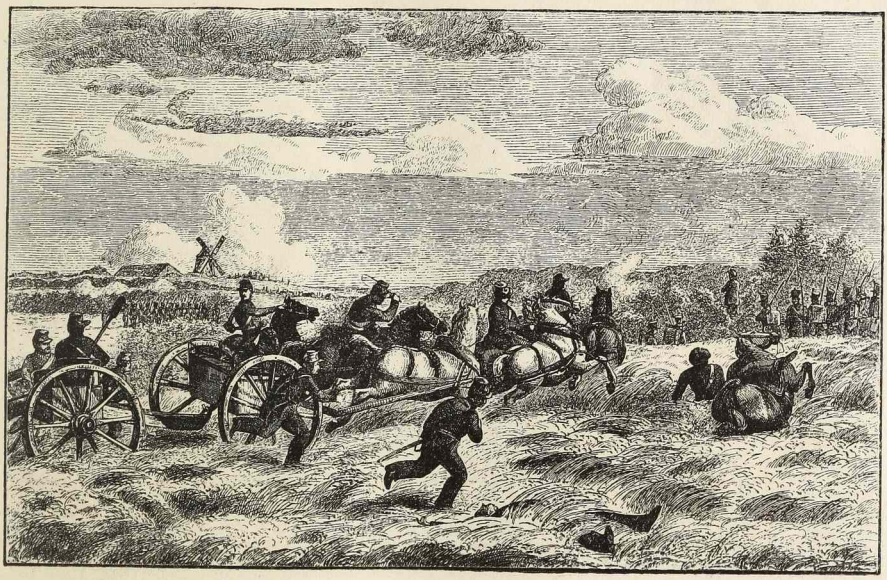

Batteriet Jessen ved Nybøl.

Kanoner mod sexten, de sex paa aaben Mark, de sexten vel dækkede, det var en ulige Kamp, og meget hjalp det ikke, at Bombardér Bøvig, der med to af Batteriets Kanoner var afgivet til Ryes Brigade, fra en nordligere Opstilling søgte at hjælpe sin Chef. Vore Artillerister holdt dog ufortrødent ud trods Kugler og Granater, og deres Officerer foregik dem med et glimrende Exempel. Rolige, som vare de hjemme i deres Stue, holdt Kaptajn Jessen og hans Lieutenant, Schreiber, og røg paa deres Piber, medens de opmuntrede Folkene. Da senere en Artillerist spurgte en af Jessens Konstabler, hvem han mente var mest rolig i Slaget, Kaptajnen eller Lieutenanten, svarede den adspurgte: „Ja, det er ikke let at sige,

for svært rolige var de begge, men da det gik hedest til, syntes vi dog, at Kaptajnen bakkede lidt stærkere paa sin Pibe end ellers, men Lieutenanten røg bestandig i samme Tempo.“

Nær Batteriet holdt flere højere Officerer, Stabschefen, Læssøe, Oberstlieutenant de Meza og Major Lüttichau, uden at ænse Fjendens Ild, skjønt Majorens Adjutant, Lieutenant Collstrup, blev dræbt af en Granatstump midt iblandt dem. Først da Kampen havde varet i henved en Time, da en Forstilling var sprungen i

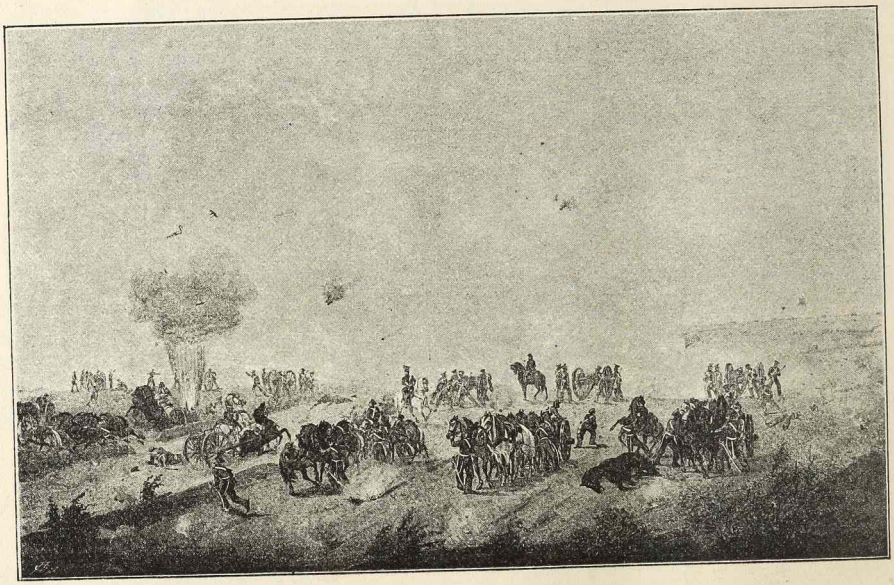

Batteriet Jessen ved Nybøl.

Luften, og flere Artillerister vare blevne saarede, gav den højstbefalende Artillerioffícer, efter Samraad med Hærens Stabschef, Batteriet Befaling til at trække sig ud af Ilden. Ved Hjælp af Infanterister fra et nærliggende Kompagni af 6te Bataillon lykkedes det ogsaa, trods Fjendens voldsomme Skydning, at faa alt Materiellet bragt i Sikkerhed, og Jessen gik derefter strax tilbage til Als for at faa sine Kanoner gjort kampdygtige paany. Fjendens Artilleri beherskede nu Valpladsen, og uagtet vore Skytter, dækkede af Hegn og Grøfter, vandt godt frem mod Stillingen ved Nybøl-Mølle, var det dog umuligt for Kolonnerne at følge efter for at føre Angrebet igjennem. Da begyndte paa én Gang Kanonerne at buldre fra en anden Kant, og det var let at

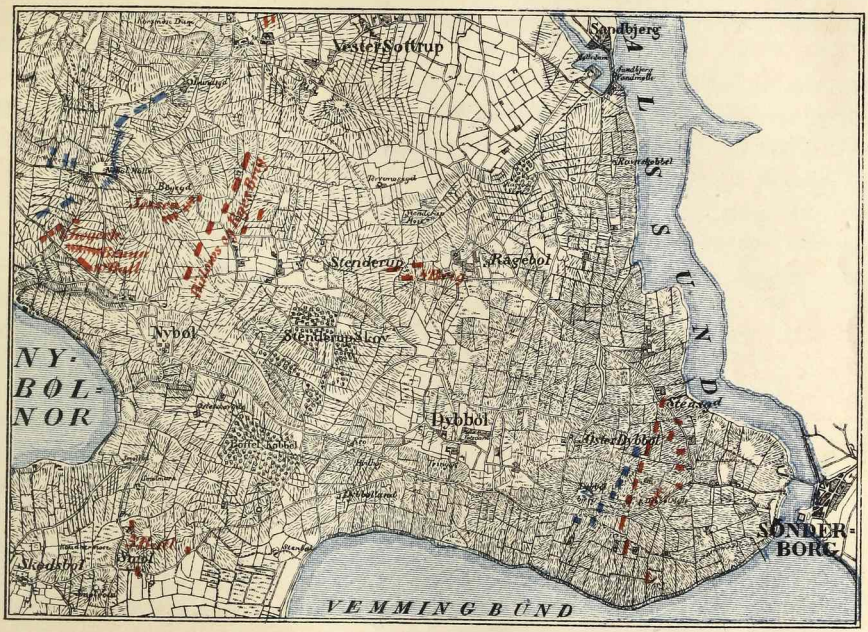

Dybbøl 28de Maj.

Ovenstaaende Kort fremstiller Halvøen Sundeved, et Navn, til hvilket der knytter sig glade, uforglemmelige Minder for alle de gamle Soldater fra den første slesvigske Krig. Stiger man fra Alssund ad den brede Hovedvej, der snart deler sig i to, Flensborg-Vejen og Aabenraa-Vejen, op paa Dybbølbjærg, har man derfra en vid Udsigt over Egnen. Højdedraget strækker sig i Retning fra Nordøst til Sydvest fra Alssund til Vemmingbund og sænker sig mod Øst jævnt ned mod Sundet. Paa Skraaningen ligger Dybbøl-Mølle. Fra Bjærgets Top ser man over den venlige lille Kjøbstad Sønderborg med det gamle Slot vidt om paa den dejlige Ø Als, hvis Kyster nord for Byen hæve sig stejlt op og frembyde fortrinlige Stillinger for Kanoner, som over Sundet ville hilse paa en fremtrængende Fjende. Mod Vest falde Bankerne mere brat af, og ved deres Fod lejrer sig den lavt liggende, spredtbyggede Landsby Dybbøl, i hvis nordlige Del Kirken med den tykke Kirkegaardsmur danner et fast Holdepunkt. Halvøens bølgeformede Overflade hæver sig udenfor Dybbølbankerne ikke til nogen betydelig Højde, men er overalt opfyldt af svære levende Hegn, smaa Skove og spredt liggende Bygninger, omgivne af frodige Haver. Det er derfor vanskeligt at faa noget Overblik over Egnen. Rytteri kan kun færdes paa Vejene, Kanonerne finde kun sjælden Lejlighed til et godt Skud; men for det spredtfægtende Fodfolk er det en ypperlig Valplads, der egner sig til sejgt Forsvar. Mod Syd slynger Flensborg-Vejen sig forbi de to Smaahøje Avnbjærg og Hvilhøj, forbi Bøffel-Kobbel langs Nybølnor over Adsbøl til Graasten; nordligere gaar Aabenraa-Vejen over Ragebøl, Vester-Sottrup og Ullerup. En tredje Vej fører forbi Dybbøl-Kirke og Stenderup til Nybøl-Møllebakke, det højeste Punkt paa Halvøen næst Dybbølbjærg, og en god Stilling mod en øst fra kommende Fjende. Paa Sydkysten skjærer Nybølnor sig gjennem det smalle Egernsund ind i Landet og danner i Forening med Bugten Vemmingbund den mindre Halvø Broager, fra hvis høje østre Del man bag Dybbølbankerne ser over til Sønderborg og Als.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

mærke, at det voldte stor Bestyrtelse blandt Fjenderne; de fik pludselig travlt med at vende deres Kanoner mod Syd og glemte rent at skyde paa vort Fodfolk, der brød frem fra Stenderup.

Det var Schleppegrell, som igjen meldte sig. Omtrent Klokken fire om Eftermiddagen var han naaet frem til Bøffelkobbel-Skov, hvor han standsede for at samle sine Folk og give de andre Brigader, der havde længere Vej, Tid til at naa op i Højde med sig. Først Klokken henad syv satte han sig igjen i Bevægelse. 5te Bataillon blev sendt ind paa Halvøen Broager for at afsøge og rense den, og med 1ste Jægerkorps forrest, fulgt af 10de Bataillon og Batteriet Bruun, rykkede Generalen selv mod Nybøl-By. Fjenden gjorde kun kort Modstand her, og just som vore Jægere og Herregaardsskytter trængte ind i Byen, forkyndte den voldsomme Kanonade fra Nybøl-Mølle, at vore dér kæmpende Tropper mødte stærk Modstand. Schleppegrell indsaa' strax Nødvendigheden af at komme dem til Hjælp, særlig med sit Artilleri, men for at dette kunde ske med fornøden Kraft, maatte han først søge at vinde en Stilling i Fjendens Flanke. Han gav derfor sine Jægere Befaling til at trænge rask frem og kaste det tyske Fodfolk tilbage. Det var Meklenborgerne, han havde foran sig, de samme Afdelinger, som havde holdt saa tappert ud paa Dybbøl-Bjærg, da Fægtningen begyndte; nu vare de medtagne af Dagens Anstrængelser og formaaede ikke at modstaa de jydske Jægeres raske Angreb. Forgjæves sendte General Halkett dem et Par Kompagnier Brunsvigere til Hjælp; de danske trængte uimodstaaelig frem, og saasnart Pladsen var ryddet, kjørte Batteriet Bruun op paa en Mark og aabnede sin Ild lige paa langs af den fjendtlige Kanonlinje ved Nybøl-Mølle. Ikke for intet havde Jessens Batteri holdt ud saa længe; det havde draget hele Fjendens Opmærksomhed hen paa sig, og næppe var dets sidste Skud faldet, før Bruun lod høre fra sig. Det var vanskeligt for de tyske Artillerister paa den snævre Plads at svinge ud med alle deres Kanoner, og inden det skete, havde de allerede lidt store Tab. Det brunsvigske Batteri mistede saaledes fire Artillerister og fem Heste og fik meget Materiel ødelagt. Stillingen begyndte at blive kritisk for Tyskerne: forfra brøde Bülows og Ryes Brigader frem, i Flanken beskød Bruuns

Kaptajn Jessen.

Kanoner Linjerne paa langs, og over Nybøl-Nor lød stærk Kanonade fra Egnen ved Egernsund. General Halkett besluttede da at rømme sin Stilling og gaa tilbage til Adsbøl. Først protsede hans Kanoner paa og kjørte bort; Fodfolket holdt endnu ud en kort Tid, men snart var ogsaa det i rask Tilbagegang, tæt efterfulgt af de danske Skyttelinjer. Schleppegrell kastede sine Reserver, 10de Bataillon og de frivillige fra Odense, frem i første Linje og brød derved Tyskernes Forsøg paa at standse Forfølgerne. Først da Mørket faldt paa, hørte Kampen op, vore Skyttekjæder stode da fra Avnbølgaard til Rundkjær-Skov. General Halkett samlede sine Afdelinger paa de store Marker vest for Adsbøl og rykkede, efterat hans Folk havde udhvilet sig, Klokken to om Natten tilbage til Kvers, en god Fjerdingvej øst for Flensborg-Aabenraa-Vejen, hvor han gik i Bivouak for Natten. Ved Adsbøl efterlodes en mindre Styrke for at iagttage Modstanderen.

De danske Soldater jublede over Kampen paa Dybbøl. For første Gang lød „Den tapre Landsoldat" med frejdig, fuldtonende Røst blandt de trofaste danske Sønderjyder. Og Soldaten havde Ret til at være stolt af sit Dagværk; hurtig og overraskende var han falden over Fjenden, og i den sidste, afgjørende Kamp havde otte danske Batailloner med sexten Kanoner i Løbet af en Timestid drevet sex fjendtlige Batailloner med sexten Kanoner ud af den stærke, forud forberedte Stilling ved Nybøl-Mølle.

Schleppegrell var Dagens Helt. Hans raske Flankeangreb var det, der baade paa Dybbøl-Bjærg og ved Nybøl afgjorde Kampen. Hans Ros var paa alles Læber; men intet glædede dog Generalen mere, end da en menig Dragon efter Slaget kom til ham og forærede ham en Sabel, der var tagen fra en fjendtlig Officer. „Den skal Generalen have," sagde Dragonen, „for De har dog gjort Dem saa megen Umage i Dag."

Marinen havde trolig staaet Hæren bi overalt, hvor den kunde naa. Fra Vemmingbund havde en Kanonjolle støttet vor venstre Fløjs Fremrykning. Med „Najaden", „Gejser" og en Kanonjolle lagde Kommandør Paludan sig ved Egernsund, fordrev to fjendtlige Kanoner fra Alnor og hindrede et paa Broager værende oldenborgsk Kompagni i at komme tilbage over Sundet. Det var denne stærke Kanonild, der lød over til General Halkett ved Nybøl-Mølle og bragte ham til at frygte en dansk Landgang i hans Ryg.

Det oldenborgske Kompagni paa Broager kom i en vanskelig Stilling, da vore Skibe spærrede Egernsund, og 5te Bataillon blev sendt ind for at afsøge Halvøen, men det lykkedes dog dets Fører ved en rask, resolut Optræden at bane sig Vej gjennem den overlegne Fjende og langs Stranden naa tilbage til sine Landsmænd. 5te Bataillons Chef blev saa forvirret over den indespærrede Fjendes Undvigelse, at han troede sig selv afskaaren, og han indskibede

derfor hele sin Styrke og sejlede til Sønderborg. Dette Misgreb kostede ham hans Stilling.

Vort Tab paa denne hæderfulde Dag var 3 Officerer, 5 Underofficerer og 26 Menige døde, og 4 Officerer, 15 Underofficerer og 87 Menige saarede. 1 Officer, 1 Underofficer og 9 Menige faldt usaarede i Fjendens Hænder, da de havde vovet sig for langt frem med en Patrouille. Fjenden mistede ialt omtrent 8 Officerer samt 196 Underofficerer og Menige, af hvilke 21 Underofficerer og Menige som Fanger faldt i vore Hænder.

Efter Kampen udstillede vor 2den Brigade Forposterne fra Alssund ved Storskoven over Korsmose-Mølle til Nybøl-Nor. Bülow gik i Kvartér i Dybbøl-By, Rye i Ragebøl og Stenderup. De øvrige Afdelinger droge tilbage til Als og lagde sig i og om Sønderborg. General Hansen fik Overbefalingen over alle de i Sundeved efterladte Tropper.

General Wrangel var i Aabenraa, da han fik Efterretningen om, at de danske vare brudte frem fra Als. Han gav strax den preussiske Gardebrigade Befaling til at rykke Forbundstropperne til Hjælp og ilede selv næste Morgen til General Halkett i Kvers og befalede ham at rykke frem paany for at se, om de danske vare blevne i den vundne Stilling. Der udspandt sig derved en ubetydelig Fægtning, ved hvilken vore Forposter først bleve drevne noget tilbage, men senere indtoge de paany deres tidligere Plads. Den følgende Dag gjengjældte vi Besøget, uden at heller dette bevirkede nogen Forandring.

Hele den tyske Hær var imidlertid bleven samlet i og nord for Flensborg, hvor General Wrangel opslog sit Hovedkvartér. Der fandt daglig Smaafægtninger Sted mellem Patrouiller og med Kanonbaadene, uden at det tjente til andet end til at holde Folkene i Aande. Den 1ste Juni trængte endog et Par Kanonjoller ind i Nybøl-Nor og beskøde Graasten-Slot, dog uden synderlig Virkning. Da de igjen skulde ud af det snævre Egernsund, søgte Tyskerne at hindre det ved at lægge en Skyttelinje langs Stranden, men Korvetten „Najaden“ rensede Bredden med Kardætsker, og Jollerne slap uskadt bort.

Den tyske Overgeneral var kun lidet tilfreds med den Stilling, hvori han var kommen. Han havde med sin Hovedstyrke maattet rømme Nørrejydland og Sønderjydland til Flensborg, samtidig med at hans Flankekorps var blevet kastet ud af Sundeved. Uagtet det hovedsagelig var de diplomatiske Forhandlinger, der havde bevirket dette, maatte det dog for Menigmand se ud, som om det store Tysklands Stridsmænd vege tilbage for den lille danske Hær. General Wrangel besluttede derfor at slaa et kraftigt Slag, der skulde vise baade danske og tyske, hvem der var den stærkeste i Sønderjydland for Tiden. Baade Oberst Juels Korps, der stod i Nordslesvig, og Hæren i Sundeved skulde paa én Gang føle hans Arm; derfor skulde Gardebrigaden rykke mod Aabenraa, medens Bonin med de preussiske

Linjesoldater og Halkett med Forbundstropperne gik mod Dybbøl. Slesvig-Holstenerne, som just ikke kunde glæde sig ved at staa i høj Gunst hos Wrangel, skulde blive tilbage som Reserve for begge Hærdele ved Holbøl, nær Flensborg-Aabenraa-Vejen.

En mislig Ting var det, at de brave „Schleswig-Holsteinere" deroppe paa Flensborgkanten, som Tyskerne vare komne for at befri, stadig underrettede de danske om alle Befrierens Bevægelser, og i det hele ikke lode til at paaskjønne, hvad de tyske Fyrster gjorde for dem. Det var derfor nødvendigt at holde alle Forberedelser fuldstændig hemmelige. Til alt Held var det netop den 5te Juni Kongen af Hannovers Fødselsdag, og hvad laa vel nærmere, end at fejre denne Højtidsdag med en stor Parade. Tropperne fik derfor Befaling til at møde den nævnte Dag, men i en fortrolig Skrivelse til sine Underførere forklarede General Wrangel, at der i Krigstid ikke gaves nogen bedre Parade for Soldaterne end den at angribe Fjenden. Paraden den 5te skulde derfor bestaa i, at de i Fællesskab angrebe Dansken og kastede ham ud af Sønderjydlands Fastland, „indtil han kommer under sine Kanonbaades Beskyttelse". Dette skulde dog forblive en dyb Hemmelighed, som Soldaterne først maatte erfare, naar de vare afmarscherede fra deres Kantonnementer.

Forbundstropperne samledes Kl. 10 om Formiddagen ved Graasten; Hannoveranerne skulde have Æren af at være forrest, da det jo var deres Konge, som skulde fejres. De skulde derfor med 3 Batailloner, 2 Eskadroner og et Batteri gaa mod Nybøl-By under Oberst Marschalcks Befaling; efter dem skulde General Schehen følge med de øvrige Tropper: $3^1/_2$ Bataillon, 2 Eskadroner Dragoner og et Batteri, tilsammen omtrent 5000 Mand. Preusserne skulde med $7^1/_2$ Bataillon, 2 Eskadroner og 2 Batterier, tilsammen c. 6500 Mand, gaa nordligere over Ullerup og Sottrup, medens Gardebrigaden ad Oxevejen gik mod Aabenraa.

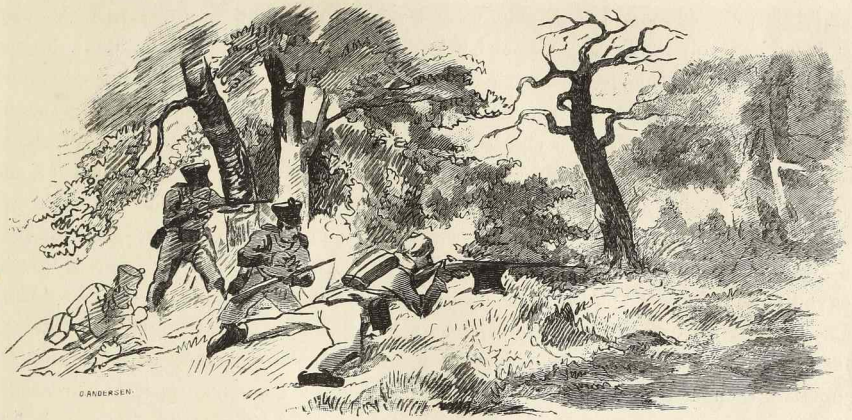

11te Kapitel.

Dybbøl, 5. Juni.

Paa Dybbøl Dansken Sejersbavnen tændte,
mens Wrangel Panden imod Bjærget rendte.

I Sundeved havde General Schleppegrell afløst General Hansen som Øverstbefalende for de derværende Tropper, 9 Batailloner og 2 Batterier. I første Linje, fra Nybøl-Nor til Bøgmose, stod Oberstlieutenant Federspiel med 3 Batailloner og 2 Kanoner, til højre for ham dækkede Oberstlieutenant Blom ligeledes med 3 Batailloner Egnen ud til Alssund. Rye stod med sine Batailloner og Artilleriet i Dybbøl-By. 5te Bataillon var den 5te Juni paa Forpost paa den sydlige Strækning; det blev derfor den, der først kom til at hilse paa Hannoveranerne.

Det var en stille, varm Sommerdag, der snarere indbød til Hvile end til Anstrængelse. De mandshøje Hække, der hegne alle Sundeveds

Landeveje prangede med deres fulde, tætte Sommerløv og ligesom gjemte paa Varmen for at lade de vejfarende føle den med hele dens lumre Tyngde. 5te Bataillon var den foregaaende Dags Middag kommen paa Post og stod just og ventede paa den nære Afløsning, da Feltvagten paa Vejen foran Nybøl-By paa én Gang saa' en Trop fjendtlige Husarer ride frem imod sig. Vedetterne fik hurtig Bøsserne ned og sendte Husarerne et Par Kugler, som bragte dem til at vende om og give Plads for en tæt Skyttelinje, der snart aabnede sin Ild. Fra Højderne ved Nybøl-Mølle løde i det samme et Par Kanonskud. Det var noget andet end Afløsning, men Varmen og Trætheden efter den gjennemvaagede Nat glemtes snart, da først Kuglerne begyndte at pibe. Kaptajn Nielsen, hvis Kompagni stod i Nybøl-By, fik hurtig sine Fynboer i Stilling og bragte Fjendens Fremrykning til at standse. Kaptajnen vidste, at det gjaldt om at vinde Tid for de øvrige Tropper, og han holdt derfor tappert ud en hel Time, trods Fjendens Overmagt. To Eskadroner Husarer, der vilde frem for at falde vore Folk ved Nybøl-Mølle i Flanken, fik en saa eftertrykkelig Modtagelse, at de hurtig opgave deres Foretagende. Først da Fjenden langs Stranden truede med at omgaa Stillingen, veg Kaptajn Nielsen tilbage til Stenderup og efterlod kun paa Vejen en mindre Trop under Lieutenant Baland.

Medens Hannoveranerne saaledes søgte at kaste os ud af Nybøl-By, var General Schehen med de andre Forbundstropper gaaet mod Møllen. Hans Batteri tvang snart vore Forpostkanoner til at gaa tilbage, men Fodfolket, 2 Kompagnier af 5te Bataillon, holdt længe ud og fik Hjælp af Afløsningen, 3 Kompagnier af 1ste Jægerkorps. Da Kaptajn Nielsen opgav Stillingen i Byen, kunde Møllen imidlertid ikke forsvares længere, og Afdelingerne trak sig tilbage til Stenderup, hvor Oberstlieutenant Federspiel optog dem med 10de Bataillon og Odense frivillige. Fjendens Kanoner kjørte hurtig op paa Bakken; de vare jo vel kjendte dér fra Fægtningen den 28de Maj, da Bruuns Kanoner havde jaget dem væk derfra. Denne Gang fik de mere Ro og sendte Granater og Kardætsker efter vore Soldater, der langsomt vege fra Hegn til Hegn, uden dog at lide synderligt af Fjendens Ild.

Det første Kanonskud havde kaldt Schleppegrell i Sadelen. Han sendte strax Bud til Als, at Tyskerne rykkede frem, og ilede saa ud for at lede Kampen. Hannoveranernes raske Fremtrængen ad Vejen fra Nybøl til Dybbøl maatte først standses, Rye fik derfor Befaling til at sende 12te Bataillon frem mod dem, medens 13de Bataillon og Batteriet Bruun toge Stilling ved Avnbjærg. 3dje Jægerkorps blev i Dybbøl-By, og Batteriet Baggesen kjørte op paa Bjærget.

I Spidsen for 12te Bataillon ilede Oberstlieutenant Morgenstjerne rask frem ad Vejen og naaede Bøffel-Kobbel inden Fjenden. Vest for Skoven formerede han sin Afdeling til Fægtning og bragte igjen Hannoveranerne til at standse; de gik tappert paa for at gjøre deres Konge Ære paa hans Fødselsdag, men 12te Bataillon holdt dem

Soldater i en Forpostfægtning.

Stangen, til de fik et Batteri hentet frem, og aabnede en Kardætskild mod vore Skytter. Det blev for meget, og Oberstlieutenant Morgenstjerne maatte gaa tilbage til en Stilling øst for Skoven. Her fik han Hjælp af et Par friske Kompagnier og af de brave Herregaardsskytter fra Øerne. De havde været ude paa Broager, men trak sig, da den stærke Skydning begyndte, ind mod Dybbøl og kom just nu i rette Tid. Hestene sendte de tilbage til Als, dem var der ingen Brug for; men gode Rifler og raske Skytter trængtes der til. Hurtig fordelte de sig langs Skyttekjæden, og Fjenden kom snart til at mærke deres sikre Skud. Saasnart Oberstlieutenant Morgenstjerne havde faaet Forstærkning, førte han sine Folk frem igjen og kastede Fjenden tilbage i Skoven, men han betalte det djærve Angreb med sit Liv.

Ikke mindre varmt gik det til ved Stenderup, hvor de fra Nybøl-Mølle fremrykkende Forbundstropper ivrig søgte at trænge ind i Byen. Oberstlieutenant Bloms 3 Batailloner samledes efterhaanden her tilhøjre af Federspiels, og Tyskerne mødte derfor en stærk Modstand. 10de Bataillon mistede strax i Begyndelsen af Kampen den kjække norske frivillige, Lieutenant Leopold Løvenskjold, der efter Slesvig-Slaget saa varmt havde talt Danmarks Sag hos sine Landsmænd.

Herregaardsskytter.

Men heller ikke Stenderup kunde holdes, da Fjenden gik stærkt paa, baade med Fodfolk og Kanoner, og nye Kolonner desuden saas under Fremrykning i vor højre Flanke. Vore Tropper vege derfor langsomt tilbage mod Dybbøl-By og satte sig igjen fast dér.

Hidindtil havde Halkett med sine Forbundstropper været ene om Angrebet. Preusserne havde samlet sig for langt tilbage og vare komne bag efter. Wrangel befalede derfor, at Fremrykningen skulde standse, for at Preusserne kunde faa Tid til at vinde frem i Højde med de andre. Vore trætte Folk fik derved Tid til at puste lidt, men snart gik det løs paany; baade Preussere og Forbundstropper brøde fra Vest og Nord frem mod Byen, og Overmagten var for stor, til at Modstand i

Længden var mulig. Kirkegaarden og Byen maatte rømmes, og Schleppegrell og hans Folk trak sig op ad Skraaningen til vor sidste faste Stilling paa Dybbøl-Bjærg. Naturligvis kunde de to ved den sydlige Vej staaende Afdelinger nu ikke længere holde deres Stilling, men maatte følge med tilbage. Kanonerne kjørte bort fra Avnbjærg uden at være komne til Skud. For 12te Bataillon kneb det mere; den havde været længst fremme, og, trods Tabet af sin kjække, afholdte Chef, stadig hævdet sin Stilling. Den var ogsaa saa medtaget, da den kom tilbage, at den blev sendt til Brohovedet for at udhvile.

Det led ud paa Eftermiddagen. Kampen var begyndt Kl. 12, og nu, henad Klokken 4, stod hele den tyske Hær foran de danskes sidste Stilling. Blev den taget, havde Wrangel naaet sit Maal: at kaste den danske Hær bort fra Sønderjydlands Fastland. Der var endnu flere Timer, til det blev mørkt, og Preusserne havde kun været lidt i Ilden, saa der kunde strax skrides til Angreb. Det tyske Artilleri skulde jage de danske Kanoner bort fra Bjærget, og, naar det var sket, skulde der foretages en almindelig „Erstürmung der Düppeler Schanzen", hvorved de danske skulde kastes tilbage over Broen eller ud i Vandet til deres Kanonbaade.

Saaledes var Planen, og den var god nok; men uheldigvis var der Folk paa Bjærget, som ikke vare til Sinds at vige fra deres Plads. Hedemann og Læssøe vare strax ved Efterretningen om Fjendens Fremrykning redne over i Sundeved, og saasnart de mærkede, at det var Alvor, sendte de Bud til Als efter General Hansens Division. Bülows Brigade var nærmest og naaede derfor allerede Kl. $3^1/_2$ Dybbøl-Mølle, samtidig med Batteriet Jessen. 6te Linjebataillon kom en halv Timestid senere. Garden og 3dje Bataillon bleve foreløbig i Sønderborg, og et Par af de længst bortliggende Afdelinger naaede slet ikke at komme med i Slaget.

Foran Kæmpehøjene paa Toppen af Bjærget ordnede de Meza Hovedmassen af vort Artilleri; Brigaden Blom og 1ste Jægerkorps stillede sig omkring Kanonerne, til venstre for den stode Ryes 2 Batailloner, til højre Bülow med sine egne 3 og 10de Bataillon. 5te Bataillon, der hidindtil havde kæmpet i forreste Linje, stilledes nu i Reserve.

Preusserne begyndte med at forsøge at trænge frem mod den nordligste, nærmest Alssund værende Del af Dybbøl-Stillingen. Det blev altsaa Bülows Brigade, Kjøbenhavnerne og Nordsjællænderne med deres gamle Venner, Vendelboerne, der her kom til at tage imod dem, men det blev dog Kanonerne, som gjorde Udslaget. Fra Dybbøl-Bjærg, fra Kanonbaadene i Alssund og fra de faste Batterier paa Als aabnedes en saa levende Ild, at Fjenden snart opgav Forsøget paa at trænge frem fra denne Kant. Fire tyske Kanoner, der stode ved Aabenraa-Vejen vest for Surløkke-Gaarden, lede en saa ilde Medfart, at de maatte fortrække og kun med Besvær slap bort. Bedre Held havde ikke et ridende Batteri, der forsøgte

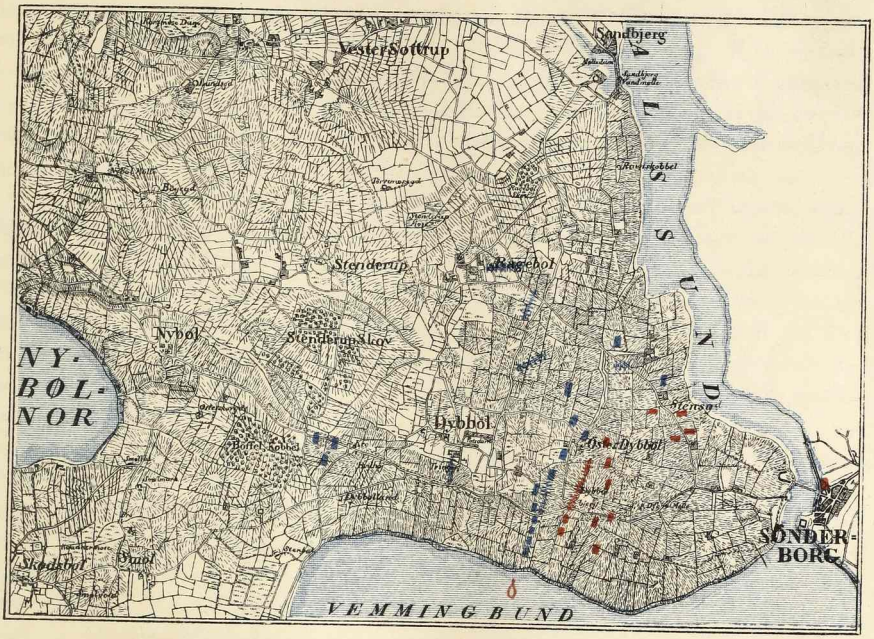

Dybbøl 5te Juni.

Ovenstaaende Kort fremstiller Stillingen ved Dybbølbjærg omtrent Kl. 5 om Eftermiddagen, det Tidspunkt, paa hvilket de danske Kanoner havde gjort deres Overlegenhed gjældende og Tyskernes Angreb kunde betragtes som afvist. Syd for Flensborg-Vejen, ned mod Vemmingbund, staa i første Linje 3dje Jægerkorps og 13de Bataillon; lidt længere tilbage staa 3 Kompagnier af 4de, 3 af 8de og 1 af 10de Bataillion i Reserve tilligemed de frivillige fra Odense. En Kanonbaad i Vemmingbund støtter dem i Flanken. Foran sig have de 1 Bataillon af det 20de preussiske Regiment, 1 Bataillon Hannoveranere og meklenborgske Jægere. Nord for Vejen, op over Dybbølbjærg staa vore Kanoner: først Jessens, derefter Bruuns og saa Baggesens. De jydske Jægere (1ste Jægerkorps) dække Kanonerne, bag hvilke 5te og 6te Bataillon har Plads. 11te Bataillon har taget Stilling lige ud for Øster-Dybbøl, og til højre for den staar et Halvbatteri under Jonquiéres. 2den Bataillon har besat Linjen fra Alssund tværs over Aabenraa-Vejen, og 1ste lukker Aabningen mellem den og 11te; 2den Reserve-Bataillon, og 3 Kompagnier af 10de staa bag ved i Reserve. 12 Bataillon har, udmattet ved den lange Kamp, trukken sig ind i Brohovedet. Garden har lige naaet Sønderborg, og 3dje og 7de Bataillon samt 2det Jægerkorps ere endnu ikke komne saa langt. Fra Kæmpehøjen paa Bjærgets Top ser Hedemann og Læssøe ud over Valpladsen. Preusserne have udbredt sig over hele Linjen fra Alssund til syd for Flensborg-Vejen, hvor de blandes med Hannoveranere og Meklenborgere. De preussiske Kanoner og det hannoveranske Batteri staa endnu i de Stillinger, de snart maa forlade. Længere tilbage, syd for Vester-Dybbøl, staar det mere forsigtige brunsvigske Batteri, og endnu længere tilbage, lige øst for Bøffel-Kobbel Skov staa Halkets Reserver: en hannoveransk, en oldenborgsk og en meklenborgsk Bataillon. Ved Ragebøl staar et preussisk Batteri, som Wrangel dog ikke har bekvemmet sig til at føre i Ilden.

sig fra en Stilling nord for Dybbøl-By. De Meza lod vore Kanoner paa Bjærgets Top tage det saa grundig under Behandling, at en af Fjendens Kanoner blev fuldstændig ødelagt og ikke kunde følge de andre, da de gik tilbage. Vore Soldater kunde se den henstaa forladt paa en Mark og gjorde flere forgjæves Forsøg paa at trænge frem og tage den. Til sidst lykkedes det Preusserne at slæbe den bort med Haandkraft, men Seletøjet af fire dræbte Heste blev næste Dag indbragt til Sønderborg.

De preussiske Kanoner vare endnu ikke bragte til Tavshed, da et hannoveransk Batteri fra en sydligere Stilling blandede sig i Legen. Batteriet stod fuldstændig udækket paa aaben Mark og afgav derved et fortrinligt Maal for vore Kanoner, og efterhaanden som Preusserne trak deres Artilleri tilbage, kunde vi udelt hellige Hannoveranerne vor Opmærksomhed. Det blev dem ogsaa snart for hedt, og med to eller tre ødelagte Kanoner, der maatte slæbes bort af Mandskabet, rømmede det sidste fjendtlige Batteri Valpladsen. De danske Kanoner havde sejrrigt hævdet deres Stilling.

I henved et Par Timer havde Kanonilden næsten uafbrudt gjenlydt over Slagmarken, vort Fodfolk havde imedens Tid til at puste ud, men det fulgte med ængstelig Spænding Kampen. Vore Folk vidste godt, at hvis vort Artilleri blev drevet tilbage, vilde Fodfolket blive det næste Maal for Fjendens Granater og Kardætsker, og naar de havde gjort deres Høst, vilde Stormkolonnerne snart følge efter. For hvert fjendtligt Batteri, der blev bragt til Tavshed, steg derfor Glæden og Selvtilliden blandt de danske Jenser paa Dybbøl-Bjærg, medens Haabet om at sejre blev mindre og mindre hos Tyskerne Deres Fodfolk kunde ikke vinde frem. Saasnart Pikkelhuerne i lidt større Mængde begyndte at vise sig udenfor Dybbøl-By, bleve de strax saa eftertrykkelig modtagne af de danske Kanoner, at de hurtig vendte om, og bedre gik det ikke deres Venner, Hannoveranerne, der forsøgte at gaa paa mellem Flensborg-Vejen og Stranden. De tyske Skyttesværme udbredte sig vel, dækkede af Hegnene, langs Bjærgets Fod, men uden Understøttelse af Kolonner kunde de ikke vove et virkeligt Angreb.

General Wrangel holdt ved Ragebøl og ledede derfra Kampen. Han fortrød nu, at han havde efterladt Slesvig-Holstenerne saa langt tilbage; her havde været god Brug for dem. Som Sagerne stode, indsaa' han, at det var umuligt med de Kræfter, han raadede over, at trænge længere frem, og han besluttede derfor at afbryde Kampen og trække sig tilbage til Nybøl og Sottrup. Adjutanterne sprængte til alle Sider med denne Ordre, og den traf de tyske Afdelinger, just som de danske forberedte sig til at hjælpe dem paa Vej.

Fra Kæmpehøjen paa Toppen af Dybbøl-Bjærg overskuede Hedemann og Læssøe Slagets Gang og saa', hvorledes det fjendtlige Angrebs Kraft brødes mod vor faste Stilling. Det var et stolt Øjeblik for den danske Hær og ikke mindst

for dens Førere. Carl Ploug har senere i sit dejlige Mindedigt over Læssøe med rigtigt Blik netop skildret ham, saaledes som han stod i denne alvorsfulde Stund.

„O, se ham dér! Han staar i Kugleregnen
paa Kæmpehøjen, lænet til sit Sværd;
den gyldne Aftensol beskinner Egnen
og kaster paa hans ædle Træk sit Skjær.
Trindt om er Gny og Raab og Suk og Segnen,
forvirret trænger sammen Hær mod Hær;
men rolig sig hans Blik paa Slaget fæste,
hans Tanke styrer Sejrsgudindens Heste."

Den danske Overkommando skjønnede nu, at Tidspunktet var kommet til at gaa over til Angreb. Fjendens Artilleri havde rømmet Marken, og hans Fodfolk var opløst og kommet i Uorden, medens vort havde haft Tid til at ordne sig i Stillingen paa Dybbøl-Bjærg. Livgarden og 6te Bataillon vare naaede over fra Als og stode i Reserve ved Møllen.

En sønderskudt Kanon, der henstod paa en Mark, gav Anledning til det første Frembrud. De danske vilde gjærne have fat paa den, og Rye sendte derfor 13de Bataillon og 3dje Jægerkorps frem mod Stedet, hvor den stod; men skjønt de dristig gik paa og kastede Fjendens Skytter tilbage, lykkedes det dog ikke at tage Kanonen, som Fjendens Fodfolk slæbte bort. Stærke Reserver ilede mod de fremtrængende danske, og en hed Kamp udspandt sig. 8de Bataillon og Dele af 4de og 10de tilligemed Odense Frikorps kom til Hjælp, men endda kneb det at holde Stillingerne, og Fremrykningen var standset. „Nu var Stillingen ubehagelig en kort Tid," skrev Rye den følgende Dag i et Brev. „Kuglerne faldt forskrækkelig tæt, og der faldt flere. Jeg skjælvede og ærgrede mig over denne Standsning og befrygtede det værste." To af Bataillonscheferne, Oberstlieutenant Blom og Major Grum, bleve saarede.

Da var det, omtrent Kl. $6^1/_2$ om Aftenen, at der blev givet Befaling til Fremrykning over hele den danske Slaglinje. Fra højre Fløj brød Bülow frem mod Stenderup og Ragebøl, i Centrum gik 5te og 6te Bataillon samt 1ste Jægerkorps mod Øster-Dybbøl, og for at bringe Fjenden til at vige ogsaa paa venstre Fløj, fik Garden Befaling til at gaa frem mellem Vemmingbund og Flensborg-Vejen.

Det var første Gang i Løbet af Krigen, at Garden var i Ilden, men den viste sig sin Fortid værdig. Hjulpen af Dele af 4de Bataillon og 3dje Jægerkorps, kastede den Fjenden tilbage og trængte frem til i Højde med Dybbøl-By. Hannoveranerne troede, da de saa' Gardens Uniform, at det var det svenske Hjælpekorps, der rykkede frem, og vege hurtig tilbage. Da General Halkett

omtrent samtidig modtog Befalingen om at afbryde Slaget, trak han alle sine Tropper ud af Ilden, gik til Nybøl og overlod til Preusserne at komme ud af det med de fremstormende danske, som de kunde.

3dje Jægerkorps fulgte efter Hannoveranerne ad Flensborg-Vejen til Kroen øst for Bøffel-Kobbel, medens Garden og 4de Bataillon vendte sig mod Nord og stormede den sydlige Udkant af Dybbøl-By. Gardens 1ste Kompagni trængte i Kolonne frem ad Vejen gjennem Byen, de tre andre Kompagnier trak sig mere vestligt, og 4de Bataillon gik frem øst for Vejen. Under Kampen i Byen faldt

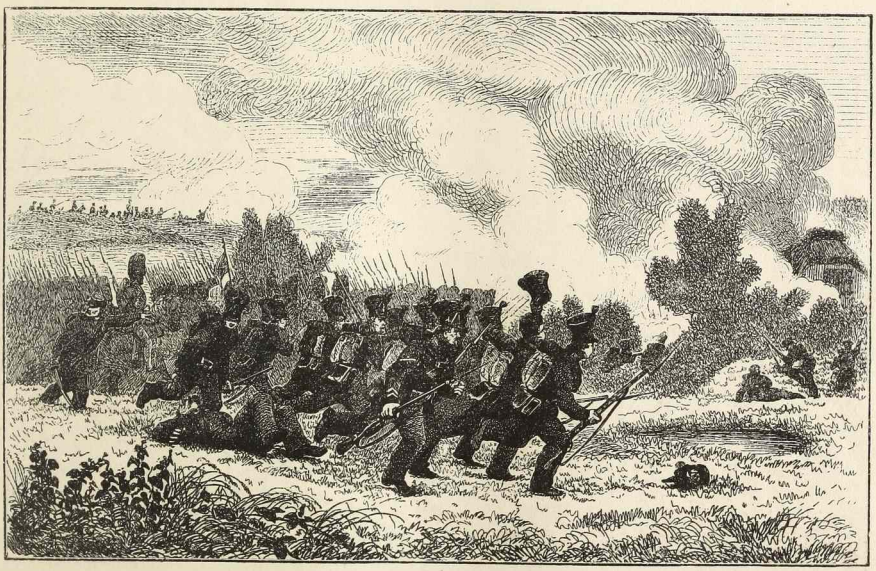

Gardens Angreb.

den unge, livsglade Lieutenant Muus. Major Meincke sluttede sig med syv Espingoler til den fremrykkende Skare. De flinke Espingolskytter havde kraftig støttet Angrebet, men nu, ved den sidste Fremrykning vare de blevne saa trætte, at de ikke alle formaaede at følge med. Paa Majorens Opfordring meldte der sig dog frivillige nok til at betjene syv Piecer; Lieutenant Fallesen blev tilbage med de ni andre.

Da Garden og 4de Bataillon nærmede sig Dybbøl-Kirke, var Kampen her netop forbi. 6te Bataillon havde under Fremrykningen mod Øster-Dybbøl mødt en stærk Modstand af preussiske Gardeskytter og Linjeinfanteri, som vare blevne forstærkede med en Bataillon af 2det Regiment. Navnlig i Byens østlige

Udkant blev Kampen heftig; Fjenden forsvarede haardnakket hvert Hegn og satte sig tilsidst fast paa Kirkegaarden. Men da 1ste Jægerkorps og 5te Bataillon trængte ind i Byen, samtidig med at Garden og 4de Bataillon stormede den syd fra og nogle Kompagnier af 1ste og 11te Bataillon truede den fra Nord, maatte Preusserne tilsidst opgive ogsaa dette Holdepunkt og vige tilbage mod Stenderup, forfulgte af 6te Bataillon og Dele af Garden samt 1ste Jægerkorps. Under Kampen i Dybbøl-By mistede 5te Bataillon den djærve svenske frivillige, Lieutenant Sommelius.

Slaget ved Dybbøl.

Paa vor højre Fløj havde General Bülow fulgt den almindelige Fremrykning, med 2den Bataillon i forreste Linje og 1ste og 11te i anden, medens 2den Reservebataillon og tre Kompagnier af 10de Bataillon fulgte efter som Reserve. Nogle af 1ste og 11te Bataillons Kompagnier bleve, som vi have sét, inddragne i Kampen om Dybbøl-Kirke; den øvrige Del af Brigaden drev under en hidsig Fægtning Fjenden foran sig hen imod Ragebøl. Da den svenske frivillige, Lieutenant Lejonhufvud, førte 2den Bataillons Skytter frem mod et stærkt besat Hegn, faldt han, truffen af tre Kugler.

I Ragebøl forsøgte Fjenden at holde Stand, men da Kaptajn Lange med 2den Bataillons 2det Kompagni rask trængte ind i Byen, vege Preusserne ogsaa herfra og trak sig tilbage mod Sottrup. General Bülow fik Befaling til ogsaa at tage denne By, men da han maatte ordne sine Afdelinger, inden han kunde føre dem frem paany, faldt Mørket paa, da han nærmede sig det stærkt besatte Sottrup; han opgav derfor Angrebet, og den for de danske saa hæderfulde Kamp var saaledes nu til Ende.

Preusserne samlede sig om Sottrup; de danske Forposter bleve udstillede vest for Stenderup og nord om Ragebøl. Vore øvrige Tropper gik tilbage til Dybbøl-Bjærg og Als for at udhvile sig efter den anstrængende Dag. Da Overkommandoen ventede et fornyet Angreb den næste Dag af Fjendens Reserve, Garden og Slesvig-Holstenerne, og helst vilde modtage det i Stillingen paa Bjærgets Kam, hvis Styrke nu var prøvet, trak Forposterne sig ved Daggry nærmere ind mod Hovedstyrken.

General Wrangel ventede paa sin Side ogsaa et fornyet Angreb af de danske den følgende Dag. Slesvig-Holstenerne og Gardebrigaden fik derfor endnu samme Nat Befaling til at komme til Hjælp. Klokken 8 om Morgenen den 6te Juni rykkede de ind i Kantonnement ved Sottrup, saaledes at hele den tyske Hær nu var samlet i Sundeved. Men det kom ikke til nogen Kamp den Dag; begge Hære bleve i deres Stillinger, og Egnen ved Dybbøl blev ikke oftere hærget af Krigen dette Aar.

I den danske Hær herskede der levende Glæde over Slagets Udfald. Den Stilling, som saa hæderlig var vunden den 28de Maj, var kjækt og kraftig bleven hævdet mod Overmagten, og Fjenden var bleven saa godt hjulpen til Døre, da han gik tilbage, at han ikke følte nogen Lyst til dette Aar yderligere at forsøge sig mod Dybbøl-Bjærg. General Hedemann var med Rette stolt over, at det var faldet i hans Lod at føre den danske Hær paa denne hæderfulde Dag, og han bragte ogsaa af ganske Hjærte sine Soldater en Tak for, hvad de havde ydet.

„Soldater, jeg takker eder! I have kæmpet hæderligt til denne Dag mod vore Fjender. Ved Flensborg sprængte I Insurgenterne; ved Slesvig har eders Mod og Udholdenhed aftvunget den overlegne Fjende Agtelse; i Sundeved have I trængt Fjenden tilbage med Kjækhed, og i Gaar endelig have I kæmpet som gamle, krigsvante Soldater, og den overlegne Fjendes Forsøg paa at fordrive eder fra eders Stillinger strandede paa eders Fasthed.

For alt dette takker jeg eder! Men den bedste Tak venter eder endnu, thi Fædrelandet vil ikke glemme de brave, der have fægtet for dets Ære og Velfærd, og de Dage, paa hvilke I have kæmpet, ville blive optegnede blandt de hæderligste i dets Historie."

Hedemann.

Fædrelandets Tak, som General Hedemann havde lovet sine Folk, udeblev heller ikke. Alle danske Hjærter fyldtes med Stolthed og Glæde ved Budskabet om de minderige Dage, der først indskreve Dybbøls Navn i Danmarks Historie, og Kongen sendte som Udtryk for de Følelser, der besjælede hele Folket, Soldaterne sin Hilsen.

„Soldater!

Efter Slaget ved Slesvig udtalte jeg for eder, ifølge mit Hjærtes inderste Drift, Beundringen over den hæderfulde Maade, hvorpaa I havde udført det Tilbagetog,

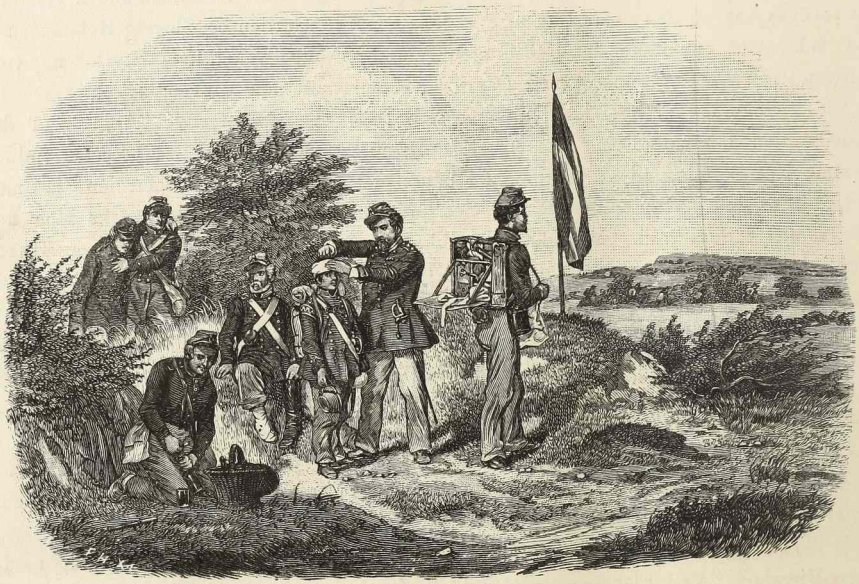

Saaredes Forbinding.

hvortil den langt overlegne Fjende da havde nødt eder, og det Haab, at den almægtige Gud ikke vilde forlade vor retfærdige Sag.

Det uforfærdede Mod og den djærve Udholdenhed, I alle have lagt for Dagen i Træfningerne ved Sundeved og ved Dybbøl, have fornyet eders Krav paa min Beundring, ublandet ladet mig føle den dyrebare Glæde at vide eder, tapre Krigere! som det Lands Sønner, til hvis Konge Forsynet har udkaaret mig, og kronet mit Haab og min Tillid til eder med den skjønneste Vished.

Thi eders Daad, eders Heltemod er intet Blændværk; med uudslettelige

Træk har Billedet heraf afspejlet sig i eders Konges, eders Medborgeres Hjærter; selv eders Fjende vidner om eders Dyder!

Eders Belønning er Kongens og Samtidens dybt følte Erkjendtlighed, evigt Heltery!

Denne Palme vil altid vinke eder til Kampen med Gud for Konge og Fædreland!"

Frederiksborg Slot, den 15de Juni 1848.

Frederik R.

5 Officerer, 9 Underofficerer og 45 Menige havde sat deres Liv til for Danmark paa denne Hædersdag, og alle tre nordiske Riger havde ofret deres Blod for at værne om Sønderjydlands Jord. Ved Siden af 12te Bataillons Chef, den gamle, kjække Oberstlieutenant Morgenstjerne, laa den unge Lieutenant Muus, Svenskerne Somelius og Leijonhufvud, og Danmarks varmtfølende Ven, Nordmanden Løvenskjold. De hvile paa Als mellem de Soldater, der fulgte dem i Døden. — 9 Officerer, 27 Underofficerer og 135 Menige bleve saarede under Kampen, saa Lægerne havde Virksomhed nok. Fra Hegn til Hegn fulgte de ufortrødent Soldaterne for strax at yde Hjælp; de bare deres rigelige Del af Dagens Byrde og delte dens Hæder. Kun 4 Underofficerer og 13 Menige faldt usaarede i Fangenskab.

Tyskernes Tab var noget større, de mistede ialt 24 Officerer og 273 Underofficerer og Menige; af disse maatte 40 gjøre en ufrivillig Rejse til Kjøbenhavn som Fanger.

Den danske Hærs Tab blev dækket ved Tilgang fra Exercerskolerne. Det var just ikke noget imponerende Syn, de nye Rekrutter frembøde, da de mødte paa Dybbøl; det kneb med Munderingssager, saa man maatte tage, hvad der var ved Haanden; gamle, forslidte røde Munderingstrøjer og dito lyseblaa Buxer, et Gevær fra 1822, en Sabel fra 1816 og en Chakot, der vistnok ofte havde paraderet for Frederik VI i hans unge Dage. Felthuer maatte Folkene selv skaffe sig. Tornystre og Feltkapper var der ingen af; hver Mand lavede sig selv en Lærredspose til sit Tøj. Saadan mødte de. Men Humør var der nok af, og Mod og Lyst til at stride for Danmark manglede ikke, saa gav alt andet sig nok. Hver Rekrut blev stukket ind i Rode med en gammel Soldat, der kunde lære ham, hvorledes man slaas med Tysken, og Afdelingerne vare igjen fuldtallige.

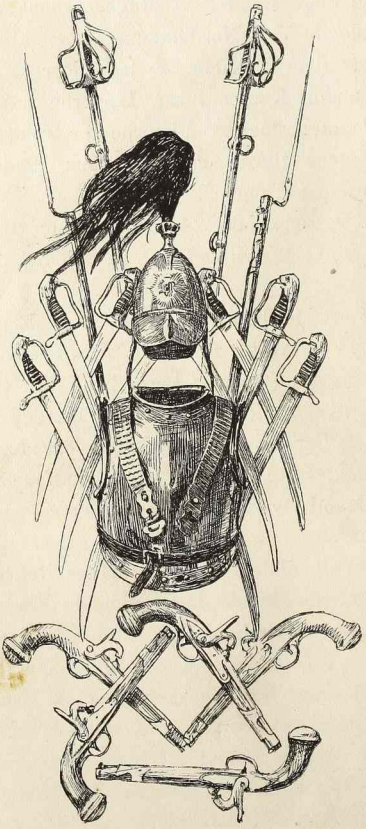

12te Kapitel.

Det første Felttogs Slutning.

»Vel mødt igjen Kong Frederik ved Hæren,
til Kamp beredt den venter paa dit Bud!«

En god Tidende kommer sjælden ene. Netop som Sindene vare stemte til Glæde over Kampene paa Dybbøl, kom ogsaa Efterretningen om, at de ventede svenske nu endelig vilde give Møde. Det svenske Hjælpekorps havde alt længe været samlet i Sydsverrig, og baade Officerer og Menige brændte af Længsel efter at ile deres danske Brødre til Hjælp; men deres Regering ønskede saa længe som mulig at holde sig udenfor Striden og gav derfor kun sit Samtykke til, at et mindre Korps paa omtrent 4000 Mand blev overført til Fyn, uagtet den danske Regering gjorde opmærksom paa, at Fyn aldeles ikke var truet. Dog, til disse diplomatiske Forhandlinger kjendte det store Flertal af Folket intet. Svenskerne kom som vore Brødre og

Hjælpere, derfor vare de hjærtelig velkomne, og derfor var det en Festdag, da de stege i Land.

Om Eftermiddagen den 8de Juni saa' man fra Kjerteminde-Skibsbro de første Transportskibe, og alle strømmede til Havnen for at modtage de kjære Gjæster. En Æresport var rejst, ved hvilken Musikken spillede „Kung Karl den unge hjelte", medens der fra Skibene blev svaret med „Gud sign vor Konge god". Snart vare Svenskerne bænkede ved de festlige Borde, og baade i Tale og Sang lød „Velkommen" dem i Møde. Det var Elfsborgs og Skaraborgs Regimenter, der landede her; samtidig udskibedes andre Afdelinger i Nyborg, hvor de ikke bleve mindre festlig modtagne. Den 16de Juni kom „Svea lifgarde" og „Andra gardet" til Faaborg.

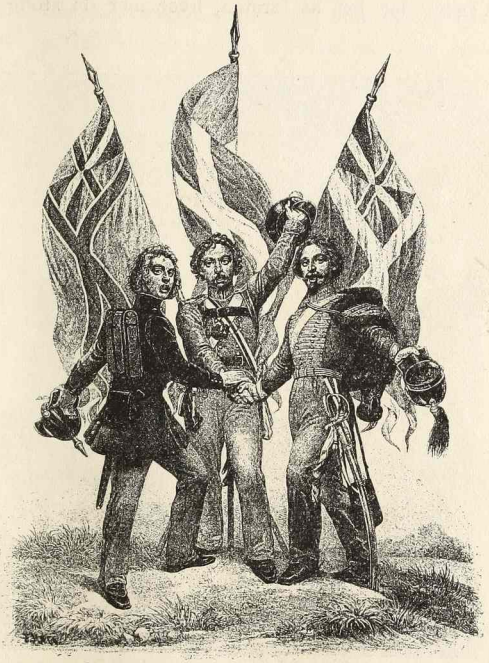

Fostbroderskab.

De i det østlige Fyn landsatte Tropper rykkede snart efter over mod Vestkysten for at tage et Kantonnement mellem Assens og Middelfart. Marschen gjennem Fyn var et Festtog. H. C. Andersen fortæller derom i et Brev fra 1848: „Jeg maa fortælle Dem lidt om de svenske i Fyn; deres Ophold her staar mellem de smukkeste Billeder fra denne Sommer. Jeg saa' deres festlige Modtagelse i Smaabyerne, de vajende Flag, de glade Ansigter. Milevidt ind i Landet stode paa Vejen Skarer af Bønder, gamle og unge, og spurgte forventningsfuldt: „Komme nu de svenske?" Og med Spise og Drikke, med Blomster og Haandtryk modtoges de. Det var hjærtelige Mennesker, vel disciplinerede Soldater, og højst gribende var deres Morgen- og Aftenandagt, Kirketjenesten hver Søndag, alt under aaben Himmel, efter gammel krigersk Brug fra Gustaf Adolfs Tider."

Paa mangen Bondes Væg fandtes senere et tarveligt udført Billede med Underskrift „Fostbroderskab", der forestillede en svensk, en norsk og en dansk

Soldat, som broderlig rakte hverandre Haanden. Det var et kjært Minde om Svenskernes Besøg. Kjøbstæderne stode naturligvis ikke tilbage, og Odense, som Øens Hovedstad, foregik med det bedste Exempel og beredte de gjennemdragende Tropper en smuk Modtagelse.

Den højstbefalende, General Løwenhjelm, tog sit Kvartér paa Wedellsborg. Soldaterne vare mest ældre Folk, enten hvervede eller af „indelta armeen"; de kom prægtigt ud af det med de fynske Bønder; i Fritiden hjalp de med at bjærge den rige Høst, og udrettede Svenskerne ikke andet, saa lærte baade Gjæster og Værter dog her at forstaa, hvor nær de stode hinanden.

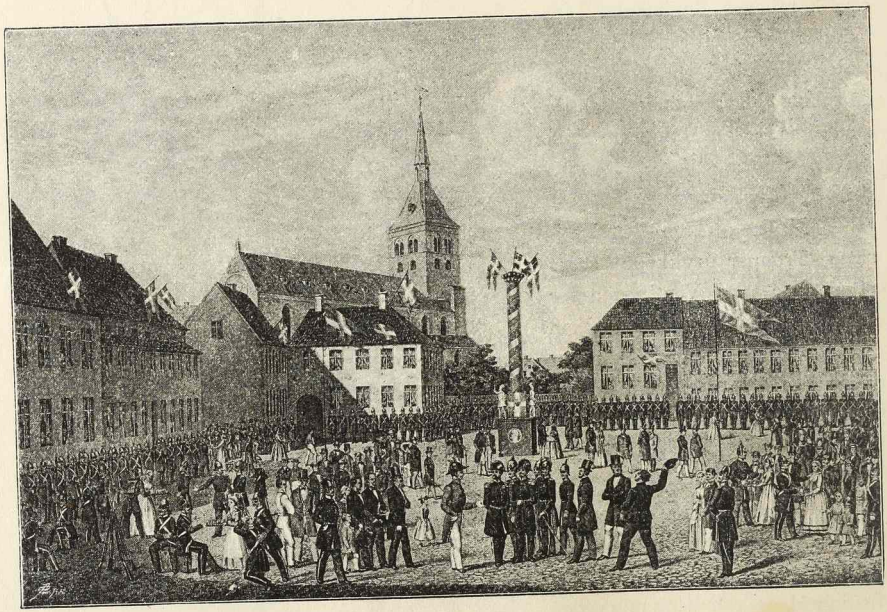

De svenske Hjælpetropper i Odense.

Glæden over Dagene paa Dybbøl og Svenskernes Ankomst blev dog noget formørket ved ugunstige Efterretninger fra det nørrejydske Korps. Da General Wrangel rømmede Jydland, var strax største Delen af vort Rytteri, tilligemed Reservebrigaden, 9de Bataillon, de frivillige Korps og to Batterier blevne overførte dertil, alt under Befaling af Oberst Juel af Rytteriet.

Den 28de Maj, altsaa samme Dag, som vi brød frem fra Als, red Oberst Juels Stabschef, Major Steinmann, til Kolding og fandt Byen forladt af Fjenden; Oberst Juel rykkede efter til Grænsen med hele sit Korps, og da de fremsendte Rytterpatrouiller

meldte, at hele Nordslesvig var forladt, drog han videre over Kristiansfeld til Haderslev og skød sine Forposter frem til Hoptrup, en Mil syd for Byen. De kom derved i Forbindelse med den frivillige Forpostlinje, som den brave, altid ivrige og utrættelige Hans Krüger fra Bevtoft havde indrettet vest paa.

General Wrangel havde, som vi have sét, ved denne Tid samlet sine Tropper nord for Flensborg; General Hedemann ønskede derfor, at Oberst Juel skulde rykke længere frem og besætte Aabenraa, og sendte ham 1ste Reservejægerkorps til Hjælp, men Obersten frygtede for at staa den tyske Hovedhær saa nær med sin svage Styrke og holdt sig forsigtig tilbage. Aabenraa blev derfor kun besat af en ringe Styrke fra Skibene og Kanonbaadene paa Fjorden samt en lille Ingeniørafdeling under Kaptajn Ernst.

Vort Rytteri strejfede ude vest paa for at skaffe Efterretninger om Fjenden. Paa et saadant Strejftog fangede Ritmester Würtzen i Løgumkloster 2 Underofficerer og 20 Menige af Insurgenternes Tropper. General Wrangel ærgrede sig over at være saaledes omsværmet og sendte derfor den 4de Juni en større Kommando paa en Bataillon og et Dragonregiment ud for at rense Egnen. Ritmester Würtzen var ogsaa den Dag paa Færde. Han var draget ud med tre Eskadroner for at indhente Efterretninger om Fjenden og havde sendt dem hver sin Vej for at se saa meget som muligt. Da han uventet stødte sammen med det fjendtlige Dragonregiment, havde han derfor kun en ringe Del af sin Styrke samlet og maatte hurtig gaa tilbage, tæt forfulgt af Tyskerne. Under det voldsomme Ridt styrtede hans Hest, og han blev fangen tilligemed Lieutenant Paulsen og 20 Mand. Den kjække Ritmester maatte tilbringe Resten af Sommeren i Rendsborg, hvad der kun daarlig stemte med hans fædrelandskjærlige, virksomme Sind.

Den preussiske Gardebrigade traf ingen danske i Aabenraa, da den ringe Besætning dér i Tide havde forladt Byen, og Garden blev som Følge af Kampen ved Dybbøl endnu samme Nat kaldet til Hjælp for Hovedkorpset i Sundeved. Oberst Juel følte sig dog meget ængstelig ved med sin lille Styrke at staa saa nær den langt overlegne Fjende, der jo med kort Varsel kunde kaste sig over ham. Han stod derfor stadig paa Spring til at gaa tilbage, naar Fjenden gik frem, og alle Afdelinger fik Paalæg om at vise stor Forsigtighed og holde sig rede til paa første Vink at gaa nord paa igjen. Det er altid en farlig Sag saaledes at staa med det ene Ben løftet til Tilbagetog, især med saa uøvede Tropper, som dem, hvoraf Oberst Juels Fodfolk bestod. 9de Bataillon var den eneste Linjeafdeling i Korpset, de øvrige vare nydannede Reserveafdelinger med nylig indkaldt Mandskab og med faa og lidet øvede Befalingsmænd. Der kom derved en Usikkerhed og Ængstelse ind i Korpset, som skaffede de fjendtlige Friskarer Lejlighed til at spille os et slemt Puds.

Friskarerne havde hidindtil kun spillet en lidet misundelsesværdig Rolle;

med Undtagelse af Aldossers raske Færd i de danskes Ryg under Slesvig-Slaget, havde de endnu ikke øvet nogen Bedrift. Wrangel saa' med Foragt ned paa disse udisciplinerede Skarer, og alle hans undergivne delte i fuldt Maal denne Følelse. Under Marschen nord paa var det blevet Friskarerne forbudt at komme ind i Kjøbstæderne, hvad der havde krænket dem dybt, og efter Indrykningen i Jydland blev det besluttet helt at opløse og hjemsende dem. Ved Udmarschen gjennem Kolding bleve de brave Forkæmpere for den forladte Broderstammes Ret udlète og spottede af de preussiske Gardister, hvad der senere gav en „Digter" iblandt dem Anledning til i en Digtsamling, der besang Friskarernes Bedrifter, at henvende følgende smukke Ord til den preussiske Garde:

„Röthet eure Wangen nicht die Scham,
wenn ich euch den Namen Kolding nenne,
wo ihr, als bestäubt das Freicorps kam,
Spott und Schimf (der euch im Herzen brenne)
uns den matten Kriegern nach geschrien,
und des Hasses Gift uns nachgespien?

„Räuber, Diebe" habt ihr uns genant
— — — — — — — — — —

Da de nærmede sig Rendsborg, bleve Hjærterne dog igjen mildere stemte ved den udelte Sympati, Slesvig-Holstenerne viste dem, og de lode sig i det mindste til Dels overtale til endnu en Tid at vie den undertrykte Broderstamme deres Kræfter. Nogle deltoge i Kystbevogtningen langs Østkysten, andre samlede sig ved Kiel med det lumske Formaal for Øje at ro ud i Baade og entre den danske Korvet „Galatea", der blokerede Fjorden. Planen hertil blev holdt saa godt hemmelig, at man offentlig i Hamborg hvervede Matroser for at sikre sig den nødvendige søkyndige Hjælp. Men den dristige Tanke kom aldrig til Udførelse, enten var Natten for mørk eller for lys, eller Søen var for rolig eller urolig, der var altid noget i Vejen. Desuden var Varslerne ikke gunstige. For at øve sig i at entre, havde Friskarerne faaet en Skonnert udlagt, som en Del af dem skulde forsvare, medens de andre søgte fra Baade at komme op paa den. Uheldigvis havde man glemt, at Skonnerten var helt tom. Da nu hele Besætningen samledes paa den ene Side for at afslaa Angrebet, medens Baadenes Mandskab søgte at klatre op, blev Vægten for stærk, Skonnerten kæntrede, og Friskarerne fik et Bad, der virkede stærkt afkølende paa deres Entrelyst. Expeditionen blev opgiven.

Den bajerske Major von der Tann, der senere indlagde sig stor Berømmelse som Chef for et Hærkorps i Krigen mod Frankrig 1870, havde under sig samlet

en Skare paa omtrent 1200 Mand, delte i 6 Kompagnier. Med denne Styrke drog han til Flensborg og fik af Wrangel Tilladelse til at optræde paa egen Haand mod de danske. Han udtog af hvert Kompagni 60 Mand, satte dem paa udskrevne Bøndervogne, lod nogle enkelte ride forud paa Bønderheste og brød saaledes op den 6te Juni om Eftermiddagen for at forsøge at overfalde de danske i Haderslev. Han drog frem ad Oxevejen, men blev snart ubehagelig overrasket ved allerede ved Rødekro at træffe en dansk Rytterpatrouille. Friskarerne gjorde derfor Holdt og besluttede at afvente Mørket, inden de gik videre; Haderslev blev da for fjærnt

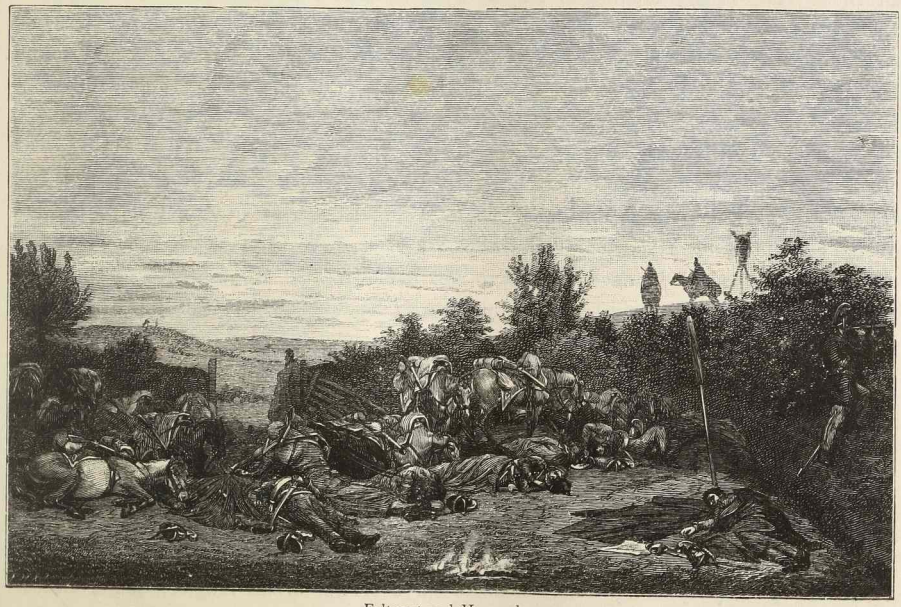

Feltvagt ved Hammelev.

et Maal, og Planen blev derfor forandret til, at Overfaldet skulde gjælde Forposterne ved Hoptrup.

Vore Forposter ventede hvert Øjeblik Angreb af hele Wrangels Hær, og de havde jo Ordre til i saa Fald hurtig at gaa tilbage. Da derfor den stærke Vognrummel blev hørt i Nattens Mørke, og da de omboende dansksindede Bønder gave overdrevne Beretninger om den Styrke, der nærmede sig, saa troede de, at nu var Tiden kommen; de trak sig derfor tilbage og sendte Melding om, at Tyskerne rykkede frem med Tropper af alle Vaaben. Von der Tann og hans

Friskarer traf altsaa Vejen fri; syd for Haderslev bøjede de ud paa den østlige Hovedvej og stode saaledes i Ryggen af Forposterne ved Hoptrup.

Disse havde ved Efterretningen om Fjendens Fremrykning samlet sig og stode ved Midnatstid rede til at tiltræde Tilbagetoget. Føreren, Oberst Benzon, ventede stadig at blive angreben syd fra og marscherede derfor med megen Forsigtighed. Ritmester Marcher red forud med en Husar for at undersøge Vejen. Paa én Gang ser han Bøssepiber blinke i 100 Alens Afstand; Ritmesteren anraaber paa dansk, men faar intet Svar. Han afskyder sin Pistol mod de mørke Skikkelser, kaster sin Hest om og sprænger tilbage, medens Fjendens Kugler suse ham om Ørerne. Han bragte Meldingen om, at Fjenden stod i Ryggen paa vore Tropper. Den forreste Afdeling, den frivillige Husareskadron under Hegermann-Lindencrone, sprængte strax frem ad Vejen for at bringe Efterretningen til Haderslev om Korpsets Stilling. Fra Vejhegnene modtoges Husarerne med en levende Ild, der bragte flere Heste til at styrte og voldte en Del Forstyrrelse, men Eskadronen slap dog forbi med et Tab af 6 Mand og 7 Heste.

Tilbage stod endnu omtrent 300 Jægere af 3dje Reservejægerkorps, 2 Kanoner under Lieutenant Moltke og nogle Ryttere. Mørket gjorde det umuligt at overse Stillingen, og Fjendens Styrke blev i høj Grad overdrevet. Reservejægerne, der baade manglede Uddannelse og bleve slet ledede (en af Kaptajnerne havde i 14 Aar været ude af Tjenesten), holdt kun daarlig Stand. Kanonerne kjørte op paa en Mark og fyrede; men i Mørket kunde de ikke udrette stort, inden de fjendtlige Skytter, dækkede af Grøfter og Hegn, vare dem paa Livet. Vore Ryttere gjorde vel et rask Angreb for at frelse Kanonerne, men formaaede dog kun at faa den ene bort. Da Lieutenant Moltke senere red frem for at se efter den anden, kom han uforvarende ind blandt Friskarerne; først da han blev anraabt paa Tysk, mærkede han sin Fejltagelse. Han vendte sin Hest, men forblev rolig i Skridt og skuffede derved Fjenden, der i Mørket antog ham for en af deres egne. Først da nogle forbigaaende gjorde Mine til at gribe hans Hest ved Tøjlen, gav han den af Sporerne og slap lykkelig bort, uden at blive truffet af de Kugler, der sendtes efter ham. Efter en kort Fægtning søgte vort Fodfolk ud til Kysten og indskibede sig paa et Par Jagter tilligemed den ene Kanon; Rytterne søgte ud vest paa og naaede ad denne Vej Hovedkorpset. Von der Tann og hans Friskarer droge igjen ad Flensborg til, medførende den erobrede Kanon og omtrent 30 Fanger, blandt hvilke Lieutenant Kjær af Husarerne, hvis Hest styrtede under ham ved et Indhug. Paa begge Sider var der nogle og tredive døde og saarede.

Oberst Juel troede først, at hele hans Avantgarde ved Hoptrup var oprevet og lod sig deraf bevæge til den følgende Dag at gaa tilbage over den nørrejydske Grænse med hele sin Styrke. Snart kom Obersten dog til Erkjendelse af, at Tabet var aldeles betydningsløst, og han besluttede derfor at rykke frem igjen;

men baade Krigsministeriet og Overkommandoen misbilligede saa stærkt det forhastede Tilbagetog, at det blev besluttet at give Korpset en anden Fører. General Bülow fik derfor Befaling til at afgaa fra Als med sin Brigade og overtage Befalingen over Tropperne ved Nørrejydlands Grænse. Allerede den 10de Juni rykkede Generalen igjen mod Syd og besatte paany Haderslev, som Insurgenterne forlode uden Kamp.

Kort efter blev det besluttet at forlægge Hærens Hovedstyrke til Nordslesvig. General Hedemann drog derfor selv derover tilligemed Schleppegrell og Rye og efterlod paa Als General Hansen med en mindre Styrke, der indskrænkede sig til at holde Brohovedet i Sundeved besat og skyde enkelte Poster frem paa Dybbøl-Bjærg.

Tyskerne havde efter det mislykkede Angreb paa Dybbøl igjen samlet sig nord for Flensborg. General Wrangel vidste, at der var kommen svenske Tropper til Fyn og ventede et Angreb af en overlegen dansk-svensk Hær i Stillingerne ved Bov. Svenskerne maatte imidlertid efter deres Regerings Befaling ikke forlade Fyn, og den danske Overkommando havde faaet Paalæg om af politiske Grunde at undgaa ethvert større Angreb. Tyskerne fik derfor Ro i Stillingen ved Flensborg.

Næsten hele Juni Maaned gik saaledes hen, uden at der forefaldt noget af Betydning paa Krigsskuepladsen; kun af og til kom det til Smaasammenstød mellem Strejfpartier. Ved et saadant lykkedes det at fange en af von der Tanns Underførere, Kaptajn Reichenbach. Han var med en paa Egnen velkjendt Spion og to Dragoner reden ud for at spejde efter Lejlighed til et nyt Overfald, men heldigvis fik Føreren for en frivillig dansk Patrouilleafdeling, Lieutenant Jagd, Færten deraf og red ud med nogle Dragoner for at søge ham. I Neder-Jersdal traf de lige udenfor Kroen uforvarende paa den tyske Kaptajn, som hurtig kom til Hest, affyrede sin Pistol mod de danske og sprængte bort, tiltrods for et Sabelhug i Nakken, som Dragonunderofficeren fik Lejlighed til at give ham. Reichenbachs hurtige Hest skaffede ham snart et Forspring, men Dragon Ankjær, der fra en Sidevej kom ind tæt paa ham, bibragte ham flere mindre Saar og fangede ham, da hans Hest styrtede ved Hjartbro.

Omtrent samtidig med, at de første svenske Tropper overførtes til Fyn, var Kong Frederik med sin Udenrigsminister rejst til Malmø for dér at træffe Kong Oscar og søge at bevæge ham til at lade sine Soldater gaa over paa Halvøen for at slutte sig til den danske Hær; men dertil var han ikke at bevæge, de maatte kun hjælpe at dække Øerne, der ikke truedes af nogen Fare. Derimod lovede den svenske Konge at virke kraftig for en længere Vaabenhvile og sendte en af sine Adjutanter til Berlin for indtrængende at tale Danmarks Sag hos den preussiske Regering. Kong Frederik lovede, at saalænge disse Forhandlinger stode paa, skulde hans Tropper indskrænke sig til at hævde deres Stillinger, og dette var Grunden til den Uvirksomhed, der blev paalagt den danske Overkommando.

General Wrangel fik snart at vide, at det kun var en lille svensk Styrke, der stod paa Fyn, og at den ikke agtede at forlade denne Ø. Da nu hans egne Tropper vare blevne forstærkede ved nye Afdelinger, besluttede han at rykke frem for igjen at besætte hele Sønderjydlands Fastland. Den 29de Juni om Eftermiddagen angreb den tyske Avantgarde vare Forposter syd for Haderslev og kastede dem efter en kort Kamp ind i Byen. Men her blev Fægtningen staaende. Den fremstormende Fjende modtoges med en saa levende Gevær- og Espingolild fra Døre og Vinduer i den sydlige Udkant, og vore Folk hævdede rask og ufortrøden deres Plads. Ud paa Aftenen gik Tyskerne derfor igjen tilbage.

Den danske Overkommando gjennemskuede hurtig Fjendens Planer og saa' i Fægtningen en Forløber for et almindeligt Angreb den følgende Dag. Da nu Stillingen ved Haderslev kun slet egnede sig til dér at modtage et saadant, blev det besluttet i Tide at undgaa en Hovedkamp ved at gaa tilbage til Kolding. Som Følge heraf brød hele den danske Hær op tidlig den 30te og trak sig nord paa. Tyskerne fandt altsaa Stillingen forladt, og det kom kun til et mindre Sammenstød nord for Haderslev med nogle forsinkede danske Afdelinger. General Wrangel sendte Forbundstropperne tilbage til Sundeved for at dække sig mod nye Frembrud fra Als og lagde Resten af sin Styrke i Nordslesvig, de preussiske Linjetropper omkring Kristiansfeld, Slesvig-Holstenerne mere vestlig og Gardebrigaden ved Haderslev, hvor Generalen selv tog sit Hovedkvartér.

Da Tyskerne saaledes paany vare Herrer over hele Sønderjydlands Fastland, indtraadte der igjen en Tid, hvor Vaabnene næsten fuldstændig hvilede, medens de diplomatiske Underhandlinger traadte i Forgrunden. England havde hidindtil ikke været heldig med sine Mæglingsforsøg, og da Preussen virkelig ønskede at finde en Afslutning af Krigen, bestemte det sig derfor til at henvende sig til Rusland og Sverrig for at paakalde deres Mellemkomst. I Rusland havde Preussen dog kun ringe Held med sig. Den russiske Udenrigsminister, Grev Nesselrode, lod den 6te Juli den tyske Regering vide, at han vedblivende saa' et Overfald fra Tysklands Side i dets Optræden mod Danmark, og at Rusland kun kunde afholde sig fra at gribe ind i Begivenhederne, naar det tyske Forbund lod Nabostaterne være i Fred og ikke søgte at udvide sit Landomraade.

I Sverrig gik det bedre. Ved svensk Mægling lykkedes det her Grev Pourtales, der havde Fuldmagt til at underhandle af Kongen af Preussen, som handlede i eget Navn og for det tyske Forbund, at enes med den danske Udsending, Kammerherre Reedtz, om en Vaabenhvile paa tre Maaneder, under hvilken baade danske og tyske Tropper skulde rømme Hertugdømmerne, undtagen Als og Altona. De i Sønderjydland hjemmehørende Afdelinger skulde blive dér og sættes paa Fredsfod, og Holsten skulde besættes af Hertugdømmets Forbundskontingent, ligeledes bragt paa Fredsfod. Det blev besluttet, at denne Overenskomst skulde betragtes

som afsluttet mellem de to kommanderende Generaler, der altsaa skulde underskrive den, naar Kongerne af Danmark og Preussen havde bekræftet den.

Kongen af Preussen bekræftede ogsaa Overenskomsten med nogle uvæsentlige Forandringer, og den danske Regering bemyndigede General Hedemann til at underskrive den. Det syntes saaledes, som om alt var i Orden, men da de befuldmægtigede fra begge Sider mødtes paa Gaarden Bellevue, syd for Kolding, for at udvexle de bekræftede Dokumenter, fremkom Tyskerne med en Række nye Fordringer, der vare aldeles uantagelige for de danske, og som bragte hele Overenskomsten til at strande. Baade den provisoriske Regering, Forbundsforsamlingen i Frankfurt og hele den offentlige Mening i Tyskland var nemlig misfornøjet med Hertugdømmernes Rømning, og da Preussen saaledes følte, at det stod alene, sendte det hemmelig General Wrangel Befaling til ikke at underskrive den Overenskomst, dets befuldmægtigede Gesandt havde afsluttet paa Preussens og det tyske Forbunds Vegne, og som Kongen af Preussen havde bekræftet.

Saa længe Forhandlingerne paa Bellevue stode paa, havde der været Vaabenhvile; saa snart de vare afbrudte, begyndte Krigen igjen, dog uden at blive ført med synderlig Kraft. General Wrangel turde af Hensyn til de fremmede Magter ikke falde ind i Jydland, og de danske vare for svage til at forsøge et Angreb paa Tyskerne. Kun én Gang foretoges en lidt større Rekognoscering, som førte til, at en mindre Afdeling preussiske Kyradserere bleve tagne til Fange.

General Bülow havde den 7de August indberettet, at han den følgende Dag agtede at rykke ind i det slesvigske, da han gjennem Jagds altid virksomme Patrouillekorps havde modtaget Meddelelse om, at Vestslesvig nu var helt blottet for tyske Tropper, og at kun mindre Afdelinger stode i de østligere Landsbyer, nær Grænsen. Om Aftenen kom en Bonde fra Steppinge, en Landsby omtrent 1 Mil vest for Kristiansfeld, og fortalte, at dér kun fandtes én Eskadron Kyradserere og et Par Kompagnier Fodfolk; General Bülow besluttede derfor at forsøge en Overrumpling af disse Tropper og overdrog Ritmester Marcher Udførelsen af dette Hverv. Foruden Ritmesterens egen Husareskadron skulde én Eskadron Dragoner, tre Kompagnier af 3dje Reservejægerkorps, de frivillige fra Aarhus og Holstebro, samt de ridende Herregaardsskytter fra Jydland, under Holstein-Rathlau, underlægges ham.

Ved Daggry den 8de brød Styrken op. Det blev en brændende varm Dag, og vedholdende Regnvejr i de foregaaende Dage havde gjort Vejene næsten ufremkommelige. I en lang, tynd Kolonne æltede Reservejægerne frem ad de smalle, tæt indhegnede Veje, og Humøret sank betydelig, efterhaanden som Varmen blev utaalelig og Trætheden steg. Ved Gaarden Toggerup stødte de forrest ridende Herregaardsskytter paa en Kyradserpatrouille paa tre Mand. Holstein-Rathlau skød Hesten under den ene af dem og fangede ham og en anden Kyradser,

den tredje flygtede vest paa. Et skarpt Skud frisker altid op, og Synet af et Par Fanger virker paa Soldaten, som det første Vildt i Tasken paa Jægeren; Trætheden glemmes, og Kolonnen skrider raskere frem. Kun de forreste kunne se, hvad der foregaar, men noget maa der være paa Færde; der svinges ind til Siden og tages Stillinger langs Hegn og Gærder. Det er en Udflyttergaard, omtrent 1500 Alen fra Steppinge, som bliver omringet. Fra dens Luger og Vinduer skydes paa vore Folk, og indenfra høres Raab og Hestetrampen. To preussiske Kyradserere komme ridende ud ad Porten, den enes Hest bliver strakt til Jorden; de vende ilsomt om, og Porten smækkes i.

Paa én Gang slaas Porten op igjen, og med Raabet „Vorwärts Kärls" sprænger en Officer frem; men ingen følger ham. Alene rider han mod den nærmeste Herregaardsskytte og retter et vældigt Hug med sin Pallask mod hans Hoved. Riffelen, som Skytten netop har hævet til Skud, afbøder dog Slaget, men til Held for Preusseren falder Fænghætten af, og Skuddet klikker. Rytteren sprænger videre, medens Kuglerne suse om ham, og han undkommer til Steppinge.

Her er man alt bleven opmærksom paa Kammeraternes Stilling i Udflyttergaarden og rykker frem for at komme dem til Hjælp. Da Ritmester Marcher sér, at Fjenden er paa Benene og talrig, vil han ikke indlade sig i en større Kamp, der laa udenfor Planen og let kunde skaffe ham hele den omkringliggende tyske Styrke paa Halsen. Han lader derfor blæse „tilbage". Soldaterne, der betragte Kyradsererne i Gaarden som sikkert Bytte, adlyde kun langsomt og tøvende Signalet, og næppe ere de komne nogle Hundrede Alen bort, førend det viser sig, at Holstein-Rathlau mangler. Der maatte da strax igjen blæses „fremad". Det preussiske Fodfolk havde da alt naaet Gaarden, men foran denne red Holstein-Rathlau paa en højbenet Kyradserhest, fulgt af 20 afvæbnede Kyradserere, der bleve bevogtede af 4 til 6 Reservejægere. Den kjække Fører for de jydske Herregaardsskytter var med en tre, fire Reservejægere trængt ind i Gaarden gjennem en Sidedør og havde faaet Kyradsererne til at overgive sig og følge med ham.

Ritmester Marcher trak sig nu med sine Fanger tilbage til Brigadens Hovedstyrke. Ved denne havde 2den Bataillons 1ste Kompagni fanget en Kyradserpatrouille paa 10 Mand, saaledes at i det hele 34 Underofficerer og Menige og 31 Heste den Dag faldt i vore Hænder, medens vi selv kun havde 1 Mand saaret og mistede 1 Fange. Om Aftenen indtog Brigaden igjen sin tidligere Stilling.

Overfaldet ved Steppinge vakte en Del Opsigt. Fra Sverrig kom endog en Note om, at man haabede, de danske vilde afholde sig fra slige Foretagender, der kun opirrede Stemningen og vanskeliggjorde Underhandlingerne. Det blev derfor sidste Gang den danske og den preussiske Soldat det Aar mødtes til Kamp, men begge havde de paa Valpladsen lært at agte hinanden som tapre Krigere.

Med den nære Afslutning af Fjendtlighederne for Øje blev der foretaget

PREUSSERNES FARVEL
til
DEN TAPRE LANDSOLDAT.

BIBLIOTHECA REGIA
MONACENSIS

en Omskiftning i den højeste Kommandopost i den danske Hær. General Hedemann blev kaldet til Kjøbenhavn og beordret til at være Formand i en Komité til Indstilling om Forfremmelser ved Hæren; i hans Sted overtog General Krogh Overbefalingen. Han var Hærens ældste General, og man mente derfor, ved at give ham Kommandoen, intet at foregribe med Hensyn til et fremtidigt Valg, hvis Krigen brød ud paany. Han kom heller ikke den Gang til at føre Hæren mod Fjenden, thi den 26de August bleve Vaabenstilstands-Betingelserne underskrevne i Malmø. Stilstanden skulde gjælde i syv Maaneder til Lands og til Søs, med en Maaneds Opsigelse for hver af Parterne. Blev den ikke opsagt, skulde den betragtes som forlænget; blev den opsagt, kunde begge Parters Hære igjen indtage de Stillinger, de nu havde. Blokaden af de tyske Havne skulde strax hæves, og alle tagne Skibe skulde frigives eller erstattes; til Gjengjæld skulde Tyskerne holde Danmark skadesløs for Udskrivningerne i Jydland. Alle Fanger skulde strax sættes i Frihed. Holsten og Sønderjydland skulde rømmes baade af danske og tyske Tropper; dog maatte de danske holde Als besat med 2000 Mand, og et tilsvarende Antal tyske Tropper kunde efterlades i Hertugdømmerne for at bevogte Hospitaler og Depoter. I Sønderjydland skulde Ordenen opretholdes af de fødte Slesvigere, der som Soldater befandt sig i militær Tjeneste i Hertugdømmerne ved Vaabenhvilens Afslutning, og som til det Øjemed skulde ordnes i særskilte Korps; i Holsten blev hele Hertugdømmets Forbundskontingent under Vaaben. Regeringen skulde føres af en Styrelse paa 5 Medlemmer, hvoraf 2 valgtes af Kongen af Danmark, 2 af Kongen af Preussen og 1, som Formand, af begge Monarker i Forening.

Hermed var det første Felttog sluttet, og den danske Soldat og det danske Folk kunde med Stolthed se tilbage paa, hvad der var udrettet. Navnene Bov, Slesvig og Dybbøl vare med lysende Skrift blevne indskrevne i Danmarks Historie. Med 12000 Mand havde vi mødt op ved Danevirke ved Felttogets Begyndelse, og nu, ved dets Slutning, stode over 25000 danske Mænd under Vaaben, rede til at stride for deres Land. Baade Konge og Folk paaskjønnede varmt, hvad Soldaten havde udrettet. Kongen udmærkede alle dem, der særlig havde gjort sig fortjent dertil; Hærens unge Stabschef blev saaledes forfremmet til Oberstlieutenant og udnævnt til Ridder af Danebroge. I September Maaned rejste Kong Frederik til Als, og den 13de holdt han dér Revue over General Hansens Tropper, som stode opstillede, dels i Brohovedet og Batterierne, dels paa en Mark ved Kettinge. Kongen henvendte nogle hjærtelige Ord til hver Afdeling og overrakte selv Udmærkelsestegnet til dem, der havde gjort sig værdige dertil.

Fra Als drog Kongen over Fredericia til Vejle, hvor Hæren den 18de September stod opstillet paa Lerbækgaards Marker. Da Kongen kom ridende i Spidsen for sin Stab, modtoges han af jublende Hurraer, baade fra Soldaterne og

de talrige Tilskuere. I hans Følge red daværende Prins Kristian, vor nuværende Konge, ham søgte mange Blikke, som den Prins, der blev Danmark tro i Nødens Stund. Efter Revueen holdt Tropperne Hvil paa selve Revuepladsen. Kongen samledes med en stor Mængde Officerer til en Frokost, som var anrettet paa Grønsværet. Under denne var det, at H. P. Holsts smukke Sang: „Vel mødt igjen Kong Frederik ved Hæren" blev afsunget. — Sangen indeholder som bekjendt en Protest mod Slesvigs Deling, en Tanke, som allerede den Gang var oppe, og som

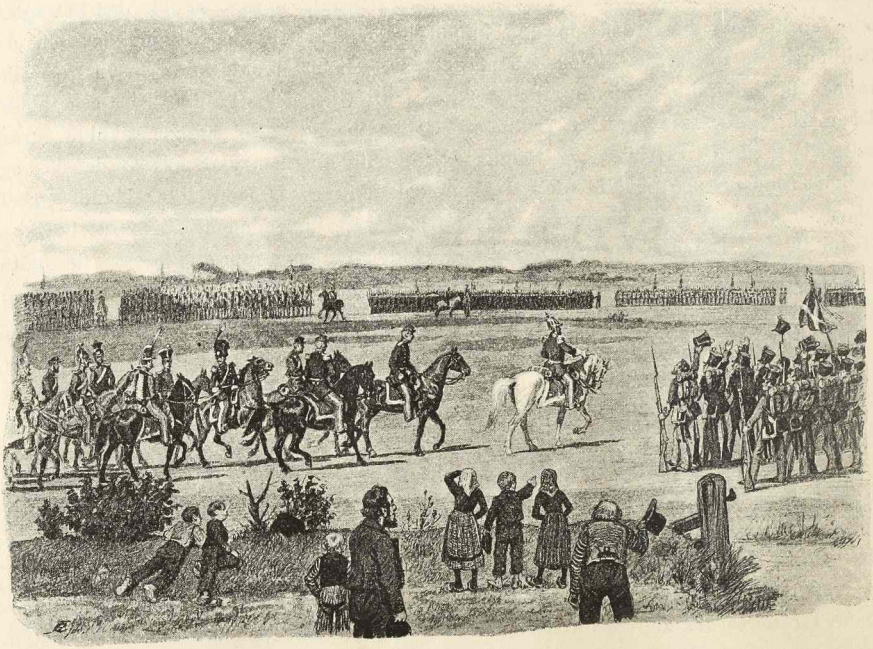

Hærskuet paa Lerbækgaards Mark.

havde Talsmænd ikke alene i Befolkningen, men i selve Ministeriet. Folkets store Flertal var derimod afgjort imod denne Løsning af det slesvigske Spørgsmaal. Sangens sidste Vers lyder:

„Se, der er nok, der vil udfylde Pladsen,
se der er nok, der kæmpe vil som han;
men ikke én, der er i hele Massen,
der vil se delt sit skjønne Fædreland.

„Det skal ej ske!“ det Løfte har du givet,
„det skal ej ske!“ fra Folket lød igjen.
Og Kongen tro i Døden, som i Livet,
„det skal ej ske!“ vi sværge her som Mænd.“

Da dette Vers var sunget, rejste Kongen sig synlig bevæget, greb sit Glas og udtalte med høj Røst: „Det skal ej ske!“ En rungende Jubel fra den omstaaende Mængde besvarede dette kongelige Løfte, en Jubel, som snart gav Gjenlyd over hele Landet. Ingen af de tilstedeværende glemte senere det mindeværdige Hærskue paa Lerbæk Mark, og Sangen: „Vel mødt igjen Kong Frederik ved Hæren“ skulde siden ofte lyde til Kongen, naar han færdedes blandt sine Soldater, indtil den for sidste Gang lød over til ham, da „Slesvig“ med Kongeflaget paa halv Stang og Kongens Kiste paa Dækket stævnede fra Flensborg til Kjøbenhavn og under Vejs mødte andre Skibe, tæt ladede med danske Soldater, der droge over til en ny Kamp for Danmarks gamle Grænseland.

1849.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

1ste Kapitel.

Under Vaabenstilstanden.

»Eja, hvor man tumler med Sønderjydlands Land!
Vildtysken, han raser saa meget, som han kan;
alt dansk skal lægges øde og kvæles i sin Rod,
ej mere maa der kvædes om gamle Danebod.«

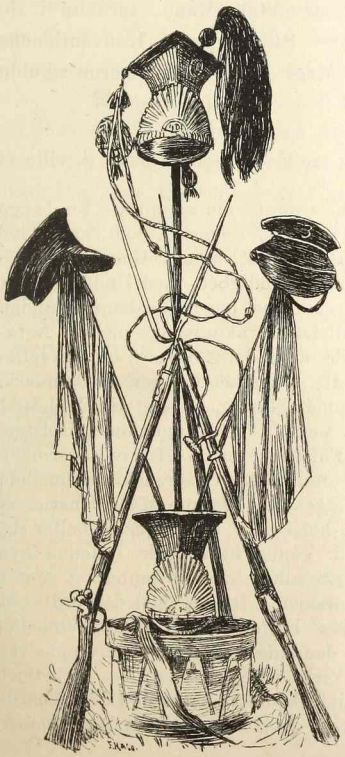

Betingelserne i den Vaabenstilstand, som den 26de August var bleven afsluttet i Malmø, og hvorved Felttoget i 1848 endte, vare ikke gunstige for Danmark, som derved forpligtede sig til at hæve Blokaden, frigive de opbragte Skibe og overlade Sønderjydland til en Regering, som, med Undtagelse af dens Præsident, vilde komme til at bestaa af mer eller mindre udprægede Slesvig-Holstenere, og til en Besætning af Tropper, som havde tjent i Insurgenthæren. Men paa den anden Side indeholdt dog ogsaa Konventionen saadanne Bestemmelser, at den danske Regering maatte antage ved dem at have sikret den danske Befolkning i Hertugdømmet Slesvig mod altfor store Overgreb fra Slesvig-Holstenernes Side. Det var saaledes vedtaget, at den energiske og loyale Grev Carl Moltke skulde være Præsident i Fællesregeringen for Hertugdømmerne, at ingen af de oprørske Love, som vare udstedte siden 17de Marts s. A., skulde være gjældende, at kun 2000 Mand Forbundstropper skulde blive tilbage i Hertug-

dømmerne for at bevogte Depoter og Lasareter, og endelig, at kun indfødte Slesvigere maatte danne Besætningstropperne i Slesvig. Var Overenskomsten bleven overholdt efter dens Ord og efter dens Aand, saa vilde Tilstanden i Slesvig have været taalelig for de danske under Vaabenstilstands-Perioden, men naar undtages, at Forbundstropperne virkelig trak ud af Hertugdømmerne, saa blev ikke en eneste af de nævnte, i Danmarks Favør vedtagne Betingelser opfyldte, ja, de fleste blev der handlet stik imod, og Slesvig-Holstenerne huserede i Hertugdømmerne under den hele Vaabenstilstand værre end nogensinde før.

Da Vaabenstilstands-Betingelserne bleve bekjendte i Hertugdømmerne, vakte de almindelig Røre i Gemytterne. Den provisoriske Regering, af hvilken Olshausen var udtraadt i Sommerens Løb, nægtede ligefrem at anerkjende Konventionens Gyldighed, eftersom den ikke var stadfæstet af den tyske Centralmagt, og den opfordrede General Wrangel til som Forbundsgeneral ikke at efterkomme dens § 6, ifølge hvilken Forbundstropperne skulde rømme Hertugdømmerne. Generalen tog dog denne Gang intet Hensyn til Centralmagten, men iværksatte efterhaanden Udmarschen, idet han efterlod de konventionsmæssige 2000 Mand, fordelte i de større Stæder, under General Bonins Kommando. — Skjønt det i Konventionens § 7*) udtaltes, at Udøvelsen af den lovgivende Magt i Hertugdømmerne skulde

---

*) Da de nærmest følgende Begivenheder dreje sig om Udførelsen af denne §, ville vi her anføre den ordret:

„De tvende kontraherende Parter ere komne overens om at oprette for begge Hertugdømmerne under Vaabenstilstanden en kollektiv Regering, som skal udøve sine Funktioner i Hs. Majestæt Kongen af Danmarks Navn, i Hans Egenskab af Hertug af Slesvig og Holsten og med samme Myndighed, med Undtagelse af den lovgivende Magt, hvis Udøvelse skal hvile, saa længe Vaabenstilstanden varer. Denne Regering skal bestaa af 5 Medlemmer, at udvælge mellem Notabiliteterne i begge Hertugdømmer, som nyde almindelig Agtelse og Anseelse. 2 af disse Medlemmer skulle udnævnes af Hs. Majestæt Kongen af Danmark, Hertug af Slesvig og Holsten, for Hertugdømmet Slesvig, og 2 af Hs. Majestæt Kongen af Preussen paa det tyske Forbunds Vegne for Hertugdømmet Holsten.

Det 5te Medlem, der skal udøve Præsident-Funktionerne i Kollektiv-Regeringen for begge Hertugdømmerne, skal udnævnes efter fælles Ovserenskomst mellem ovennævnte Deres Majestæter. Det er vedtaget, at hverken Medlemmerne af den fra den 17de Marts fungerende, slesvig-holstenske Regering, ej heller de, der have dannet Regeringen efter denne Tid, kunne have Sæde i denne nye Regeringskommission, som skal træde i Virksomhed snarest mulig og senest 14 Dage efter nærværende Kommissions Underskrift. Det er ligeledes vedtaget, at alle Love, Anordninger og administrative Forholdsregler, hvilkesomhelst, der ere udgaaede for Hertugdømmerne siden den 17de Marts sidstleden, ophæves fra det Øjeblik den nye Bestyrelse træder i Virksomhed, hvilken dog er beføjet til atter at sætte saadanne, senere end til hint Tidspunkt udgaaede Love, Anordninger og administrative Forholdsregler i Kraft, hvis Bibeholdelse forekommer

hvile under Vaabenstilstanden, saa indkaldte den provisoriske Regering strax den slesvig-holstenske „Landsforsamling“ til Møde i Kiel den 4de September, og denne Forsamling vedtog samme Dag en Beslutning, ifølge hvilken den benægtede Gyldigheden af den mellem Preussen og Danmark sluttede Overenskomst. I Løbet af de næste 4 Dage behandlede og vedtog Forsamlingen en Grundlov for den „slesvig-holstenske Stat“, og den provisoriske Regering underskrev denne samme Dag, som den var vedtaget, den 9de September. At man havde saa stor Hast med at faa Grundloven vedtagen og stadfæstet, vil let forstaas, naar man erindrer, at den 10de September var den yderste Frist, indenfor hvilken Fællesregeringen ifølge Konventionen skulde overtage Styret. Dette kunde imidlertid, af Grunde, som vi ret strax skulle meddele, ikke ske, og indtil langt ind i Oktober Maaned vedblev den slesvig-holstenske „Landsforsamling“ at holde Møder og give Love, og den provisoriske Regering at udskrive og inddrive Skatter til den slesvig-holstenske Kasse, at udskrive og inddrive Rekrutter til den slesvig-holstenske Hær, at arrestere danske Borgere og Embedsmænd, at undertrykke det danske Sprog, at straffe Brugen af det danske Flag, kort sagt at regere, som om der aldrig havde existeret en Overenskomst af 26de August mellem Kongen af Danmark og Kongen af Preussen paa det tyske Forbunds Vegne.

Et betegnende Exempel paa Forholdene i Nordslesvig under Vaabenstilstanden er Episoden i Haderslev den 6te Oktober. Som det vil erindres, faldt Frederik den 7des Fødselsdag paa denne Dato. Borgerne i Haderslev fejrede Dagen dels med Flagning fra Skibene i Havnen og fra Husene, dels ved en festlig Sammenkomst om Aftenen. Dette var den af Oprørsregeringen indsatte Politimester for meget, og uheldigvis fandt han et villigt Redskab for sine danskfjendtlige Følelser i den badensiske Styrke, som var bleven efterladt for at bevogte et Depot, Et Kommando med skarpladte Geværer marscherede op i Havnen og tvang Skibsførerne til at stryge Danebrog. Om Aftenen indfandt Politimesteren og den badensiske Kommandant sig i Lokalet, hvor Borgerne holdt Fest, og som ved deres Ankomst gjenlød af patriotiske Sange. Han befalede de tilstedeværende øjeblikkelig at forføje sig bort, og da Gjæsterne protesterede mod denne despotiske og meningsløse Ordre, rykkede Soldater ind og ryddede Salen med Bajonetterne, hvorved 9 af Byens Borgere bleve saarede.

---

den uundværlig eller nyttig for de løbende Sagers regelmæssige Gang, men som dog ikke skulde indeholde noget, der strider imod Bestemmelserne i Artikel 11. (Artikel 11 udtaler, at den endelige Fred i ingen Henseende maa præjudiceres).“ Ved en Tillægsbestemmelse til § 7 udvalgtes Medlemmerne af denne Regering: Grev Carl Moltke-Nütschau, Præsident, Kammerherre, Baron Heintze, Etatsraad Prehn, Landfoged Boysen og Overappellationsraad Preusser, foruden et tilsvarende Antal Suppleanter.

I Begyndelsen af September traadte Prinsen af Noer ud af den provisoriske Regering, med hvis øvrige Medlemmer han i ingen Henseende stemmede overens, hvorfor han ogsaa havde været uden al Indflydelse. Samtidig nedlagde han — dog næppe ganske frivillig — Kommandoen over den slesvig-holstenske Hær, til hvis øverstkommanderende Bonin udnævntes (se næste Kapitel).

Allerede den 2den September havde Carl Moltke fra Lübeck tilskrevet de fire til Medlemmer af Fællesregeringen udsete Personer om at give Møde i Løbet af de nærmest følgende Dage paa Grev Blomes Gods, Heiligenstedten, i Nærheden af Itzehoe, for at træffe nærmere Aftale forinden Regeringen blev installeret. Den 3dje indfandt han sig selv tilligemed Kammerherre Reedtz og Major Wildenbruch, henholdsvis den danske og den preussiske Regeringskommissær, paa Heiligenstedten.

Grev Carl Moltke.

Saa snart Moltkes Tilstedeværelse paa det nærliggende Herresæde blev bekjendt i Itzehoe, kom der stærkt Røre i Befolkningen. Pøbelen arresterede Moltkes og Reedtz's Sekretærer, som havde taget Ophold i Byen, tvang Postmesteren til at udlevere sig de til Moltke adresserede Breve og drog den 4de September i en stor Skare ud mod Heiligenstedten. Her var imidlertid Amtmanden kommen tilstede for indstændig at anmode Moltke om uopholdelig at forlade Egnen, da han ikke var istand til at beskytte ham mod den ophidsede Pøbel; da Major Wildenbruch heller ikke mente at kunne udrette noget i den Retning, besluttede Moltke sig til at rejse. Han tog over Hamborg og Lübeck til Als. Allerede i Hamborg modtog han i Løbet af et Par Dage Svarskrivelser fra de fire valgte Regeringsmedlemmer, som alle erklærede, at de ikke kunde indtræde i en Regering, hvori Carl Moltke skulde være Præsident. Lignende Svar fik han fra de fire Suppleanter, som han dernæst tilskrev.

Grev Moltke, som nu var den eneste Repræsentant for den konventionsmæssige Regering, skrev gjentagende fra Sønderborg til General Bonin for at erklære denne, at han var rede til ene at etablere Regeringen i Flensborg, og for at anmode ham om at være ham behjælpelig med dette Skridt; men Bonin svarede, at han kun kjendte Moltke som privat Person, og raadede ham fra at indfinde sig personlig i Hertugdømmet.

Forgjæves gjorde den danske Regering Kabinettet i Berlin opmærksom paa, at den Modstand, som Gjennemførelsen af Vaabenstilstands-Betingelserne mødte i Slesvig og Holsten, var en Krænkelse, der ramte Kongen af Preusson ligesaa

godt som Kongen af Danmark, og at Kongen af Preussen som Med-Kontrahent var forpligtet til at bidrage sit til at skaffe de i Konventionen vedtagne Bestemmelser Lydighed. Forgjæves rejste Kammerherre Reedtz til Berlin for at paaskynde Udnævnelsen af to nye Medlemmer af Fællesregeringen for Holstens Vedkommende; Preussen svarede, at Danmark først maatte gjøre den Indrømmelse, at Carl Moltke blev erstattet med en i Hertugdømmerne mere velsét Person. Hertil svarede den danske Regering bestemt nej. Den udnævnte to nye Regeringsmedlemmer for Slesvig, nemlig Amtmand i Haderslev Amt, Johannsen, og Biskoppen paa Als og Ærø, Hansen, hvilke i Forbindelse med Carl Moltke foreløbig skulde overtage Regeringen i Hertugdømmerne under Navn af den kgl. Immediatkommission. Denne tog Sæde i Sønderborg, hvor den begyndte sin Funktion den 18de September. Uheldigvis havde denne Regering ingen Magtmidler, hvorved den kunde gjøre sine Beslutninger gjældende, og dens Virksomhed blev derfor ogsaa fuldstændig frugtesløs. General Bonin sendte den Skrivelse tilbage, hvori Kommissionen meldte ham sin Installation, og nægtede at træde i Forbindelse med en Regering, som han maatte betragte som ulovlig; samtidig udsendte han en Rundskrivelse til alle Pladskommandanter i Hertugdømmerne, hvori han stemplede Immidiatkommissionen som en ulovlig Regering, hvis Indflydelse paa Befolkningen af al Magt skulde forhindres. Den provisoriske Regering lod udgaa Ordre til alle Landets Politiøvrigheder om at arrestere de tre Personer, som dannede Kommissionen, hvor disse maatte antræffes, og behandle dem efter Loven. Heller ikke den preussiske Regering vilde anerkjende Immidiatkommissionen som et lovligt Surrogat for den i Malmøer-Konventionen vedtagne Fællesregering.

For ret at forstaa den Ligegyldighed, eller maaske rettere, den Sympati, hvormed Preussen traadte op ligeoverfor Slesvig-Holstenernes aabenbare Trods, mod Betingelserne i en Overenskomst, som den preussiske Konge havde forpligtet sig til at gjennemføre og overholde, er det ikke nok at kjende den Elasticitet i Retsbegrebet, som til alle Tider har udmærket dette Lands Regering, men man maa ogsaa se hen til Forholdene i Frankfurt, hvorfra Tyskland paa denne Tid blev regeret, og hvor Preussen ikke for det lille Danmarks Skyld vilde sætte sin Indflydelse overstyr.

Forbundsdagen var opløst den 12te August, og en Centralmagt, der bestod af en Rigsforstander og et Parlament, var oprettet for Tysklands Fællesanliggender. Denne Regering var skabt af det unge Tyskland; den var følgelig yderst demokratisk og yderst national. Hvad Under da, at Slesvig-Holsten var dens Kjælebarn. Kun med Nød og næppe og kun ved den preussiske Indflydelse holdtes de republikanske og de yderlig gaaende radikale Anskuelser Stangen i Parlamentet, men til Gjengjæld maatte Preussen ogsaa være meget forsigtig i sin Optræden lige overfor denne Forsamling. Da Vaabenstilstands-Betingelserne bleve Parlamentet

meddelte, vakte de stærkt Røre mellem de deputerede, og da den gamle Professor Dahlmann, Slesvig-Holsteinismens Fader, stod op og deklamerede, at Tysklands Ære var traadt under Fødder, hilstes hans Ord af øredøvende Skrig, hvori Forbitrelsen gav sig Luft. Med stor Majoritet blev det vedtaget at nægte Vaabenstilstanden Stadfæstelse og at standse de tyske Troppers Udmarsch af Hertugdømmerne. Rigsministeriet, med hvis Fuldmagt og Billigelse Preussen havde afsluttet Vaabenstilstanden, traadte af, men da det viste sig umuligt at danne et nyt Ministerium, blev det gamle foreløbig ved Roret. Efter flere Dages heftige Debatter, gjorde Hensynet til Preussen sig dog saa meget gjældende, at Parlamentet den 16de Septbr. efter en ny Afstemning vedtog, at den afsluttede Vaabenstilstand skulde være gjældende, for saa vidt den endnu lod sig udføre. Denne snedige Tilføjelse gav Preussen og Slesvig-Holstenerne senere en velkommen Lejlighed til paa mange Maader at omgaa og ignorere de vedtagne Betingelser. Imidlertid havde de voldsomme Forhandlinger og højtravende Deklamationer i Parlamentet ophidset Befolkningen, og da denne fik at vide, at Vaabenstilstanden var vedtagen, vendte dens Forbitrelse sig mod Forsamlingen. Et Oprør udbrød i Frankfurt den 17de September; man vilde storme Paulskirken, hvor Parlamentet havde Sæde, men preussisk Militær drev Oprørerne tilbage. Først den 18de om Aftenen, efter at Militæret var betydelig forstærket, lykkedes det at dæmpe Bevægelsen. En skrækkelig Episode under denne var Mordet paa de to preussiske deputerede, Fyrst Lichnowsky og General Auerswald, som begge havde stemt for Vaabenstilstanden.

Efter disse Begivenheder blev Preussen ikke mere medgjørlig end tidligere. Regeringen vedblev at fordre som nødvendig Betingelse for at kunne indføre ordnede Forhold i Hertugdømmerne, at Danmark gjorde Indrømmelser med Hensyn til Fællesregeringens Sammensætning. Samme Fordring stillede ogsaa Centralmagten, med hvilken Danmark nu traadte i direkte diplomatisk Forbindelse, og denne Fordring blev yderligere støttet af den venskabelige Magt, England.

For Danmark var hele denne Situation yderst pinlig. Vi havde for vort Vedkommende punktlig opfyldt Vaabenstilstandens Betingelser, men da Modparten ikke gjorde det samme, og vi opfordrede ham hertil, stødte vi paa en Mur af Trods, Troløshed og Retsfornægtelse, som ikke lod sig bryde. I Slesvig blev alt, hvad der var dansk, haanet og traadt under Fødder, værre end nogensinde før, og hertil maatte den slagfærdige danske Hær fra Grænsen være passivt Vidne. Stemningen i Befolkningen var harmfuld, og da Vreden ikke kunde naa de rette skyldige, vendte den sig mod Ministeriet, som man beskyldte for Mangel paa Energi og Dygtighed. — Sverrig trak i September sine Tropper paa Fyn hjem og forholdt sig senere ligegyldig eller i det mindste passiv lige overfor Begivenhederne. De venskabelige Magters Optræden var af den Natur, at den hverken gjorde Gavn

eller Skade, undtagen Englands, som vel nærmest gjorde Skade. Mere end én Gang under den nys beskrevne Periode følte den danske Regering Tilbøjelighed til at lade vore Tropper rykke ind i Sønderjydland og med Magt sætte Konventionens Bestemmelser igjennem, og mere end én Gang blev den opfordret af den energiske Carl Moltke til dette Skridt. Men man maatte i saa Fald være forberedt paa, at der ikke vilde gaa mange Dage, før en overlegen Forbundshær atter rykkede over Grænsen, og man maatte tage i Betragtning, at vi gik en Vinter i Møde, under hvilken der maatte gjøres Afkald paa Flaadens Medvirken i Krigsbegivenhederne, ikke alene den direkte Deltagelse i disse, men den indirekte, nok saa væsentlige, som bestod i Opbringelse af tyske Handelsskibe og Blokade af tyske Havne. Udsigten til virkelig at udrette noget ved at gjenoptage Fjendtlighederne var derfor mindre end ringe, og Følgerne kunde blive meget skæbnesvangre; man kan derfor kun anerkjende, at Regeringen ikke gav efter for sin berettigede Indignation, men fulgte Klogskabens Stemme. Imidlertid blev Tilstanden for de danske Sønderjyder med hver Dag værre og værre, medens Haabet om at forbedre den ad Rettens og Billighedens Vej bleve mindre og mindre, saa at Regeringen ganske naturlig blev ført hen til at forsøge paa, om den ikke ved at gjøre de forlangte Indrømmelser kunde bringe en taalelig Situation for de danske i Slesvig tilveje.

Den 12te Oktober undertegnede Kammerherre Reedtz paa den danske og Grev Dönhoff paa den preussiske og tyske Regerings Vegne i Berlin en Protokol, ifølge hvilken den Fællesregering, som under Vaabenstilstanden i Kongen af Danmarks Navn skulde bestyre Hertugdømmerne, kom til at bestaa af: Grev Rewentlow-Jersbeck som Præsident, og iøvrigt af de Personer, som vare nævnte i Malmø-Overenskomstens Tillægsartikel, med Undtagelse af Etatsraad Prehn, der blev erstattet med Kammerherre A. Moltke. — Den 22. Oktober traadte den provisoriske Regering af, og Fællesregeringen blev installeret paa Gottorp af den tyske Forbundskommissær, Hr. Stedmann, og af den danske, Kammerherre Reedtz.

I Danmark haabede man, at denne Regering, som det jo kun var lykkedes at danne ved den danske Regerings Eftergivenhed, vilde bringe, om end ikke fuldt ud rolige Tilstande tilveje, saa dog Tilstande, der mere svarede til en Vaabentilstand end de tidligere, under hvilke man hver Dag maatte være forberedt paa en Gjentagelse af Fjendtlighederne. Dette Haab, i Forbindelse med den Omstændighed, at Hæren efter et anstrængende Felttog trængte til i nogen Tid at komme under fredelige Forhold for at udhvile, for at faa sine Tab erstattede og for delvis at omorganiseres, bevægede Krigsministeren til midt i Oktober Maaned at beordre Felthæren opløst og de forskjellige Afdelinger sendte tilbage til deres Garnisonsbyer, hvorfra det ældre Reservemandskab blev hjemsendt, og Hjemforlovning inden for en vis Grænse tilladt mellem de yngre Mandskaber. Paa Als tilbageholdtes i Henhold til Malmø-Overenskomsten 2000 Mand under General Hansens Kommando.

Ogsaa største Delen af Flaaden hjemkaldtes; kun et Par Skibe bleve tilbage ved Sønderborg til General Hansens Raadighed.

Den 25de Oktober vare omtrent alle Afdelingerne paa Vejen til deres Garnisonsbyer, da Marschen overalt blev standset. Grunden hertil var, at den nye Fællesregering ved sin fjendtlige Optræden, som vi ret strax skulle omtale, bragte Regeringen paa den Tanke atter at samle Hæren ved Grænsen, men Krigsministeren, som var af den Mening, at Fællesregeringens sidste Skridt skulde mødes ad diplomatisk Vej, og som af de ovenanførte Grunde holdt paa, at Hæren snarest mulig kom paa Fredsfod, fik Regeringen ombestemt, og Hjemmarschen fortsattes den 27de.

Kammerherre Reedtz.

Allerede samme Dag, som Fællesregeringen blev indsat, viste den Flag, idet den erklærede den slesvig-holstenske Grundlov for gjældende og stadfæstede, tværtimod § 7 i Vaabenstilstands-Betingelserne, de fleste af de Love, som Oprørsregeringen havde udstedt siden den 17de Marts. Det var dette Skridt, som gav Anledning til den nys omtalte korte Standsning af Troppernes Hjemmarsch. Den danske og selv den tyske Regerings-Kommissær protesterede mod Fællesregeringens Optræden, og afrejste begge til Kjøbenhavn. Fællesregeringen gav et intetsigende Svar, som gik ud paa, at de stadfæstede Love vare „nødvendige for den regelmæssige Gang af de løbende Forretninger". Den tyske Regeringskommissær, Hr. v. Stedmann, vendte dog snart tilbage til Hertugdømmerne for atter at overtage sin Funktion, hvorimod Kammerherre Reedtz ikke vendte tilbage, for ikke ved sin Nærværelse i Egenskab af dansk Regeringskommissær at give Fællesregeringens Foranstaltninger et Lovlighedens Præg.

Samme Dag, som Fællesregeringen blev installeret, men forinden dette endnu var sket, havde Kammerherre Reedtz paa den danske Regerings Vegne

erklæret Medlemmerne af den nye Regering og den tyske Regeringskommissær, at Als og Ærø, som endnu vare i vor Magt, ikke vilde blive det nye Regimente overdragne, forinden Danmark havde sét, i hvilken Aand dette vilde blive ført; selvfølgelig kunde der efter Fællesregeringens Debut ikke mere være Tale om disse Øers Overlevering, og alle dens Reklamationer i saa Henseende bleve upaaagtede. Intet Under derfor, at den Tanke opstod i Slelvig-Holstenernes Hjærne at bemægtige sig Als med Magt, saa snart Isen dækkede Alssund. Efter Overenskomstens Bestemmelser maatte der jo kun være 2000 Mand danske Tropper paa Øen, medens alene den slesvig-holstenske Styrke i Sønderjydland var mange Gange større. Da man desuden kunde gjøre Regning paa frivillige i stor Mængde, saa var Sandsynligheden for, at et saadant Kup vilde lykkes, ikke ringe, forudsat at det tilstrækkelig længe kunde holdes hemmeligt. Men herpaa strandede det hele. Fra private Personer i Sønderjydland fik Overkommandoen paa Als allerede i November Maaned Underretning om, at en Overrumpling af Øen var paatænkt, samt at der i Kiel hvervedes Friskarer i dette Øjemed, og i Begyndelsen af December indberettede yderligere den danske Gesandt i Frankfurt til Udenrigsministeriet, at Centralmagten antog, at Slesvig-Holstenerne forberedte sig til ved Magt at sætte sig i Besiddelse af Als. Da Frosten jo kunde indtræde med hver Dag og lægge Bro over Sundet, saa turde den danske Regering ikke spilde Tiden med Forhandlinger, men med den gode Overbevisning ikke at have brudt nogen af Malmø-Overenskomstens Betingelser uden at være haardt nødt dertil, tog den ikke i Betænkning at bringe Styrken paa Als op til 7 a 8000 Mand i Løbet af December Maaned. Generalkommandoen i Nørrejydland fik yderligere Ordre til at træffe saadanne Foranstaltninger, at den hurtigst mulig kunde samle en lignende Styrke ved Grænsen, med hvilken General Krogh strax og uden nærmere Ordre skulde rykke gjennem Sønderjydland til Undsætning af Als, saa snart et Angreb paa denne Ø kom ham for Øre. Det blev endvidere paalagt Generalkommandoen ingen Omkostninger at spare for altid at være vel underrettet om, hvad der foregik i Sønderjydland.

Forøgelsen af Styrken paa Als vakte ikke alene Forbitrelse hos Slesvig-Holstenerne, hvis Planer derved bleve krydsede, man ogsaa hos Centralmagten i Frankfurt, der stemplede den som et groft Brud paa Vaabenstilstanden. De venskabelige Magter derimod, selv England, erkjendte, at dette Skridt fra dansk Side var en nødvendig og berettiget Sikkerhedsforanstaltning. Kun Sverrig føjede en Reservation til sin Anerkjendelse ved at udtale, at det havde været heldigere, om den danske Regering havde givet en saadan Handlemaade Fortrinet, som ved nøjagtig at holde sig til Vaabenstilstandens Betingelser egnede sig til at forøge Uretten paa Modstanderens Side.

Fællesregeringen gik i smaat som i stort aldeles i den provisoriske Rege-

rings Fodspor, tog ikke mindste Hensyn til de Betingelser i Overenskomsten, som ikke behagede den, og undertrykte det danske Element paa enhver Maade. Ved Paalæg af Skatter, som den med Magt inddrev, og ved Udskrivning af Rekrutter til den slesvig-holstenske Hær, gjorde den sig yderligere forhadt i den nordslesvigske Befolkning, hvorfor Ungdommen i stort Antal flygtede over Grænsen og meldte sig som frivillige i den danske Hær.

Hvad der i særlig Grad bidrog til at gjøre denne Fællesregeringens Optræden forargelig for os danske, var den Omstændighed, at den i Henhold til Malmø-Overenskomsten styrede Hertugdømmerne i Kongen af Danmarks Navn, og at den ikke undsaa' sig for at gjøre dette gjældende, naar den mente derved at kunne give sine Handlinger Lovlighedens Præg. I en officiel Henvendelse af 29de November til Nordslesvigs Befolkning krævede den saaledes Lydighed for sine danskfjendtlige Anordninger i Kongen af Danmarks Navn. Denne Frækhed krævede et Svar. Under 15de December udstedte Frederik den 7de en Proklamation til Hertugdømmernes Beboere, hvori han først udtrykker sin Skuffelse over den Maade, hvorpaa Malmø-Overenskomsten er bragt til Udførelse, og erklærer, at han efter Fællesregeringens Optræden ikke kan forhandle med den som lovlig Autoritet, hvornæst han udtaler:

„— — — —

Medens der fjærn og nær sker Brud paa Tro og Love, har Slesvigs Befolkning, omlejret af Trængsel og Fristelse givet lysende Exempler paa urokkelig Troskab mod Konge og Fædreland. Denne Troskab har været Os trøstende i mørke Dage, og den skal være Os uforglemmelig i de lyse Dage, som ved den retfærdige Guds Bistand snart ville oprinde for Os og for Vort trofast befundne Folk."

Forholdene i Slesvig bleve ikke bedre efter denne Proklamation og efter den samtidige Forøgelse af Styrken paa Als. De forbitrede Nordslesvigere fandt i deres Konges Ord en Billigelse af deres hadefulde Stemning mod Undertrykkerne, og de gav denne Stemning Luft i en kraftig Protest med 16000 Underskrifter mod Slesvigs Indlemmelse i Tyskland. Men indtil ind i Januar var dog Striden ført uden Blodsudgydelse. Da udstedte Fællesregeringen en Bekjendtgjørelse om, at den resterende Krigsskat vilde blive inddreven med Magt, og dette bragte Ophidselsen hos Bønderne i det vestlige Nordslesvig paa sit højeste. Fra Hvidding, Skjærbæk, Brønæs og omliggende Byer samledes de den 19de Januar i Reisby, hvorpaa de droge langs Vestkysten ned mod Forballum, overalt jagende Exekutionskommandoerne paa Flugt. Disse vendte imidlertid tilbage den 22de, forstærkede med et Kompagni Jægere og 60 Dragoner. Ved Brønæs (Brøns) stødte denne Styrke paa et Par Hundrede Bønder, som satte sig kjækt til Modværge, men slet bevæbnede, som de vare, bleve de hurtig adsplittede efter et Tab af 5 døde og saarede. En stor Del toges til Fange og førtes til Rendsborg. — Dette blodige Sammenstød gjorde et pinligt Indtryk i hele Danmark, og da Kongen kort Tid efter gav Nordslesvigerne det Løfte, at Vaabenstilstanden ikke skulde blive fornyet, imødekom han hele Folkets inderligste Ønske.

Skjønt Krigen og den udenrigske Politik havde optaget det danske Folks Hovedinteresse siden Marts Maaned, saa havde den indre Politik paa ingen Maade hvilet. I Forsommeren havde begge Stænderforsamlingerne behandlet og uden synderlig Modstand vedtaget Regeringens Forslag til en Valglov til Rigsforsamlingen. Uden for Stændersalene havde derimod Oppositionen mod Regeringsforslaget givet sig stærk Luft i de Kredse, som den Gang repræsenterede de videre gaaende demokratiske Anskuelser, nemlig Bondevennerne og Valgreformforeningen. Det var navnlig „de kongevalgte Medlemmer", som Regeringen havde foreslaaet, der vakte Demokraternes Modvilje, hvorfor de ved en Adresse til Stænderne søgte at forhindre Lovens Vedtagelse. Da dette mislykkedes, arbejdede de ivrig paa at paavirke Valgene i demokratisk Retning, og at den Tids Radikalisme langt fra var saa spagfærdig, som man nu gjærne antager, fremgaar blandt andet af, at Bondevennerne vilde have enhver, der i Stænderne havde stemt for kongevalgte Medlemmer, udelukket fra Valg, og at Valgreform-Foreningen i sit Valgprogram fordrede Etkammersystemet og almindelig Valgret. Den smukke Enighed, som i Martsdagene

forbandt alle Frihedsvennerne, var længst forbi. Man havde nu Kasinomænd og Hippodrommænd, moderate og radikale.

Den 23de Oktober aabnedes Rigsforsamlingen, og den 24de blev Grundlovsforslaget den forelagt. Det faldt imidlertid ikke i deres Lod, som havde udarbejdet dette betydningsfulde Værk, at føre det længere ud i Livet end akkurat indenfor Rigsforsamlingens Døre, thi den 16de November faldt Marts-Ministeriet.

Den grundlovgivende Rigsdagsforsamling.

Den Tillid, hvormed Folket havde modtaget dette Ministerium ved dets Tiltrædelse, var i Sommerens Løb svækket. Almenheden, som ikke vidste, hvor stort et Tryk de venskabelige Magter, navnlig Sverrig og England, øvede baade paa Krigsførelsen og paa de diplomatiske Forhandlinger, gav Regeringen Skylden for den Passivitet, der i de sidste Maaneder havde hersket paa Krigsskuepladsen og for Vaabenstilstandens uheldige Gjennemførelse. Man bebrejdede den Mangel paa Energi og Mangel paa Tillid til Nationen. Helt uberettiget var vel denne Beskyldning heller ikke. Tscherning, der fuld af Haab og med beundringsværdig Kraft havde taget fat paa sit Hverv som Krigsminister, tabte efter Slaget ved

Slesvig Troen paa, at Krigen kunde føre til et lykkeligt Udfald; han lagde derfor en Dæmper paa enhver offensiv Tilbøjelighed hos Overkommandoen og skal ogsaa have udtalt, at det var Vanvid at fortsætte Krigen. At et saadant Syn paa Forholdene hos Regeringens Krigsminister har øvet sin Indflydelse paa hele Kabinettet er vel udenfor al Tvivl. Men Grunden til Ministeriets Afgang paa denne Tid maa dog nærmest søges i en indbyrdes Uoverensstemmelse om, hvorledes Danmark burde stille sig under Fredsunderhandlingerne i London.

Det Udkast til en Instruktion for den danske Underhandler, som Udenrigsministeren, Grev Knuth, havde gjort, gik ud paa, at vi til det yderste burde søge at bevare Hertugdømmet Slesvig som en med Danmark uopløselig forbunden Landsdel, dog med størst mulig lokal Selvstændighed, en Landsdel, som i ingen Henseende havde noget tilfælles med Holsten eller det tyske Rige. — Men da Lord Palmerston, som skulde lede Forhandlingerne, allerede i Juni Maaned efter Samraad med Ridder Bunsen, den preussiske og senere tillige tyske Gesandt i London, havde foreslaaet en Deling af Slesvig efter Nationaliteter, og da den danske Regering af Erfaring kjendte Lord Palmerstons Tilbøjelighed til stadig at fordre Indrømmelser af Danmark, saa forudsaa' Grev Knuth, at dette Forslag atter vilde blive draget frem, og da han ikke ansaa' det som ubetinget forkasteligt, lød hans Instruktions-Udkast endvidere paa, at naar det principale Fredsforslag paa ingen Maade lod sig gjennemføre, da maatte Underhandlingerne føres paa Basis af Lord Palmerstons Fredsforslag, dog at den nordligste Delingslinje, som Danmark kunde gaa ind paa, var en Linje syd for Flensborg og lige mod Vest til Nordsøen.

Dette Udkast fandt ikke Anklang i Statsraadet, hvor foruden Knuth kun Lehmann, Monrad og Tscherning billigede det, medens de øvrige Ministre vare mod enhver Delings-Tanke. Ogsaa i Kongen fandt det en Modstander. Han havde nylig paa Lerbæk Mark givet sit Ord paa ikke at afstaa „en Fodsbred Jord" af det gamle Rige, og dette var blevet modtaget med Begejstring af hele Folket. Ganske sikkert vilde det den Gang have staaet for Almenhedens Bevidsthed som Forræderi eller Fejghed, om Regeringen var gaaet ind paa en Deling af Slesvig.

Den 16de November blev det nye Ministerium dannet. Den tidligere Konseilspræsident, Grev A. V. Moltke, blev paa sin Plads og overtog tillige Udenrigsministeriet. Ogsaa Justitsministeren, Kammerherre Bardenfleth, gik over i det nye Kabinet, der forøvrigt kom til at bestaa af General Hansen, Krigsminister, Kommandør Zahrtmann, Marineminister, Professor Madvig, Kultusminister, Grev Sponneck og Etatsraad Bang, henholdsvis Finans- og Indenrigsminister, samt Professor Claussen som Minister uden Portefeuille.

I Stedet for General Hansen overtog General Bülow Kommandoen paa Als.

Til befuldmægtigede ved Underhandlingerne i London udnævntes foruden Grev Reventlow, som var Gesandt dersteds, General Oxholm og Konferensraad Treschow. Disse instrueredes af den nye Regering om kun at underhandle paa Basis af Slesvigs Indlemmelse i Danmark og fuldstændige Adskillelse fra Holsten, altsaa paa det principale Forslag i Knuths Udkast. Af forskjellige Grunde kom Underhandlingerne først i Gang i Februar Maaned 1849, og da dette endelig skete, viste det sig fra første Færd af, at enhver Overenskomst mellem Parterne var en Umulighed. Den danske Regering dannede sig heller ingen Illusioner og tog ikke i Betænkning at opsige Vaabenstilstanden den 26de Februar, en Maaned før dens Udløb, hvilken var fastsat i Malmø-Overenskomsten.

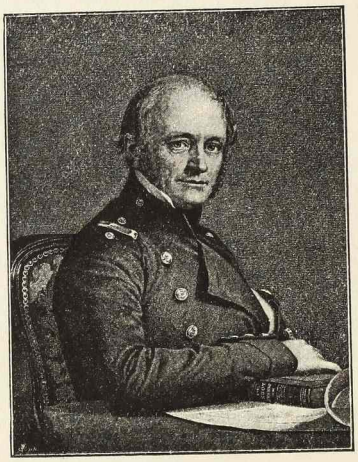

Admiral Zahrtmann.

Dette Skridt fra Danmarks Side fandt ikke Billigelse hos de udenlandske Magter, hvis Handel led under Blokaden, men navnlig blev Lord Palmerston, der følte sig krænket i sin Værdighed som Fredsmægler, forbitret. Ved et Selskab hos Dronningen, hvor han første Gang efter Opsigelsen var sammen med de danske befuldmægtigede, kom han i en ophidset Tilstand hen til dem og udtømte sig i Bebrejdelser mod den danske Regering, som ved at opsige Vaabenstilstanden havde „givet ham et Slag paa Øret."

Hvad det danske Folk selv angaar, da faldt der en Sten fra dets Hjærte, da Vaabenstilstanden var opsagt og en aaben Krig atter stod for Døren. Med Harme havde man taalt den Ydmygelse, som laa i Modstanderens ustraffede Brud paa Tro og Love, og med Smerte havde man maattet se paa vore slesvigske Brødres Undertrykkelse. Langt hellere en virkelig Krigs Lidelser, thi førte den ikke til Sejr, hvilket man dog haabede, saa førte den i alle Tilfælde til Overbevisningen om at have ofret Liv og Gods for Fædrelandets Sag. — Saaledes ræsonnerede det danske Folk i 1849.

Da Konseilspræsidenten i et Møde meddelte Rigsforsamlingen, at Vaabenstilstanden var opsagt, udbrød Medlemmerne i jublende Hurra!

Vaabenstilstanden var udløben den 26de Marts, til hvilken Tid Rigstropperne, der for sent havde sat sig i Marsch, ikke kunde have været i Slesvig, og følgelig vilde der da have været god Udsigt for den danske Hær til at tilføje den isolerede slesvig-holstenske Styrke et Nederlag, inden Hjælpen kom. Men desværre forpligtede den danske Regering sig til ikke at begynde Fjendtlighederne før den 3dje April, for at et Fredsforslag, hvormed den var fremkommen i London den 21de Marts, først kunde være taget under Overvejelse. Ganske vist stillede den som Betingelse, at alle Troppebevægelser i Hertugdømmerne skulde standse til samme Dato, men denne Betingelse blev ikke overholdt, og da Fredsforslaget var forkastet, og Fjendtlighederne begyndte den 3dje April, stod Rigshæren i det sydlige Slesvig og i Holsten.

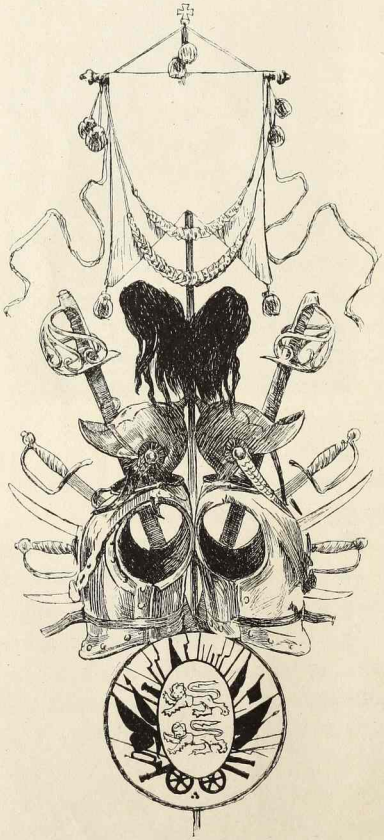

2det Kapitel.

Nye Rustninger.

»Opmand dig, du danske! lad Verden nu se,
at ej du vanslægted i Tiden.
Skal Danemark rammes af Skjændsel og Spe?
Nej, før skal vi knuses i Striden!«

Saa snart der indtraf sikker Efterretning om, at Vaabenhvilen var bleven bekræftet, og at de tyske Tropper vare paa Marschen syd paa, inddrog den danske Hær i Nørrejydland sine Forposter, og Soldaterne begyndte allerede at glæde sig til snart at skulle gjense de kjære i Hjemmet. Krigsministeren havde nemlig bestemt, at Hærkorpset skulde opløses og Afdelingerne spredes over hele Landet, saaledes at de lagdes i Kvartér i de Egne, hvor Mandskabet hørte hjemme. Kun Sønderjyderne kunde ikke sendes til deres Hjemstavn, da den endnu var i Fjendevold; 10de og 13de Bataillon skulde derfor til Als, 12te til Ribe. Det viste sig imidlertid kun altfor snart, at det ingenlunde var Tyskernes Hensigt at

opfylde Vaabenstilstandsbetingelserne; Hæren maatte derfor endnu et Par Maaneder forblive samlet i det sydøstlige Jydland, og General Krogh fik Befaling til at vise stor Aarvaagenhed, for at han ikke skulde blive overrasket, hvis Fjenden pludselig vendte tilbage.

Paa Fangeskibene ved Kjøbenhavn blev Efterretningen om Vaabenhvile, og særlig om Fangernes Udvexling, modtagen med Jubel. De mange unge Mennesker, som i den første Opbrusning havde grebet til Vaaben for Slesvig-Holsten, men som allerede ved Bov vare faldne i Fangenskab, havde just ikke fundet Opholdet paa de gamle Orlogsskibe i Flaadens Leje særlig oplivende, skjønt deres Fangenskab ingenlunde havde været strængt. De kunde endog faa Tilladelse til at bo i Byen, naar nogen vilde indestaa for deres Nærværelse. De første Dage i September bleve alle Fangerne overførte til Eckernførde og udvexlede dér. Vi havde hen imod 1100 Fanger, Tyskerne hen imod 900.

Ogsaa det svenske Hjælpekorps paa Fyn beredte sig nu til at drage hjem. Garde-Bataillonerne droge til Faaborg og bleve der den 6te og 7de September indskibede paa svenske, norske og danske Dampskibe; de øvrige Tropper bleve samlede i Egnen mellem Faaborg og Svendborg. Tyskernes Troløshed ved Udførelsen af Bestemmelserne for Vaabenhvilen standsede ogsaa Svenskernes Afmarsch i nogle Dage; men snart kom fornyet Befaling til dem om at drage bort. Den 17de September indskibede General Løwenhjelm sig i Nyborg med Skaraborg og Vestgøthadals Regimenter, og den 24de forlode de sidste svenske Soldater Fyn.

Nogen synderlig Nytte havde det svenske Hjælpekorps ikke gjort; men det havde dog bidraget til at holde Modet oppe og hos Tyskerne fremkaldt Frygt for, at Sverrig for Alvor vilde blande sig i Striden. Mellem Fynboerne og de svenske Soldater havde Forholdet hele Tiden været hjærteligt, og General Løwenhjelm bragte ogsaa ved sin Afrejse en Tak for den udviste Gjæstfrihed med Anmodning om, at den maatte blive bragt til alle Øens Indbyggeres Kundskab.

„Den svenska Arméecorps, som för ett möjligen behöfligt försvar af Danska Arfländerna, denna sommar varit förlagd på Fühnen, återvänder nu till fäderneslandet, sedan dess närvaro här, af båda höga magterna icke anses erforderlig.

Men jag och de krigare, jag haft den äran att anföra, skola till det kära hemlandet medföra varaktiga minnen af all den välvilja, hvarmed det vänliga Fühnens innevånare af alla classer omfattat oss. Våra hjertan känna behofvet och pligten af, att, med nordiskt alfvare och upprigtighet, uttala vår tacksamhet, och det är i hela fördelningens namn, och på dess vägnar, jag vänder mig till Eder Excellence med den anhållan, att vår erkänsla för all oss här visad gästvänlighet och vänskap, måtte på lämpligaste sätt blifva Fühnens innevånare allmänt bekandgjord.

Våra välönskningar för det sköna Fühnens lugn, trefnad och välstånd, äro ärliga och sanna som vår tacksamhet för innevånernes broderliga handlingssätt mot oss.

Fördelingsqvarteret, Hvidkilde 6te September 1848.

Löwenhjelm,
Fördelnings Befälhafvare.

General Löwenhjelms Ønske om, at hans Afskedsord skulde komme til alles Kundskab blev imødekommet ved, at hans Brev til General Wedel blev indrykket i Øens Aviser; Krigsminister Tscherning sendte de bortdragende Svenskere en Tak for det gode Forhold, de havde vist, medens de gjæstede Danmark.

„Da de svenske Tropper nu efter 3 Maaneders Ophold forlade Danmark, kan jeg ikke undlade at udtale for deres Excellence den Glæde, jeg føler ved at yde de svenske Tropper den fortjente Anerkjendelse af det Forhold, de have udvist, Er den danske Befolkning kommen sine svenske Brødre i Møde med Gjæstfrihedens Velvilje, da have disse i Sandhed gjengjældt dette Sindelag. Medens Forholdenes Magt have hindret dem fra i Kamp for Nordens retfærdige Sag at styrke Samdrægtighedens Baand mellem de nordiske Nationer, have de med bramfri Selvfornægtelse stræbt at gjøre det uopløseligt. Deres Excellence vil derfor selv og paa de svenske Officerers og Troppers Vegne herved foreløbig modtage min hjærtelige Tak for den fortræffelige Disciplin, der uafbrudt har hersket mellem Tropperne, og den Interesse for Landet og dets Befolkning, der fra de befalendes og navnlig fra Deres Excellences Side er lagt for Dagen, idet jeg tilføjer, at jeg for min allernaadigste Konge herom pligtskyldigst har nedlagt allerunderdanigst Indberetning.

Jeg beder endnu kun Deres Excellence om Tilladelse til atter at forsikre om den udmærkede Højagtelse, hvormed jeg forbliver

Deres Excellences
ærbødigste
Tscherning.

Efter at Kong Frederik havde hilst paa Hæren og bragt den sin Tak, bleve Tropperne i Nørrejydland lagte i et noget mere spredt Kantonnement omkring Horsens, Vejle og Fredericia. General Krogh tog selv sit Kvartér i Horsens; den frivillige Husar-Eskadron og et Kompagni af 1ste Reservejægerkorps bleve efterladte i Kolding som Grænsevagt.

Livet i Kantonnementerne med de daglige Øvelser tiltalte ikke de frivillige Afdelinger, der nu maatte bøje sig under en strængere Disciplin, end medens Hæren stod i Marken mod Fjenden. De frivillige ridende Jægere fra Jydland droge med

Overkommandoens Tilladelse hjem den 19de September, men Krigsministeren syntes ikke herom og befalede derfor, at Korpset ikke skulde betragtes som opløst, men kun som foreløbig hjemsendt, og at ingen af de øvrige frivillige Korpser maatte forlade Hæren, saa længe Vaabenstilstanden ikke var sikret. De mindre Frikorps fra Jydland, der hidindtil havde været tildelt forskjellige Afdelinger, bleve samlede og knyttede til 5te Bataillon. Derimod blev der givet Befaling til, at alt Reservemandskab, som var ældre end 1840, skulde hjemsendes og Reserve-Bataillonerne desuden hjemsende saa meget Mandskab, at det i alt blev 100 Mand for hver Bataillon.

I Oktober blev dog Hæren yderligere formindsket; de ridende Jægere fra Øerne fik Lov at gaa til Slagelse og opløse sig der, og noget senere fik alle frivillige Korpser Tilladelse til at drage hjem; kun det Jagdske, der bestod af Sønderjyder, og det Maarupske bleve til Tjeneste og anvendtes til Grænsevagt. Livgarderne bleve kaldede til Kjøbenhavn for at gjøre Vagt om Kongen.

Paa Als skulde Styrken efter Vaabenstilstands-Betingelserne bringes ned til 2000 Mand, men Regeringen havde Betænkeligheder ved at gjøre dette, da den frygtede, at Slesvig-Holstenerne skulde forsøge en pludselig Overrumpling af Øen. General Hansen fik derfor Bud om vel at sende Tropperne bort fra Øen, men dog, hvis han ansaa' det nødvendigt, holde dem i Nærheden, for Exempel under Ærø. Generalen mente dog nok at kunne sikre Øen med sine 2000 Mand, og saa snart Kongen var dragen bort, bleve 2den Reservebataillon, 2det Jægerkorps, 3dje og 6te Linjebataillon og 3 Kompagnier af 7de Linjebataillon overførte til Fyn. De gik i Kvartér omkring Faaborg og Assens, men skulde stadig være rede til med kort Varsel at ile Besætningen paa Als til Hjælp. General Hansen beholdt hos sig 3dje Forstærkningsbataillon, 1 Kompagni af 7de Linjebataillon, en Del Dragoner af 4de Dragonregiment og alt det Mandskab af Artilleri og Ingeniører, der Sommeren over havde været paa Øen.

Fra Nørrejydland og fra Als maatte de danske Soldater saaledes rolig se til, medens Slesvig-Holstenerne, uden at agte paa Betingelserne for Vaabenstilstanden, tumlede med Sønderjydlands Land og søgte at lægge alt dansk øde. Baade Klager og Bønner om Hjælp bleve sendte til den danske Overkommando, men hvor haardt det end faldt, var den nødsaget til at vende det døve Øre til, selv da Forbundstropperne skrede ind mod de danske, der i Haderslev fejrede deres Konges Fødselsdag. Da General Krogh forespurgte i Kjøbenhavn, om hvorledes han skulde forholde sig lige overfor Slesvig-Holstenernes Overgreb, fik han til Svar, at han maatte undgaa ethvert Skridt, der kunde give Sønderjyderne Udsigt til Haab om Hjælp, og da han senere paany indberettede om de danske Sønderjyders Lidelser, svarede Regeringen, at der kun kunde gjøres meget lidt til deres Hjælp og det eneste Raad, der kunde gives dem, var derfor at klage til de borgerlige og militære Øvrigheder, men afholde sig fra al væbnet Modstand.

Grænsen mellem Nørre- og Sønderjydland blev ved denne Tid stærkt bevogtet, da man frygtede for, at Koleraen skulde trænge ind i Riget. Da nu Slesvig-Holstenerne begyndte at udskrive alt Mandskab mellem 21 og 25 Aar, og da mange unge Karle ønskede at flygte til Danmark for at unddrage sig Krigstjenesten i Oprørernes Hær, kom Overkommandoen herved igjen i en pinlig Stilling. Paa General Kroghs Forestilling befalede dog den danske Regering, at ingen Sønderjyde skulde vises tilbage ved Grænsen; men de flygtende skulde holdes afsondrede, saa længe der kunde være Tale om Smitte.

Sidst i Oktober saa' det endelig ud til, at det skulde lykkes Kammerherre Reedtz at bringe Forhandlingerne om Vaabenhvilens Gjennemførelse til en Afslutning, og som Følge heraf fik Afdelingerne den længselsfuldt ventede Befaling til at drage til deres Hjemstavn. De tre sønderjydske Bataillioner bleve lagte til Fredericia og maatte kun hjemsende det Mandskab, der hørte hjemme paa Als. 6te Linjebataillon skulde Vinteren over ligge med to Kompagnier i Ribe og to i Varde. General Krogh blev tilbage som kommanderende General i Nørrejydland med Oberstlieutenant Læssøe som Stabsschef.

General Hansen.

Slesvig-Holstenernes Færd i Sønderjydland, og den Holdning, det tyske Forbund indtog under Vaabenhvilen, gjorde det højst sandsynligt, at Krigen vilde bryde ud paany, naar Stilstanden var udløben, ja gjorde det endog muligt, at Hæren kunde blive nødsaget til at rykke ind i Sønderjydland før den Tid. Det var derfor af stor Vigtighed, at Hæren blev saa stærk som vel muligt for at være rede til at møde, hvad der kom paa. Krigsminister Tscherning følte dog intet Kald til at tage fat paa denne Opgave; han havde ingen Tro til, at Danmark ene kunde føre sin Sag igjennem, og han opgav derfor sit Sæde i Ministeriet sammen med de øvrige Martsministre. Kongen valgte den højstbefalende paa Als, General Hansen, til hans Efterfølger, og det blev altsaa ham, som kom til at lede Forberedelserne til det kommende Felttog.

Først og fremmest gjaldt det naturligvis om at skaffe Soldater. Værnepligten havde hidindtil udelukkende hvilet paa Bondestanden, og denne Stand havde derfor i det første Felttog baaret den største Byrde, selv om de øvrige Stænder havde stillet mange frivillige i Hærens Rækker. Baade Klogskab og Retfærdighed talte for, at alle Stænder fik lige Ret og lige Pligt til at værge Fædrelandet, og Stænderforsamlingerne havde derfor drøftet Spørgsmaalet om almindelig Værnepligt, uden at dog nogen Bestemmelse var truffen derom, inden Krigen brød ud. Den 23de September 1848 udkom en kongelig Anordning om Udskrivning af den hidindtil

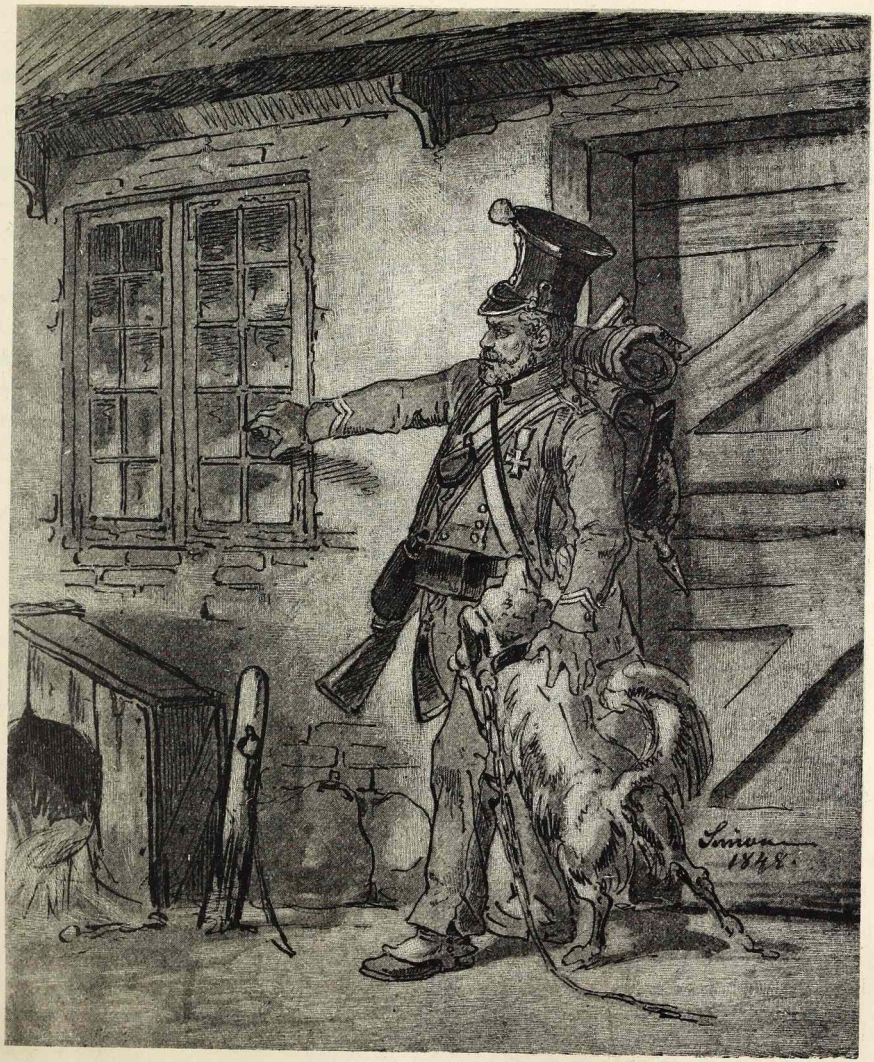

SOLDATENS HJEMKOMST.

BIBLIOTHECA REGIA HAVNIENSIS

for Værnepligten fritagne Befolkning i Danmark. Anordningen skulde dog kun gjælde for den Tid, i hvilken de bestaaende Krigsforhold gjorde den nødvendig, og i Henhold til den udskreves alle de i Aarene 1823, 24 og 25 fødte Mandspersoner, som hidindtil havde været fritagne for Værnepligt, hvad enten denne Fritagelse var grundet paa Fødsel eller senere erhvervet. Den 12te Februar 1849 blev denne Anordning afløst af en Lov om almindelig Værnepligt for Kongeriget Danmark. I Henhold til denne Lov skulde alle Mandspersoner, der havde Indfødsret i Kongeriget Danmark, uden Hensyn til Stand eller Herkomst, være Værnepligten underkastede; kun Bornholmerne bleve fritagne efter deres Øs gamle Privilegier. Ved denne Lov blev der skiftet lige Ret mellem alle Stænder i Riget, og Hæren fik ved den en værdifuld Forøgelse.

Ved Krigens Udbrud havde det danske Fodfolk mødt med 1 Bataillon Garde, 13 Linjebatailloner og 3 Jægerkorps. Regeringen nærede fra første Færd af nogen Betænkelighed ved at indkalde Reservemandskabet, da der derimellem fandtes saa mange gifte Mænd, men det blev snart klart, at det var nødvendigt, og den 19de April udgik derfor Befaling til at indkalde Reserven. Af dette Mandskab dannedes 5 Reservebatailloner og 2 Reservejægerkorps; disse Afdelinger stødte til Hæren i Løbet af Sommeren, men bleve dog først ret kampdygtige hen imod Felttogets Slutning.

En anden Kilde til Forøgelse fandt Hæren i de saakaldte Frilodsmænd, det vil sige Mandskab, som enten havde trukket sig fri ved Sessionen, eller tilkjøbt sig et Frilod. Frilodsmændene tilhørte saaledes hovedsagelig den velhavende Del af Bondestanden; de tre sidste Aargange af dette Mandskab bleve indkaldte og uddannede i Sommerens Løb. I Juli bleve fire Frilodskompagnier sendte til Als, hvor de senere bleve forenede til en Bataillon, 3dje Forstærkningsbataillon. Af de øvrige Frilodsmænd dannedes en Garnisonsbataillon i Kjøbenhavn og 1ste Forstærkningsbataillon. I August blev oprettet en Skole for ældre Frilodsmænd.

Rekrutterne for 1849 og det i Henhold til den kongelige Anordning af September 48 udskrevne Mandskab, bleve uddannede i Løbet af Vinteren i tre Hold. I April blev afholdt en ny Session over det ved Loven om almindelig Værnepligt udskrevne Mandskab, men dette stødte først til Hæren, efter at Krigen var begyndt paany.

For at skaffe saa mange Stridsmænd som muligt, blev det bestemt, at en stor Del af den Gjerning udenfor Rækkerne, som hidindtil var bleven røgtet af egentlige Krigsmænd, nu skulde overtages af Trænkuske. En Opfordring til svenske og norske og værnefri danske, som vare gode Skytter, om frivillig at indtræde i Hæren, bragte denne kun en Forøgelse af 29 Mand. Frikorpserne bleve i Vinterens Løb opløste.

For at skaffe Befalingsmænd, blev der i Kjøbenhavn oprettet en Kommandoskole for Underofficerer, som bleve uddannede til Officerer; desuden blev der holdt

Adgang aaben for unge svenske og norske Officerer og Underofficerer, der med deres Regerings Tilladelse vilde gaa i dansk Tjeneste under Krigen. Ved Fodfolket udtoges ældre, dygtige Underofficerer til under Navn af Over-Kommandersergenter at forrette Officers-Tjeneste. Det lykkedes derved at skaffe det fornødne Befalingspersonale til Stede, saaledes at Krigsministeriet den 21de Marts kunde bekjendtgjøre, at der nu ikke kunde modtages flere Officerer og Underofficerer fra Sverrig og Norge.

For at skaffe Plads til det nyuddannede Mandskab, havde man først tænkt paa enten at forøge Antallet af Kompagnier i Bataillonerne eller at oprette nye Afdelinger, men efter nærmere Overvejelse besluttede man dog at nøjes med at gjøre Bataillonerne paa 5 Kompagnier, hvoraf de 4 skulde rykke ud og det 5te efterlades som Depotkompagni. Hvert Kompagni skulde være paa 250 Mand, saaledes at Bataillonen altsaa fik 1000 Mand i Rækken. Der blev kun dannet tre nye Afdelinger, nemlig 2den Forstærkningsbataillon, 1ste Forstærkningsjægerkorps og 6te Reservebataillon. Garnisonsbataillonen i Kjøbenhavn blev hævet. I Løbet af Marts Maaned blev der oprettet 23 Depotkompagnier, hvert knyttet til en Afdeling, der forsynede det med Befalingsmænd.

Vore Jægerkorps, der havde en fra Linjeinfanteriet noget forskjellig Udrustning, Opstilling og Maade at bevæge sig paa, havde under Krigen vist sig særdeles brugbare, særlig i den spredte Fægtning. Man ønskede derfor, at det øvrige Fodfolk skulde i Udrustning og Uddannelse nærme sig Jægerne, men da dette ikke paa én Gang lod sig gjennemføre ved dem alle, bleve foreløbig fire Bataillioner, 1ste, 2den, 10de og 12te, omdannede til lette Bataillioner med samme Udrustning og Maade at fægte paa som Jægerne. Det kneb dog at skaffe de 200 Taprifler til hver af de lette Bataillioner, saaledes at de først fik dem alle i Løbet af Sommeren. Ellers var der ved Indkjøb af Geværer i Frankrig skaffet Vaaben i tilstrækkelig Mængde til hele Fodfolket. Hver Mand medførte 45 Kugleskud og 10 Rendekugleskud.

De øvrige Vaaben fik ikke en saadan Udvidelse som Fodfolket. Rytteriet kom lige som Aaret forud til at bestaa af 1 Husarregiment paa 3 Eskadroner og 4 Dragonregimenter, hvert paa 4 Eskadroner à 120 Mand foruden en Depoteskadron, der efterlodes i Garnisonen. Fjerde Dragonregiment efterlod en Eskadron paa Sjælland, de tre andre deltes tilligemed de tre Husareskadroner i tre Divisioner à 2 Eskadroner. Fra belgiske Fabrikker fik Rytterne nye Karabiner, derimod bleve de nye Pistoler først leverede hen paa Sommeren. De to af Husareskadronerne fik 140 riflede Bagladekarabiner.

Artilleriet kom til at bestaa af 6 sexpunds kjørende Batterier, 1 tolvpunds Fodbatteri og 2 Granat-Halvbatterier, hvortil endnu kom to Batterier Espingoler. Ingeniørerne deltes i 6 Delinger, hver under Befaling af en Lieutenant.

Efter at Kongen paany havde stillet sin Fodgarde til Raadighed for Krigsministeriet, kom Hæren saaledes til at bestaa af 29 Bataillioner og Jægerkorps, 18

Eskadroner og 64 Kanoner foruden Espingolerne. Fodfolket deltes i sex Brigader, og den 1ste Marts befalede Ministeren hele Hæren delt i to Armékorps, Nørrejydskekorps og Flankekorpset. Da Krigen begyndte paany vare disse to Armékorps saaledes sammensatte:

Nørrejydskekorps.

Øverstbefalende: General Krogh. Stabschef: Oberstlieutenant Læssøe.

1ste Infanteri-Brigade.

Oberst Krabbe. Stabschef: Kaptajn W. C. Stricker.
1ste og 3dje Reservebataillon,
2det Reservejægerkorps,
2den Forstærkningsbataillon.

2den Infanteri-Brigade.

Oberstlieutenant Thestrup. Stabschef: Kaptajn Kranold.
Livgarden til Fods,
13de Linjebataillon,
2den Reservebataillon,
1ste Reservejægerkorps,
1ste Forstærkningsbataillon.

4de Infanteri-Brigade.

General Moltke: Stabschef: Kaptajn Abrahamson.
8de, 9de og 11te Linjebataillon,
5te og 6te Reservebataillon.

5te Infanteri-Brigade.

General Rye. Stabschef: Kaptajn Beck.
6te og 7de Linjebataillon,
12te lette Bataillon.
1ste Jægerkorps,
4de Reservebataillon.

1ste Kavalleri-Brigade.

Oberst Juel. Stabschef: Ritmester F. C. Bauditz.
3dje og 5te Dragonregiment.

2den Kavalleri-Brigade.

Oberst Flindt. Stabschef: Ritmester Bardenfleth.
6te Dragonregiment,
1ste og 2den Kavalleri-Division.

Artillerikommandoen.

Oberstlieutenant Deichmann. Stabschef: Kaptajn Reich.
2det, 4de, 5te og 6te Batteri,
de to Granat-Halvbatterier,
1ste Espingolbatteri.

Ingeniørdetachementet.

Oberstlieutenant Lunding. Stabschef: Kaptajn Ernst.

Af disse Afdelinger dannede 5te Infanteri-Brigade, 1ste og 2den Kavalleri-Brigade, 2det og 6te Batteri, Espingolbatteriet og en Ingeniørdeling et særligt Korps under General Rye.

Flankekorpset.

Overstbefalende: General Bülow. Stabchef: Oberstlieutenant Flensborg.

3dje Infanteri-Brigade.

General Schleppegrell. Stabschef: Kaptajn Neergaard.
3dje, 4de og 5te Linjebataillon,
10de lette Bataillon,
3dje Jægerkorps.

6te Infanteri-Brigade.

Oberst de Meza. Stabschef: Kaptajn Wörishöffer.
1ste og 2den lette Bataillon,
2det Jægerkorps,
3dje Forstærkningsbataillon,
1ste Forstærkningsjægerkorps.

3dje Kavalleri-Division.

Major Saurbrey.

Artillerikommandoen.

Major Bruun.

1ste, 3dje og 7de Batteri,
2det Espingolbatteri.

Ingeniørafdelingen.

Kaptajn Dreyer.

Hele Hærens Styrke udgjorde henved 41,000 Mand med 6000 Heste. General Krogh fik ved Siden af sin Stilling som øverstbefalende over Nørrejydske Armékorps tillige Overbefalingen over hele Hæren.

Som fast Besætning i Fredericia blev der i Marts henlagt 12 af de nyoprettede Depotkompagnier. To andre af disse Kompagnier bleve sendte til Hjerting for at besætte Øerne ved Sønderjydlands Vestkyst; de øvrige bleve foreløbig paa Sjælland og Fyn.

Samtidig med at Hæren saaledes blev udviklet til næsten den firdobbelte Styrke af den, hvormed vi Aaret forud havde kæmpet i Slesvig-Slaget, blev der ogsaa ivrig arbejdet paa at styrke Befæstningerne. Fredericia Volde vare ved Krigens Udbrud i saa slet Stand, at vi uden Sværdslag havde rømmet Fæstningen, da Wrangel trængte ind i Nørrejydland. Det var imidlertid af stor Betydning for os at have et fast Tilflugtssted, til hvilket Hæren i Jydland kunde trække sig tilbage, naar Overmagten blev for stor, og hvorfra den igjen kunde bryde frem, naar Fjenden gav en Blottelse. I Efteraaret 48 var der blevet anlagt et Brohoved ved Snoghøj, og dette tænkte man først paa at udvide og forstærke; men denne Plan blev igjen opgiven, og efter nogen Vaklen mellem Lyngsodde og Fredericia, bestemte man sig for det sidst nævnte Sted, som det, der lettest lod sig befæste, uagtet Lyngsodde i og for sig blev ansét for at have en bedre Beliggenhed.

I Februar Maaned blev der under Oberstlieutenant Lundings Ledelse taget fat paa Arbejderne, først med en ringere Arbejdsstyrke, men senere med indtil 3000 Mand daglig. Ingeniørerne indkaldte deres Reserve- og Forstærkningsmandskab, og flere Fodfolksafdelinger lagdes i Byen og Omegnen for at skaffe Arbejdsmandskab.

Als havde under hele Vaabenhvilen været Gjenstand for en særlig Opmærksomhed, da man frygtede, at Slesvig-Holstenerne skulde forsøge at overrumple Øen. General Bülow fik derfor Befaling til at overveje, om ikke Sønderborg eller et andet Punkt kunde indrettes til særligt Forsvar, saaledes at det kunde holdes, naar den øvrige Del af Øen var tabt; men Generalen mente, at det var bedre at sørge for Sikkerheden ved at forøge Besætningen og ved at holde en Troppestyrke samlet ved Nørrejydlands Grænse, rede til at bryde frem, hvis Als blev angrebet. Vel maatte der efter Vaabenstilstands-Betingelserne kun være 2000 Mand paa Als,

men da Slesvig-Holstenerne paa saa mange Punkter havde brudt Overenskomsten og truede med en Overgang, ansaa' den danske Regering sig heller ikke for bunden. og i December Maaned bleve 1ste, 2den, 3dje, 4de og 5te Linjebataillon, 1ste og 2det Jægerkorps og Batteriet Lumholtz overførte til Øen. Fodfolket formeredes i to Brigader — 3dje og 6te — under General Schleppegrell og Oberst de Meza, og da senere en Eskadron af 4de Dragonregiment og 2det Espingolbatteri kom til, var hele Flankekorpset samlet paa Als.

Sønderborgs Befæstning blev opgiven, og der blev kun anlagt nogle Indskjæringer for Kanoner omkring Byen, derimod fortsattes med Batterianlæg langs Kysten.

Mellem Krigsministeren og General Krogh herskede der nogen Uoverensstemmelse om Maaden, hvorpaa det kommende Felttog burde aabnes. Ministeren ønskede at lade foretage en større Landgang sydlig i Sønderjydland, medens General Krogh var stemt for at bryde frem i Sundeved med vor Hærstyrke, samtidig med, at et mindre Korps nord fra gik mod Aabenraa. Ministerens Plan trængte foreløbig igjennem, og det blev bestemt, at der skulde samles 28,000 Mand paa Als, og at en større Søstyrke af Orlogs- og Transportskibe skulde sammendrages i de nærmeste Farvande. Saa snart Vaabenhvilen var udløben, skulde 24,000 Mand hurtigst mulig landsættes ved Eckernførde, samtidig med, at et Dampskib med nogle Kanonbaade og Transportskibe gjennem Slien trængte frem til Slesvig By og besatte den. Ministeren fik dog senere selv Betænkeligheder ved denne storartede Landgangsexpedition, og hertil bidrog den Paavirkning, han fik fra en fremmed Raadgiver.

Allerede ved Krigens Udbrud havde der været tænkt paa at søge at skaffe Hæren en fremmed, krigskyndig General til Fører; dette var vel senere blevet opgivet, men Ønsket om, at en fransk General skulde komme hertil for at sige sin Mening om vore militære Forhold, holdt sig og havde til Følge, at den danske Gesandt i Paris bevægede General Fabvier til at rejse til Kjøbenhavn, hvor han kom i Marts Maaned. Generalen kom ved sine Overvejelser over Danmarks militære og politiske Stilling til det Resultat, at det foreløbig var bedst at undgaa alle større Angrebsforetagender og nøjes med fra de faste Stillinger at afvente Begivenhedernes Udvikling i Tyskland, som efter Generalens Mening snart vilde drage Opmærksomheden bort fra Danmark.

Medens Ryes Korps samledes om Kolding, var den øvrige Del af Nørrejydske Korps blevet sammendraget i det sydvestlige Fyn. I Slutningen af Marts Maaned rejste Ministeren selv herover, for sammen med Overgeneralen at træffe den endelige Afgjørelse om, hvorledes Felttoget skulde ordnes. Det lykkedes General Krogh og Læssøe at sætte deres Plan igjennem, hvorefter Hærens Hovedstyrke skulde bryde frem i Sundeved, samtidig med, at Rye rykkede ind i Nordslesvig. General Hansens Plan om en storartet Landgang i det sydlige Slesvig,

blev indskrænket til, at en mindre Expedition skulde forsøge at ødelægge Batterierne ved Kieler-Fjord, og selv dette Angreb blev senere igjen opgivet og forandret til en Demonstration mod Eckernførde. Som en Følge heraf bleve Tropperne paa Fyn overførte til Als i Dagene fra 28de Marts til 2den April, og da Vaabenhvilen udløb, stod saaledes Hovedmassen af den danske Hær — 4 Infanteri-Brigader, 6 Batterier, 1 Espingolbatteri og 2 Eskadroner — rede til at bryde frem over Dybbøl. Skibsbroen over Alssund var bleven slaaet paany, og Brohovedet istandsat og besat, saaledes at Overgangen kunde gaa hurtig for sig.

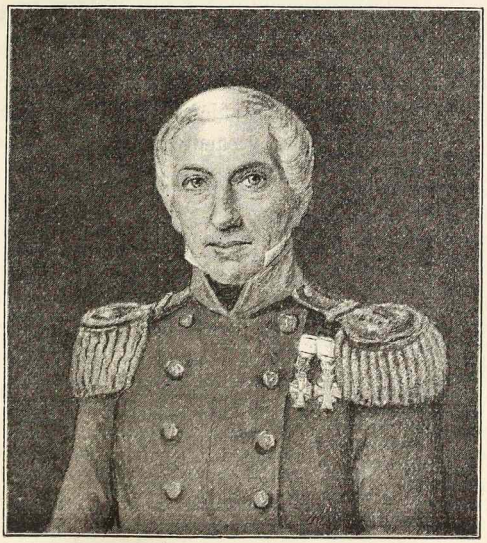

Kommandør Garde.

Paa Orlogsværftet havde Travlheden ikke været mindre end indenfor Hæren; største Delen af Flaaden skulde jo i Søen i det tilstundende Foraar. Den 20de Februar blev der givet Befaling til at udruste Linjeskibet „Kristian den 8de“, Fregatterne „Havfruen“, „Thetis“ „Bellona“, „Rota“ og „Gefion“, Korvetterne „Valkyrien“, „Galathea“, „Flora“, „Najaden“ og „Diana“, Barkskibet „Saga“, Briggen „St. Croix“ og Dampskibene „Ægir“ og „Hertha“, senere kom yderligere hertil Fregatten „Freja“, Skonnerterne „Delfinen“ og „Pilen“, Kutteren „Neptun“ og Dampskibene „Slesvig“, „Valdemar“ og „Karoline Amalie“.

Kommandør Garde blev udnævnt til højstbefalende over Eskadren i Østersøen, Kommandørkaptajn Bille over Eskadren i Vesterhavet. Desforuden blev dannet en Eskadrille ved Vesterhavsøerne under Kommandørkaptajn Ellbrecht. Paa Værftet traf man Forberedelser til yderligere at udruste Fregatten „Nymfen“; Briggen „Ørnen“ var hjemkaldt fra Vestindien og ventedes snart, og et Dampskib „Ejderen“ blev kjøbt i England. „Gejser“, „Skirner“ og Briggen „Merkurius“ havde været i Søen Vinteren over, og „Hekla“ var alt tidligere stødt til dem, saaledes at nu næsten hele Flaaden var rustet.

Ogsaa Transportflaaden blev betydelig forøget, saaledes at den ved Marts Maaneds Slutning var i Stand til at overføre 12 til 14,000 Mand paa én Gang.

Den 16de Marts indtoge Blokadeskibene deres Plads langs Hertugdømmernes Østkyst; den øvrige Del af Eskadren blev holdt samlet i Farvandene om Als, hvor Kommandør Garde den 25de overtog Kommandoen med Flaget hejst paa Dampskibet „Skirner". Kanonbaadene hleve delte i tre Divisioner, hver paa 4 Kanonbaade og 2 Kanonjoller, under Kaptajn Krenchel og Kaptajnlieutenanterne van Dockum og Gottlieb.

Fregatten „Thetis" og Korvetten „Valkyrien" vare midt i Marts afsejlede til Vesterhavet, og Fregatterne „Rota" og „Bellona" laa sejlklare til under Kommandørkaptajn Bille at støde til dem.

Den 2den April blev der givet Befaling til at opbringe alle Skibe under tysk Flag, Østerrigs alene undtagne, og til at iværksætte Blokaden af de tyske Havne.

Paa Vestkysten blev der ved Fanø dannet en lille Eskadre af Kystfartøjer, der bleve armerede og besatte med Orlogsmatroser. Med dem skulde Kommandørkaptajn Ellbrecht trænge frem i Farvandet mellem de frisiske Øer og besætte disse. 2 Depotkompagnier med 4 Espingoler skulde hjælpe ham hermed og vare derfor lagte til Hjerting. Den 31te Marts gik Kommandørkaptajnen til Søs med 4 væbnede Fartøjer, 2 Toldkrydsere og 10 Transportfartøjer, men Storm tvang ham igjen tilbage til Fanø.

De danske vare saaledes ved Marts Maaneds Udgang rede til at optage Kampen baade til Søs og til Lands; men forinden vi gaa over til at skildre de første Krigsbegivenheder, ville vi kaste et Blik over i Fjendens Lejr for at se, hvilke Forberedelser, der vare trufne.

Den provisoriske Regering havde længe været kjed af Prinsen af Noer og underhandlede derfor bag hans Ryg med den preussiske General Bonin om, at han skulde overtage Befalingen over den slesvig-holstenske Hær. Da Bonin var villig hertil, og den preussiske Regering intet havde derimod, naar han kun samtidig vedblev at være preussisk General, saa gik Sagen hurtig i Orden. Prinsen af Noer forlangte sin Afsked, saa snart han fik Nys herom, og samtidig traadte han ud af den provisoriske Regering og trak sig tilbage til Privatlivet. Han efterlod sig ved sin Bortgang omtrent lige slet Ry hos Venner og Fjender. Huset Augustenborgs Indflydelse paa Begivenhedernes Udvikling var dermed forbi; kun Hertug Kristians ældste Søn, Frederik, tjente endnu i Oprørshæren i en underordnet Stilling.

Befalingen over de i Hertugdømmerne efterladte 2000 Mand tyske Besætningstropper og den slesvig-holstenske Hær blev saaledes forenet paa én Haand, noget, der ikke var forudsét ved Vaabenstilstands-Betingelserne. General Bonin var en Mand paa omtrent 56 Aar; han havde begyndt sin militære Løbebane 1806 under Kampen mod Napoleon, havde som Officer deltaget i Felttogene 1813 til 15 og var

derefter langsomt rykket op gjennem de militære Grader, til han i 1848 blev Generalmajor. Som saaden deltog han i Slagene ved Slesvig og Dybbøl og forblev under Vaabenhvilen i Hertugdømmerne for at ordne de militære Forhold.

Dette var ingenlunde nogen let Opgave. Den slesvig-holstenske Hær var i Sommerens Løb voxet til en Styrke af 10 Bataillonner, 4 Jægerkorps, 2 Dragonregimenter, 4 Feltbatterier og 2 Ingeniørkompagnier, tilsammen omtrent 14,000 Mand. Flere af Afdelingerne vare dog kun meget løst organiserede, og Tonen i Hæren var i det hele alt andet end god, hvad der ikke er til at undres over, da Soldaterne jo var bragte til at svigte deres Ed ved falske Foregivender, og de fleste Officerer vare Udlændinge. Ved en af Bataillonerne nægtede Mandskabet at lyde andre

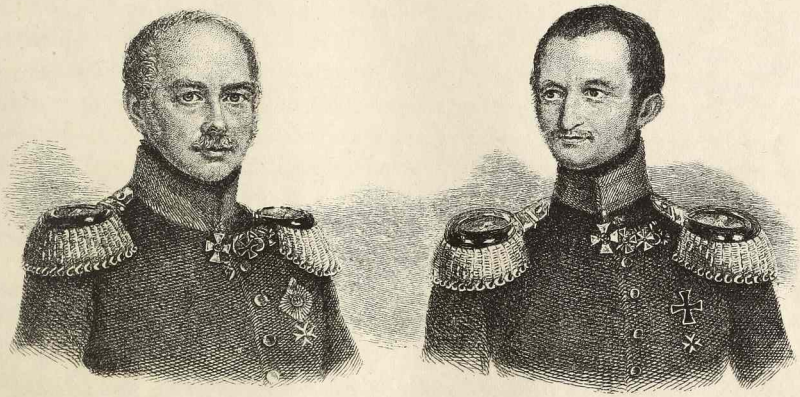

General Prittwitz. General Bonin.

Befalingsmænd end indfødte, og det havde til Følge, at alle preussiske Officerer forlode Afdelingerne. Ved en anden Bataillon affattede Underofficerer og Menige en Adresse til de bortdragne preussiske Soldater om ikke at lade sig bruge til at undertrykke deres egne Landsmænd. Til Trods for, at General Bonin stærkt dadlede dette, tilkjendegav Mandskabet ved Brokompagniet dog aabenlyst sin Tilslutning til Adressen, hvad der nedkaldte haarde Straffedomme over dem, men ikke bidrog til at gjøre Tonen bedre.

Den provisoriske Regering vilde helst have Hertugdømmernes Stridsmagt dannet som en talrig, men løst sammensat Folkevæbning, men dette modsatte General Bonin sig bestemt, og hjulpen af sin dygtige Stabschef Delius satte han sin Vilje igjennem, trods alle Vanskeligheder. Alle demokratiske Elementer bleve holdte ude

fra Officerskorpset, de preussiske Officerer bleve i Hæren, og deres Tal blev med Kongen af Preussens Tilladelse meget forøget.

Da de danske opsagde Vaabenhvilen, blev Reservemandskabet indkaldt og Hæren sat paa Krigsfod og fik Befaling til at rykke ind i Sønderjydland som Avantgarde for Rigstropperne. Den bestod da af en Avantgarde paa 2 Linjebatailloner, 2 Jægerkorps, 2 Eskadroner og 1 Batteri under den preussiske Oberstlieutenant Zastrow; en Hovedstyrke paa 2 Infanteri-Brigader, hver paa 4 Linje-Batailloner, 1

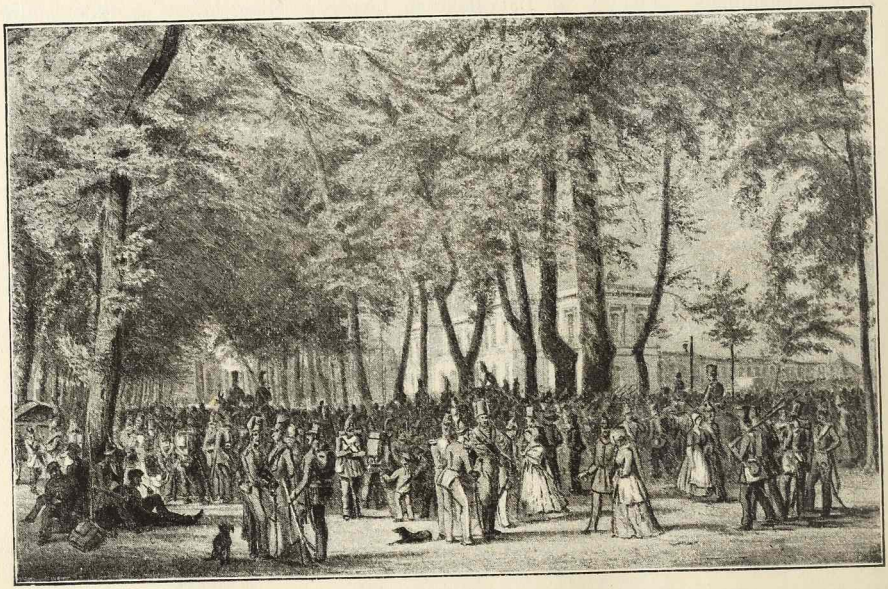

Tyske Rigstropper ved Banegaarden i Altona.

Jægerkorps og 1 Batteri under Oberst Grev Baudissin og Oberstlieutenant Sachau, og en Reserve paa 2 Dragonregimenter og 2 Batterier, tilsammen 10 Batailloner, 4 Jægerkorps, 10 Eskadroner og 6 Batterier.

Den 2den April opslog General Bonin sit Hovedkvartér i Aabenraa. Avantgarden var skudt frem i Nordslesvig, saaledes at det hanseatiske Rytteri stod i Kristiansfeld, 1ste Jægerkorps i Haderslev, 2 Batailloner og 1 Batteri ved Hoptrup og 2det Jægerkorps og 1 Eskadron ved Øster-Løgum, en Landsby ved Oxevejen, omtrent midtvejs mellem Haderslev og Aabenraa. Af Hovedstyrken stod 1ste

Brigade øst for Flensborg-Aabenraa-Vejen i Holbøl, Kvers og Grøngrøft, med 3dje Jægerkorps skudt frem i Sundeved med Poster i Blans, Sottrup, Nybøl, Adsbøl og Graasten samt paa Broager; bag Jægerne laa som Reserve 2 Dragoneskadroner. 2den Brigade stod syd for Aabenraa i Landsbyerne langs Chauseen og Oxevejen. Reserven laa i og om Flensborg. De to tyske Bataillioner, som Vinteren over havde været i Sønderjydland, stode i Aabenraa.

De tyske Rigstropper vare delte i tre Divisioner, en Reserve-Division og en Reserve-Brigade. Overbefalingen var overdragen Chefen for det preussiske

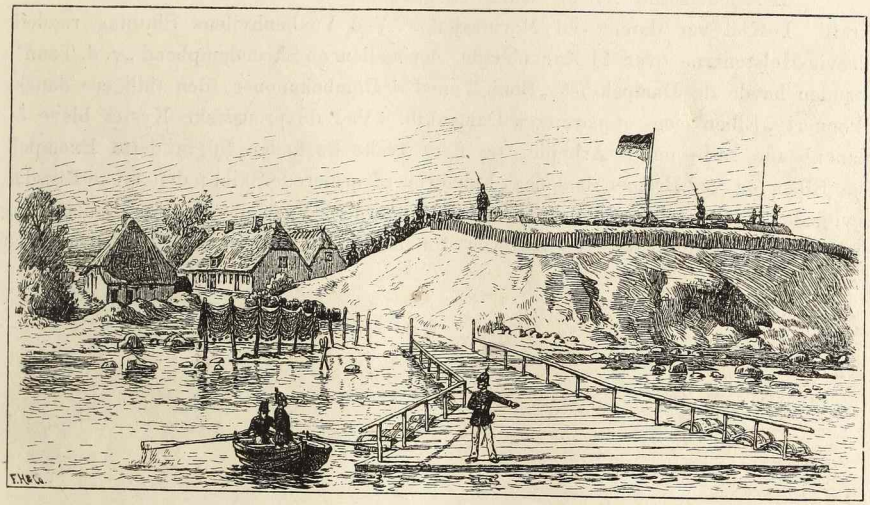

Strandbatteri ved Flensborg.

Gardeinfanteri, Generallieutenant Prittwitz, med den preussiske Generalmajor Hahn til Stabschef. 1ste Division under den bajerske General, Prins Eduard af Sachsen-Altenburg, bestod af en kombineret kurhessisk og en bajersk Brigade. 2den Division, under den hannoveranske Generalmajor Wyncken, bestod af en sachsisk og en hannoveransk Brigade. 3dje Division, under den preussiske Generalmajor Hirschfeldt, bestod af to preussiske Brigader; desuden hørte hertil en Rytterbrigade paa 8 Husareskadroner. Reserve-Divisionen, under den kurhessiske Generalmajor Bauer, og Reserve-Brigaden, under Hertugen af Sachsen-Coburg-Gotha, vare sammensatte af Afdelinger fra Würtemberg, Baden og de tyske Smaastater, saaledes at hele det store Fædreland, Østerrig ene undtaget, havde sendt Soldater mod Danmark.

Hele Rigshæren udgjorde c. 46,700 Mand med 112 Kanoner og c. 8,750 Heste; naar hertil endnu føjes de slesvig-holstenske Tropper, stode saaledes mellem 60 og 70,000 Mand rede til at angribe Danmark. General Prittwitz var den 2den April kommen til Flensborg, de forreste af hans Tropper, den kurhessiske Brigade, havde da ogsaa naaet denne By og sendt en Bataillon og to Kanoner til Lyksborg for at dække mod Landgang paa Holdnæs. Resten af 1ste Division og hele 2den Division stod sydligere i Sønderjydland. Preusserne stode omkring Rendsborg. Reserve-Divisionen var ved at samle sig i det sydlige Holsten, og Reserve-Brigaden stod omkring Eckernførde.

Bestræbelserne for at danne en tysk Flaade vare blevne fortsatte med al Kraft. I Kiel var dannet en Marineskole. Ved Vaabenhvilens Slutning raadede Slesvig-Holstenerne over 11 Kanonbaade, derimellem en Skruedampbaad „v. d. Tann"; desuden havde de Dampskibet „Bonin" med 4 Bombekanoner, den tidligere danske Skonnert „Elben" og et uarmeret Dampskib. Ved de preussiske Kyster bleve 50 Kanonbaade satte under Arbejde, og flere tyske Søstæder fulgte dette Exempel; paa Elben og ved Bremen laa smaa Eskadrer af armerede Skibe; den tyske Rigsdag bevilgede et betydeligt Beløb til Søudrustningerne. Ved alle Havne i Holsten og Sydslesvig blev bygget Strandbatterier for at hindre de danske Orlogsmænd i at trænge ind.

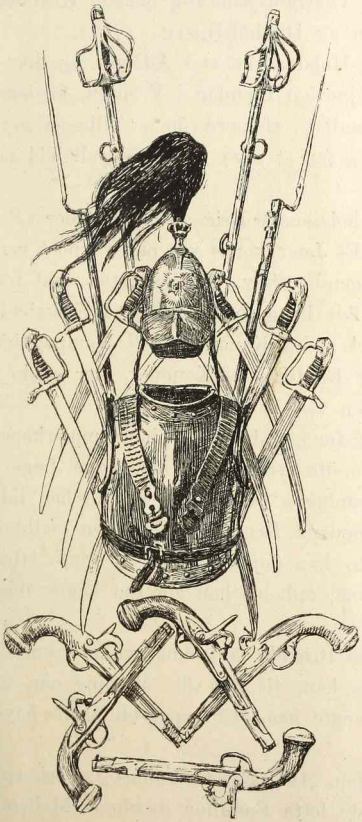

3dje Kapitel.

Indfald i Sønderjydland.

Ja Blod det kosted' — mangt et Skud
de kjække Hjærter rammed,
og mangen gik fra Striden ud
med Mandomskraften lammet.
Men hvilken Kval de end har haft,
den Trøst de dog har fundet,
at hvad de selv har tabt i Kraft,
har Danmarks Ære vundet.

C Hostrup.

Den 2den April om Aftenen, da Mørket faldt paa, satte 10de lette Bataillon i Baade over Alssund og besatte Brohovedet. Sønderjyderne skulde selv dække den danske Hærs Indmarsch i deres skjønne Hjemstavn. Hele Natten igjennem herskede der det livligste Røre paa Als; fra alle Kanter af Øen droge Afdelinger frem mod Sønderborg, og Klokken halv fem om Morgenen rykkede Fordækningen for Schleppegrells Brigade, de fynske Jægere, over Skibsbroen og op ad Skraaningen mod Bjærget for at følge Vejen over Ragebøl og Vester-Sottrup mod Avnbøl. Saa snart

Schleppegrells Folk vare ovre, fulgte de Mezas Brigade efter og slog ind paa de sydligere Veje over Stendrup og Nybøl mod Adsbøl.

Nogle slesvig-holstenske Dragoner iagttoge fra Toppen af Dybbøl-Bjærg vore Troppers Fremrykning og sprængte derefter bort for at melde deres Ankomst. Ellers saas endnu intet til Fjenden. Vore Soldater vare i straalende Humør over igjen at skulle have fat paa Slesvig-Holstenerne, og fra alle Huse og Byer lød det gladeste Velkommen dem i Møde. Paa Dybbøl Kirkegaard stod en Kvinde og tilraabte de kommende: „Herre Gud, er I dér, I kjære danske!"

Da Schleppegrells Brigade var naaet til Sottrup, standsede den for at give de andre Tid til at naa med. Allerede forinden havde den sendt en mindre Styrke over Øster-Sottrup og Ullerup mod Blans for at sikre sig fra den Side. Klokken halv ni naaede de Meza frem til Vejen fra Sottrup til Stenderup, og General Bülow havde saaledes begge sine Brigader paa Linje. Omtrent samtidig naaede Krabbes og Thestrups Brigader frem til Surløkke-Gaarden og Dybbøl-Bjærg.

De danske ventede at støde paa Slesvig-Holstenerne ved Adsbøl, og deres Plan var da, at de Mezas Brigade skulde beskjæftige Fjenden i Fronten, medens Schleppegrell søgte at omgaa ham og om muligt afskære ham Tilbagetoget. De Meza skulde derfor kun rykke langsomt frem for at give Schleppegrell Tid til at vinde Forspring.

Nord for Graasten stod den 1ste slesvig-holstenske Brigade under Oberst St. Paul; den bestod af 5 Batailloner og 1 Batteri. Et Jægerkorps var paa Forpost ved Adsbøl og i Udkanten af den lidt nordligere liggende Skov, Lavkjær; tæt vest for Adsbøl stode 4 Kanoner og 5 Kompagnier, og lidt længere tilbage ved Fiskebæk endnu 2 Kompagnier. Som anden Linje stode 4 andre Kanoner og 7 Kompagnier tæt nord for Graasten. Et Kompagni dækkede 4 tolvpunds Kanoner, der stode i en Skanse ved Alnor, og et andet iagttog Kysten ved Ringesæs.

Saa snart Schleppegrell var naaet vest for Avnbøl, blev han opmærksom paa Fjendens Jægere i Lavkjær Skov. Han sendte strax et af sine egne Jægerkompagnier mod dem, og da han syntes, Skydningen blev livlig, sendte han lidt senere Jægerne et Linjekompagni til Hjælp, medens Resten af Brigaden vedblev at gaa mod Vest. Hinsides Bøgskov standsede han imidlertid for at vente efter de bortsendte Kompagnier, og da disse ikke kom, opholdt han sig saa længe dér, at Slesvig-Holstenerne slap bort imens.

General Bülow var imidlertid med de Mezas Brigade langsomt rykket frem til i Højde med Rundkjær Skov. Her standsede han, til han fik Melding om, at Schleppegrell var kommen forbi Bøgskov; saa mente han, Schleppegrell maatte have Forspring nok og gav Befaling til Angreb.

2det Jægerkorps gik frem nord for Vejen, 1ste Forstærknings-Jægerkorps mellem den og Nybøl-Nor; et Kompagni af 1ste lette Bataillon dækkede Mellem-

KORT OVER DYBBØL.

(Tysk Original.)

BIBLIOTHECA REGIA HAVNIENSIS

DAS SCHLACHTFELD
von
DÜPPEL
Verlag von Julius Abelsdorff in Berlin.
ÜLDERUP
Auenbüll
WESTER-SATRUP
Oster-Satrup
ALSENER SUND
ATZBÜLL
GRAVENSTEIN
Stenderup
Rackebüll
NÜBEL NOOR
NÜBEL
DÜPPEL
SONDERBURG
RINKENIS
Schottsbüll
Schmol
WENNING BUND
BROACKER
Düppl

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

rummet mellem dem. Snart naaede Jægerne de to af Schleppegrells Kompagnier, der kæmpede ved Lavkjær Skov og joge sammen med dem Fjenden ud af Skoven. De fjendtlige Forposter samlede sig bag Styrken vest for Avnbøl, og de dér staaende 4 Kanoner aabnede deres Ild mod vore Kolonner. En Granat sprang i de Mezas Stab, saarede en Dragonordonnans dødelig, tog Hovedet af Stabschefen, Kaptajn Wørishøffers Hest og flængede de Mezas Kappe. Vort Batteri havde ondt ved at finde en Opstilling og svarede derfor kun med to Kanoner, der kjørte op paa Vejen. Snart tvang dog vore fra Lavkjær Skov fremtrængende Tropper Slesvig-Holstenerne til at gaa tilbage til deres to Kompagnier ved Fiskebæk. De danske fulgte rask efter; Fiskebæk blev hurtig taget, og fremad gik det mod Graasten. Her ydede Fjenden igjen nogen Modstand; hans Kanonkugler susede hen ad Vejen over Hovedet paa vore fremrykkende Kolonner, men snart opgav han dog igjen Forsvaret og forsvandt saa hurtig, at vi tabte al Berøring med ham. Klokken 2 om Eftermiddagen rykkede vore Bataillioner, syngende „den tapre Landsoldat", gjennem Graasten og toge Stilling syd og vest for Slottet. De Mezas Brigade havde fuldstændig slaaet St. Pauls. Hvis Schleppegrell blot ikke havde haft saa mange Betænkeligheder, men var rykket rask frem efter sin Ordre, saa havde det gaaet Slesvig-Holstenerne langt værre. Da Schleppegrells Brigade endelig kom frem, var den sidste Slesvig-Holstener allerede borte for en Time siden.

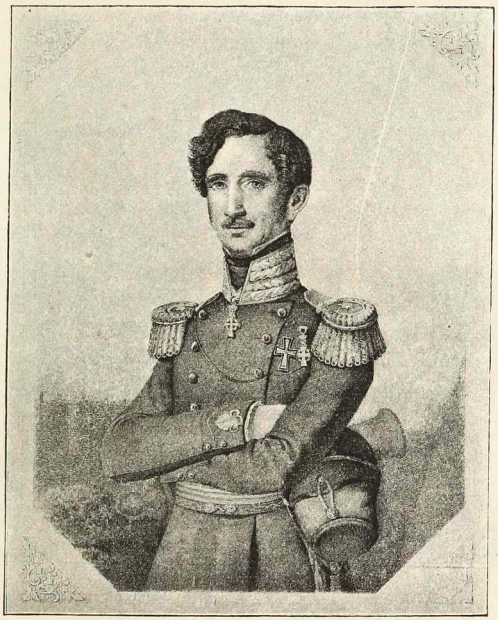

General de Meza.

En medvirkende Grund til, at Fjenden saa snart gik bort fra Graasten, var, at han ængstedes for en Landgang i Ryggen. De Meza havde sendt Kompagniet Fugl ud paa Broager, og da dette ingen Modstand fandt, rykkede det frem til Egernsund og begyndte en Skydefægtning over Vandet mod Slesvig-Holstenerne

paa den anden Side. Kort efter stod Fregatten „Havfruen“, Kaptajn Petersen, og en Division Kanonbaade, under Kaptajnlieutenant van Dockum, ind paa Fjorden og aabnede deres Ild mod Kanonerne i Skansen. Disse maatte snart fortrække og havde nær ladet en Kanon i Stikken. St. Paul sendte nu en Bataillon fra Graasten ned mod Kysten for at hindre Landgang; men snart tvang de danskes Fremrykning hele Styrken til at gaa tilbage. Kompagniet Fugl satte over Vandet og sløjfede i Forbindelse med Mandskab fra Fregatten den fjendtlige Skanse.

Fægtningen ved Avnbøl.

Om Aftenen stillede vi vore Forposter fra Adsbøl over Ullerup til Alssund. De Mezas Brigade gik i Kvartér i Nybøl og Stenderup, Schleppegrells laa i Vester-Sottrup, Krabbes og Thestrups Brigader lagdes længere tilbage i Sundeved, og Moltke blev ved Sønderborg.

Vort Tab var 1 Underofficer og 7 Menige døde, 1 Officer, 1 Underofficer og 10 Menige saarede og 1 Fange. Vi toge 11 Fanger fra Slesvig-Holstenerne, og desforuden havde de 8 døde og 39 saarede.

Krigsminister Hansen var fulgt med Hæren til Als for, som det hed sig, at varetage de politiske Interesser. Just som han den 3dje April var ved at stige

til Hest for at ride over i Sundeved, kom den udenlandske Post og bragte Efterretninger, som gav Ministeren noget at tænke over. Det meldtes, at Kongen af Preussen var bleven udraabt til tysk Kejser, og at store Troppemasser stadig gik over Elben ind i Holsten. Ministeren raadførte sig med sin franske Ven, General Fabvier, der ogsaa var i Sønderborg, og efter Samraad med ham sendte han en Skrivelse til General Krogh om at vise stor Forsigtighed og ikke sætte noget paa Spil, samt strax skride til Befæstning af Dybbøl-Højderne. Det var dette Brev, der bragte Overgeneralen til igjen at opgive Stillingen ved Graasten og gaa tilbage til Adsbøl og Ullerup. Planen om at drage en Del af Ryes Korps til Sundeved

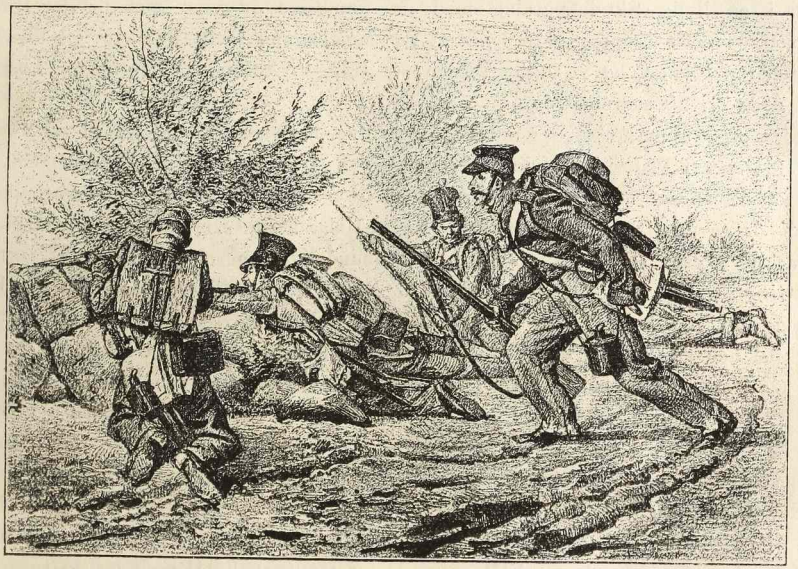

Forpostfægtning i Sundeved.

blev samtidig opgiven, og et Dampskib blev afsendt til Generalen med Befaling til ufortøvet at gaa tilbage.

St. Pauls Insurgentbrigade var efter den uheldige Kamp den 3dje gaaet i Kvartér en Mils Vej vest for Graasten; den anden Brigade stod lidt nordligere ved Kvers, og Avantgarden syd for Aabenraa, saaledes at hele den slesvig-holstenske Hær kunde samles, hvis de danske fornyede Angrebet. Dette skete imidlertid ikke, som vi vide paa Grund af Krigsministerens Befaling, og St. Paul rykkede derfor den 4de noget frem og udstillede sine Forposter fra Nybøl-Nor langs den østlige

Udkant af Skovene vest for Fiskebæk. Under Fremrykningen beskøde vore Kanonbaade Fjendens Kolonner ved Graasten, og senere fandt et mindre Sammenstød Sted med vor 3dje Forstærknings-Bataillon, der var ude paa en Rekognoscering; ellers var alt roligt. Rigstroppernes 1ste Division, Bayrerne og Hesserne, under Prins Eduard af Sachsen-Altenburg, rykkede ind i de af Slesvig-Holstenerne forladte Kvarterer.

Den 5te kom det til en lille Fægtning ved Forposterne; Krabbes og Thestrups Brigader vare netop ved at afløse Schleppegrells og de Mezas i første Linje, da en fjendtlig Afdeling saas under Fremrykning fra Bøgskov. Det var det 4de slesvig-holstenske Jægerkorps, der foretog en Rekognoscering. Vore Forposter kom snart i en livlig Skydefægtning med de fjendtlige Jægere; men da der fra de bag ved værende Tropper blev sendt et Par Kompagnier frem til Hjælp, gik Slesvig-Holstenerne tilbage, og vi indtoge igjen vor tidligere Stilling. Fægtningen kostede os 4 døde og 23 saarede.

Rigstropperne vare imidlertid indtrufne i større Mængde nord for Flensborg. General Prittwitz havde selv taget sit Kvartér paa Søgaard, halvanden Mil syd for Aabenraa, og han bestemte, at de to forreste Divisioner af Rigstropperne skulde drage mod Sundeved, medens Slesvig-Holstenerne samledes om Aabenraa for at gaa nord paa. De danske ventede et almindeligt Angreb den 6te, vel sagtens paa Grund af de Bevægelser hos Fjenden, disse Bestemmelser fremkaldte, og hele Hæren stod derfor den Dag fra om Morgenen kampberedt, men da alt forblev roligt til hen ad Middag, fik Tropperne igjen Tilladelse til at gaa i Kvartér.

De fik dog kun kort Tid Ro. General Prittwitz havde bestemt at skyde sine Forposter noget frem og havde derfor givet den hannoveranske Brigade Befaling til at besætte Landsbyen Ullerup, men da denne jo laa inden for den danske Forpostkjæde, gav dette Anledning til en Kamp, der længe med Glæde vil blive mindet af de danske Soldater.

2den Forstærkningsbataillon stod med 1ste Kompagni i og vest for Ullerup, 2det Kompagni stod opløst i Feltvagter dérfra og ned til Alssund, og de to andre stode bag ved som Repli. 3dje Reservebataillon dannede Hovedposten. Den hannoveranske General Ludowig rykkede lidt efter Klokken 12 frem med 6 Batailloner og 2 Batterier mod denne Stilling. Han sendte strax 2 Batailloner mod Ullerup og 1 mod Avnbøl og lod samtidig et af sine Batterier aabne Ilden. Vore Feltvagter vest for Ullerup maatte snart trække sig ind i Byen, og da Fjenden vedblev at gaa stærkt paa, maatte Forpostkompagniet langsomt og under livlig Modstand vige tilbage mod Hovedposten. Hannoveranerne fulgte efter og trængte under en skarp Fægtning bestandig vore Folk tilbage mod Øst.

Brigadechefen, Oberst Krabbe, red strax ved Alarmeringen op paa Højderne ved Korsmøse Mølle og ledede derfra Kampen. Da han saa' vor Kjæde

vige, sendte han den 2 Kanoner af Batteriet Dinersen og 1 Kompagni af 1ste Reservebataillon til Hjælp. Netop som dette Kompagni kom ud i Ildlinjen, blev denne ogsaa forstærket ved Forpostkompagniet, der havde staaet nord for Ullerup, men som nu var blevet samlet. Ved denne Hjælp bleve de danske omtrent af samme Styrke som Hannoveranerne; de gik derfor igjen frem og dreve dem tilbage mod Ullerup.

Thestrups Brigade, der stod syd for Krabbes, havde, da Angrebet begyndte, bøjet sin Fløj noget tilbage for ikke at blive omgaaet. Til Sikring blev en Deling af 1ste Reserve-Jægerkorps, under Lieutenant Riebau, sendt frem mod Avnbøl, og Lieutenanten naaede denne Bys østlige Del inden Hannoveranerne. Han satte sig derfor fast i Husene og sendte Bud til den nærmeste danske Afdeling om Hjælp. Lieutenant Kohl førte sin Deling frem til ham, og de to tapre Officerer opholdt nu med deres ringe Styrke i længere Tid den fremrykkende Bataillon af det hannoveranske Livregiment. Dog til sidst maatte de to Delinger vige ud af Avnbøl, og da Hannoveranerne trængte frem herfra, nødtes hele den danske Linje til igjen at gaa langsomt tilbage.

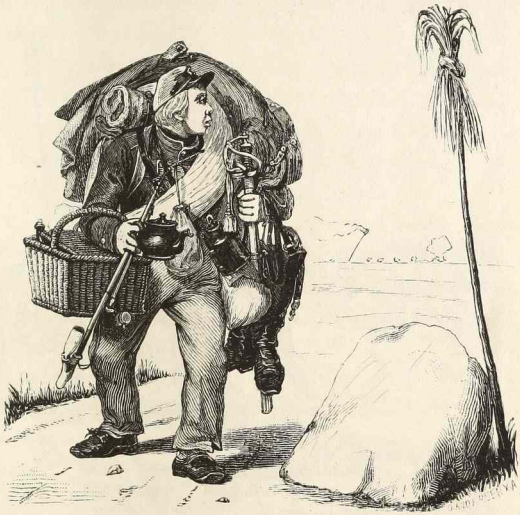

Officersoppasser.

Den tyske Divisionsgeneral, General Wynecken, fandt imidlertid, at det nu kunde være paa Tide at afbryde Fægtningen; han gik derfor ikke længere frem og benyttede den Pavse, som derved indtraadte i Kampen, til at afløse en af sine Batailloner.

Næppe var dette sket, før de danske med fornyet Kraft og stor Voldsomhed igjen gik over til Angreb. General Bülow havde nemlig sendt 3dje Reserve-Jægerkorps, det samme som Aaret forud havde holdt saa slet Stand ved Hoptrup, frem til Hjælp. Jægerne vare kjede af at hedde Hoptrup-Jægerne og vilde gjærne skaffe sig et andet Navn; de vare nu blevne indexercerede og øvede og havde faaet dygtige Befalingsmænd. Kaptajn du Plat gik med 2 Kompagnier mod Vester-Snogbæk, men da han ingen Fjende fandt dér, trængte han videre frem mod Fjendens venstre

Flanke, samtidig med at Oberst Krabbe gav Befaling til almindelig Fremrykning. Det blev Hannoveranerne for meget; snart vare de i Tilbagegang over hele Linjen, og da de to andre Kompagnier af Reserve-Jægerne brøde frem paa vor venstre Fløj, bleve vi Herrer over Vejen til Avnbøl, saaledes at Fjenden tabte Forbindelsen mellem denne By og Ullerup.

General Wynecken, der troede at have en betydelig Overmagt mod sig, besluttede nu ogsaa at opgive Ullerup, og for at udføre dette med nogenlunde Ro, kastede han en frisk Bataillon frem mod Kaptajn du Plats Kompagnier. Han-

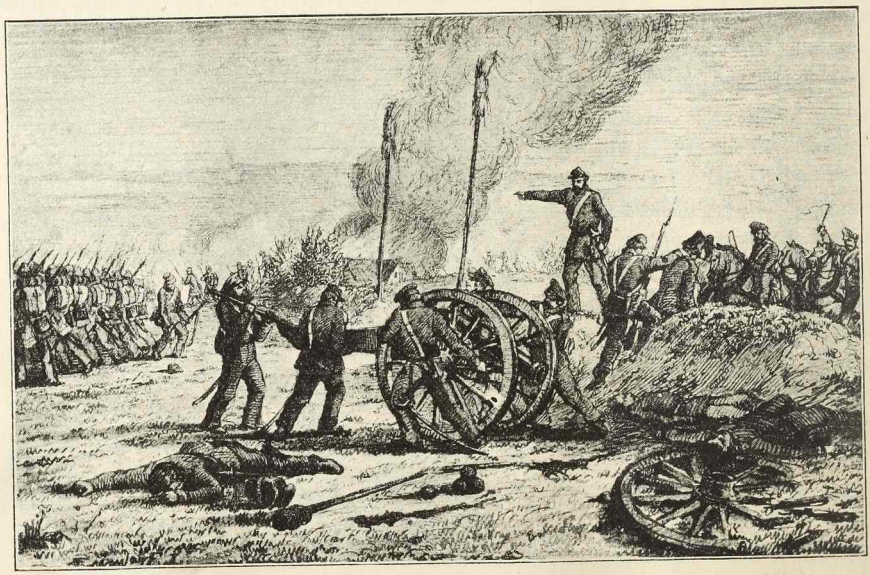

Fægtningen ved Ullerup.

noveranerne havde nu 6 Batailloner fremme mod vore 3, 2 kæmpede ved Avnbøl, 4 ved Ullerup; desuden havde de ført to Batterier i Ilden, mod hvilke vi kun stillede 4 Kanoner af Batteriet Dinesen. Den nye Bataillons Indgriben standsede vel vor Fremrykning en kort Tid og drev endog vor højre Fløj lidt tilbage, men snart trængte vore Soldater igjen ustandselig frem fra Syd, Øst og Nord, stormede Udkanten af Ullerup og fulgte den vigende Fjende ind i Byen. En badensisk Bataillon, der ilede Hannoveranerne til Hjælp, fik en saa grundig Modtagelse, at den i kort Tid mistede 40 Mand og hurtig igjen trak sig ud af Ilden. Fjenden

veg nu over hele Linjen, og Klokken syv om Aftenen indtoge de danske igjen deres tidligere Stilling. Garden, der var bleven beordret frem mod Avnbøl, havde sammen med de her fægtende Tropper jaget Hannoveranerne ud af denne By.

Oberst Krabbes Batailloner havde kæmpet glimrende. Det var udelukkende Reserve- og Forstærkningsbatailloner, der vare førte i Ilden, men de havde alle staaet deres Prøve og vist sig de gamle Linjebatailloner voxne. Navnlig 3dje Reserve-Jægerkorps, under Major Gosch, havde bedækket sig med Hæder. Var Korpset før spottende blevet kaldt „Hoptrup-Jægerne", fik det nu Hædersnavnet „Ullerup-Jægerne". „Jeg skal nu ikke mere skamme mig ved 3dje Reserve-Jægerkorps, thi Langfredag rejste det sit Navn til Ære igjen," skrev en menig Jæger til sine Forældre. Selv den fjendtlige Generals Rapport omtaler de danskes „ungestümen Tapferkeit", da de gik over til Angreb.

Naturligvis maatte en Kamp, der var ført med saa megen Voldsomhed, medføre store Tab. 3 Officerer og 53 Underofficerer og Menige fandt Heltedøden, 14 Officerer og 122 Underofficerer og Menige bleve saarede og 1 saaret Officer og 17 Mand faldt i Fjendens Hænder. Tyskerne havde 3 Officerer og 24 Mand døde, 9 Officerer og 177 Mand saarede; desuden fratog vi dem 23 Fanger.

Fægtningen ved Ullerup fyldte Hæren med Glæde og bidrog meget til at hæve vore Soldaters Selvtillid; men netop samme Aften naaede Efterretningen om Ulykken ved Eckernførde til Dybbøl og spredtes hurtig over hele Hæren. Det var en besk Skaal at tømme, og hver Soldat, fra Overgeneralen til den Menige, følte, hvor haardt Danmark var ramt ved dette Sorgens Budskab.

Men før vi skildre denne sørgelige Kamp, maa vi en liden Stund følge General Rye paa hans kortvarige Marsch ind i Nordslesvig.

Den 3dje April tidlig om Morgenen overskred General Rye Grænsen med sin Styrke, der bestod af 5te Infanteribrigade paa ialt 5 Batailloner, 1ste og 2den Kavaleribrigade, tilsammen 3 Regimenter og 2 Divisioner à 2 Eskadroner, 2 Batterier og 1 Espingolbatteri. Han skulde ifølge Overkommandoens Plan stræbe efter at være syd for Aabenraa den 5te, og da over Feldsted sætte sig i Forbindelse med Hovedkorpset i Sundeved. Rye rykkede over Grænsen med sit Korps, delt i 3 Kolonner. Selv fulgte han den midterste, der under Oberst Flindts Kommando marscherede over Ødis og Steppinge til Magstrup, som var Maalet for den første Dagmarsch. — Den højre Kolonne under Oberst Juel passerede Grænsen ved Skodborghus og marscherede den første Dag, uden at støde paa Fjenden, til Oxevad og Mølleby. Den venstre Kolonne, under Oberst Irminger, der bestod af 12te lette Bataillon, 4de Reservebataillon, 1 Kavaleri-Division, $^1/_2$ Batteri, 1 Batteri Espingoler samt 1 Ingeniør-Detachement, rykkede fra Kolding, dels over Alver, dels over Kristiansfeld mod Haderslev. Kun denne Kolonne stødte paa alvorlig Modstand. Allerede i Nærheden af Kristiansfeld havde Fortravet, der førtes af Major Hegermann

en Skjærmydsel mod Fjendens Rytteri, under hvilken Vagtmester Grub, efter at have kæmpet ene med to hanseatiske Dragoner, gjorde dem begge til Fanger, og Underkorporal Leerbækshus med tre Husarer kastede sig over en fjendtlig Patrouille paa 7 Dragoner, hvoraf han fangede de 3 og jog de 4 paa Flugt. Men først nord for Haderslev kom det om Eftermiddagen til en alvorlig Kamp. En fjendtlig Jægerbataillon havde besat det kuperede Terræn i Byens Nærhed og modtog vore

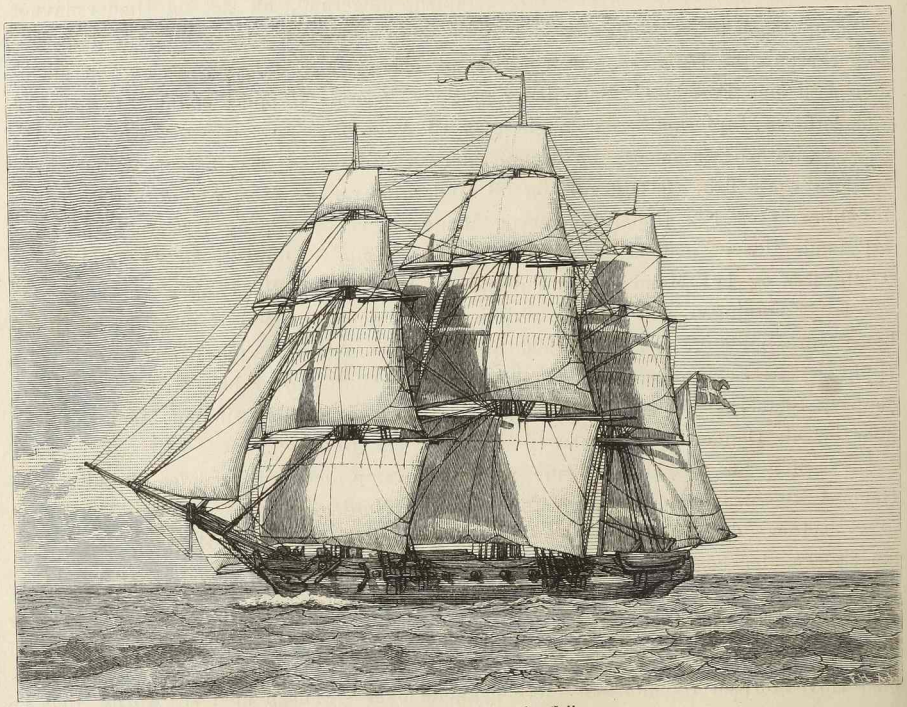

Korvetten »Najaden« under Sejl.

Fortropper med en heftig Ild. Irminger lod 12te lette Bataillon udvikle sig mod Fjenden, som efter en kort Skyttekamp trak sig tilbage til Byen, i hvis nordre Udkant han satte sig fast. Først efter at Halvbatteriet og Espingolbatteriet vare kjørte op og havde beskudt Byens Tilgang i nogen Tid, lykkedes det 12te Bataillon at forcere den. 4de Reservebataillon fulgte nu hurtig efter som Forstærkning, og under en heftig Gadekamp trængte disse to Batailloner Fjenden tilbage til Nærheden af Sønderbro, hvor han igjen satte sig fast i de omliggende Bygninger. Kampen

om disse var paa sit højeste, da Irminger modtog Melding om, at en stærk fjendtlig Kolonne nærmede sig nord fra. Han afbrød hurtig Fægtningen, trak sig ud af Byen mod Nord for at tage Stilling mod den nye Fjende, men det viste sig snart, at Meldingen var falsk, man havde taget Kolonnens eget Træn for Fjenden. Irminger lod strax Tropperne igjen rykke ind i Byen for paany at optage Kampen, men Fjenden havde forladt sin Stilling og var i fuldt Tilbagetog i Retning af Hoptrup.

Samme Dag som Haderslev faldt i vore Hænder, havde Marinen bemægtiget sig Aabenraa. Denne By var den 2den April bleven besat af det Porbechske Korps; som bestod af en badensisk og en würtembergsk Bataillon samt et hessisk Batteri. Da Korvetten „Najaden" under Kaptajn Dirckinck-Holmfeldt og en Division Kanonbaade under Kaptajn Gottlieb sejlede ind i Fjorden og nærmede sig Byen, trak de fjendtlige Tropper, hvoraf mange aldrig før havde sét et Orlogsskib, sig ud af af Byen til en Stilling syd for denne, hvorfra Batteriet aabnede en virkningsløs Ild mod vore Kanonbaade. Da disse ikke bleve Svar skyldige og formodentlig skøde med bedre Resultat end Fjenden, trak denne sig ud af Ilden og gik tilbage mod Syd. Aabenraa blev besat med 100 Mand af Najadens Besætning, som dog, da Mørket faldt paa, atter bleve tagne om Bord. Næste Morgen gik de igjen i Land og holdt nu Byen besat til den 5te om Eftermiddagen, da Fjenden i stor Styrke nærmede sig. Korvetten og Kanonbaadene forbleve paa Fjorden.

General Rye fortsatte den 4de sin Marsch syd paa, saaledes at Kolonnerne nærmede sig hinanden hen imod Aabenraa. Han havde haabet med sin midterste Kolonne at komme den fjendtlige Avantgarde, hvis Hovedstyrke Dagen i Forvejen havde staaet ved Hoptrup, i Flanken, medens Irmingers Kolonne angreb den nord fra; men Insurgenterne, som havde erfaret Aabenraas Besættelse af vore, fandt det ikke raadeligt at oppebie Irmingers Angreb under saa uheldige Forhold, og havde om Natten eller meget tidlig om Morgenen trukket sig over Øster-Løgum syd paa. Intet var nu til Hinder for, at Rye den 5te om Morgenen kunde staa i den Stilling, som Overkommandoen havde ønsket, og stor var hans Skuffelse, da han Kl. 3 om Eftermiddagen i Øster-Løgum modtog Ordre til at gaa med sit Korps tilbage til Nørrejydland. I en nedslaaet Stemning marscherede Tropperne tilbage til et Kantonnement mellem Haderslev og Oxevad, hvor Rye lod dem blive til den 7de. Da Fjenden paa denne Dag nærmede sig i større Styrke, og da Forholdene vare ham ugunstige, vovede han ikke at modtage et Angreb her, men gik om Eftermiddagen tilbage over Grænsen.

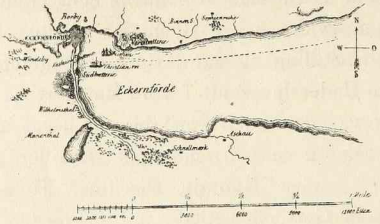

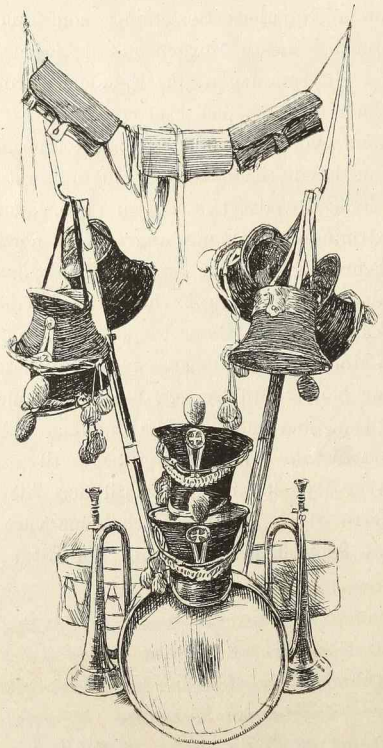

Fjerde Kapitel.

Eckernførde.

„Hvad vilde du vel i den lumske Bugt,
du Havets knejsende Svane!
for, vingestækket og indelukt,
at finde din bratte Bane?“

Af hele Krigsminister Hansens storartede Plan til en Landgang med den danske Hærs Hovedstyrke i det sydlige Slesvig var der intet andet blevet tilbage, end at en Alarmering skulde foretages mod Eckernførde med nogle større Krigsskibe og en lille Afdeling Soldater. Hensigten hermed var at søge at bibringe Fjenden den Tro, at en større Landgang blev paatænkt og derved gjøre ham betænkelig ved at trænge frem nord for Flensborg. Alarmeringen skulde derfor helst foretages den 4de April hen ad Midnat, saaledes at Efterretningen derom kunde naa til Flensborg den 5te om Morgenen tidlig, altsaa netop paa den Dag, da General Krogh havde paatænkt at drage en

Del af Ryes Korps til sig i Sundeved. Da denne Plan blev opgiven, tabte Alarmeringen vel noget i Betydning, men da det dog altid var ønskeligt at skaffe Hæren i Sundeved Ro til at sætte sig fast paa Dybbøl-Højderne, og Rye Tid til at gaa bag Kolding Aa, blev Toget til Eckernførde ikke indstillet.

Chefen for den danske Søstyrke i Østersøen, Kommandør Garde, var den 2den April bleven kaldet til Hovedkvarteret, og efter Samraad mellem Overgeneralen, Stabschefen og ham blev det nærmere med Hensyn til Foretagendet fastslaaet. Kommandør Garde overdrog Ledelsen af Toget til Kommandørkaptajn F. A. Paludan, Chef for Linjeskibet „Kristian den 8de", og bestemte, at Fregatten „Gefion" tilligemed Dampskibene „Hekla" og „Gejser" skulde følge ham. „Gejser" skulde slæbe tre Jagter med ét Kompagni Soldater om Bord.

„Kristian den 8de" var et stolt Linjeskib paa 84 Kanoner; midt i Marts havde Kommandørkaptajn Paludan hejst sin Vimpel som Chef, og faa Dage efter lagde Skibet ud paa Ydrereden. Da Befalingen til at gaa til Eckernførde traf det, laa det til Ankers ved Østkysten af Als. Skibet havde da kun været 13 Dage i Søen, og vedvarende Storm og Sne havde endda gjort næsten alle Øvelserne umulige i den Tid. Den talrige Besætning var derfor næsten helt uøvet; der havde endnu ikke en eneste Gang været skudt med Kanonerne, hverken med løst eller med skarpt.

Den 4de April Kl. 11 om Formiddagen lettede „Kristian den 8de" og stod for smaa Sejl ned langs Sønderjydlands Østkyst. Chefen kaldte Mandskabet sammen, meddelte dem, at der var Udsigt til, at de snart vilde komme i Kast med Fjenden og bad hver Mand da at gjøre sin Pligt med Ro og Besindighed; han sluttede med et „Gud bevare Kongen og vort gamle Flag!" For at Mandskabet ikke første Gang skulde høre Kanonskud, naar de for Alvor kom i Ilden, blev der holdt klart Skib og afskudt en Del løse Skud under Sejladsen.

Hen paa Eftermiddagen traf Linjeskibet ud for Eckernførde Fjord sammen med Fregatten „Gefion" og Dampskibet „Hekla". Kl. 6 stod Eskadren ind paa Fjorden og ankrede ud for Godset Noer; lidt senere stødte „Gejser" til med de tre Jagter paa Slæb. Det blæste den Gang en rebet Merssejlskuling af østlig Vind, og Skibscheferne, der efterhaanden kom om Bord hos den højstbefalende, vare derfor alle enige i, at der intet lod sig udrette, men at Vejret maatte sés an til næste Morgen. Skibene bleve derfor liggende til Ankers Natten over. Ud paa Aftenen lagde Blokadeskibene, Korvetten „Galathea" og Briggen „Merkurius", sig i Nærheden, saaledes at en temmelig ansélig dansk Eskadre var samlet. Et Par Kanonskud fra det nordre Havnebatteri viste, at Fjenden var opmærksom.

Naturligvis havde de mange Skibes Ankomst paa Fjorden vakt levende Uro i Land. Til Havnens Forsvar var der under Vaabenhvilen bygget to Batterier; et Nordbatteri, væbnet med to 84 ℔s Bombekanoner, to 18 ℔s og to 24 ℔s Kugle-

kanoner, samt et Sydbatteri paa fire 18 ℔s Kuglekanoner. Batterierne laa lige ved Strandkanten, saaledes at Ildlinjen omtrent var 12 til 14 Fod over daglig Vande. Brystværnene vare 9 Fod høje og 17 Fod tykke. Kanonerne vare ikke stillede bag Skydeskaar, men skøde frit ud over Brystværnene. Begge Batterier vare forsynede med Ovne til at gløde Kugler i.

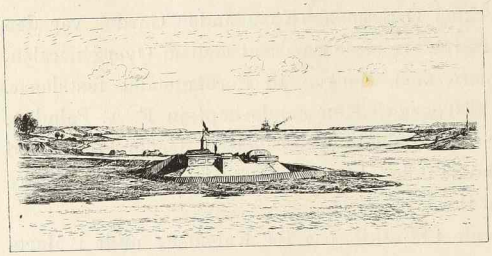

Nordbatteriet ved Eckernførde.

Besætningen udgjordes af det 5te slesvig-holstenske Fæstningsbatteri under Kaptajn Jungmann, en forhenværende preussisk Artilleriofficer, som i flere Aar havde været i tyrkisk Tjeneste og befalet over Artilleriet ved Bosporus. Han var saaledes vel kjendt med Kyst- og Havneforsvar og havde med stor Iver arbejdet paa at sætte sine Batterier i god Stand og uddanne sit Mandskab. Selv havde han forbeholdt sig den særlige Befaling over Nordbatteriet og betroet Sydbatteriet til en Underofficer Preusser. I Eckernførde By laa tre Kompagnier af den 3dje slesvig-holstenske Reservebataillon under Kaptajn Irminger. Dækningen af Kyststrækningerne langs Eckernførde og Kielerfjord var overdraget Chefen for den tyske Reservebrigade, Hertugen af Sachsen-Coburg-Gotha, som havde sit Hovedkvartér i Gettorf; to Bataillloner og et Batteri vare indkvarterede i og omkring denne By.

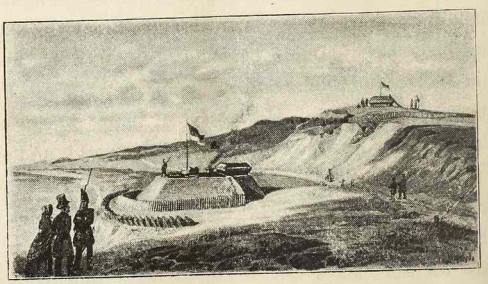

Sydbatteriet ved Eckernførde.

Om Eftermiddagen den 4de April naaede Meldingen om den danske Eskadres Ankomst paa Fjorden til Hovedkvarteret i Gettorf. Stabschefen red strax ud for personlig at undersøge Sagen, og fra Fjordens sydlige Bred talte han Skibene og saa' i Maanelyset Skildvagternes Bajonetter blinke. Der var altsaa næppe nogen Tvivl om, at et Angreb vilde blive forsøgt den næste Dag, og alt blev strax sat i travl Virksomhed med Forberedelser til at modtage det. Bataillonen Reusz fik Befaling til at gaa til Eckernførde, medens Bataillonen Gotha og det nassauske Batteri tog Opstilling paa Vejen Eckernførde-Kiel, nær Schnellmarker-Holz. Hertugen begav sig selv til Eckernførde for derfra at lede Kampen. Kaptajn Jungmann fik travlt med at øve og instruere sine Artillerister.

Skjærtorsdag den 5te April, da Dagen gryede, vare alle Blikke fra Land rettede mod Orlogsmændene paa Fjorden. Klokken lidt over sex saas Signalflag vaje fra Linjeskibets Top, og snart var alt i travl Virksomhed om Bord; Ankrene bleve løftede, de mægtige Sejl faldt fra Ræerne, og Eskadren var under Sejl. Forventningen steg til det højeste. Det syntes, som det hele skulde ende som blind Alarm. Med smaa Slag krydsede Skibene langsomt ud af Fjorden mod den svage østlige Brise. Da, Klokken henad halv otte, holdt først Linjeskibet og derefter Fregatten af og stode for deres Merssejl ind mod Bunden af Fjorden, holdende sig tæt til den nordre Bred. Dampskibene holdt sig sydligere i Farvandet. Blokadeskibene „Galathea“ og „Merkurius“ vedbleve at krydse Fjorden ud, og de tre Jagter med Soldaterne om Bord holdt gaaende uden for Skudvidde. Al Tvivl var nu løst, stolt og tillidsfuldt nærmede de mægtige Skibe sig for at prøve Kræfter med Fjordens Strandbatterier.

Om Bord paa de danske Skibe havde der Natten igjennem hersket travl Virksomhed for at gjøre alt klart til Slag. Klokken fire om Morgenen samledes Skibscheferne hos den højstbefalende. Vejret havde da bedaget sig. Der blæste en svag østlig Vind, og uagtet alle vare enige i, at denne just ikke var gunstig for Angrebet, mente man dog, at dette burde foretages i Henhold til den givne Ordre. Efter nogen Raadslagning blev det vedtaget, at Linjeskibet og Fregatten skulde staa ind paa Fjorden langs den nordre Bred, under Forbisejlingen give Nordbatteriet det glatte Lag og derefter ankre lidt nordvest for den rette Linje mellem Batterierne, midt imellem dem og med en Bredside mod hvert. Dampskibene skulde holde sig uden for Skudvidde af Nordbatteriet, men søge at forurolige Sydbatteriet ved Bombekast paa stor Afstand. „Hekla“ skulde særlig være til Hjælp for Linjeskibet, „Gejser“ for Fregatten. Kommandør Paludan forbeholdt sig dog endnu at se Vejret an til efter Solopgang, inden han gav den endelige Befaling til Angrebet. Derefter hævedes Krigsraadet, og Kaptajnerne Meyer, Aschlund og Wulff forlode Chefsskibet.

Da Vejret ved Solopgang ikke forandrede sig, lod Kommandør Paludan omtrent Klokken sex hejse Signalet til at lette. Begge Sejlskibene gjorde først krydsende nogle Vendinger for at bringe alt i Orden og stode derefter langsomt ind efter.

Nordbatteriet sendte først nogle Skud mod „Gejser“, der var forrest, men saa snart „Kristian den 8de“ nærmede sig, rettede Batteriet hele sin Ild mod det. Den første Kugle, der traf Linjeskibet, knuste Ankerstokken paa styrbords Anker, slog det ene Ben af den Vagtbænk, hvorpaa Chefen stod og sprængte nogle af Tovene i Storvantet. Under Forbisejlingen gav først Linjeskibet og derefter Fregatten hver to Gange Nordbatteriet det glatte Lag, hvorefter de søgte deres Ankerplads. Den tætte Krudtrøg efter de mange Skud forøgede Vanskeligheden

ved at manøvrere de svære Skibe i den snævre Fjord for den svage Vind, og det hændte derfor, at begge Skibene kom til at ligge betydelig nærmere Sydbatteriet end paatænkt, nemlig i en Afstand af kun ca. 800 Alen.

Klokken var omtrent otte, da Skibene kom til Ankers. Fra begge Bredsider aabnedes strax en levende Ild mod Batterierne. Jorden rystede under de vældige Lag; endog paa Kegenæs paa Als dansede Tekopperne paa Bøndernes Dragkister ved Drønet. Nordbatteriet blev snart bragt til Tavshed. Saaledes som Skibene laa, var det kun de 84 ℔s Bombekanoner, der kunde række dem, og

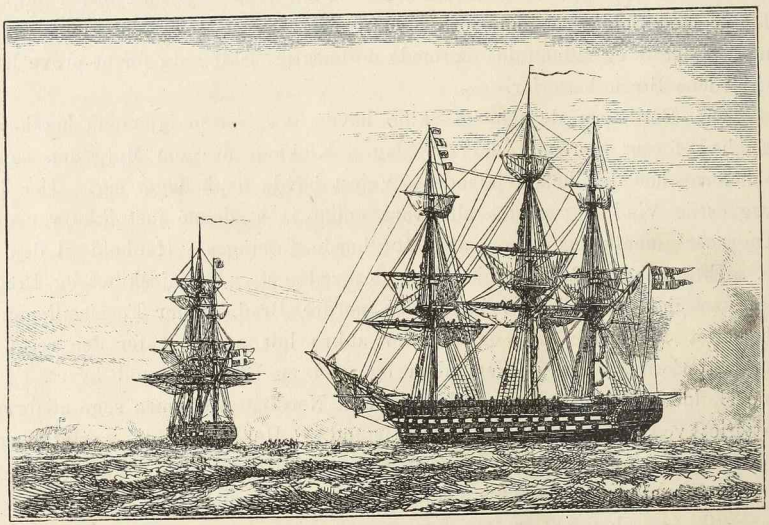

»Kristian den 8de« og »Gefion« i Eckernførde Fjord.

Underlaget under den ene af disse sønderbrødes efter faa Skud, medens den anden blev gjort ubrugelig ved et Skud fra Linjeskibet. Fra Klokken henimod halv ni fyrede Nordbatteriet kun nu og da med et enkelt Skud, og to Kanoner af det nassauske Feltbatteri, der toge Opstilling i dets Nærhed, formaaede heller ikke at udrette synderligt formedelst Afstanden.

Det blev altsaa Sydbatteriet, der blev den egentlige Modstander. De danske Skibe formaaede tilsammen at bringe henved 60 Kanoner til at virke mod Batteriets 4, men desuagtet lykkedes det ikke at bringe Batteriet til Tavshed. Skibene fyrede lagvis, omtrent paa én Gang; Fjenden fik derved Lejlighed til at dække sig, naar Lagene kom, og til at betjene sine Kanoner med Ro og Orden i

Mellemtiderne, der vel ikke vare saa korte, da de danske Kanonbesætninger jo vare aldeles uøvede, og den tætte Krudtrøg tilmed gjorde det nødvendigt nu og da at standse Ilden; synderlig god har Skibenes Skydning derfor næppe været. Tyskerne rettede især deres Ild mod „Gefion".

Omtrent en halv Time, efter at Kampen var begyndt, indtraf det Uheld, at Fregatten af Vinden blev svajet om saaledes, at den kom til at ligge med Agterspejlet mod Land og derved fik Batteriets Ild langskibs, medens den selv kun kunde svare med sine 4 Spejlkanoner, af hvilke endda de to snart bleve gjorte ubrugelige. Da det ikke lykkedes Fregatten ved egen Hjælp at bringe sig ud af denne Stilling, blev der hejst Signal til „Gejser" om at komme og svaje Skibet. Kaptajn Wulff nærmede sig strax, stærkt beskudt af Batteriet, og fik et Tov gjort fast agter paa Fregatten; men da Dampskibet gik frem, brast Tovet, eller blev sønderskudt. Dampskibet blev endnu en kort Tid ved „Gefion" og forlod først Fregatten, da den var bragt noget ud af sin uheldige Stilling. Fregatten havde en Del dræbte og saarede, og under den fortsatte Kamp led navnlig Rejsningen meget. Linjeskibet havde derimod kun taget ringe Skade; dog sige tyske Beretninger, at man allerede den Gang, naar den blaa Krudtdamp trak bort fra Skibet, saa' det omgivet af gulig Røg, der tydede paa, at Ilden havde fat i Tømret. De fire nassauske Feltkanoner deltoge fra en Stilling ved Schnellmarker-Holz i Beskydningen.

Kommandør Paludan begyndte nu at mistvivle om at kunne føre Kampen sejrrig igjennem. Trods to Timers heftig Skydning, var Sydbatteriets Ild endnu kraftig, og langs Fjordens Bred saas stærke Kolonner, der gjorde enhver Landgang umulig. Han besluttede derfor omtrent Klokken ti at afbryde Slaget og trække sig ud af Ilden. „Hekla" fik Signal til at nærme sig og bugsere „Kristian den 8de" bort, Kaptajn Aschlund adlød strax Ordren; men da Dampskibet omtrent var ved Linjeskibet, fik det paa én Gang to Skud i Rorstammen, der gjorde Styringen saa vanskelig, at „Hekla" maatte dampe bort uden at kunne yde sine Kammerater nogen Hjælp.

Skibene begyndte nu at varpe ud ved egen Kraft, men det gik kun langsomt, da det begyndte at blæse op, og der jo skulde varpes lige mod Vinden. „Gefion", der stadig var Maalet for Fjendens Kugler, led efterhaanden saa meget, at Kaptajn Meyer nødtes til at signalisere, at han var ude af Stand til at fortsætte Slaget. Fregatten havde mange døde og saarede, og Rejsningen var saa forskudt, at Skibet ikke kunde bringes under Sejl.

Fra Linjeskibet blev der strax afsendt et Fartøj med en Læge og Mandskab, og begge Skibe hejste Signal til „Gejser" om at komme til Hjælp. „Gejser" kom strax og fik en Trosse udbragt fra Fregatten, men Tovet var for kort, og medens der blev arbejdet paa at forbinde det med et andet, fik „Gejser" en Kugle

i sin Maskine, der tvang Kaptajnlieutenant Wulff til at kaste Bugsértovet fra sig og trække sig ud af Ilden.

Begge Dampskibene vare nu ude af Stand til at hjælpe, og de to Sejlskibe saaledes overlådte til sig selv under de allerugunstigste Forhold, „Gefion“ forsøgte, da den havde faaet Hjælp fra „Kristian den 8de“ at varpe ud ved egen Kraft; men den kom derved igjen til at vende Agterspejlet mod Sydbatteriet og led bestandig mere, uden at Varpningen skred synderlig frem. Kommandør Paludan indsaa' det fortvivlede i Fregattens Stilling og besluttede derfor at forsøge at underhandle med Fjenden om fri Afsejling. Klokken $12^1/_2$ hejste han Parlamentærflag og sendte samtidig en Officer i Land med følgende Skrivelse til den øverstbefalende:

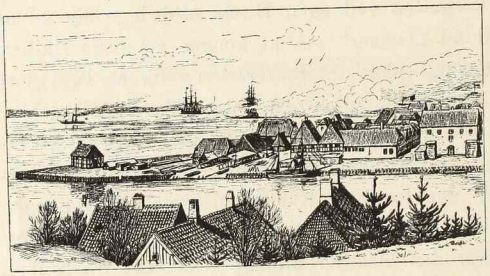

Eckernførde.

„Undertegnede foreslaar at holde inde med Fjendtlighederne paa den Betingelse, at Skibene passere frit ud, uden at der bliver skudt paa dem fra Batterierne. Hvis dette Forslag ikke antages, vil Eckernførde blive skudt i Brand, og De maa bære Ansvaret for Følgerne.“

Paludan.

Da Parlamentæren kom i Land, standsede de fjendtlige Batterier deres Ild, og man lod ham vide, at han kunde hente Svaret om en halv Time. Den halve Time blev imidlertid ved hans Gjenkomst forlænget med en Time, og saaledes vedblev man at holde ham hen til Klokken halv fem om Eftermiddagen. Tyskerne havde nemlig ligesaa fuldt Brug for en Vaabenhvile. I Sydbatteriet vare to Kanoner ødelagte, og de to andre vare ved den vedholdende Skydning blevne saa varme, at de næsten ikke vare til at bruge. Saa snart Skydningen ophørte, toges med Iver fat paa at bringe Batterierne i Orden paa ny. I Nordbatteriet blev Underlaget under den ene Bombekanon udbedret, og den anden, der var ubrugelig, blev ombyttet med en 24 ℔s Kuglekanon. De to ødelagte Kanoner i Sydbatteriet kunde ikke erstattes, men de to andre bleve afsvalede, og der blev hentet frisk Ammunition. I begge Batterier blev der fyret under Ovnene til de glødende Kugler, hvad hidindtil ikke var skét. De fire Feltkanoner ved Schnellmarker-Holz bleve trukne frem til en Stilling nærmere Stranden.

Paa de danske Skibe var man heller ikke uvirksom. „Gefion“ vedblev at varpe sig ud efter, men da Kulingen tiltog saaledes, at det ud paa Eftermiddagen

blæste en stiv Merssejlskuling, stadig af Østenvind, gik det kun smaat, og Fregatten naaede kun 4 til 500 Alen udad. Et Øjeblik saa' det ud til igjen at lysne lidt for de danske. „Hekla" meldte, at dets Ror var nogenlunde sat i Stand, Skibet kunde styre, naar 14 Matroser drejede Roret ved Hjælp af Tailler. Kommandør Paludan gav strax „Hekla" Befaling til at løbe ind under Parlamentærflag og slæbe først Fregatten og derefter Linjeskibet ud af Fjorden; men saa snart Dampskibet viste sig, aabnede Nordbatteriet sin Ild mod det. Kaptajn Aschlund fandt det da ikke raadeligt at gaa længere ind, saa meget mere som han ansaa' det for umuligt for „Hekla" at bugsere de svære Skibe op mod den stærke Kuling. Han stod derfor igjen ud efter og gik til Sønderborg.

Da „Hekla" gik bort, opgav man paa „Gefion" Forsøgene paa at bringe Skibet ud. Mandskabet var udmattet, og den høje Sø truede hvert Øjeblik med at fylde Baadene. „Kristian den 8de" havde under Vaabenhvilen beholdt sin Plads, da Kommandør Paludan ikke vilde forlade „Gefion" og desuden ikke tvivlede om, at Linjeskibet, der kun havde taget ringe Skade, var i Stand til at krydse ud.

Klokken halv fem modtog Kommandør Paludan følgende Svar paa sin Skrivelse til de befalende i Land:

„Som Svar paa Deres Skrivelse af Dags Dato, meddele vi undertegnede, paa Stedet højstbefalende Officerer, at vi ikke finde os foranledigede til at indstille Batteriernes Ild mod Skibene. Skulde De finde for godt at iværksætte Deres Trusel om at skyde en aaben By i Brand, falder Skammen for en saadan Vandalisme paa Danmark, paa hvis Vegne De her handler.

Nordbatteriet den 5te April 1849.

H. Irminger,
Kaptajn og Bataillonschef.

Wigand,
Etappekommandør.

Jungmann,
Kaptajn og Batterichef.

Saa snart dette Brev var bragt om Bord, aabnede Batterierne deres Ild mod „Gefion". Kaptajn Meyer indsaa' snart det umulige i at fortsætte Kampen. Fregatten fik Ilden langskibs uden at kunne svare og uden nogen Udsigt til at komme bort. Han sammenkaldte derfor sine Officerer til Skibsraad, og alle vare enige i, at et fortsat Forsvar var umuligt, og at sænke eller opbrænde Skibet kunde der, paa Grund af de mange saarede, ikke være Tale om. Kaptajn Meyer sendte derefter Lieutenant Michelsen om Bord i Linjeskibet for at melde, at Fregatten maatte overgive sig. Faa Øjeblikke efter faldt Flaget paa „Gefion", men desuagtet vedbleve Batterierne at beskyde Skibet med Granater og glødende Kugler, til et Fartøj blev sendt i Land med Budskab om Overgivelsen.

Først da „Gefions“ Flag var strøget, bestemte Kommandør Paludan sig til at opgive det og søge at redde sit eget Skib, mod hvilket nu hele den fjendtlige Ild blev rettet. Sværankeret blev lettet, og man begyndte at hale ud i Varpet, men dette maatte opgives paa Grund af den heftige Skydning. Rejsningen var saa forskudt, at Merssejlene ikke kunde hejses, men for Fokken, Klyveren og Mesanen skød det stolte Skib over Stævn, forbi Sydbatteriet og agter om „Gefion“. Kursen gik kun faa Hundrede Alen fra Landet. Feltkanonernes Granater flængede Rejsningen, og de glødende Kugler borede sig dybt i Siderne; men endnu var Redning mulig; alt afhang af, om Skibet vilde vende for de faa Sejl. Endelig

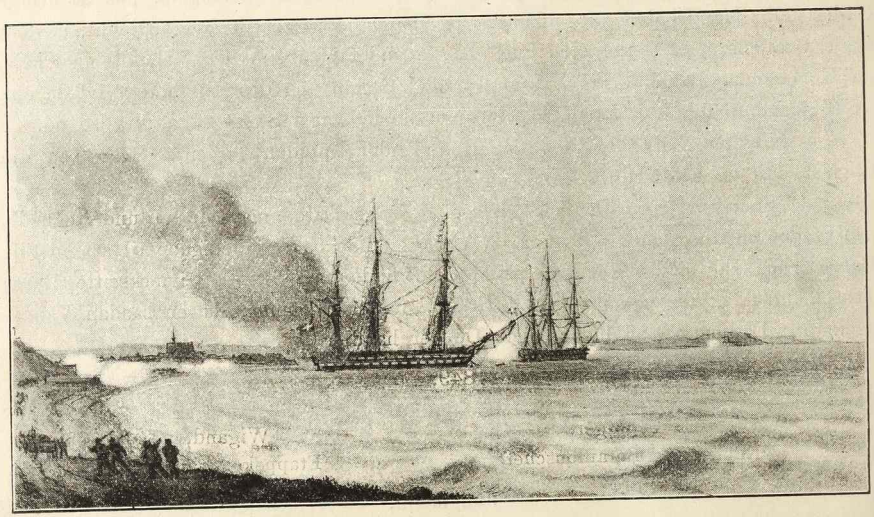

Kampens Slutning.

kom det skæbnesvangre Øjeblik, Klyveren blev halet ned, Roret lagt i Læ, og Skibet løb op mod Vinden, men desværre kun for altfor snart at falde af igjen. Den sønderskudte Rejsning piskede for Vinden, Storemerssejlet kastede sig omkring, og snart drev Skibet ned og huggede mod den nære Landgrund.

„Kristian den 8de“ stod nu som „Gefion“ med Agterspejlet mod Batteriet og fik dets Ild langskibs, hvert Øjeblik øgedes Tallet paa de døde og saarede, og antændt af de glødende Kugler brændte Skibet paa flere Steder. Et Skibsraad blev sammenkaldt, og da ethvert Haab om at bringe Skibet flot var udelukket, blev det besluttet ikke at forlænge en unyttig Modstand. Klokken sex om Efter-

middagen faldt det stolte Flag fra „Kristian den 8des“ Gaffel, og et Jubelraab fra Land forkyndte Tyskernes Glæde over Sejren.

Strandbredden fyldtes hurtig med en tæt Skare af Tilskuere, der frydede sig over det skjønne Bytte. Paa Linjeskibet havde man strax aabnet Vandhanerne og begyndt at kaste Krudtet over Bord, men kort efter indfandt Underofficer Preusser sig og befalede, at der skulde standses med disse Arbejder, og at Chefen og Mandskabet skulde føres i Land. Med tungt Sind afgav Kommandør Paludan Befalingen til sin næstkommanderende, Kaptajnlieutenant C. Krieger og roede i Land for at overrække Hertugen af Coburg-Gotha sit Værge. Det friske Mandskab gik fra Borde i Baade, og de saarede bleve bragte op paa Dækket for ligeledes at føres i Land. Da slog Luerne paa en Gang op af Forlugen og ud af Kanonportene, og et Øjeblik efter lød et øredøvende Brag. „Kristian den 8de“ sprang i Luften.

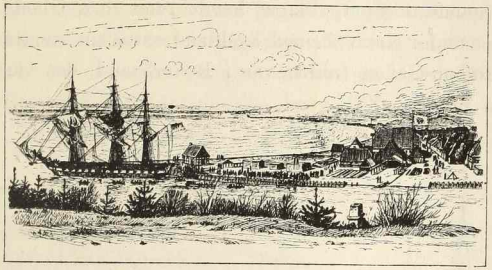

»Gefion« i Eckernførde Havn.

Skræk og Forfærdelse greb de talrige Tilskuere paa Stranden; det brændende Skibs Kanoner affyrede sig selv, og Kuglerne fløj ind mellem Mængden, medens Stykker af sprængte Skibsdele regnede ned. Denne Forvirring benyttede en af vore Officerer, Lieutenant Ulrich, til hurtig at unddrage sig sine Vogtere. Han slap senere i Forklædning til vore Forposter i Sundeved.

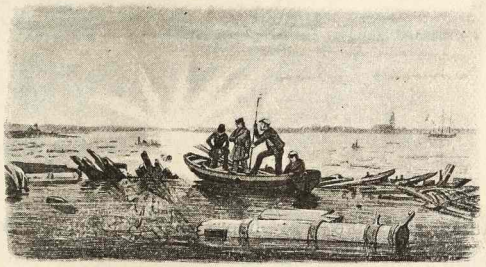

»Kristian den 8de's sunkne Vrag.

Foruden de to Skibschefer faldt endnu 8 andre Officerer og 888 Underofficerer og Menige usaarede i Fjendens Hænder. Kaptajnlieutenanterne C. Krieger og Marstrand og Infanterikaptajn Hohlenberg fløj i Luften med „Kristian den 8de“, og Lieutenant V. Skibsted og Maanedslieutenant Bøje døde kort efter af deres Saar. Desforuden mistede vi 101 Underofficierer og Menige, dels dræbte ved Fjendens Kugler, dels sprungne i Luften med Linjeskibet. 1 Officer og 49 Menige faldt saarede i Fangenskab. Fjendens hele Tab var 4 Underofficerer og Menige døde og 18 saarede, samt 3 ødelagte Kanoner.

Sent om Aftenen den 5te April bragte „Hekla“ den første Bebudelse af Ulykken til Sønderborg; den meldte, at den havde forladt de to Skibe i en yderst kritisk Stilling, og et dumpt Drøn, der senere var lydt fra Fjorden, lod ane en Katastrofe. Snart bleve endog de værste Anelser bekræftede. Som et Smertens Budskab bredte Efterretningen om Ulykken i Eckernførde Fjord sig over Landet. Det danske Folk var truffet paa sit ømmeste Sted, Slaget havde ramt dets Glæde og Stolthed, det Vaaben, til hvilket det under Kampen mod Tyskland satte sin største Lid, dets herlige Flaade. „Kongebruden Gefion falden var i Røverhaand, det var

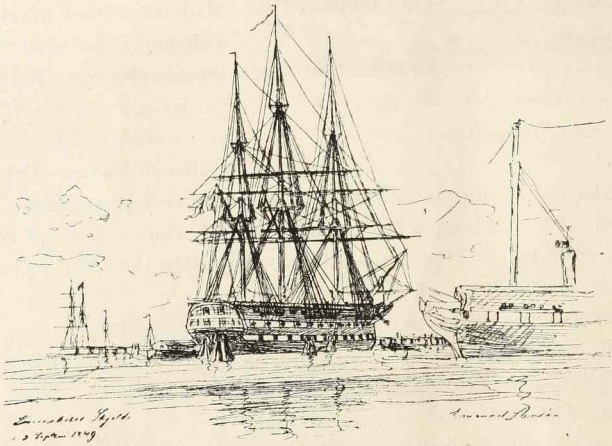

Linjeskibet »Skjold«.

tungt at tænke“, og hvor smerteligt end Tabet af de mange Menneskeliv føltes, anslog Digteren dog den rette Stræng, da han trøstende henvendte følgende Strofer til Danmark:

„Moder! Moder! hør det dog,
dine Børn med Danebrog
dansed op i Skyen“.

Intetsteds var dog Sorgen større end i de lave Huse i Nyboder, hvor Holmens faste Stok har sit Hjem. Saa mangen rask Gut, kjendt og elsket af alle, var reven ud af den store Familie; dog, det fik endda være; men Tabet af Skibene! to af vore stolteste, bedste Orlogsmænd — det fik Taarerne i Øjet paa mangen hærdet Ulk.

Tungt slæbte Tiden sig hen i Fangenskabet for de reddede, ikke mindst for de befalende, der bare det store Ansvar. Var det end maaske noget ubesindigt at føre de store Skibe ind i den snævre Bugt med den ugunstige Vind, saa skal det dog huskes, at hvad der drev dem derind, var Lysten til at stride for deres Land, Trangen til at søge deres Fædrelands Fjende, hvor han var at træffe, da han ikke kom til dem paa deres rette Kampplads, Havet, og sikkert gjælder det om dem alle, hvad Krigsretten senere udtalte om „Gefions" Chef, Kaptajn Meyer: „Under hele Træfningen har han forholdt sig som en ærekjær Officer, udvist Mod, Kjækhed og Udholdenhed, samt ikke strøget sit Flag, før Fregatten „Gefion" var i en saadan Tilstand, at ethvert Haab om Frelse for samme var tabt."

Paa Krigens Gang øvede Ulykken i Eckernførde ingen Indflydelse. Danmarks Overlegenhed paa Søen var for stor til, at Tabet af et Par Skibe kunde gjøre nogen Forandring deri, og „Kristian den 8des" Plads paa Søen blev snart efter udfyldt af Linjeskibet „Skjold".

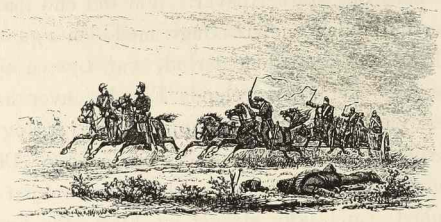

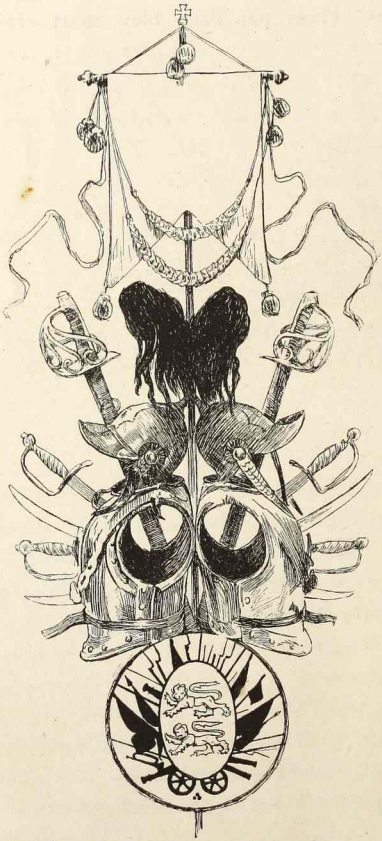

5te Kapitel.

Sundeved rømmes. — Vesterhavsøerne. — Flaaden.

»Da Tysken paa sit Røvertog
kom ind i vore Lande,
forhaaned han vort kjære Sprog
og vore grønne Strande;
men trods hans Tales høje Flugt,
han fik med Danmark ikke Bugt,
og til vort Forsvar talte smukt
de sindige Kanoner.«

Det havde været strænge Dage i Sundeved. Hver Dag Kamp, hver Dag Alarmering. Nat og Dag rede til at møde en overlegen Fjende; men Soldaterne bare alle Anstrængelser med mandig Udholdenhed, og for hver Dag steg Modet og Selvtilliden i Hæren. Det var derfor et haardt Slag, da der den 7de April om Aftenen kom Befaling til, at Forposterne skulde drage længere tilbage. Ullerup og Avnbøl, som saa stolt vare blevne værgede, bleve nu opgivne, og en ny Forpoststilling blev indtagen længere tilbage.

Det var atter Krigsministeren, General Hansen, som greb ind i Hærstyrelsen. Hans Hu stod til en mere forsigtig Krigsførelse, og kun ugjærne havde han bøjet sig for Kroghs og Bülows Lyst til at føre Hæren til Kamp. Ulykken i Eckernførde nedslog fuldstændig Ministerens Mod, og det lykkedes ham at bevæge Kong Frederik, som var kommen til Als en Dags Tid, til at samtykke i, at Hæren fik Befaling til at rømme Sundeved. General Krogh og Læssøe misbilligede denne Bestemmelse, og medens de trak Forposterne noget tilbage for at vise Lydighed mod Ministerens Befaling, samlede de alle Brigadecheferne til et Krigsraad for at høre deres Mening. Stemningen mellem Hærens Førere var frejdig, som den var det blandt Soldaterne, og Krigsraadet udtalte sig med stor Stemmeflerhed for, at

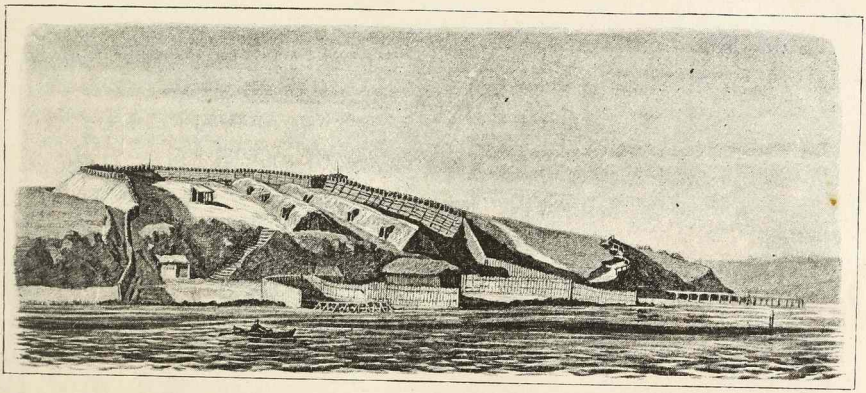

Brohoved i Sundeved.

Hæren burde blive i Sundeved og true Fjenden i Flanken fra den stærke Stilling paa Dybbøl-Bjærg. Men Ministeren fastholdt sin Befaling trods alle Modforestillinger, og General Krogh maatte bøje sig. Den 8de April om Aftenen stod Hæren igjen paa Als; kun to Bataillioner vare efterladte i Sundeved, en i Brohovedet og en paa Forpost paa Dybbøl-Bjærg, ved de halvt fuldendte Skanser.

Krigsministeren følte selv, hvor haardt Befalingen om at gaa tilbage havde ramt Soldaterne, og for at mildne Stemningen, rettede han derfor følgende Udtalelse til Hæren:

„Hans Majestæt Kongen har ved sin allerhøjeste Nærværelse i Gaar med særdeles Tilfredshed og Velbehag sét den fortrinlige Holdning og gode Stemning, hvoraf hele Hæren er besjælet. Hs. Majestæt har overdraget Krigsministeren for

samtlige Officerer og Soldater at udtale sin varme Paaskjønnelse af det uforfærdede Mod og den djærve Udholdenhed, hvormed de have bestaaet de daglige Kampe i det Sundevedske, og Krigsministeren føjer hertil sin hjærteligste Tak og Bevidnelse af sin Højagtelse til enhver Kriger og navnlig til d'Hrr. Officerer, hvis kjække Forhold alt har kostet saa mange Ofre.

Det bekræfter sig fra flere Sider, at næsten alle Tysklands Konger og Fyrster sende talrige Tropper til Hertugdømmerne for at understøtte det oprørske

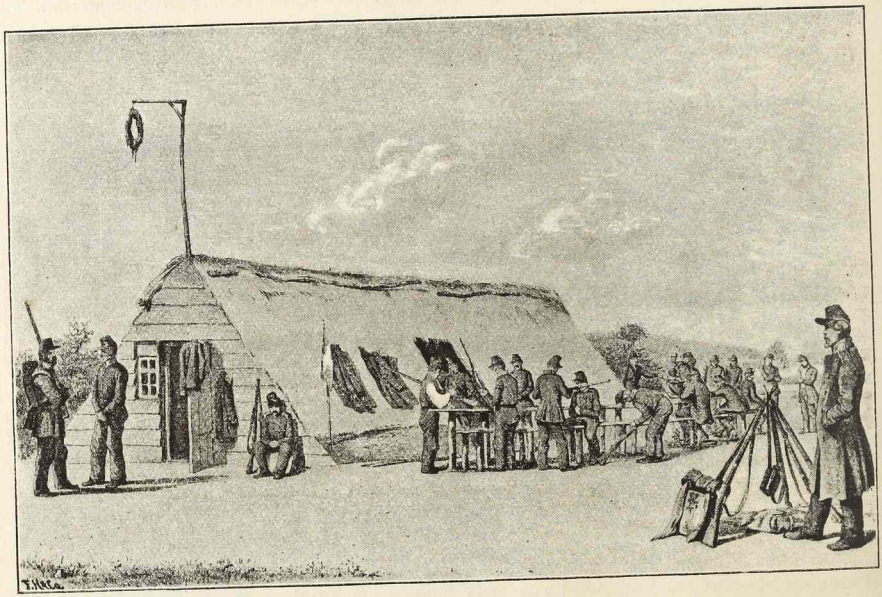

Piket ved Rønhave paa Als.

Parti i dets Kamp imod Hertugdømmernes retmæssige Herre og imod Lov og Ret. I den daglige Kamp imod denne Overmagt tabes ikkun Kræfter og udgydes Blod, uden at noget derved opnaas. Armeen har derfor faaet Ordre til at forlade det Sundevedske for paa Als at oppebie det Øjeblik, da Omstændighederne tillade os at møde Fjenden Mand imod Mand.

Armeen vil vide at bevare den kjække Holdning, Udholdenhed og Disciplin, der hidtil har udmærket den; den vil erindre, at paa dens Mod og Standhaftighed bygger Fædrelandet sit Haab om et heldigt Udfald af vor retfærdige Strid."

Hansen.

Da Bevogtningen af Als ikke krævede hele Hærens Tilstedeværelse paa Øen, begyndte man strax, efter at Sundeved var rømmet, at overføre de til det nørrejydske Korps hørende Tropper til Fyn. General Bülow skulde blive tilbage med Flankekorpset.

Fjenden havde ikke forulæmpet vor Tilbagegang til Als, men indskrænket sig til at skyde sine Forposter frem i Sundeved, efterhaanden som vi gik tilbage. General Prittwitz troede nemlig, at de danske endnu stode med deres Hovedstyrke i Stillingen paa Dybbøl-Bjærg og vilde modtage en Kamp dér, ligesom Aaret forud. Han besluttede nu at prøve, om det ikke skulde lykkes ham at føre igjennem, hvad Wrangel var kommen galt fra, en „Erstürmung der Düppeler Schantzen." Angrebet skulde foretages som en natlig Overrumpling. Den bayerske Brigade skulde den 13de April Klokken 1 om Natten rykke frem fra Nybøl, langs Flensborg-Vejen, for om mulig endnu før Daggry at naa det Sted, hvor denne Vej stødte sammen med Aabenraa-Vejen. Lykkedes det, saa stod den i Ryggen af Skanserne paa Dybbøl-Bjærg, havde afskaaret Besætningen og kunde hindre, at der kom Hjælp fra Als. Den hessiske Brigade, der stod paa Forpost ned mod Vemming-Bund, skulde samle sig som Reserve, naar Bayrerne vare komne gjennem Kjæden. 2 sachsiske Batailloner med 2 Batterier skulde samtidig fra Ragebøl søge langs Alssund at naa om i Ryggen paa de danske og dér forene sig med Bayrerne, medens et Par hannoveranske Batailloner dannede Reserve for dem.

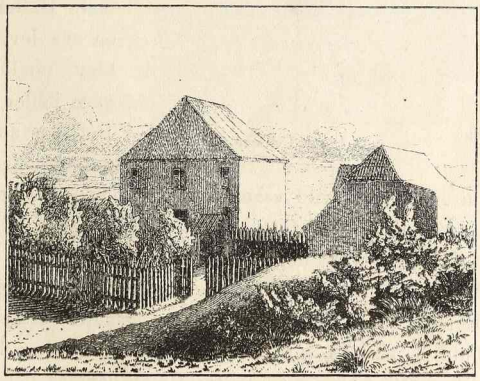

Et til Forsvar indrettet Hus i Sundeved.

I Mulm og Mørke ilede Bayrerne frem for at udføre denne skjønne Plan; der manglede ogsaa kun ét i, at den var lykkedes, men det var unægtelig noget temmelig væsenligt; der stod slet ingen danske i Skanserne paa Dybbøl-Bjærg. Vor Forpostbataillon — den Nat 3dje Jægerkorps — blev om Natten trukken tilbage til i Højde med Dybbøl-Mølle, og da den bayerske Brigade nærmede sig, trak den sig efter sin Instrux rolig tilbage til Brohovedet og de derved liggende Bygninger. Bayrerne havde ingen Lyst til at angribe den dér, og da de tillige indsaa' det mislige i at blive staaende paa den mod Als vendende Skraaning af Bjærget, naar det blev lyst, saa vore faste Batterier kunde beskyde dem, trak

de sig tilbage bag Kammen af Bjærget og besatte de tre forladte, halvfuldendte Skanser.

Just som Bayrerne vare ved at drage bort, kom Sachserne til; de havde naturligvis heller ikke mødt nogen Modstand og havde ingen Lyst til saa snart at gaa tilbage igjen. Bataillonerne satte sig derfor fast i Egnen omkring Dybbøl-Mølle, og de to Batterier kjørte op tæt vest for Vejsammenstødet og aabnede derfra deres Ild mod vore Batterier paa Als.

Lieutenant S. Rosen.

De kom ikke til at savne Svar paa Tiltale. Saa snart det blev lyst, rettede alle de faste Batterier paa Als, der kunde række dem, en saa levende Ild mod dem, at Stillingen snart blev uholdbar. Vore Kanonbaade i Alssund vare heller ikke sene til at blande sig i Legen. Det laa slet ikke i General Prittwitzs Plan at indlade sig i en saadan unyttig Skydning, og da Kampen havde varet en halv Times Tid, gav han derfor Sachserne Befaling til at gaa tilbage bag Dybbøl-Bjærg.

Dette var dog lettere sagt end gjort. Vore Batterier vare nu indskudte og bestrøge Egnen saaledes, at Sachserne maatte efterlade 3 12 ℔s Kanoner, 2 Forstillinger og 1 Ammunitionsvogn, som kom til at henstaa flere Hundrede Alen foran deres Linjer.

Kaptajn Kauffmann.

Fra Als blev man opmærksom paa den ene Kanon, og General Bülow gav derfor 10de lette Bataillon, der netop var ved at passere Broen for at afløse 3dje Jægerkorps i Brohovedet, Befaling til at rykke saa langt frem, at en Forstilling, der fulgte med, kunde bringe Kanonen ind i Brohovedet.

10de Bataillon rykkede rask frem. Forgjæves kastede de sachsiske Bataillioner sig mod den, deres Kjæde blev trængt tilbage, og trods Tyskernes livlige Ild blev den erobrede Kanon haget paa Forstillingen, og snart rullede den, fulgt af de danske Soldaters Hurra, ind i Brohovedet. Imidlertid var man bleven opmærksom paa, at der endnu stod flere Kanoner, og vore Jenser vilde derfor ikke

nøjes med den ene. Den kjække Lieutenant S. Rosen af Artilleriet, som personlig havde hjulpet med til at faa den første Kanon bort, sprængte igjen frem med Forstillingen. Men Kampen blev haard; Sachserne havde nu faaet Hjælp af en bayersk Bataillon og vilde ikke miste flere Kanoner. Vore Batterier paa Als hindrede vel Fjenden i paa noget Punkt at bryde frem med Kolonner mod os, men desto heftigere kæmpede Kjæderne. Kampen drejede sig især om Gaarden nord for Dybbøl Mølle og en Gaard ved Aabenraa-Vejen; de bleve flere Gange stormede og tabte igjen, men til sidst lykkedes det de danske at skyde Ladebygningerne til Gaarden ved Aabenraa-Vejen i Brand og derved igjen vinde denne, omtrent samtidig med, at Gaarden ved Dybbøl-Mølle paany blev tagen. Nu var igjen en Kanon inden for vor Kjæde. Flankekorpsets Souschef, Kaptajn Kauffmann, og Lieutenant Rosen bragte Forstillingen frem, og snart var den anden Kanon i Sikkerhed bag Brohovedets Volde. Tredje Gang rullede Forstillingen frem, men General Bülow syntes nu, at der var ofret Blod nok i denne Kamp for at afvinde Fjenden Trofæer, og han gav derfor 10de Bataillon Befaling til at gaa tilbage, hvilket dog ikke skete, førend alle de saarede vare blevne bragte i Sikkerhed.

10de Bataillon betalte Erobringen af de to Kanoner med Tabet af 1 Officer og 12 Mand døde og 2 Officerer og 35 Mand saarede; desuden havde 3dje Jægerkorps den Dag 2 døde og 11 saarede og 3dje Bataillon 3 døde og 8 saarede, blandt hvilke en Officer. Fjenden fratog os 4 Fanger. Tyskernes Tab var dog langt større, de havde 3 Officerer og 32 Mand døde og 17 Officerer og 138 Mand saarede. Vi toge to Fanger.

I Tyskland blev der gjort meget Væsen af denne Storm paa Dybbøl-Skanserne; særlig Sachserne maatte jo søge at dække over deres store Tab ved at fremstille Dagens Begivenheder i et saa glimrende Lys som muligt. Over hele det store Fædreland spredtes Billeder, paa hvilke Dybbøl-Skanserne vare afbildede som favnehøje, lodrette Mure, hvilke tyske Soldater dristig bestege ved Hjælp af lange Stiger, uden at lade sig skræmme af en tæt Række Kanoner og en Skov af Bajonetter, der kronede Muren. Ja, den 13de April 1874 højtideligholdt man endog i Dresden Aarsdagen for Stormen paa Dybbøl. Selv Sejrene over Franskmændene i 1870 havde altsaa ikke udslettet Mindet om denne Dag.

Paa Tøjhuset i Kjøbenhavn gjemmes nu de to sachsiske Kanoner som Minde om Dagen. 10de Bataillon havde paa en smuk og værdig Maade afsluttet den Række hæderlige Kampe i Sundeved, hvormed de danske aabnede det andet Felttog. Tyskerne vare nu Herrer paa Dybbøl-Bjærg, og, belærte af Erfaring, gave de sig strax i Færd med at befæste det for at hindre nye Frembrud fra Als. I Løbet af Sommeren udvidede og styrkede de stadig denne Befæstning og forsynede den med svært Skyts, for en stor Del af de fra „Kristian den 8des" Vrag opfiskede Kanoner. De danske vedbleve ligeledes at styrke deres Stilling paa Als

ved Anlæg af nye Batterier, og da ingen af Parterne følte sig stærk nok til at foretage et Angreb, døde Krigen efterhaanden hen. Kun af og til kom det til en Artillerikamp mellem Batterierne og Kanonbaadene i Sundet, hvilket gav Anledning til, at Tyskerne et Par Gange beskød Sønderborg, uden dog at tilføje Byen nogen væsentlig anden Skade, end at jage Beboerne en Skræk i Livet. Vore Forposter foran Brohovedet havde ogsaa nu og da smaa Sammenstød med de tyske. En Nat gik Tyskerne saaledes frem og stak Ild paa en Gaard, hvor de mente, der stod

Natlig Forpostfægtning i Sundeved.

en dansk Feltvagt; men denne var i Tide alarmeret og stod bag Huset, rede til at modtage Fjenden. Der udspandt sig da en lille Fægtning, som varede til hen paa Morgenstunden.

Ellers gik Tiden langsomt og rolig for Tropperne paa Als, medens deres Kammerater i Jydland prøvede alle Krigens Farer og Strabadser. Soldaterne trivedes vel i de gode Kvarterer, og Kystvagten langs Alssund var ikke forbunden med stor Fare.

Forholdet mellem Krigsministeren og Hærens Overgeneral var imidlertid efter Sundeveds Rømning bestandig bleven mere spændt. General Hansen nøjedes

VED STRANDVAGTEN.

BIBLIOTHECA REGIA HAVNIENSIS

ikke med som Minister at administrere Hæren, han ønskede ogsaa at have en overvejende Indflydelse paa Hærens Bevægelser, og da hverken General Krogh eller hans Stabschef bøjede sig for Ministerens Raad og Anvisninger, brugte han sin Myndighed og greb ind i Hærledelsen ved bestemte Befalinger. Derved opstod en Misstemning, som havde til Følge, at Ministeren ønskede General Krogh og hans Stabschef fjærnede; og da han efter Ulykken ved Eckernførde troede i Overkommandoens formentlige Medskyld heri at finde en passende Anledning, indstillede han til Kongen at kalde General Krogh til Kjøbenhavn og overdrage den øverste

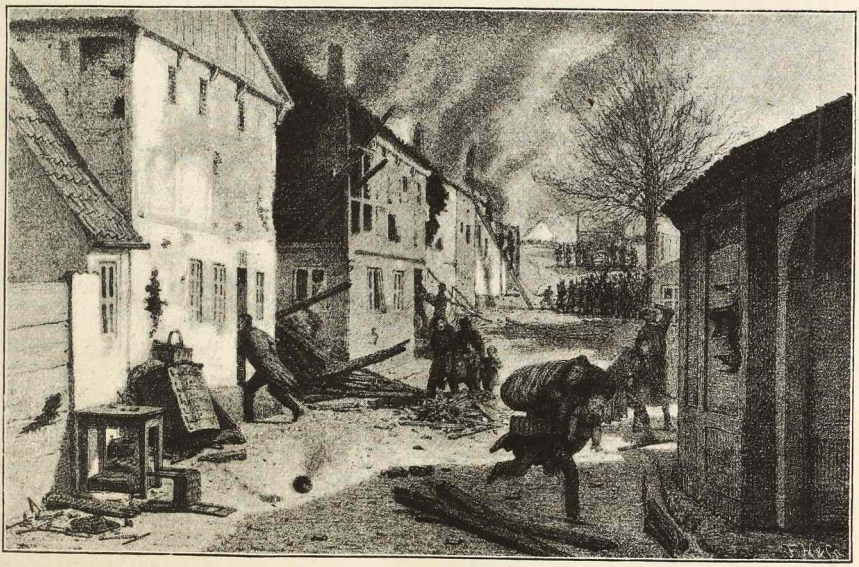

Gade i Sønderborg under Beskydningen.

Ledelse af Hæren til General Bülow med Oberstlieutenant Flensborg som Stabschef. Kongen gav sit Samtykke hertil, og den 15de April tog General Krogh i varme Ord Afsked fra Hæren og rejste til Hovedstaden, hvor han strax forlangte sit Forhold til Toget mod Eckernførde undersøgt. Da det til Sagens Undersøgelse nedsatte Overkrigsforhør imidlertid ikke fandt Grund til at rette nogen Klage, hverken mod Generalen eller hans Stabschef, faldt Sagen dermed bort for deres Vedkommende.

Oberst Læssøe blev, samtidig med at General Krogh forlod Hæren, beordret til at overtage Pladsen som Stabschef ved Generalkommandoen paa Fyn, en Stilling,

han selv betegnede som en Retræte- og Invalidepost. Han blev der ogsaa kun fire Dage. General Rye havde nemlig udbedt sig som særlig Gunst, at Læssøe maatte blive ansat ved hans Korps; saa snart Ministerens Samtykke hertil indløb, forlod Læssøe hurtig Odense og meldte sig hos Rye, tids nok til at deltage i Kampen ved Kolding.

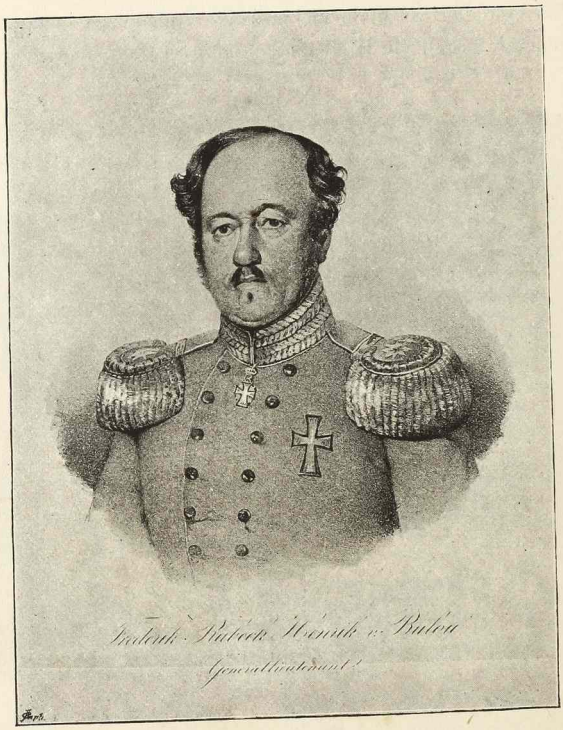

Hærens nye Overgeneral, Frederik Rubek Henrik v. Bülow, var født 1791 i Nustrup ved Gram i Sønderjydland. I sin tidligste Ungdom fór han til Søs, men traadte senere ind i Hæren og deltog 1807 i Kjøbenhavns Forsvar. I den lange Fredsperiode steg han langsomt gjennem de militære Grader og var, da Krigen brød ud, Oberst og Kommandør for 2den Bataillon. Ved Bov og Slesvig førte han en Brigade, og baade dér og i Kampene i Sundeved skabte han sig et Navn som en kjæk og erfaren Soldat. Især havde han som Fører en heldig Egenskab, som Læssøe allerede tidligere havde haft Lejlighed til at fremhæve; han havde en stærk Tro til, at hvad han tog fat paa vilde lykkes. Og denne Tro blev ikke beskæmmet. Det faldt i hans Lod at føre den danske Hær til en af dens skjønneste Sejre.

Som højstbefalende paa Als blev General Bülow afløst af Oberst de Meza, hvis Brigade blev overdragen til Oberst Philip Ræder. De Meza blev kort efter forfremmet til Generalmajor.

Efter Ministerens Bestemmelse skulde der efterlades 3 Brigader paa Als; Krabbes, Thestrups og Ræders, tilligemed 4 Batterier, de 2 Granat-Halvbatterier og 2 Eskadroner. General Bülow havde saaledes kun 2 Brigader, Schleppegrells og

Moltkes, og 2 Batterier under sin direkte Befaling paa Fyen. Generalen var dog ikke til Sinds at blive ret længe i en saa tilbagetrukken Stilling; saa snart han modtog Efterretningen om, at Slesvig-Holstenerne havde besat Kolding, lod han hele sin Styrke gaa over til Jydland, og den 22de April stod han bag Elbo Dalen, rede til at forene sig med Ryes Korps.

Medens Tyskerne saaledes trængte os bort fra vort sidste Holdepunkt paa Sønderjydlands Fastland, udstrakte de ogsaa Haanden efter Øerne, for saa vidt de formaaede at række dem. Da Vaabenhvilen udløb, laa, som vi have sét, Kommandørkaptajn Ellbrecht med nogle Krydsere og to Depot-Kompagnier rede til at sætte sig fast paa de frisiske Øer og hævde Danmarks Herredømme i disse Egne. En stærk Storm hindrede dog i nogle Dage Smaaskibene i at løbe ud, og først den 10de April blev derfor Sild besat af en Afdeling Soldater under Major Kierulff, og Dagen efter naaede Kaptajn Krieger til Før, hvor et lille Batteri med 2 18 ℔s Kanoner blev bygget ved Vyk for at beherske Havnen. Videre turde Kommandørkaptajn Ellbrecht ikke sprede sin Styrke, da den allerede var svag nok til at vogte Landgangsstederne paa de nordlige Øer, og der ingen Hjælp kunde ventes fra vore Orlogsmænd i Vesterhavet, der alle stak for dybt til at vove sig ind paa det flakke Vand.

Oberstlieutenant Flensborg.

Ret længe fik dog de danske ikke Ro her. Den 24de April stod et slesvig-holstensk Dampskib og sex Kanonbaade ind ad Hever-Strømmen, og Dagen efter angreb de fire af Baadene, dog uden Held, vort lille Batteri ved Vyk. Den danske Eskadrille af Krydsfartøjer kunde ikke tage Kampen op med Fjendens Kanonbaade og veg derfor efter den højstbefalendes Ordre tilbage til Fanø. Før var saaledes udelukkende henvist til Soldaternes Forsvar; men da man frygtede, at Slesvig-Holstenerne helt skulde afskære Øen fra Forbindelse med Omverdenen, blev der givet Befaling til at rømme den. Besætningen blev optagen af Korvetten „Valkyrien“ og senere ført til Kjøbenhavn

Om Morgenen den 28de nærmede to slesvig-holstenske Kanonbaade sig til List paa Sild og forlangte 6 derliggende Kulskibe udleverede, og da dette ikke blev indrømmet dem, aabnede de deres Ild mod de danske Infanterister bag Klitterne og sendte Fartøjer ind for at bugsere Kulskibene ud. Vore Soldaters Kugler peb dog saaledes om Ørerne paa Folkene i Fartøjerne, at de snart opgave deres Forehavende og vendte om, hvorefter Kanonbaadene fjærnede sig. Da Major Kierulff fik at vide, at Før var rømmet, og at der sandsynligvis paatænktes et større Angreb mod Sild, trak han sig tilbage til Fanø med sit Kommando. Slesvig-Holstenerne vare saaledes Herrer paa de frisiske Øer og holdt sig her Sommeren igjennem, uden dog at forurolige den danske Besætning paa Fanø.

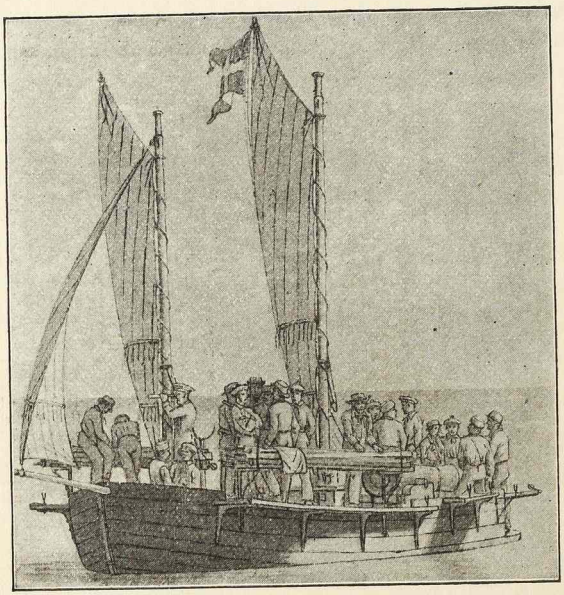

Kanonbaad under Sejl.

Saa snart Kampen var begyndt til Lands, udfoldede den danske Flaade sin Styrke paa Havet og spærrede næsten alle Tysklands Havne. I Østersøen laa foran Danzig og Pillau Korvetten „Galathea“ og Briggen „St. Croix“; i Farvandene omkring Rügen krydsede under Kaptajn Petersen en Eskadre, bestaaende af Fregatten „Havfruen“, Korvetten „Flora“ og Barkskibet „Saga“, hvortil lidt senere endnu kom Fregatten „Nymfen“; disse Skibe spærrede alle Udløb, lige fra Svinemünde til Rostock. „Kristian den 8de“ og „Gefion“ bleve erstattede af Linjeskibet „Skjold“ og Fregatten „Freja“, der besørgede Blokaden af Havnene langs Hertugdømmernes Østkyst sammen med Korvetten „Najaden“, Briggen „Merkurius“ og nogle Smaaskibe. Dampskibene anvendtes efter Behov til at forstærke Blokaden, og Kanonbaadene vare fordelte fra Als-Sund og Vemming-Bund og nord efter indtil Kolding-Fjord. Da Tyskerne senere besatte Aarhus, tog et Par af Kanonbaadene Station paa Bugten dér.

I Vesterhavet spærrede Kommandør Bille med Fregatterne „Rota“, „Thetis“, „Bellona“ og Korvetten „Valkyrien“ Indløbene til Elben, Weser og Jahde. Blokaden skulde haandhæves med Strænghed, saaledes at kun Postskibene mellem Hamborg og London maatte løbe ud og ind, men disse Bestemmelser bleve dog senere formildede, og det tillodes flere Postdampskibs-Selskaber at vedligeholde Forbindelsen med de spærrede Havne; desuden blev den Tidsfrist, inden for hvilken fremmede Handelsskibe skulde forlade de spærrede Havne, ofte betydelig forlænget, ligesom der i det hele blev gaaet meget lemfældigt til Værks mod nevtrale Skibe.

Uagtet Tyskernes ivrige Bestræbelser for at danne en Sømagt, naaede de dog aldrig saa vidt, at de turde tage Kampen op med de danske Skibe; kun af og til viste de sig uden for deres Havne for at forurolige Blokadeskibene, hvad der stundom gav Anledning til Smaafægtninger baade i Østersøen og Vesterhavet. Som oftest indskrænkede det hele sig dog til, at nogle Dampskibe og Kanonbaade aabnede en Ild mod Blokadeskibene paa saa stor Afstand, at Skuddene alle gik i Vandet; kun den 27de Juni kom det i Østersøen til en virkelig lille Fægtning mellem Briggen „St. Croix“ og en tysk Damper. Skibene kanonerede mod hinanden fra Klokken lidt over fem om Eftermiddagen til henimod ti om Aftenen, uden at et eneste Skud traf Briggen; da Korvetten „Galathea“ nærmede sig, søgte den tyske Damper ind til Danzig. „Hekla“ foretog senere et Kryds langs hele Kysten fra Danzig til Kiel for mulig at lokke nogle af de tyske Dampskibe ud til en Styrkeprøve; men de bleve i deres Havne.

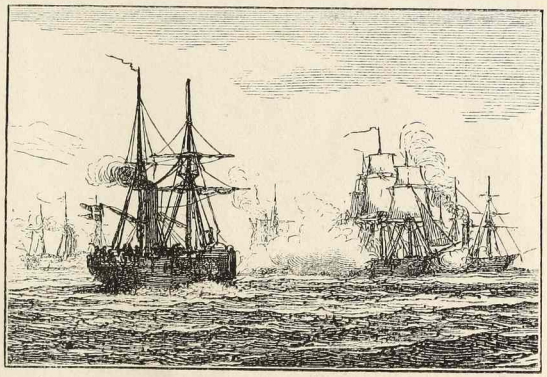

Korvetten »Valkyrien« i Kamp med tyske Dampskibe.

„Gejser“ blev sidst i Maj sendt til Vesterhavet for at forstærke Eskadren dér, og i Særdeleshed for at sætte den i Stand til at passe paa de engelske Blokadebrydere, der under Helgoland lurede paa Lejlighed til at slippe ind til Hamborg. Den 4de Juni, da Vejret var temmelig stille, kom tre Dampskibe ud fra Weseren og angrebe Korvetten „Valkyrien“ i Haab om at afskære den. „Valkyrien“ optog Kampen, idet den søgte at nærme sig Eskadrens øvrige Skibe; men saa snart

„Gejser" kom til, flygtede de tyske Skibe ind paa Elben, da de fandt Tilbagevejen til Weseren spærret af Fregatterne. „Valkyrien" havde intet lidt, og dens Chef, Kaptajn Polder, høstede Ros for sin gode og mandige Manøver under Kampen. Da de tre tyske Dampere senere søgte tilbage til Weseren, holdt vore Fregatter ned paa dem, men kunde formedelst Grundene ikke komme i Kast med dem.

Iøvrigt forefaldt der intet, der kunde bringe lidt Afvexling i den kjedelige, ensformige Blokadetjeneste, og Sommeren gik hen, uden at vore Sømænd fik Lejlighed til at maale sig med Tyskerne i en ordentlig Kamp.

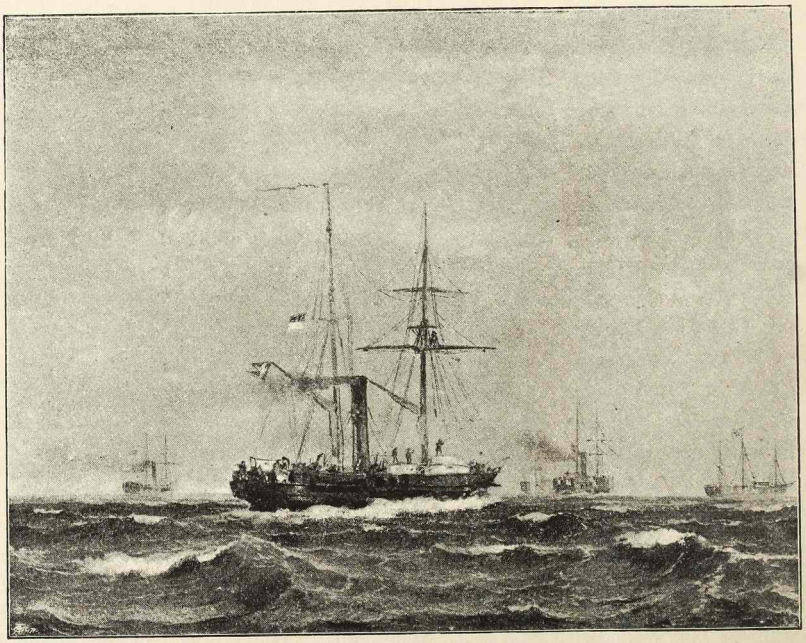

»Gejser« i Vesterhavet.

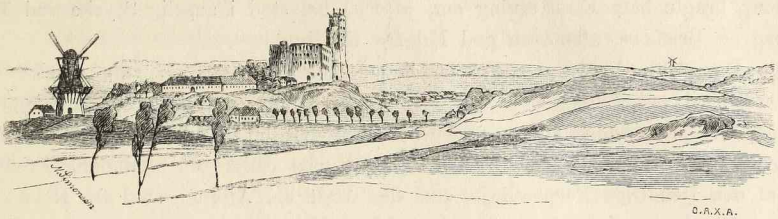

Kolding.

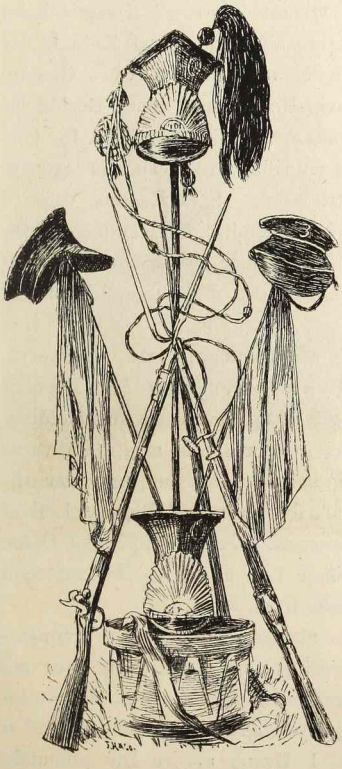

6te Kapitel.

Fægtningen ved Kolding d. 20de April. — Slaget ved Kolding d. 23de April.

Ved Kolding Aa et blodigt Slag
har Bülows Sejerssol en Stund fordunklet;
held os, at Fredericia bragte atter Dag,
da i sin fulde Glans igjen den funkled!

Vi forlode General Rye og hans Korps den 7de April i Kantonnement nord for Kolding Aa med Forposter langs denne og Nebel Aa. Den 14de modtog Generalen fra Overkommandoen en udførlig Instrux for sit Forhold i Tilfælde af, at Fjenden angreb ham: Trængte Fjenden frem med saa stor Styrke, at Rye maatte gaa tilbage, skulde han trække sig mod Nord bag Vejle Aa; — for at skaane Kolding By skulde denne opgives selv lige overfor en kun lidet overlegen Styrke, men skulde Fjenden trænge frem ud over Kolding og med saa ringe Styrke, at der var Sandsynlighed for, at et Angreb fra vor Side kunde lykkes, skulde et saadant udføres.

En større Rekognoscering, som Rye lod foretage den 16de under Major Bentzen, bragte ham Efterretning om, at Fjenden stod i anselig Styrke ved Taps, Aastorp og Brænøre, altsaa en god Mil fra Kolding.

Den 19de bleve vore Forposter ved Kolding, hvor de vare skudte frem over Aaen til en Stilling tæt Syd for Byen, to Gange alarmerede af fjendtlige Kommandoer, som begge Gange naaede frem til Krathuse, der ligge $^1/_2$ Fjerdingvej fra Byen. Hensigten med disse Skinangreb var at dække en almindelig Fremrykning af den fjendtlige Forpostlinje, som den 19de om Aftenen stod fra Rebæk ved Kolding Fjord, nord om Dalby og Vonsild til Fovslet, med andre Ord langs den jydske Grænse. Hovedstyrken af Slesvig-Holstenernes Avantgarde-Brigade var samtidig rykket frem til Vonsild og Dalby, og deres 1ste Brigade til et Kantonnement tæt bag Avantgarden. Den 2den Brigade og Rytteriet kantonnerede mere Vester ude og dækkede Fjendens venstre Flanke. Fjenden havde samlet sig frem efter, — et Angreb stod for Døren, og det lod heller ikke vente paa sig.

Den 20de April om Morgenen Kl. 5 fik Oberst Zastrow, Kommandøren for Insurgenternes Avantgarde, Ordre til at bemægtige sig den Del af Kolding By som ligger syd for Aaen, men da han nok formodede, at det vilde være General Bonin kjært, om hele Byen blev tagen, hvorved Slesvig-Holstenerne kom i Besiddelse af et Brohoved nord for Aaen, tog han sine Dispositioner med dette Maal for Øje. Et Jægerkorps skulde i første Linje omspænde og angribe vore Forposter syd for Byen og, naar disse vare kastede, trænge frem til Aaen. Som Reserve fulgte i 2den Linje to Batailloner bag Centrum og en bag højre Fløj. Et Kompagni blev afsendt til Seest for at dække venstre Flanke. Avantgarde-Rytteriet var fordelt mellem Centrum og højre Fløj, dets Artilleri holdt paa Chausseen nord for Vonsild.

De danske Forposter bestode paa denne Dag af Tropper fra 1ste Jægerkorps. Kun 2 Kompagnier vare skudte frem til Kolding By, de to andre stode i Reserve under Chefens, Major Wilsters, egen Kommando paa Højderne nord for Kolding, mellem Dyrehavegaards Skov og Vejle Vejen. Da Byen imidlertid ikke maatte forsvares haardnakket, fandt Forpostkommandøren, Major Faber, at ét Kompagni var tilstrækkeligt til at opholde Fjenden, og han sendte derfor strax ved Begyndelsen af Fægtningen det ene af Kompagnierne tilbage til Reserven. Kun Kompagniet Caroc og 4 Espingoler under Lieutenant Schow bleve tilbage i Kolding, og det var mod denne lille Styrke, at hele Zastrows Brigade rykkede frem.

Kolding ligger i en Dal mellem temmelig anselige Højder; den gjennemstrømmes i sin sydlige Del af den 12—16 Alen brede Kolding Aa, som snor sig mellem sumpige Enge, og kun er passabel, hvor der findes Broer og mindre Vadesteder. Den ved Aaen afskaarne sydlige Del af Byen var forbunden med den nordlige, langt større Del ved en smal Stenbro. I Byens nordre Del udmunde

Hovedvejene fra Vejle og Fredericia-Snoghøj; i dens sydlige Del Hovedvejen fra Kristiansfeldt.

Halvdelen af Kompagniet Caroc dannede de egentlige Forposter: Feltvagter og Vedetter, som stode i en Bue tæt syd for Kolding. Den anden Halvdel var anbragt langs den nordlige Bred af Aaen, dels i Husene, hvis Vinduer vare tilmurede og erstattede med Skydehuller, dels bag et Plankebrystværn, som var anlagt øst for Broen paa en aaben Plads, og dels bag to Palissadeporte, som lukkede for Broens

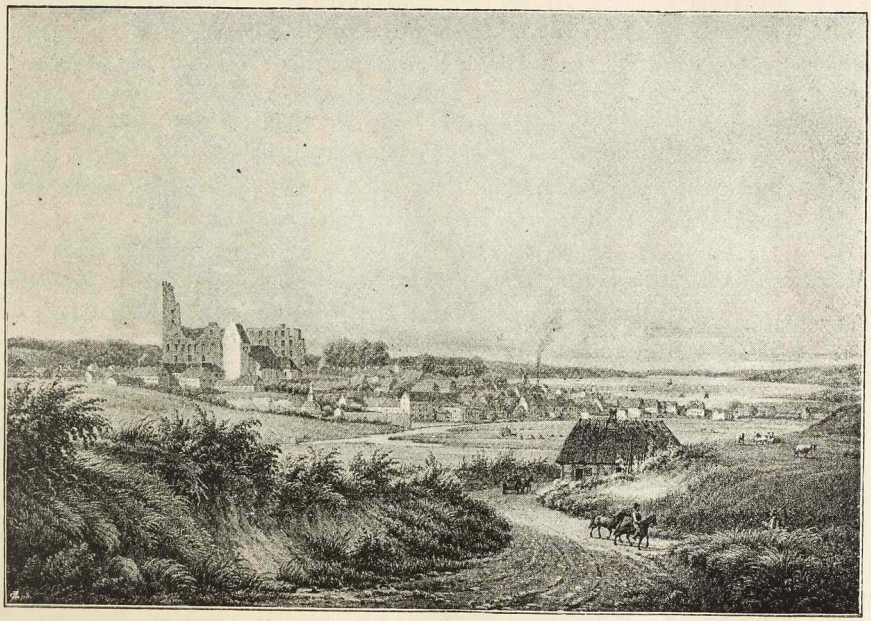

Kolding.

nordre og søndre Ende. De 4 Espingoler vare fordelte i Husene og bag Brystværnet.

Kl. $6^1/_2$ meldte vore Forposter, at Fjenden rykkede frem i tre Kolonner, en mod Centrum og en mod hver Fløj. Forpostkommandøren gav da Ordre til, at Forposterne strax skulde trække sig tilbage til nord for Aaen og forstærke den derværende Besætning. Saa snart de alle vare komne igjennem den søndre Palissadeport, skulde Besætningen ved denne ligeledes gaa tilbage; thi Palissadeporten var slet anbragt, den kunde ubemærket omgaas og var udsat for Ild fra Siderne.

Uden Modstand gik altsaa vore to Jægerpelotoner tilbage, tæt efterfulgte af de fjendtlige Jægere, som uden at standse trængte frem mellem de omliggende Haver, indtil de stode ved Aaens sydlige Bred, hvor de bleve modtagne af en levende og velrettet Ild fra Espingoler og Skytter. Deres højre Kolonne, som uden Dækning nærmede sig Aaen over Markerne, led betydeligt under Fremrykningen. Men snart havde ogsaa Fjenden indrettet sig i de nærmeste Bygninger og bag nærliggende Havegærder, og da han til at begynde med var fire Gange saa stærk som Forsvarerne, saa blev Opholdet paa den nordre Side af Aaen snart mindre behageligt. Værst var det bag Palissadeporten. Fra Taget paa Hjørnebygningen kunde Fjenden skyde fra oven ned bag Palissaderne, indtil en af vore Espingoler tog dette Tag under Behandling og gav de ubudne Gjæster andet at

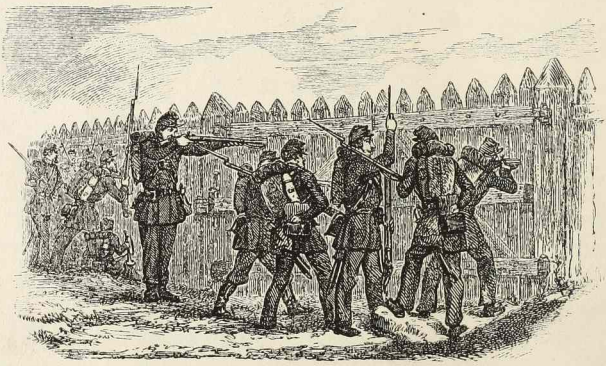

Palissadeport i Kolding.

tænke paa. Men at Fjendens Spidskugler paa det nære Hold trængte gjennem Palissaderne, var der intet at gjøre ved, og det samme var Tilfældet med Plankebrystværnet, der var bygget af altfor spinkelt Materiale. Trods alt bleve vore brave jydske Jægere paa deres Post og besvarede Ilden ufortrøden. Bag Palissadeporten havde Overkommandérsergeant Schultz Kommandoen, og han forstod paa en ejendommelig gemytlig Maade at holde sine Folk i Aande, saa ingen af dem tænkte paa at vige. Den svenske Lieutenant Rudbek, der kommanderede til højre for Broen, var ligeledes en udmærket Fører, hvem Folkene fulgte med Tillid. Lieutenant Schow ledede Ilden fra sine Espingoler med Ro og stor Dygtighed; men fremfor alle maa nævnes den utrættelige, uforfærdede og omsigtsfulde Chef, Kaptajn Caroc, der uden at ænse Faren var tilstede overalt, hvor den var størst, og hvor et lysende Exempel gjordes behov. Undsætning var der ikke at tænke

paa, det vidste vore Jenser, thi Byen maatte jo ikke haardnakket forsvares; Fjenden derimod blev uafbrudt forstærket, saa at han efter 2 Timers Kamp havde $2^1/_2$ Bataillon i Ilden mod vort ene Kompagni og de 4 Espingoler. Da de danske alligevel ikke gjorde Mine til at vige, sendte Oberst Zastrow Bud efter sit Batteri, der, som meddelt, holdt paa Vejen nord for Vonsild. Dette kom imidlertid ikke til Skud. Medens det var under Vejs, besluttede Caroc at opgive Forsvaret af Byen, da hans Folk begyndte at mangle Ammunition, og et haardnakket Forsvar jo var ham forbudt. Han gav Espingolerne Ordre til først at trække sig ud af Ilden. Under Udførelsen af denne Ordre blev den flinke Premierlieutenant Schow haardt saaret. Dernæst blev den venstre Fløj, Besætningen af Plankebrystværnet, som havde lidt mest, og som havde en farefuld Tilbagegang over en aaben Plads, trukken tilbage. Den blev saa stærkt beskudt, da den passerede Pladsen, at en Del af den, 17 Mand, veg ud fra den befalede Vej og kastede sig ind i en Sidegade, som førte bort fra dens Retrætelinje. Sluttelig fik Besætningen bag Palissadeporten og den højre Fløj Ordre til at trække sig tilbage gjennem Byen i Løb, uden at standse, da jo al Gadekamp var forbudt for at skaane Byen. Insurgenterne fulgte øjeblikkelig efter, saa hurtig, at de 17 Mand af venstre Fløj bleve afskaarne og tagne til Fange. Først da de nord for Byen paa de nærmeste Højder stødte paa det nu samlede 1ste Jægerkorps, standsede de; en Fægtning udspandt sig, som endte med, at Fjenden trak sig tilbage til Byens Udkant. General Rye, som selv var tilstede, og som fra Møllebakken nord for Kolding havde overværet Kampen, gav nu Jægerkorpset Ordre til at gaa tilbage til Bramdrup, hvor 4de Reservebataillon og et Batteri havde indtaget en Optagelsesstilling. Et Par fjendtlige Eskadroner, som fulgte tæt i Ryggen paa Jægerne, bleve standsede ved et Par Skud fra Batterierne og trak sig tilbage i en passende Afstand. Op ad Dagen samlede Rye selv sin Styrke bag Almind Dalen med Forposter foran denne.

Vort Tab var paa denne Dag nogle og tredive døde og saarede samt 17 Fanger. Fjendens Tab af døde og saarede var omtrent lige saa stort. Carocs Kompagni havde kæmpet beundringsværdigt; men naar man tager Hensyn til, at Kolding to Dage efter blev given til Pris for de Ødelæggelser og Rædsler, som følge med en Gadekamp og med Beskydning af Artilleri, saa kan man med rette forundre sig over, at Fjenden den 20de for saa godt Kjøb fik Lov til at overskride Kongerigets Grænse.

Da General Bülow samme Eftermiddag fik Melding om, hvad der var passeret ved Kolding, besluttede han med hele den Styrke, som stod i Jydland og paa Fyn, at kaste sig over Fjenden og drive ham tilbage paa den anden Side Grænsen, dels for kraftig at protestere imod, at denne overskredes, dels for at hæve det moralske Element i Hæren. Den 4de Brigade (Moltke), forstærket

med 4 Kanoner af Batteriet Haxthausen og et Ingeniørdetachement, fik i den Anledning Ordre til den 21de at samle sine Afdelinger, hvoraf nogle laa i Fredericia, andre paa Fyn, i et Kantonnement i Stovstrup og Erisø, og den 22de Kl. 12 Middag at staa færdig til Fremrykning bag Havreballe Passet*). Den 3dje Brigade (Schleppegrell), forstærket med Batteriet Marcussen og Kavaleridivisionen, hvis Kantonnementer paa Fyn til Dels vare langt borte fra Kysten, skulde den 22de om Formiddagen overføres fra Middelfart til Snoghøj og Kl. 12 Middag staa kampberedt bag Gudsø-Passet*). Begge disse Brigader skulde dernæst, idet de stadig holdt Forbindelse med hinanden, rykke frem mod Kolding, medens Ryes Korps samtidig gik frem fra Almind Dalen paa 4de Brigades højre Fløj, som han skulde dække.

Imidlertid tog Transporten over Lillebælt af 3dje Brigade med dens Artilleri og Rytteri meget længere Tid end beregnet, saa at Brigaden umulig kunde være samlet paa det befalede Sted før ud paa Eftermiddagen. Bülow saa' sig derfor nødsaget til at opsætte sin Fremrykning til næste Morgen.

Denne Opsættelse viste sig at have en højst uheldig Indflydelse paa Resultatet af den forestaaende Kamp. Slesvig-Holstenerne, som fra Stenderuphage havde iagttaget, at de danske førte et større Antal Tropper over fra Fyn til Jydland, sluttede heraf, ligesom ogsaa af en Rekognoscering, som Rye den 22de om Morgenen paa Overkommandoens Ordre havde ladet udføre mod Egstrup, at der paa vor Side var noget igjære, og tøvede derfor ikke med at samle deres Styrke fremad mod Kolding og Kolding Aa. Opsættelsen af vort Angreb til den 23de gav dem god Tid til i Løbet af den 22de at fuldføre denne Koncentration. Hvad der navnlig fik Betydning for næste Dags Kamp var, at den 2den slesvig-holstenske Brigade blev skudt frem til Hjarup og Skanderup, tæt syd for Gjelballeskoven, med to Batailloner staaende foran Skoven for at bevogte Aaen fra Seest og videre øst paa. Avantgarde-Brigaden stod i Kolding, 1ste Brigade i Vonsild, Dalby og Seest, Reserve-Artilleriet ved Kristiansfeldt, og Reserve-Rytteriet dels ved Frørup, dels ved Stenderup. Endvidere fik Avantgarde-Brigaden Ordre til at sikre Adgangene til Kolding nord fra ved feltfortifikatoriske Værker.

Om Aftenen den 22de udgav General Bülow følgende Disposition for Fremrykningen næste Morgen:

„Generalmajor Ryes Korps rykker frem saa tidlig i Morgen fra de respektive Kantonnements imod Egstrup og Paaby, at Korpset Kl. 5 kan have indtaget Stilling her. En mindre Styrke maa gaa frem imod Lejrskov.

---

*) Begge disse Pas føre over Elbo Dalen, som uden for Passene kun kan passeres af Fodfolk, og selv af disse kun med stort Besvær.

Overgangen ved Egstrup søges strax tilvejebragt, og for saa vidt den kan effektueres, maatte den være passeret Kl. 6, og den hertil bestemte Del af Korpset (et Par Batailloner) pousseres frem igjennem den nordvestlige Del af Skoven, som stærkt besættes, og sendes fornemmelig en Kavaleristyrke mod Seest.

Den 4de Brigade gaar over Lilleballe til Chausseen, hvor Vejen gaar af fra denne til Bramdrup, og følger derefter Chausseen mod Kolding, holdende stadig Forbindelse med den 3dje Brigade, som gaar frem over Gudsø og Nørre-Bjært. Disse Brigaders Marsch indrettes saaledes, at de ere ankomne respektive til Bramdrup og Nørre-Bjært Kl. 6 Morgen; 3dje og 4de Brigade gaa frem i 2 Træfninger.

Da en Overrumpling om mulig tilsigtes, maa Marschen foregaa saa skjult og stille som mulig. Armékorpset giver en saa tilstrækkelig Styrke, at Terrænafsøgninger paa Grund heraf forholdsvis kunne indskrænkes. I Tilfælde af en Tilbagegang trække Brigaderne sig tilbage til de i Dag hafte Stillinger.

Batteriet Marcussen og den 1ste Kavaleri-Division følge den 3dje Brigade, det halve Batteri Haxthausen forbliver i Morgen ved 4de Brigade. Ved Forposttjenesten anbefales den største Agtpaagivenhed, og med Hensyn til Passagen iagttages, at ingen som helst passerer ud af vore Linjer, hvorimod det paa den anden Side heller ikke kan tillades de fra den fjendtlige Side ankommende at vende tilbage, men disse maa enten passere Linjerne ind efter under Ledsagelse, eller anholdes og bevogtes.

Den 3dje og 4de Brigades Magasiner flyttes i Løbet af Dagen i Morgen, naar ej anderledes befales, til respektive Krybily og Sønder Vilstrup."

Bülow.

Bülows Plan var bygget paa den Forudsætning, at Insurgenternes Hovedstyrke endnu stod i og omkring Haderslev, og at han følgelig kun vilde faa med en mindre Del af deres Hær at gjøre; men i Løbet af Natten modtog han Melding fra Chefen for Efterretningsvæsenet, Lieutenant Leerbeck*) om, at hele den slesvig-holstenske Hær stod i og omkring Kolding. Det ubehagelige ved denne Meddelelse blev ikke mindre, da Bülow hen ad Morgenstunden fik Melding fra Rye om, at denne først Kl. 6 Morgen kunde have sit Korps samlet ved Harte, og at Broen først vilde kunne være slagen og passeret af det befalede Antal

*) Lieutenant Leerbeck havde været ansat som Embedsmand ved Kjøbenhavns Politi og havde som saadan lagt Snildhed, Mod og Energi for Dagen, hvorfor han blev betroet den ansvarsfulde Post som Chef for Hærens Efterretningsvæsen, — en Post, som han ogsaa viste at være voxen.

Tropper mellem Kl. 9—10 Formiddag, eftersom den først skulde sammensættes paa Stedet af det Materiale, som det havde været muligt i Nattens Løb at skaffe til Veje.

Tiden var for langt fremskreden til, at der nu kunde gjøres nogen væsentlig Forandring i de trufne Dispositioner, uden at fremkalde Uorden og Usikkerhed; helt at standse Bevægelsen og gaa tilbage i de tidligere hafte Kantonnements vilde virke yderst nedslaaende paa Tropperne. Bülow bestemte sig derfor til at fortsætte Fremrykningen, som denne var befalet, stolende dels paa, at Meldingen fra Lieutenant Leerbeck maaske ikke var nøjagtig, dels paa, at Lykken plejer at begunstige den dristige. De eneste Forandringer, han foretog i den lagte Plan, var at forandre Tiden for Fremrykningen fra Bramdrup og Nørre-Bjært fra Kl. 6 til $7^1/_2$ og at beordre 4de Brigade til om mulig at slaa Bro over Kolding Aa, tæt vest for Byen, og tiltvinge sig Overgangen.

Den Kamp, som vore Tropper nu gaa i Møde, og som vi kjende under Benævnelsen „Slaget ved Kolding", bestaar af to Fægtninger, som indtil hen imod deres Slutning føres uafhængig af hinanden, nemlig: Fægtningerne i Kolding og ved Egstrup.

Fægtningen i Kolding.

Som alt meddelt ligger Kolding i en Dal og gjennemstrømmes af Kolding Aa, der deler Byen i en større nordlig og en mindre sydlig Del. Baade mod Nord og Syd stiger Terrænet temmelig brat, — mod Nord op mod Partiet om Kolding Mølle, mod Syd til Højderne ved Bellevue. Aaen har brede og sumpige Enge paa Siderne, og paa det østlige Løb findes ingen anden Overgang end Broen i Kolding, den saakaldte Søndrebro. Nordlig for Byen ligger Slotssøen, og øst for dennes sydlige Del findes en Bakke, kaldet Skinderlykkebakken, som imod Nord og Øst er omgiven af et bredt og blødt, med mange Grøfter gjennemskaaret Engdrag, der strækker sig fra Søens nordlige Del til Fjorden. Som et Fort med sin Grav ligger Skinderlykkebakken foran Koldings østlige Tilgang. Over det nys omtalte brede Engdrag fører Fredericia-Vejen som et langt Defilé; den gaar dernæst syd om Skinderlykkebakke, langs Slotssøens sydøstlige Bred, over Aasen, som danner Søens Afløb, og ind i Byen. Denne er højst uregelmæssig bygget, og Gaderne danne ingen lige Linjer af større Udstrækning. Midt i Byen ligger Torvet, og strax øst for dette, mellem Byen og Søen, ligge Slotsruinerne paa en høj Bakke. — Det vil fremgaa af ovenstaaende, at Byen er vanskeligere at angribe ad Fredericia-Vejen end ad Vejle-Vejen, og at Ledelsen af en Kamp inde i Byen let glider ud af de overordnedes Haand.

Egstrup
Paaby
Vrannerup
Gjelballe
Nebelsminde
Præstegd
Kolding Aa
Skovhas
Alderskuld
Vrannerup Gd
Skovdrup Gd
Vrannerup Vml
Kirstinelund
Lindholm Gd
Frydenlund
Kalundholt
Hylkebro
Hylkeh
Kronsbjerg
Trudsbro
Hoilested Kro
Stampemt
Sodal Gd
Solvonhoj
Smedie

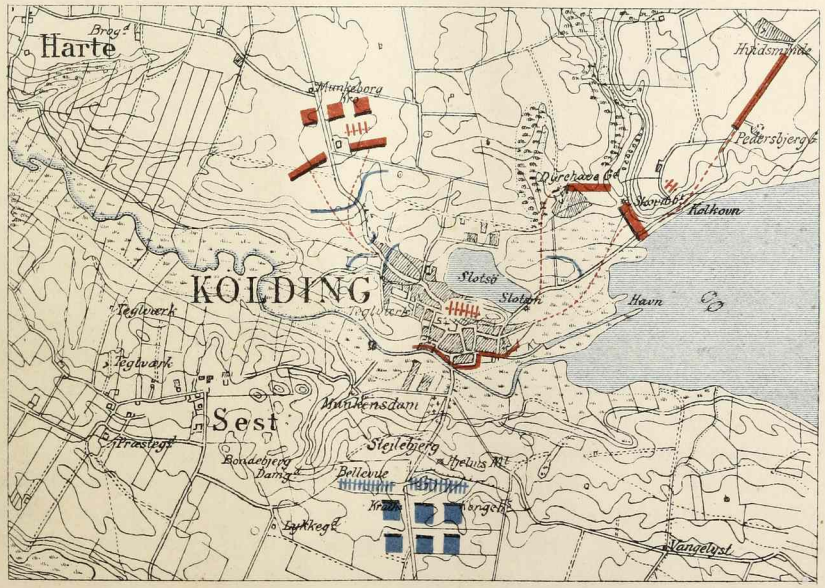
Harte
Brogd
Munkeborg Kro
Hindsminde
Pedersbjerg
Dyrehave Gd
Skovbo
Kolkovn
KOLDING
Slotsö
Slotsh
Havn
Teglværk
Teglværk
Munkensdam
Sest
Præstegd
Steilebjerg
Bondebjerg
Damgd
Bellevue
Lykkegd
Vangelyst
0
1000
2000
3000 Alen.

BIBLIOTHECA REGIA PARISIENSIS

Insurgenternes Avantgarde, som den 23de var forberedt paa vort Angreb, havde om Morgenen sin Styrke fordelt paa følgende Maade: 2 Kompagnier af deres 1ste Jægerkorps besatte Højdepartiet nord for Byen; desuden var her et Kompagni af 10de Bataillon i Færd med at fuldføre en Forskansning tværs over Vejle-Vejen, i Højde med Møllen. 2 Kompagnier af dens 9de Bataillon havde besat Byens nordre Udkant, hvor de to Tilgange, Nørreport og Hospitalsporten, vare lukkede ved Hjælp af Palissader, og hvor en Forskansning var opkastet paa Marken, tæt vest for Vejle-Vejen, til Dækning af Flanken. De to andre Kompagnier af 9de Bataillon stode som Reserve paa Torvet. Mod Nordost, altsaa mod et Angreb ført langs Fredericia-Vejen, stode to Kompagnier af 1ste Jægerkorps paa Skinderlykkebakken bag to Forskansninger, hvoraf den ene var anbragt saaledes, at dens Besætning kunde beskyde det Stykke af Fredericia-Vejen, der gaar over Engdraget, paa langs. Som Reserve for disse Kompagnier stod 2det Jægerkorps mellem Forskansningerne og Byen, hvis nordostlige Tilgang var barrikaderet paa Fredericia-Vejen og desuden dækket af en Forskansning, tæt nord for Slotsmøllen. Tæt vest for Sønderbro var bygget en Nødbro, og to Kompagnier af 10de Bataillon havde besat de nærmeste Gader for at bevogte Tilgangen til Broerne. Paa flere Steder, navnlig ved Hjørnerne, vare Gaderne barrikaderede. Endelig stod Avantgardens Batteri paa en Højde syd for Aaen og kunde her fra over Byen beskyde de danske Tropper, som nærmede sig denne.

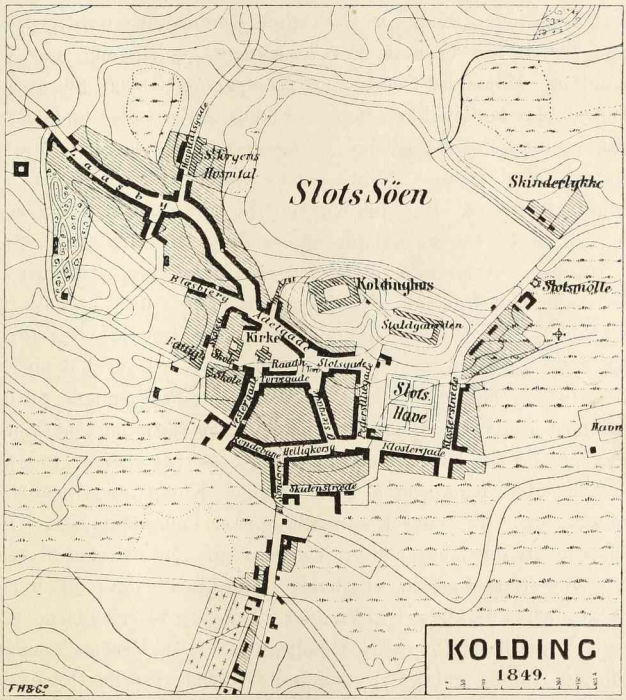

Kl. $7^1/_4$ rykkede Brigaden Moltke frem fra Bramdrup mod Kolding. 6te Reservebataillon, opløst i Kompagnikolonner med Skytter foran paa begge Sider af Landevejen, gik forrest. Tæt bag efter fulgte 5te Reservebataillon, som første Reserve. Længere tilbage fulgte 8de, 9de og 11te Bataillon, samt de 4 Kanoner af Batteriet Haxthausen som 2den Træfning. — Fjendens Forposter, forstærkede med det Kompagni af 10de Bataillon, som havde været paa Arbejde, modtoge vore Skytter med en levende Ild fra Forskansningen ved Møllen, de i Højde med denne løbende Hegn og nogle enkelte Huse, som vare indrettede til Forsvar. Halvbatteriet, som stod under Kaptajn Götzsches Kommando, maatte frem, og efter at dette i kort Tid havde beskudt Forskansningen og Husene, gav Chefen for 6te Reservebataillon, Major la Cour, sine Kompagnier Ordre til at gaa paa, og i et raskt Angreb blev Møllebakken tagen. Fjendens Forposter og Kompagniet af 10de Bataillon trak sig skyndsomst tilbage til Reserven, som havde indtaget en god Stilling langs Randen af Plateauet. Vore brave Reservister, som vare i Ilden for første Gang, fulgte ufortrøden efter den vigende Fjende, men en voldsom Kugleregn, som strakte flere af deres Førere til Jorden, modtog dem fra denne Stilling og bragte dem til at standse. Atter maatte Halvbatteriet frem, men det mægtede intet mod den godt dækkede, lavt liggende Fjende, og trak sig, efter at have mistet et Par Heste, ud af Ilden. 5te Reservebataillon, der blev ført af Oberstlieutenant Ahrenfeldt, forstærkede nu første Linje, og da yderligere la Cour lod sin højre Fløj svinge fremad til venstre, saa at den kom i Flanken paa Fjendens Stilling, og det hele nu gik paa med Bajonetten, saa fik Fjenden Hastværk med at komme tilbage til Kolding. Men 5te og 6te Reservebataillon fulgte saa nær efter, at Byens nordvestlige Udkant næsten uden Kamp kom i vor Magt. Kompagniet Saaby af 6te Reservebataillon trængte samtidig med Fjenden gjennem Palissadeporten. Kompagniet Lind af 5te Reservebataillon fulgte efter, og frem gik det nu med disse to Kompagnier gjennem den lange Laasebygade, skydende og stikkende alt ned, hvad der satte sig til Modværge, selv beskudt fra Vinduer, Tage og Barrikaderne paa Hjørnerne. Vest for Vejle-Vejen havde to andre Kompagnier af 6te Reservebataillon taget Forskansningen i første Anløb og brød derpaa ind i Byens vestlige Del og trods Fjendens Kanonild gjennem de her liggende Haver og over Markerne ned mod Aaen, hvor Moltke havde tilsigtet at foretage Overgangen. Et Kompagni af 5te og et af 6te Reservebataillon gik frem øst for Vejle-Vejen og søgte gjennem Hospitalsporten at trænge ind i Byen, men dette lykkedes dem ikke før paa et senere Standpunkt af Fægtningen. 4 Kompagnier i alt kæmpede, dels inde i Kolding, dels i de vestlige Haver og paa de tilstødende Marker; men da de naaede henholdsvis op i Nærheden af Torvet og af Aaen, var ogsaa ganske naturlig Kraften gaaet af dette brillante Angreb, og friske Kompagnier burde have været ved Haanden. Vore Reserver stod imidlertid endnu uden for Byen; intet Under derfor, at et raskt Modangreb, som Fjenden

udførte med sine to paa Torvet staaende Reservekompagnier op ad Laasebygaden, kastede vore Tropper tilbage paa dette Punkt trods et sejgt og heltemodigt Forsvar. De vest for Laasebygaden kæmpende Kompagnier maatte følge med for ikke at blive afskaarne, og det saa' ud, som om Byen atter var tabt for os, og de blodige Ofre, den allerede havde kostet, spildte. Men i sidste Øjeblik kom Hjælpen. 9de Bataillon, under Major Krabbe, havde faaet Ordre til at rykke 6te Reservebataillon til Undsætning. Heftigt beskudt af Fjendens Batteri rykkede Bataillonen ned ad Bakken nord for Byen og ind i denne. Et Kompagni gik vest om, de andre gjennem Nørreport ind i Laasebygaden. De forsprængte Dele af 5te og 6te Reservebataillon sluttede sig til Bevægelsen, og frem gik det igjen, kastende Fjenden foran sig, til Torvet. Her stødte det Kompagni, som var gaaet vest om Byen og ingen synderlig Modstand havde mødt, igjen til den øvrige Del af Bataillonen. Slotsgade, der fra Torvet gaar mod Øst, og hvorfra der hørtes livlig Skydning, blev besat; derpaa gik det under en morderisk Ild fra Fjendens sluttede Afdelinger i Gaderne og fra hans Skytter i Vinduerne og paa Tagene videre mod Syd gjennem Vester- og Østergade til den lange Tværgade, som under Navnene Rendebanen, Helligkorsgaden og Klostergaden skærer Byen fra Vest til Øst. Atter her gjorde Insurgenterne et raskt Modangreb, som kastede de fra Østergade frembrydende danske Tropper tilbage i denne Gade. Hensigten med dette offensive Stød, som udførtes af et Kompagni af Fjendens 10de Bataillon og Dele af hans 9de, var at aabne Vejen for en Del af 1ste og 2det Jægerkorps, som under Kampen om den nordostlige Tilgang til Byen var kastet tilbage af Schleppegrells Brigade, og som nu truedes med at blive afskaaren af vor 9de Bataillon. Hensigten blev naaet, Jægerne kom ud af Klemmen, men snart brød 5te Bataillon af 3dje Brigade frem gjennem Slotshaven og ind i Helligkorsgaden, hvor den nu forenede sig med 9de Bataillon, og efter en kort Kamp kastedes Fjenden over Broerne. — Samtidig med den almindelige Fremrykning i Byen, som Krabbes raske Angreb havde foranlediget, naaede ogsaa de to Kompagnier, henholdsvis af 5te og 6te Reservebataillon, som det ikke strax var lykkedes at trænge ind ad Hospitals-

Major C. F. v. Krabbe.

porten, frem til Slottet og Staldgaarden, hvor strax efter yderligere indtraf 2 Kompagnier af 11te Bataillon, som vare sendte frem til de førstnævntes Understøttelse. — Krabbe havde, paa Grund af Insurgenternes heldige Modangreb i Helligkorsgaden, sendt Melding om, at han trængte til Forstærkning; dette foranledigede, at Moltke sendte alt, hvad der endnu stod af hans Brigade nord for Kolding, med Undtagelse af 8de Bataillon, ind i Byen. Han satte sig selv kjækt i Spidsen for disse Tropper for at fremskynde deres Marsch ned ad den stærkt beskudte Vejle-Vej, men han havde nu givet alt ud af sine Hænder, og

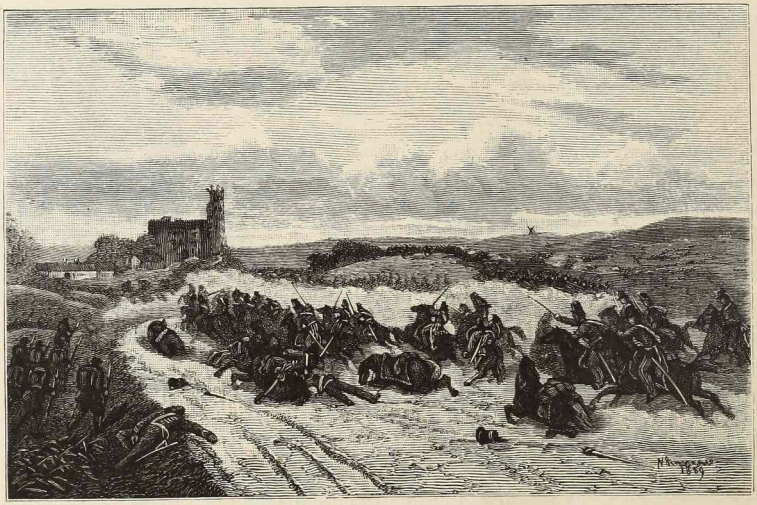

Husarernes Angreb ved Kolding.

en Overgang over Aaen vest for Byen, hvorpaa hans Ordre lød, maatte betragtes som opgiven.

Vi vende os nu til den samtidige Fremrykning af 3dje Brigade (Schleppegrell). Kl. $7^1/_2$ rykkede dens Avantgarde, 3dje Jægerkorps under Major Koch, 2 Kanoner under Kaptajn Raasløff og $^1/_2$ Eskadron Husarer under Lieutenant L. Castenskjold, frem over Nørre-Bjært, langs Fredericia-Vejen mod Kolding. Et Kompagni Jægere dannede Fordækningen, og da Fjendens Forposter opdagedes paa Højderne nord for Kalkovnen og i Udkanten af Dyrehavegaards Skov, fremsendtes endnu to Kompagnier, ét paa hver Fløj af Fordækningens Skytter. Efter ringe

Modstand gik Fjendens Forposter tilbage til Forskansningerne paa Skinderlykkebakken, og 3dje Jægerkorps fulgte efter til i Højde med Skovmøllen. Imellem vore Jægere og Fjenden laa nu den næsten 800 Alen brede, side, af en bred Grøft gjennemskaarne Eng, som var vanskelig at komme over, uden netop ad Landevejen, og som paa intet Sted frembød mindste Dækning mod Fjendens Kugler. Intet Under derfor, at Fremrykningen standsede. Kaptajn Raasløff tog Stilling med sine to Kanoner paa en Højde nord for Skovmøllen, hvorfra han beskød de fjendtlige Forskansninger; men at afvente Virkningen af denne Ild vilde tage for lang Tid, hvorfor Schleppegrell beordrede 5te Bataillon, der dannede Têten af Hovedstyrken, og som var ankommen til Hvidsminde, til at rykke frem uden om Jægernes højre Fløj, gjennem Dyrehavegaards-Skov, derpaa svinge til venstre og angribe Fjenden i Ryg og Flanke. Samtidig med dette Angreb skulde 3dje Jægerkorps gaa frem over Engen, og for at aflede Fjendens Opmærksomhed fra disse Angreb, skulde den halve Eskadron Husarer angribe ad Fredericia-Vejen, svinge til højre, naar den havde passeret Skansen, og da angribe Besætningen i Ryggen. Denne Plan var god nok, naar blot Jægernes og Husarernes Frontangreb var holdt tilbage, indtil 5te Bataillon var kommen tilstrækkelig langt frem i Flanken, og naar da Husarerne havde faaet Lov at vente med deres Angreb, til Jægerne vare naaede mindst halvvejs over Engen. Men det synes som General Schleppegrells Kamplyst her har taget Overhaand over hans Besindighed, thi længe før 5te Bataillons omgaaende Bevægelse kunde virke, fik Jægerne og Husarerne Ordre til at angribe. Lieutenant Castenskjold, der havde forstaaet Situationen rigtig, rykkede sindig frem ad Landevejen, idet han afventede Jægernes Fremrykning, inden han vilde begynde sit Angreb; men idet han passerede Bakken øst for Skovmøllen, hvor baade Bülow og Schleppegrell med deres Stabe opholdt sig, blev han ved lydelige Tilraab herfra opfordret til øjeblikkelig at angribe. Som en Stormvind for Husarerne hen ad Vejen, Fjendens Ild standsede et Øjeblik, men da den tapre Rytterskare næsten var i Højde med Forskansningen, slog Kuglerne dødbringende ned i den. Ryttere og Heste rullede mellem hinanden, spærrede Vejen for de bag efter kommende, som snart maatte dele Skæbne med deres Formænd. Enkelte, som havde tabt Magten over deres Heste, for ind i Kolding By, hvor de enten bleve nedskudte eller tagne til Fange. Kun faa kom usaarede tilbage. Mellem dem var, som ved et Vidunder, Lieutenant Castenskjold, der havde redet i Spidsen under Indhugget. En Kugle gik gjennem hans Chakot lige over Hovedet, en anden ramte hans Hest, som styrtede. Lieutenanten rejste sig, tømte i Ro sine Saddeltasker og gik tilbage ad Landevejen i den voldsomme Kugleregn. „Kein Jäger hatte eine Kugel für solch einen braven Officier," skriver en tysk Officer, som har beskrevet Felttogene 1848 og 49. 10 døde og 19 saarede, samt Fjendens Beundring var Udbyttet af dette dristige Chok. Mellem de døde var den flinke Vagtmester Grub, som den 3dje April havde kæmpet

ene med to Dragoner og taget dem til Fange. — Jægerne, som lige var begyndte at gaa over Engen, da Rytterangrebet blev afslaaet, vendte om igjen til deres dækkede Stilling, nu da hele Fjendens Ild blev rettet mod dem. Kun en mindre Del paa venstre Fløj, som i Landevejens Grøfter og syd for Vejen fandt nogen Dækning, arbejdede sig frem for at beskyde Fjenden paa nærmere Hold. Kaptajn Raasløff rykkede med sine to Kanoner ned til Engen for med større Virkning at kunne beskyde Forskansningerne, men han blev snart kaldet tilbage til sin tidligere Stilling, hvor imidlertid Resten af Batteriet var kjørt op og havde aabnet

Husar Angrebet.

Ilden. — Fra Dyrehavegaards Mose og Have aabnedes der nu en livlig Ild i Flanken paa Fjenden. Det var et af 5te Bataillons Kompagnier, som var naaet her hen, og som snart blev efterfulgt af et andet, der nærmere ved Søen svingede ind paa dets højre Fløj. Imellem disse to Kompagnier brød Bataillonschefen, Major Schindel, frem med de to andre Kompagnier og fremad gik det nu med hele 5te Bataillon mod Fjendens Flanke, som Kompagnier af det i Reserve staaende Jægerkorps forgjæves søgte at dække. Da samtidig 3dje Jægerkorps stormede over Engen mod Fronten, var Fjendens Modstand brudt; Besætningen rømmede Skanserne og flygtede tilbage til Kolding med et saadant Hastværk, at den rev Reserverne med sig i Farten. Vore to Batailloner fulgte hurtig efter: 3dje Jægerkorps paa

venstre Fløj i Retning af Havnen og Aaen, 5te Bataillon paa højre Fløj mod Indgangen til Byen. Efter en kort, men hidsig Kamp om Barrikaden og de nærmest liggende Huse, som forsvaredes af Dele af 2det Jægerkorps, trængte Schindel i Spidsen for 3 Kompagnier ind i Byen. En mindre Styrke sendte han mod Slottet, som netop lige var blevet besat af vore Tropper, med Resten brød han gjennem Slotshaven ind i de sydlige Gader, hvor han kom i Forbindelse med 9de Bataillon, og — som alt meddelt — kastede disse to Batailloner i Forening Fjenden over

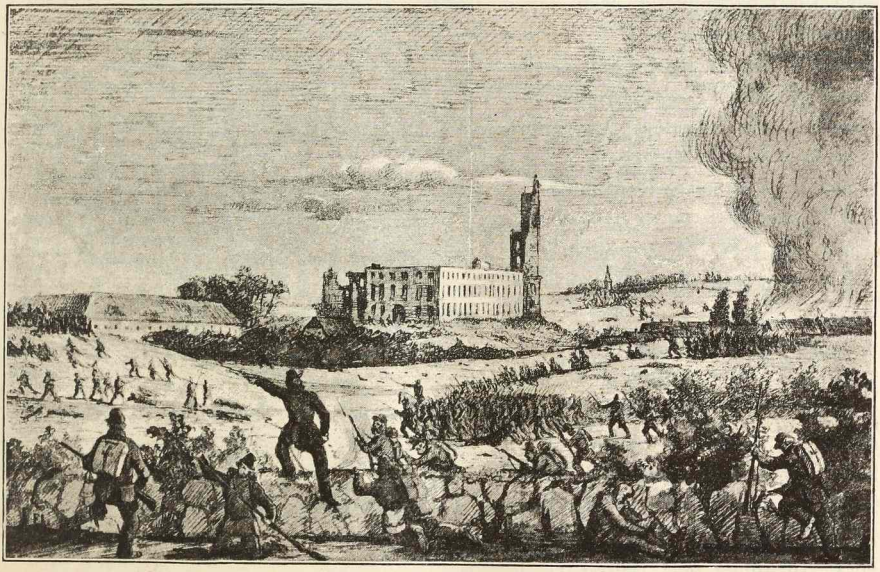

Angreb paa Kolding ad Fredericia Vejen.

Broerne. Under Slutningen af denne Del af Kampen faldt den tapre og energiske Major, truffen af to Kugler i Brystet.

Klokken var omtrent 11, da Kolding By var i vor Magt indtil Aaen; men paa Højderne, som hæve sig paa den anden Side, stod Insurgenternes 1ste Brigade, lutter friske Tropper, og bag dem samlede og ordnede den slagne Avantgarde-Brigade sig. 2 Batterier holdt uafbrudt Broerne og de nærmest dem liggende Gader under Ild, for at forhindre vore Tropper i at bryde frem. Disse Batterier maatte bringes til Tavshed, inden den videre Fremrykning, med Haab om et godt Resultat,

kunde begynde. Schleppegrell havde sendt 4 Kanoner af Batteriet Marcussen, under Lieutenant Salto, ind i Byen, og disse havde taget Stilling, dels paa Slotsbakken ved Staldbygningen, dels paa Vejen, der gaar neden for Bakken. Noget senere stødte to Kanoner af Batteriet Jessen*), under Lieutenant Hagerup, og to Kanoner af Batteriet Haxthausen, under Kaptajn Götzsche, til, og toge Stilling, de to først nævnte i Slotshaven, de to sidst nævnte paa Slotsbakken. Kaptajn Götzsches to andre Kanoner stod paa en lille Bakke tæt vest for Byen. Med disse 10 Kanoner besvaredes Fjendens Ild eftertrykkelig, men desværre var allerede hans Reserve-Artilleri i hurtig Fremrykning, og snart protsede dets to 12-pundige Batterier af paa Bellevue-Højderne i 2000 Alens Afstand fra vore. Forholdet var nu 32 Kanoner mod 10, og dertil kom, at alle vore Kanoner vare 6-pundige og derfor intet kunde udrette mod Fjendens sværere Skyts paa denne Afstand, og heller ikke paa Grund af Terrænforholdene kunde rykke nærmere. Kampen var for ulige til at fortsættes længe. Vore Kanoner trak sig ud af Ilden; dog blev de 6 Kanoner, der hørte til Schleppegrells Brigade, i Byen, idet de søgte Dækning bag Slottet og i Staldbygningens Gaard, for mulig at anvendes paa et senere Standpunkt af Fægtningen. Det fjendtlige Artilleri havde allerede i nogen Tid delvis anvendt sine Kræfter til at skyde Byen i Brand, og flere Bygninger stod i Flammer; da det nu ikke længer havde nogen Modstander at bekæmpe, var selve Byen dets eneste Maal. Brandgranater og Kugler regnede ned over de af Soldater opfyldte Gader og antændte den ene Bygning efter den anden. Lieutenant Brummer og hans Ingeniører gjorde alt for at slukke, men de vare for faa til at udrette noget videre, og Byens Brand-

Major Schindel.

*) Dette Batteri var først Kl. 11 Formiddag stødt til 4de Brigade.

væsen var ikke til at faa i Tale. — Da hvert Minut kostede døde og saarede til ingen Nytte, blev Tropperne trukne ud af Byen og anbragte i dens Nærhed, med Undtagelse af 5te og 9de Bataillon, som skulde bevogte Byen mod et Frembrud af Fjenden, de omtalte 6 Kanoner ved Slottet og Ingeniørerne.

Alt Haab stod nu til Rye. Alle lyttede mod vest, om ikke en fjærn Skydning skulde bebude hans Nærmelse — forgjæves!

General Bülow opholdt sig under hele Slaget bag Schleppegrells Brigade ved Skovmøllen, hvor han var en Mil fjærnet fra Rye. Det var sikkert en uheldig Plads, den øverstkommanderende her havde valgt paa yderste venstre Fløj, da hans Indgriben i Begivenhederne paa højre Fløj derved efter al Sandsynlighed maatte komme for sent. Klokken har vel været mellem $11^1/_2$ og $11^3/_4$, da Bülow modtog en fra Rye Kl. 11 afsendt Melding, som var i høj Grad foruroligende, og hvori Rye anmodede om Forstærkning. 4de Brigade fik Ordre til at afsende to Batailloner til Rye, og Moltke bestemte hertil 8de og 11te, som ogsaa afmarscherede, men kom for sent til at gribe ind i Fægtningens Gang. Imidlertid mente Bülow, og sikkert med rette, at selv om den afsendte Forstærkning kunde hjælpe Rye til at standse Fjenden paa højre Fløj, saa var der ingen Sandsynlighed for, at den skulde gjøre ham stærk nok til først at kaste denne Fjende og derpaa naa frem i Flanken paa de foran Kolding staaende Insurgenter, og herpaa beroede nu Slagets Udfald. Bülow gav derfor omtrent Kl. $12^3/_4$ de fornødne Ordrer til at afbryde Fægtningen og gaa tilbage. Moltke fik Befaling til at trække sine i Kolding værende Tropper ud af Byen og med den Del af Brigaden, han endnu havde i sin Haand, at indtage en Stilling paa Højderne nord for Kolding, medens Schleppegrell i nogen Tid skulde holde Byen besat. — 3dje Jægerkorps afløste 9de Bataillon i Stillingen langs Aaens nordre Bred. Et Kompagni af 1ste Forstærkningsbataillon afløste 5te Bataillon, der stod som Reserve paa Torvet, og som Schleppegrell trak ud af Byen; et andet Kompagni af 1ste Forstærkningsbataillon sendtes som Bedækning for de endnu ved Slottet holdende 6 Kanoner. Under Fjendens voldsomme Ild lykkedes det Lieutenant Høyer af Ingeniørerne saa nogenlunde at barrikadere Broerne. I en Time holdtes endnu den brændende By besat, da fik ogsaa 3dje Brigade Ordre til at trække sig ud af Fægtningen og gaa tilbage til Stillingen ved Skovmøllen. Schleppegrell lod 5te Bataillon, der nu førtes af Major Helgesen, tilligemed 2 Kompagnier af 1ste Forstærkningsbataillon indtage en Optagelsesstilling paa Skinderlykkebakken med højre Fløj mod Søen, og han gav dernæst de i Byen værende Tropper Ordre til at gaa tilbage. Omtrent samtidig havde Bonin givet sin 1ste Brigade Ordre til at bemægtige sig den nordre By, og to af dens Batailloner naaede Sønderbroen omtrent paa samme Tid, som den blev forladt af vore Jægere. Barrikaden blev hurtig ryddet af Vejen, og med stor Heftighed stormede Fjenden frem i Byen, navnlig mod den nordøstlige Udgang (Fredericia-Vejen) for at afskære, hvad

der endnu maatte være i Byen af 3dje Brigade. De Kompagnier, som stode ved Broen og øst for denne, kom let nok tilbage, men for Kompagniet, der stod vestligst, for Reservekompagniet paa Torvet og for Kanonerne med deres Bedækning saa' det et Øjeblik farligt ud. Kanonerne og Bedækningskompagniet indsaa' strax Umuligheden af at komme ud ad den nordøstlige Udgang og vendte sig resolut mod den nordlige, hvor det ogsaa akkurat lykkedes dem at komme igjennem. Jægerkompagniet og Kompagniet af 1ste Forstærkningsbataillon søgte over Slottet at naa den nordøstlige Udgang, men de kom for silde, den var allerede besat af Fjenden. Da greb den brave Münich et Kompagnimærke, stillede sig i Spidsen for den lille Kolonne og kommanderede „Fremad!" Med Hurra adlød Folkene hans Kommando, og Insurgenterne, som ikke ventede et Angreb i Ryggen, veg forbløffede til Siden. Imidlertid kom de snart til Besindelse, og forstærkede med friske Tropper, overdængede de nu de to Kompagnier med en Regn af Kugler, som dræbte og saarede mange, deriblandt den flinke Ingeniørlieutenant Høyer, som blev dødelig saaret. Men Vejen var nu en Gang aabnet, Münnich og hans brave Mænd kom igjennem og sluttede sig til de uden for Byen staaende Tropper, som nu optog Kampen og foreløbig standsede Fjendens Fremrykning.

Klokken var omtrent 2, da Insurgenterne atter havde Kolding i deres Magt.

Fægtningen ved Egstrup.

Landsbyen Egstrup ligger tre Fjerdingvej vest for Kolding ved Kolding Aas nordre Bred i selve Dalen, paa et Sted, hvor de stejle Bakkeskrænter vige noget tilbage fra Vandløbet og ligesom slaa en Bue om Landsbyen. Egstrup stod ved en bred Bro i Forbindelse med den søndre Bred, men Insurgenterne havde afbrudt Broen og erstattet den med en smal Gangbro for Enkeltmand til Brug for deres Forposter. Den c. 12 Alen brede Aa er vel ikke dyb, men har en moradsig Bund, og da dertil Engene paa dens Sider ere meget sumpige, er den selv for Enkeltmand usikker og vanskelig at vade over. Strax syd for Aaen hæver Terrænet sig paa de første 2—300 Alen stejlt, men gaar derpaa over til en mere bølgeformig Stigning i Retning af Gjelballe Skoven. Langs den Kam, der saaledes dannes, hvor den jævne og den bratte Stigning mødes, gaar Landevejen, der fra Gjelballe, gjennem Vrannerup og forbi Seest Kirke, fører til Kolding Chausseen. Den langstrakte Vrannerup By ligger paa begge Sider af Vejen lige overfor Egstrup. Dens vestligste Gaard er den grundmurede Hovgaard, som ligger noget fjærnet fra den øvrige Del af Byen, mellem Vejen og Skrænten. I en Afstand af mellem 1000

og 1200 Alen er Vrannerup mod vest og syd omkredset af den store Gjelballe Skov. Denne støder op til Aaen, c. 1000 Alen vest for den oprindelige Overgang, men idet den strækker sig $^1/_2$ Mil i sydøstlig Retning fjærner den sig mere og mere fra Vandløbet. Terrænet mellem Byen og Skoven er stigende op mod denne, men danner under sin Stigning flere Bakkepartier og er paa mange Steder gjennemskaaret af Jordvolde og Gærder. Fra Højderne omkring Egstrup kan dette Terræn overskues og, for saa vidt Kanonerne række, beskydes. Men selv fra de højeste Punkter i Egstrups Omegn har man ingen Udsigt over Terrænet syd for Skoven paa Grund af dennes høje Beliggenhed i Terrænet og dens store Udstrækning i sydøstlig Retning. — Tropper, som skulle dække en Overgang over Aaen ved Egstrup og en derpaa følgende Flankemarsch mod Seest, maa nødvendigvis frem syd og sydvest for Skoven. — For fra Vrannerup at komme til Seest maa man passere Seest Mølleaa over et af dens to nordlige Overgangssteder. Et Vadested fører over Kolding Aa, syd for Paaby, til Seest Afsnittet.

Klokken $2^1/_2$ om Natten havde Rye afsendt et Kommando, bestaaende af 2 Kompagnier af 7de Bataillon og en Eskadron af 5 Regiment, under Major Ernst, mod Vest over Ferup og Lejrskov til Ribe-Koldingvejen. Herfra skulde det besætte Overgangene over Aakjærs Aa og i det hele taget sikre Korpset mod Angreb i højre Flanke. 2 Kanoner skulde senere støde til Kommandoet i Lejrskov. Naar undtages en ubetydelig Artillerikamp mellem de to Kanoner og et fjendtligt Batteri ved Rolls Mølle, kom denne Styrke ikke i Fægtning, men forblev i sin Stilling, indtil den noget efter Middag fik Ordre til at gaa tilbage bag Vester-Nebel Aa, besætte Trudsbro, som, hvis den blev angreben, skulde forsvares til det yderste.

Klokken 6 om Morgenen stod Ryes Korps samlet nord for Harte Kirke, hvor Forarbejderne til Broslagningen strax begyndte. 12te lette Bataillon var som Avantgarde udviklet med 2 Kompagnier mod Paaby og 2 mod Egstrup. Slesvig-Holstenernes Forposter, 2 Kompagnier af deres 4de Jægerkorps og 1 Kompagni af deres 10de Bataillon, trak sig tilbage til Egstrup, som de kraftig forsvarede og først opgav, da Rye, hvem denne Forpostfægtning varede for længe, havde sendt 4de Reservebataillon og 4 Kanoner til Fortroppernes Understøttelse. Fjenden trak sig over Aaen og forenede sig med sine Reserver af 3dje Insurgent-Bataillon, der stod i en Stilling i Vrannerup By og Hovgaarden. — Under Dækning af de 4 Kanoner, som havde taget Stilling paa Bakken øst for Egstrup, naaede de forreste af vore Tropper ned til Aaen. Heldigvis havde Fjenden ikke givet sig Tid til at fjærne Gangbrædtet, hvoraf Kaptajn Buhl benyttede sig til med sit halve Kompagni strax at gaa over paa den søndre Bred. Det andet halve Kompagni, der førtes af Lieutenant S. Vaupell, overskred omtrent samtidig Aaen vest for Gangbrædtet; det havde nemlig været saa forsynligt fra nogle Gaarde i Byen at medtage:

Høknipper, Brædder, Vognfjæle og Døre, hvoraf en Overgang hurtig blev dannet. Da der nu saaledes var to Passager over Aaen, fulgte Resten af 4de Reservebataillon og de to Kompagnier af 12te snart efter, men før de endnu vare samlede og ordnede, steg Kompagniet Buhl op ad Skrænten og stormede Hovgaarden, hvis Besætning af 4de Jægerkorps blev overrasket og flygtede tilbage til en Bakke syd for Gaarden, hvorfra den aabnede en livlig Ild mod Kompagniet. Fra Vrannerup By, der holdtes besat af 2 Kompagnier af 3dje Bataillon, søgte Insurgenterne at tilbageerobre Hovgaarden, i hvilken Anledning de sendte en Styrke frem langs Vejen og syd for denne; men imidlertid havde flere Kompagnier af 4de Reservebataillon og Kompagnierne af 12te naaet Bakkekammen, og disse angreb den fremsendte Styrke saa eftertrykkeligt i Flanken, at den veg ud syd paa til det dér liggende Bakkestrøg, hvorhen Resten af Byens Besætning snart fulgte den, da vore Tropper stormede frem. Vrannerup By og Hovgaarden var nu i vor Magt, og Fægtningen blev i nogen Tid staaende. Imidlertid havde 1ste Jægerkorps overskredet Aaen og besteget Skrænten. Major Wilster forstærkede de kæmpende Afdelinger med tre Kompagnier. Disse satte nyt Liv i Bevægelsen, og frem gik det paa hele Linjen. Fjenden blev kastet, — Jægerne tilbage i Skoven, 3dje Bataillons Kompagnier mod Seest Mølle.

Da Terrænet mellem Aaen og Skoven nu var saa temmelig ryddet for Fjender, mente Rye, at Øjeblikket var kommet til at paabegynde Flankebevægelsen mod Øst. Han gav Major Wilster Ordre til med 1ste Jægerkorps at bemægtige sig Overgangene over Seest Mølleaa og holde dem besatte. For at støtte dette Foretagende fik Major Harbou, som stod ved Paaby med 2 Kompagnier af 12te lette Bataillon og 2 Kanoner, samtidig Ordre til at gaa over Vadestedet og angribe Fjenden i Flanken. — Det lykkedes ikke Major Wilster at samle flere end de tre Kompagnier, — det fjerde var under Forfølgelsen af Fjenden trængt ind i Skoven, — med disse gik han mod Seest Mølleaa og satte sig efter en kort Kamp i Besiddelse af de to Defiléer, som føre over den. Paa den østlige Side kom hans Skytter snart i Forbindelse med Kompagnierne af 12te lette. Disse, der under Fjendens Ild havde renset Vadestedet for Harver og deslige, som skulde gjøre det impassabelt, vadede derpaa over Aaen, skjønt Vandet gik til Livet, kastede uden synderlig Modstand Fjenden tilbage, kom ved Skovdruplund i Forbindelse med Skytterne af 1ste Jægerkorps og rykkede i Forening med dem frem mod Seest Kirke. De to Kanoner, som ved deres Ild havde hjulpet Fodfolket over Aaen, kunde ikke selv passere den og bleve derfor sendte til Egstrup.

Klokken $9^1/_2$ var Situationen ved Egstrup omtrent saaledes: 3 Kompagnier af 4de Reservebataillon og 2 Kompagnier af 12te lette holdt Terrænet mellem Vrannerup og Skoven besat. Et Kompagni af 4de Reservebataillon og et af 1ste Jægerkorps' Kompagnier forfulgte de fjendtlige Jægere inde i Skoven i Retning af

Gjelballe. Tre Kompagnier af 1ste Jægerkorps ved Seest Mølleaa, dels øst, dels vest for samme. To Kompagnier af 12te lette Bataillon ved Skovslunde i Fremrykning mod Seest Kirke. Resten af Ryes Fodfolk paa Marschen hen imod og i Nærheden af den nylig færdig blevne Bro. 6 Kanoner paa Bakkerne øst og nord for Egstrup.

Men nu skete en Forandring i hele Situationen. 2den slesvig-holstenske Brigade, der kantonnerede i Hjarup og Skanderup, ilede sine to betrængte Forpostbataillioner til Hjælp. Den tog Retning mod den nordvestlige Del af Skoven, i hvilken først dens 8de og snart efter ogsaa dens 7de Bataillon udviklede sig. De to af vore Kompagnier, som dristig havde forfulgt Fjenden ind i den udstrakte Skov, vare snart som druknede i den, uden Forbindelse indbyrdes og uden Forbindelse med Resten af deres Afdelinger. De stødte mod højre Fløj af den fremrykkende Fjende og holdt nogen Tid kjækt Stand, men da han stadig gik frem nord for dem i Skoven og angreb dem i Flanken, saa var det nødvendigt i største Hast at søge Forbindelse med Kammeraterne nord for Skoven, hvis Tilbagetoget ikke skulde blive dem afskaaret. Det lykkedes dem under Fjendens Ild i Front og Flanke at naa tilbage, men med store Tab. — Fjenden nøjedes imidlertid ikke med at have tilbageerobret Skoven; han vilde aabenbart bemægtige sig Overgangsstedet og stormede derfor frem mod vor højre Fløj og højre Flanke. Vore Tropper kastedes tilbage til Hovgaarden og Vrannerup, hvor det lykkedes dem, kraftig understøttet af Kanonerne paa Højderne ved Egstrup, at standse Fjenden og holde Fægtningen staaende. Længe turde de imidlertid ikke haabe at kunne holde Fjenden Stand. Hans Fodfolk var vort overlegent i Antal og bestod af friske Tropper, medens 4de Reservebataillon og de to Kompagnier af 12te havde været i uafbrudt Fægtning i over tre Timer; Kompagniernes Mandskab var for en Del blandet mellem hinanden, og mange af Førerne vare faldne eller saarede. Da naaede i rette Tid 6te Bataillon og 2 Kompagnier af 7de over Aaen. Deres Bestemmelse var at rykke mod Seest, men Situationen foran Broen var saaledes, at den først og fremmest krævede deres Indgriben. Efter at have besteget Skrænten, ordnede 6te Bataillon sig paa begge Sider af Hovgaarden, medens Kompagnierne af 7de forstærkede vore Tropper i Landsbyen. Fremad gik det nu igjen over hele Linjen; Fjenden kastedes rask tilbage til Skovkanten, men her fra mægtede vi ikke at fortrænge ham, og Kampen blev atter staaende.

Major Wilster fik ved Seest Mølle Melding om, at det af hans Kompagnier, som var trængt ind i Skoven, var kastet tilbage med stort Tab. Da nu desuden Fjenden stormede frem fra Skoven og kastede vore Tropper i Retning af Overgangsstedet, saa standsede han den videre Fremrykning mod Øst og sendte strax sit Reservekompagni tilbage mod Vrannerup for efter Omstændighederne at bringe Hjælp paa dette Punkt. Medens dette Kompagni endnu var under Vejs, vendte —

som vi have meddelt — Sejren sig atter for en kort Tid til vor Side, men Fjenden havde sendt sine sidste Reserver, bestaaende af hans 5te Bataillon, to Kompagnier af hans 6te og de to Forpostkompagnier af hans 4de Jægerkorps, som atter havde ordnet sig, ind i Skoven. De forstærkede den kæmpende Linje i Udkanten af Skoven, især dens venstre Fløj, som nu strakte sig helt ned til Aaen. Omtrent Klokken 11 brød Fjenden voldsomt frem fra alle Sider og jog vore Tropper saa hastig tilbage, at det saa' ud, som om Vrannerup og Hovgaarden, og dermed ogsaa Overgangsstederne, skulde falde i hans Magt. I dette Øjeblik ankom Reservekompagniet af 1ste Jægerkorps paa Kamppladsen. Det var Kompagniet Caroc, som vi kjende fra dets tapre Forsvar af Kolding den 20de April. Med hurtigt og rigtigt Blik for Situationen og Terrænet valgte Caroc en Stilling mellem Vrannerup By og Skoven bag et Dige med Front mod Vest. Fjendens højre Fløj, som hensynsløst forfulgte vore i Retning af Byen vigende Tropper, blev her fra pludselig beskudt i Flanken, og da den — som det altid gaar ved overraskende Angreb — overvurderede den angribende Styrke, flygtede den tilbage til Skoven. Kort efter, da Fremrykningen mod Seest helt var opgiven, blev Kompagniet Dreyer af 1ste Jægerkorps sendt Caroc til Understøttelse, og disse to Kompagnier holdt Fjendens højre Fløj inden for Skovens Grænser. Ogsaa Fjendens venstre Fløj mødte en uventet Modstand. Her fra truede os den største Fare, idet Fjendens Skarer vare tættest paa denne Fløj, og Terrænet, i hvilket findes flere Kratpartier og mange Jordvolde, begunstigede hans Fremrykning mod vor Flanke, hvortil endnu kom, at 4de Reservebataillon, som skulde dække mod denne Side, var den mest medtagne af vore Batailloner. Men Rye havde i et heldigt Øjeblik samlet sine 8 Kanoner paa Højden vest for Egstrup, hvor fra de modtog den frembrydende Fjende med en saa virkningsfuld Kardætskild i hans venstre Flanke, at han skyndsomst søgte tilbage til Skoven. Et Batteri, som han bragte frem ad Gjelballe-Vejen, maatte ligeledes strax vende om uden at komme til Skud.

Angrebet var saaledes standset, og vore Tropper kunde igjen ordne sig til Forsvar i og omkring Hovgaarden og i Vrannerup, men alle Ryes Batailloner vare indviklede i Kamp og havde for en Del udtømt deres Kræfter. Ikke alene maatte Fremrykningen over Seest mod Flanken af den Del af Fjenden, som kæmpede ved Kolding, opgives, — altsaa Maalet for hele Operationen, men, førte Fjenden nye Forstærkninger gjennem Skoven, var Faren stor for, at Ryes Afdelinger vilde blive kastede i Uorden mod Broen, hvoraf et totalt Nederlag maatte være Følgen. Ogsaa Fjendens Kræfter vare udtømte, ogsaa han havde lidt store Tab, selve Brigadechefen, Oberst Zachau, var dødelig saaret, Afdelingerne vare blandede mellem hinanden, og han var ikke i Stand til at føre et Angreb igjennem uden Forstærkning. Men herom var Rye uvidende, og selv om han havde vidst det, saa var Forholdet ikke lige, thi Fjenden kunde blive staaende, men Rye maatte enten fremad eller tilbage,

og i sidste Tilfælde skulde han tilbage over et Defilé. Det var derfor sikkert fuldkommen rigtigt, at Rye benyttede den Pavse i Kampen, som fulgte efter Fjendens sidste, mislykkede Anløb, til at trække sine Tropper over Broen og indtage en Stilling nord for Aaen. Kun de tre Kompagnier af 1ste Jægerkorps lod han blive tilbage paa den sydlige Side i Stillingen ved Vrannerup og Hovgaarden. Samtidig beordrede Rye ogsaa Major Ernst til med sin Styrke at gaa bag Vester-Nebel Aa og besætte Trudsbro, hvilket er omtalt før. — Noget tidligere var Major Harbou med sine to Kompagnier af 12te lette Bataillon gaaet tilbage over Vadestedet ved Paaby. Efter at Major Wilster havde kaldt sine Jægere paa hans højre Fløj tilbage, var han for svag til alene at fortsætte Fremrykningen i Fjendens Flanke, og da ingen Forstærkning viste sig, besluttede han at gaa tilbage, forinden han blev tvungen hertil af Fjenden. Det var Insurgenternes 3dje Bataillon, som var vegen tilbage for Harbous og Wilsters Angreb. Ved Seest Kirke mødtes den med 1ste Bataillon af 1ste Brigade, som var sendt til dens Understøttelse, og disse to Batailloner gik nu i Forening frem uden at støde paa de danske, før Kuglerne fra den nordre Side af Vadestedet røbede disses Nærværelse. En Del af Fjendens Styrke gik over Seest Mølle mod Vrannerup, medens Resten rettede sit Angreb mod Vadestedet.

Klokken omtrent 1 stod Ryes Batailloner, med Undtagelse af 1ste Jægerkorps, nord for Aaen. Allerede Klokken 11 havde Rye sendt følgende Melding til Bülow:

„Fjenden trænger stærkt paa, mine Batailloner ere for en Del opløste; Stillingen vil vanskelig kunne holdes uden et Par Batailloners Assistance ved Egstrup. Afdelingen ved Rolls Mølle trænges ogsaa."

Egstrup, den 23de April Kl. 11 Formiddag.

Olaf Rye.

Efter Modtagelsen af denne Melding sendte Overgeneralen, som tidligere omtalt, 8de og 11te Bataillon til Understøttelse for Rye, men da han indsaa', at denne Hjælp ikke vilde kunne sætte hans højre Fløj i Stand til at fortsætte den afbrudte offensive Bevægelse mod Seest, hvorpaa hele Planen var baseret, saa gav han Kl. $12^1/_2$ Rye Ordre til at trække sine Tropper nord for Aaen, hvilket denne paa dette Tidspunkt netop havde paabegyndt, og kort efter gav han en ny Ordre til at afbryde Fægtningen og gaa tilbage i de Kantonnementer, Korpset havde indtaget om Morgenen. Det var en Samtale med Ryes Souschef, Kaptajn Beck, som var bleven sendt til Bülow for at skildre ham Situationen ved Egstrup, i Forbindelse med Sagernes Gang i selve Kolding, der bevægede Overgeneralen til at afbryde

Slaget og opgive denne med saa stort Held begyndte og med saa stor Tapperhed og Opofrelse igjennem mange Timer fortsatte blodige Kamp.

1ste Jægerkorps og Artilleriet havde holdt Fjenden paa Afstand syd for Aaen. En fjendtlig Styrke, som fra Seest Mølle angreb Vrannerup fra Øst, naaede vel helt frem til Landsbyen, men blev saa meget mere eftertrykkelig afvist, da Kompagniet Caroc nu paa kort Hold og fra en god Stilling rettede hele sin Ild mod den. — Klokken $1^1/_2$ fik Wilster Ordre til at gaa tilbage over Broen med sine Jægere, og under Dækning af vore Kanoner fuldførtes denne Bevægelse, og Broen blev afkastet med mønsterværdig Ro og Orden, tiltrods for Fjendens Artilleri, som var blevet forstærket, og som fra Skovens Udkant og fra en Højde syd for Hovgaarden rettede en livlig Ild mod de tilbagegaaende Tropper. — Nord for Aaen blev Jægerkorpset optaget af den nylig ankomne 8de Bataillon, som her havde indtaget en defensiv Stilling, medens Resten af Ryes Fodfolk samlede sig nord for Ribe-Kolding Vejen. Artillerikampen, hvori nu ogsaa Major Ernsts to Kanoner under Lieutenant Bruun deltog, varede endnu nogen Tid; da kom Kaptajn Beck tilbage med Bülows Ordre til at afbryde Fægtningen. Rye dirigerede nu sin Hovedstyrke over Harte Kirke, Bramdrup Dam og tilbage bag Almind Dalen. 4 Eskadroner af 1ste Kavalleribrigade (Resten af denne var afgiven til forskjellige Hverv) sendtes over Dybvad Bro og Vester-Nebel til de tidligere indtagne Kantonnementer, og Major Ernsts Kommando til Vester-Nebel, efter at det under Vejs havde udstillet Forposter fra Stallerupgaard over Stubdrup og derfra mod Nord langs Vester-Nebel Aa. Arriéregarden dannedes af 8de Bataillon, 2 Eskadroner og 2 Kanoner. Da Rye kort før Afmarschen havde faaet Melding om, at Fjenden forberedte en Broslagning øst for Paaby, gav han 2den Kavalleribrigade med 4 Kanoner Ordre til i Forbindelse med Arriéregarden at dække Korpsets Tilbagetog. Arriéregarden indtog en Stilling ved Harte Kirke, og Kavalleribrigaden rykkede mod Harte By, men paa Grund af en Misforstaaelse af Ordren vendte Kavalleriet strax efter om og sluttede sig til Queuen af Hovedstyrken. Efter at Arriéregarden nogen Tid havde staaet i Stilling ved Harte Kirke, uden at være angreben, tiltraadte den ogsaa Tilbagetoget, men var ikke kommen langt, da der pludselig viste sig fjendtlige Dragoner i Syd. Dens to Eskadroner gjorde strax Holdt, og Kanondelingen protsede af, men de fjendtlige Ryttere forsvandt hurtig bag Kammen af Bakkerne, og efter et kort Ophold fortsatte Arriéregarden sin Retræte.

Det var Fortropperne af Oberst Zastrows Avantgarde-Brigade, som havde vist sig. Denne havde af General Bonin faaet Ordre til at gaa over Aaen sydøst for Paaby og forsøge paa at trænge ind mellem Ryes Korps og Moltkes Brigade og derved bringe Rye bort fra hans Retrætelinje. Dette blev heldigvis kun til et Forsøg. Zastrows Hovedstyrke marscherede mod Bramdrup, hvor den gjorde Holdt og udstillede Forposter. Hans Rytteri, 3dje slesvig-holstenske Dragonregiment, hvis

Tête nylig havde vist sig for vor Arriéregarde, drejede med Vest, gik syd og vest om Stallerup Sø og stødte mellem Stallerup og Stubdrup paa to af vore Feltvagter. Disse bleve saa overraskede, at de glemte at skyde og søgte i Stedet for at naa tilbage til Piketet i Solgaard, men bleve indhentede, omringede og tagne til Fange. Samtidig med denne Begivenhed og i en knap halv Fjerdingvejs Afstand fra Stedet, hvor den foregik, red de 4 Eskadroner af 1ste Kavalleribrigade over Dybvad Bro, og skjønt de havde opdaget det fjendtlige Rytteri, som nærmede sig syd fra, fortsatte de sorgløse Vejen videre mod Nord.

Om Aftenen den 23de April stod de danske Forposter paa en Linje fra Eltang Nor, over Eltang By, hen imod Almind, over Dons Mølle, Vester-Nebel til hen imod Bølling. Fjendens Forposter stod i en Linje fra Hvidsminde over Lilleballe Skov til Stubdrup, derfra mod Syd langs Nebel Aa.

Vort Tab paa denne Dag var af faldne: 8 Officerer, 7 Underofficerer og 136 Menige, af saarede: 20 Officerer, 17 Underofficerer og 337 Menige, af Fanger: 1 Officer, 3 Underofficerer og 127 Menige, altsaa i alt 29 Officerer, 27 Underofficerer og 600 Menige. Fjendens Tab af døde, saarede og fangne beløb sig til i alt: 16 Officerer, 390 Underofficerer og Menige.

Orla Lehmann, som efter Martsministeriets Afgang var bleven udnævnt til Amtmand i Vejle Amt, begav sig om Eftermiddagen til Kolding, for at være de fortvivlede Indbyggere til Støtte under deres Trængsler. Ved Viuf mødte han General Rye. Flere Officerer af dennes Stab raadede ham fra at begive sig ind mellem Insurgenterne, men Lehmann ansaa' det for sin Pligt som den højeste stedlige Myndighed at være tilstede under saa ulykkelige Forhold som dem, hvorunder Befolkningen i den brændende, af den sejrsdrukne Hær besatte By befandt sig, og da det jo desuden var i Fjendens egen Interesse, at de lovlige Myndigheder forbleve i deres Funktion, saa frugtede Advarslerne ikke. — Lehmann blev strax gjort til Fange, blev overfuset og haanet af forskjellige Insurgentofficerer og sluttelig ført som Arrestant, først til Slesvig, senere til Rendsborg. Først ved Vaabenstilstandens Afslutning fik han atter sin Frihed. Dette meningsløse Brud paa Folkeretten gjaldt naturligvis ikke den danske Amtmand, men den danske Patriot, Slesvig-Holsteinismens svorne Fjende — Orla Lehmann.

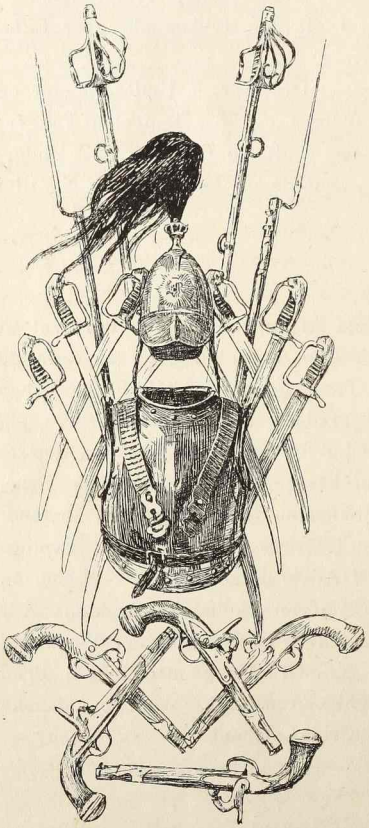

7de Kapitel.

Almind og Gudsø.

»Derfor maa vi slaas,
dog Fred og ej Krig huer os;
til Fred vi kan faa
og til Freden at naa,
Fredens Gud vil os Sejeren skjænke.

Den 24de April gik Rye tilbage bag Vejle Aa, indtog et udstrakt Kantonnement langs Horsens Chaussé og etablerede sine Forposter syd for Vejle og langs Grejs Mølleaa. Selv tog han Kvartér paa Villiamsborg.

Ved de overordnede Kommandoforhold i Korpset var der foregaaet den Forandring, at Oberstlieutenant Læssøe havde overtaget Kommandoen over 12te lette Bataillon under Kampen den 23de, da Major Harbou, dens tidligere Chef, blev saaret.

Det halve Batteri Haxthausen, som havde været afgivet til 4de Brigade, vendte den 23de om Eftermiddagen tilbage til Korpset, som nu havde to fulde Batterier (Haxthausen og Schultz) til sin Raadighed.

Allerede den 27de blev efter Overkommandoens Ordre Forposterne skudte frem syd for

Vejle Aa og Tropperne anbragte i et mere sammentrængt Kantonnement nord for samme. Hovedkvarteret forlagdes til Vejle.

Den 29de April og 1ste Maj fremsendte Rye stærke Rekognosceringskommandoer i sydlig og sydvestlig Retning for stadig at holde sig vidende om Fjendens Forpoststilling, i hvilken det viste sig, at der ikke var foregaaet nogen Forandring siden den 23de April om Aftenen.

I de første Dage af Maj besluttede Overkommandoen sig til at efterkomme Krigsministerens Ønske og indtage en fremskudt og truende Stilling med hele den Styrke, den havde til sin Raadighed i Jydland. I den Anledning fik Rye Ordre til at rykke frem til sin tidligere Stilling bag Almind-Dalen den 3dje Maj, og støtte sin venstre Fløj til 4de Brigades højre Fløj i Mösvraa. Forposterne skulde fremskydes til en Linje fra Vester-Nebel, syd om Dons Sø til et Punkt sydøst for Lilleballe, hvor 4de Brigades Forposter begyndte.

I vestlig Retning skulde Korpset sikre sig ved langt udgaaende Rytterpatrouiller.

Tidlig om Morgenen den 3dje Maj rykkede Ryes Korps frem i 2 Kolonner. Den vestlige, som bestod af 7de og 12te Bataillon, 1ste Kavalleribrigade og 4 Kanoner af Haxthausens Batteri, stod under Oberst Juels Kommando og marscherede fra Nørre-Vilstrup over Ammedsbøl til Aagaard, hvor den tog Stilling og skød Afdelinger frem til Elkjærholm og Dons Mølle. Resten af Korpset dannede den østre Kolonne, som fulgte Hovedlandevejen til Kolding. Fra denne Kolonne fremsendtes under Major Wilsters Kommando en Avantgarde, der bestod af 2 Kompagnier af 1ste Jægerkorps, 2 Kompagnier af 4de Reservebataillon, 2 Eskadroner af 6te Regiment og 2 Kanoner af Batteriet Haxthausen. — Syd for Blaakjær Skov stødte Avantgarden sammen med Fjenden. Det var et Rekognosceringskommando paa 5 Kompagnier, 3 Eskadroner og 4 Kanoner, under Major Staffeldts Kommando, som Bonin havde fremsendt. Avantgarden udviklede sig til højre og venstre af Vejen og angreb uden Betænkning Fjenden, som ogsaa efter ringe Modstand gik tilbage til syd for Almind Dalen, hvor han syntes at ville holde Stand. Men da Wilster, hvis Styrke var bleven forstærket fra Hovedkolonnen med 2 Kanoner og 1 Eskadron, sendte et Kompagni øst om Viufgaard og over Dalen i Fjendens højre Flanke og lod sine 4 Kanoner kjøre op paa Højderne ved Chausséen nord for Dalen, saa opgav Fjenden ogsaa denne Stilling og trak sig stadig smaat kæmpende tilbage. Avantgarden forfulgte til Lilleballe, hvor den fik Ordre til at gjøre Holdt og udstille Forposter.

I de nærmest paafølgende Dage forefaldt intet af Betydning ved Korpset. Den Omstændighed, at Forposterne mod Syd stod meget tæt ved de fjendtlige, foranledigede, at Tropperne en stor Del af Dagen maatte holdes samlede i Alarmstillinger. Da Rye med Grund frygtede for at blive omgaaet i sin højre Flanke, havde han posteret en Eskadron i Hjelmdrup med Feltvagter i Bølling, Fuglsang

og Egtved, og lod hyppig Terrænet vest for Nebel Aa afpatrouillere i stor Afstand. Den 6te Maj om Morgenen lod han foretage en større Rekognoscering over Ferup, Ure og Vraa til hen imod Ribe Landevej, hvor fjendtlige Feltvagter iagttoges.

Stillingen bag Almind Dalen var i og for sig ikke stærk i Fronten, men dens svageste Punkt var dog dens højre Fløj, som svævede i Luften. En saa overlegen Fjende, som vi vilde faa lige overfor os, naar Rigstropperne rykkede med ind i Kamplinjen, kunde let binde Ryes Korps ved en henholdende Fægtning i Almind Dalen, medens en Styrke, der var stor nok til at afskære ham Tilbagetoget til Vejle, gik uden om hans højre Fløj. Selv om det kun var det fjendtlige Rytteri, som foretog en saadan omgaaende Bevægelse, kunde det tilføje ham ubodelig Skade. Da desuden 4de Brigades uheldige Stilling foran Elbo-Dalen kun var indtagen for at sikre Korpsets venstre Fløj, saa mente Rye, at Initiativet til Tilbagetog maatte tages af ham, og at han ligeover for en overlegen Fjendes Angreb ikke burde indlade sig paa et mere haardnakket Forsvar, end at han kunde afbryde Kampen, naar han fandt det rigtigt.

Den 6te Maj modtoges Efterretning om, at Rigstropperne nærmede sig den jydske Grænse, og at General Prittwitz havde taget Kvartér i Kolding, og om Aftenen samme Dag meldtes, at en større Kavalleristyrke havde passeret Grænsen ved Foldingbro og Skodborghus og rykkede frem i nordlig og nordøstlig Retning. Den sidste Efterretning skyldtes den utrættelige og modige Hans Krüger fra Bevtoft, som, trods Farerne og Besværligheden, i lang Tid holdt Rye underrettet om Fjendens Bevægelser.

I Forventning om det fjendtlige Angreb bleve Korpsets Afdelinger beordrede til at staa paa Alarmpladsen den 7de om Morgenen Kl. 4, saaledes formerede:

Avantgarden
under Oberst Flindt
(ved Chausséen nord for Dalen med Forposter syd for samme):
4de Reservebataillon,
4 Kanoner (Haxthausen),
4 Espingoler,
2 Eskadroner af 6te Regiment.

Reserven
under Oberst Phaff
(ved Fredsted og Starup Kirke):
6te Bataillon,
1ste Jægerkorps,
8 Kanoner (4 af hvert Batteri),
2 Eskadroner af 6te Regiment.

Vestre Kolonne
under Oberst Juel
(ved Aagaard med Vester Nebel og Dons Mølle besatte):
7de Bataillon,
12te lette Bataillon,
4 Kanoner (Schultz) under Kaptajn Kauffmann.

Det var Fjendens 3dje Division (Preussere) samt hans Reserve-Kavalleri, som Rye havde imod sig den 7de Maj. Divisionen stod under General Hirschfeldts Kommando og talte 12 Bataillioner, 8 Eskadroner og 24 Kanoner. Reserve-Kavalleriet, 10 Eskadroner og 6 Kanoner, havde Ordre til at rykke over Lejrskov, Vester-Nebel mod Aagaard, medens selve Divisionen angreb Stillingen ved Almind Dalen. Avantgarden brød Klokken 6 Morgen op fra Harte Kirke, detacherede 1 Bataillon, 2 Eskadroner og 2 Kanoner over Dons mod Dons Mølle, medens Resten: 3 Bataillioner, 4 Eskadroner og 1 Batteri fulgte Hovedlandevejen mod Almind. Hovedstyrken af Divisionen fulgte først efter fra Harte Kl. 9.

Ryes vestre Kolonne blev først angreben. Dens Forposter trak sig tilbage over Dons Møllepas, og Fjenden udviklede sig mod dette; men vor Stilling paa Højderne, ca. 500 Alen nord for Passet, var ham for stærk, og hans Kanoner bleve efter en halv Times Kamp og efter at have skudt Møllen i Brand, bragte til Tavshed. Skjønt Stillingen saaledes var god ved den vestre Kolonne, var dog baade Oberst Juel og Ryes Souschef, Kaptajn Beck, som opholdt sig paa denne Fløj, betænkelige ved en fortsat Kamp, da de frygtede for den højre Flanke, og da de yderligere opdagede store Troppemasser, det var Fjendens Hovedstyrke, rykke frem fra Harte mod Nord.

Klokken $9^1/_4$ sendte Kaptajn Beck følgende Melding til Rye:

„Det er aldeles afgjort, at vi have Rigstropper imod os; det er Husarer, vi have forrest som Kavalleri. Oberstlieutenant Læssøe bemærker en betydelig Kolonne, der nærmer sig mod Nord; inden kort Tid, siger han, ville vi være indviklede i en haard Fægtning. Vi maa nødvendig trække os tilbage, og det snart. Hurtig Meddelelse udbedes."

Den 7de Maj Kl. $9^1/_4$ Formiddag.

C. Beck.

Imidlertid var ogsaa Korpsets venstre Fløj bleven angreben. Dens Forposter trak sig fægtende tilbage mod Overgangen. I og omkring Almind By samledes $1^1/_2$ Kompagni af 4de Reservebataillon, 1 Eskadron og 2 Kanoner, hvilke sidste toge Stilling paa Bakken tæt øst for Byen. Under Forpostkommandøren, Major Fabers Kommando gjorde denne lille Styrke i nogen Tid sejg Modstand,

men da Fjenden, efter at have udviklet overlegne Kræfter mod den, truede dens Fløje, lod Faber først Kanonerne og Eskadronen, derpaa Fodfolket gaa tilbage over Passet.

Fra Løbegrave, der vare anlagte langs den nordre Dalrand, og hvori 2 Kompagnier af 4de Reservebataillon og de 4 Espingoler vare anbragte, kunde Chausséen over Dalen og den deri anlagte Barikade bestryges, medens de 2 Kanoner fra en Indspærring i Bakken vest for Chausséen holdt Fjendens sluttede Afdelinger paa Afstand. Fjendens Artilleri, et 6 Punds Batteri, blev forstærket fra Hovedstyrken med et 12 Punds Batteri, og hele Avantgarden udviklede sig mod Stillingen.

Det blev Rye klart, at han havde en overlegen Fjende imod sig, og da dette yderligere bekræftedes ved Meldingen fra Beck, besluttede han sig til at gaa tilbage, medens han endnu havde fuld Handlefrihed.

Den vestre Kolonne fik Ordre til at gaa med 7de Bataillon og 2 Kompagnier af 12te lette Bataillon tilbage til Starup Kirke og forene sig med den Styrke, der fra Reserven var skudt frem til dette Punkt for at tjene som Repli for vestre Kolonne. Det samlede Kommando skulde derpaa fortsætte Tilbagetoget i Retning af Chausséen. Resten af vestre Kolonne skulde gaa tilbage over Ammidsbøl og Jerlev. — Efter at have afsendt den befalede Styrke til Starup Kirke, dannede Oberst Juel en Arriéregarde af de to resterende Kompagnier af 12te Bataillon, en Eskadron og to Kanoner, under Oberstlieutenant Læssøes Kommando. Saa snart Fjenden saa', at vore Tropper begyndte at gaa tilbage, forsøgte han at trænge over Defiléet, men Læssøe lod hurtig de to Kanoner indtage deres tidligere Stilling, og med et Par heldige Skud lykkedes det disse at adsplitte en Infanterikolonne, som stormede frem mod Passet; da samtidig Eskadronen formerede sig til Sværmangreb mod de fjendtlige Skytter, saa opgav Fjenden Forsøget paa at komme over, før Arriéregarden var gaaet, og han nøjedes da med at følge efter denne paa Afstand.

Efter at have passeret Nebel Aa ved Aagaard og afkastet Broen, gjorde Arriéregarden atter Holdt og tog Stilling nord for Aaen. Under en ubetydelig Skyttefægtning blev Læssøe staaende her $^1/_2$ Time og fortsatte derpaa Retræten uden at blive forfulgt, skjønt Fjenden nu var bleven forstærket af Reserve-Kavalleriet, der var ankommet over Vester-Nebel.

Paa Kolding Chausséen gik Flindts Avantgarde, eller, som den nu maa kaldes, Arriéregarde fægtende tilbage i to Linjer, der skiftevis optoge Kampen og skiftevis retirerede.

Af Reserven havde Rye kun 1ste Jægerkorps, 6 Kanoner og $1^1/_2$ Eskadron til sin umiddelbare Raadighed, da han, som anført, havde sendt en Styrke, bestaaende af 6te Bataillon, 2 Kanoner og $^1/_2$ Eskadron, under Kaptajn Hummel, til Starup Kirke for at staa højre Fløj bi. For at denne Styrke,

i Forbindelse med Fodfolket af Juels Kolonne, kunde naa Chausséen, maatte Fjendens rastløse Fremtrængen paa denne standses. Rye lod derfor 1ste Jægerkorps indtage en Stilling i den sydlige Udkant af Blaakjær Skov og langs Vejen, der fra Chausséen fører til Fredsted. 4 Kanoner kjørte op øst for Chausséen, omtrent midt i Stillingen. 2 Kanoner og Rytteriet stilledes som Reserve nord for Skoven. Efter at være trængt ud af Viuf Skov, gik Flindt med sin Arriéregarde gjennem denne Stilling, efterlod 2 Kompagnier af 4de Reservebataillon til dens Forstærkning og indtog med Resten en Stilling nord for Skoven.

Fjenden stødte nu paa friske Kræfter, som rejste ham en alvorlig Modstand. Hans Reserve maatte atter frem og forstærke Kamplinjen, medens hans 6-pundige Batteri tog Kampen op med vore Kanoner, der tillige vare stærkt udsatte for Ilden af de fjendtlige Skytter, som i det stærkt gjennemskaarne Terræn kunde nærme sig paa kort Hold. Fra Viuf Skov søgte et fjendtligt Kompagni at omgaa vor venstre Fløj, men et af Jægerkorpsets Reservekompagnier blev sendt imod det og standsede for en kort Tid dets Fremrykning. — Omsider maatte Halvbatteriet gaa tilbage, fortrængt af de fjendtlige Skytter, og da Bevægelsen i vor venstre Flanke blev gjenoptagen med en større Styrke, maatte Stillingen opgives. Under stadig Kamp gik Jægerkorpset og de to Kompagnier af 4de Reservebataillon tilbage gjennem Skoven til dens nordlige Udkant, hvor de to andre Kompagnier af 4de Reservebataillon forstærkede dens Fløje og bragte Fægtningen til at blive staaende nogen Tid.

Imidlertid vare de forventede Afdelinger fra Starup Kirke indtrufne paa Chausséen. Rye lod dem indtage en Stilling ved Blaakjærhus (Bassehus), paa begge Sider af Chausséen, med Batteriet Haxthausen i Midten. Noget tilbage opmarscherede de tre Eskadroner af 6te Regiment og Halvbatteriet Schultz.

Kampene i Nordkanten af Blaakjærskov vedvarede. Det syntes, som Fjenden ikke formaaede at trænge længer frem i Fronten, hvorimod han udviklede sig mod begge vore Flanker, i Særdeleshed den vestre. Rye ansaa' det ikke for hensigtssvarende under disse Forhold at fortsætte Fægtningen i Skoven og gav derfor Kl. $12^1/_2$ 1ste Jægerkorps og 4de Reservebataillon Ordre til at gaa tilbage gjennem Stillingen ved Bassehus og formere sig nord for samme. Under en levende Ild iværksattes Tilbagetoget. Fjenden fulgte skarpt efter, indtil han kom ind under Ilden fra Batteriet Haxthausen, som bragte ham til at standse. Mellem dette Batteri og et fjendtligt, der protsede af tæt nord for Skoven, udspandt der sig nu en Artillerikamp, under hvilken Oberst Flindt fik Ordre til at samle sin Arriéregarde og gaa tilbage til Vandløbet syd for Høyen. Kl. $3^1/_2$ fulgte Generalen efter med Hovedstyrken under Dækning af 6te Bataillon. Bag ved Mørkedalen, nord for Højen, indtog han en Stilling, til hvilken ogsaa Flindts Kommando blev trukken tilbage, og da Rye her

omtrent Kl. 3 Eftermiddag havde samlet hele Korpset, med Undtagelse af Kommandoet under Oberst Juel, og da Fjenden havde standset Forfølgelsen, fortsatte han Tilbagetoget til Nord for Vejle.

Kommandoet under Juel, 2 Kompagnier af 12te lette Bataillon, 4 Kanoner og 1ste Kavalleribrigade, gik fra Jerlev over Vejle Aa ved Haraldskjær. Overgangsstederne ved Vingsted Mølle, Kobbermølle og Haraldskjær bleve samme Eftermiddag afbrudte.

Fjenden udstillede sine Forposter syd for Højen.

Samtidig med, at General Rye efter Kampen ved Kolding gik til Vejle, var General Bülow gaaet til Fredericia; men da Fjenden vedblivende holdt sig rolig, besluttede Generalen paa Krigsministerens Tilskyndelse igjen at rykke frem og indtage en Stilling vest for Elbo Dalen. Fremrykningen fandt Sted den 3dje Maj, samtidig med at Rye gik til Almind, og førte her som dér til en mindre Fægtning.

Major la Cour skulde nemlig med 3 Bataillioner og 4 Kanoner gaa frem over Passet ved Gudsø og samlede derfor om Morgenen sin Styke ved Sammenstødet af Vejene fra Snoghøj og Fredericia; men næppe havde 1ste Reserve-Jægerkorps, der skulde danne Fordækningen, formeret sig til Fremrykning, før en Deling slesvig-holstenske Dragoner viste sig paa Vejen, og fjendtligt Fodfolk aabnede omtrent samtidig Ilden fra Hegnene. Vore Jægere ordnede sig hurtig til Fægtning og fortsatte deres Fremrykning; de fjendtlige Ryttere vendte snart om, og to af vore Kanoner kjørte frem for at give dem en Hilsen med paa Vejen, men saa snart de viste sig, aabnede to fjendtlige Kanoner, skjulte og dækkede af et nærliggende Hegn, en saa levende Ild mod dem, at de maatte gaa tilbage med en sønderskudt Lavet.

Det var et Kommando under Oberst Zastrow, der fra Kolding var sendt frem over Gudsø for at skaffe Vished for, hvor de danske stod, som Major la Cour her stødte paa.

Vore Jægere tvang snart Slesvig-Holstenerne til at vige; vel forsøgte de af og til at sætte sig fast i den gjennemskaarne Egn, men da vor 9de Bataillon forstærkede Jægernes Kjæde, og da vore 4 Kanoner fra gunstige Stillinger toge Del i Kampen, saa blev Fjenden snart dreven tilbage bag Passet ved Gudsø, og da Oberst Zastrow her fik Melding om, at en anden dansk Kolonne havde overskredet Elbo Dalen nordligere og nu truede Tilbagetogslinjen, besluttede han sig til helt at afbryde Fægtningen og gaa tilbage til Kolding. Major la Cour udstillede sine Forposter fra Gudsø Vig vest for Eltang; derfra fortsattes Forpostkjæden af den nordligere Kolonne til hen imod Lilleballe, hvor den stødte til Ryes Korps. Kampen havde kostet os 3 døde og 21 saarede, blandt hvilke Lieutenant Riebau

af Jægerne; desuden mistede vi 1 Fange. Slesvig-Holstenerne havde 4 døde og 13 saarede, blandt hvilke 2 Officerer. Vi toge 1 Officer og 5 Mand til Fange.

Den af Krigsministeren saa meget ønskede Forbindelse mellem Bülows og Ryes Korps var saaledes bragt til Veje; men de danskes Stilling var meget udstrakt, og det var let at forudse, at et blot nogenlunde kraftigt Angreb snart igjen vilde hæve denne Forbindelse.

Dette Angreb lod heller ikke ret længe vente paa sig; saa snart General Prittwitz havde faaet frie Hænder til at rykke videre ind i Jydland, forberedte han et dobbelt Angreb, dels mod Nord mod Ryes Korps, dels over Gudsø mod Bülows Brigader. Vi have tidligere sét, hvorledes dette Angreb paa ny drev Rye tilbage bag Vejle Aa; vi skulle nu se, hvorledes Angrebet paa Gudsø bragte Bülow til at føre sine Tropper til Fredericia.

General Prittwitz havde befalet, at Fremrykningen skulde begynde den 7de Maj om Morgenen; medens han selv med Rigstropperne rykkede mod Nord, skulde Bonin med Slesvig-Holstenerne vende sig mod Øst og angribe vore ved Elbo Dalen staaende Tropper. Bonin førte alle sine tre Brigader mod Gudsø og sendte kun sit Rytteri med en Afdeling Skarpskytter mod den nordligere Overgang ved Havreballe; det var at tage Tyren ved Hornene. Gudsø Passet var det vanskeligste at komme frem over af alle Passerne over Elbo Dalen og desuden det, der var stærkest besat.

De danske vidste, at Fjenden vilde komme, og vare forberedte paa at modtage ham. Landevejen fra Kolding sænker sig ved den inderste Del af Gudsø Vig temmelig brat ned til den Lavning, gjennem hvilken Afløbet fra den nord for Eltang liggende Birkemose baner sig Vej ud i Vigen; paa begge Sider af dette lille Vandløb ligger Landsbyen Gudsø, og øst for denne hæver Jordsmonnet sig stejlt, for strax igjen at falde ned til den Lavning, gjennem hvilken Gudsø Aa, Elbo Dalens sydlige Afløb, flyder. Strax hinsides Aaen stiger Egnen igjen stejlt op ad til Højderne ved Krybily og derfra videre op mod Tavlov Kirke. I denne Egn var det, at Major la Cour skulde standse General Bonins Marsch. Den egentlige Forsvarsstilling var valgt langs Østranden af Vandløbet, der strømmer gjennem Gudsø By. Vejen var her spærret ved Forhug; langs Aabredden og paa den bag ved værende Skrænt var indrettet Skyttegrave for Fodfolk, og nogle af Husene vare indrettede til Forsvar. Her stod 1ste Forstærkningsbataillon med 2 Kompagnier nord for Vejen, 1 syd for og 1 i Reserve; desuden var der anbragt 4 Espingoler i Husene. 9de Bataillon stod bag Højderne mellem de to Vandløb, og 6te Reservebataillon endnu længere tilbage i Lavningen ved Gudsø Aa. Batteriet Marcussen havde 4 Kanoner i en Indskæring paa Højderne; øst for Gudsø By, syd for Vejen og nord for denne stode to Granatkanoner under Lieutenant Knudsen. 1ste Forstærknings-Jægerkorps var paa Forpost foran Eltang By og havde Forbindelse med

8de Bataillon, der dannede Forposterne for den Del af Moltkes Brigade, der stod vest for Elbo-Dalen og holdt Forbindelse med Ryes Korps.

General Moltke stod selv med 11te Linjebataillon, 2 Kompagnier af 5te og 5te Reservebataillon bag 8de Bataillon i Egnen om Vilstrup Kirke og bag den Lavning, som derfra strækker sig ned til Skibdræt Mølle. Nordligere stode Afdelinger af Schleppegrells Brigade ved Højrup Kro og øst for Elbo Dalen.

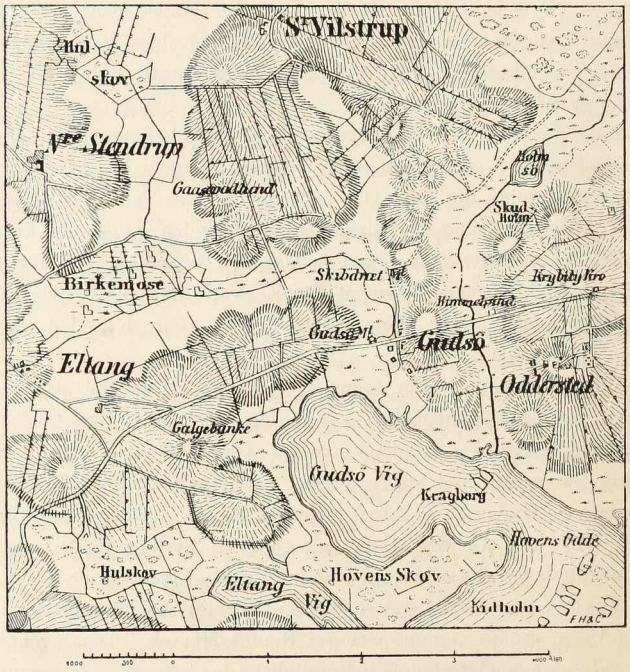

To Kanonjoller vare roede ind i Gudsø Vig for at medvirke ved Forsvaret af Passet; lidt længere ude under Kidholmene laa en Kanonchalup, medens den højstbefalende Søofficer, Kaptajn Krenchel, selv laa med Dampskibet „Hertha“ og to Chalupper nordvest for Fænø.

Klokken hen ad 8 om Morgenen stødte Slesvig-Holstenerne paa vore Forposter foran Eltang og dreve dem under en jævn Fægtning tilbage, først til Højderne øst for Eltang, hvor Kampen igjen en kort Tid blev staaende, og derefter gjennem Gudsø By. Major la Cour gav her 1ste Reserve-Jægerkorps Befaling til at samle sig som Reserve.

Samtidig med at vore Forposter foran Eltang saaledes bleve drevne ind bag Hovedstillingen, vare ogsaa vore nordligere staaende Forposter af 8de Linjebataillon blevne angrebne og under en livlig Fægtning tvungne til at trække sig bag Vandløbet og Engdraget ved Birkemose. Klokken var bleven hen ad halv ti, da Fjenden saaledes var Herre over Højderne vest for Gudsø By; han lod strax et

Batteri kjøre op, og lidt efter endnu et halvt til for at optage Kampen med vore Kanoner, og han forstærkede samtidig sit Fodfolk i forreste Linje med en Bataillon for at tiltvinge sig Adgang over Passet ved Gudsø; men dette faldt ikke let, vort Artilleri var, da Kampen begyndte, bleven forstærket med endnu 4 Kanoner af Batteriet Marcussen, under Lieutenant Salto, og det holdt, i Forbindelse med Kanonjollerne i Vigen, hele Egnen vest for Gudsø By under en saa livlig Ild, at det var vanskeligt for Fjendens Fodfolk i større Mængde at naa ned i Lavningen for at angribe vort dér staaende Fodfolk. Slesvig-Holstenerne søgte at forjage Jollerne fra deres generende Stilling ved at lade 4 Kanoner kjøre op mod dem og sende Skytter ud paa Ovens Odde, hvor fra de med Rifler kunde pille Baadfolkene bort, men Kaptajn Krenchel, som med „Hertha“ og Chalupperne havde nærmet sig Indløbet til Vigen, forjog snart med Kardætsker Skytterne fra Odden, og Kanonernes Ild voldte ikke Jollerne noget Tab.

General Bonin indsaa' snart, at Vejen over Gudsø vilde blive trang at komme frem ad, og at det vilde koste store Ofre at drive de danske bort fra Passet; han besluttede derfor at forsøge, om det ikke skulde gaa lettere ved en af de nordligere Overgange over Dalen, og han gav først et Jægerkorps og senere hele sin 2den Brigade, der netop var naaet frem til Nørre Bjært, Befaling til at vende sig mod Nord for over Eltang og Vilstrup at gaa frem mod Passet ved Havreballe. Som vi vide, maatte Slesvig-Holstenerne paa denne Vej møde en ikke ubetydelig dansk Styrke, baade af Moltkes og Schleppegrells Brigader, og de vare derfor vel heller næppe naaet frem, hvis General Moltke ikke netop samtidig havde modtaget Efterretning om, at General Rye trak sig tilbage mod Vejle paa Grund af Rigstroppernes overlegne Angreb. Derved kom vor højre Fløj til at svæve i Luften, og vore vest for Elbo Dalen staaende Tropper fik derfor Befaling til at trække sig øst for Dalen. Slesvig-Holstenerne mødte saaledes ingen videre Modstand her, Moltkes Afdelinger trak sig gjennem Schleppegrells, og disse gik derefter ligeledes tilbage.

Medens Tyskerne saaledes fik let Spil i Egnen om Vilstrup og Højrup, vedblev Kampen at rase med usvækket Kraft ved Gudsø. De danske Kanoner havde en haard Kamp her, 2 af de slesvig-holstenske Kanoner, der hidtil havde beskudt Jollerne i Vigen, forenede sig med den øvrige Artillerilinje, saaledes at 14 tyske Kanoner kæmpede mod vore 10. Saa længe de kun havde Artilleriet mod sig, holdt vore Artillerister dog kjækt ud i den ulige Kamp, men da det efter flere forgjæves Forsøg til sidst lykkedes de fjendtlige Skytter at naa frem til den vestre Aabred, hvor fra de kunde naa vore Kanoner med Geværkugler, saa blev det for hedt, især for de to 24-pundige Granatkanoner, der stod mest udsatte. De fik derfor Befaling til at gaa tilbage; men dette var ingenlunde let, da de stod paa den mod Fjenden vendende Side af Skraaningen og derfor under den stærke Ild skulde slæbes til-

bage over Bakkens Top; de tilstedeværende Adjudanter ved Artillerikommandoen, Kaptajnerne Stjernholm og Reich og Lieutenanterne Ankjær og F. Moltke, tog selv Haand i med for at opmuntre Folkene, og da Konstablerne saa' dette, sparede de sig heller ikke. Saa snart Kanonerne vare bag Bakkekammen, bleve de protsede paa og forenede sig ved Krybily med Halvbatteriets to andre Kanoner.

Det fjendtlige Artilleri, der nu havde 14 Kanoner mod 8, rykkede os imidlertid nærmere ind paa Livet og skød Gudsø By i Brand, saaledes at baade

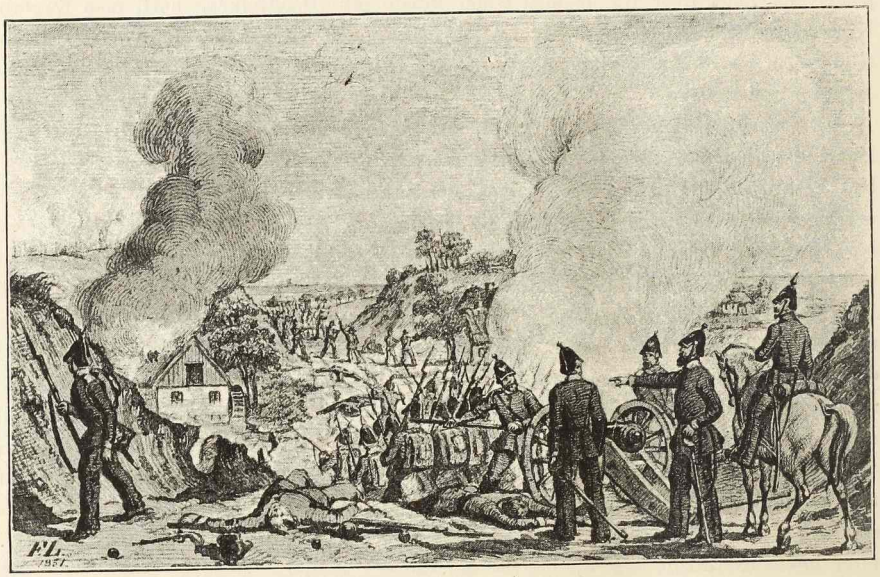

Kampen ved Gudsø.

vort Fodfolk og Espingolerne maatte rømme Byen; da Major la Cour samtidig saa', at vore nordligere staaende Tropper trak sig tilbage over Elbo Dalen, besluttede han ogsaa at opgive selve Gudsø Passet, han gav derfor først Halvbatteriet, der stod syd for Vejen, og derefter 1ste Reserve-Jægerkorps og 6te Reservebataillon Befaling til at indtage en ny Stilling vest for Krybily, derefter gik 1ste Forstærkningsbataillon, der efter at have forladt den brændende By havde taget Stilling paa Højderne bag ved, tilbage og stillede sig i anden Linje bag Bataillonerne ved Krybily.

Tilbage ved Gudsø Passet var saaledes endnu kun 9de Linjebataillon, til hvilken nogle Dele af 8de havde sluttet sig, og 4 Kanoner af Batteriet Marcussen under Lieutenant Salto. Kanonerne havde været tre Timer i Ilden, én Kanon var demonteret, og de andre mere eller mindre beskadigede; en Forstilling var sprungen i Luften, og baade Folk og Heste havde lidt Tab, men Halvbatteriet holdt sin Plads, indtil Befalingen til Tilbagetog blev given; da Artilleriet var borte, trak Fodfolket sig under stadig Fægtning tilbage hen imod Tavlov Kirke.

Fjenden fulgte efter, men angreb ikke vor nye Stilling ved Krybily med synderlig Kraft; derimod begyndte den 2den slesvig-holstenske Brigade nu at overskride Elbo Dalen, og dens Artilleri beskød vore Tropper ved Tavlov Kirke. General Bülow befalede derfor omtrent Klokken halv to, at hele den danske Styrke skulde gaa langsomt tilbage til Fredericia. Fjenden fulgte efter, og vore Tropper tog derfor af og til Stilling for at opholde ham. Tilbagetoget foregik med Ro og Orden, og ud paa Eftermiddagen stod vore to Brigader i Fredericia med Forposter bag Oversvømmelsen. Slesvig-Holstenerne lagde sig i Stovstrup og Erisø med deres Forposter i Kanonskuds Afstand fra Fæstningen.

Ved 9de Bataillon var Kaptajn Silberloh bleven saa haardt saaret, at han faa Dage efter døde; 8de Bataillon mistede den varmt følende Fædrelandsven, Lieutenant Faber. Da Krigen brød ud, var han alt 44 Aar gammel, Familiefader og Kantor ved Frue Kirke i Odense, men uden Betænkning stillede han sig strax i Hærens Rækker og kæmpede, endnu iført civil Dragt og med sin egen Riffel i Haanden, i Kampen ved Bov; senere indtraadte han i 13de Bataillon og blev Korporal, men var saa uheldig at falde i Fangenskab. Da han blev frigiven, blev han hædret med Danebrogskorset og blev i Vinterens Løb uddannet til Officer. Da Slesvig-Holstenerne angreb Forposterne ved Gudsø, gjorde Faber et forvovent Modangreb mod deres Kjæde, men blev derved saaret og fangen og døde senere i Kolding af sit Saar. Foruden disse to Officerer kostede Kampen os 31 døde, og af saarede: 4 Officerer, 8 Underofficerer og 99 Menige; desuden bleve 19 Mand fangne. Fjendens Tab af døde og saarede var noget mindre end vort. Vi fratog ham 17 Fanger.

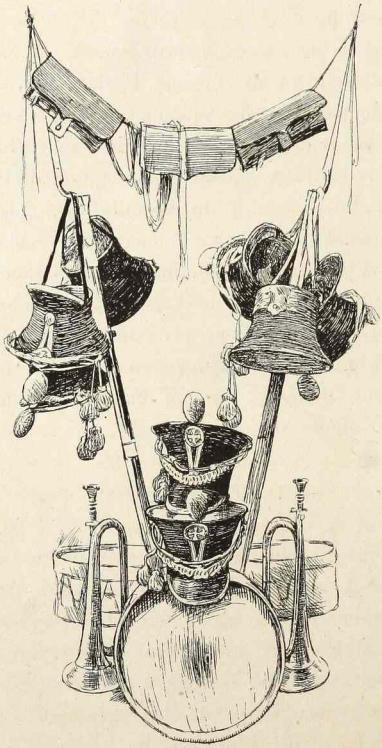

8de Kapitel.

Ryes Tilbagetog i Nørrejydland.

Drog han tilbage,
var det med Hæder, —
stormed han fremad,
var det til Sejer.
H. P. Holst.

Da Rye efter Fægtningen den 7de Maj var gaaet tilbage til nord for Vejle, stod han ikke længer i direkte Forbindelse med den øvrige Hær og var fuldstændig Herre over sine Operationer. Den Opgave, han havde at løse, og Maaden, hvorpaa den efter Overkommandoens Mening burde løses, vil fremgaa af følgende Instrux fra Bülow, som allerede den 27de April var tilgaaet Rye:

„Omendskjønt Hr. Generalen gjentagne Gange er bleven meddelt Underretning om den Hoveddirektion, som De ved en eventuel Retræte vil have at

følge, og omendskjønt det følger af Sagens Natur, at en Instruktion for Hr. Generalen ikkun vil kunne gives i almindelige Grundtræk, da det Dem overdragne Hvervs Udførelse er mere end sædvanlig betinget af Omstændighederne, saa vil man dog ikke undlade herved at fremsætte de Hovedhensyn, hvorpaa De bør fæste Blikket ved Deres Operationer.

Nærværelsen af Deres Korps i Jydland har saaledes til Hensigt ikke ubetinget at opgive denne Provins og give den til Pris for selv den ringeste Styrkes Udpresninger. Det er altsaa nødvendigt, at Fjenden véd, at De stedse holder Øje med ham og vil afskjære enhver ringere Styrke, som vover sig for langt frem. Er han først kommen til denne Overbevisning, da vil hans Fremtrængen i Jydland enten indskrænkes til den allersydligste og mindste Del af samme, eller han vil blive nødt til at svække og sprede sin Styrke saa betydeligt, at der sandsynligvis paa et eller andet Punkt vil fremkomme en Blottelse, som vi kunne benytte til vor Fordel.

For imidlertid at opnaa dette, maa De med Deres Korps holde Dem saa at sige i en stadig Berørelse, om den end ikke altid er umiddelbar, med Fjenden, men derhos være færdig til paa første Vink at gaa tilbage, for saa lidt som mulig at udsætte Deres Korps for at oprives af en betydeligere Styrke. Da imidlertid en saadan, om den end med muligste Hurtighed rykker frem, dog i Forvejen med Nødvendighed røber sin Ankomst for den opmærksomt iagttagende, saa vil et godt Spionvæsen, Efterretningsmænd, Patrouiller og større og mindre Rekognosceringer fortrinlig være at anbefale.

Det er af ommeldte Hensyn fundet hensigtsmæssigt at vælge Retrætelinjen saaledes, som den tidligere er angivet, hovedsagelig ad Chausséen til Aalborg, thi jo længere nord paa Fjenden hiddrages, jo lettere kan hans Operationslinje afskæres, og da den ad den østlige Chaussé berører Kattegattet gjentagne Gange, ville vi herved have en forøget Lethed ved at benytte de givne Blottelser.

I yderste Tilfælde danner Vendsyssel et godt Afsnit. For ikke at svække vor Armé ved at afgive en Styrke til Besættelsen af Helgenæs, vil dette Punkt foreløbig blive abandonneret og Materiellet borttaget.

Et andet Hensyn, som Hr. Generalen heller ikke bør tabe af Sigte, er, at Fjendens Opmærksomhed saa vidt mulig maa søges afdraget fra Fredericia og overført paa Hr. Generalens Korps, men hertil hører ogsaa den alt ommeldte, stadige Berørelse med Fjenden, idelige Harcelleringer og Demonstrationer. Det er en Selvfølge, at Meningen ikke kan være den, at Hr. Generalen til alle Tider skal engagere Deres hele Korps, men det vil komme an paa at trætte Fjenden, uden selv at blive træt.

Endelig skal Fjenden ved Hr. Generalens Forbliven i Jydland under en eventuel Fremrykning bringes til den Erkjendelse, at han ikke kan opgive noget allerede besat Punkt, uden paa ny at maatte kæmpe eller dog føre betydeligere Kræfter frem til dets Gjenerhvervelse.

Ogsaa dertil hører, at Hr. Generalen holder Dem Fjenden saa nær, at De altid er vidende om hans Tilbagegang og kan benytte denne Kundskab paa den hurtigste og fordelagtigste Maade.

At det Hr. Generalen tildelte Hverv er vanskeligt, kan ikke miskjendes, men det kan udføres paa en mere eller mindre fyldestgjørende Maade.

Af Hr. Generalens Dygtighed og Ufortrødenhed venter man, at det vil lykkes Dem at løse Opgaven, i det rette Øjeblik at være pludselig tilstede, i næste forsvunden, for atter at komme igjen og derved gjøre Fjenden usikker, raadvild og betænkelig — og desuagtet at bevare Korpsets Kraft, Kampdygtighed og til en vis Grad dets numeriske Styrke."

Bülow.

Den Krigsførelse, som ovenstaaende Instruktion foreskrev Rye, stillede store Fordringer til hans Efterretningsvæsen og til hans Rytteri, — hvad Efterretningsvæsenet angaar, da var det organiseret med Omsigt og Dygtighed af Leerbeck. Paa dennes Forslag havde Rye ladet udgaa en Opfordring til Amtmændene, Politimestrene og Sognefogderne om at sætte Korpset i Kundskab om alt, Fjenden vedrørende, som kunde antages at have Betydning, saasom: Foranstaltninger, der tydede paa Fremrykning eller Tilbagemarsch, Afsendelse af Kommandoer ud over Kantonnementskredsen, Ankomst af Forstærkninger osv., osv. Saadanne Meddelelser skulde ved Ilbud, til Hest eller til Fods, sendes enten direkte til Ryes Hovedkvartér eller til visse bestemt angivne Punkter, hvor fra de da bleve expederede videre. Overalt, hvor Forholdene tillode det, holdtes til den Ende Stafetter, det vil sige et Par opvakte Bønderkarle og en opsadlet Hest i Beredskab, til øjeblikkelig at afgaa. Traadene af dette Net, der saaledes var udspændt over Egnen, samledes i Leerbecks kyndige Haand.

Som vi erindre, bestod Ryes Korps oprindelig af 5te Infanteri-Brigade (5 Bataillioner), 1ste og 2den Kavalleri-Brigade (3 Regimenter og 2 Kavalleri-Divisioner), 2 Batterier, 1 Espingolbatteri og et Ingeniørdetachement; men begge Kavalleri-Divisionerne vare i Løbet af April Maaned efter Overkommandoens Ordre afgaaede til andre Dele af Hæren, saaledes at Rye kun raadede over 3 Kavalleri-Regimenter til at bestride den anstrængende og rastløse Virksomhed, som en Krigsførelse af den antydede Natur maatte medføre for Rytteriet.

Viborg
Randers
Aarhus
Skanderborg
Horsens
Veile
Kalø
Vig
Thurø
Ebeltoft
Grenaa
Silkeborg
Ry
Bryrup
Vorbasse
Hjelmslev
Hammel
Hadsten
Hornslet
Rosenholm
Mejlby
Egaa
Elsted
Ormslev
Hasle
Lisberg
Thorsø
Bregnet
Bregnet Vig
Helgenæs
Blegind
Ørting
Ørum
Ørum Sø
Ulstrup
Blistrup
Fussing
Fussing Sø
Fussingsø
Tvilumgaard
Tvilum
Tvilum Sø
Tvilstrup
Tvilstrup Sø
Tvilstrup Mølle
Tvilstrup Kirke
Tvilstrup Præstegd.
Tvilstrup Skole

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Ligeover for Ryes 6 à 7000 Mand stod i første Linje Rigstroppernes 3dje Division og Reserve-Kavalleriet med en Styrke af ca. 13,000 Mand og 30 Kanoner, medens 1ste Division med en tilnærmelsesvis ligesaa stor Styrke fulgte efter som Reserve. Det var altsaa en ganske betydelig Overmagt, Rye havde imod sig, og et Par alvorlige Fægtninger vilde sandsynligvis have oprevet hans Korps totalt. Saadanne Kampe maatte derfor undgaas, og dog skulde Fjenden stadig føle Rye i sin Nærhed, stadig vide sig iagttaget af ham. Opgaven var vanskelig, hvilket Overkommandoen ogsaa havde indrømmet, men god Hjælp til dens Løsning fandt han i Befolkningens Fædrelandssind, som aldrig lod ham mangle de nødvendige Efterretninger, og i Østkystens bakkede og skovrige Terræn med de mange Søer og Vandløb, der netop egnede sig for en Krigsførelse, som den foreskrevne. Ogsaa den store Forsigtighed, hvormed Fjenden rykkede frem og som dels politiske Hensyn dikterede, men dels ogsaa var begrundet i den lange Fremrykningslinje med Als og Fredericia i Flanken, kom Rye til gode.

Politilieutenant Leerbeck.

Da Rye den 7de Maj om Aftenen stod nord for Vejle, lod han Tropperne gaa i Kantonnement i Byerne øst for Grejs Mølleaa; kun 1ste Kavalleribrigade med Halvbatteriet Schultz kantonnerede vest for samme i Jelling med omliggende Byer. 1ste Jægerkorps og en Eskadron af 6te Dragonregiment dannede Forposterne syd for Vejle. 2 Kompagnier af 6te Bataillon vare fremskudte over Grejs Mølleaa til hen imod Haraldskjær, og fra Rytteriet i Jellinge var der fremsendt Feltvagter mod Syd og Vest. Overgangene over Vejle Aa, vest for Vejle By, vare, som alt sagt, afbrudte.

1ste Jægerkorps, der havde været saa alvorlig i Ilden i Løbet af Dagen, kunde nok være træt og trænge til Hvile, men det kom i Stedet for paa Forpost. Ved denne Lejlighed var det, at Korpsets Chef, Major Wilster, sagde de mindeværdige Ord til sine Folk: „Det er en Ære for en Afdeling at have Forposter efter en Kampdag; hvor behagelig er ikke den Tanke, at alle de andre sove og stole paa, at vi vaage.“

Fjenden, som med sin Avantgarde var standset syd for Højen-Afsnittet, med sin Hovedstyrke mellem Blaakjær Skov og Viuf og med Reserve-Kavalleriet ved Aagaard, brød tidlig op næste Morgen for at angribe Afsnittet ved Højen, hvor han troede, de danske endnu stod. Da han fandt Stillingen forladt, fortsatte han Marschen mod Vejle med Divisionen, medens Reserve-Kavalleriet, der var forstærket med en Bataillon og et ridende Batteri, under General Ledeburs Kommando, fik Ordre til at tage Retning mod Haraldskjær og Vingsted Mølle.

Saa snart Rye fik Melding om, at Fjenden rykkede frem med stor Styrke, gav han Forposterne Ordre til at gaa tilbage til nord for Byen; samtidig trak han de to Kompagnier af 6te Bataillon, der vare skudte frem vest for Grejs Mølleaa, tilbage til øst for Aaen. Korpsets Stilling var nu Kl. 10 Formiddag følgende: 2 Kompagnier af 1ste Jægerkorps og 2 Kompagnier af 6te Bataillon havde besat Udkanten af den højt liggende Skov, der nord for Byen strækker sig mellem Grejs Mølleaa og Horsens Chausséen. De to andre Kompagnier af 6te Bataillon stod noget bag ud i Reserve. 2 Kompagnier af 1ste Jægerkorps havde besat Højderne mellem Chausséen og Fjorden foran Nørreskoven. I Indskæringer, som vare anbragte i den sydlige Udkant af Skoven, stod 4 Kanoner (Haxthausen), de to lige nord for Byen, de to øst for Chausséen. Fra denne Stilling, bag en mellem 600 og 1000 Alen bred Eng, beherskedes fuldstændig Byens nordlige Udgang. — 7de Bataillon, 6te Dragonregiment og de resterende 4 Kanoner af Haxthausens Batteri stode øst for Lille Grunded og 12te lette ved Sammenstødet af Horsens-Chausséen og Viborg Landevej. 4de Reservebataillon bevogtede Overgangen ved Grejs- og Holms Mølle. Halvbatteriet Schultz havde Stilling i en gammel Skanse, som var anlagt i 1848 tæt syd for Chausséen, omtrent 1000 Alen nordøst for det oven omtalte Vejsammenstød.

Fjendens Avantgarde, $5^1/_2$ Bataillon, 4 Eskadroner og 1 Batteri stærk, bestod for største Delen af Tropper, som ikke havde kæmpet den foregaaende Dag. Under en virkningsløs Ild fra de nord for Vejle staaende Kanoner, fulgte den efter vore Forposter ind i Byen, men da den vilde gaa videre og storme frem over Engen mod de nordre Skovbakker, blev den eftertrykkelig vist tilbage til Byens Udkant. Efter at have gjentaget Forsøget med samme Resultat, besluttede dens Fører, Oberst Schlegel, sig til at opgive den videre Fremrykning, indtil Kolonnen, under General Ledebur, havde gjort sin Virkning i Flanken.

Samtidig med at Avantgaarden naaede frem til Vejle, var denne Kolonne ankommen foran de afbrudte Defiléer ved Haraldskjær og Vingsted Mølle. Overgangsstederne bleve i Hast istandsatte, hvorpaa Kolonnen passerede Vejle Aa, svingede med Hovedstyrken imod Øst og tog Retning mod Vejle. Et Par Eskadroner bleve sendte frem mod Nord for at dække Kolonnens venstre Flanke, men da de havde jaget vore Rytterforposter tilbage, betragtede de deres Hverv for endt

og fulgte Hovedstyrken mod Vejle. Oberst Juel fik i Jelling Melding fra sine Forposter om den fjendtlige Kolonnes Fremrykning. Han indskrænkede sig til at sende 2 Eskadroner frem til Jennum for at iagttage Fjenden, men blev med Resten af Kavalleri-Brigaden og sine 4 Kanoner rolig staaende ved Jelling. En mere dristig Optræden med den hele Styrke i Fjendens Ryg og Flanke vilde sikkert have bragt Ledeburs Kolonne, som havde en stærk Stilling foran sig og Vejle Aa i sin højre Flanke, i en vanskelig Situation.

Da Rye omtrent Kl. $12^1/_2$ fra Bakkerne nord for Vejle bemærkede den fjendtlige Styrke, som nærmede sig Grejs Mølleaa, bestemte han sig til at gaa tilbage, for ikke at blive tvunget ind i en alvorlig Fægtning. Til 1ste Kavalleri-Brigade sendte han Ordre om strax at tiltræde Retræten mod Øster Snede. 12te lette Bataillon beordredes til at besætte den vestre Udkant af den Skovarm, som strækker sig op mod Julsbjærg. Batteriet Haxthausen blev sendt tilbage til en Stilling ved Chausséen i Nærheden af Høgholt, hvorhen ogsaa 6te Dragonregiment og 4de Reserve-Bataillon bleve dirigerede. 7de Bataillon indtog en midlertidig Stilling paa begge Sider af Chausséen ved Vejsammenstødet for at optage vore Tropper i første Linje, naar de bleve trængte ud af Skoven.

Saa snart Fjenden saa', at 1ste Jægerkorps og 6te Bataillon begyndte Tilbagegangen, brød han frem fra Byen og ind i Skoven, hvor han især trængte frem i den Del, som ligger mellem Chausséen og Fjorden, den saa kaldte Nørreskov. For at understøtte de 2 Kompagnier Jægere, som kæmpede her, blev der fra Optagelses-Stillingen sendt 2 Kompagnier af 7de Bataillon frem, hvorved det lykkedes Major Wilster at faa sit Jægerkorps stadig kæmpende, men i god Orden ud af Skoven. Efter Ordre gik han nu tilbage til Højderne vest for Bredballe By, hvor han stillede sig som Reserve for 12te lette Bataillon, idet han dog skød et Kompagni frem i den foran liggende Skovarm for at dække denne Bataillons venstre Flanke. Da 6te Bataillon var kastet ud af Skoven nord for Vejle, gik den igjennem 7de Bataillons Stilling tilbage til i Højde med 12te lette, paa hvis højre Fløj den indtog en Stilling paa begge Sider af Chausséen. 7de Bataillon, som nu havde opfyldt sin Bestemmelse i den midlertidige Stilling ved Vejsammenstødet, gik tilbage til Julsbjærg, hvor 6te Dragonregiment allerede stod, og hvor 4de Reservebataillon kort efter indtraf. Ogsaa de 4 Kanoner i den gamle Skanse, hvilke havde gjort god Nytte ved at forhindre Fjendens Infanterikolonner i at bryde frem fra Skoven, trak sig tilbage og tog Stilling ved Høgholt i Højde med Haxthausens Batteri. Kl. var 3 Eftermiddag, da hele Ryes Korps, med Undtagelse af 1ste Kavalleri-Brigade, stod samlet i en Stilling paa Højderne ved Høgholt og i Udkanten af den syd for liggende Skov.

Den fjendtlige Avantgarde, som troede, at ikke alene den omtalte gamle Skanse ved Chausséen, men ogsaa en anden lignende, beliggende i Højde med

denne, vest for Viborg-Vejen, var monteret med Kanoner, blev med sin Hovedstyrke staaende i Skoven og havde kun forfulgt vore tilbagegaaende Tropper med 2 Batailloner, opløste i Skyttekjæder. Da Skansen ved Chausséen nu var forladt, og Fejltagelsen med Hensyn til Skansen ved Viborg-Vejen opdaget, forstærkede Fjenden sin forreste Linje og sendte 4 Kanoner frem til dens Understøttelse. Disse kjørte op tæt øst for Viborgvejen og begyndte en Artillerikamp mod Haxthausens Batteri ved Høgholt, som var i afgjort Overmagt og snart tvang dem til at trække sig ud af Ilden. Ogsaa det fjendtlige Infanteri paa begge Sider af Chaus-

Fægtning i Udkanten af en Skov.

séen maatte søge tilbage til en dækket Stilling. Paa dette Tidspunkt omtrent viste Fjenden sig uventet i vor højre Flanke. Det var en Del af Ledeburs Kolonne, 1 Bataillon og 2 Eskadroner, som ad Skovvejen var marscheret over Lille og Store Grunded og nu over Lille Lysholt rettede et Angreb mod Ryes højre Flanke. Det lykkedes 7de og 4de Reservebataillon at bringe Angrebet til at standse, men da nu ogsaa Fjenden i Fronten optog Angrebet med forøget Styrke, ansaa' Rye det for rigtigst at gaa tilbage. 6te Bataillon, 4 Kanoner (Haxthausen) og to Eskadroner dækkede Tilbagemarschen i Ryggen, medens Kompagnier af 4de Reserve- og 7de Bataillon maatte sikre Flanken, hvor Fjenden stadig fulgte truende med.

Da omsider ogsaa Arrièregarden vilde tiltræde Tilbagetoget, og dens 4 Kanoner havde protset paa og vare i Færd med at svinge ud paa Chausséen, blev deres tapre Fører, Kaptajn Götzsche, som fulgte den sidste Kanon, dødelig saaret af en Granat, der knuste hans venstre Laar.

Vor venstre Fløj, 1ste Jægerkorps og 12te lette Bataillon, havde kun i ringe Grad været indviklet i den sidste Del af Fægtningen, og den blev ikke forfulgt, men dens Retræte, som uafbrudt gik tværs over Marker, der vare gjennemskaarne af Grøfter, Gærder og Jordvolde, var yderst anstrængende, og de nævnte Bataillioner kunde derfor ikke følge i Højde med Hovedstyrken eller dennes Arrièregarde, der væsentlig marscherede paa Chausséen. For at oppebie venstre Fløj, gjorde Rye Holdt og indtog en Stilling tæt nordøst for Bregdal med 6te og 7de Bataillon i første Linje, 4de Reservebataillon i anden, Artilleriet i Centrum og 6te Dragonregiment fordelt paa Fløjene. Fjenden, som paa den sidste Del af Retræten kun havde forfulgt svagt, indskrænkede sig til at besætte Bregdal, fra hvis Udkant hans Skytter vexlede Skud med vore. Efter en Times Ophold i denne Stilling, naaede 1ste Jægerkorps og 12te lette Bataillon op til Engom paa Stillingens venstre Fløj, og hele Korpset fortsatte nu Tilbagemarschen, uden at blive forfulgt, til Hedensted, hvor 1ste Kavalleribrigade, der ved en Ordre fra Rye var hidkaldt fra sin Marsch mod Øster Snede, stødte til. Her blev Rye staaende, til Solen var gaaet ned, hvorpaa han trak sig bag Ølsted Aa, hvor Korpset fandt en god og holdbar Stilling. Tropperne lagdes i sammentrængte Kantonnementer, Hovedkvarteret toges i Thorsted, Kavalleribrigaden dannede yderste højre Fløj bag Gjesager Aa, og her fra, over Ussinggaard Skov, Ølsted, Lystrup til Udstrup, strakte vor Forpostlinje sig.

Fjendens Avantgarde bivuakerede ved Julsbjærg med Forposter foran i en Bue fra Viborgvejen til Fjorden. Reserve-Kavalleriet indtog et Kantonnement ved Store Grunded.

Vort Tab paa denne Dag var 5 døde og 18 saarede, hvortil kom 2 Underofficerer og 35 Menige, som faldt usaarede i Fjendens Hænder. Af disse vare de 31 Menige Sydslesvigere af 12te lette Bataillon, som under den anstrængende Marsch over Marken sakkede agter ud og bleve tagne til Fange. Fjendens Tab udgjorde 5 døde og 35 saarede.

Ryes Korps havde i de sidste Døgn været i uafbrudt, anstrængende Virksomhed, og baade Mandskab og Heste trængte til nogen Hvile. Men Stillingen bag Ølsted Aa laa for tæt ved Fjenden, til at idelige Alarmeringer kunde undgaas, og til at Generalen, for at skaffe bedre Kvartérforhold, turde sprede Tropperne i et udstrakt Kantonnement. Rye bestemte sig derfor til at lægge større Afstand mellem sig og Preusserne og gik den 9de om Morgenen tilbage bag Hansted Aa, nord for Horsens. Fodfolket, Artilleriet og 6te Dragonregiment belagde her Byerne

i Nærheden af Chausséen med Alarmplads øst for Hansted Gaard, hvor Hovedkvarteret var. 1ste Kavalleri-Brigade og dens 4 Kanoner indtog et Kantonnement mere vester ude i Østbirk, Vestbirk, Yding og nærmeste Byer, med Alarmplads ved Østbirk, hvor Oberst Juel havde Kvartér. Forposterne stode i en Bue syd og øst for Horsens og Bygholm, med højre Fløj støttet til Hansted Aa. Kavalleri-Brigadens Forposter stode fra Torp over Underup til Brestenbro ved Gudenaa, og derpaa mod Nord langs Aaen til Bredvad Mølle. Det Hul, som opstod mellem Hovedstyrkens Forposter og Kavalleriets, dækkedes af et Piket Dragoner, som fra Hovedstyrken sendtes til Lundum. Stillingen var i Forhold til vor Styrke for udstrakt til at kunne kaldes god; den havde den Fordel at støtte venstre Fløj til Fjorden og højre til Gudenaa, men til Gjengjæld havde den et svagt Punkt mellem begge Fløj. Det var heller ikke Ryes Mening at yde stærk Modstand i denne Stilling, men, saa snart et alvorligt Angreb truede, at gaa tilbage mellem Mos- og Skanderborg Sø. Kavalleriet skulde i saa Tilfælde rette Retræten mod Fuldbro, Hovedstyrken mod Nybro.

Uagtet Fjenden havde et stærkt Rytteri til sin Raadighed, havde han aldeles tabt Berøring med Rye, og det lykkedes ham heller ikke i Løbet af den 9de at opnaa den. Han rykkede paa denne Dag med sin Avantgarde frem til Hedensted og med sit Reserve-Kavalleri til et Kantonnement i Agersbøl, Øster Snede, Kragelund og Gammelsole.

Rye, som gjennem sit udmærkede Efterretningsvæsen fuldstændig kjendte Fjendens Stilling, mente at kunne vove et lille offensivt Foretagende mod hans venstre Fløj og beordrede i den Anledning Kavalleri-Brigaden til den 10de at rykke frem til Hvirring og i denne By og nærmeste Omegn indtage et sammentrængt Kantonnement. Hvis Fjenden i Løbet af den 10de angreb Hovedstyrken ved Horsens, skulde Kavalleriet kraftig angribe ham i Flanken, men var alt roligt til den 11te, skulde Brigaden ved Daggry rykke frem og angribe det fjendtlige Rytteri i dets Kantonnementer i Kragelund, Øster Snede og Agersbøl. — Den sidste Del af denne Ordre, Angrebet paa Fjendens Kantonnementer, blev paa Oberst Juels Forestilling om Vanskelighederne og Farerne ved dens Udførelse, kontramanderet, men Fremrykningen til Hvirring fastholdtes. Her stod altsaa Kavalleri-Brigaden den 10de om Aftenen med Forposter fra Gudenaa over Rask Mølle, bag Møllebakken til Klaks Mølle.

Det offensive Stød mod Fjendens venstre Flanke, hvis Udfald var betinget af, at det kom overraskende, vilde næppe have ført til det ønskede Resultat; thi Fjenden var tidlig paa Benene den 11te om Morgenen. Allerede Kl. 7 meldte vore Forposter hans Fremrykning paa hele Linjen, og Kl. 9 stod en fjendtlig Styrke, efter at have jaget Forposterne tilbage, syd for Horsens, hvor den imidlertid gjorde Holdt. Fjendens venstre Fløj, Reserve-Kavalleriet, 2 Batailloner og nogle Kanoner,

rykkede dels over Rask Mølle, dels over Flemming mod Hvirring. Efter en ubetydelig Kamp ved Forposterne gik Juel tilbage med sit Rytteri til en Stilling mellem Nim og Underup, hvor fra han sendte Rye en foruroligende Melding om Fjendens Styrke og Fremtrængen. Generalen, som frygtede for, at en voldsom Fremrykning af Fjenden paa hans højre Fløj skulde trænge ham bort fra Skanderborg-Stillingen, sendte strax Læssøe med 12te lette Bataillon, 3 Kompagnier af 7de Bataillon og 4 Kanoner til 1ste Kavalleri-Brigades Understøttelse, men dette Kommando var ikke naaet længer end til Østbirk, da Fjenden gik tilbage paa hele Linjen.

Belært af denne Dags Erfaring besluttede Rye at forstærke sin højre Fløj og foretog derfor den 12te en Forandring i Korpsets Inddeling og Opstilling. Under Oberst Juels Kommando dannedes en Vest-Kolonne af Kavalleri-Brigaden, 12te lette, 3 Kompagnier af 7de Bataillon samt 6 Kanoner (Schultz). Resten af Korpset dannede Øst Kolonnen eller Hovedstyrken under Generalens egen Kommando. Af Vest-Kolonnen skulde 12te Bataillon, 2 Kanoner og 2 Eskadroner, under Læssøes Kommando, overtage Forposterne og i Tilfælde af Retræte danne Arrièregarden. Angreb Fjenden, skulde Kolonnen indrette sin Modstand saaledes, at den for enhver Pris kunde naa bag Fuldbro. Hovedstyrken skulde under Tilbagegang følge Chausséen mod Nybro, med Undtagelse af et Kompagni af 7de Bataillon, 1 Eskadron af 6te Regiment og 2 Kanoner (Schultz), som under Oberst Pfaffs Kommando skulde trække sig tilbage langs den gamle Aarhus Landevej til Egnen mellen Skanderborg Sø og Solbjærg Sø.

Natten mellem den 12te og 13de modtog Rye Meddelelser, som tydede paa, at en almindelig Fremrykning fra Fjendens Side var nær forestaaende. Tropperne samledes derfor Kl. 4 om Morgenen paa de respektive Alarmpladser, men da der Kl. 10 Formiddag ikke var indtruffen nogen foruroligende Melding fra Forposterne, lod Generalen Afdelingerne af Øst-Kolonnen marschere til deres Kantonnementer. Langt fik de imidlertid ikke Lov til at marschere, thi omtrent Kl. $10^1/_4$ stødte en Eskadron, som fra Hovedstyrken var sendt frem ad Chausséen syd for Horsens, paa en stærk fjendtlig Styrke ved Ølsted, og samtidig iagttog Forposterne paa højre Fløj Fjendens Fremrykning. Paa Chausséen, altsaa mod vor Hovedstyrke, rykkede Preusserne kun langsomt og forsigtig frem, hvilket længe bibragte Rye den Tro, at det hele kun var en Rekognoscering, ligesom den, der fandt Sted den 11te. Mod vor højre Fløj derimod trængte Fjenden mere energisk paa. En stærk Kolonne, der især bestod af Rytteri, marscherede over Ullum og Rask Mølle, en anden, af alle Vaabenarter bestaaende Kolonne, rykkede over Hornborg, Korning, Klaks Mølle og Vadestedet nord for Korning. Vore Forposter maatte overalt trække sig tilbage, og Læssøe samlede sin Styrke i en Stilling mellem Nim og Underup, som Fjenden syntes at respektere, thi syd for Nim standsede han foreløbig. Syd for

det svagt besatte Lundum var en fjendtlig Styrke naaet frem til Hansted Aa, hvor den begyndte at slaa Bro. Dragondelingen kunde selvfølgelig hverken forhindre eller opholde dette Foretagende, men maatte indskrænke sin Virksomhed til at sende Meldinger til Rye, og denne, som nu saa' sin Forbindelse med den vestre Kolonne truet, gav Ordre til Retræte. Klokken var da $12^1/_2$, og samtidig var Broslagningen syd for Lundum tilendebragt. Tilbagetoget iværksattes og fuldførtes i Overensstemmelse med de trufne Bestemmelser og uden noget Sammenstød med Fjenden.

Om Aftenen den 13de stod Rye i Skanderborg-Stillingen. — Som vi erindre, gik Korpsets Tilbagetog i Retning mod Aalborg for derfra, hvis det gjordes nødvendigt, at overskibes til Vendsyssel. Det vilde følgelig have været en Omvej, om Rye, for at være dækket af Kysten i sin venstre Flanke, havde lagt sin Retræte over Aarhus, en Omvej, som Fjenden kunde have benyttet sig af ved at følge den korteste Vej og før Rye naa Limfjorden. Men en Mislighed var det for Korpset, at det havde Udsigt til paa hele Retræten fra Horsens til Randers at mangle Støttepunkter for begge sine Fløje. — Stillingen mellem Skanderborg- og Mos Sø dannede et godt Centrum, der var let at forsvare med en mindre Styrke, da Fjenden kun kunde angribe det over de to Broer, Nybro og Fulbro. Synderlig Fare var der heller ikke for den højre Fløj, thi det stærkt bakkede og skovrige Terræn, som strækker sig fra Mos Sø mod Nordvest op til Silkeborg, frembyder med sine mange Søer og Vandløb, sine bugtede, snævre og til Dels daarlige Veje, som uafbrudt føre over Defiléer, kun maadelige Betingelser for en hurtig og overraskende Fremrykning af en større Styrke. Værre stillede Forholdet sig med den venstre Fløj. Terrænet øst for Skanderborg Sø er vel kuperet, men meget fremkommeligt og forsynet med mange og gode Veje, blandt andre Aarhus gamle Landevej, som fører tæt øst om Søen, og længer øster paa Landevejen over Odder til Aarhus. Stilling- eller Solbjærg Sø, som ligger nordøst for Skanderborg Sø, faar ingen Betydning for Forsvaret af venstre Fløj, eftersom Terrænafsnittet mellem de to Søer, der som en Port fører ind i Ryggen paa Stillingen, er $^3/_4$ Mil bredt.

Af Hensyn til Forholdene foretog Rye nogen Forandring i Inddelingen af Korpset.

Den venstre Kolonne under Oberst Juel kom til at bestaa af: 12te lette Bataillon, 1ste Jægerkorps, 4 Kanoner (Haxthausen) og 1ste Kavalleribrigade. Den havde med Undtagelse af Kavalleribrigaden Kantonnement i Vrold, Justenborg og Fulbro. Den østre Kolonne under Oberst Flindt dannedes af 6te og 7de Bataillon, 8 Kanoner af begge Batterier og 6te Dragonregiment. Dens Fodfolk og Artilleri kantonnerede i Gram, Edelsborg, Mallinggaard og Skanderborg. Reserven bestod af 4de Reservebataillon og Espingolerne i Skanderborg samt af 4 Kanoner (Schultz), foreløbig i Fulbro. Alt Rytteri var lagt i Kantonnement nord for Illerup Aa.

Den vestre Kolonne havde den Opgave at forsvare Stillingen mellem Skanderborg- og Mos Sø, samt sikre den højre Flanke. 2 Kompagnier dannede Forposterne foran Defiléerne. En Kavalleripost var skudt frem til Ejers Bavnehøj, hvor fra haves en milevid Udsigt. Fra Kavalleribrigaden var et Piket sendt ud i højre Flanke til Rye Mølle; fra dette udsendtes atter langt udgaaende Patrouiller i sydlig og sydvestlig Retning. Broerne over Gudenaa bleve afbrudte i en stor Strækning mod Vest. Ogsaa Broer, som førte over andre Vandløb i denne Retning, bleve afbrudte, for saa vidt de vilde kunne begunstige en fjendtlig Fremrykning.

Den østre Kolonne paahvilede det at forsvare venstre Fløj mod en omgaaende Bevægelse øst og nord om Skanderborg Sø. Dens Forposter, som bestode af 2 Kompagnier og en Eskadron, strakte sig fra Skanderborg Sø over Hvolbæk til Solbjærg Sø, med en Hovedpost i Fruering. Endvidere var der fra 6te Dragonregiment fremsendt et Piket til Blegind for at sikre mod en Fremtrængen af Fjenden nord om Solbjærg Sø.

Reservens Bestemmelse var nærmest at rykke den østre Kolonne til Understøttelse; thi under en eventuel Kamp og Tilbagegang gjaldt det om for enhver Pris at hævde Besiddelsen af Terrænafsnittet om Fruering, indtil den vestre Kolonne var naaet bag Illerup Aa.

Den 11te Maj, altsaa medens Korpset endnu stod bag Hansted Aa, havde Rye fra Overkommandoen faaet Ordre til at sætte sig i Forbindelse med Kommandørkaptajn Fischer i Aalborg, for sammen med ham at træffe de nødvendige Forberedelser til at føre Korpset over Limfjorden. Rye sendte i den Anledning Major Honnens af Rytteriet og Ingeniørkaptajn Wenck til Aalborg, og efter nogle Dages Forløb indberettede Fisker, at han under nogenlunde gunstige Forhold vilde kunne sætte Korpset over paa én Dag, dels ved Aalborg, dels ved Aggersund; men i saa Fald var det rigtignok paaregnet, at en Del af Rytteriets Heste skulde svømme over. Major Honnens havde desuden ved Oddesund samlet et Antal fladbundede Fartøjer, for at en Del af Rytteriet i fornødent Fald kunde blive sat over paa dette Punkt.

Samtidig med den ovennævnte Ordre havde Rye faaet Tilladelse til at rette sit Tilbagetog mod Helgenæs, men kun for det Tilfælde, at Overgangen over Limfjorden ikke i behørig Tid kunde være sikret.

Situationen ved Ryes Korps var i disse Dage ikke gunstig. Forposttjenesten og de idelige Alarmeringer havde anstrængt Mandskabet, og Sygeligheden var foruroligende stor. Fjenden kunde med sin overlegne Styrke manøvrere Rye ud af enhver Stilling, og ved en dristig Fremtrængen i hans venstre Flanke maaske endog tvinge ham bort fra Tilbagetoget mod Aalborg og ind paa en Retræte over Viborg, hvilken let kunde blive skæbnesvanger for Korpsets Existens og under alle Omstændigheder vilde afskære det fra at blive overført til Øerne. Den givne

Tilladelse til i Nødsfald at maatte dirigere Tilbagetoget mod Helgenæs, fik ingen Betydning, naar ikke i Tide Marschretningen var lagt derefter; thi naaede Korpset under sit Tilbagetog ad Aalborg til i Nærheden af Randers, saa vilde det næppe mere være muligt for det at naa til Helgenæs. Overkommandoen fastholdt imidlertid, at Retræten skulde gaa mod Aalborg, og Rye adlød.

Fjendens Avantgarde havde den 13de Maj gjort Holdt ved Serritslev med Forposter fra Lundum over Gjedved Mølle, Tvingstrup og videre i Retning mod Fjorden. Han blev indtil den 22de staaende i denne Stilling, men fremsendte hyppig mindre Kommandoer, snart mod det ene, snart mod det andet Punkt af vor Stilling, og holdt saaledes stadig vore Tropper i Aande. Især syntes det kouperede Terræn øst for Skanderborg Sø at være Gjenstand for hans Rekognosceringskommandoers Opmærksomhed.

Den 18de Maj angreb en Eskadron og nogle Jægere vore Forposter mod Hvolbæk, men gik snart tilbage samme Vej, som de vare komne, nemlig ad Aarhus gamle Landevej. En Deling Dragoner af 6te Regiment, som fulgte efter for at se, hvor de trak sig hen, faldt i et Baghold fra en lille Skov øst for Herschensgave og mistede 16 Mand, som toges til Fange. — Den 20de tidlig om Morgenen nærmede et fjendtligt Kommando paa 2 à 3 Kompagnier og noget Rytteri sig Nybro, men efter en ubetydelig Skærmydsel med en af vore Patrouiller, trak det sig tilbage.

Rye frygtede med Grund for, at Fjenden skulde sætte sig fast i Terrænet øst for hans Stilling, ja maaske endog besætte Aarhus, hvilket ad Vejen over Odder kunde bringes til Udførelse, uden at han fik det at vide, før det var sket. Han besluttede derfor at dække Aarhus med en mindre Styrke, som kunde holde Strejfkorps borte, og som ved langt udgaaende Patrouiller ad de sydlige Veje i Tide kunde være underrettet om en fjendtlig Fremrykning. Endvidere skulde Kommandoet udsprede det Rygte, at den var Avantgarde for en større Styrke, hvis Landgang ved Aarhus var nær forestaaende, for om mulig derved at lægge en Dæmper paa Fjendens Dristighed i Terrænet øst for Stillingen. Om Natten mellem den 18de og 19de Maj afgik 2 Kompagnier af 6te Bataillon, 1 Eskadron og 2 Kanoner under Oberstlieutenant Müllers Kommando ad Chausséen til Viby, hvor det næste Morgen dukkede op i en Stilling til Befolkningens store Forbavselse Med Kavalleripiketet i Blegind skulde Kommandoet staa i uafbrudt Forbindelse ved Patrouiller og derigjennem holde Rye i Kundskab om, hvad der foregik syd for Aarhus.

Det syntes virkelig, som det udspredte Rygte om en nær forestaaende Landgang ved Aarhus gjorde sin Virkning, thi i de nærmest paafølgende Dage mærkedes intet til Fjenden paa vor venstre Fløj.

Prittwitz havde imidlertid bestemt at rette et alvorligt Slag mod Rye i Skanderborgstillingen og havde i den Anledning kaldt 1ste Division, der hidtil som

Reserve havde kantonneret mellem Kolding og Vejle, frem i Højde med 3dje Division. Den 22de lod han foretage en Rekognoscering af Stillingen ved Fuldbro og Nybro, hvor alt fandtes i den gamle Orden, og den 23de skulde Slaget slaas. 3dje Division fik Ordre til at følge Aarhus gamle Landevej og staa Kl. 12 Md. ved Svinsager; her fra skulde en Avantgarde skydes frem til Øst for Solbjærg Sø, medens Angrebet rettedes over Fruering mod Gram, altsaa i Ryggen paa Stillingen mod Korpsets Tilbagetogslinje. 1ste Division skulde samtidig med sin ene Brigade (Kurhessere) angribe Nybro, og med sin anden (Bajrerne) Fuldbro. Overmagten var stor — omtrent tredobbelt —; Planen var god og den blev udført med Nøjagtighed og Iver; der fattedes kun ét, og Slaget var blevet knusende for Rye, — det ramte ham ikke, han stod 3 Mile borte, da det blev ført.

Den 21de om Aftenen havde Rye faaet Efterretning om den 1ste Divisions Fremrykning, hvilket i Forbindelse med andre Efterretninger, som han modtog, lod ham formode, at et alvorligt Angreb var nær forestaaende. Dette vilde han ikke oppebie, men befalede en almindelig Tilbagegang til næste Morgen. Den Rekognoscering, som Fjenden den 22de foretog mod Defiléerne, forsinkede noget Udførelsen af denne Ordre, da Fjenden jo helst maatte blive i den Tro, at Rye stadig var at finde i Stillingen, men da Rekognosceringskommandoet havde trukket sig tilbage, iværksattes Retræten mod Lyngbygaard Aa, efter at Overgangene ved Nybro og Fuldbro vare afbrudte.

Ved Ankomsten til det nye Hovedkvartér paa Lyngbygaard den 22de om Aftenen, modtog Rye en vigtig og sikkert for ham glædelig Ordre, nemlig at rette sit Tilbagetog mod Helgenæs i Stedet for mod Aalborg. Helgenæs var i den Anledning bleven besat med 9de Bataillon og 12 Stykker Skyts. Det var et heldigt Øjeblik, i hvilket denne Ordre blev modtagen, thi uden Hindring fra Fjendens Side, ja endogsaa uden at han havde mindste Nys derom, kunde Marschretningen forandres, og den nye Retrætelinje sikres. Den 23de om Aftenen, da Fjenden endnu stod skuffet i Skanderborgstillingen, indtog Rye et Kantonnement øst for Randers-Aarhus Chauséen, mellem Egaa, Elev, Vosnæsgaard og Haarup, med Hovedkvarteret paa Skaarupgaard. Til Sikring paa dette Kantonnement fremsendtes til hver af Byerne Lisbjærg og Vejlby en Styrke, bestaaende af 1 Bataillon, $1^1/_2$ Eskadron og 2 Kanoner under Kommando, henholdsvis af Oberst Flindt og Oberstlieutenant Müller. Fra disse to fremskudte Poster udstilledes en Forpostlinje fra Stranden over Skeiby og videre langs Egaaen, og fra Posten i Vejlby var yderligere fremskudt 2 Kompagnier, 1 Eskadron og 2 Kanoner foran Aarhus for at skærme denne By mod at blive besat af mindre fjendtlige Kommandoer.

I denne Opstilling blev der den 25de foretaget nogen Forandring. De fremskudte Kommandoer bleve fra Vejlby og Lisbjærg trukne tilbage til Egaa og Elsted, og Kommandoet foran Aarhus blev indskrænket til $^1/_2$ Eskadron. Men da

1 Kompagni fjendtlige Jægere og 1 Eskadron Husarer den 29de kastede de faa Dragoner tilbage og trængte ind i Aarhus, hvor de forbleve i flere Timer, indtog Rye atter om Aftenen den ovenfor beskrevne Stilling. Kun var hans Hovedkvartér nu forlagt til Skjering Munkegaard.

En velkommen allieret ventede Rye paa Aarhusbugten; det var Dampskibet „Hertha“ (Kaptajnlieutenant Sommer) og Kutteren „Neptun“ (Premierlieutenant F. Gandil), hvortil senere kom to Kanonbaade.

Det varede nogle Dage, inden Fjenden blev klog paa, hvor Rye havde trukket sig hen. Først den 25de opdagede han, at de danske stod nord for Aarhus. Prittwitz lod den 3dje Division indtage Kantonnement mellem Fruering og Tvenstrup med Forposter fra Solbjærg Sø over Marslet og Vilhelmsborg til Stranden, og den bajerske Brigade i Skanderborg med Forposter mellem Mos Sø og Solbjærg Sø. Fra begge Sider udspejdede man hinandens Stilling ved langt udgaaende Patrouiller, uden at det kom til noget Sammenstød før den 29de, da ovenomtalte ubetydelige Affære ved Aarhus fandt Sted.

Ved denne Lejlighed forefaldt følgende lille Episode, der er karakteristisk for den danske Landsoldats Sejghed og Godmodighed. Da Fjenden trak sig ud af Aarhus, fulgte vore Dragoner hurtig efter ind i Byen. En preussisk Trompeter var faret vild i Gaderne og kom saaledes ikke bort med sine Kammerater. Ved at dreje om et Gadehjørne, støder han paa en dansk Dragon. Han vender hurtig sin Hest, sætter Sporerne i Siden og har snart et stort Forspring for den mindre godt beredne Dragon. Men denne havde nu sat sig i Hovedet, at han vilde have Preusseren, og, saa godt Hesten kunde, følger han efter. Gade op og Gade ned, paa Kryds og paa tværs gjennem Byen gaar Jagten, indtil endelig Trompeterens Hest ikke kan mere, og Fyren, en nittenaarig Knøs, maa overgive sig. Stolt førte den sejge Dragon sin Fange hjem. — Senere paa Eftermiddagen havde det bedste Forhold udviklet sig mellem de to Fjender. I en Have i Vejlby saa' man Dragonen anstrænge sig af alle Kræfter for at kaste en Gynge saa højt som mulig i Vejret. I Gyngen sad Trompeteren flot med Cigar i Munden og kommanderede: „Höher! Höher!“

Prittwitz var kjed af at have de danske Forposter foran Aarhus saa tæt paa sine egne og befalede derfor 3dje Division at skyde en større Styrke frem til Viby, hvor fra daglig mindre Styrker skulde strejfe ind i Aarhus. General Hirschfeldt, Chefen for 3dje Division, lod i den Anledning 6 Batailloner, 7 Eskadroner og 3 Batterier rykke frem mod Aarhus den 31te Maj. I tre Kolonner, langs Stranden, langs den gamle Landevej og midt mellem begge, nærmede denne Styrke sig vore Forposter. Disse bestod, som tidligere omtalt, af 2 Kompagnier, 1 Eskadron og 2 Kanoner, og havde indtaget følgende Stilling: De to Kanoner, der førtes af svensk Lieutenant Stjernstam, havde Stilling ved Magdalene Møllen, og til deres Bedækning var det halve af Eskadronen Heramb afgivet. Den anden Halvdel dækkede Terrænet mellem Chausséen og Aarhus Aa. Kompagniet Krieger af 7de Bataillon stod mellem Møllen og Marselisborg Skov, medens Kompagniet Dodt af samme Bataillon havde besat Syd- og Vestkanten af denne Skov. Fjenden udviklede strax en overlegen Styrke lige fra Stranden til Aaen, men havde i Førstningen ingen Fremgang. Paa vor venstre Fløj stod Kompagniet Dodt godt dækket og blev assisteret fra Søen af de to Kanonbaade „Wulf“ og „Holst“. Paa begge Sider af Chausséen holdt vore to Kanoner Fjenden paa Afstand. Men snart kjørte Fjenden op med 6 Kanoner mod vore 2, og da Meningen jo ikke var at gjøre store Ofre i denne Stilling, bleve de to Kanoner trukne ud af Ilden og sendte tilbage gjennem Aarhus. Eskadronen maatte hurtig følge efter, thi langs Aa-Dalen trængte Fjendens Skytter frem og beskød den i Flanken. Vor højre Fløj var nu aldeles blottet; fik Fjenden Tid til at benytte sig deraf, vilde vort Fodfolk være afskaaret. Der var derfor intet andet at gjøre for de to Kompagnier end at gaa tilbage. Kompagniet Krieger naaede, stadig kæmpende, Kirkegaarden foran Frederiksport, hvor de satte sig fast for at afvente Kompagniet Dodts Ankomst i Højde med det. Sidst nævnte Kompagni var ikke alene længst fremskudt, men havde desuden en meget besværlig Retræte gjennem den tæt bevoxede Marselisborg Skov (Ladegaardsskov). Venstre Fløj sikrede Kanonbaadene, men uden om den højre Fløj trængte Fjenden ind i Skoven. Alligevel lykkedes det Kaptajnen at komme igjennem med et Tab af 15 Mand og at samle Kompagniet i den gamle Wallenstejnsskanse, nord for Skoven. Efter to Timers Kamp med en mange Gange overlegen Styrke, gik nu vore to Kompagnier tilbage gjennem Byen og besatte efter Oberstlieutenant Müllers Ordre Sydkanten af Risskov.

Fra Bakkerne nord for Aarhus havde man fulgt Begivenhederne og forberedt sig paa at modtage Fjenden, hvis han skulde rykke ud over Byen. Da en Retræte paa Helgenæs jo maatte bevæge sig i en Svingning om venstre Fløj, som langsomt maatte følge langs Kalø-Vig, saa var selvfølgelig denne Fløj det mest saarlige Punkt. Paa Grund heraf indtog Posten i Vejlby en Stilling nord for Risskov, med venstre Fløj støttet til Stranden. De to Kanoner bleve anbragte i en

Indskæring syd for Vejlby, og Eskadronen Heramb tog Stilling i Terrænet mellem Chausséen og den af Forposterne besatte Riskov. — Fra Egaa var Eskadronen Barth sendt frem for at forstærke Posten i Vejlby, hvis Kavalleristyrke, $^1/_2$ Eskadron under Lieutenant Cetti, ved Detascheringer var svunden ind til 11 Heste. Fra Posten i Lisbjærg var $^1/_2$ Eskadron under Lieutenant Jessen sendt frem ad Randers Chausséen til Skejby Led, hvor den skulde holde sig skjult bag en Bakkekam indtil nærmere Ordre.

Da Fjenden havde kastet vore Forposter tilbage, blev hans Hovedstyrke staaende ved Viby, medens $2^1/_2$ Bataillon og 2 Eskadroner af 11te Husarregiment rykkede ind og besatte Aarhus. Fra denne Styrke fremsendtes igjen, omtrent Kl. 1, et Jægerkompagni og de to Eskadroner for at rekognoscere mod Nord. Jægerkompagniet fulgte med sin Reserve Randers-Chausséen og overspændte med en Skyttekjæde Terrænet mellem denne og Stranden. Eskadronerne gik frem i Terrænet mellem Chausséen og Vejen til Hasle. En Deling som Fordækning var sendt noget forud i dette Terræn.

For at lokke Fjenden frem i det aabne Terræn, lod Forpostkommandøren, Major Marcher, Kompagnierne i Riskov, ligesom ogsaa Eskadronen Heramb, gaa tilbage til Stillingen nord for Skoven, hvor nu 7de Bataillon var samlet under sin Chef, Major Vogt, der havde afløst Major Ernst i Kommandoen. — Da den fjendtlige Jægerkjæde, som ingen Reserve havde bag sig, nærmede sig en Jordvold, der løber i Højde med Risskovs nordlige Udkant, og som var besat med en Deling af 7de Bataillon, gav Oberstlieutenant Müller denne Deling Ordre til at rykke frem mod Jægerne. Samtidig skulde Cetti, hvis Styrke var forøget med en Deling af Barths Eskadron, søge at overfløje dem ved at ride langs Skovens vestlige Udkant. Jægerne standse ved Fodfolkets pludselige Angreb, men Cetti er i Højde med dem. Han svinger ind paa Marken, formerer sig til Sværmangreb, og et Øjeblik efter er Jægerkjæden redet over, hugget ned eller paa fuld Flugt mod Chausséen. Cetti forfulgte de flygtende, men blev i Nærheden af Chausséen standset af Reservens Ild og fik samtidig Øje paa de to fjendtlige Husareskadroner, som sætte over Chausséen og ind imod ham. Her var kun et at gjøre: omkring og tilbage, alt hvad Remmer og Tøj kunde holde, bag Fodfolkets Kjæde, som har formeret Kredse. Eskadronen Barth, der var formeret i to Afdelinger, den ene under Ritmesteren, den anden under Lieutenant H. Castenschiold, var fulgt efter Fodfolkets Kjæde for at dække dens højre Fløj. Da Barth sér den Fare, hvori Cetti er kommen, sætter han Fart paa for at komme til Hjælp, men opdager i Tide den fjendtlige Fordækning, som er kaldt tilbage, og som nu nordvest fra nærmer sig hans højre Flanke. Eskadronen er for svag til at tage Kampen op til to Sider, den maa gaa tilbage for at komme ud af Klemmen, men den har ikke retireret langt, før Ritmester Heramb med $^1/_2$ Eskadron kommer den i Møde. I et Nu er der gjort Front, og i næste

Nu fare vore Dragoner med Heramb, Barth og Castenschiold i Spidsen ind mellem de preussiske Husarer. Inden i en vældig Støvsky, hvor Rytter tumler mod Rytter, Klinge hviner mod Klinge, bølger Kampen frem og tilbage over styrtede Heste, døde og saarede Krigere. Af og til aabner Støvskyen sig for en herreløs Hest, men lukker sig atter om det blodige Møde. Cetti havde imidlertid samlet sine Dragoner bag Fodfolkets Kjæde og sprængte nu frem i Ryggen paa Husarerne; samtidig kom Lieutenant Jessen i strakt Karrière op ad Randers Vejen. Fjenden var overvældet. Først flygter enkelte — flere og flere følge Exemplet, og snart er Flugten almindelig — tværs over Randers-Chausséen mod Hasle Vejen og Mølle-

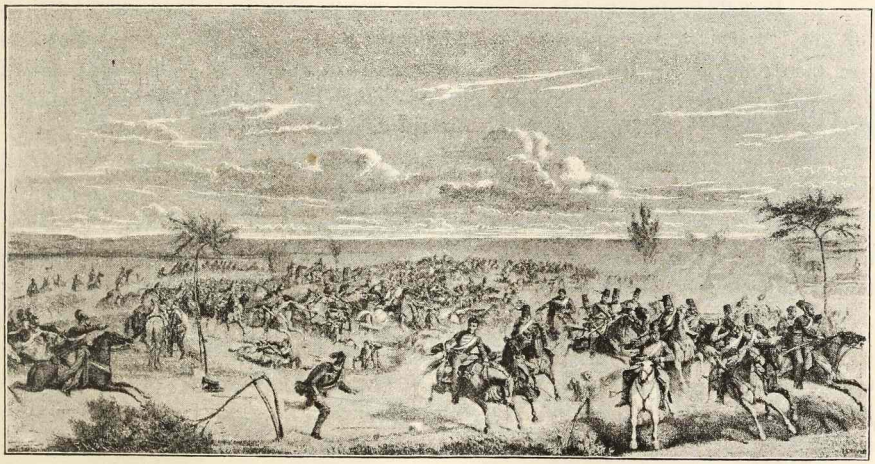

Rytterfægtningen ved Aarhus.

porten. Dragonerne følge efter tæt ind til Aarhus Porte, hvor Ilden fra det fjendtlige Fodfolk standser dem. — Fjenden trak sig strax ud af Byen, men blev med sine Forposter staaende tæt syd for samme, hvilket dog ikke forhindrede Rye i at lade Aarhus besætte med et Kompagni og $^1/_2$ Eskadron.

Vort Tab i denne Kavallerifægtning, som varede omtrent 10 Minutter, var 2 døde, 5 saarede og 4 fangne. Disse sidste bleve tagne i Begyndelsen af Kampen, da Cetti blev kastet tilbage. Fjenden havde 2 døde og 19 saarede. 17 usaarede Underofficerer og Menige faldt i vore Hænder. Blandt Fjendens døde var en Officer, Lieutenant v. Bardeleben. En anden Officer, Prinsen af Salm-Salm, blev haardt saaret tagen til fange. — Fjendens saarede vare næsten alle haardt saarede, medens

af vore 5 kun de 3 havde Skrammer og forbleve tjenstdygtige, blandt dem Ritmester Heramb med to lette Saar.

Vort Tab af Heste var kun 6, medens Fjenden mistede 26, hvoraf vi gjorde 15 levende til Bytte. — Da Styrken var lige paa begge Sider, havde vort Rytteri i enhver Henseende Ære af denne Fægtning, og den godtgjorde i Særdeleshed dets ubestridelige Overlegenhed i at føre Klingen.

Preusserne bleve staaende med den temmelig betydelige Styrke tæt syd or Aarhus, og da samtidig Bajrerne vare rykkede frem til vest for Braband Sø, ventede Rye et alvorligt Angreb i de nærmeste Dage. Han trak derfor sine Kantonnementer noget tilbage og forlagde de fremskudte Forposter fra Vejlby og Lisbjærg til Egaa og Elsted. Fra Posten i Egaa blev Aarhus besat.

Den 2den Juni tydede alt paa, at Angrebet vilde finde Sted, men i Stedet for gik Fjenden tilbage til sin tidligere indtagne Stilling med Forposter mellem Mos Sø, Solbjærg Sø og Stranden, og indtil den 20de Juni foretog han sig intet af Betydenhed mod Rye, der saaledes fik forønsket Ro til at bringe en paatænkt Foranstaltning, som nu skal meddeles, til Udførelse.

Den betydelige fjendtlige Styrke, som var rykket ind i Nørrejydland, og hvis Operationsfelt nu i snart 2 Maaneder havde indskrænket sig til en begrænset Del af Østkysten, havde saa at sige udspist de Egne, hvor den kantonnerede. Den maatte saaledes skaffe sig en Del af sine Subsistentsmidler fra Egne uden for Kantonnementerne, og undlod derfor heller ikke at udskrive Kontributioner af enhver Art i de nærmest liggende Herreder mod Vest og Nordvest. Her vare imidlertid Beboerne instruerede fra Regeringen om ikke at efterkomme Fjendens Rekvisitioner, med mindre de med Magt bleve tvungne dertil, og Følgen heraf var, at Fjenden jævnlig sendte mindre Kommandoer til fjærnt liggende Sogne for at inddrive Restancer. — For saa vidt muligt at sætte en Grænse for disse Expeditioner, for at forurolige Fjendens langt udstrakte Flanke, og for at være Beboerne til moralsk Støtte, blev der i Begyndelsen af Juni dannet et særligt Korps under Kommando af Chefen for 3dje Dragonregiment, Oberstlieutenant Freiesleben.

Korpset kom til at bestaa af 3dje Dragonregiment og 1ste Bataillons Depotkompagni under Kaptajn Rist. Hver af Regimentets Eskadroner tildeltes et Peloton af Kompagniet og fik sin selvstændige Virkekreds. Paa Chefens Ønske blev Lieutenant Jagd af 1ste Forstærknings Jægerkorps, der i 1848 havde gjort fortrinlig Nytte som Fører for et Patrouillekorps, knyttet til det nydannede Korps.

Den 6te Juni var Halvdelen af Korpset i Virksomhed. Eskadronen Lichtenstein stod i Egnen om Herning, Eskadronen N. Brock i Gjern Herred, for henholdsvis at strejfe mod Øst og Syd ind paa de fjendtlige Kantonnementer. — Allerede den 8de fik sidst nævnte Eskadron Lejlighed til at gjøre et godt Koup, nemlig Overfaldet i Nørre-Snede, af hvilket vi neden for skulle give en detailleret Beskrivelse.

Om Eftermiddagen den 7de Juni indtraf et Kommando paa omtrent 70 kurhessiske Husarer under en Ritmesters Kommando til Bredstrup, som ligger $2^1/_2$ Mil nordvest for Horsens. Ritmesteren forlangte Kvartér for sig og sit Kommando og beordrede dernæst den konstituerede Herredsfoged, Fuldmægtig Mazanti, til næste Dag at følge ham paa en Expedition for at være behjælpelig med at inddrive Restancer af rekvirerede Levnedsmidler i forskjellige Sogne, over hvilke han foreviste Mazanti en Liste. Denne regnede hurtig ud ved at gennemløbe Listen, at Nørre-Snede maatte blive det Sted, hvor Kommandoet vilde komme til at overnatte, og saa snart det var ham muligt, nedskrev han paa en lille Seddel Beretning om Kommandoets Ankomst og dets Styrke, samt sin Formodning om, at det næste Nat vilde tage Ophold i Nørre-Snede. Denne Seddel sendte han med Byens Stafet til Inspektør Bindesbøll paa Silkeborg, som havde at besørge dens videre Fremsendelse. Stafetten, en ung rask Bondekarl, red bort med Meldingen midt igjennem de intet anende Husarer. — Næste Morgen satte Kommandoet, ledsaget af Mazanti, sig i Bevægelse. Efter at havde inddrevet Restancer i Grædstrup, hvor der efterlodes et Par Husarer, som skulde føre Vognene med de inddrevne Levnedsmidler, naar disse vare samlede, til Horsens, naaede Kommandoet ved Middagstid Nørre-Snede.

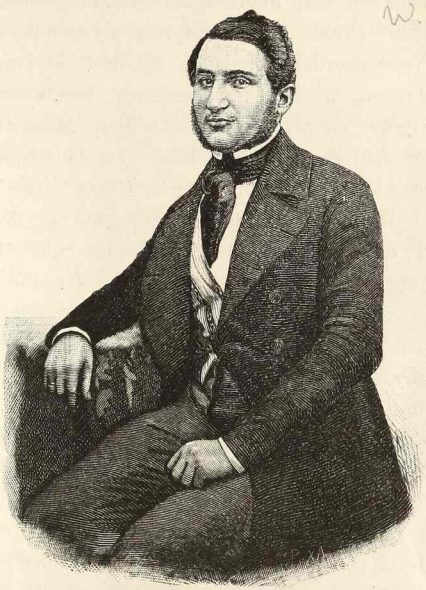
W. 7796

Fuldmægtig Mazanti.

Det hele var gaaet hurtigere, end Mazanti havde beregnet, og han indsaa', at man vilde være færdig i Nørre-Snede saa tidlig, at sandsynligvis Nattekvarteret vilde falde i en anden By, hvorved hele hans Plan var gaaet i Lyset. Han foreslog derfor Ritmesteren først at ride til den kun en Mil fjærne Ejstrup, og senere vende tilbage til Nørre-Snede, eftersom denne By var den eneste paa Egnen, som kunde præstere ordentlig Forplejning og Nattekvartér. Ritmesteren gik ind paa Forslaget, og Mazanti gav Sognefogden, som var mødt ved Kroen, Ordre til at sende en Stafet til Herredskontoret — hvor det fornødne var aftalt — med Melding om, at Nattekvarteret vilde blive taget i Nørre-Snede. Denne lille Samtale

med Sognefogden vakte et Øjeblik Ritmesterens Mistanke, men Mazanti beroligede ham med at fortælle, at han havde givet Ordre med Hensyn til Leverancerne og Indkvarteringen. — Paa forskjellig Maade trak Mazanti Tiden ud i Ejstrup, saaledes at det blev hen ad Aften, inden Kommandoet vendte tilbage til Nørre-Snede. Det havde blæst stærkt hele Dagen, og Mandskabet var træt, hvorfor det strax blev indkvarteret i Byens 4 Gaarde. Der udstilledes ingen Poster, og der blev givet Ordre til at afsadle. Ritmesteren, Lægen og Mazanti havde Kvartér i Kroen, hvor de snart sad under spøgefuld Samtale ved et godt Maaltid, og ud paa Aftenen herskede den hjærteligste Stemning mellem dem. Et Øjeblik saa' det ud, som denne skulde blive forstyrret, da nemlig de to Lieutenanter, som laa i Kvartér paa Præstegaarden, pludselig traadte ind i en noget oprørt Sindstilstand og paaduttede Mazanti, at han fra Bredstrup havde sendt Underretning til de danske Tropper i Viborg om Expeditionen. Men Mazanti kunde med god Samvittighed forsvare sig mod denne Beskyldning, og da Ritmesteren troede ham, maatte Lieutenanterne gaa med uforrettet Sag. Noget efter sagde Ritmesteren Godnat for at gaa til Hvile og tilføjede spøgende, at hvis han i Nattens Løb blev overfaldet af de danske, vilde han strax lade Mazanti arrestere, hvortil denne ligeledes spøgende svarede, at saa var det for silde; thi saa var han selv Arrestant. — At Mazanti ikke var i en Sindsstemning, der tillod ham at sove, kan man sige sig selv. Paa den ene Side Spørgsmaalet om hans Plan vilde lykkes, om Ritmester Brock havde modtaget hans Melding, og om han havde taget Notits af den, — paa den anden Side, hvorledes vilde det gaa ham selv, hvis de danske kom? — Ved Midnatstid syntes han at høre Hestetrampen og en dump Lyd i det fjærne.

Klokken 2 om Natten mellem den 7de og 8de modtog Ritmester N. Brock paa Friisenborg, hvor han var i Kvartér, Mazantis Melding, og Klokken $4^1/_2$ om Morgenen satte han sig i Marsch med sin Eskadron og med sin Deling Infanteri paa Vogne. Han lagde Vejen over Gjern, Resenbro, Funder, Vrads og Palsgaards Plantage, hvor han ankom om Aftenen og gjorde Holdt for at afvente Natten. Her traf han Sognefogden fra Nørre-Snede, hvem Mazanti havde sendt ham i Møde, og fik af denne Oplysning om, hvorledes Indkvarteringen var fordelt i Gaardene, og om hvorledes disse vare indbyrdes beliggende, — hvilket sidste Sognefogden tydeliggjorde ved et Rids i Sandet. I Henhold til disse Oplysninger traf Brock sine Dispositioner. En Underofficer og 6 Dragoner skulde ride igjennem Byen og tage Post syd for den for at bevogte den sydlige Tilgang, en stærk Deling skulde som Reserve blive ved den nordlige Indgang; Resten af Styrkens Rytteri og Fodfolk deltes i 4 Afdelinger, under henholdsvis Premierlieutenanten, Sekondlieutenanten, Overvagtmesteren og Kvartérmesteren, hvoraf hver fik nøje betegnet, hvilken Gaard han skulde falde over. Klokken var 12, da Eskadronen brød ind i Nørre-

Snede. Maanen stod højt og belyste klart de 4 Gaarde, som i et Nu vare omringede, og deres slumrende, ubudne Gjæster gjorte til Fanger.

Mazanti lod, som han sov haardt, da Lægen raabte, at der var Fjender i Gaarden, og et Øjeblik efter kom Ritmesteren fortumlet ind i bar Skjorte. I dette Kostume blev han tagen til Fange af Lieutenant Frederiksen. Premierlieutenant Bramhelft tog de to Lieutenanter i Præstegaarden i en lignende let Paaklædning.

Hver Husar maatte sadle sin Hest og blev derpaa ført ud til Reserven. — Et Antal Vogne bleve i Hast samlede, saaledes at der i Forbindelse med de medførte var 30 til Raadighed, paa hvilke Fangerne og vort Infanteri bleve anbragte. Byttehestene førtes af Dragoner. Imellem Kl. 3 og 4 tiltraadtes Tilbagemarschen, først ad Viborg Vejen, derpaa over Høsby Krat, Funder, Hinge til Palstrup, hvor Eskadronen indtraf Kl. 7 om Aftenen. Her fra sendtes de fangne Officerer under Lieutenant Frederiksens Ledsagelse direkte til Ryes Hovedkvartér, medens Eskadronen med de øvrige Fanger og Byttet samme Nat marscherede til Ulstrup bag Gudenaa for at skaffe Mandskab og Heste nogen Hvile efter de foregaaende anstrængende Dage.

Ritmester N. Brock.

Det hele Antal af Fanger, som blev gjort i Nørre-Snede, beløb sig til 3 Officerer, 1 Læge, 9 Underofficerer og 50 Menige. 66 Heste gjordes til Bytte.

Den kurhessiske Ritmester, Hr. v. Grau, blev, efter at være udvexlet, sat for en Krigsret, som dømte ham til at kasseres og til at erstatte den kurhessiske Kasse 10,000 Thaler.

Desværre havde Episoden i Nørre-Snede et mindre glædeligt Efterspil. En Husar havde under Overfaldet sét Lejlighed til at skjule sig paa et Loft og til at snige sig bort, da Eskadronen var afmarscheret. Efter en Del Fataliteter ankom han til Horsens, hvor han for at besmykke Husarernes ukrigerske Adfærd fortalte, at Poster og Vagter havde været udstillede, men at Beboerne havde skjult de sovende Husarers Vaaben, saa at de stode værgeløse, da Fjenden kom. Denne Beretning blev troet, og en Styrke paa 1600 Mand af alle Vaabenarter blev afsendt for at tugte Beboerne i Nørre-Snede. Herredsfogeden, Kancelliraad Hunderup, der lige var kommen hjem fra Kjøbenhavn, hvor han som Rigsdagsmand havde opholdt sig, gjorde alt, hvad der stod i hans Magt for at afværge Ulykken, men skjønt

Chefen for Kommandoet, Oberst v. Urff, forsikrede ham om, at intet ondt skulde vederfares Byen, blev den dog givet til Pris for Plyndring og Ødelæggelse.

Den 15de Juni fik Oberst Freiesleben Melding fra Lieutenant Jagd, som var udsendt i Vesteregnen for at ordne Efterretningsvæsenet, at et større fjendtligt Kommando fra Ribe rykkede frem mod Varde med Ordre til at udskrive Kvæg og Levnedsmidler langs Vestkysten. Freiesleben fik paa sin Anmodning til Rye to Kompagnier af 1ste Jægerkorps under Major Wilsters egen Kommando til Assistance, og med dem samt de to Eskadroner Lichtenstein og L. Brock foretog han en rask Fremrykning til Skjern Aa. Rygtet om den „betydelige" danske Styrke, som rykkede frem i Vesteregnen, ilede stadig voxende forud for ham. Fjenden forlod i Hui og Hast Varde og gik tibage til Ribe, ja selv i Byerne paa Østkysten blev Fjenden stærkt alarmeret. I Hamborgerbladene fortaltes, at hele Ryes Korps havde indskibet sig, var sejlet nord om Skagen og var gaaet i Land ved Hjerting.

Freieslebens Korps, og da især de 2 Eskadroner under Brødrene Brock, gjorde i det hele taget fortrinlig Nytte. Fjenden, som troede sig omsværmet af Infanteribrigader og Kavalleriregimenter, blev yderst forsigtig med at udsende længere Expeditioner, og skete det en Gang imellem — som den 2den Juli, da 2 Bataillioner, 2 Eskadroner og 1 Batteri blev sendt til Viborg, — saa vendte de altid om med uforrettet Sag, efter at være stødt paa en dansk Brigade (!) eller et Par danske Rytter-Regimenter (!).

Vi vende os nu atter til Ryes Korps, som siden den 31te Maj ikke var foruroliget af Fjenden. Rye havde benyttet Tiden til at lade forberede en Stilling mellem Kalvø Vig, Korup Sø og Kolindsund, hvor Terrænforholdene vare ham særdeles gunstige. Skjønt Stillingen ikke kom til Anvendelse, ydede den ved sin Nærhed Betryggelse, da det i nogle Dage saa' ud, som Prittwitz havde noget meget alvorligt i Sinde mod Rye.

Den 21de rykkede den preussiske Division og den bajerske Brigade frem til Aarhus og til Borum, Foldby og Nørring ved Skanderborg-Randers Vejen. Rye blev endnu denne Dag staaende i sin Stilling med fremskudte Kavalleriposter i Vejlby og langs Randers Chausséen i Skejby, Lisbjærg, Trige, Hæst og Spørring, men da Fjenden den 22de rykkede frem paa hele Linjen, gik han tilbage til en Stilling fra Skjering over Hjortshøj til Grøttrup med Rytteriet længere ude paa højre Fløj. Her ventede han Fjendens Angreb, som imidlertid udeblev, og om Aftenen gik han i et længere tilbagetrukket Kantonnement med stærkt fremskudte Poster i Skjødstrup, Vorre, Segalt og Linaa. Den næste Dag satte Fjenden sig fast i Skaarup Gaard, i Elsted og Hjortshøj. Fra sidst nævnte Punkt fremsendtes en Kavaleristyrke mod Vorre, men da de to her posterede Eskadroner viste sig i Flanken paa den, trak den sig hurtig tilbage til Hjorthshøj. Fjendens store Nærhed bevægede Rye til at søge et fjærnere Kantonnement og en Stilling med en

mere tilbagetrukken højre Fløj, og endnu samme Aften var hans Ordre i saa Henseende udført. I Vosnæsgaard og Hornslet anbragtes to fremskudte Poster, hver paa 1 Bataillon, $1^1/_2$ Eskadron og 2 Kanoner. Førstnævnte stod under Oberst Flindts, sidstnævnte under Oberstlieutenant Læssøes Kommando. Foran disse stod først en Linje af Fodfolksfeltvagter fra Stranden, over Hjelmager, Segalt, Tendrup til Rosenholm, og dernæst en Linje Kavalerifeltvagter ligeledes fra Stranden over Skjødstrup, Vorre, Krajbjærg, Amaliegaard til Karlby. Kavaleribrigaden, der kantonnerede paa højre Fløj, sikredes mod Nord ved et Piket, der var fremskudt til Thermestrup. Hovedkvarteret var paa Balsgaard.

Dette blev Korpsets sidste Stilling under Tilbagegangen. Allerede den næste Dag sporedes en tilbagegaaende Bevægelse i Fjendens Linjer, og den 25de gik han tilbage til Aarhus og Egnen vest for denne By, hvor han blev staaende i en temmelig koncentreret Stilling indtil efter Fredericia Slaget.

Under de nys fortalte Begivenheder havde Rye modtaget en længe forudsét Ordre, som antydede, at en Samvirken af Hærens Troppekorps skulde finde Sted mod et eller andet Punkt af Fjendens lange Operationslinje. Allerede den 20de havde han faaet Vink om at holde 4 Batailloner og 1 Batteri beredte til paa nærmere Ordre at afgaa til Helgenæs for at indskibes dér. Den 26de kom den endelige Ordre, ifølge hvilken 6te, 7de og 9de Bataillon samt 4de Reservebataillon og Batteriet Schultz den 29de skulde afgaa fra Helgenæs, Fodfolket til Bogense, Batteriet til Fredericia. — De nødvendige Transportfartøjer vare tilstede, men paa Grund af vestlig Storm fandt Indskibningen først Sted den 30te. Kommandoen over de afsendte Tropper blev overdragen Oberstlieutenant Benzen, Chefen for 6te Bataillon, med Kaptajn Beck som Stabschef.

Det var fra første Færd bestemt, at Rye skulde have Kommandoen over de detacherede Tropper, men han havde ønsket at blive ved den Opgave, der var ham overdragen i Nørrejydland, og føre den til Ende. Da imidlertid Tidspunktet for det store Foretagende nærmede sig, blev Attraaen hos ham efter at tage aktiv Del i dette stedse stærkere, og han udvirkede Bülows Ordre til igjen at overtage Kommandoen over de bortsendte Dele af hans Brigade. Den 2den Juli samledes han atter med sine 4 Batailloner i Bogense.

Det til 2 Batailloner (1ste Jægerkorps og 12te lette), 2 Kavaleriregimenter, 1 Batteri, 4 Espingoler og en Ingeniørdeling reducerede Korps blev stillet under Oberst Flindts Kommando, med Major Steinman til Stabschef. — For at Fjenden ikke skulde mærke den betydelige Afgang, Korpset havde lidt i Styrke, blev Forpostlinjens Udstrækning uforandret, og Patrouiller udsendtes i lige saa stort Antal og med samme Styrke som tidligere. Prittwitz fik ogsaa først den 5te Juli Nys om Ryes Afmarsch med en Del af Korpset, og da han strax anede, hvad dette betød, sendte han 1ste Division syd paa. For at skjule dens Afmarsch, angreb

han den 6te Juli vore Forposter paa hele Linjen, men trak sig efter nogle Timers Kamp tilbage.

I Nørrejydland forefaldt der fra nu af og til Vaabenstilstandens Afslutning kun ubetydelige Skjærmydsler ved Forposterne og mellem udsendte Patrouiller. Den sidste Vaabendaad i denne Del af Felttoget skyldtes Freieslebens Korps og var et kjækt lille Overfald, som Ritmester L. Brock med $^1/_2$ Eskadron og 60 Infanterister, under Kaptajn Rist, foretog Natten mellem den 15de og 16de Juli ind i Ryggen paa Fjendens Stilling, idet han, kommende fra Silkeborg over Rye, gik sønden om Mos Sø over et Vadested ved Siden af den afbrudte Fuldbro og tog Feltvagten dersteds, 1 Officer, 2 Underofficerer og 10 Mand, til Fange. Denne lille Affære, hvori Tabet var en død og en saaret, havde til Følge, at Fjenden for Fremtiden betragtede Chausséen for at være saa usikker, at al Forbindelse mellem Horsens og Skanderborg skulde finde Sted ad Aarhus gamle Landevej.

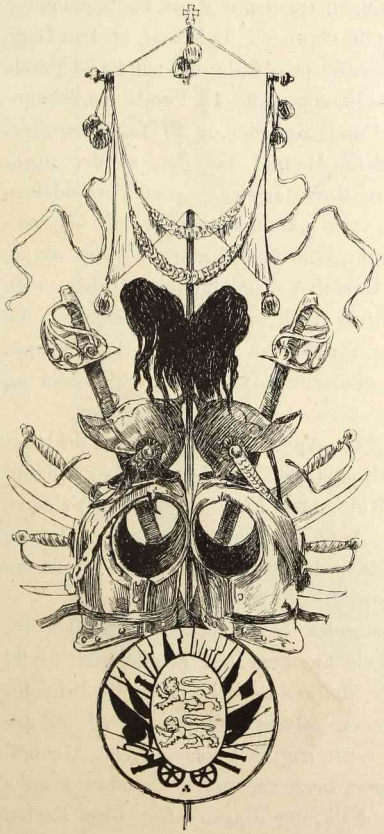

9de Kapitel.

Fredericias Belejring.

»Hist ovre bag de sagte kruste Bølger
et Næt af hvide Røgskyr dølger
Fredericias halvt forfaldne Vold,
det danske Fastlandsriges sidste Skjold.«

Oberstlieutenant Lunding modtog den 8de April i Sønderborg Befaling til at rejse til Fredericia og overtage Pladsen som Kommandant i Fæstningen. „Om jeg gaar derhen for at fremskynde dens Rømning eller for at lede dens Forsvar, véd jeg endnu ikke," skrev han Dagen efter til sin Hustru. „Gud give mig Klarhed i Tanken og Styrke i Overbevisningen, for at jeg kan vælge og gjennemføre det rette," føjede han til, „det er dog til ham, vi maa vende os i al vor Nød. Jeg venter mange og hyppige Breve til Fredericia; de ville give mig den Fred og Mildhed i Sindet, som paa en saadan Post er nødvendig. — Gid det var det rette at forsvare Fredericia, men dér er vist ikke én Kanon paa sin Plads, og Fjenden staar nord for Kristiansfeld."

Man faar strax af dette Brev et Indtryk af, at her vist var valgt den rette Mand

til den vanskelige og anstrængende Stilling som Kommandant i en belejret Fæstning, og Oberstlieutenant Lunding fik ogsaa Lejlighed til at vise, at han fuldt ud var Posten voxen. Han forstod med Jærnhaand at hævde Disciplinen og bringe alle sine undergivne til at opfylde deres Pligt, og dog tabte han aldrig den Fred og Mildhed i Sindet, som var saa nødvendig paa en saadan Plads.

Den nye Kommandant blev, da han den 10de April kom til Fredericia, behagelig overrasket ved at finde Fæstningens Forsvarsevne langt stærkere, end han havde ventet. Hovedvolden var i Stand, saaledes at baade Artilleri og Fodfolk havde deres Skydepladser i Orden. Kastellet var næsten færdigt, og Fæstningsgraven saa godt som overalt ufremkommelig; langs Foden af Volden havde man begyndt at rejse en Række Palisader, og foran Vestsiden var der dannet en Oversvømmelse, som gjorde det vanskeligt at nærme sig Fæstningen fra denne Kant, undtagen netop over Dæmningerne. I Løbet af et Par Dage kom Kanonerne paa Plads, det var 12 84 Punds lette Granatkanoner, 28 12 Punds Kuglekanoner, 64 3 Punds Kanoner og 20 Haandmortérer. En væsentlig Mangel var det, at der ingen bombesikre Rum fandtes, og at Forbindelsen med Fyn ikke var tilbørlig sikret; vel vare Landgangsbroerne ved Fredericia baade øst og syd for Kastellet nogenlunde i Orden, men de paa Strib vare endnu langt tilbage. Til Besætning fandtes en Del Depotkompagnier, men det skortede baade paa Artillerister og Ingeniører.

AW 7386 *

General Lunding.

Den 14de April blev Fæstningen erklæret i Belejringstilstand, og Kommandanten saaledes udrustet med hele den civile og militære Magt i Byen; men der hengik dog endnu nogen Tid, inden Fjenden kom for Voldene. Bülow og Rye førte igjen deres Tropper frem og holdt Tyskerne i Afstand. „Jeg og min Fæstning befinde sig vel. I min Forstue staar den tyske Fane, der vajede fra Taarnet i Kolding," skrev Lunding den 23de April.

Saa kom den 7de Maj. Fra Morgenstunden lød Kanonernes Torden fra Egnen ved Gudsø; hen paa Dagen trak Kampen sig nærmere mod Fæstningen, og ud paa Eftermiddagen aabnedes Portene for at lade Moltkes og Schleppegrells Brigader passere ind. For første Gang stillede Besætningen selv sine Forposter ud, og fra Voldene saas Fjendens Hær i Færd med at sætte sig fast i Omegnen. General Bülow var ikke til Sinds at blive i Fæstningen med sin Styrke; endnu samme Aften drog han til Fyn med en Del af sine Folk, og Dagen efter blev Resten

FREDERICIAS OMEGN.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

overført. Fredericia var saaledes nu henvist til sin egen Garnison, der bestod af 5 Bataillioner Fodfolk foruden Depotkompagnierne, af hvilke der ved den Tid blev dannet en ny Bataillon, 4de Forstærkningsbataillon, medens de øvrige Kompagnier bleve afgivne til Artilleriet og Ingeniørerne; af disse fandtes nemlig kun 550 Mand Fæstningsartillerister og omtrent 220 Mand Ingeniører. Desuden var Batteriet Marcussen og et Espingolbatteri efterladt i Byen tilligemed en lille Afdeling Dragoner. Garnisonens samlede Styrke var c. 7000 Mand.

Omkring Fredericia stod altsaa nu General Bonin med omtrent den dobbelte Styrke. Han havde af den tyske Overgeneral faaet det Hverv at drive de danske tilbage til Fredericia og gjøre sig til Herre i Egnen øst for Elbo Dalen, og det havde han opnaaet; der var nu intet andet tilbage for ham end at holde Fæstningen indesluttet og søge at hindre de danske i at bryde frem paany, altsaa en lignende Opgave som den, der var tilfaldet Rigstropperne i Sundeved; men hverken Bonin eller hans Slesvig-Holstenere havde Lyst til at nøjes med en saadan stilfærdig Krigsførelse. De vilde udføre en Daad, der kunde kaste Glans over dem, og de forandrede derfor paa egen Haand Indeslutningen til et virkeligt Angreb. General Bonin bad General Prittwitz om Tilladelse til at maatte drage en Del af det svære Skyts, der nu stod paa Dybbøl, hen foran Fredericia tilligemed det slesvig-holstenske Kompagni Fæstningsartillerister, som ogsaa anvendtes dér; men han fik fra Overgeneralen et bestemt Afslag, endda med den Tilføjelse, at der ikke havde været nogen Tale derom, og at Overgeneralen heller ikke havde billiget Dannelsen af en Belejringspark foran Fredericia. Slesvig-Holstenerne vare saaledes udelukkende henviste til, hvad de selv formaaede at skaffe tilveje, og et Fæstningskompagni med noget Belejringsskyts blev strax fra Rendsborg sendt nord paa.

Til en egentlig Belejring efter alle Kunstens Regler manglede Slesvig-Holstenerne baade et tilstrækkeligt Antal Ingeniør- og Artilleriofficerer og en tilstrækkelig Belejringspark; men General Bonin vidste, at Fæstningen manglede bombesikre Rum, og at den ikke var provianteret for lang Tid, da man stolede paa den frie Forbindelse med Fyn. Han haabede derfor at bringe Fredericia til at overgive sig, naar hans Batteri hindrede Overfarten over Bæltet, og hans Bomber tændte Byen i Brand. Med dette Formaal for Øje skred han strax, den 8de Maj, til at anlægge en Række Værker foran Vestsiden, samtidig med, at der blev indrettet Hyttelejre, for at Mandskabet kunde holdes samlet i passende Afstand fra Fæstningen.

Paa hver Side af Kolding Vejen, der ad en Dæmning over Oversvømmelsen førte ind til Prinsensport, blev lagt en firkantet Skanse, en saakaldet Redoute, hvis længste, omtrent 70 Fod lange Side vendte ind mod Fæstningen og havde Skydeskaar for et Par svære Kanoner i det 16 Fod tykke Brystværn; den modsatte Side, Struben, blev lukket med Palisader, de to andre, 40 Fod lange Sider

dannedes ligesom Forsiden af en Jordvold. Foran Redouten var en 8 Fod dyb og foroven 20 Fod bred Grav. Mellem Skanserne og paa begge Sider af dem lagdes Løbegrave til Fodfolk. Nord for Vejen blev ligeledes anlagt et Mortérbatteri til to Mortérer, det saakaldte lille Mortérbatteri.

Syd for Kløften, som i nordøstlig Retning fortsætter Oversvømmelsen, blev vest for Egum Vejen anlagt „det store Mortérbatteri" til 4 svære Mortérer, og til Forsvar for dette Batteri blev rejst to Redouter, Nr. 3 nord for og Nr. 4 syd for

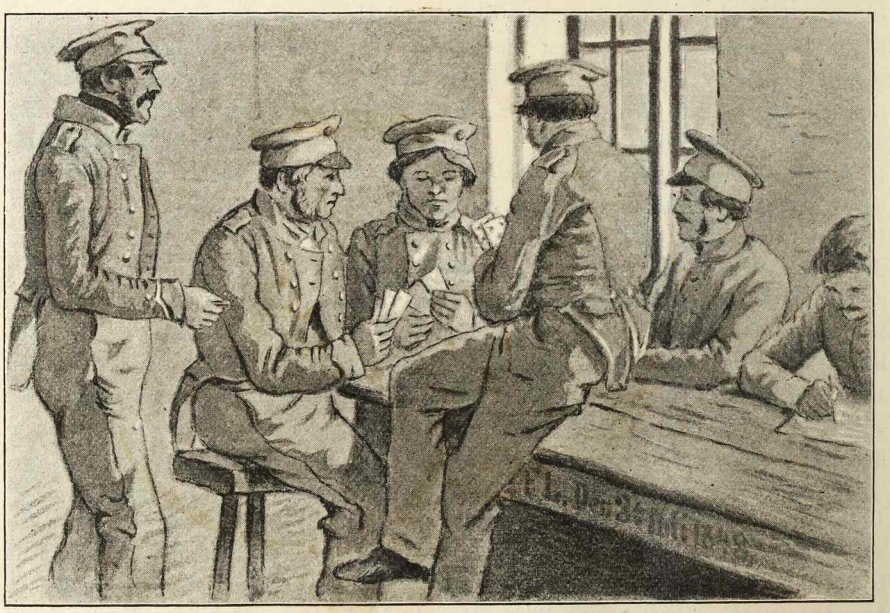

Soldater spille Kort.

Kløften; de saa' ud omtrent som de, der vare byggede ved Kolding Vejen, men Nr. 3 var kun indrettet til at optage 4 Feltkanoner, og Nr. 4 kun bestemt for Fodfolk. Omkring Batteriet og Skanserne blev der lagt Løbegrave. Ved Sandalshus blev bygget et Strandbatteri for at tage Kampen op med vore Kanonbaade.

Den 12te Maj om Aftenen var det slesvig-holstenske Fæstningskompagni kommet og havde medbragt en Del svært Skyts. Belejringsparken blev indrettet ved Hejse Kro, og Værkerne bleve armerede, saaledes at alt var rede til, at Bombardementet kunde begynde den 16de om Morgenen.

TRINITATIS KIRKE I FREDERICIA
UNDER BELEJRINGEN.

Saa længe Slesvig-Holstenerne vare optagne af disse Arbejder, havde de danske i Fæstningen haft det temmelig roligt. Man havde vel fra Volden lagt Mærke til Fjendens Arbejder, men da man af den spredte Maade, hvorpaa de bleve anlagte, mente at turde slutte, at de mere vare beregnede paa at dække Belejrerne mod Udfald, end paa at angribe Fæstningen, havde vort Artilleri indskrænket sig til af og til at sende nogle Skud ud mod Arbejderne, naar de dreve deres Værk for aabenlyst. Et større Udfald, som vi foretoge den 13de Maj ad alle tre Fæstningsporte, bragte ikke synderlig Klarhed over Fjendens Stilling og Hensigter, da det næppe blev ledet med den tilbørlige Kraft. Kun ved Blokhusskansen, som laa ved den vestre Ende af Dæmningen, der skilte Oversvømmelsen fra Stranden, var det kommet til lidt alvorligere Sammenstød. Skansen var anlagt for at hindre Fjenden i at gjennemstikke Dæmningen og derved aflede Oversvømmelsen; men den laa temmelig langt fremme og var meget udsat. Kommandanten tillagde den stor Betydning, men Soldaterne holdt ikke af den, de kaldte den „Lundings Lyst" og ansaa' Vagten dér for en ren Uriaspost. Den 9de Maj om Morgenen begyndte Fjenden at beskyde Blokhuset med Granater; et af de første Skud slog ind i Huset og dræbte en Jæger. Besætningen fandt snart Opholdet i Skansen for hedt og flygtede ind ad Fæstningen til, stadig forfulgt af Fjendens Ild; nær Strandporten traf de Kommandanten i egen Person, han blev frygtelig vred og straffede de skyldige haardt. Fjenden blev dog snart nødsaget til at trække sine Kanoner tilbage, da baade Fæstningen, Batterierne ved Strib og Kanonbaadene aabnede deres Ild mod dem.

Vore Soldater havde allerede vænnet sig til Livet i den belejrede Fæstning og fandt det ret behageligt; ogsaa Byens Borgere syntes, at en Belejring dog ikke var noget saa slemt, som de havde troet. Men den 16de Maj om Morgenen, Klokken henved 3, bleve baade Soldater og Borgere alarmerede ved et vældigt Brag; det var en 168 Punds Bombe, der sprang og væltede en Tobakshytte; den efterfulgtes snart af flere. Fjenden bombarderede Byen. Til henad Klokken 8 vedbleve Bomber og Granater at regne ned. Borgerne fik snart travlt med at redde deres Familier og Indbo og søge ned til Stranden, hvor de ved Kommandantskabets Foranstaltning bleve overførte til Fyn; Soldaterne forlode deres Kvarterer i de mest udsatte Dele af Byen og bivouakerede paa Markerne, eller søgte Dækning tæt under Volden, medens Brandmandskabet fik travlt med at slukke, hvor Fjendens Bomber tændte. I Middagsstunden ophørte Bombardementet i nogen Tid, men hen paa Eftermiddagen begyndte det igjen og blev ved til Aften. Nogen stor Skade voldte det dog ikke; vi bleve overalt Herrer over den udbrydende Ild, og kun to Soldater og nogle enkelte af Byens Borgere bleve saarede. Vore Kanoner beskøde fra Voldene Fjendens Batterier med en jævn Ild.

I de tre følgende Dage fortsattes Bombardementet, om end den sidste Dag med betydelig mindre Kraft. Slesvig-Holstenerne anvendte Brandbomber, og det

lykkedes dem derved at tænde en betydelig Del af den tættest og bedst bebyggede nordvestlige Del af Byen i Brand. Opmuntrede af deres Befalingsmænd, af hvilke Ingeniørlieutenant Bjerregaard fandt Døden, arbejdede baade Brandfolk og Soldater ufortrødent paa at slukke, men det blev snart umuligt, og man maatte indskrænke sig til at søge at begrænse Ilden, ved at nedrive de nærmest liggende Huse.

Mandskabet følte sig først kun lidet opbygget af de idelig springende Bomber og Granater, men man vænner sig jo til alt her i Verden, ogsaa til at blive bombarderet, og snart lærte Soldaterne at følge de farlige Fugle paa deres Flugt, lægge Mærke til, hvor de vilde slaa ned, og i Tide dække sig mod dem. Desuden vare alle Dele af Byen ikke lige meget udsatte, og den største Del af Besætningen blev naturligvis samlet paa de sikreste Steder. Fra den 16de blev hver Aften en Bataillon afløst af en frisk Bataillon fra Fyn, saaledes at Folkene vare 4—5 Dage paa Fyn og derefter lige saa længe i Fæstningen; det hjalp naturligvis paa Kræfterne.

Gade i Fredericia under Bombardementet.

General Bonin indsaa' efter de fire Dages Beskydning, at ad den Vej fik han ikke Bugt med Fæstningen, i det mindste ikke saa længe Forbindelsen med Fyn var fri; han besluttede derfor at sætte al Kraft ind paa at hindre Overfarten over Bæltet, og som Følge heraf maatte Blokhusskansen ved Stranden ødelægges. Den 22de Maj ved Daggry aabnede nogle skjult anlagte Batterier pludselig deres Ild mod Skansen; Besætningen vilde strax forlade den, men den kommanderende Officer, Lieutenant Carl Hansen af 3dje Jægerkorps, stillede sig med dragen Klinge i Blokhusets Dør og truede med at nedhugge enhver, som forlod sin Plads. Først da en Granatstump havde saaret den kjække Fører dødelig, blev Blokhuset forladt og hurtig besat og antændt af Fjenden.

Trods vore Batteriers heftige Ild, begyndte Slesvig-Holstenerne at sætte sig fast ved den vestre Ende af Stranddæmningen, og Oberst Lunding befalede derfor, at der den følgende Nat skulde foretages et Udfald for at ødelægge de paabegyndte Arbejder; men vore Folk havde nu en Gang faaet en overtroisk Skræk for Blokhusskansen. Første Gang vendte Udfaldskommandoet om paa Halvvejen, uden at det var Officererne muligt at drive Folkene længere frem. To senere Udfald samme Nat havde vel noget bedre Held med sig, men da Dagen brød frem,

vare de fjendtlige Arbejder dog kun delvis sløjfede. Derimod havde Slesvig-Holstenerne lidt et uerstatteligt Tab, ved at deres dygtige, højtbegavede Stabschef Delius var bleven dødelig saaret af en Geværkugle under den natlige Fægtning. Delius blev afløst af den preussiske Generalstabskaptajn Blumenthal, den samme, som senere erhvervede sig et saa stort Navn i Krigene mod Østerrig og Frankrig. Foran Fredericia høstede han dog ingen Lavrbær.

I den nærmest paafølgende Tid forefaldt intet af Interesse. Fjenden anlagde nogle Batterier nær Stranden ved Møllebugten, for derfra at beskyde den

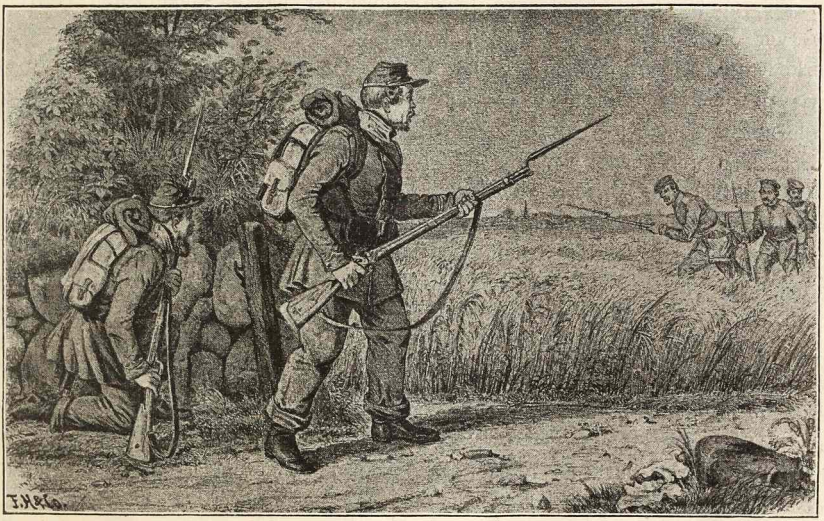

Angreb i Mørke.

sydlige Landingsbro ved Fæstningen og Broerne ved Strib, men saa længe Landgangsbroen ved Fæstningens Østside og Landingsstederne i Baaring Vig ikke kunde naas, var det dog kun halve Forholdsregler. Af og til opstod der en Artillerikamp mellem Kanonerne paa Volden og de fjendtlige Batterier, men Slesvig-Holstenerne maatte spare paa Ammunitionen, da der var langt til Rendsborg, hvorfra den skulde hentes, og Belejringsbatterierne laa for godt skjulte, til at Fæstningens Kanoner kunde tilføje dem noget væsentligt Tab. Først den 3dje Juni kom det igjen til et noget alvorligere Sammenstød. General Bonin havde besluttet at anlægge et Mortérbatteri paa sin venstre Fløj øst for Kløften fra Oversvømmelsen, for derfra over

Byen at bekaste Landgangsbroen ved Østrestrand; vore Forposter langs Nordsiden af Fæstningen skulde derfor om Aftenen kastes tilbage, og for at lette dette, skulde Fredericias Besætning Dagen igjennem trættes ved et Bombardement.

Det var en Søndag, og vore Folk vare samlede til Gudstjeneste paa en aaben Mark, da alle de fjendtlige Batterier omtrent Klokken halv elleve aabnede deres Ild, dels mod Bastionerne, dels mod Kastellet og Landgangsbroerne. Vore Kanoner paa Volden svarede strax, og Artillerikampen varede ved til hen ad Aften. Baade hos os og hos Fjenden bleve nogle Kanoner gjorte utjenstdygtige, men nogen væsentlig Skade led ingen af Parterne. Hen ad Aften meldte vore Forposter ved Nordfronten, at Fjenden samlede sig i Egnen foran, og da Mørket faldt paa, stormede nogle slesvig-holstenske Jægerkompagnier paa én Gang under Hurraraab mod vor Vedetkjæde. Vore Vedetter maatte først vige noget tilbage, men, forstærkede ved hurtig tililende Hjælp, brøde de snart frem paany, ja trængte endogsaa paa enkelte Steder ind i Fjendens Linjer og forstyrrede de Mærker, han havde udsat til sine nye Værker. Ved Daggry var Stillingen igjen omtrent uforandret; men det havde vist sig, at der var saa store Ulæmper forbundne med at bygge de tilsigtede Batterier, at General Bonin lod denne Plan falde. Vort 3dje Jægerkorps mistede i den natlige Kamp den kjække Lieutenant Carl Müller, en tyveaarig Yngling, der som frivillig havde deltaget i det foregaaende Aars Felttog, og nu, næppe helbredet af et Saar fra Kampen i Kolding By, havde ilet med paany at melde sig til Tjeneste. Vi fratog Fjenden to Fanger, de første under Belejringen.

Der hengik nu igjen et længere Tidsrum, der kun afbrødes af enkelte Artillerikampe. Af og til kastede Fjenden nogle Bomber ind i Byen for at holde Besætningen i Aande, men om noget egenligt Bombardement var der ikke mere Tale. Dog voldte denne spredte Skydning ogsaa Tab. Den kjække Lieutenant Glud af Artilleriet, ham vi kjende fra Kampen foran det hvide Hus i Bustrup under Slesvig-Slaget, blev ynkelig lemlæstet af en springende Bombe, medens han hvilede i sit Kvartér. Artillerilieutenant Dorn blev dødelig saaret paa sin Post ved sine Kanoner paa Oldenborgs Bastion, og Lieutenant Hastrup af 8de Bataillon blev dræbt i Byen af en Granatstump. En dansk Kanonkugle bortrev en af Slesvig-Holstenernes Brigadechefer, Oberst St. Paul.

Slesvig-Holstenerne begyndte at blive trætte af Stillingen omkring Fredericia, Arbejdet var strængt, og intet blev udrettet. General Bonin besluttede da, for at se at faa en Ende paa Belejringen, at udvide sine Stillinger og bygge Batterier ogsaa nord for Fæstningen ved Bæltet for at kunne bestryge den østlige Landgangsbro. Han var ikke blind for det farlige i at sprede sig over saa stor en Strækning, men han haabede, naar al Adgang til Fæstningen var spærret af hans Batteri, at være ethvert Udfald af Garnisonen voxen. Den nye Skansegruppe skulde ligge ved Stranden, omtrent 2000 Alen fra Fæstningen, og den skulde bestaa

af 2 Batterier, bestemte til svært Skyts, og til deres Forsvar to lukkede Redouter for Fodfolk samt en Del Løbegrave. 1ste Brigade skulde henlægges i Egnen mellem Fæstningen og Rands Fjord, saaledes at 1 Bataillon stod paa Forpost og i en Hyttelejr paa Exercérpladsen, 2 laa i en Hyttelejr ved Kirstinebjærg og 2 i Landsbyerne længere tilbage. Det regnfulde Vejr sinkede dog Hyttebygningen saa meget, at Brigaden først den 26de Juni kunde indtage sin nye Stilling. Den 2den slesvig-holstenske Brigade skulde forsvare Skanserne og Batterierne ved Egum og Kolding Vejen, og Avantgarden dække mod Landgang fra Fyn og bevogte de sydlige Batterier.

Det var imidlertid ikke undgaaet General Bonins Opmærksomhed, at der herskede mere end sædvanligt Røre hos de danske. Han havde faaet Efterretning om, at en større Transportflaade var afgaaet fra Als nord paa, og at et stort Antal Skibe vare afsejlede fra Bogense Red. Han anede, at Slaget maaske skulde rettes mod ham, men han troede sig stærk nok til at optage Kampen, naar alle hans Skanser og Batterier vare færdige, og derpaa satte han al Kraft ind. Den 27de Juni begyndte Slesvig-Holstenerne at anlægge to Strandbatterier paa Exercérpladsen for at holde Kanonbaadene i Afstand, og samme Dags Aften bleve Værkerne mod Fætningen afstukne.

Den 30te Juni opdagede vore Kanonbaade fra Søen, at Fjenden havde begyndt at bygge et stort Batteri nær Stranden, og at der alt var opstillet Skansekurve til 2 Skydeskaar mod Broen ved Østrestrand. Saa snart Oberst Lunding fik denne Melding, var han intet Øjeblik i Tvivl om, hvad der var at gjøre. Slesvig-Holstenernes nye Batterier maatte ikke blive færdige, inden det store Udfald skete. Chefen for 2den Forstærkningsbataillon, Oberstlieutenant Irminger, fik derfor Befaling til at bryde frem med 6 Kompagnier, nogle Dragoner og et Ingeniørkommando for at forjage Fjenden og ødelægge hans Arbejder.

Udfaldet skete Klokken lidt over tre om Eftermiddagen ad Kongens Port. Broen var dækket med Halm, for at Lyden af de fremrykkende Afdelinger ikke skulde forraade deres Nærmelse. Det lykkedes ogsaa ubemærket at komme Fjendens Poster nær paa 8 til 900 Alen, og derefter ved et raskt Angreb at kaste dem tilbage, saaledes at Arbejdskommandoerne kunde tage fat paa Sløjfningen. Skjønt Fjendens Kugler peb Arbejderne om Ørerne, bleve de paabegyndte Jordvolde hurtig jævnede. Skansekurve og Faskiner bleve ad Skrænten rullede ned til Stranden og dér samlede i Bunker og tændte i Brand. Da Udfaldets Hensigt var naaet, gik vore Tropper igjen tilbage, medførende en Del Skansekurve og Arbejdsredskaber. Det hele havde kun taget en Times Tid, men havde sinket Fjenden flere Dage. Desværre kostede det os 7 døde, blandt hvilke Ingeniørlieutenant Holm, der under hele Belejringen havde vist stor Iver og Ufortrødenhed.

Slesvig-Holstenerne toge strax igjen fat paa deres Arbejde. I de nærmeste Dage derefter fik de rejst Redoute 5, den senere saa berømte Trælle-Skanse. Begge

Batterierne og den bag ved liggende Redoute 6 bleve ogsaa færdige tilligemed de omliggende Løbegrave, men af Armeringen var den 5te Juli om Aftenen kun 1 24 Punds Skibskanon, tagen fra „Gefion", paa sin Plads i det ene Batteri; i det andet henstod 1 168 Punds Mortér paa en Transportvogn. Det øvrige Skyts var endnu ikke kommet, takket være det saa betimeligt udførte Angreb den 30te Juni.

Med stigende Utaalmodighed havde Oberst Lunding sét, hvorledes Fjenden stadig styrkede sine Stillinger foran Fæstningen. Allerede kort efter Fægtningen den 3dje Juni, da Slesvig-Holstenerne gjorde det første Forsøg paa at sætte sig fast nord for Fredericia, havde han i en længere Skrivelse til General Bülow udviklet Nødvendigheden af, at Fæstningen blev befriet, men Tiden var den Gang ikke endnu moden dertil. Rigstropperne maatte først drage længere op i Jydland, og Als' Befæstning være saa vidt fremskreden, at der kunde drages Tropper fra Øen.

Mellem Krigsministeren og Overgeneralen herskede der stadig nogen Uoverensstemmelse om, hvorledes Krigen skulde føres. Krigsministeren sværmede for Landgangsforetagender og foreslog saadanne udførte paa forskjellige Steder, men General Bülow holdt fast ved sin Plan om at samle alle de Tropper, vi havde til Raadighed, i Fredericia og saa bryde frem derfra til et natligt Angreb mod Fjendens Værker. Efter en Del Forhandlinger lykkedes det General Bülow midt i Juni at faa frie Hænder til at udføre Angrebet, naar og hvorledes han fandt det raadeligt, og dermed var i Hovedsagen Slagplanen afgjort. Den 20de Juni fik de Meza Befaling til at lade 6te Brigade og Halvbatteriet Jonquières overføre til Fyn; den 26de udgik en lignende Ordre til Rye, og ved Maanedens Udgang stode saaledes de fire til Udfaldet bestemte Brigader, Schleppegrells, Moltkes, Ryes og Ræders, samlede i det nordvestlige Fyn. Med Ræders Brigade fulgte General de Meza, der personlig ønskede at tage Del i Udfaldet. Befalingen paa Als blev midlertidig overdragen til Oberst Krabbe.

Efter en Samtale den 1ste Juli med Oberst Lunding bestemte General Bülow, at Udfaldet skulde finde Sted Natten mellem den 4de og 5te Juli; Tropperne skulde overføres til Fæstningen den 3dje og 4de ved Nattetid. Den næste Dag havde Overgeneralen en Sammenkomst med Generalerne Rye og de Meza, og man enedes her foreløbig om, at de Meza skulde forsøge en Landgang ved Snoghøj, samtidig med, at den øvrige Hær brød ud fra Fæstningen. Den endelige Bestemmelse blev dog først tagen i et Krigsraad den 4de, til hvilket Generalerne Moltke, Schleppegrell, Rye og de Meza, Obersterne Juel, Fibiger, Schlegel og Philip Ræder samt Kommandør Garde vare tilsagte, og til hvilket de tre Stabschefer, Major Wørishøffer, Kaptajnerne Neergaard og Beck senere bleve kaldte. Krigsraadet holdtes i Hovedkvarteret, som var i Veilby Præstegaard. General Schleppegrell udtalte sig her meget bestemt mod en Landgang, da Transportmidlerne vare utilstrækkelige, og man maatte være forberedt paa at møde stærk Modstand

ved Kysten; de andre traadte over til hans Anskuelse, og det blev besluttet, at hele Hæren skulde samlet bryde frem fra Fredericia. Paa Grund af, at Marschordren ikke i rette Tid var kommen nogle af Brigaderne i Hænde, blev Angrebet udsat; det blev foreslaaet at fastsætte Tiden til Klokken 5 om Eftermiddagen, men efter Forslag af Major Wørishøffer enedes man om, at Natten var den bedste Tid, og det blev bestemt, at Udfaldet skulde finde Sted den 6te Juli, Klokken 1 om Natten.

Tropperne marscherede afdelingsvis til Baaringvig og bleve dér indskibede i Transportbaade, for af Dampskibe at slæbes til Fredericia. Fjenden var bleven opmærksom paa den livlige Færdsel og sendte sine Bomber ud over Søen. Stille sade Soldaterne tæt pakkede i Baadene med Geværerne i Hænderne og fulgte med Øjnene Bomberne paa deres lysende Bane i Nattens Mørke; bleve Baadene ramte, vare de alle fortabte. Men Overfarten skete uden Uheld, og ved Midnatstid stod hele Hæren samlet i den nordøstlige Del af Byen. Den sidste Baad bragte Overgeneralen og hans Stab. Lidt over Midnat rede Brigadecheferne til deres Afdelinger; de talte Folkene kraftig til, mindede dem om, at det var de mensvorne Oprørere, de havde for sig, at nu var Tiden kommen til at holde Afregning med dem og bad dem uforsagt gaa rask paa, bruge Bajonetten og søge at kaste Fjenden i første Anløb. Fortrøstningsfulde saa' Soldaterne paa de afholdte, prøvede Førere, der allerede havde vundet deres Tillid i saa mangen Dyst, og gjennem hele den henved 20,000 Mand stærke Skare gik en kraftig Følelse af, at nu gjaldt det at hævde Danmarks Ære og Ret, og derfor maatte ingen vige.

General Bonins Underførere havde forgjæves advaret ham mod den truende Fare. Endnu den 5te Juli om Aftenen gik Føreren for 1ste Brigade, Major Stückradt, til ham og sagde: „General, de danske angribe os i Nat, saml Hæren, eller drag i det mindste Avantgarden her hen, ellers ere vi fortabte.“ Men Bonin vilde intet høre, han stolede paa sine stærke Skanser og tapre Soldater og mente desuden at maatte være rede til at møde en Landgang ved Snoghøj; derfor skulde hans Folk blive, hvor de vare, 1ste Brigade nord for Fæstningen, 2den nordvest for den, og Avantgarden nær Stranden ved Møllebugten; forsøgte de danske et Udfald, skulde Tropperne forsvare Løbegravene energisk og søge at kaste Fjenden tilbage med Bajonetten. Ogsaa blandt Slesvig-Holstenerne lød Parolen saaledes paa ikke at vige, saa det var let at forudse, at Kampen maatte blive haard.

Det var en smuk, stille Sommernat, Fuldmaanen skinnede klart fra den dybe, mørkeblaa Himmel, en svag Luftning blæste fra Nord, men formaaede ikke at sprede den lette Taage, der laa over Enge og Marker. Hele Naturen aandede Fred og Stilhed.

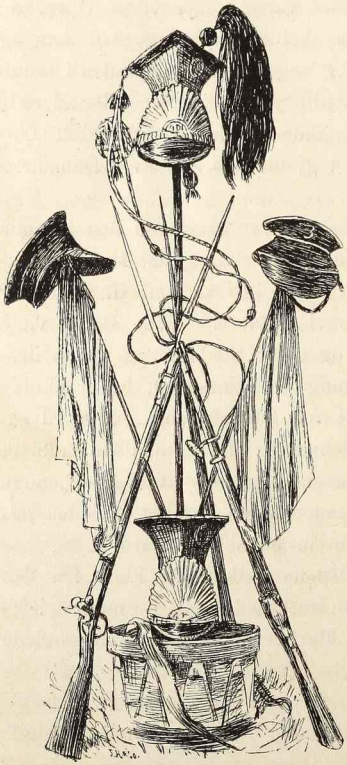

10de Kapitel.

Fredericia-Slaget.

Rundt om paa grønne Vænge
Blodstrømme flød;
frem gik de danske Drenge
til Sejr og Død,
og den Gang Solen sendte
sit Blink fra Sky,
Fjenderne Ryggen vendte
og maatte fly.

Ved Midnatstid traadte de danske Soldater lydløst under Vaaben i Fredericias Fæstning og ordnede sig til Udfaldet. Bataillonerne stode i lange, tynde Kolonner for at kunne komme igjennem de snævre Udgange; først naar disse vare passerede, kunde Styrken udvikle sig og gaa over til Angreb. De Meza havde stillet 1ste og 2den lette Bataillon forrest, 1ste ved Kongens Port, 2den ved Udfaldsporten; Rye havde 1ste Reserve-Jægerkorps i Spidsen nede ved Stranden. Paa Slaget 1 aabnedes Portene, og hurtig og stille bevægede Afdelingerne sig frem over de halmbelagte Broer. 1ste lette Bataillon havde den korteste og bedste Vej og vandt

derfor først aaben Mark; ét Kompagni stillede sig paa Trælle Vejen, ét øst for denne og to vest for. Skytterne sendtes ud, og hele Bataillonen stormede derefter frem. Angrebet var rettet mod Mellemrummet mellem Skanserne ved Egum Vejen og dem, der vare nærmere Stranden. Bataillonen stødte derfor ikke paa nogen stærk Modstand; de fjendtlige Vedetter af 5te slesvig-holstenske Bataillon bleve snart naaede, og 1ste lette havde kun været faa Minuter uden for Fæstningen, da den kunde sende Fanger ind. Snart afbrødes Nattens Stilhed af Geværildens Knitren, først enkelte Skud, saa Salver og Skydning over hele Linjen. Under Hurraraab drev vore Folk Slesvig-Holstenerne foran sig, og først henved 600 Alen nord for Linjen mellem Fjendens Værker tvang den voxende Modstand 1ste Bataillon til at gjøre Holdt. I Mørket saas da i højre Flanke nær Trælle-Skansen en fjendtlig Kolonne, hvis Størrelse man ikke kunde bedømme, og hverken til højre eller venstre havde Bataillonen nogen Forbindelse med vore andre Tropper, der ikke havde kunnet naa saa hurtig frem.

Fjenden var kaldet til Vaaben. Hele Egnen gjenlød snart af hans Alarmsignaler. Den 2den slesvig-holstenske Bataillon, der stod nærmest Stranden, besatte strax Trælle-Skansen og de omliggende Værker med to Kompagnier, medens de to andre, der vare noget længere tilbage, ilede frem til Undsætning; det ene af dem var dét, som ved at true vor 1ste Bataillon i Flanken tvang den til at standse. Snart rasede Kampen over hele den omtrent en halv Mil lange Strækning fra Egum Vejen til Lille Bælt. Rye angreb Trælle-Skansen, de Meza Skanserne ved Egum Vejen; den lange Strækning mellem disse to Steder dækkede 1ste Bataillon, og dens heltemodige Udholdenhed mod alle Fjendens Forsøg paa at bryde dens Linjer bidrog væsentlig til Sejren. Slesvig-Holstenerne angrebe den med Infanteri, kørte Kanoner op mod den, overdængede den med Kardætsker og lode Rytteri hugge ind paa den; men Bataillonen stod fast og hævdede, hjulpen af et Kompagni af 1ste Forstærknings-Jægerkorps sin Plads. Lieutenanterne Tronier, Ravn, Møller-Holst, Møller og Schau samt Svenskeren Duse fik her deres Banesaar, og tre andre Officerer bleve saarede, Slaget opløstes saaledes i to næsten uafhængige Kampe: Ryes mod Trælle-Skansen og den 1ste slesvig-holstenske Brigade; de Mezas mod Skanserne paa Egum Vejen og Fjendens 2den Brigade. Vi ville følge disse Kampe hver for sig under den frem og tilbage bølgende Strid, indtil Danebrog vajede fra alle Fjendens Værker. Vi begynde fra venstre Fløj med de Mezas Brigade, hvis forreste Bataillon saa kjækt havde aabnet Slaget.

2den lette Bataillon var rykket ud samtidig med 1ste, men da den ikke havde saa bekvem en Vej, naaede den ikke saa hurtig frem, og inden Bataillonen var ordnet til Strid, lød allerede Kammeraternes Skud og Hurraraab foran. Rask gik det frem for at naa den foran kæmpende Linje. Fjendens Feltvagter, som nu

vare alarmerede, modtog Bataillonen med en levende Ild; men uden at standse for at besvare denne, stormede 2den lette frem. Dens yderste venstre Kompagni, under C. F. Schøning, kom mod Løbegravene, men tog disse i første Anløb og tvang Forsvarerne til at strække Gevær. Kompagniet, der var stødt paa en fjendtlig Reserve, maatte snart sende alle sine Folk frem i første Linje og vandt dog kun smaat frem, medens de tre andre Kompagnier svingede ud i nordvestlig Retning, og, arbejdende sig frem gjennem det høje, vaade Korn, søgte at naa Kløften, der danner Fortsættelsen af Oversvømmelsen.

2den lette var saaledes kommen i Lag med de østlige af Løbegravene. At gaa lige paa Skanserne og tage dem blev overladt til 2det Jægerkorps.

Korpset var fulgt saa hurtig som mulig efter 2den lette Bataillon og rykkede, saa snart det var ordnet, frem i Mørket i den ukjendte Egn for at naa sin Plads paa venstre Fløj i første Linje. Fjendens Skanser ved Kolding Vejen sendte Granater og Kardætsker ind i Flanken paa vore Jægere, og forfra modtoges de af en voldsom Ild fra Skanser og Løbegrave; men fremad gik det, — det var Jægerne fra Oversø, de lode sig ikke standse. Et Kompagni blev i Mørket trængt ud mellem 2den Bataillon; de tre andre gik lige mod de fjendtlige Forskansninger.

Det var den 5te slesvig-holstenske Bataillon, der stod her, under en tapper og prøvet Chef, Major Matzdorf, en Mand, som i Krigen 1812—15 havde deltaget i 30 Slag og Træfninger. Han kastede det ene af sine Reservekompagnier ind i Skansen og førte det andet øst om denne frem til et Modangreb mod de danske; snart kom han her i en heftig Skydefægtning paa nært Hold med Kompagniet Schøning og Dele af 2det Jægerkorps. Det lykkedes i nogen Tid at standse de danskes Fremrykning paa dette Punkt, men da den øvrige Del af 2den Bataillon vedblev at rykke frem og snart truede Tyskerne i Flanke og Ryg, maatte de i Uorden vige tilbage over Kløften. Samtidig stormede Kompagnier af 2det Jægerkorps først Mortérbatteriet og siden den lukkede Skanse. Fjenden gjorde haardnakket Modstand, og hans Ild ryddede op i Jægernes Rækker, men den standsede dem ikke. Opmuntrede af de kjække Kaptajner Scharffenberg og Wolle, sprang Folkene rask ned i Graven og bestege Brystværnet. Lieutenanterne Sehested og Rosenstand-Goiske faldt, Scharffenberg og Lieutenanterne Borch og Falbe bleve saarede, og med dem laa over hundrede Jægere saarede og døde foran Skansen; men den blev taget uden Vaklen i første Stormløb, og dens Besætning, 2 Officerer, 95 Underofficerer og Menige, maatte give sig til Fange; i Mortérbatteriet toges nogle og tyve Mand. Ingeniørerne, som fulgte efter Stormkolonnen, gave sig strax i Lag med at sløjfe Værkerne. Scharffenbergs Kompagni, som havde lidt mest, førte Fangerne tilbage, den øvrige Del af Korpset stormede videre over Kløften frem mod Skansen paa dens vestre Side.

De vigende Slesvig-Holstenere bleve optagne af det 4de Jægerkorps og to Kanoner, men de formaaede ikke at standse vor 2den lette Bataillon, der nu havde overskredet Kløften og stadig trængte Fjenden tilbage mod Vest, under en hidsig Skydefægtning, som kostede Kaptajn Emil Fugl Livet.

Det fjendtlige Jægerkorps' Chef, Major Schmidt, kastede sig da med omtrent 60 Jægere og Infanterister ind i den sidste af Skanserne ved Egum Vejen for at værge den til det yderste. Kaptajn Schøning, af hvis 4 Lieutenanter de tre bleve saarede, førte omtrent Halvdelen af sit Kompagni mod Skansen, sprang ned i Graven og klatrede, fulgt af sin Fanebærer, Jens Hansen Æskebjerg, op ad Brystværnet og plantede Fanen paa Kronen, men hans Styrke var for ringe til at vove en Storm, og uagtet snart en Del Jægere af 2det Korps sluttede sig til, blev dog Skansens Forsvar ledet med saa megen Ro og Koldblodighed, at en Storm var vanskelig. Den unge Jægerlieutenant, Frantz Petersen, sprang, fulgt af nogle Menige, op paa Brystværnet; men han sank strax, gjennemboret af Fjendens Kugler, tilbage i Graven. De danske og Slesvig-Holstenerne laa hver paa sin Side af Brystværnet og kastede Jord og Stene paa hinanden, men ingen vilde forlade sin Dækning. Den tapre Kaptajn Wolle fik Armen knust af en Kugle, medens han ordnede sit Kompagni foran Skansen, og maatte bæres bort. Korpsets Chef, Oberstlieutenant Branner, var alt forinden som saaret bragt ind i Fæstningen.

KN 10444

Kaptajn Scharffenberg.
(Billede fra en senere Tid.)

Men inden det lykkedes de danske at ordne sig til en Storm paa Skansen, fik Fjenden en Hjælp, der for en kort Tid forandrede Kampens Gang. Den slesvig-holstenske Overgeneral Bonin var tilligemed Oberst Zastrow indtruffen paa Kampladsen, og omtrent samtidig med dem indtraf den 6te Bataillon og 6 Kanoner; fra 7de Bataillon, som havde besat Skanserne ved Kolding Vejen, blev et Kompagni sendt langs Randen af Oversvømmelsen frem mod vor venstre Flanke, og den 8de Bataillon nærmede sig nord fra. Bonin og Zastrow besluttede da at gaa over til Angreb for at fravriste de danske Sejren og kaste dem tilbage mod Fæstningen. De 6 Kanoner kjørte op nær de to, der alt vare fremme, og overdængede 2den lette Bataillon med Kardætsker; Batterierne ved Kolding Vejen sendte fra deres

svære Kanoner Skud paa Skud ind i vore Rækker, og 6te Bataillon, omkring hvilken 4de Jægerkorps og Levningerne af 5te Bataillon samlede sig, rykkede frem til Angreb. Det blev de to tapre danske Batailloner, som hidindtil havde kæmpet alene her, for meget; de vaklede og veg tilbage til Kløften, ned ad denne og op ad den modsatte Skraaning. Slesvig-Holstenernes Mod steg; snart naaede de frem til Skansen og befriede Major Schmidt og hans lille Skare. De danske, der vare i Graven

Foran en fjendtlig Skanse.

foran, og som ikke hurtig nok sluttede sig til de vigende Kammerater, bleve fangne, og af dem erfór General Bonin først, at det virkelig var den danske Hærs Hovedstyrke, han havde mod sig. Dog opgav han derfor ikke Haabet om at sejre. Han vidste jo, at de danske Tropper alle maatte gjennem de faa og snævre Udgange fra Fæstningen for at naa aaben Mark, og han haabede at kaste den Styrke, der alt var kommen ud, tilbage, og ved at rette en voldsom Ild mod Udgangen hindre dem, der endnu vare i Fæstningen, i at bryde frem. Foreløbig tegnede jo alt ret godt. 2den lette Bataillon og 2det Jægerkorps veg stadig hurtigere og mere i

VALPLADSEN VED FREDERICIA.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Uorden for de fremstormende Slesvig-Holstenere; de danske maatte afbryde Sløjfningsarbejderne ved de alt tagne Værker, og Bonin haabede snart igjen at faa dem i sin Magt.

General de Meza holdt paa dette Tidspunkt ved 1ste lette Bataillon for at opmuntre Soldaterne til at holde ud; han frygtede, det skulde lykkes Fjenden at bryde vor Linjes Midte, og han havde derfor ladet Batteriet Wegener kjøre op mod de fjendtlige Kanoner, der beskøde vor Kjæde, og havde ligeledes

Tyskernes Modangreb.

trukket begge sine Batailloner i 2den Linje hen bag 1ste lette. Bag vore to Batailloner, der havde kæmpet ved Egum Vejen, stod saaledes ingen Reserver. General Bonin besluttede at sætte alt paa ét Kort for at forfølge sit Held. 8de Bataillon, 2den slesvig-holstenske Brigades sidste Reserve, blev sendt frem mod Mellemrummet mellem vor 1ste og 2den Bataillon; en Eskadron Dragoner skulde samtidig hugge ind til venstre af den, og et 12 Punds Batteri kjørte op ved Siden af de andre Kanoner, saaledes at Artilleriilden blev fordoblet.

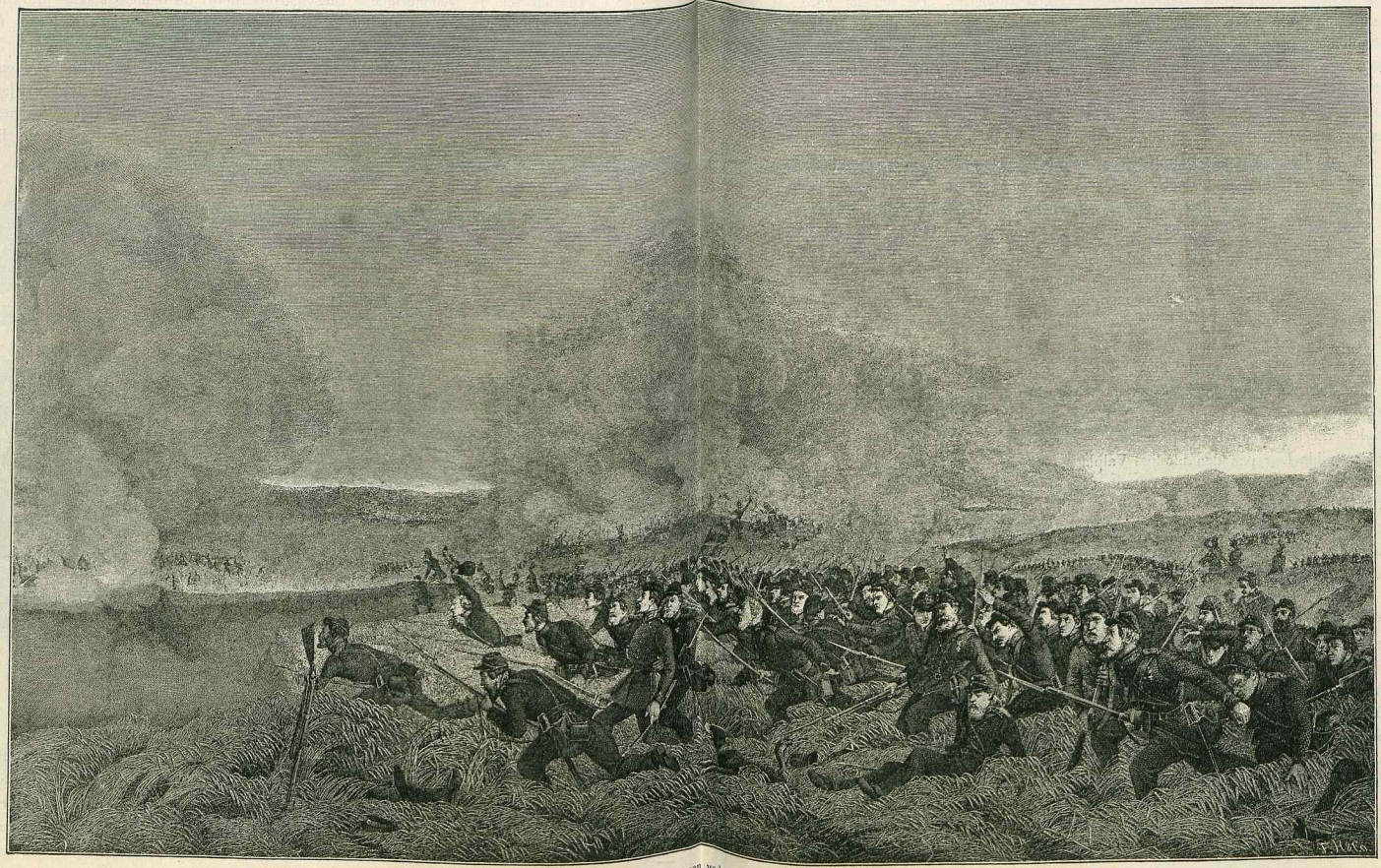

Stormen paa Skansen ved Egum Vejen.

Men kun kort smilede Lykken til Slesvig-Holstenerne. De danske vare komne langt hurtigere ud af Fæstningen, end Bonin havde troet, og da de Mezas to Fløjbatailloner havde udtømt deres Kraft og i Uorden vege for Fjendens overlegne Modangreb, stod Schleppegrells Brigade ordnet opstillet, rede til at bryde frem.

Schleppegrell var strax efter de Meza rykket ud af Kongens Port og Udfaldsporten og havde ordnet sine Folk med 3dje Bataillon, 2 Kompagnier af 2den Forstærknings-Bataillon, 3dje Jægerkorps og Batteriet Jessen i første Linje, 5te Bataillon og 1ste Forstærknings-Bataillon i anden Linje. De fynske Jægere rykkede nu rask frem, optoge de slagne Rester af 2det Jægerkorps og kastede i Forbindelse med 3dje Bataillon de fremilende slesvig-holstenske Skyttekjæder tilbage over Kløften, samtidig med, at Batteriet Jessen kørte op og besvarede Fjendens Ild. Jessen havde rigtignok kun 8 Kanoner mod 16, men dertil var han jo vant. Under den voldsomme Artilleriild trængte vore Folk igjen ned i Kløften og begyndte at storme op ad dens vestlige Skraaning, men her modtoges de af en saadan Hagel af Gevær- og Kanonkugler, at de for denne Gang maatte opgive Forsøget med Tabet af Lieutenant Flor og mange andre brave Mænd. Schleppegrell vilde dog ikke lade sig standse og ordnede hurtig sine Afdelinger til et nyt Angreb. Da tav paa én Gang de fjendtlige Kanoner og begyndte ilsomt at protse paa for at kjøre bort.

Solen var staaet op bag Fredericias Volde og kastede sit fulde, straalende Lys over den vilde Leg paa den blodige Valplads. General Bonin kunde nu overse Slagets Gang. Han saa' sin 8de Bataillon vige for vor 3dje Forstærknings-Bataillon, som de Meza havde sendt frem imod den; han saa' sine Ryttere i Tilbagegang, efter at de forgjæves havde søgt at bryde 1ste Bataillons Rækker, og jo længere han lod Blikket følge Slagmarken mod Øst hen ad Bæltet til, desto tydeligere saa' han, at hans 1ste Brigade, der havde kæmpet her, var slagen og opreven, i fuld Tilbagegang, forfulgt af de sejrende danske. Da indsaa' General Bonin, at Slaget var tabt, og at det nu kun gjaldt om at redde Stumperne. Han gav Oberst Zastrow Befaling til at afbryde Kampen ved Kløften og gaa tilbage mod Stovstrup, hvor Avantgarden, der hidindtil havde bevogtet de vestlige Udgange fra Fæstningen, var sendt hen for at optage den øvrige Del af den slagne Hær.

Da Schleppegrell anden Gang stormede frem over Kløften, var Fjenden saaledes allerede i fuld Tilbagegang. Kanonerne joge af Sted, og Fodfolket fulgte ilsomt efter i uordnede Hobe. De raske fynske Jægere naaede dog hurtig nok frem til at fratage Fjenden én af hans Kanoner, inden den fik protset paa. Den sidste af Skanserne ved Egum-Vejen faldt nu uden Modstand i vore Hænder, og Schleppegrell beredte sig til at forfølge den flygtende Fjende. Men forinden vi skildre dette Sejerstog, maa vi endnu en Gang tilbage til Kampen i Nattens Mørke for at følge Ryes Brigade i Slaget.

Rye skulde rykke frem mod Nord og søge at naa op til Rands Fjordens Bredder for at hindre Fjenden i at undvige ad Vadestedet ved Egeskov eller drage Forstærkning til sig fra Egnen nord for Fjorden. Men hans Vej kom saaledes til at føre lige mod Slesvig-Holstenernes stærkeste Værk, Trælle-Skansen, og de Løbegrave og Batterier, som i en Længde af omtrent 1000 Alen strakte sig derfra til Skrænterne mod Stranden. I den danske Angrebsplan havde man lagt for ringe Vægt paa den Modstand, disse Værker kunde yde, naar de bleve tappert forsvarede, og Ryes Brigade fik derved en haard Kamp at bestaa, en Kamp, som blev endnu vanskeligere derved, at Mørket gjorde Ledelsen næsten umulig.

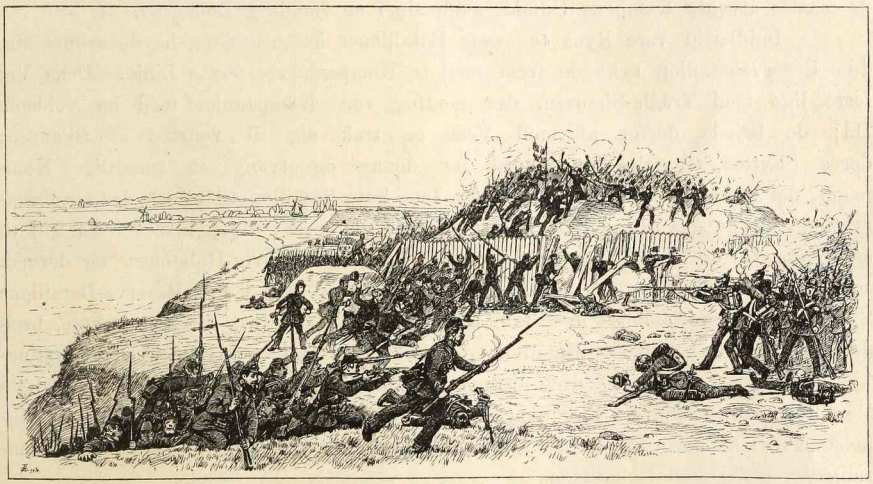

Storm paa en Skanse.

Saa snart 1ste Reserve-Jægerkorps havde passeret Graven ad Vejen langs Stranden, steg den op ad de stejle Skrænter og ordnede sig til Kamp. Kun én Deling vedblev at gaa frem mod Nord langs Stranden. Med tre Kompagnier i forreste Linje — et tæt vest for Vejen til Exercérpladsen, de to andre derfra ud til Skrænterne mod Søen, og ét bag ved som Reserve —, stormede Korpset frem mod Løbegravene, der vare besatte af Mandskab af 2den slesvig-holstenske Bataillon. Trods Fjendens voldsomme Ild toges Løbegravene i første Anløb; Slesvig-Holstenerne gik tilbage til en bagved liggende 2den Linje og bleve her forstærkede ved en Del Mandskab af forskjellige Afdelinger, der havde været paa Skanse-

arbejde; men Major Bonez, Chefen for 1ste Reserve-Jægerkorps, lod sit Reservekompagni rykke frem i første Linje og kastede ved et nyt Angreb ogsaa Fjenden ud af denne Stilling. De kjække Lieutenanter Eichmüller og Hyrup betalte med deres eget og mange tapre Kammeraters Liv den vundne Stilling. Alle Værkerne mellem Vejen til Exercérpladsen og Stranden vare nu i vore Hænder, og en Del af vore Jægere dreve, under Kaptajn Løvenfeldt, den vigende Fjende foran sig til hen paa Exercérpladsen, hvor Slesvig-Holstenerne fik Understøttelse og Kampen derfor igjen blev staaende i nogen Tid. Den øvrige Del af Korpset rettede fra Diget langs Vejen sin Ild mod Trælle-Skansen og Værkerne dér omkring. Kaptajn Hein forsøgte at trænge frem i Ryggen paa Fjenden, men Angrebet blev saa kraftig imødegaaet, at Kaptajnen selv faldt saaret i Fjendens Hænder med nogle af sine Folk; de maatte afvente Kampens Udfald, siddende i en fjendtlig Løbegrav.

Imidlertid vare Ryes to næste Bataillonер komne ud og havde ordnet sig. 4de Reservebataillon rykkede frem med to Kompagnier i første Linje. Dens Vej førte lige mod Trælle-Skansen, der modtog vore Kompagnier med en voldsom Ild; de bøjede derfor af mod Vest og trak sig til venstre af Skansen; deres Skytter trængte frem nord for denne og tvang et fjendtligt Kompagni, det samme, som havde bragt vor 1ste lette Bataillon til at standse sin Fremrykning, til at gaa tilbage til Exercérpladsen, hvor det netop kom i rette Tid til at optage de for Kaptajn Løvenfeldts Jægere vigende Slesvig-Holstenere og derved, som vi have sét, standse de danskes Fremrykning her. 4de Reserve-Bataillons Skytter fik nu Forbindelse med 1ste lette Bataillon, men just som dette skete, brød den 1ste slesvig-holstenske Bataillon, der havde staaet i en Hyttelejr ved Kirstinebjærg, frem mod dem og drev dem igjen tilbage bag Skansen. Vor 1ste lette Bataillon maatte bøje sin Fløj noget tilbage for ikke at blive omgaaet. To slesvig-holstenske Kanoner, der havde fulgt den fremadgaaende Bevægelse, aabnede samtidig deres Ild mod Bataillonen.

9de Bataillon var brudt frem samtidig med 4de Reserve-Bataillon. To Kompagnier fulgte Vejen langs Strandkanten for at gaa mod Trælleskov efter den foran værende Jægerdeling; de to andre Kompagnier ilede frem til Hjælp for Reserve-Jægerne, der kæmpede langs Vejen til Exercérpladsen. Mortérbatteriet øst for Skansen og de nærmest derom liggende Løbegrave bleve stormede, og sammen med Reserve-Jægerne søgte en Del af 9de Bataillons Mandskab at arbejde sig frem mod selve Trælle-Skansen og de nærmest liggende Værker, medens en anden Del gik videre mod Nord, til de paa Exercérpladsen traf sammen med Kaptajn Løvenfeldts Skarer og i Forening med dem bragte Fjenden til at vige.

Rye selv holdt mellem de to Kompagnier af 4de Reserve-Bataillon, der endnu ikke vare sendte frem. Da han mærkede, hvilken stærk Hindring, han havde truffet i Trælle-Skansen, og da han saa' sine Skytter vige for Slesvig-Holstenernes

Modangreb, begyndte han at frygte, at det skulde lykkes Fjendens Reserve at trænge frem til Skansen og forstærke Besætningen dér; han besluttede da at anvende hele sin første Linje til at bekæmpe Fjenden i Egnen bag Skansen og lade de to Batailloner, han havde i anden Linje, udføre Stormen. Han lod derfor de to Kompagnier af 4de Reserve-Bataillon rykke frem vest om Trælle-Skansen til Hjælp for de to, der alt kæmpede her, og det lykkedes dem at drive Slesvig-Holstenerne noget tilbage, saaledes at de ikke naaede frem til Skansen. Da de Meza omtrent paa samme Tid sendte et Kompagni af 1ste Forstærknings-Jægerkorps frem paa højre Fløj af 1ste lette Bataillon, blev Forbindelsen mellem de to Brigader igjen bragt i Stand, men Kompagniet maatte rigtignok bringe store Ofre for at hævde sin Plads; blandt mange andre faldt her den svenske frivillige, Axel Lagerbjelke.

Kaptajn Kühle.

Rye førte nu sine to sidste Batailloner mod Trælle-Skansen; de gik frem i Stormskridt, 6te Bataillon lige mod Skansen, 7de til venstre af den, for med Bajonetten at fravriste Fjenden hans faste Støttepunkt. Men en Regn af Kugler sloge Kolonnerne i Møde og voldte navnlig 6te Bataillon store Tab. Bataillonen bøjede ud til Siden for at undgaa den voldsomme Ild; derved kom den ind paa 7de Bataillon og bragte ogsaa denne ud af sin Retning. Stormen var afslaaet, og vore to Batailloner komne i Uorden. Kun Lieutenant Kaas med nogle faa Mand naaede frem til Skansen og forsøgte at klatre op ad Brystværnet, men da de saa', hvor faa de vare, maatte de være glade ved at slippe tilbage igjen. Fjendens Ild fra Skansen vedblev at hærge i de tætte Kolonner, der uden Dækning laa foran paa den aabne Mark, og mange af Befalingsmændene bleve gjorte ukampdygtige. Ved 6te Bataillon vare Lieutenanterne Moltrup og Ussing faldne, og Kaptajn Schwartz samt Lieutenanterne Skeel, Roos,

Major Wörishöffer.

Zoffmann og Prosch saarede; ved 7de Bataillon var Kaptajn Bentzen og Lieutenanterne, Baron Adeler, Larsen og de to norske frivillige Officerer Vogt og Hagemann, saarede. 6te Bataillon, som efterhaanden var kommen helt ud til venstre af 7de, trak sig noget tilbage for at ordne sig paany, og sendte derefter en Skyttekjæde frem mod Skansen. Kaptajn Kühle af 7de Bataillon samlede sit eget Kompagni og Dele af andre, baade af 6te og 7de Bataillon, og fik derefter af Rye Befaling til at rykke frem videre mod Nord. Rye frygtede nemlig stadig, at det skulde lykkes de bag Skansen kæmpende Slesvig-Holstenere at naa frem til den. Den øvrige Del af 7de Bataillon samlede sig vest for Skansen og forsøgte endnu en Gang en Storm, der til Dels blev rettet mod den med Palisader lukkede nordlige Side, men ogsaa denne Storm blev afslaaet, og Bataillonen maatte indskrænke sig til at sætte sig fast omkring Skansen og vedligeholde en levende Ild mod Besætningen.

Batteriet Marcussen, der hørte til Ryes Brigade, havde ikke kunnet følge de andre Tropper ad Vejen langs Stranden, og det var derfor rykket ud af Kongens Port. Derved var Forbindelsen med Brigaden gaaet tabt, og Batteriet holdt paa Marken udenfor Porten og ventede Ordre. De Mezas utrættelige Stabschef, Major Wørishøffer, traf det her og underrettede Batterichefen om, hvorledes Sagerne stode. Kaptajn Marcussen førte da sit Batteri frem og aabnede en levende Ild mod Trælle-Skansen; vel blev Kaptajnen snart selv saaret, men hans næstbefalende, Kaptajn Raasløf, vedblev Skydningen med usvækket Kraft.

Rye havde nu alle sine Afdelinger i Ilden, til Dels blandede mellem hverandre og meget spredte. Omkring den saa tappert forsvarede Trælle-Skanse laa Dele af 6te, 7de, 9de Bataillon og 1ste Reserve-Jægerkorps; paa Exercérpladsen kæmpede Dele af Jægerkorpset sammen med Mandskab af 9de Bataillon, og 4de Reserve-Bataillon var under Fremrykning mod Nord, hjulpen af den Skare af 6te og 7de Bataillon, som Kaptajn Kühle havde samlet. Rye befalede Lieutenant Carlsen af 7de Bataillon at følge efter Kaptajn Kühle, og Generalen besluttede kort efter selv at ride frem i Egnen ved Kirstinebjerg for at se, hvorledes Kampen stod her. Han var den Gang alene, sine Adjudanter havde han ladet gaa tilbage for at skaffe sig Heste, i Stedet for dem, de havde mistet ved Stormen, og Stabschefen var allerede tidligere bleven sendt bort i et særligt Hverv. Snart blev Generalens Hest truffen, han gik da til Batteriet Marcussen og fik dér en ny, paa hvilken han red nord paa forbi Trælle-Skansen; men ogsaa denne Hest blev dræbt under ham, og Generalen fortsatte sin Vej til Fods.

Det var blevet lyst, og Rye kunde overse Valpladsen. Den opgaaende Sol viste ham de danskes Sejr. Slesvig-Holstenerne vare overalt drevne saa langt tilbage, at ethvert Haab om at naa frem til Trælle-Skansen var udslukt for dem. Glad og sejrsstolt ilede Helten videre for at naa frem til Egnen vest for Kirstine-

bjerg, hvor Kampen nu stod; alt nærmede han sig sine længst fremme kæmpende Soldater for at føre dem til det sidste Angreb, der skulde krone Sejren, da blev han truffen af et dræbende Skud, og uden at nogen trofast dansk Arm kunde opfange ham og modtage hans sidste Hilsen, segnede Olaf Rye til Jorden.

Medens Kampen endnu bølgede frem og tilbage, baade ved Trælle-Skansen og Skanserne paa Egum Vejen, var Slesvig-Holstenernes Modstand i Mellemrummet

W. 10250

Olaf Rye.

blevet brudt. De Meza havde ladet Batteriet Wegener kjøre op bag sine Linjer, og dets Ild tvang snart de fjendtlige Kanoner til at gaa tilbage. Espingolerne bleve nu sendte frem i Skyttekjæden, og deres Ild, i Forbindelse med 1ste lette Bataillons Fremtrængen, tvang Slesvig-Holstenerne til at vige, tæt fulgte af vore Skytter. Under denne Fremrykning var det, at 1ste lette Bataillon blev angrebne i venstre Flanke af den 8de slesvig-holstenske Bataillon, som paa General Bonins Befaling rykkede frem mod Skanserne ved Egum Vejen; men 3dje Forstærknings-

Stormen paa Trælle-Skansen.

Bataillon, som de Meza sendte frem mod den, drev den tilbage. Ogsaa paa Exercérpladsen havde Slesvig-Holstenerne maatte vige, og deres Linjer vare saaledes overalt i Tilbagegang. Først ved Ryttergrøften, den svære Jordvold, som fra Kirstinebjerg løber mod Vest, lykkedes det Slesvig-Holstenerne igjen at faa Fodfæste. De bleve her optagne af en frisk Bataillon, 4de, og et Batteri, og Kampen blev derved en kort Tid igjen staaende.

Under den heftige Skydefægtning med den vel dækkede Fjende kom to Jægere til Lieutenant Carlsen af 7de Bataillon og meddelte ham, at der tæt bag ved laa en saaret, højtstaaende dansk Officer; de mente, det var Oberstlieutenant Staggemeier. Carlsen fulgte dem til Stedet og fandt dér General Rye liggende paa Grøftekanten ved Vejen, indhyllet i en stor Rytterkappe. Hjulpen af Jægerne vendte han Generalen om; ved Bevægelsen udstødte den saarede en hul, jamrende Lyd, og Fraaden kom ham om Munden. Lieutenant Carlsen tog sin Flaske frem og vilde hælde lidt Vin paa hans Læber; men i det samme udaandede Generalen. Carlsen lagde Liget paa Grøftevolden og ilede paa ny ud til sine kæmpende Soldater.

Omsider slog ogsaa Trælle-Skansens Time. De omkring liggende danske Soldater havde stadig søgt at arbejde sig nærmere frem mod Skansen og havde stormet flere Løbegrave, hvorved Chefen for 9de Bataillon, Major C. F. Krabbe, og den unge Lieutenant Lassen af 7de Bataillon vare blevne dødelig saarede; men de formaaede ikke at tage selve Skansen, og baade de Meza og Rye sendte Melding til General Bülow om den haarde Modstand og bade om Hjælp. Overgeneralen sendte derfor en Adjudant til General Moltke, som langs Stranden var fulgt efter Rye for at fremskynde hans Marsch. Saa snart den forreste af Moltkes Afdelinger, 8de Bataillon, var stegen op ad Skrænten, formerede den sig derfor til Fægtning og rykkede frem. En heftig Ild modtog Bataillonen fra de Løbegrave, Fjenden endnu holdt besat; Chefen, Major Lemmick, blev saaret, og Lieutenant Lorentzen faldt, men uden at lade sig stanse stormede Skytterne under Hurraraab Løbegravene og toge Besætningen til Fange.

Først da opdagede 8de Bataillons Skytter Skansen, som Krudtrøgen hidindtil havde skjult for dem, men som nu rettede en stærk Ild mod dem. Uden at betænke sig, styrtede Skytterne, fulgte af 1ste Kompagni, over Glaciet ned i Graven og klatrede op ad Brystværnet; den øvrige Del af Bataillonen omgik Skansen og rettede sit Angreb mod Struben, medens de trindt om liggende danske Soldater af næsten alle Ryes Batailloner ligeledes gik frem paa ny, for ikke at lade 8de være ene om Æren for Stormen. Lieutenant Ursin faldt tæt foran Skansen; men Slesvig-Holstenerne kunde ikke modstaa det almindelige Angreb, og da Brystværnet overalt fyldtes med danske Soldater, vinkede Skansens tapre Forsvarer, Kaptajn Arnswald, med et Tørklæde og overgav sig med 3 andre Officerer og

omtrent 200 Underofficerer og Menige. Slesvig-Holstenernes sidste Bolværk i Egnen nord for Fæstningen var taget.

Klokken var bleven hen ad halv fire om Morgenen, da Slaget var vundet over hele Linjen. Slesvig-Holstenerne havde kæmpet tappert, og deres Underlegenhed i Tal blev opvejet ved, at de stode i forskansede Stillinger. Mørket havde i høj Grad hindret Ledelsen under Angrebet, og Sejren skyldtes derfor først og fremmest den kjække, frejdige Aand, den faste Vilje til at ville sejre, der besjælede alle de danske Soldater. En natlig Kamp stiller altid store Fordringer til en Hær. Mørket

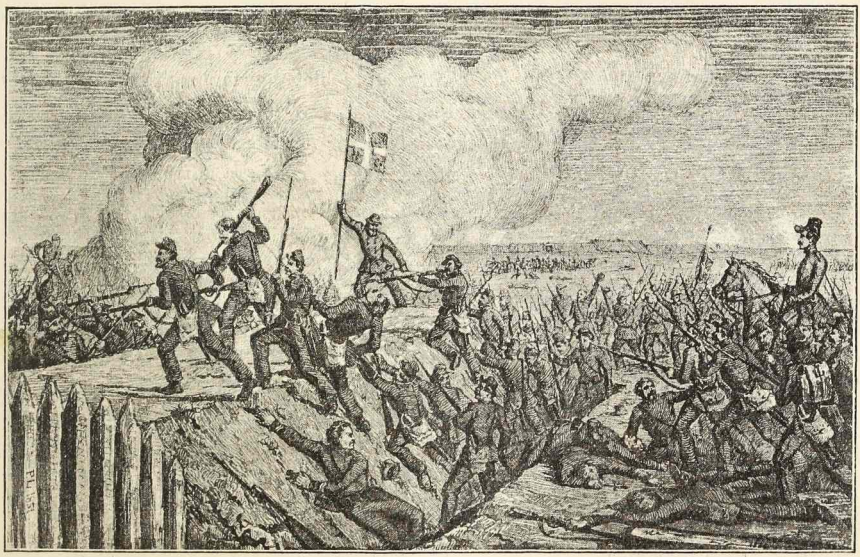

Danebrog plantes paa Brystværnet.

unddrager Mandskabet Befalingsmændenes stadige Tilsyn og gjør det let for den enkelte at svigte sin Pligt og forlade sin Plads i Rækken; det er derfor kun Soldater, paa hvilke man fuldt ud tør stole, baade i ondt og i godt, man tør vove at føre til Kamp ved Nattetid. Den danske Soldat bestod glimrende Prøven; med fuld Føje regnes derfor Fredericia-Slaget blandt den danske Soldats stolteste Minder, og da det taknemlige Folk senere rejste et Æresminde for Sejren, blev det derfor ogsaa den jævne, trofaste, tapre Landsoldat, som først og fremmest blev forherliget derved.

Chefen for den 1ste slesvig-holstenske Brigade, Major Stückradt, besluttede at afbryde Kampen og føre sine Tropper tilbage over Vadestedet ved Egskov til Egnen nord for Rands-Fjord. Hans 1ste og 2den Bataillon vare blevne optagne ved Ryttergrøften af 4de Bataillon; han lod nu sine sidste to Batailloner — 3dje Bataillon og 3dje Jægerkorps — tage Stilling noget længere tilbage og trak efterhaanden hele sin Styrke gjennem dem hen mod Egeskov. Da modtog han gjennem en af sine Adjudanter Melding om, at de danske Kanonbaade paa Vejle-Fjord beherskede Vadestedet med deres Kanoner. Majoren maatte opgive at søge Redning ad den Vej og befalede sine Afdelinger at søge at naa vest paa til Bredstrup, ad Vejen langs Sydsiden af Rands-Fjord. Det var en skæbnesvanger Beslutning, thi de danske vare overalt i rask Fremrykning, og den slesvig-holstenske Brigades Tilbagetog blev derfor snart til en uordnet Flugt.

Kaptajn Falkenberg.

General de Meza havde sendt 3dje Forstærknings-Bataillon frem mod den 8de slesvig-holstenske Bataillon, der truede med at bryde igjennem vore Linjer; Fortærknings-Bataillonen havde hidindtil staaet i Reserve, hvilket satte Mandskabets Taalmodighed paa en haard Prøve, da de lede temmelig betydelige Tab, uden at kunne gjøre Gjengjæld. Befalingen til at rykke frem var derfor bleven modtaget med Glæde. Oberstlieutenant Gerlach kastede ved et rask Modangreb, der kostede den norske frivillige, Lieutenant Holst Livet, Slesvig-Holstenerne tilbage, og da General de Meza nu saa', at Fjenden veg overalt, besluttede han at gaa frem mod Egum og Stallerup for om muligt at afskære Slesvig-Holstenerne Tilbagetoget langs Rands-Fjord. 3dje Forstærknings-Bataillon fik derfor Befaling til at fortsætte sin Fremrykning, og til højre for den blev Brigadens sidste Reserveafdeling, 1ste Forstærknings-Jægerkorps, sendt mod Ryttergrøften, hvor Kampen endnu var staaende.

Kompagnierne Falkenberg og Mathiesen af 1ste Forstærknings-Jægerkorps trængte rask frem mod Ryttergrøften, en Salve paa kort Hold slog dem i Møde herfra, men standsede dem ikke. Da Diget var taget, lod Korpschefen blæse „Holdt"; men da Kaptajn Falkenberg havde faaet Øje paa Vejlby Kirke og indsaa', hvilken Fordel det vilde være at have den besat, fortsatte han Fremrykningen med

sit Kompagni samt en Del Mandskab af 1ste og 2den lette Bataillon, der efterhaanden sluttede sig til ham.

Da denne Skare var naaet frem 4—500 Alen fra Vejlby, sprængte paa én Gang en Rytterstyrke paa omtrent 60 Dragoner, med nogle Officerer foran, frem imod dem. Der blev strax formeret Kredse, men Dragonerne havde andet at gjøre end at hugge ind, de vare glade ved at slippe forbi og forsvandt snart i vestlig Retning. En Del af dem bleve senere tagne til Fange af andre danske Afdelinger.

At Dragonerne slap for saa godt Kjøb forbi Kaptajn Falkenberg, laa i, at Kaptajnen havde sét, at der fulgte et Halvbatteri bag efter, og han vilde derfor gjemme sine Kugler. Halvbatteriet susede frem i fuldt Firspring, og Kaptajn Falkenberg troede allerede, at det skulde løbe lige i Armene paa ham, da den forreste Kanon, fulgt af de andre, paa én Gang drejede af gjennem en Gaard og fore videre i en anden Retning. Ved et mærkeligt Træf havde nemlig Halvbatteriet netop været indkvarteret i denne Gaard, og Folkene vidste derfor, at der gik en Engvej bag om Gaarden over mod Egum.

„Til højre og venstre om Gaarden, og skyd paa den forreste Kanons Heste," tilraabte Kaptajnen sine Folk, og alle styrtede fremad. Da vore Folk naaede Gaarden, havde Kanonerne allerede vundet et godt Forspring, men Kaptajn Falkenberg, der var en øvet Jæger, greb en Riffel og holdt paa Mellemløberen i den forreste Kanon. Ligesom Skuddet faldt, gik Hesten til Vejrs, Trænkonstabelen faldt af, og Kanonerne vare standsede. I et Nu vare de omringede af vore Folk, Slesvig-Holstenerne løftede Pikkelhuerne til Tegn paa, at de overgave sig, og Kanonerne vare tagne. Den dræbte Mellemløber var snart tagen af Spændet, de slesvig-holstenske Artillerister hjalp selv flinkt med dertil; vore Jægere bestege med Riflen i Haanden alle Haandhestene, og faa Minutter efter rullede Kanonerne rask ad Fredericia til, hilsede med Hurraraab af alle de Tropper, de mødte paa Vejen.

Medens Bespændingen blev bragt i Orden, fortalte Gaardens Ejer, Hans Bull, en gammel Soldat, Kaptajn Falkenberg, at Rands-Fjorden kun laa 12 til 1300 Alen længere mod Vest, og en Patrouille, der blev udsendt i den Retning, kom snart efter tilbage og meldte, at der vrimlede af flygtende Slesvig-Holstenere langs Stranden. Kaptajn Falkenberg førte hurtig sine Folk til Randen af Skrænten ned mod Fjorden og lod dem her falde ned; nedenfor dem trak en Skare Slesvig-Holstenere af forskjellige Afdelinger sig vest efter. Den første Opfordring til Overgivelse besvarede de med at give Ild, men da de til Gjengjæld fik en Salve paa nært Hold, kastede de paa den næste Opfordring Vaabnene og overgave sig.

Lieutenant Clausen blev sendt ned til Strandkanten for at afvæbne Fangerne og sende dem i Hold op til Kaptajnen; Lieutenant Husher blev saa

sendt ind til Fæstningen med 622 Menige, og en Sergeant med 11 Officerer og 23 Underofficerer.

Vejen langs Stranden var saaledes spærret for Slesvig-Holstenerne; en Del af dem vendte derfor om for at søge Redning over Vadestedet. Det lykkedes 4 Kanoner og største Delen af 1ste Bataillons Mandskab at undslippe ad den Vej, men snart trængte de danske frem til Vadestedet og spærrede det. Det var Skarer af næsten alle Ryes Afdelinger, blandt hvilke dog Kaptajn Kühles Folk af 6te og 7de Bataillon vare de overvejende, og for dem maatte Størstedelen af den 4de slesvig-holstenske Bataillon nedlægge Vaabnene. Bataillonens Chef, Major Staffeldt, tidligere dansk Officer, vilde dog ikke overgive sig og fandt derfor sin Død for en

Slesvig-Holstenernes Park ved Hejse Kro tages.

Kugle, under Forsøget paa at vade over Fjorden. Under den sidste Kamp her, nær Vejlby Kirke, faldt den svenske frivillige, Lieutenant Cederstrøm.

Hele Egnen mellem Fæstningen og Rands-Fjord var saaledes nu renset for Fjender, overalt saa' man Skarer af danske Soldater, der syngende og jublende droge frem eller førte Flokke af Fanger ind til Fredericia, eller samlede sig om de erobrede Marketendervogne for at gjøre sig til gode med deres Indhold. Vi ville nu igjen vende os til Egnen vest for Fæstningen, hvor vi forlode Schleppegrell i Færd med at forfølge den 2den slesvig-holstenske Brigades slagne Rester.

Fra ét Sted tordnede endnu Fjendens svære Skyts paa denne Kant, det var fra de to Skanser ved Kolding-Vejen, „Brødrene Schoustrup", som de bleve kaldte. De vare besatte af 3 Kompagnier af den 7de slesvig-holstenske Bataillon,

men disse bleve snart efter inddragne i den almindelige Tilbagegang. Oberstlieutenant Kæsemodel stod med 2 Kompagnier af vor 6te Reserve-Bataillon udenfor Prinsens Port, og da han saa' Fjenden vige og Schleppegrells Tropper overskride Kløften, skjønnede han Tiden at være kommen til ogsaa at føre sine Folk frem. I Løb gik det over Dæmningen; det forreste Kompagni kastede sine Skytter ud paa begge Sider af Vejen, det bageste fulgte sluttet efter, og saaledes naaede de snart frem til Foden af de fjendtlige Værker. Skanse Nr. 1 og Løbegravene dér omkring vare allerede forladte, men fra Skanse Nr. 2 modtoges vore fremstormende Tropper med en levende Ild, der saarede Oberstlieutenant Kæsemodel dødelig og med ham adskillige af hans Folk. Det var en mindre fjendtlig Styrke, som var bleven afskaaren og derfor havde kastet sig ind i Skansen og nu søgte at forsvare den. Det lykkedes dog kun kort, thi snart blev Skansen stormet fra alle Sider, og Besætningen, 1 Officer og 22 Mand, maatte give sig til Fange. Slesvig-Holstenernes sydligere liggende Værker bleve ligeledes tagne efter en kort Modstand.

Ved et svært Hegn, øst for Kobbelgaard, lykkedes det igjen General Bonin i nogen Tid at standse Forfølgningen; hans Avantgarde-Brigade, der havde staaet vest for Fæstningen, havde Kl. 4 om Morgenen faaet Befaling til at forlade sine Stillinger og trække sig over Erisø og Hejse Kro mod Stoustrup for at optage de slagne Levninger af den øvrige Hær. Ved Egum maatte vor 3dje Forstærkningss-Bataillon, hjulpen af Dele af 3dje Bataillon, endnu bestaa en haard Kamp; men da Fjenden Klokken hen ad halv sex blev drevet derfra hen imod Stallerup, opgav han ogsaa Forsvaret af Stillingen øst for Kobbelgaard og gik tilbage til Bredstrup for derfra at trække sig vest for Elbo-Dalen; Avantgarden gik over Passet ved Havreballe, enkelte Afdelinger endog sydligere over Gudsø. Schleppegrells Brigade forfulgte Fjenden, og bag den fulgte Moltkes som Reserve.

Slesvig-Holstenernes Artilleripark stod ved Hejse Kro. Da Slaget tog en saa uheldig Vending for dem, fik de travlt med at redde derfra, hvad der kunde reddes, og det lykkedes dem ogsaa at faa det meste Skyts og en Del Ammunitionsvogne bragt bort. Da vort 3dje Jægerkorps under Forfølgningen var naaet forbi Stoustrup, fik Chefen for 1ste Kompagni, Kaptajn Magius, Øje paa en Del Vogne, der endnu henstode paa Marken ved Hejse Kro. Han besluttede strax at søge at bemægtige sig dette Bytte og samlede derfor hurtig omtrent 150 Jægere af sit eget og Nabokompagnierne om sig. De fjendtlige Blænkere, der holdt de nærmeste Hegn besat, vege uden Modstand for vore fremstormende Jægere, og snart var Parkpladsen med henved 100 Vogne og en Mængde Kugler i vore Hænder. Da der ingen Heste var i Nærheden, spændte Jægerne sig selv for de tunge Vogne og trak dem jublende ind ad Vejen til Fredericia.

Ved Bredstrup søgte Fjenden endnu en Gang at stanse vore forfølgende Tropper, der modtoges baade med Kanon- og Geværild, da de nærmede sig Lands-

byen. Det gjaldt jo nemlig om at faa saa mange som mulig af de forsprængte Tropper af 1ste og 2den Brigade over Passet, inden det blev besat af de danske. En uordentlig Hob af slesvig-holstenske Soldater af forskjellige Afdelinger ilede ogsaa over Broen og forsvandt i den vestligere liggende Skov. Snart maatte dog ogsaa denne sidste Stilling opgives, da de danske trængte ustandselig frem. De sidste Forsvarere søgte ilsomt Redning ved Flugt; men mange bleve dog afskaarne. Da det ikke laa i den danske Overgenerals Plan at forfølge Sejren ud over

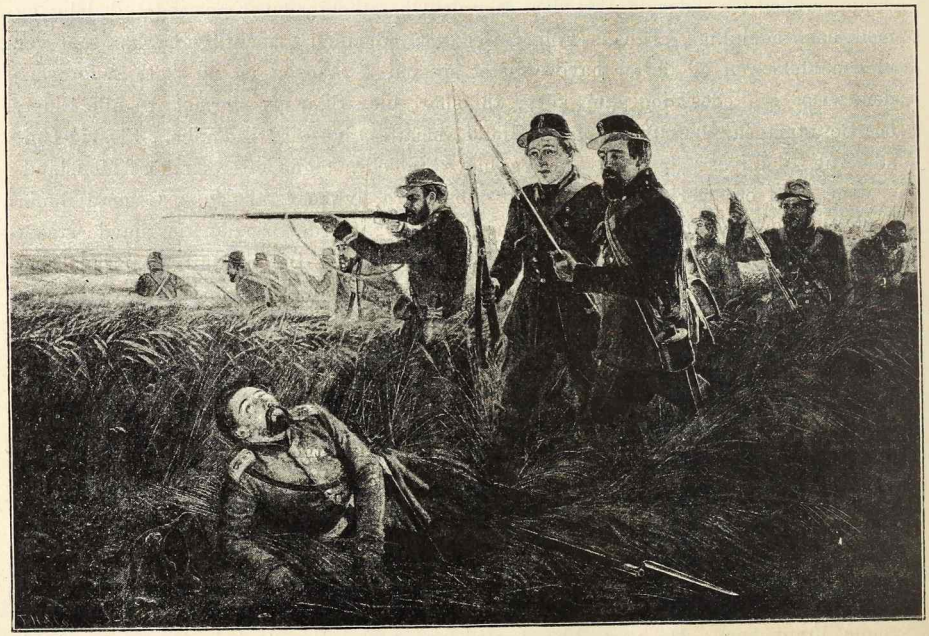

Under Forfølgning.

Elbo-Dalen, standsede de danske Kolonner ved Passet, som 3dje Forstærknings-Bataillon fik Befaling til at bevogte.

Afdelinger af Schleppegrells Brigade vare imidlertid trængte frem fra Hejse Kro over Torp mod Taarup Skov. Fjenden gjorde endnu stærk Modstand i Skovranden, og hans Artilleri, der var kjørt op paa Højderne ved Havreballe Gaard, vest for Dalen, tilføjede vore fremrykkende Kolonner temmelig betydelige Tab. Men Skovranden blev stormet af Kompagnier af 5te Bataillon og 2den Forstærknings-Bataillon, og Fjenden forsvandt bag Passet.

Hele Afsnittet øst for Elbo-Dalen var saaledes renset for Fjender, og General Bülow besluttede at standse her, da hans Soldater vare udmattede af de store Anstrængelser. Slesvig-Holstenerne samlede sig vest for Dalen, og da der ingen Hjælp var at vente, førte General Bonin sin Hær til Vejle. Tavse marscherede de haardt medtagne Afdelinger nord paa. General Bonin selv sad paa en Stol foran et Bondehus ved Vejen og lod sin slagne Hær drage forbi sig. Klokken hen ad sex om Eftermiddagen rykkede Hæren ind i Vejle, udstillede sine Forposter syd for Byen og gik i Bivouak i Skovene ved Grejs Dalen. Flere Bataillioner vare smeltede sammen til ét Kompagnis Styrke. Slesvig-Holstenernes hele Tab udgjorde af døde 5 Officerer og 197 Underofficerer og Menige; af saarede 44 Officerer, 1087 Underofficerer go Menige, og af Fanger 32 Officerer og 1626 Underofficerer og Menige, foruden at en stor Del saarede vare efterladte paa Valpladsen.

De danske Afdelinger, der under Kampen næsten alle vare komne fra hinanden, samlede sig nu omkring paa Markerne. Geværerne bleve satte sammen, og der blev holdt Hvil. Glæden over Sejren var almindelig, men Trætheden ikke mindre. Flere Bataillioner havde i de foregaaende Dage haft anstrængende Marscher for at naa i rette Tid til Strib, og en gjennemvaaget Nat med 8 Timers Kamp maatte desuden tage paa Kræfterne. Slaget var begyndt Kl. 1 om Natten; Kl. hen ad 4 var Sejren sikker, men først Kl. 9 endte Kampen, da Elbo-Dalen var naaet. Saa snart den første Sult var tilfredsstillet, strakte derfor vore trætte Folk sig hen paa Marken og sov snart ind.

Officererne samledes i Grupper om Madkurvene og drøftede Dagens store Begivenhed; Glæde og Stolthed over Sejren fyldte dem alle; men skjønt det endnu ikke var muligt at overse Tabet, stod det dog klart for dem, at

„dyrt med Blod af Hæderens Mænd
var Troskabssejren kjøbt“,

og Budskabet om den kjække General Ryes Død, der hurtig spredtes over Hæren, bragte Vemod i Glæden.

General Bülow havde først ledet Slagets Gang fra en af Fæstningens Bastioner; senere fulgte han med de fremrykkende Afdelinger. Spændingen var naturligvis om mulig større i den kommanderende Generals Stab, end blandt de kæmpende, og General Bülow selv var saa optaget af, hvad der foregik omkring ham, at Tiden fløj ubemærket forbi ham, og da han spurgte en Adjudant, hvad Klokken var og fik til Svar syv, troede han et Øjeblik, det var om Aftenen.

Kommandanten fulgte fra Volden Kampen uden for Fæstningen, og saa snart det blev lyst nok til at overse Egnen, blandede Fæstningens Kanoner sig i Legen overalt, hvor de kunde naa; især rettede de deres Ild mod Skanserne ved Kolding Vejen og vest for Oversvømmelserne for at hindre dem i at beskyde vore Tropper.

Klokken $5^1/_2$ om Morgenen skrev Oberstlieutenant Lunding fra Volden en Billet til sin Hustru:

„Hidtil har Kampen været os gunstig, men vort Tab er stort, især har 2det Jægerskorps lidt meget. — — — Gud give os Sejr! Det var et herligt Syn at se de 100 første Fanger bringes ind. Men en lang Række af saarede fulgte efter; man antager allerede 4—500 saarede. — — —"

Din — — Lunding.

Om Aftenen kunde Kommandanten sende sin Hustru Sejrsbudskabet:

Fredericia den 6te Juli 1849 Kl. $10^1/_2$ Aften.

„Sejr, fuldstændig Sejr! Hvor den Lyd er liflig! 30 Officerer, 6 Læger og 1750 Mand ere tagne til Fange. Et betydeligt Bytte er gjort — — —

Glæden er almindelig, og Trætheden, jeg er næsten død af Træthed. — —

Det Billede af de 3 Lag Lig i den katholske Kirke vil jeg aldrig glemme. Men jeg vil heller aldrig glemme Glæden, da jeg saa' de første 100 Fanger, som bleve bragte ind, og derpaa den Jubel, da det var os, der vare Herrer i de fjendtlige Batterier i Dag. God Nat! Det er en glædelig Nat for Kommandanten i en belejret Fæstning.

Din — — Lunding."

Hen paa Eftermiddagen rykkede Fodfolket og Artilleriet igjen ind til Fæstningen og overlod Bevogtningen af Passene over Elbo-Dalen til Rytteriet. Afdelingerne rykkede ind gjennem Prinsens Port; paa den aabne Plads tæt inden for Porten, dér, hvor nu „den tapre Landsoldat" har sin Plads, var største Delen af Byttet samlet; det udgjorde fem Stykker Feltskyts, sex 168 Pd.s Morterer, to 24 Pd.s Haandmorterer og atten dels 24 Pd.s, dels 84 Pd.s Granat-Kanoner, ialt 31 Stykker Skyts; desuden 29 Affutager, ca. 6000 Bomber, Granater og Fuldkugler, 86 Vogne, 2000 Geværer og en Mængde andre Vaaben, en Del Ride- og Trækheste, betydelige Forraad af Krudt, Ammunition, Proviant, Lasaretrekvisiter osv. Allerede samme Eftermiddag og Aften bleve flere Batailloner overførte til Fyn, da det ikke var muligt at bringe dem alle under Tag i Fredericia. Fynboerne modtoge de sejrsglade Soldater paa det hjærteligste og søgte ved den bedste Forplejning at holde dem skadesløse for de udstaaede Anstrængelser. Men ikke alle vare saa heldige; ikke faa maatte tilbringe Natten paa Fredericias Gader, sovende paa den haarde Stenbro.

Fangerne vare blevne samlede paa Exercérpladsen og efterhaanden holdvis sendte bort ad Søvejen; det sidste Hold afgik Klokken halv ni om Aftenen.

Proklamation til Hæren!

Soldater! I have igaar paany retfærdiggjort de Forventninger, som Fædrelandet nærer om Eders Tapperhed og Heltemod.

I raske Stormløb gik I frem mod de fjendtlige Forskandsninger. Disse kom derved hurtigen i vor Magt og bleve uskadelige.

I have gjort 1800 Fanger, hvoriblandt 30 Officerer, erobret 34 Stkr. Skyts, mange hundrede Geværer og megen Krigsforraad.

Fjenden veg derefter tilbage paa alle Punkter, og I rensede Afsnittet foran Frederits, idet I befriede Fæstningen for Indeslutning og gjenoprettede den frie Forbindelse med samme.

Soldater! min Glæde og min Stolthed er det at kommandere en saa tapper Armee. Modtager min Tak for Eders mandige Færd! Seierens Jubel over det hele Land være Eder rigelig Løn for ustandne Farer og Møisommeligheder!

Blandt de Helte, som igaar beseglede deres Kjærlighed til Fædrelandet med deres Blod, ville I med Smerte og Savn bemærke den høihjertede, tappre General Olaf Rye.

I ville mindes hans kyndige Anførsel, hans Omsorg for Eders Velvære, hans rastløse Virksomhed og hans Deeltagelse i Eders Farer og Eders Kampe. Dog hans Lod er skjøn: han døde Heltedøden paa Ærens Mark!

Leve Kongen og Fædrelandet!

Hovedquarteret, den 7 Juli 1849.

Bülow.

Hele Natten igjennem herskede der travl Virksomhed med at forbinde de talrige saarede; baade de danske og de fangne tyske Læger havde begge Hænder fulde. Alle de Vogne, der kunde skaffes til Veje, toges i Brug til at kjøre saarede ind i Fæstningen; de mindre haardt saarede bleve strax overførte til Fyn, og kun de, der ikke kunde taale Transporten, forbleve i Lasareterne i Fredericia. De døde bleve samlede i den katholske Kirke og den nærliggende Degnebolig. Paa Alteret i Kirken laa General Rye, indhyllet i sin lange Kappe, og hen ad Kirkens Gulv laa i Lag oven paa hinanden den Helteskare, der havde fulgt Generalen i Døden, og som kom til at danne den første Stamme til Ryes Brigade; 33 Officerer, 25 Underofficerer og 454 Menige havde udaandet paa Valpladsen, eller døde snart efter af deres Saar; 42 Officerer, 50 Underofficerer og 1252 Menige vare saarede, og 3 Underofficerer og 33 Menige bleve fangne den Gang, da Bonin gjorde sit Modangreb mod 2det Jægerkorps og 2den lette Bataillon.

I Dagsbefalingen den 7de Juni takkede General Bülow sine Soldater.

Et Lommetörklæde der solgtes til Soldaterne af en Væver der fulgte med Hæren.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Avis-Salonens Nyhedsblad.

Nr. 257. Løverdagen d. 7. Juli 1849. Kl. 11½. **4 Sk.**

Officiel Meddelelse fra Krigsministeriet.

Ifølge Telegraphesterretning har Generalmajor v. Bülow igaar Morges foretaget et stort Udfald fra Fredericia og slaaet Insurgenterne. Beleiringen er hævet, alt Beleiringsskyts tilligemed endeel Feltskyts er erobret, og omtrent 1800 Mand, hvoriblandt 30 Officierer, ere tagne tilfange. Generalmajor v. Bülows Rapport er endnu ikke indkommen.

Fra Aarhuus synes Fjenden at gjøre Bevægelser i vestlig Retning. Den 3die Juli har en fjendtlig Styrke paa omtrent 2400 Mand og 4 Kanoner vist sig ved Kongensbro.

Den fjendtlige Styrke, der var rykket frem til Ringkjøbing, er den 3die Juli gaaet tilbage til Skjern. Et ubetydeligt Sammenstød med vore Dragoner har fundet Sted.

„Dyk." idag meddeler følgende Skrivelse fra Kalø-Vig den 3den dennes: „Fjenden staaer endnu altid i den samme Stilling med sine Forposter i Lisberg, uden at være gaaet enten frem eller tilbage, iffun kommer han engang imellem lidt længere frem for at fouragere. I dette Øiemed var han forleden Dag i Hyortshøi, hvor han dog ikke med det Gode kunde faae Noget, og alligevel heller Intet log med Magt; den commanderende Officier forlangte at faae Stedets Præst i Tale; Pastor Secher kom da ud til ham i fuld Ornat; men vægrede sig paa det Bestemteste ved at besatte sig med de fjendtlige Requisitioner eller at meddele det Mindste af de forlangte Oplysninger. Da Officieren omsider sagde: „Jeg kan mærke, Hr. Pastor, De vil kun have med geistlige Anliggender at gjøre", svarede Secher: „Jeg vil være min Konge tro". — Igaar vare atter 8 churhessiske Husarer ude for at fouragere, men imellem Lisberg og Trige skjødte de paa 16 af vore Dragoner. Ved denne Leilighed gjorde vi 5 Fanger, een Underofficier og fire Menige, tilligemed deres Heste og fuld Oppakning. Forøvrigt kan man af Fjendens forsigtige Fremrykning see, at han holder sig forvisset om fremdeles at finde en meget haardnakket Modstand, og deri turde han vel ikke tage saa ganske feil."

Kjøbenhavns Toldbod den 6te Juli, Formiddag. Kl. 11¾, afseilede den russiske Orlogsbrig „Ulysses" herfra Aftenen sydpaa. — **Den 7de** Kl. 7 Morgen. Binden S.V., Vindstille Kuling; Sønden Strøm med 2 Tømmer under dagligt Vande.

☞ Yderligere og fuldstændigere Nyheds-Meddelelser findes i Avis-Salonen.

Udgivet fra „Kjøbenhavns Avis-Salon" (Kongens Nytorv Nr. 269, 1ste Sal).
Redigeret og forlagt af A. P. Lunge. Trykt i det Trierske Officin (Gothersg. Nr. 333).

Kopi af et af Skillingsbladene fra Krigsaarene.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

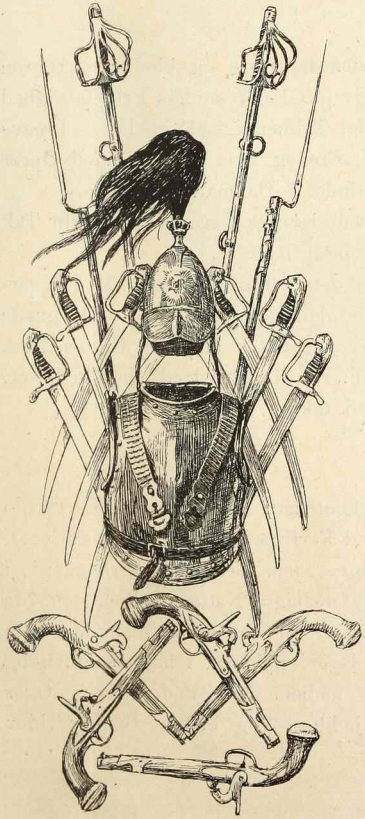

11te Kapitel.

Det andet Felttogs Slutning.

«Sejrens Engel fløj over Ø
med Højsang over Danskens Mod;
han sang om herlig Stordaad,
men hans Vinger drypped af Blod.«

Tungt havde Fjendens Haand hvilet paa Danmark. Ulykken ved Eckernførde og det mislykkede Angreb ved Kolding havde nedslaaet Haabet og Troen paa, at noget lod sig udrette ved egen Kraft. Det danske Folk trængte til en Stordaad, der kunde rejse dets Mod og vække dets Selvtillid. Derfor blev Budskabet om Fredericia-Slaget modtaget med en jublende Glæde, som kun faa Slægter have kjendt den. For det danske Folk stod Slaget ved Fredericia, saaledes som en af vore samtidige Digtere har skildret det, som en højtidsfuld Kamp, et af de faa Slag, Historien kjender, der forefaldt, som om det var digtet: en Holmgang i vældig Skikkelse, personligt Fjendskab mellem Stridsmændene paa

begge Sider; her de tro, der gaa til Angreb, hist de, der have brudt Eden og vente bag stærke Skanser, afsondrede fra de øvrige Fjender, som ere i Landet, og føre Krigen uden Lidenskab; her den dybe Overbevisning om en retfærdig Sag, men hos hver enkelt den ligesaa dybe Følelse af, at naar der skal sejres, „maa i Dag ingen vige", hist den bitre, hadefulde Længsel efter ved sit Held at bevise sin Ret; en Nat, der bliver lys af Kanonskud og rød af Blod; en Morgenstund, der efter Aarhundreders Forløb gjensér den nordiske Natur i utæmmelig Barskhed, Krigere, der „uden Taktik" trampe, kravle, hugge, bide sig frem til Sejr; en Morgenstund, der stiger frem i al sin Herlighed og hilser den fuldbragte Daad, men af Hærføreren et Øjeblik bliver antaget for Aftensol — saa fuld af Handling var Tiden blevet.*)

Folkets Glæde over Sejren blev i fuldeste Maal delt af Kongen, som i sit eget og Fædrelandets Navn bragte Hæren den hjærteligste Tak i en Proklamation af 11te Juli:

„Soldater! I Kampen for Fredericia, den heftigste og blodigste, Hæren endnu har bestaaet, have I erhvervet eder et Krav paa Fædrelandets Erkjendtlighed og føjet en ny Hædersdag til dem, Danmark med Taknemlighed erindrer. I have vist, hvad Sønner af et Folk, som kæmper for Ære og Ret, formaar imod Oprør og Usandhed. I have vundet en Sejr, der vil mindes i Danmarks Historie.

Soldater! Jeg bringer eder min og Fædrelandets varme Tak. Min Tak til de faldne Helte og fremmest iblandt disse General Rye.

Min Tak til enhver, som har bidraget til denne Dags Hæder. Med Kjærlighed og Stolthed vil Danmark mindes enhver, som den sjette Juli stred og blegnede for dets Ære. Hos mig skal Erindringen aldrig udslettes om den Uforsagthed, hvormed mine brave Tropper og navnlig mit Infanteri i Kampen trodsede alle Farer.

Soldater! Eders Konge, eders Fædreland takker eder".

Frederik Rex.

General Bülow blev udnævnt til Generallieutenant med Anciennitet fra 6te Juli, de øvrige Førere bleve ligeledes hædrede med Forfremmelse eller Dekorationer. Til de faldne blev der gravet en stor Fællesgrav paa Trinitatis Kirkegaard, i denne bleve de danske Underofficerer og Menige nedlagte Natten mellem den 7de og 8de Juli, uden at det var muligt at skaffe Kister til den store Mængde. Den 8de bleve alle de faldne Officerer, med General Rye i Spidsen, i højtideligt Optog baarne hen til Fællesgraven og stedte til Hvile mellem deres undergivne. Over Graven, der gjemte saa mange af Danmarks kjækkeste og bedste Sønner, blev

*) Goldschmidt: Ravnen.

opkastet en Høj, som taknemmelige Medborgere senere smykkede med Bissens skjønne Fremstilling af Soldatens Jordfæstelse, og hvis Granitunderlag bevarer Navnene paa alle de faldne. General Rye fik dog ikke Lov at hvile her midt i sin Brigade; hans Kiste blev senere ført til Kjøbenhavn og nedsænket paa Garnisons Kirkegaard. De faldne Slesvig-Holstenere bleve begravede paa Mikaelis Kirkegaard.

Fredericia-Slaget blev det sidste betydelige Sammenstød i dette Aars Felttog. Underhandlingerne om Vaabenhvile og Fred havde været fortsatte i Løbet af hele

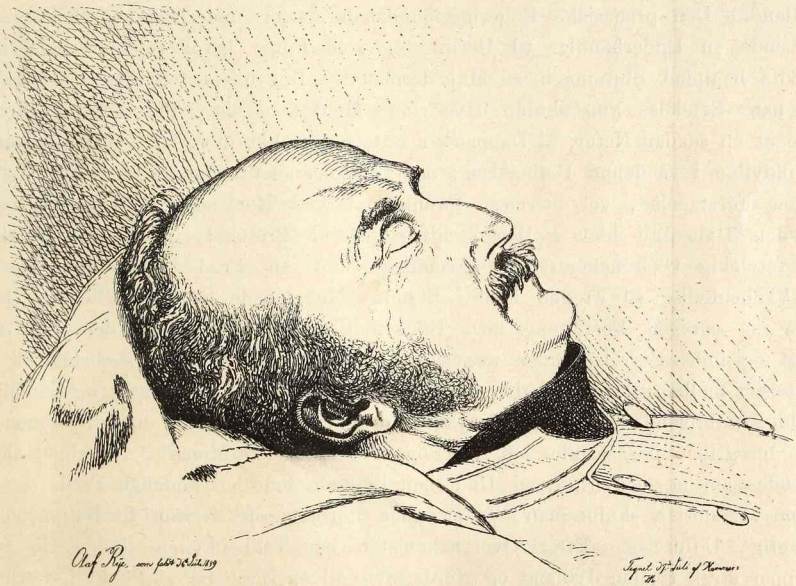

Rye som død.

Sommeren, og uagtet de danskes Sejr over Slesvig-Holstenerne i høj Grad forbitrede den offentlige Mening i Tyskland og fremkaldte lydelige Raab om Hævn, lykkedes det dog faa Dage efter at faa en Vaabenhvile aftalt med Preussen.

Rusland og England havde været meget utilfredse med, at Danmark opsagde Vaabenhvilen i Foraaret 1849, de stillede sig derfor noget køligere til den danske Sag, og Sverrig, som ikke uden Tilslutning af andre Magter vilde blande sig med Vaaben i Striden, lod bestemt forstaa, at vi ikke maatte gjøre os Haab om nogen Hjælp derfra. Underhandlingerne i London bleve dog fortsatte, og den tyske

Centralmagts stedse stigende Fordringer bragte snart igjen de andre Stormagter til at indtage en velvilligere Holdning mod Danmark. Imidlertid gik det nu, som Aaret forud; Underhandlingerne i London førte ikke et Skridt fremad mod Stridens Løsning; Forslag og Modforslag krydsede hinanden uden at fremme Sagen det mindste, og Preussen besluttede derfor at søge at opnaa en Forstaaelse ved umiddelbar Forhandling med Danmark. Den stigende Gjæring i Tyskland, der paa flere Steder gav Anledning til væbnede Sammenstød mellem de preussiske Soldater og revolutionære Bander, gjorde det ønskeligt for Preussen snarest mulig at faa en Ende paa Krigen med Danmark, saa meget mere, som baade Rusland og Frankrig med stedse større Bestemthed udtalte deres Misbilligelse af Tyskernes Indfald i Jydland. Den preussiske Regering anmodede derfor underhaanden Danmark om at sende en Underhandler til Berlin, og som Følge heraf rejste Kammerherre Reedtz henimod Slutningen af Maj derned. I Begyndelsen syntes det dog, som om hans Sendelse kun skulde have ringe Held med sig. Preussens Fordringer vare af en saadan Natur, at Danmark maatte foretrække at fortsætte Krigen fremfor at indvilge i saadanne Betingelser; men efterhaanden aabnedes der dog Vej for nogen Forstaaelse, vel nærmest foranlediget ved Ruslands bestemte Optræden, og den 10de Juli blev i Berlin udfærdiget en Protokol, der baade indeholdt en foreløbig Overenskomst om Grundlaget for en Fred og Betingelserne for en Vaabenhvile, til Freden kom i Stand. Man enedes om, at Slesvig skulde have en særegen Forfatning med Hensyn til, hvad der angik den lovgivende Magt og indre Styrelse, uden at være forenet med Holsten, og saaledes, at Forbindelsen mellem Slesvig og den danske Krone lodes urørt. Holsten og Lauenborg skulde vedblivende høre til det tyske Forbund. Dog skulde disse Bestemmelser ikke foregribe Spørgsmaalet om Arvefølgen i det danske Monarki. England skulde anmodes om at medvirke ved Underhandlingerne om den endelige Fred, og naar denne var sluttet, skulde man søge at opnaa Stormagternes Garanti for Betingelsernes nøjagtige Udførelse. Efter Overenskomsten om Vaabenhvilen skulde de tyske Tropper strax rømme Jydland og Nordslesvig til en Linje fra et Punkt i Nærheden af og sydøst for Byen Flensborg til et Punkt nordvest for Tønder. Kongen af Preussen maatte syd for denne Linje holde Sønderjydland besat med indtil 6000 Mand; den nordre Del skulde besættes af 2000 Mand svensk-norske Tropper. Als og Ærø skulde dog vedblivende være i de danskes Hænder. Blokaden skulde hæves og alle tagne Skibe gives tilbage, tilligemed deres Ladninger; til Gjengjæld skulde Tyskerne tilbagebetale alle Pengeudskrivninger og erstatte de udskrevne Heste, hvorimod de tyske Troppers Forplejning i Jydland under Krigen faldt Danmark til Byrde. Alle Krigsfanger og politiske Fanger skulde strax sættes i Frihed. Sønderjydland skulde under Vaabenhvilen styres af en Kommission, af hvilken Danmark og Preussen hver skulde vælge et Medlem og Dronningen af England en Opmand mellem dem.

I nogle hemmelige Artikler, der bleve vedføjede Overenskomsten, blev det yderligere bestemt, at hvis den slesvig-holstenske Regering nægtede at rette sig efter den trufne Afgjørelse, skulde det staa Kongen af Danmark frit for, ved alle de Midler, han havde til Raadighed, at tvinge den dertil, og Preussen forpligtede sig til, hvis Danmark under saadanne Forhold ønskede det, at tilbagekalde alle preussiske Officerer, der vare i slesvig-holstensk Tjeneste, General Bonin deri indbefattet.

Den danske Regering følte sig først kun lidet tiltalt af disse Betingelser, og især hævdede Krigsministeren, at de vare uantagelige, og at Kammerherre Reedtz havde overskredet sin Fuldmagt ved at samtykke deri. Men da de fremmede Magters Gesandter bestemt tilraadede at gaa ind paa Overenskomsten, og da det var øjensynligt, at bedre Betingelser næppe lod sig opnaa, besluttede Regeringen dog til sidst at stadfæste Protokollen, og den 17de Juli fandt Udvexlingen af de behørig bekræftede Dokumenter Sted hos den engelske Gesandt i Berlin.

Blandt Slesvig-Holstenerne vakte Overenskomsten den største Harme. De forsøgte først at bevæge Preussen til at undlade at bekræfte den, men da det ikke lykkedes, nægtede de at bøje sig for den og vedbleve at sende Tropper mod Nord. Endnu sidst i Juli blev der fra slesvig-holstenske Kystbatterier skudt efter Skibe under dansk Flag. Men da alle de øvrige tyske Stater, der havde deltaget i Krigen, enten tiltraadte den med Preussen sluttede Overenskomst eller stiltiende sluttede sig til den ved at trække deres Tropper tilbage, saa indsaa' Slesvig-Holstenerne endelig, at de ogsaa maatte falde til Føje, især da deres Udsendinge i Berlin havde faaet Underretning om de hemmelige Bestemmelser med Hensyn til Tilbagekaldelsen af de preussiske Officerer, hvis Modstanden blev fortsat.

Den danske Hærs Førere vare af deres Regering blevne underrettede om den snart forestaaende Vaabenhvile, men havde dog samtidig faaet Paalæg om at være meget aarvaagne, da det ingenlunde var usandsynligt, at Fjenden vilde benytte den korte Tid inden Vaabenhvilen til at søge Oprejsning for Nederlaget ved Fredericia. Alt blev dog roligt. Den 24de Juli forlode de sidste Preussere Aarhus, og efterhaanden trak hele den tyske Hær sig ud af Jydland, saaledes at Major Wilster den 10de August kunde besætte Kolding med 2 Kompagnier af 1ste Jægerkorps og udstille Iagttagelsesposter langs Grænsen.

Preusserne og de øvrige tyske Tropper trak sig syd for den aftalte Stilling. Den 4de Avgust afmarscherede de sidste tyske Afdelinger fra Dybbøl-Bjærg, og kun enkelte preussiske Artillerister bleve tilbage ved Skanserne. Den 10de Avgust forlagde General Prittwitz sit Hovedkvartér til Slesvig. Nordslesvig var saaledes blottet for Tropper, da det trak noget ud med Overførelsen af det svensk-norske Korps. Kong Oskar fandt nemlig, at 2000 Mand var for lille en Styrke

til dermed at opfylde de Forpligtelser, Sverrig-Norge paatog sig, og han gjorde derfor sit Samtykke afhængigt af, at Styrken forøgedes til 4000 Mand. Forhandlingerne herom forhalede det svensk-norske Korps' Afsendelse, og denne Frist benyttede Slesvig-Holstenerne til at plage Nordslesvigs danske Befolkning, ved at paalægge Skatter, inddrive Tvangslaan og udskrive Rekrutter. Det unge Mandskab flygtede skarevis til Danmark for at undgaa at tjene i Oprørshæren, og Pengene

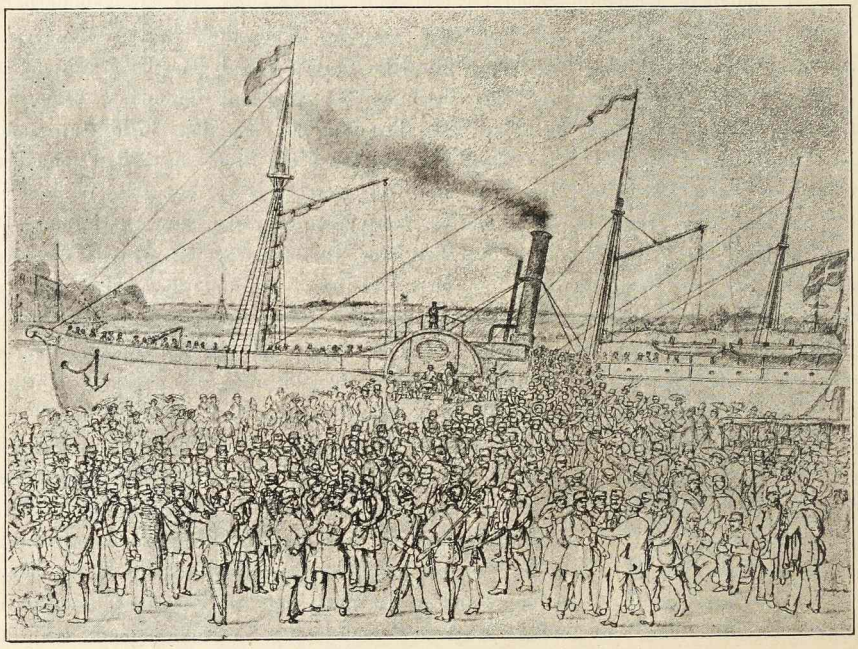

Danske Fanger indskibes.

maatte udskrives ved udsendte Dragonkommandoer. Den danske Regering nedlagde Indsigelse mod denne Fremfærd, men opnaaede derved kun, at Oprørsregeringen brugte Gendarmer i Stedet for Dragoner til sine Udpresninger. To danske Officerer, Lieutenanterne P. Bauditz og Reventlow, som den 10de Avgust vare sendte som Parlamentærer til General Prittwitz i Flensborg, bleve i denne By overfaldne af en Pøbelhob, der hovedsagelig bestod af slesvig-holstenske Soldater, som holdt Rast i Byen. Et Hus ved Havnen, som havde flaget med Dane-

brog, da den danske Dampbaad, som overførte Lieutenant Bauditz fra Sønderborg, ankom, blev ødelagt, Bohavet ituslaaet og Beboerne mishandlede. Byen var i de Dage besat af en stærk preussisk Garnison, og Overgeneralen boede her!! Senere, da Preusserne vare dragne bort, gik Oprørernes Udskejelser saa vidt, at General Prittwitz maatte sende en Bataillon tilbage til Flensborg for blot nogenlunde at opretholde Ordenen.

Til Medlem af den foreløbige Regering havde Danmark valgt Kammerherre Tillisch, Preussen Grev Eulenburg og England Oberst Hodges; men det gik ikke saa let med at enes om at overtage Forretningerne. Preusserne fremkom med flere mærkelige Fortolkninger af Betingelserne i Overenskomsten, øjensynlig for derved at trække Tiden ud og give deres Venner, Slesvig-Holstenerne, Lejlighed til at drive deres Uvæsen i Nordslesvig. De danske frygtede stadig, at Oprørerne under et eller andet Paaskud skulde bryde ind i Slesvig paany, og vægrede sig derfor længe ved at frigive Krigsfangerne. Først den 21de Avgust fandt Fangeudvexlingen Sted; vi sendte vore Fanger til Als, hvor de over Dybbøl bleve dirigerede videre mod Syd, og Skibene hentede derefter de fangne danske i Flensborg. Vi frigave 1690 Fanger, hvoriblandt 34 Officerer, og fik igjen 969, hvoriblandt 16 Officerer. Den overvejende Del af fangne danske var Besætningerne fra „Kristian den 8de“ og „Gefion“.

Den 25de Avgust blev den foreløbige Regering endelig indsat i Flensborg, og samtidig blev Blokaden hævet. Faa Dage tidligere vare de første svenske Tropper komne til Als, og den 27de besatte en svensk og en norsk Afdeling Flensborg; de bleve modtagne med Begejstring af Flensborgerne, der vare henrykte over endelig at se en Ende paa Slesvig-Holstenernes Voldsherredømme, efterhaanden fik alle de nordslesvigske Kjøbstæder svensk eller norsk Garnison, ligesom Grænselinjen blev bevogtet af svensk-norske Soldater. Nordslesvigerne nød saaledes igjen en Fred og en Sikkerhed, som de ikke havde kjendt siden Oprørets Udbrud.

Kun med Møje var det lykkedes Preussen at bevæge Statholderskabet til at forlægge sit Sæde fra Slesvig By til Kiel; men forinden udstedte det en Proklamation, hvori det bestemt protesterede mod den Ordning, som Preussen og Danmark havde truffet, og formanede alle sine Tilhængere til at blive den slesvig-holstenske Sag tro, idet de lovede, at Statholderskabet stadig skulde arbejde videre paa Rustningerne for at være i Stand til paany at træde de danske i Møde med Vaaben.

Foreløbig var der dog nu tilvejebragt taalelige Tilstande for de danske Sønderjyder, og Vaabnene kunde hvile, medens Diplomaterne arbejdede paa at skaffe Fred. Den danske Hærs Afdelinger fik derfor Tilladelse til at drage til de Landsdele, hvor de hørte hjemme, kun paa Als maatte en Styrelse efterlades til Øens Bevogtning.

Afdelingernes Hjemmarsch var et Triumftog; overalt strømmede Befolkningen dem i Møde og hilsede de hjemvendte Krigere med Hurraraab, med Blomster og Kranse. Naturligvis gjaldt dette ganske særlig om Modtagelsen i Hovedstaden, hvor alle, baade høje og lave, kappedes om at vise den tapre Landsoldat deres Taknemlighed for alt, hvad han havde lidt og stridt og særlig for Sejren ved Fredericia. Den, som ikke selv har levet med i en saadan Tid, har var vanskelig ved at forestille sig den Glæde og Stolthed, der havde grebet alle, og vi ville derfor laane en samtidig Digters*) Ord til Skildringen af Soldaternes Indtog i Kjøbenhavn:

„Da de stillede for at drage ind, vare Soldaterne i glad, let Lune, de ventede en lystig Dag; hvad der skulde ske, stod for dem som et Slags Kommers. Som det hænder i de fleste Armeer, havde de under Feltlivet faaet Ringeagt for Civillisterne og navnlig for Kjøbenhavnerne; der lurede allerede den Gang i Hjærterne et lille Nag, man vidste selv ikke ret hvorfor, undtagen det skulde være, „fordi de sad hjemme, medens vi døjede ondt."

Fra de kommanderendes Ansigter, fra alle Omgivelser, fra Luften kom en Fornemmelse af Højtidelighed; Byen, der laa tavs i det fjærne, havde det besynderligste truende ved sig, rugede over et Udbrud, man ikke kunde forestille sig — sentimentalt, med store Taler? Tale kunde Civilisterne, det vidste man; men bag ved disse vilde mange af dem, som nu kom, søge Slægt, Venner, Kjærester — hvad vilde det hele blive? Hjærtet bævede lidt af Forventning; men man tog sig sammen, smilede og snoede paa Knebelsbarten.

Man satte sig i Marsch, man gik nærmere „til Komedien eller Melodramaet" — som en ung Officer sagde —; en Del spredte Hilsener kom under Vejs; Knebelsbarten blev stadig snoet opad — — — — — — da hørte man, idet man marscherede over Fæstningsgraven, et Udbrud, der ikke alene overdøvede Bataillonsmusikken, men syntes at fylde Rummet mellem Jord og Himmel. Det kom fra Volden, saa langt man kunde øjne, fra de dybe Gader, fra Husene, der vare blevne levende lige op til Tagene og bevægede sig med Tusender af Flag, hvide Tørklæder, Hatte, Huer, Arme, Hænder og blottede Hoveder. Det var som et eneste Væsen, der skreg som besat, ellevildt og forfærdeligt, uhyre, uformeligt, skjønt, begge Dele; thi det var en Nation, der skreg ud af ganske Hjærte og Sjæl, hilste og raabte af Stolthed, Henrykkelse, Triumf, Taknemmelighed over at have gjennem dem, der nu kom, fundet sig selv som Nation.

Bataillon for Bataillon, der kom over Fæstningsgraven, strakte Gevær, saa at sige; lige til det inderste Hjærtekammer kunde man have søgt efter Nag og

*) Goldschmidt: Ravnen.

INDTOGET I KJØBENHAVN.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Ringeagt og ikke fundet Spor deraf efter den første Salve. Hærdede Soldater bed Knebelsbarten ind mellem Tænderne, trykkede Geværet fastere til sig og sluttede sig tættere sammen. Det vanskeligste Øjeblik var, medens man nærmede sig, saa' og hørte Skuespillet og endnu ikke selv var i det; i næste Sekund, da man selv blev Deltager, kunde raabe med, hilse til Gjengjæld, gribe Kransene og Blomsterne, tænkte man ikke mere, gav sig hen, reves med i Henrykkelsens Malstrøm".

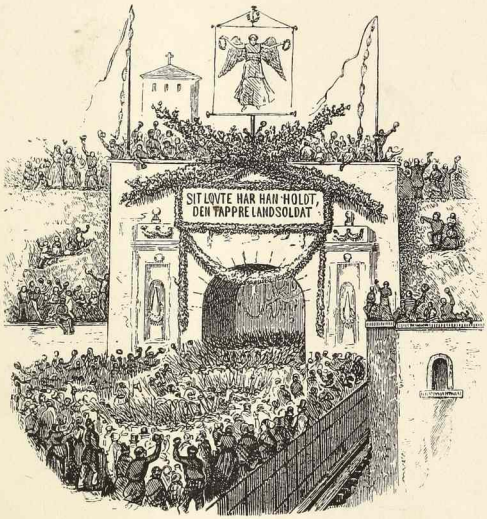

1850.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

1ste Kapitel.

Under Vaabenstilstanden.

»Det gik i Aar, som det gik i Fjor,
Preussen holdt kun daarligt sit Ord.
Det gik denne Gang, som det gik sidst,
Retten blev kuet ved Magt og ved List.
Mere Blod endnu maatte flyde
før dansk turde tale hver Sønderjyde.«

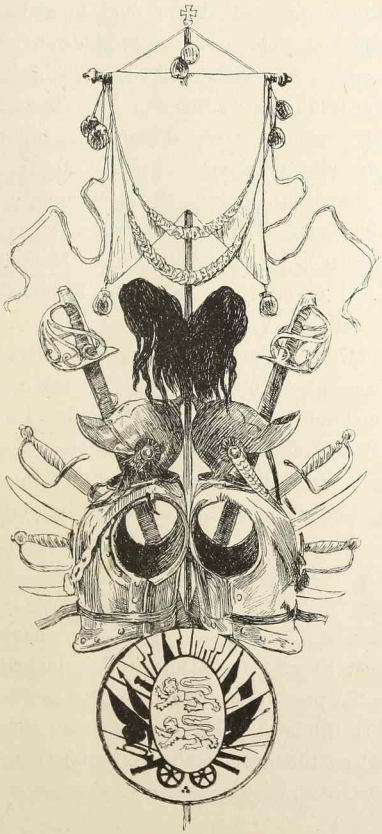

Felttogene 1850.

Den 25de Avgust blev Bestyrelseskommissionen indsat i Flensborg af en preussisk og en dansk Regeringskommissær, og samme Dag udgik Ordre til Blokadens Ophør. Først den 27de blev Flensborg besat med svenske og norske Tropper, hvoraf der nu daglig indtraf Afdelinger indtil de første Dage af September, da hele Styrken var overført og fordelt i alle Kjøbstæderne nord for Demarkationslinjen. Hermed var Slesvigholstenernes Terrorisme og Agitation mellem Befolkningen i Nordslesvig forbi, men de sidste Dage af sin Magt havde Statholderskabet benyttet til at udstede og udbrede en Proklamation til Slesvigs Beboere, hvori det protesterer mod Vaabenstilstandens Gyldighed og erklærer sig selv for at være Hertugdømmets højeste lovlige Myndighed, som kun havde maattet vige paa Grund af Omstændighedernes Bydende; sluttelig appellerer det til Beboernes Fædrelandskjærlighed og

Tapperhed, idet Rustningen skulde fortsættes, for at Hertugdømmerne kunde være rede til at gjenoptage Krigen.

De berygtede slesvigholstenske Gendarmer spillede den 27de Avgust deres sidste Trumf ud, idet de i Flensborg skød skarpt paa en Folkestimmel, som for tidlig lagde sin Glæde for Dagen over de svenske Troppers Ankomst, hvorved en Mand dræbtes.

Til Medlem af Bestyrelseskommissionen havde den danske Regering udnævnt Kammerherre Tillisch, en energisk, besindig og taktfuld Mand, der fuldt ud var Pladsen voxen. Hans preussiske Kollega, Grev Eulenburg, var en nobel og loyal Personlighed, som med Upartiskhed søgte at udføre sit Hverv, om han end som Preusser ikke i alle Spørgsmaal kunde være enig med Tillisch. Saaledes f. Ex. stod de to Regeringsmedlemmer skarpt mod hinanden i Spørgsmaalet om de slesvigholstenske Embedsmænds Afsættelse, hvilket Tillisch vilde have fuldbyrdet strax ved Regeringens Tiltrædelse, medens Grev Eulenburg holdt paa, at de alle forbleve i deres Embeder, indtil de gave Anledning til Misfornøjelse. Da det engelske Medlem, Oberst Hodges, sluttede sig til Eulenburg, gik dennes Mening igjennem, til ingen ringe Brøst for Kommissionens fremtidige Virksomhed.

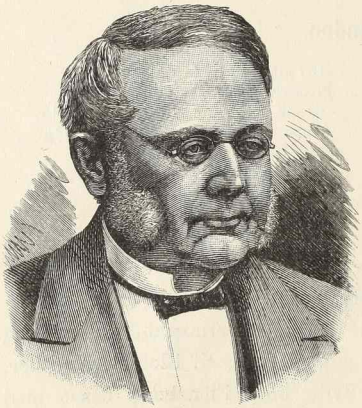

Kammerherre Tillisch.

Den 27de Avgust udstedte Bestyrelseskommissionen en Bekjendtgjørelse om Oprettelsen af en Centralkasse i Flensborg, til hvilken alle Skatter og Oppebørsler i Hertugdømmet Slesvig skulde indbetales. Dagen efter forbød den Udskrivningen af Rekrutter til den slesvigholstenske Hær og befalede Afvæbning og Fjærnelse af de af Oprørspartiet indsatte Politiembedsmænd og Gendarmer, samt paalagde Embedsmændene at offentliggjøre nedenstaaende Proklamation fra Kongen:

„Slesvigere!

Det er endelig lykkedes Os at standse Krigens Onder, som især have tynget paa vore tro Indbyggere i Hertugdømmet Slesvig og maatte føles dobbelt smerteligt, da det var Sønner af de under Vort Scepter forenede Lande, som stode fjendtlige lige overfor hverandre. Det er Vort tillidsfulde Haab, at den nu indtraadte Vaabenstilstand vil være Forbudet for Fredens tilbagevendende Velsignelser, og Vort Hjærte føler Trang til i dette Øjeblik at rette et Ord til Vore slesvigske Undersaatter.

De iblandt eder, som under de vanskeligste Forhold have bevaret fast Troskab til Os — og med husfaderlig Glæde kunne Vi hertil regne den overvejende Del af Folket i Slesvig — I ville finde den bedste Løn i egen Bevidsthed og i det Exempel, som I efterlade eders Børn. Men tager ogsaa eders Konges Tak; thi eders urokkelige Hengivenhed har under de mange dybe Krænkelser, som Vort Hjærte har maattet erfare, været Os den bedste Erstatning.

De iblandt eder, som, forglemmende den Retfærdighed og Mildhed, den Fred og rige Velsignelse, som eders Fædre og I have nydt under Vore kongelige Forfædres Slægter, ere geraadede paa Afveje, eder ville nu sørgelige Erfaringer have lært, at I i Fremtiden have at søge Hjælp og Beskyttelse hos eders retmæssige Landsherre, og I ville, naar I med oprigtigt Sind vende tilbage til Os, finde Os beredt til at glemme det forbigangne.

Af eder alle, Indbyggere i Hertugdømmet Slesvig, haabe og vente Vi, at I, saa længe den nu indsatte Landbestyrelse bestaar, ved en med Lov og Ret bestaaende Adfærd ville bidrage til at fremme det begyndte Fredens Værk til Landets bedste, og at I ogsaa i Fremtiden ville understøtte Os i Vore Bestræbelser for ved landsfaderlig Regering og ved nye Institutioner, som Vi ville give eder, paany at begynde og befæste alle Vore Undersaatters Velfærd."

Kristiansborg Slot,
den 27de Avgust 1849. Frederik R.

Kejser Nicolaus I.

De i Proklamationen udtalte Forhaabninger om, at alle Slesvigere vilde søge at fremme Fredens Værk, skulde snart blive skuffede; og hurtigt skulde det vise sig, hvor mislig en Sag det var, at lade de af Oprørsregeringen indsatte Embedsmænd blive i deres Embeder. Nord for Demarkationslinjen, hvor det store Flertal af Indvaanerne vare danske, og hvor svensk-norske Tropper støttede den lovlig indsatte Regering, kom der snart rolige og ordnede Forhold tilstede; men Landet syd for Demarkationslinjen, hvor Øprørsregeringen i Holsten stadig vedligeholdt Agitationen mellem den i Forvejen slesvig-holstenske Befolkning, og hvor preussiske Tropper skulde oprette Ordenen, var i en stadig Oprørstilstand. Slesvig-holstenske Tropper holdt under hele Vaabenstilstanden, trods alle Protester fra dansk Side, Frederiksort og den nordlige Del af Rendsborg besat, skjønt disse Punkter laa i Hertugdømmet Slesvig. Embedsmændene indsendte alle Oppebørsler til Rendsborg og viste i det hele taget aabenbar Trods mod alle Bestyrelseskommissionens Foranstaltninger. I alle de større Byer dannede sig Komiteer for

at organisere den passive Modstand. Oprørske Forsamlinger og en oprørsk Presse holdt Stemningen oppe hos de „trofaste“, medens de „frafaldne“ og de dansksindede bleve forfulgte, ja endogsaa givne til Pris for Pøblens Udskejelser. Rygtet om, at den slesvig-holstenske Hær snart fra Holsten vilde bryde ind i Slesvig, blev stadig holdt oppe og bidrog mægtigt baade som Haab og som Trusel til at støtte Oprørsaanden. Bestyrelseskommissionen stod magtesløs lige overfor denne Tilstand; thi henvendte den sig i Henhold til Vaabenstilstands Betingelsernes § XI til de preussiske Tropper, for at disse skulde skaffe dens Beslutninger Lydighed, saa nægtede de enten ganske deres Understøttelse, eller ydede den i utilstrækkelig Grad, under Henvisning til særlige Instruktioner. — Vi skulle nærmere omtale et Par Begivenheder fra hin Tid, som bedre end mange Ord illustrerer Forholdene.

Den 24de September blev Kammerherre Holstein sendt af Bestyrelseskommissionen ned til Tønning for at afsætte den oprørske Postmester Carstens og i hans Sted indsætte den tidligere Postmester i Haderslev, Nissen; men saavel Holstein som Nissen bleve af Befolkningen under Stenkast og Forhaanelser fordrevne fra Byen. Et preussisk Kommando, som kom fra Exercits, stod roligt og saa' til. Den næste Dag vendte de tilbage, denne Gang ledsagede af Justitsraad Berger som Kommitteret, og med Ordre til at rekvirere militær Assistance for at fremtvinge den befalede Embedsbesættelse. Under Eskorte af en halv Snes Husarer, som bleve afgivne af den højstkommanderende i Husum, ankom de paagjældende tidlig om Formiddagen til Tønning, hvor der strax ved Indkjørslen var forsamlet en større Pøbelmasse, som øjensynlig havde ventet paa dem, og som under stadige Skjældsord, Hujen, Piben og Stenkast forfulgte dem til den højstkommanderende Officers Bolig. Uheldigvis var denne Officer ikke tilstede, og da Husdøren forblev lukket, skjønt flere af Beboerne stode ved Vinduerne, var der ikke andet for end i den nærliggende Vagt at søge Beskyttelse mod den stadige Stenregn. Her indtraf noget efter den højstkommanderende Officer, Lieutenant Müffling, som efter at have gjort sig bekjendt med en til ham rettet Depeche, paatog sig at besørge et Brev fra Regeringsdepartementet til Byens Magistrat angaaende Postmesterembedets Besættelse, og samtidig mundtlig at opfordre samme til at foranledige Postmester Cartens arresteret. Imidlertid havde flere af Byens Borgere indfundet sig i Vagtstuen, hvor de i en yderst exalteret Stemning ved allehaande Trusler søgte at bevæge Kammerherre Holstein til at opgive sit Hverv, og snart mødte ogsaa Borgmesteren og flere Senatorer, som efter at Regeringsdepartementets Skrivelse under stor Skandale var bleven oplæst for den paa Torvet forsamlede Mængde, erklærede sig ude af Stand til for Øjeblikket at kunne foretage noget i Sagen, men forlangte et Par Dages Frist, og at Bestyrelseskommissionens Udsendinge strax skulde forlade Byen. Herpaa vilde Kammerherre Holstein ikke indlade sig, men fordrede skriftligt

Svar inden en Time; hvilket ogsaa indløb, men da det gik ud paa, at Magistraten intet kunde foretage i Sagen, overtog Lieutenant Müffling Udførelsen af Bestyrelseskommissionens Befaling. Efter hans Opfordring begav man sig under militær Eskorte til Posthuset, men under hele denne Vandring fulgte Pøblen efter og vedblev uafbrudt med sine Forhaanelser og med Stenkastning, uden at der fra det preussiske Militærs Side blev gjort noget som helst alvorligt Forsøg paa at hindre det. Ogsaa fra Husenes øvre Vinduer blev der udkastet store Sten, og af en af disse blev Postmester Nissen, der ligesom hans Lidelsesfæller havde erholdt flere Kontusioner, meget alvorligt saaret i Hovedet. Endelig naaede man da Posthuset, hvor Hr. Carstens maatte finde sig i at aflevere Kassen og Inventaret, men da Postmester Nissen paa Grund af sit Saar var ude af Stand til at overtage Forretningerne, og da Lieutenant Müffling tillige erklærede, at han ikke var i Stand til at beskytte ham uden i selve Vagtstuen, hvortil han endog behøvede hele sin svage Garnison, saa fandt Kammerherre Holstein sig foranlediget til at gaa ind paa et Forslag, som blev gjort ham, om indtil videre at overdrage Forretningerne til den paagjældende Officer. Den paatænkte Arrestation af Carstens maatte man ogsaa af Hensyn til Omstændighederne opgive. Afrejsen fra Tønning gik heller ikke for sig uden de alvorligste Excesser; Vognene vare beordrede uden for Byen, men paa hele Vejen derhen fortsattes Scenen med Stenkastning osv., uden at det preussiske Militær opgav sin passive Holdning; det truede vel med at gjøre Brug af Vaabnene, men det forblev ved Truslerne. Som et lille Efterspil blev Holstein og hans Rejsefæller, da de passerede Husum, ogsaa dér overfaldne af en Pøbelhob med Forhaanelser og Stenkast.

I Anledning af disse Begivenheder opfordrede Bestyrelseskommissionen den øverstkommanderende preussiske Officer i Slesvig, Oberst Lebbin, paa det mest indtrængende om at give sine Officerer Ordre til, under Forhold som de omtalte, at gjøre Brug af Vaabnene. Men hvor lidet denne Opfordring frugtede, viste sig et Par Dage efter.

Amtmand Hansen i Tønder havde lige fra først af paa enhver Maade lagt sin Uvilje mod de trufne Anordninger for Dagen. Han havde nægtet at efterkomme de ham fra Bestyrelseskommissionerne tilgaaede Befalinger og tilbagesendt Bekjendtgjørelser, uden at ville foranstalte dem offentliggjorte. Han havde flere Gange sammenkaldt Amtets Embedsmænd og Betjente for at træffe Aftale om i Fællesskab at gjøre Modstand, og han havde i Spidsen for disse underskrevet flere Protester, som derefter vare tilstillede Bestyrelseskommissionen. Denne besluttede derfor at afsætte Hansen og i hans Sted indsætte Baron H. Plessen. Dagen før sidstnævnte med sin Sekretær, Kancellist Wöldike, afrejste til Tønder, havde man skriftlig ved Stafet underrettet den paa Stedet højstkommanderende preussiske Officer, Major Wussow, om hans Ankomst og Øjemedet med hans Sendelse, samt

anmodet Majoren om at yde Plessen den fornødne Understøttelse til Udførelsen af hans Hverv, idet han bemyndigedes til i fornødent Fald at gjøre Brug af Vaabnene. Alligevel fandt Baron Plessen alt, undtagen Pøblen, uforberedt ved hans Komme. Under Piben og Skjældsord blev han ledsaget til Major Wussows Bolig, der var lukket i, og Husets Folk nægtede ham at komme ind, medens Majoren stod i nogen Afstand og parlamenterede med en Folkemængde. Baron Plessen maatte saaledes i nogen Tid blive staaende paa Trappen, men da den paa Gaden værende Folkemasse styrtede løs mod ham, lykkedes det ham og hans Sekretær at trænge ind i Gangen, hvor de begge, ved at stemme Ryggen mod Døren, hindrede den videre Adgang og derved undgik Mishandling. Efter en halv Times Forløb ankom Majoren, gjorde mange Undskyldninger, og forsikrede, at han ikke havde haft Tid til at træffe de fornødne Anstalter, men nu skulde de blive trufne, og virkelig ankom ogsaa et Kommando Infanteri og Kavalleri. Men Soldaterne fraterniserede med Befolkningen, og denne fortsatte med sin Piben, sine Trusler og sine oprørske Sange. Major Wussow viste stor Travlhed med snart at styrte ud paa Gaden, tiltale Mængden, og at modtage den ene efter den anden Deputation fra Hoben, men han syntes ikke at have stort Held med sig i sine Bestræbelser for at skaffe Orden til Veje, da han under lydelig Fnisen og hyppige Leveraab fra Folkemængden hver Gang vendte tilbage med uforrettet Sag. Den sort-rød-gyldne Fane, hvormed man flagede fra flere Huse, blev nu ogsaa udhængt fra det Hus, hvor Major Wussow boede, og hvor Baron Plessen opholdt sig. Den preussiske Major var overordentlig redebon til alt, hvad Plessen anmodede ham om, men udrettede intet, ja han lod endogsaa paa Baron Plessens Opfordring, Tropperne lade Geværerne og Oprørsakten oplæse, da Tumulterne snarere tog til end af; men Folkemængden tog ingen Notits af disse Foranstaltninger, og Tumulten fik Lov til at fortsættes. Da saa Baron Plessen gjorde Majoren alvorlige Forestillinger i Anledning af hans uforklarlige og i Modstrid med hans Instruktion staaende Optræden, udbrød han: „Jeg tør ikke handle anderledes; jeg har andre Instruktioner, som forbyde mig at anvende Magt, før vore Tropper selv angribes.“ Det lykkedes Baron Plessen at bevæge Majoren til at komme frem med denne Instrux, der under 21de September var udstedt af Oberst Lebbin; men da Plessen ønskede at tage en Protokol over det fuldstændige Indhold af Instruxen, fik Majoren Betænkeligheder. Imidlertid havde Plessen dog sét saa meget, at den anbefalede den største Skaansel mod og nøjeste Forstaaelse med Befolkningen.

Under disse Forhold var det ikke at tænke paa for Baron Plessen at fuldføre sit Hverv. Under Hujen, Piben og en sand Stenregn, der saarede Kusken og knuste Vinduerne i Vognen, forlod han om Eftermiddagen Tønder.

Dagen efter denne Begivenhed blev Etatsraad Kornerup-Borch, som af Bestyrelseskommissionen var sendt i et Embedsanliggende til Slesvig, i denne By

mishandlet af en Pøbelhob, uagtet han var under Ledsagelse af en preussisk Officer og to Soldater.

Det vil af disse Exempler fremgaa, at Bestyrelseskommissionens Myndighed syd for Demarkationslinjen var lig Nul. Dens Reklamationer hos Oberst Lebbin og senere hos dennes Efterfølger, General Hahn, førte kun til Løfter og til Udflugter. Selv Preusseren, Grev Eulenburg, var indigneret over det preussiske Militærs Optræden og vilde af den Grund fratræde sin Stilling, som han kun blev i paa Kammerherre Tillisch's indstændige Anmodning. Regeringen i Kjøbenhavn søgte dels direkte, dels gjennem de venskabelige Magter at bevæge Kabinettet i Berlin til at give sine Tropper i Slesvig saadanne Ordrer, at Konventionens Betingelser kunde blive udførte; men i Berlin svarede man, at Tropperne gjorde deres Skyldighed, men at der ikke paahvilede Preussen nogen Forpligtelse til at underkue Befolkningen i Sydslesvig og til at bekæmpe den af Parterne, den tidligere havde taget under sin Beskyttelse. Der var saaledes rigelig Grund for Danmark til at bringe den hemmelige Artikel til Anvendelse, og naar det desuagtet ikke blev gjort, saa var det dels for ikke atter i Evropa at faa Skyld for at have fremkaldt Krigen, dels for ikke at give Slesvig-Holstenerne en velkommen Anledning til at anføre Bestyrelseskommissionens Magtesløshed i Sydslesvig som et Bevis paa, at Slesvig kun lod sig regere sammen med Holsten, og at saaledes Fredspræliminariernes Artikel 1 var uudførlig, og dels endelig, fordi Aarstiden var for langt fremrykket til, at Danmark vilde faa væsentlig Nytte af sin Flaade.

Som vi i et senere Kapitel skulle se, maatte en Del af den danske Hær stadig holdes kampberedt i Nærheden af Grænsen for det Tilfælde, at Slesvig-Holstenerne uden Varsel skulde gjøre Alvor af deres Trusel om at lade Hæren rykke ind i Slesvig, en Eventualitet, som nok kunde have Sandsynligheden for sig, naar man saa' hen til Statholderskabets og Landdagens fjendtlige Holdning, til den fanatiske Stemning i Holsten, og endelig til den Omstændighed, at Vaabenstilstanden af 10de Juli ikke var bleven almindelig anerkjendt i Tyskland.

Vel gjorde Statholderskabet i November Maaned et fredeligt Skridt, idet det henvendte sig til Kongen af Danmark med Anmodning om, at han vilde foranledige direkte Fredsforhandlinger mellem betroede Mænd fra Kongeriget og fra Hertugdømmerne, men det viste sig snart, at man kun vilde forhandle paa Grundlag af „Slesvig-Holsten", og selvfølgelig blev Anmodningen ikke tagen til Følge. Den hele Henvendelse havde vel næppe heller andet Maal end ved et tilsyneladende forsonligt Skridt at svække Virkningen af de danske Beklagelser hos forskjellige Kabinetter over Statholderskabets Adfærd.

Fredsunderhandlingerne mellem Danmark og Tyskland hvilede aldeles i den sidste Halvdel af 1849. — Den preussiske Regering var optagen af at faa det tyske Forbund ordnet efter sine Ønsker, nu da Nationalforsamlingen havde opløst

sig og Revolutionen rundt omkring i Tyskland var slaaet ned ved preussiske Bajonetter. Den havde kun Interesse af det slesvigske Spørgsmaal, for saa vidt det kunde hæve Preussens Popularitet ved at smigre Enhedsbestræbelserne, men hertil egnede ikke Fredspræliminarierne af 10de Juli sig, som kun vare blevne til ved et Tryk fra Ruslands Side. Preussen ønskede derfor at komme bort fra disse, og dertil aabnede sig bedst Udsigt, hvis Danmark gjorde Anvendelse af Konventionens hemmelige Artikel og Kampen igjen blussede op, inden Fredsunderhandlingerne vare begyndte. I Danmarks Interesse laa det derimod at holde fast paa Præliminarierne, hvorfor dets Regering besluttede at lempe sig efter de uhyggelige Forhold i Sydslesvig, medens den søgte at fremskynde Fredsværkets Gjenoptagelse. De idelige Forsøg paa at formaa Preussen til en loyal Udførelse af Konventionen og til at fjærne Statholderskabet, i Forbindelse med Preussens Ønske om at holde Fredsspørgsmaalet hen saa længe som muligt, bevirkede, at Aaret gik, forinden Forhandlingerne toge deres Begyndelse.

Ved Udfærdigelsen af Instruktionen for vore Fredsunderhandlere opstod der Ministeriet en lignende Uoverensstem melsesom den, der Aaret i Forvejen havde foranlediget Martsministeriets Afgang. Flertallet i Kabinettet var nemlig stemt for en Forbindelse mellem Kongeriget og hele Slesvig, selv om denne Forbindelse blev af løsere Natur, hvorimod Madvig og Clausen hellere end en saadan Forbindelse vilde forudsætte en Deling af Slesvig. Der opnaaedes imidlertid Enighed, idet Instruktionen kom til at gaa ud paa, at vore befuldmægtigede ufravigelig skulde fastholde, at Præliminariernes Artikel I. forstodes saaledes, at Hertugdømmet Slesvig knyttedes til den danske Krone ved en konstitutionel Forbindelse med en fælles Rigsdag, og at Hertugdømmets særegne Forfatning skulde opfattes som en egen Landdag, med dertil hørende egen Bestyrelse af de for dette Land særegne Forhold.

Til befuldmægtigede for Danmark udnævntes Baron Pechlin, Kammerherre Reedtz og Generalauditør Scheel. Paa Preussens Vegne skulde Hr. v. Usedom føre Underhandlingerne, og disse skulde finde Sted i Berlin under Forsæde af den engelske Gesandt, Lord Westmoreland, som repræsenterede den mæglende Magt. I Midten af December var alt færdigt til Forhandlingernes Begyndelse, men under allehaande Paaskud fik Preussen det første Møde udsat til Slutningen af Januar 1850, sandsynligvis for først at se, hvilken Stilling Forbundskommissionen vilde indtage lige overfor Danmark.

Preussen og Østerrig vare nemlig under 30te September blevne enige om midlertidig at erstatte den magtesløse Centralmagt i Frankfurt med en Forbundskommission, hvori de preussiske og østerrigske delegerede førte Forsædet, men hvori forøvrigt de andre tyske Regeringer vare repræsenterede. Ogsaa Kongen af Danmark var som Hertug af Holsten og Lauenborg indbudt til at lade sig repræsentere. I Danmark ventede man sig en Del af denne Forbundskommission, da man

antog, at Østerrig, som tidligere havde vist os Velvilje, ogsaa vilde lade denne Følelse komme til Orde i Kommissionen. Den 20de December overdrog Rigsforstanderen, Erkehertug Johan, sin Myndighed til de østerrigske og preussiske Forbundskommissærer, og Kammerherre Bülow, der skulde repræsentere Kongen af Danmark i Kommissionen, begav sig til Frankfurt. Men til ikke ringe Forbavselse og Skuffelse for den danske Regering nægtede Forbundskommissionen, trods den skete Indbydelse, at modtage Kongen af Danmarks Repræsentant, saa længe der var Krig mellem Danmark og Tyskland. Hvad Fredspræliminarierne af 10de Juli angik, saa mente Forbundskommissionen, at den ikke var kompetent til at godkjende dem, men den meddelte Preussen uindskrænket Fuldmagt til at underhandle om Freden paa Tysklands Vegne, kun med Forbehold af de enkelte Staters Ret til at ratificere den eventuelle Fredslutning.

Følgerne af Forbundskommissionens Beslutninger sporedes snart, baade i Hertugdømmerne og i Berlin. Statholderskabet udstedte en Proklamation, i Følge hvilken det overtog Styrelsen af hele Slesvig og befalede Embedsmændene at sende Skatter og Oppebørsler til Rendsborg; Landdagen holdt hemmelige Møder, hvor der toges krigerske Beslutninger. Agitationen og Ulydigheden mod Bestyrelseskommissionen tog et stærkere Opsving og viste sig endogsaa nord for Demarkationslinjen; den slesvig-holstenske Hær begyndte at koncentrere sig, og de preussiske Tropper i Sydslesvig bleve om muligt endnu mere ligegyldige med det hele oprørske Væsen end de tidligere havde været. Ogsaa de koncentrerede sig paa enkelte Punkter for at være beredte til at rykke ud af Slesvig, saa snart Insurgenthæren rykkede ind; thi at det vilde ske, tvivlede selv Preussen paa den Tid ikke om.

I Berlin stillede den preussiske befuldmægtigede sig strax paa et saadant Standpunkt med Hensyn til Forstaaelsen af Fredspræliminariernes 1ste Artikel, at Haabet om Enighed paa denne Basis snart maatte forsvinde. I direkte Modsætning til den Opfattelse, som var gjort gjældende i Instruktionen for de danske befuldmægtigede, vilde han kun have Hertugdømmet Slesvigs Forbindelse med den danske Krone forstaaet som en simpel Personalunion, medens han strængt holdt paa Bevarelsen af mange af de Baand, som bandt Slesvig til Holsten.

Udsigterne for Danmark vare saaledes temmelig mørke i de første Maaneder af 1850, og hvor nødig Regeringen end vilde gribe til Anvendelsen af Konventionens hemmelige Artikel, saa stod det snart for den som det eneste Middel til at komme ud af Uføret. Da lyste det atter noget op i Situationen, og det var atter Rusland, vi kunde takke derfor. Kejser Nicolaus gjorde det ligefrem til en Betingelse for at anerkjende den nydannede Forbundskommission, at Kongen af Danmarks Repræsentant optoges, og ved en i bestemte Udtryk affattet Note til Preussen foranledigede han, saavel at denne Magt sendte en alvorlig Advarsel til

Statholderskabet mod at blande sig i Regeringshandlinger i Slesvig, som og at den tog mere energisk fat paa Fredsforhandlingerne.

Da kort Tid efter Overkommandoen i den slesvig-holstenske Hær gik over fra Bonin til Willisen, kaldte Preussen sine i denne Hær tjenende Officerer tilbage, og omtrent samtidig modtog Statholderskabet fra Forbundskommissionen en lignende Advarsel som den, der nylig var den meddelt fra Preussen.

Disse forskjellige Skridt synes at have lagt en Dæmper paa Slesvig-Holstenernes gode Forhaabninger; thi paa et Møde, som de holstenske Godsejere og Prælater den 6te April afholdt i Kiel, vedtog de en Adresse til Statholderskabet, hvori de opfordrede dette til at søge direkte Forhandlinger med Landsherren for at komme til en Fred. Statholderskabet gik ind paa Tanken og sendte i Slutningen af April Grev O. Rantzau, Grev Rewentlow-Farve, Regeringsraad Heinzelmann og Syndikus Prehn til Kjøbenhavn. Da imidlertid deres Forslag, skjønt i Formen meget loyale og forsonlige, ikke gik ud paa mindre end at danne et provisorisk Slesvig-Holsten, under hvis Bestaaen man saa skulde søge at komme til en endelig Ordning, endte Forhandlingerne, der fra dansk Side vare førte af Ministrene Madvig og Sponneck, snart uden Resultat.

Da det i Berlin mere end tilstrækkelig havde vist sig, at en Overenskomst paa Basis af Fredspræliminarierne ikke var til at opnaa, foreslog Preussen den 17de April en simpel Fred mellem Danmark og Tyskland, uden nærmere at berøre Slesvigs Stilling, som det overlodes Fremtiden at ordne; men Forslaget indeholdt saadanne Forbehold for Tysklands Vedkommende, at en Fred paa dets Grundlag kun kunde betragtes som en Vaabenstilstand. Danmark gik selvfølgelig ikke ind paa dette Forslag, men efter nye Forhandlinger frem og tilbage fremkom det selv med Forslag til en simpel Fred og erklærede samtidig, at hvis det ikke blev modtaget, saa' Regeringen sig tvungen til at bringe Vaabenstilstandens hemmelige Artikel til Anvendelse. — Efter et nyt Tryk fra Ruslands Side, som endog i Juni Maaned sendte en Flaade til Østersøen med Ordre til at være Danmark behjælpelig med Troppetransporter, gik Preussen ind paa det danske Forslag, efter at nogle Modifikationer i dette vare foretagne, og den 2den Juli 1850 undertegnedes Freden mellem Danmark og Tyskland.

Fredstraktat

mellem Hs. Majestæt Kongen af Danmark paa den ene Side og Hs. Majestæt Kongen af Preussen i hans eget og det tyske Forbunds Navn paa den anden Side.

(Indledende Formularer.)

Art. I.

Der skal i Fremtiden være Fred, Venskab og godt Forhold mellem Danmark og det tyske Forbund. Man vil fra begge Sider anvende den største Op-

mærksomhed for at vedligeholde den saa lykkeligt gjenoprettede Enighed, og man vil omhyggelig undgaa alt, som kunde forstyrre den.

Art. II.

Alle Traktater og Konventioner, som ere sluttede mellem Danmark og det tyske Forbund, blive ved nærværende Traktat atter satte i Kraft.

Art. III.

De høje kontraherende Parter forbeholde sig alle de Rettigheder, som gjensidig have tilkommet dem før Krigen.

Art. IV.

Efter Afslutningen af nærværende Traktat vil Hs. Majestæt Kongen af Danmark, Hertug af Holsten, i Overensstemmelse med Forbundsretten kunne forlange det tyske Forbunds Mellemkomst for at gjenoprette Udøvelsen af hans legitime Myndighed i Holsten, idet han til samme Tid vil meddele sine Hensigter i Henseende til Landets Pacifikation.

Dersom det tyske Forbund ikke for Øjeblikket tror at burde indskride i Følge dette Forlangende, eller hvis dets Mellemkomst skulde blive frugtesløs, skal det staa Hs. Majestæt frit for at udstrække de militære Forholdsregler til Holsten og til den Ende at anvende sin væbnede Magt.

Art. V.

Inden 6 Maaneder efter nærværende Traktats Underskrift skulle Hs. Maj. Kongen af Danmark og det tyske Forbund udnævne Kommissærer, for efter de derhen hørende Dokumenter og andre Beviser at fastsætte Grænsen mellem Hs. danske Majestæts Stater, som ikke ere indbefattede i det tyske Forbund, og dem, som høre til dette.

Art. VI.

Nærværende Traktat skal ratificeres, og Ratifikationerne skulle udvexles i Berlin inden Forløbet af 3 Uger eller før, om ske kan.

Til Bekræftelse deraf have den mæglende Magts Minister og de respektive befuldmægtigede underskrevet nærværende Traktat og paatrykt den deres Vaabensegl.

Skrevet i Berlin, den 2den Juli 1850.

(Underskrifter og Segl.)

Til Traktaten knyttede sig en Protokol, ifølge hvilken Preussen forpligtede sig til at trække sine i Sydslesvig staaende Tropper ud af Slesvig inden 11 Dage efter, at Ratifikationerne af Protokollen vare udvexlede, og til 11 Dage efter dette

Tidspunkt fuldstændigt at have rømmet Holsten og Lauenburg. Endvidere forpligtede Preussen sig til ikke at lægge nogen Hindring i Vejen for de militære Forholdsregler, som Danmark maatte tage i Hertugdømmet Slesvig efter dettes Rømning af preussiske Tropper. Danmark forpligtede sig til ikke at lade sine Tropper rykke ind i Slesvig, før dette Hertugdømme var rømmet af de preussiske Tropper, med mindre den slesvig-holstenske Hær inden dette Tidspunkt skulde rykke ind i Slesvig; men selv i saa Tilfælde maatte de danske ikke overskride Demarkationslinjen, forinden Preusserne vare over den holstenske Grænse. — De svensk-norske Tropper skulde samtidig med de preussiske forlade Slesvig.

I en hemmelig Artikel forpligtede Kongen af Preussen sig sluttelig til at tage Del i de Forhandlinger, hvortil Kongen af Danmark vilde tage Initiativet, i det Øjemed at ordne Arvefølgen i de under hans Scepter forenede Stater.

Den 6te Juli udvexledes Ratifikationerne af Protokollen og den hemmelige Artikel i Berlin; men først den 6te September og 26de Oktober udvexledes Ratifikationerne af Fredstraktaten henholdsvis i Berlin og Frankfurt med de forskjellige Stater i det tyske Forbund. Uenigheder mellem disse indbyrdes og Preussens tvetydige Politik vare Aarsag i denne Forhaling.

Som vi erindre, var Paastanden om, at der gjaldt en anden Arvefølge for Slesvig end for Danmark, en af Støtterne for den slesvig-holstenske Lære. Alt, hvad der fra dansk Side var gjort gjældende herimod, var fra tysk Side blevet upaaagtet. Det var derfor af største Vigtighed for den danske Regering at faa en fælles Arvefølge fastslaaet for alle de Lande, der udgjorde den danske Stat, og samtidig med Fredsunderhandlingerne havde den derfor forhandlet om dette Spørgsmaals Ordning med de Magter, som tidligere havde garanteret Danmark dets Ejendomsret til Slesvig. Som et indledende Skridt til denne Ordning undertegnede Frankrig, Rusland, England og Sverrig den 2den August den saakaldte Londonner-protokol med Danmark, hvorved de erkjendte, at Opretholdelsen af den danske Stats Integritet (i sin Helhed) hang nøje sammen med den evropæiske Ligevægt, og at den derfor burde opretholdes. Endvidere lovede de at støtte Kongen af Danmark i hans Bestræbelser for at ordne Arvefølgen. Østerrig undertegnede ogsaa efter nogle Dages Tøven; men Preussen, som dog ved den hemmelige Artikel havde forpligtet sig til at tage Del i de Arvefølgen vedrørende Forhandlinger, nægtede bestemt sin Underskrift.

Kaste vi et Blik paa Situationen, saaledes som denne var strax efter Fredens Afslutning, saa se vi, at Danmark i Henhold til den Protokol, som samtidig med Fredstraktaten var afsluttet med Preussen, og strax ratihaberet, uopholdelig kunde skride til Bekæmpelsen af Oprøret i Hertugdømmet Slesvig, medens Oprørshæren syd for Ejderen havde et sikkert Tilflugtssted, hvorfra den kunde angribe, uden at blive angrebet; thi Holsten hørte til det tyske Forbund, som endnu

ikke havde ratihaberet Fredstraktaten, hvis Artikel IV følgelig blev upaaagtet. — Med Hensyn til Slesvigs fremtidige Stilling i Monarkiet, var der intet bestemt, men Fredstraktatens Artikel III, ifølge hvilken Tyskland havde forbeholdt sig alle sine tidligere Rettigheder, stod som en truende Sky i det fjærne.

Med Fredens Afslutning var Bestyrelseskommissionens Hverv endt. Den nedlagde sin Myndighed den 13de Juli, og den civile Bestyrelse af Slesvig overtoges af Kammerherre Tillisch, som af Kongen blev udnævnt til overordentlig Regeringskommissær for Hertugdømmet.

Statholderskabet udstedte den 8de Juli en Proklamation til Hertugdømmernes Beboere, i hvilken det erklærede at ville sætte sig med Vaabenmagt imod de danskes Indrykning i Slesvig.

Maleren Dalgas.

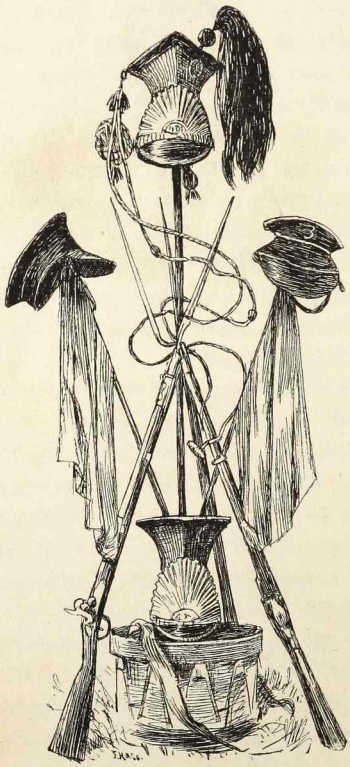

2det Kapitel.

Forberedelserne til det 3dje Felttog.

»I Kreds om vor Konge som Mur vil vi staa,
thi dansk er hans ærlige Tanke;
og Fjenden skal trække det korteste Straa,
naar Løven først rejser sin Manke«.

Vinteren 1849—50 forløb, saaledes som vi have sét, kun lidet rolig. Vore hjemsendte Soldater bleve idelig foruroligede ved Indkaldelser paa Grund af Slesvig-Holstenernes Trusler om at falde ind i Sønderjydland, trods Vaabenhvilen. Ligesom i den foregaaende Vinter, var det især Als, som lagde Beslag paa Krigsstyrelsens Opmærksomhed; saa længe Søen var aaben, kunde vore Orlogsskibe og Kanonbaade i Forbindelse med en mindre Troppestyrke vel sikre Øen, men naar Kulden lagde Vandene til, var en Overrumpling over Isen ingenlunde usandsynlig, og de tro danske Alsinger havde billigt Krav paa at blive beskyttede

imod at blive prisgivne til Oprørsregeringens Vilkaarlighed, selv om det kun var for en kort Tid. Hen paa Efteraaret indkaldte de paa Als staaende Tropper derfor Mandskab, saaledes at hver Afdeling blev 600 Mand stærk; senere blev dette Tal forøget til fuld Krigsstyrke, 1000 Mand, og 5te Bataillon og 3dje Jægerkorps bleve overførte fra Fyn, tilligemed et nyoprettet 6 Pds. Batteri fra Sjælland. Besætningen kom derved til at udgjøre 10 Bataillioner og Jægerkorps, 4 Batterier og 2 Eskadroner, foruden Ingeniører og Artillerimandskab til de faste Batterier. Fodfolket blev delt i 2 Brigader, 1ste under Oberst Krabbe, 2den under Oberst Baggesen; General de Meza var af Helbredshensyn bleven nødsaget til at nedlægge sin Kommando og rejse til Kjøbenhavn, og i hans Sted havde General Schleppegrell overtaget Befalingen paa Øen. Sønderborg blev gjort til en lille Fæstning, og Batterierne dér væbnede, saaledes at den kunde tage en Tørn, naar den øvrige Ø var tabt.

Nyaarsdag 1850 blev Korpset paa Als sat paa Feltfod, og en fjorten Dages Tid derefter lagde Isen et fast Dække over Sundet; Forposttjenesten i den strænge Kulde kunde derved være bleven drøj nok for vore Folk, hvis den flinke Lieutenant Leerbech ikke stadig havde skaffet saa paalidelige Oplysninger om, hvad der tildrog sig syd for Ejderen, at de danske paa Als kunde slaa deres Lid til hans Aarvaagenhed.

Generalmajor Carl Frederik Moltke.
Chef for 1ste Division.

Inden Isen spærrede Vandene, var en stor Del Udrustningsgjenstande og Materiel bleven sendt over Bæltet fra Sjælland for at være i Beredskab. De i Jydland og Fyn værende Afdelinger bleve indordnede i 3 Brigader; 3dje, under Oberst Schepelern, omfattede Afdelingerne i det sydlige Jydland, 4de, under Oberst Thestrup, dem i det nordlige Jydland, og 5te, under Oberst Philip Ræder, Afdelingerne paa Fyn Da General Bülow havde maattet nedlægge sin Kommando formedelst Sygdom, overtog General Moltke Befalingen over alle Afdelingerne vest for Store Bælt, og det blev paalagt ham at ile Als til Hjælp med hele sin Styrke, hvis Slesvig-Holstenerne gjorde Alvor af Truslen om Indfald.

Ogsaa ved Fredericia blev der arbejdet paa at styrke Værkerne yderligere; men da Generalkommandoen i Jydland og Ministeriet vare enige i, at Fredericia ikke burde bevares som Fæstning efter Freden, bleve de udførte Arbejder kun af en midlertidig Natur. Oberst Lunding havde dog en anden Opfattelse; han mente, Fæstningen burde bevares og gjøres saa stærk, som Forholdene tillod det. Paa Grund af denne Uoverensstemmelse fratraadte Obersten sin Stilling som Kommandant i Fæstningen og blev afløst af Major Vahl.

Sidst i Februar 1850 brød Isen op, og Krigsministeriet mente derfor, da Farvandene igjen vare fri, at kunne hjemsende en Del af det indkaldte Mandskab; Befalingen herom var alt udgaaet, men nye Rygter om Indfald af Slesvig-Holstenerne tvang Ministeriet til at kalde den tilbage. Det blev snart klart, at selv om det skulde lykkes at faa Fred med Tyskland, vilde det dog blive nødvendigt at gjennemføre Sønderjydlands Besættelse med Vaaben; midt i April blev derfor paany en Del Mandskab indkaldt, og den 12te Maj udgik endelig Befaling til at bringe hele Hæren paa Krigsfod ved at indkalde alt Mandskab fra 1837 og de efterfølgende Aar; Rytteriet indkaldte dog kun Aargangene fra 1842.

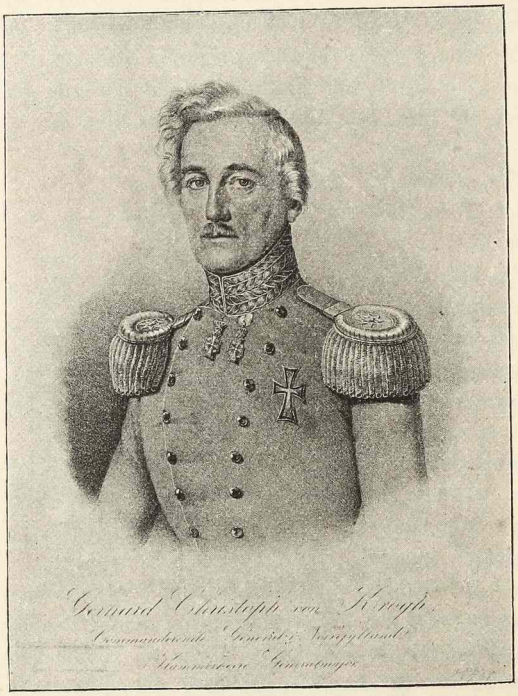

Den danske Hærs Overgeneral

Allerede tidligere var Spørgsmaalet om Valget af en Overgeneral for det tilstundende Felttog blevet drøftet i de ledende Kredse. Helst havde man sét General Bülow paany i Spidsen for Hæren; han havde vundet Soldaternes Tillid og Hengivenhed ved Fredericia-Slaget, men Sygdom gjorde det umuligt for ham at drage ud paany, og General de Meza, hvem man dernæst tænkte paa, var ogsaa for svag. Krigsministeren, General Hansen, havde gjærne selv paataget sig Ledelsen af Hæren i Marken, naar han samtidig kunde beholde sin Stilling som Minister, men dette modsatte de øvrige Medlemmer af Regeringen sig. Ministeren blev da nødsaget til igjen at henvende sig til General Krogh, og han samtykkede i paany at overtage Overbefalingen. Som Stabschef beholdt han Oberst Flensborg, Bülows Stabschef ved Fredericia; Major Kauffmann blev Souschef.

Hæren var bleven bragt op til en Styrke af 32 Bataillioner, 19 Eskadroner og 96 Kanoner. Den blev for Fodfolkets Vedkommende delt i 6 Brigader, af

hvilke 5te og 6te Brigade hver talte 6 Bataillioner, de øvrige hver 5. Hele Hæren deltes i 2 Divisioner, et Reserverytteri, et Reserveartilleri og en Afdeling Feltingeniører.

1ste Division.

General Moltke. Stabschef: Oberstlieutenant Steinmann.

3dje Brigade.

Oberst Schepelern.

6te, 7de og 8de Linjebataillon,
4de Reservebataillon,
1ste Jægerkorps.

4de Brigade.

Oberst Thestrup.

9de og 11te Linjebataillon,
5te og 6te Reservebataillon,
2det Jægerkorps.

6te Brigade.

Oberst Irminger.

Livgarden til Fods,
1ste og 2den lette Bataillon,
1ste og 4de Forstærkningsbataillon,
1ste Reserve-Jægerkorps,

Gardehusar-Divisionen paa 3 Eskadroner og
2 6 Pd.s og 1 12 Pd.s Batteri.

2den Division.

General Schleppegrell. Stabschef: Oberstlieutenant Bülow.

1ste Brigade.

Oberst Krabbe.

4de Linjebataillon,
10de lette Bataillon,
1ste og 3dje Reservebataillon,
3dje Jægerkorps.

2den Brigade.

Oberst Baggesen.

5te og 13de Linjebataillon,
12te lette Bataillon,

2den Reservebataillon,
3dje Reserve-Jægerkorps.

5te Brigade.
Oberst Ræder.
3dje Linjebataillon,
2den, 3dje og 5te Forstærkningsbataillon.
1ste og 2det Forstærknings-Jægerkorps,

4de Dragonregiment og
2 6 Pd.s og 1 12 Pd.s Batteri.

Reserverytteriet under General Flindt med Oberst Müller til Stabschef bestod af 3dje, 5te og 6te Dragonregiment og 1 12 Pd.s Batteri. Reserveartilleriet under Oberst Fibiger bestod af 3 6 Pd.s og 1 12 Pd.s Batteri samt 2 24 Pd.s Granat-Halvbatterier. Feltingeniørerne vare delte i 4 Delinger.

Hærens samlede Styrke var ca. 40,000 Mand med omtrent 8,200 Heste. Hertil kom endnu ca. 4000 ikke stridende.

Mandskabet af Aargangen 1850 var i Vinterens Løb blevet uddannet paa to Rekrutskoler, og baade ved Artilleriet og Fodfolket havde man oprettet Skoler for at skaffe de nødvendige Befalingsmænd til Afdelingerne. Flere Batailloner havde paa Ansøgning faaet Tilladelse til at antage Jægernes og de lette Batailloners Opstilling og Kampmaade; men Ministeren havde ikke turdet befale denne gjennemført i hele Hæren, uagtet dens Rigtighed var almindelig erkjendt. Med Hensyn til Bevæbningen var der bleven gjennemført en mere ensartet Forsyning med Geværer ved Fodfolket, saaledes at der nu ved de fleste Afdelinger kun fandtes to Slags Vaaben, et mindre Antal Rifler og ellers glatløbede Geværer, i Stedet for som forhen 4 eller 5 forskjellige Geværmodeller. Vore Batailloner talte gjennemsnitlig 1000 Mand, Eskadronerne 120.

Ligesom ved det foregaaende Aars Felttog, herskede der ogsaa nu delte Meninger om, hvorledes Krigen burde begyndes. Der var jo altid en Mulighed for, at Slesvig-Holstenerne ligesom i 1848 vilde søge at trænge saa langt ind i Sønderjydland som muligt, og at vi altsaa kunde træffe paa dem ved Flensborg eller endog nordligere. Under denne Forudsætning maatte Hæren helst holdes saa samlet som muligt, og man tænkte derfor paa at landsætte største Delen af Tropperne fra Als ved Orø Sund eller Sandvig, for at de dér kunde forene sig med den fra Jydland kommende Hær. Denne Plan blev dog igjen opgiven, og det blev bestemt, at hele 1ste Division med Reserverytteriet og Reserveartilleriet skulde samles omkring Kolding og derfra hurtigst mulig drage mod Syd. De to Brigader af 2den Division, der stode paa Als, skulde samtidig gjennem Sundeved drage

mod Flensborg for at besætte Byen, inden Slesvig-Holstenerne naaede den. 5te Brigade, der stod paa Fyn, skulde overføres fra Assens til Aabenraa og derfra rykke mod Syd for at forene sig med den øvrige Del af 2den Division.

Indrykningen i Sønderjydland var bestemt til den 16de Juli om Morgenen. I de foregaaende Dage samledes Tropperne saa tæt som muligt ved Grænsen. Stemningen i Hæren var god, og alle vare gjennemtrængte af Overbevisningen om, at den danske Hær stod lige overfor en Opgave, den magtede, og at Øjeblikket nu var kommet, da den danske Soldat endelig kunde yde de tro danske Sønderjyder den Hjælp og Beskyttelse, de desværre altfor længe havde savnet. General Krogh var igjen traadt i Spidsen for Hæren og havde ved sin Tiltrædelse rettet følgende Ord til sine undergivne:

„Soldater!

For at føre Freden tilbage i vort kjære Fædreland, er det nødvendigt, at I endnu en Gang bryde op til Kamp.

Snart maaske ville I faa Befaling til at rykke frem. — Eders kommanderende General stoler da paa, at I ville gjøre eders Pligt som brave Soldater. I ville vise eder tapre i Kampen, uforfærdede i Faren, udholdende ved Anstrængelser, ufortrødne under de Savn, som Krigen medfører. Men I ville ogsaa mindes, at streng Disciplin og Agtelse for Lov og Orden ere ikke mindre hædrende Egenskaber for Soldaten end hine.

Frivillig Levinsen.
(Senere død som Avditør i Kjøbenhavn.)

Det vil ogsaa blive nøje paasét, at ingen i Kvartererne tillader sig nogen Tøjlesløshed eller Uorden, at ingen fordrer Forplejning eller andet, som ikke tilkommer ham, at enhver omgaas skaansomt med al offentlig og privat Ejendom og ikke udøver nogen som helst Hævn eller Overlast mod de Indvaanere, som ere mistænkte eller bekjendte for at høre til Oprørernes Parti.

Kongen vil vide at straffe dem, som han finder skyldige. Enhver, som derfor foregriber Straffen, eller selv tager sig til Rette, vil blive dragen til Ansvar efter Krigslovene.

Dette, Soldater! er det min Pligt at sige eder. Men jeg haaber og venter, at I ikke blot ville bevare eders Navn som tapre Landsoldater, men heller ikke fornægte eders naturlige Besindighed og Højmodighed.“

Krogh.

Blokaden af de tyske Havne var strax ved Afslutningen af Vaabenhvilen bleven lettet meget betydelig, og Skibe under tysk Flag fik uhindret Lov at passere Sund og Bælt. Kun mod Insurgenternes Fartøjer blev det paalagt vedvarende at vise stor Aarvaagenhed. I Avgust blev Blokaden helt hævet for samtlige Havne, baade i Tyskland og Hertugdømmerne, og de fleste af vore Orlogsskibe gik derefter til Kjøbenhavn og bleve oplagte; kun ved Holstens Østkyst blev en mindre Eskadre efterladt, dels for at bidrage til at sikre Als, dels for at hindre Insurgenterne i at føre „Gefion" bort fra Eckernførde til en holstensk Havn.

Hen paa Foraaret 1850 blev der udsendt en Eskadre, bestaaende af Fregatten „Thetis", Korvetten „Valkyrien", Briggen „Ørnen" og nogle Dampskibe, til at krydse langs Holstens Kyster, og da Hæren senere blev gjort kampberedt, blev denne Styrke forøget med Linjeskibet „Skjold", Fregatten „Havfruen" og nogle Kanonfartøjer. Kommandørkaptajn Bille blev Chef for hele Eskadren, og den 30te Maj afgik han til Kolding for efter Ministeriets Befaling at melde sig hos den kommanderende General, „underlægge sig hans Kommando til Samvirken med Hæren og udføre enhver Ordre, han i dette Øjemed maatte meddele ham, og som det maatte staa i hans Magt efter Sømands Skjøn og Konduite at udføre".

Paa Sønderjydlands Vestkyst havde Kommandørkaptajn Ellbrecht igjen overtaget Befalingen, med Lieutenant Hammer til næstkommanderende. Styrken bestod af 2 væbnede 23 Fods Chalupper og nogle Everter samt 4 6-Pd.s Kanoner. Da Fjendtlighederne begyndte i Juli, var Lieutenant Hammer i Højer med den ene Chalup og 2 Everter, medens Kommandørkaptajnen selv var ved Fanø med den øvrige Styrke. I Vesterhavet, ud for de frisiske Øer, krydsede Korvetten „Flora".

Vi skulle nu kaste et Blik over i Slesvig-Holstenernes Lejr. Kun nødtvungent havde de fundet sig i at rømme Sønderjydland og gaa bag Ejderen, og saasnart de vare komne dér, toge de fat paa at styrke og udvide deres Hær. Mandskabet mellem 26 og 30 Aar blev indkaldt til Uddannelse; den tidligere Reservebrigade blev indlemmet i den aktive Hær som 3dje Brigade, og dens Afdelinger fik Numre fra 11 til 14; i November kom hertil endnu en ny oprettet 15de Bataillon; Reserve-Jægerkorpsets overgik som 5te Jægerkorps til Jægerbrigaden, og man tog fat paa at danne to nye Reservebrigader, af hvilke den ene skulde følge Hæren, den anden danne Besætningen i Rendsborg. Man ventede at faa Officerer nok fra Tyskland til alle disse nye Afdelinger. I Vinterens Løb blev vel en Del Mandskab hjemsendt, men alene af Fodfolk holdtes dog stadig henved 12,000 Mand til Tjeneste, og hver enkelt af de hjemsendte maatte med Haandslag love at møde igjen, naar han blev indkaldt.

Den slesvig-holstenske Regering havde under det foregaaende Felttog stærkt følt Ulempen af, at en stor Del af Hærens Officerer vare afhængige af

de tyske Regeringer, i særlig af Preussen, og den besluttede derfor at søge at faa Officerspladserne besatte med Mænd, der udelukkende stode i slesvig-holstensk Tjeneste. En Del af de fremmede Officerer lode sig bevæge til at opgive deres Stilling i Hjemlandets Hær; de øvrige trak sig tilbage og bleve erstattede af andre, men Slesvig-Holstenerne mistede derved flere af deres dygtigste Førere, blandt andre Oberst Zastrow og Major Blumenthal. Ved Krigens Udbrud var 3 af de 5 Brigadekommandører tidligere preussiske Officerer, de 2 andre Holstenere. Af de 20 Bataillonschefer vare 13 tidligere preussiske Officerer, 2 tidligere hannoveranske og kun 5 Holstenere. Værst var det dog, at selve Overgeneralen, den almindelig afholdte General Bonin, ikke vilde opgive sin Ret til at træde tilbage i den preussiske Hær; hvor nødig man end vilde, maatte man derfor se sig om efter en Afløser for ham, og efter nogen Søgen fandt den slesvig-holstenske Regering en ny Mand i den preussiske Generallieutenant Willisen. Han indvilgede i at træde fuldstændig ud af den preussiske Hær og vie Slesvig-Holstenerne alle sine Kræfter. Bonin trak sig derfor tilbage, og den 9de April 1850 overtog Willisen Befalingen.

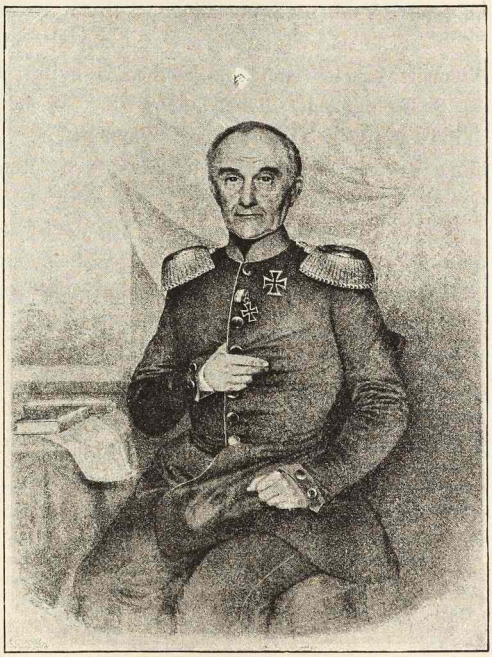

Generallieutenant Willisen.

Uagtet General Willisen efter Bonin modtog en forholdsvis godt ordnet Hær, og uagtet det var sandsynligt, at denne Hær snart maatte rykke i Marken, begyndte den nye Overgeneral dog at foretage meget indgribende Forandringer i Hærens Sammensætning. Han opgav Dannelsen af den 4de og 5te Brigade og fordelte Mandskabet til de alt tilstedeværende 15 Batailloner og 5 Jægerkorps; disse fik derved en Styrke af henved 1300 Mand og bleve inddelte i to Halvbatailloner, noget aldeles nyt og ukjendt; tilmed bleve Befalingsmændene derved saaledes ombyttede, at ikke et eneste Kompagni beholdt sin Fører fra det foregaaende Aar.

Midt i Juni blev Hæren inddelt i 4 Brigader, hver paa 5 Batailloner eller Jægerkorps; Brigadecheferne vare Generalmajor, Grev Baudissin, Oberst Abercron, Generalmajor, Friherre v. d. Horst og Oberst Garrelts.

Rytteriet bestod af to Dragonregimenter, hver paa 6 Eskadroner, og Artilleriet deltes i 3 Afdelinger, hver paa 3 Batterier à 8 Kanoner, dels sex Pd.s dels tolv Pd.s, dog fandtes ogsaa et fire og tyve Pd.s Granatbatteri. Oberst v. d. Tann blev ansat som Stabschef ved Hæren, hvis samlede Styrke blev 20 Batailloner, 12 Eskadroner og 86 Kanoner, tilsammen henimod 27,000 Mand. Hærens Udrustning med Vaaben, Beklædning og Heste var i alle Henseender god.

Den slesvig-holstenske Marine talte alt i alt kun 3 væbnede Dampskibe, 1 Skonnert og 12 Kanonbaade, blandt hvilke Skruebaaden v. d. Tann, 1 Dampskib og 3 Kanonbaade bleve sendte til Vesterhavet med Station ved Før, de øvrige Skibe og Baade fordeltes til Havnene paa Holstens Østkyst. Strandbatterierne bleve overalt udvidede og istandsatte, og Rendsborgs Befæstning blev styrket ved fremskudte Værker.

Slesvig-Holstenerne selv og alle deres Venner i Tyskland saa' med Fortrøstning og Tillid hen til den slesvig-holstenske Hær og tvivlede ikke om, at den vilde være i Stand til at tage Kampen op med Dansken.

Endnu samme Nat, som Efterretningen om Freden mellem Danmark og Preussen naaede Kiel, udgik Befaling til at mobilisere. Den 12te Juli stod Hæren samlet omkring Rendsborg, og den 13de begyndte Indmarschen i Sønderjydland for at komme de danske i Forkjøbet med Besættelsen af en saa stor Del af Hertugdømmet som mulig. Kort før Opbruddet blev der dannet en særlig Avantgarde-Brigade under Oberst Gerhardt; hver af de andre 4 Brigader afgave en Bataillon til Avantgarden, saaledes at den slesvig-holstenske Hær nu var delt i 5 Brigader, hver paa 4 Batailloner.

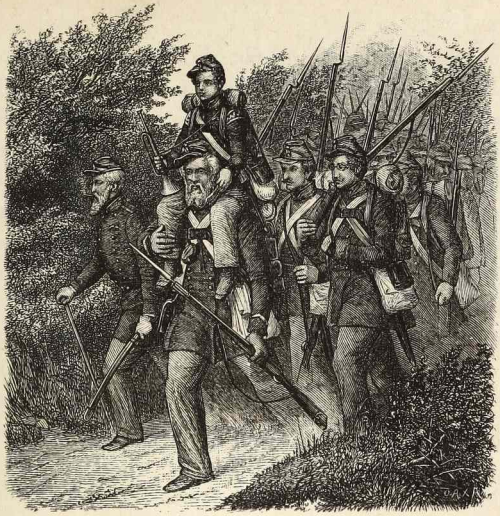

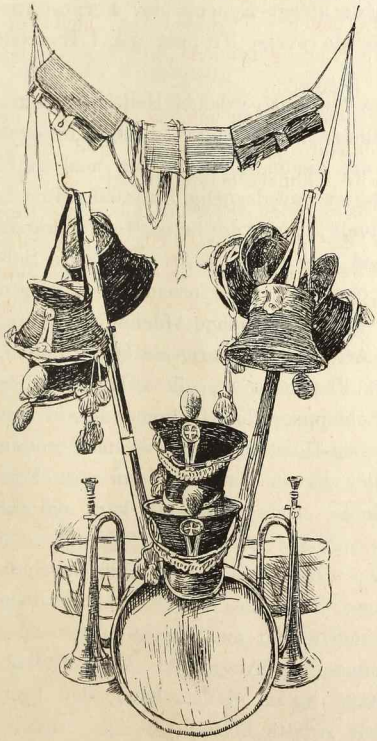

3dje Kapitel.

De danske rykke ind i Sønderjydland.

»Kjærlighed til vort Fædreland
og alle dets store Minder
er det, som til Lydighed bringer os
og fast os til Fanen binder«.

Den 16de Juli 1850 blev en Mærkedag, som ingen trofast dansk Sønderjyde senere glemte; paa den Dag overskred den danske Hær igjen Hertugdømmets Grænser og marscherede ilsomt mod Syd for at søge Oprørshæren. Fra Nørrejydland rykkede Moltkes Division, fulgt af Hovedmassen af Rytteriet og Artilleriet frem; Schleppegrell gik over Alssund og marscherede gjennem Sundeved med de to Brigader, som Vinteren over havde vogtet Als, medens 5te Brigade blev overført fra Fyn til det flagsmykkede Aabenraa og derfra tog Vejen mod Syd. Flensborg var det første Maal, der skulde naas; det gjaldt at komme dertil, inden Slesvig-Holstenerne besatte Byen.

Disse vare allerede tre Dage før de danske gaaede over Grænsen og havde saaledes et Forspring, men mellem begge de fjendtlige Hære stode endnu de nevtrale svensk-norske og preussiske Tropper. Samme Dag som de danske begyndte deres Fremrykning, samledes en stor Del af Officererne ved de nevtrale Afdelinger til et Gilde i Skovkro, omtrent midtvejs mellem Flensborg og Slesvig; med Glasset i Haanden takkede de hinanden for godt Naboskab Vinteren igjennem og droge derefter hver til sit for at overlade Pladsen til de to fjendtlige Hære. Den 17de forlode de sidste Svenskere Flensborg. I Byen havde man imødesét deres Afrejse med ængstelig Spænding, da man frygtede Tumult og maaske blodig Kamp, naar der ingen Soldater fandtes til at holde Orden; men Frygten forvandledes hurtig til Glæde, da danske Dragoner kort efter rede gjennem Byen, snart efterfulgt af en sønderjydsk Bataillon, 13de, med den kjække Trepka i Spidsen. De danske Soldater fik den hjærteligste Modtagelse, og snart vajede Danebrog fra talrige Huse, især i den nordlige Del.

Det var Schleppegrells Division, den, der havde den korteste Vej, som først naaede frem. Saasnart Rytteriet havde afsøgt Egnen, blev Forposterne under Læssøe udstillede syd for Byen, medens de øvrige Tropper gik i Kvartér for at vente paa Moltkes Division.

Denne havde en stræng Marsch. Det blev en glødende Hede; de tætte Støvskyer, som de talrige marscherende Afdelinger rejste, bleve hængende over Vejene i den lumre Juliluft og fyldte ved hvert Aandedrag Lungerne med Støv. Især led Folfolket meget, da Artilleriet og Rytteriet hovedsagelig benyttede Hovedvejen, medens Fodfolket gik ad de snævre Biveje, hvor de tætte Hegn lukkede hvert Vindpust ude. Mange segnede af Træthed, og flere døde; men vore Soldaters sejge Udholdenhed fornægtede sig ikke, og Afdelingerne naaede frem i rette Tid. For at lette Tropperne, bleve Tornystrene kjørte, og mange Afdelinger undgik, ved at marschere tidlig om Morgenen og sent om Aftenen, den varmeste Del af Dagen.

Den 18de Juli naaede Moltkes Division Flensborg og gik i Kvartér dér for at udhvile efter de store Anstrængelser. Schleppegrells Afdelinger havde lagt sig syd for Byen for at give Plads. Til Slesvig-Holstenerne havde man endnu ikke mærket synderligt. Nogle Dragonpatrouiller havde vist sig foran vore Forposter, men vare vendte om, saasnart de mærkede, at de danske alt vare syd for Flensborg.

I fire Dage — fra den 19. til den 22. — blev den danske Hær staaende i og tæt syd for Flensborg; Soldaterne trængte til Hvile, og Overkommandoen ønskede at indhente saa nøjagtige Oplysninger som muligt om Slesvig-Holstenernes Stilling, inden den lagde Planen til Fremrykningen og Angrebet. Vore Rytterpatrouiller tumlede sig i Egnen mellem Forposterne, og en af dem havde den 19de et rask lille Sammenstød med Fjenden, det første i dette Felttog.

Patrouillen, otte Mand af 4de Dragonregiment under Vagtmester Levin, var over Store Solt gaaet frem til Hostrup og Havetoft og var i Færd med at vende hjem ad Hovedvejen, da den i Nærheden af Sønder Smedeby fandt Vejen spærret af en fjendtlig Afdeling paa 1 Officer og 16 Heste. Vagtmester Levin kommanderede hurtig sine Folk paa Linje, og fremad gik det i susende Galop. Slesvig-Holstenerne vege ud til Siden af Vejen og rede to Mand høj imod vore Dragoner; kun vor højre Fløjmand, Dragon Lars Nielsen fra Tengslemark, kom derved til at vexle Hug med dem, han fik et Par Saar i Hovedet, men hængte dog paa Hesten. Hele Patrouillen slap lykkelig forbi. Lars Nielsen blev den første danske saarede paa de store Lasareter i Flensborg; han skulde snart faa mange Lidelsesfæller.

Den 21de Juli foretog Oberst Irminger en Rekognoscering frem ad Slesvig Vejen med en større Styrke af alle Vaabenarter, samtidig med at Oberst Læssøe gik frem ad Mysunde Vejen. Oberst Irminger fandt Skoven ved Stenderup besat af Fjenden, og da han ikke troede sig stærk nok til at angribe, gik han igjen tilbage og tvang derved Læssøe til at gjøre det samme. Efter hvad Egnens Beboere havde meddelt, stode Fjendens Forposter over Klapholt og Bøglund, og Passet ved Vedelspang var forskanset.

Samme Dag gik Major Bonez med 2 Kompagnier af 1ste Reserve-Jægerkorps og 2 Eskadroner Dragoner over Læk til Tønder. Fra Læk blev der sendt Patrouiller mod Syd, uden at de dog stødte paa Fjenden. I Tønder, hvortil Kommandoet ankom den 22de om Aftenen, vare alle oprørske Embedsmænd flygtede og havde medtaget de offenlige Kasser.

Ude ved Vestkysten ved Højer var Lieutenant Hammer allerede den 16de indtruffen med 1 væbnet Chalup, 2 Everter og nogle og tredive Mand; han havde om Natten besat Byen og arresteret de oprørske Embedsmænd, der vare blevne indsatte efter Svenskernes Bortmarsch. Da det slesvig-holstenske Dampskib „Kiel“ og tre Kanonbaade imidlertid nærmede sig, havde Lieutenant Hammer maattet sende sine Fartøjer bort og stod saaledes med sine 30 Mand i en noget farlig Stilling; det var ham derfor en kjærkommen Hjælp, da Major Bonez fra Tønder sendte ham 100 Jægere under Lieutenant Hallas, og da Overkommandoen fik at vide, hvorledes Sagerne stode derude vest paa, gav den Majoren Befaling til foreløbig at blive dér. Efter Isted Slaget gik det ene Kompagni til Slesvig, det andet blev i Tønder.

Ogsaa paa andre Punkter havde Slesvig-Holstenerne mærket, at de danske vare i Marken; Femern var den 17de Juli bleven besat uden Modstand og Beboerne afvæbnede, og den 21de Juli kom det til et Sammenstød paa Søen, der kostede Oprørerne deres Skruekanonbaad.

Den 20de Juli om Morgenen opdagede Kaptajn E. Suenson, som med „Hekla“ var gaaet ned i Bugten ved Neustadt for at rekognoscere, at den fjendt-

lige Dampbaad „v. d. Tann“ havde forladt Havnen. „Hekla“ jagede strax Dampbaaden, men det lykkedes den at slippe ind til Travemünde. Myndighederne her vilde dog ikke tillade det slesvig-holstenske Skib at blive i deres Havn, og ud paa Aftenen maatte det igjen gaa til Søs. Føreren holdt tæt langs Land for at undgaa de danske Skibe, men trods Mørket blev Røgen sét om Bord i „Hekla“, og Kaptajn Suenson stod ind mod „v. d. Tann“ og skød et Varselsskud foran om det. Det blev besvaret med et Hurra og 2 Bombeskud, af hvilke det ene gik gjennem Heklas Sider, det andet dræbte 1 og saarede 2 Mand ved den agterste Bombe-

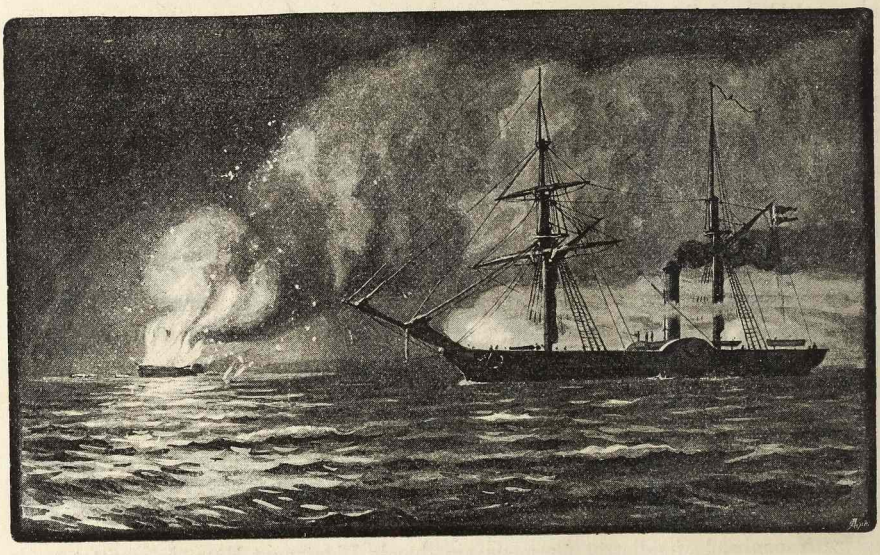

„Hekla“ skyder „v. d. Tann“ i Brand.

kanon. „Hekla“ stod nu saa tæt ind, at den kun havde $1^1/_2$ Fod Vand under Kjølen, og aabnede sin Ild. Efter en god halv Times Fægtning slog Ilden i Vejret fra det fjendtlige Skib. Et Fartøj, der blev afsendt for at undersøge Stillingen, fandt „v. d. Tann“ paa Grund og i Brand; kort efter sprang det i Luften, og hen paa Morgenen var det nedbrændt til Vandgangen.

Krigsministeren var misfornøjet med, at Hæren ikke rykkede hurtigere frem; han mente, at hvert Ophold kun tjente til at give Fjenden yderligere Tid til at styrke sin Stilling, og han ansøgte derfor Kongen om Tilladelse til at begive sig til Hæren; men Kongen, der vel vidste, hvor misligt det var, naar Ministeren

paa Stedet greb ind i Overkommandoens Bestemmelser. knyttede nogle Bemærkninger til Ministerens Rejsetilladelse, der gjorde, at han blev hjemme og nøjedes med at afsende Lieutenant Glud for at skaffe Oplysning om Grunden til, at Fremrykningen var standset. Da Lieutenanten kom til Flensborg, var dog Hæren alt igjen i Bevægelse. Den 23de Juli sammendroges hele Hæren i en Bivuakstilling syd for Flensborg for derfra at rykke frem til Angreb. Vestligst paa Husum Vejen ved Vanderup stod Schepelerns Brigade med 1 Batteri og 2 Eskadroner;

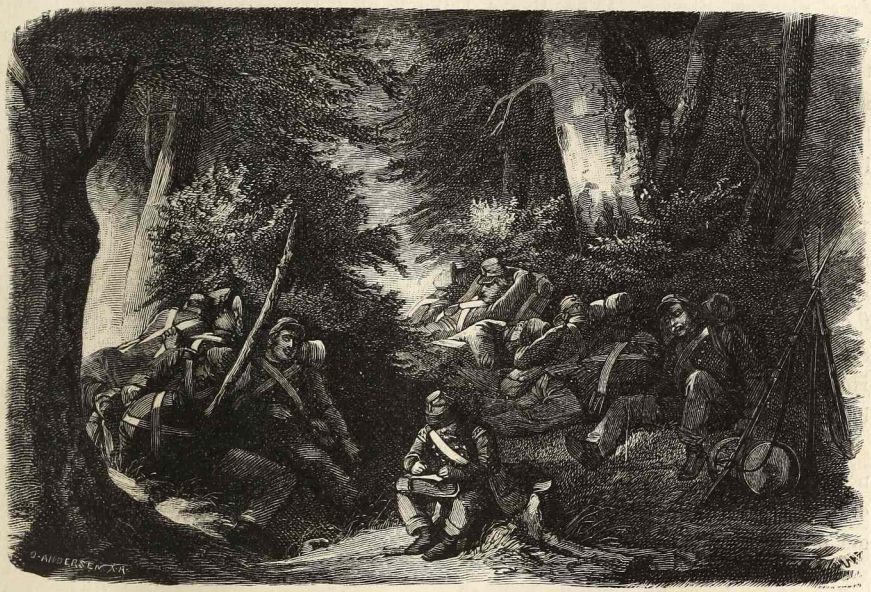

Bivuak i en Skov.

omkring Oversø laa 2 af Moltkes Brigader med 2 Batterier og 2 Eskadroner, bag dem laa Reserve-Rytteriet ved Bilskov, og endnu nordligere Reserve-Artilleriet. Brigaden Ræder, der skulde være Hovedreserve, stod ved Munkvolstrup. Schleppegrell stod med 2 Brigader, 3 Batterier og 3 Eskadroner østligst paa Mysunde Vejen i Egnen ved Lille Solt.

Ingensinde under hele Krigen havde en saa stor Troppestyrke været samlet paa et saa snævert Omraade. Overalt, hvor Øjet gled hen, saas tætte Geværpyramider, blinkende Hjælme og lange Kanonrækker. Soldaterne fra de forskjellige Afdelinger færdedes livligt mellem hverandre, hilste paa gamle Bekjendte, og

fik et Indtryk af Styrke og Kraft ved paa én Gang at se hele Danmarks Hær samlet til Kamp og besjælet af en frejdig, tillidsfuld Aand.

Slesvig-Holstenerne havde allerede overskredet Ejderen tre Dage inden den danske Hær betraadte Sønderjydlands Jord. Den 13de Juli var deres 2den Brigade gaaet fra Kiel til Egnen ved Gettorf, og samme Dag bleve Batterierne ved Ekernførde besatte og armerede. Den følgende Dag gik Brigaden til Mysunde, hvor der allerede var slaaet en Skibsbro over Slien, og skød sine Forposter frem i Angeln. Avantgarden under Oberst Gerhardt samledes den 15de ved Bustrup og drog gjennem Slesvig. Ved Byens Udkant blev Tropperne modtagne af festlig klædte Piger, paa Torvet var rejst en Ærepost, ved hvilken en af Byens Præster talte, og General Willisen lod Soldaterne defilere forbi sig. Ud paa Eftermiddagen naaede Avantgarden Egnen ved Isted og udstillede Forposter ved Helligbæk; samtidig havde 2den Brigade naaet Vedelspang og skudt sine Forposter frem til Bøglund og Klapholt.

Den øvrige Del af den slesvigholstenske Hær var fulgt efter og stod den 17de samlet bag Isted Sø og Langsø. Den korte Marsch fra Ejderen til Egnen nord for Slesvig havde ikke stillet Hæren i noget godt Lys; ligesom hos de danske, lede Soldaterne meget af Varmen, men de viste ikke samme Udholdenhed, og ved flere Afdelinger viste Disciplinen sig at være temmelig slet. For at lette Mandskabet, blev der tildelt Bataillonerne Vogne til at kjøre Tornystrene; Slesvig-Holstenerne kæmpede saaledes i Slaget ved Isted uden Tornyster, medens de danske bare fuld Oppakning.

General Willisen havde først tænkt paa om mulig at trænge helt frem til nord for Flensborg og sætte sig fast i Stillingen ved Bov, inden de danske naaede dertil, men efter det uheldige Indtryk af de første Marscher, maatte enhver Tanke om denne Plan opgives, og den slesvig-holstenske Overgeneral bestemte sig til at modtage de danskes Angreb i Stillingen ved Isted. Natten mellem den 17de og 18de foretog Avantgarden en større Rekognoscering mod Flensborg, uden dog derved at faa mere at vide, end man alt vidste, nemlig at de danske Forposter stode syd for Byen. Ellers anvendtes Tiden til Øvelser for Afdelingerne og til at forstærke Slagstillingen.

Egnen mellem Flensborg og Slesvig udgjør en Del af den sønderjydske Slette og begrænses med Øst af det bølgeformede, tæt bebyggede Angeln, mod Vest af Marsklandet ved Vesterhavet. Egnen er for største Delen flad og overskuelig og opfyldt af til Dels opdyrkede Hedestrækninger med talrige Hedemoser og Vandløb; dog afbrydes Sletten oftere af Bakkepartier og Smaaskove. Det vigtigste Vandløb er Trenen, der kommer fra den lille, tæt øst for Flensborg-Slesvig Vejen liggende Træsø; den løber først mod Vest, skærer Vejen ved Oversø og bøjer derefter af i sydlig Retning. Fra Landsbyen Sollerup er den vanskelig at

overskride, og den danner derved en god Støtte for den venstre Fløj af en Hær i Stillingen ved Isted. Blandt Trenens øst fra kommende Tilløb er Bollingsted Aa det vigtigste; den begynder syd for Solt, gjennemstrømmer den store Hjalm Mose, i hvilken den optager det lille Tilløb Helligbæk, og falder i Trenen, lidt syd for Sollerup.

Fra Flensborg føre tre Veje mod Syd: Husum Vejen, Slesvig Vejen og Mysunde-Eckernførde Vejen. Den første af disse fjærner sig snart, for langt fra de øvrige til at egne sig til Brug for en Hær, der rykker frem mod Egnen om Slesvig, og denne er derfor henvist til at benytte de to sidstnævnte Veje.

En Milsvej nord for Slesvig fører Mysunde Vejen gjennem det snævre Pas ved Vedelspang, der dannes af Vedelaa med omliggende Moser og Langsø. Søen strækker sig mod Vest i en Længde af næsten 3 Fjerdingvej og forbindes med den nord for Vestenden liggende Isted Sø ved et ca. 1200 Alen langt Vandløb, der følger Vestranden af den lille Grydeskov. Isted Bæk med sine side Bredder dækker Fronten vest for Isted Sø i en Længde af ca. 1500 Alen og efterlader kun et omtrent ligesaa langt aabent Stykke, over hvilket Slesvig Vejen fører, mellem sig og den store Bøgmose, der strækker sig helt hen til Bollingsted Aa. I Mosens nordvestlige Hjørne ligger den lille Skov Bøgholt. Bollingsted Aa dækker den øvrige Del af Fronten hen til Trenen, den bøjer ved Engbro af i vestlig Retning, løber langs Nordranden af Stenholt og naar Trenen mellem Sollerup og Solbro. Hele Stillingen har en Længde af over $2^1/_2$ Mil, men den kan kun angribes paa enkelte Steder, nemlig ved Vedelspang, mellem Langsø og Isted Sø, langs Slesvig Vejen samt ved Overgangene over Bollingsted Aa og Trenen: Engbro, Bollingsted, Solbro Skole og Solbro. Egnen foran Stillingen er mest aaben og overskuelig og opfyldt af Moser, der vanskeliggjøre en Fremrykning; den vedholdende Varme havde dog i Juli 1850 gjort Moserne, ogsaa Bøgmose, lettere fremkommelige. Foran Stillingens Centrum ved Slesvig Vejen findes en god Forpoststilling ved Helligbæk og den nord derfor liggende Elmskov.

Vest for Landevejen og en halv Milsvej syd for Isted Sø ligger Arnholt Sø, og mellem denne og Langsø findes igjen en god Stilling over Bjerent og Ny Bjerent. Fronten dækkes her af Vandløb og side Enge, og Stillingen er maaske nok saa stærk som den ved Isted Sø; men de tæt foran liggende Skove, Isted Skov og Kathrineskov, skjule Angriberens Bevægelser og gjøre det vanskeligt for Forsvareren at bryde frem til Modangreb.

Ved Isted var det altsaa, at Willisen vilde vente de danskes Angreb; dog var det ikke hans Hensigt at nøjes med at hævde sine Stillinger; naar først et mislykket Angreb havde brudt den danske Hærs Kraft, agtede han selv at bryde frem for at bringe den Sejr hjem, som Slesvig-Holsten og hele Tyskland ventede. Paa højre Fløj ved Vedelspang stilledes Oberst Abercron med 2den Brigade og

2 Batterier; bag Langsøen, over hvilken der ved Gulholm var slaaet en Løbebro, stod General v. d. Horst med 3dje Brigade. 4de Brigade, under Oberst Garrelts, havde Samlingssted øst for Kathrineskov. General Baudissin dækkede med 1ste Brigade Stillingens venstre Fløj fra nord for Solbro til hen imod Flensborg-Slesvig Vejen, Samlingsstedet var ved Arnholt. Overgangene over Trenen blev bevogtede af Rytteriet og en dertil afgiven Afdeling Jægere, der holdt Broerne ved Hollingsted, Treja og Solbro besat. Avantgarden besørgede Forposttjenesten og dækkede Fronten fra Flensborg-Slesvig Vejen til hen imod Klapholt. 1 Jægerkompagni stod ved Popholt og 1 ved Elmskov, 2 andre syd for Helligbæk; om Dagen havde de Forposter langs Stenderup Aa til Stenderup, om Natten gik de tilbage i Højde med Stenderupbusk. Til højre af Jægerne stod 15de Bataillon med 2 Kompagnier i Øvre Stollik og Feltvagter paa Klapholt Hede, de to andre Kompagnier stode i Isted By. Avantgardens øvrige Afdelinger laa ved Isted Skov og Kro.

Stillingen var bleven noget forstærket ved Anlæg af Indskæringer for Kanonerne og lette Brystværn for Fodfolk, ligesom ogsaa en Del af de svære Hegn vare indrettede til Forsvarslinjer.

Den 18de Juli samlede Willisen sine Underførere om sig paa Gottorp Slot og meddelte dem sine Befalinger til den forestaaende Kamp.

Naar Fjenden angreb, skulde Avantgarden trække sig fægtende tilbage over Helligbæk og Isted til Isted Skov; her skulde Fjenden holdes fast ved Hjælp af Reserveartilleriet. Imidlertid bryde de andre Brigader frem til Angreb, paa højre Fløj Brigaden fra Vedelspang mod Bøglund-Stenderup, Brigaden bag Langsø over Løbebroen mod Øvre Stollik, og Brigaden ved Kathrineskov mod Isted, paa venstre Fløj 1ste Brigade vest for Flensborg-Slesvig Vejen over Bøgholt mod Helligbæk Kro. Rytteriet skulde følge Vejen og ved sit Indhug sikre Sejren.

Saaledes havde Willisen tænkt sig Slagets Gang; men han havde glemt at tage en meget vigtig Faktor med i Beregningen, nemlig den, hvad hans Modstandere agtede at tage sig til. Herom svævede han næsten fuldstændig i Uvidenhed, og derfor beredte Begivenhedernes Udvikling ham snart adskillige Overraskelser, der paa en alt andet end heldig Maade greb ind i hans Beregninger.

Den danske Overkommando vidste, at den vilde træffe Slesvig-Holstenerne i Stillingen ved Isted, men den ventede først at møde den egentlige Modstand mellem Langsø og Arnholt Sø, og den var helt uvidende om Willisens dristige Angrebsplaner. Dens Befaling om Fremrykningen og Angrebet var dateret Flensborg den 23de Juli og gik ud paa, at Schepelerns Brigade allerede ved Midnat den 24de skulde bryde op, for over Jørl Kirke, Solbro og Esperstoft at gaa mod Sylvested. Den øvrige Del af Hæren skulde sætte sig i Marsch Klokken tre om Morgenen ad Slesvig Vejen og Mysunde Vejen. Naar den naaede Helligbæk og Klapholt, skulde Schleppegrell efterlade en Styrke ved Vedelspang, stor nok

til at binde den dér staaende Fjende, medens han med den øvrige Del af sin Division, saa skjult som mulig, gik over Stollik mod Langsøens vestlige Ende. Naar Schleppegrells og Moltkes Divisioner vare komne paa Linje med hinanden ved Skovene mellem Arnholt Sø og Langsø, skulde Fjenden angribes med størst mulig Kraft. Rytteriet skulde gaa over Tarup, Langsted og Engbro til Isted Kro.

Om Aftenen den 23de samledes Hærens højere Førere i Bilskov Kro for at drøfte Angrebsplanen. Det blev her med stor Styrke gjort gjældende, at naar

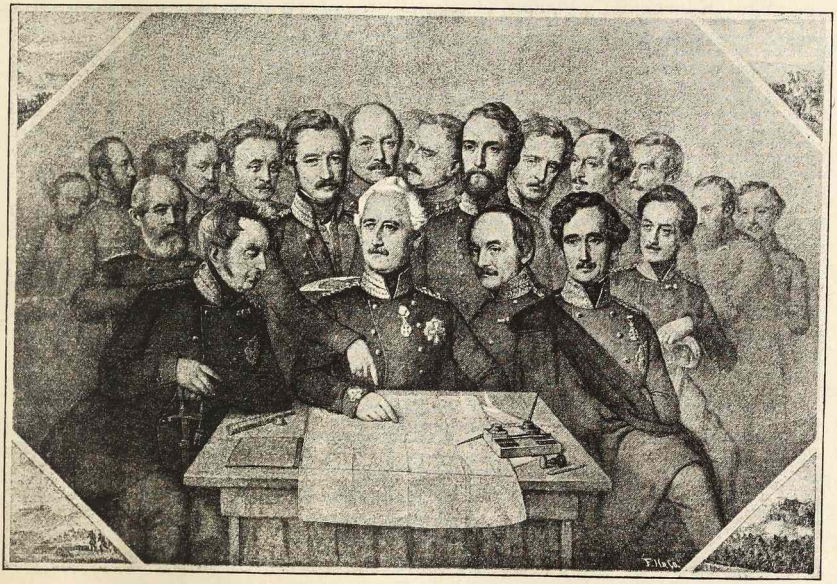

Planen for Isted-Slaget drøftes i Bilskov Kro.

Hæren skulde kæmpe samme Dag, som den brød op fra Egnen ved Oversø, vilde vore Folk, særlig Fodfolket, allerede inden Kampen begyndte være udmattede af den lange Marsch i det varme Vejr med den tunge Bepakning, medens Slesvig-Holstenerne ingen Anstrængelse havde haft og tilmed vare fritagne for at bære Bepakning. Ogsaa havde flere af Førerne Betænkeligheder ved Brigaden Schepelerns omgaaende Bevægelse, som de mente fjærnede den for langt fra den øvrige Hær. Overkommandoen gav efter, hvad den første Indvending angik, og bestemte, at hele Hæren skulde bryde op den 24de om Morgenen Klokken tre, og at Moltkes Divi-

sion skulde gaa til Siversted, Schleppegrells til Hostrup og Schepelerns Brigade til Sollerup. I disse Stillinger skulde nærmere Ordre afventes.

Dermed skiltes man, og hver red til sit for at træffe Forberedelser til Fremrykningen til det blodige Stævne.

Brigadekommandørerne samlede deres Afdelingschefer og forklarede dem Slagplanen. Oberst Baggesen har næppe været rigtig heldig hermed, thi Læssøe fandt Planen uklar og udtalte det i en mørk, nedslaaet Tone. Han lod strax efter sin Hest sadle og red til Hovedkvarteret for at faa nøjere Besked. Da han kom tilbage, havde han faaet et helt andet Syn paa Sagen og ytrede glædestraalende til en yngre Kammerat: „Planen er udmærket god; lykkes den, saa knuse vi hele den slesvig-holstenske Hær med ét Slag.“

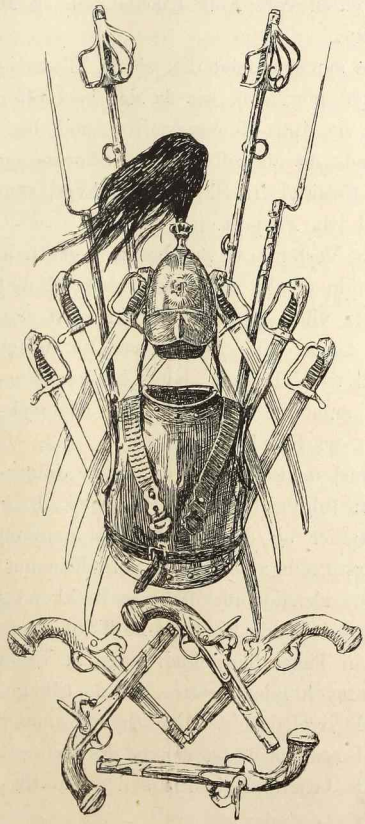

4de Kapitel.

Helligbæk og Solbro.

»Og endnu for retfærdig Sag
gaa danske Mænd i Krig,
og end tør komme Hævnens Dag
for Uret, Vold og Svig.«

Kort efter Midnat, den 24de Juli, kom der Liv i de danskes Bivuak omkring Oversø, og Klokken tre om Morgenen satte Kolonnerne sig i Bevægelse. Det var en smuk, varm Dag, som de andre Julidage havde været, men Marschen gik kun langsomt fremad, da man nu nærmede sig Fjenden og derfor maatte afsøge Egnen omhyggelig. Schleppegrells Division naaede først Klokken henad otte frem til sin nye Bivuakplads ved Hostrup, uagtet den kun laa en lille Mil borte. 10de lette Bataillon gik frem til den nærmeste, sydligere Landsby Havetoft og udstillede dér sine Forposter, som mod Vest, ved Holming bag Bollingsted Aa, skulde søge Forbindelse

med den vestlige Nabokolonne. 3dje Jægerkorps dækkede ind mod Angeln, og 4de Bataillon stod i Sydkanten af Hostrup for at være rede til at hjælpe, hvis noget kom paa. Schleppegrell vilde saa lidt som muligt vække Fjendens Opmærksomhed; derfor holdt han sig godt samlet og skjult, og Slesvig-Holstenerne anede den næste Dags Morgen heller ikke, at der stod to danske Brigader paa Mysunde Vejen.

Hovedkolonnen var rykket noget raskere frem. Thestrups Brigade, som var forrest, naaede mellem Klokken fem og sex om Morgenen til Stenderupaa Kro ved Bollingsted Aa og udstillede sine Forposter nord for Aaen; 5te Reservebataillon blev sendt mod Øst til Siversted for at søge Forbindelse med Schleppegrells Forposter. Hele den for den Dag befalede Bevægelse var saaledes tilendebragt allerede tidlig om Morgenen og uden Kamp. Egnens Beboere fortalte, at der havde været slesvig-holstenske Ryttere ved Skovkro, kort forinden vore Folk naaede den, og at der stod fjendtlige Tropper i Stenderup Vesterskov.

For at undersøge, hvorledes det hængte sammen med den sidste Efterretning, bleve nogle Husarpatrouiller sendte frem syd for Aaen, og da der kort efter viste sig $^1/_2$ Eskadron fjendtlige Dragoner, gik vor 1ste Husareskadron mod dem. De slesvig-holstenske Ryttere spredte sig i Kjæde og gik tilbage mod Skoven, og vore forfølgende Husarer bleve standsede ved Riffelskud fra Skovbrynet, hvor, som vi vide, et slesvig-holstensk Jægerkompagni stod paa Forpost.

Da General Moltke fik Melding om, at Vesterskov var besat, besluttede han at forjage Slesvig-Holstenerne derfra; han vilde nemlig nødig have dem saa tæt inde paa sine Forposter og mente desuden, det vilde sinke Fremrykningen den næste Dag formeget, naar Skoven først skulde tages. Oberst Thestrup fik derfor Befaling til at rykke frem og rense Egnen ned til Helligbæk, langs hvilken Forposterne skulde udstilles. Schleppegrell blev anmodet om at støtte Fremrykningen ved at skyde en Afdeling frem til Egnen om Klapholt.

Brigaden Thestrup drev uden Vanskelighed de to slesvig-holstenske Jægerkompagnier ud af Vesterskov og Elmskov og forfulgte dem mod Helligbæk, hvor de bleve optagne af Korpsets to andre Kompagnier og desuden fik Hjælp af en Halvbataillon, der brød frem fra Bøgholt. Understøttede af et Par af vore Kanoner, dreve vore Skytter dog stadig Fjenden foran sig, overskrede under Kampen Bækken og arbejdede sig frem mod de syd for liggende Højder. Slesvig-Holstenerne fik nu ogsaa et Par Kanoner frem, og de og vore vexlede i en Times Tid Skud, uden at volde hinanden synderlig Skade. Da vore Kanoner intet kunde udrette, gik de tilbage, og kort efter tvang vort fremtrængende Fodfolk ligeledes de fjendtlige Kanoner til at rømme Valpladsen; Slesvig-Holstenerne afbrøde med det samme Fægtningen og forsvandt i sydlig Retning. Thestrups Brigade besatte Højderne syd for Helligbæk. Klokken var da lidt over tolv.

En Times Tid efter kom der Befaling til, at vore Tropper skulde gaa tilbage bag Helligbæk og udstille deres Forposter langs Bækken. De tagne Højder bleve derfor igjen rømmede; 9de Bataillon tog Stilling til Bevogtning af Egnen vest for Helligbæk Kro til hen imod Bollingsted Aa; øst for Kroen stilledes 6te Reservebataillon hen til Elmskov, og herfra fortsattes Forpostkjæden langs Skovens Sydrand af 5te Reservebataillon. Schleppegrell havde skudt 13de Bataillon frem til Klapholt Hede for at efterkomme Moltkes Anmodning om at dække Flanken under Fremrykningen.

Baade de danske og Slesvig-Holstenerne troede, at Kampen nu var endt for den Dag, men de forregnede sig begge. Føreren for den slesvig-holstenske Avantgarde, Oberst Gerhardt, var, da Fægtningen blev afbrudt, reden til Isted By, hvor han traf den 15de Insurgent-Bataillon; den havde været paa Forpost øst for Jægerne, men var gaaet tilbage uden at understøtte dem, da de danske angreb. Oberst Gerhardt gav Bataillonschefen en drøj Irettesættelse for dette Forhold og gav ham samtidig Befaling til igjen at gaa frem til den tidligere Stilling. Obersten mente hermed en Stilling ved den lille Stenskov, tæt vest for Øvre Stollik, hvor en Del af 15de Bataillon før havde staaet; men Bataillonschefen troede, han mente Elmskov og rykkede derfor frem mod denne, hvad der jo nødvendigvis maatte føre til en ny Kamp, da de danske Forposter holdt Skoven besat.

Det straffede sig nu, at vi frivillig havde opgivet Højderne syd for Helligbæk. Bag disse kunde Fjenden ubemærket rykke frem og kjøre sine Kanoner op; Bækken frembød ingen Hindring, og kun ved Kroen og ved Elmskov var der nogen Dækning for Forposterne, ellers stode de i en fuldstændig aaben Egn. Insurgenternes Angreb, som begyndte Klokken lidt over to, blev dog fra første Færd af ikke foretaget med synderlig Kraft. Chefen for 15de Bataillon var aabenbart i Tvivl om, hvorvidt han egentlig handlede rigtig ved igjen at angribe de danske, men da Oberst Gerhardt hørte den fornyede Skydning, førte han alle sine Afdelinger frem, og da Chefen for 15de Bataillon saa' dette, svandt al hans Tvivl, og han rettede et meget energisk Angreb mod den østlige Del af Elmskov og Egnen øst herfor.

Ved Elmskov stod, som vi vide, Major Scharffenberg med 5te Reservebataillon. Slesvig-Holstenernes Angreb kom overraskende og overvældende paa Bataillonen, og da den tilmed blev omgaaet i sin venstre Flanke, formaaede den ikke at staa imod, men blev dreven tilbage. 3 Kompagnier af vor 1ste lette Bataillon, der stod bag ved, ilede frem til Hjælp, men dels gik de for langt mod Vest, saaledes at de ikke hindrede Fjenden i stadig at omgaa vor venstre Flanke, dels gik Ledelsen tabt i Skoven, og de formaaede derfor ikke at standse Tilbagegangen. Fjenden drev os ud af den østlige Del af Elmskov til Hegnene nord derfor, men i Skovens nordvestlige Del holdt Kaptajn Lind sig med 1 Kompagni

af 5te Reservebataillon, og et andet Kompagni af samme Bataillon, under Kaptajn Siemsen, forsvarede med stor Tapperhed Skovens sydvestlige Hjørne.

Samtidig med, at vi saaledes bleve drevne tilbage paa vor venste Fløj, angreb Oberst Gerhardt vore Forposter ved Kroen. 1 12 Pd.s Batteri kjørte op paa Højderne og aabnede sin Ild mod vore Folk, der stode aldeles udækkede, og paa samme Tid brød en Bataillon frem ad Vejen. Et af dens Kompagnier vendte sig mod Elmskov og angreb det af Kaptajn Siemsen besatte Skovhjørne, et andet fulgte efter, saa Kaptajn Siemsens Stilling blev snart meget kritisk; forfra var han angrebet af en mere end dobbelt overlegen Fjende, til venstre og bag ham trængte Tyskerne ind i Skoven; men den kjække Kaptajn og hans raske Folk holdt ud paa deres Post lige til Kampen var forbi og afviste ved en velrettet Ild alle Fjendens Forsøg paa at storme frem mod Skovranden.

Vor 9de Linjebataillon havde ligesaa lidt som Kammeraterne ved Elmskov formaaet at modstaa Fjendens første, voldsomme Anløb. 2 slesvig-holstenske Jægerkompagnier trægte frem fra Bøgholt, og 2 Linjekompagnier, fulgte af et Jægerkorps, ad Landevejen, medens de 12 Pd.s Kanoner beskøde vore sluttede Afdelinger. 9de Bataillon maatte derfor vige tilbage til Hegnene syd for Vesterskov og senere til selve Skovens Sydrand. Bataillonschefen, Major Harbou, blev saaret, og Kaptajn Nørager maatte overtage Kommandoen; vor 6te Reservebataillon veg samtidig tilbage til en Stilling i Egnen mellem Popholt By og Elmskov.

Det var saaledes lykkedes Slesvig-Holstenerne at drive vore Forposter tilbage over hele Linjen, naar undtages Skovhjørnet, hvor Kaptajn Siemsen stod, men Bladet skulde snart vende sig; General Willisen vilde ikke føre flere Tropper til Kamp saa langt fremme foran sin Stilling, og de danske fik snart Hjælp. Først kom Brigaden Thestrups egen Reserve; 2det Jægerkorps rykkede rask frem gjennem Vesterskov og kastede den foran staaende Fjende noget tilbage; 6te Reservebataillon fik derved ogsaa Lejlighed til at vinde frem, og ved Popholt Kro kjørte to af vore Kanoner op for at besvare det fjendtlige Batteris Ild. Bag 6te Reservebataillon gik 11te Bataillon frem mod Elmskov.

General Moltke troede, at Fjenden tilsigtede et alvorligt Angreb, og han gav derfor sin anden Brigade, 6te under Oberst Irminger, Befaling til at sende 2 Bataillioner frem over Stenderup By til Hjælp for vor venstre Fløj. Den forreste af disse, 4de Forstærkningsbataillon, kom frem omtrent samtidig med 11te Bataillon, og begge angrebe i Forening Fjenden ved Elmskov. Slesvig-Holstenerne kunde naturligvis ikke modstaa dette langt overlegne Angreb, men bleve efter en haardnakket Modstand i Skoven igjen kastede ud af denne og forfulgte mod Syd. Vi toge her omtrent 100 Fanger.

Syd for Vesterskov havde Oberst Irminger sendt 2den lette Bataillon frem, og den kom just som Oberst Thestrup havde givet Befaling til en almindelig Frem-

rykning. Ogsaa her maatte Slesvig-Holstenerne efter en haard Kamp vige for Overmagten; især blev der kæmpet længe om Helligbæk Kro. 1ste Kompagni af 2det Jægerkorps stormede, hjulpet af nogle Delinger af 2den lette, de nordlige Bygninger; men Fjenden holdt sig endnu nogen Tid i de sydlige, og først efter en hed Kamp paa nært Hold blev han helt fordrevet.

Klokken var omtrent fem, da vore Tropper igjen gik over til Angreb, og Klokken halv syv vare Slesvig-Holstenerne overalt kastede tilbage hinsides Helligbæk og forfulgte et Stykke mod Syd. Fægtningen døde derefter efterhaanden hen.

De danske havde igjen vundet den samme Stilling, som før Fjendens sidste Angreb; men de fleste af Moltkes Afdelinger havde været inddragne i Kampen og havde saaledes ikke faaet den Hvile, der var tiltænkt dem før det tilstundende, afgjørende Slag. General Krogh befalede derfor, at Ræders Brigade, der hidindtil var holdt tilbage som Reserve, skulde rykke frem og overtage Forposterne, medens Thestrups og Irmingers gik i Bivuak nord for Vesterskov. Det begyndte dog allerede at blive mørkt, inden Ræders Afdelinger naaede frem til Helligbæk; de havde vel ikke været i Ilden den Dag, men de idelige Alarmeringer havde hindret dem i at hvile, og de havde ingen Naturalforplejning faaet; trætte og sultne maatte de nu udstille Forposterne i den ukjendte Eng langs Helligbæk, hvor kun den foran brændende Hede lyste noget op. 3 Batailloner indtoge den tidligere Forpoststilling langs Bækken, de 3 andre bivuakerede ved Stenderupbusk tilligemed Batteriet Marcussen, der var blevet tildelt Brigaden. Henad Midnat naaede Thestrups og Irmingers Brigader deres Bivuakplads og søgte dér en kort Hvile.

Vort Reserverytteri havde uden Modstand overskredet Trenen ved Tarup; men da dets Patrouiller nærmede sig Langsted, bleve de modtagne med Skud. General Flindt anmodede derfor Overkommandoen om Hjælp af Fodfolk, og 2 Kompagnier af 1ste Forstærkningsbataillon bleve sendte derover. Fjenden havde imidlertid rømmet Langsted, inden de naaede dertil; det ene Kompagni vendte derfor igjen tilbage, medens det andet blev ved Rytteriet og i Forening med dette besatte Langsted. Ved udsendte Patrouiller holdt General Flindt Forbindelse mod Øst med Moltkes Division, mod Vest med Schepelerns Brigade, som var bleven indviklet i en temmelig langvarig Kamp.

Oberst Schepelerns Kolonne havde ligesaa lidt som de andre mødt nogen Modstand under sin Marsch til det af Overkommandoen betegnede Sted. Hovedstyrken lagde sig omkring Jørl Kirke, og Fordækningen — 1ste Jægerkorps og 1 Deling Husarer — under Major Wilster naaede Klokken otte om Morgenen til Sollerup, udstillede sine Forposter dér og sendte Patrouiller frem mod Solbro.

Ved Solbro stod Lieutenant Siefert med 87 slesvig-holstenske Jægere; han havde Befaling til at forsvare Broen til det yderste, og Forholdene begunstigede i høj Grad et saadant Forsvar. Trenens Bredder hæve sig her paa Aaens Østside

temmelig stejlt op og beherske den modsatte Bred, og flere svære Hegn afgive ypperlig Dækning for Skytterne. Aaen var opstemmet og derved gjort næsten uoverskridelig, og Brodækket var taget af Broen paa et Par enkelte løse Planker nær, der kunde borttages, naar de sidste Folk gik tilbage. Den eneste Ulæmpe ved Stillingen var, at Solbro Kro, der laa vest for Aaen, et Par Hundrede Alen fra Broen, til Dels dækkede Angriberen under Fremrykningen. Lieutenant Siefert havde derfor ladet en mindre Trop af sine Folk blive i Kroen og havde med sin øvrige Styrke taget Stilling langs Hegnene øst for Aaen.

Saa snart vore Patrouiller nærmede sig, bleve de hilste med Skud, baade fra Kroen og fra den modsatte Aabred. Major Wilster fik derved at vide, at Broen var besat, og da han ansaa' det for at være af Vigtighed for Fremrykningen den næste Dag, i det mindste at være i Besiddelse af Kroen, gav han Kompagniet Caroc Befaling til at gaa frem og tage den.

Oberst Schepelern.

Kaptajn Caroc førte sine Jægere frem vest for Vejen til i Højde med Kroen, svingede saa ud og aabnede sin Ild. De fjendtlige Skytter fandt snart Stillingen for udsat og gik tilbage over Broen, uden at faa Lejlighed til at tage de sidste Dækplanker med sig. Det varede dog noget, inden vore Folk bleve opmærksomme paa, at Kroen var forladt, men saasnart det blev bemærket, blev den besat, og der udviklede sig nu en jævn Skydefægtning, under hvilken Major Wilster efterhaanden trak hele sit Korps længere frem for at hævde den vundne Stilling.

Klokken henad to kjørte Fjenden et Par Kanoner op og begyndte at beskyde Kroen; denne blev derfor foreløbig rømmet; men da Lieutenant Falbe, der blev sendt frem til Hjælp med to af vore Kanoner, efter en halv Times Kamp havde tvunget de fjendtlige Kanoner til at gaa tilbage, blev Kroen igjen besat. Lieutenant Siefert holdt sig en halv Times Tid endnu, men da hans Folk begyndte at mangle Ammunition, gik han tilbage til Stokvad Bro, lidt vest for Jydbæk. Nogle af vore Jægere gik nu over paa den anden Bred og hentede Brodækket; i øvrigt lod Major Wilster sine Folk blive i deres Stillinger. Fra Hovedstyrken ved Jørl Kirke vare to Kompagnier blevne sendte frem til Sollerup for at tjene som Reserve for Jægerne.

Kampene ved Helligbæk og Solbro, der foregik omtrent paa samme Tid, havde kaldet hele den slesvig-holstenske Hær under Vaaben, og saa snart General Willisen fik Melding om, at Solbro var tabt, gav han strax sin 1ste Brigade Befaling til at sende 2 Batailloner og 4 Kanoner frem for at tage den tilbage; en tredje Bataillon skulde følge efter som Reserve, og Angrebet blev yderligere understøttet af 2 Eskadroner med 6 Rytterkanoner.

Chefen for 1ste slesvig-holstenske Brigade, Grev Baudissin, førte selv sin forreste Bataillon frem; ved Stokvad Bro traf han Lieutenant Siefert og hans Folk, og i Forening med dem brød han frem til Hegnene langs Trenen og aabnede en livlig Ild mod Wilsters Jægere. Saa snart Skytterne vare fremme, kjørte de 4 Kanoner op bag dem, men endnu inden de vare komne til Skud, fik de en saa varm Modtagelse af Lieutenant Falbe, at de hurtig gik tilbage til en Opstilling betydelig længere tilbage, fra hvilken de ikke gjorde os synderlig Fortræd; og de 6 Rytterkanoner, der lidt senere sluttede sig til dem, vare ikke heldigere.

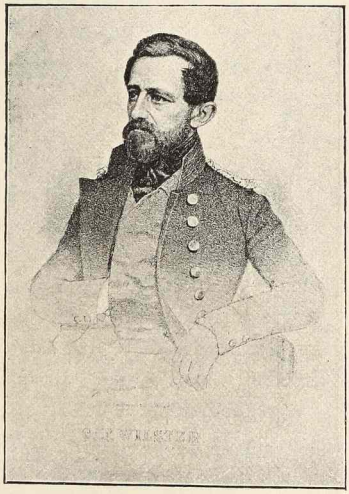

Major Wilster.

Det fjendtlige Fodfolk var saaledes væsentlig henvist til egen Hjælp, og trods Overmagten lykkedes det dem heller ikke at komme over Broen; to Gange rykkede deres Stormkolonner med stor Dristighed frem ad Vejen, ja naaede endog ud paa Broens Strækbjælker, men hver Gang traadte vore Jægere dem fast og sluttet i Møde og tvang dem ved Salver til at vende om og slutte sig til deres Kammerater, der laa bag Hegnene.

Oberst Schepelern lod Major Wilster være ene i denne Kamp, da han ikke vilde indvikle en større Del af sin Styrke i Fægtning, før det afgjørende Øjeblik var kommet. Han lod vel et Par af sine Batailloner gaa frem til Sollerup Mølle, for at de kunde optage 1ste Jægerkorps; men den eneste Hjælp, det fik i Kampen, var, at Kaptajn Stiernholm med to Granatkanoner bragte Lieutenant Falbe Forstærkning. Klokken var syv om Aftenen, da Stjernholm kom frem, og han fik endnu Lejlighed til med et Par velrettede Granatskud at drive en fjendtlig Stormkolonne tilbage, der endnu en Gang vilde forsøge sig mod Broen. Ellers vedligeholdt vore 4 Kanoner omtrent en Times Tid en temmelig virkningsløs Skydning mod Fjendens 10; og da Grev Baudissen indsaa' det umulige i at vinde frem, opgav han Kampen, trak sine Kanoner ud af Ilden og lod snart efter ligeledes sit Fodfolk gaa tilbage.

Ogsaa Oberst Schepelern havde omtrent ved samme Tid besluttet at afbryde Fægtningen. Fjenden havde jo vist flere Batailloner og et ret betydeligt Artilleri; altsaa en Styrke, mod hvilken der intet lod sig udrette, naar ikke en større Del af Brigaden skulde føres i Ilden. Vore Kanoner kjørte derfor bort, og da Mørket faldt paa, gik ogsaa Jægerne tilbage. 4de Reservebataillon udstillede Forposter ved Sollerup og sendte Patrouiller frem til Solbro og Trenen; de øvrige Afdelinger gik i Bivuak ved Jørl Kirke og Sollerup Mølle.

Kampen ved Solbro var en smuk Dag for Major Wilster og hans Jægere; de vare i Ilden i henved 10 Timer og kæmpede en Del af Dagen mod en betydelig Overmagt, men desuagtet hævdede de uden Vanskelighed deres Stilling, og det forholdsvis lille Tab, de lede — 1 Underofficer og 4 Mand døde og 17 Mand saarede — viser, hvor godt de have forstaaet at benytte den Dækning, der fandtes. Slesvig-Holstenerne havde et Tab af nogle og tredive døde og saarede.

Da Mørket faldt paa, var Kampen saaledes hendøet over hele Linjen; af og til faldt vel et Skud fra Forposterne, naar en fjendtlig Patrouille kom for nær, men ellers var alt stille, og paa begge Sider søgte man Hvile for at styrke sig til den kommende Dag. At denne vilde blive stor og betydningsfuld, vidste enhver i de to Hære, og at den, hvorledes end Udfaldet blev, vilde blive mærket med Strømme af Blod, det var heller ikke skjult for nogen; dertil kjendte de to Modstandere hinanden for godt fra de to foregaaende Aars Kampe. Trods Trætheden veg Søvnen fra mangt et Øje ved Tanken om, hvad Morgendagen vilde bringe, Sejr eller Nederlag, Liv eller Død. Soldaterne lejrede sig om Bivuakilden, medens de styrende endnu en Gang drøftede Slagplanen med de Erfaringer for Øje, som Dagen havde bragt.

General Willisen havde samlet nogle af sine Underførere om sig i Isted Kro. Han troede at have lært af Dagens Begivenheder, at det var de danskes Hensigt at fastholde ham i Fronten i Stillingen ved Isted, medens de samtidig søgte at omgaa hans venstre Fløj med stor Styrke. Baade ved Helligbæk og Solbro havde han jo mærket de danskes Nærværelse, og fra Bollingsted kom ogsaa Melding om, at danske Kolonner vare sete; derimod havde han intet mærket til Schleppegrells Kolonne paa Mysunde Vejen, og han anede ikke, at dér stod en større Del af den danske Hær. Han blev derfor ved sin oprindelige Plan: allerede ved Daggry at foretage et rask Angreb over Vedelspang og Løbebroen over Langsø mod den danske Hærs venstre Flanke, medens han med sin øvrige Styrke standsede de danskes Fremrykning ad Flensborg Vejen og ved Overgangen over Trenen. Bagage og Tornystre skulde ved Alarmering strax sendes tilbage, og Mandskabet skulde koge om Aftenen, saaledes at Maden kun behøvede at varmes om Morgenen. Ved Daggry skulde Folkene have Kaffe.

Først hen ad Midnat vendte General Willisen tilbage til sit Hovedkvartér ved Falkenberg; men her modtog han en Efterretning, der bragte ham til noget at forandre sin Plan. Det blev meldt ham, at den i Egnen ved Sollerup staaende Del af den danske Hær ikke var nær saa stor, som man først havde antaget. General Willisen kom derved i Uvished om, hvor han egentlig havde sin Modstanders Hovedstyrke, og han befalede derfor, at det tilsigtede Angreb skulde udsættes, til der kom større Klarhed over Stillingen. Signalet til Angrebets Begyndelse skulde gives ved Bavner.

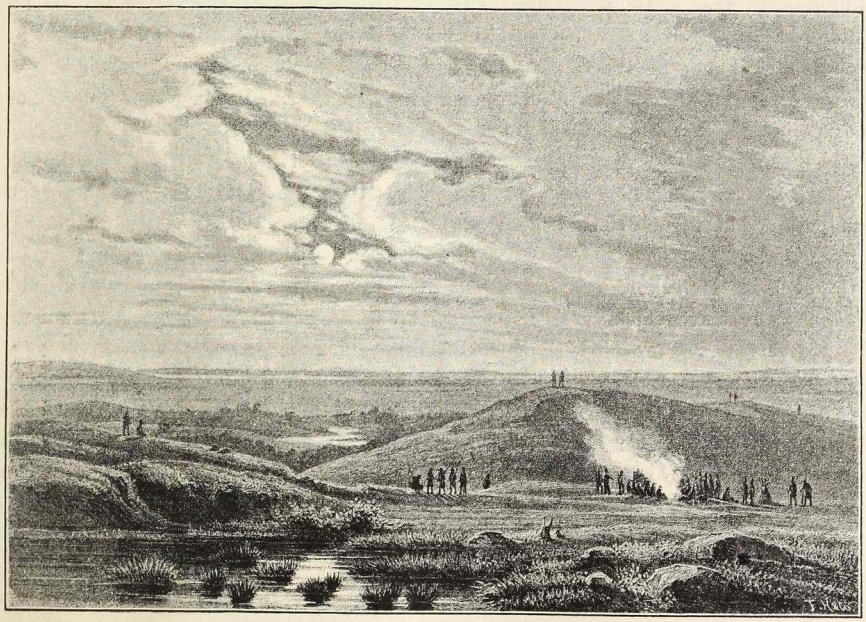

Isted Hede.

Men Sendebudene, som skulde overbringe denne ny Befaling, naaede ikke alle deres Bestemmelsessted; 1ste og 4de Insurgent-Brigade synes slet ikke at have modtaget den, 2den og 3dje først, da de allerede havde begyndt deres Fremrykning.

Den danske Overkommando var samlet i Sønder Smedeby. Hærens Stilling var bleven noget anderledes end den egentlig var tænkt, derved at Kolonnen paa Flensborg Vejen havde skudt sine Forposter helt frem til Helligbæk, medens Kolonnen paa Mysunde Vejen stadig efter den første Bestemmelse holdt sig tilbage. At Fjenden havde kæmpet med større Styrke saa langt fremme, kunde tyde paa,

at hans Hovedstyrke maaske ogsaa stod længere fremme end mellem Langsø og Arnholt Sø; men desuagtet fastholdt General Krogh sin Plan i de store Træk. Der blev kun foretaget den Forandring, at Ræders Brigade, der ikke havde været i Ilden i Dagens Løb, skulde aabne Angrebet paa Flensborg Vejen. Det blev saaledes Schleppegrells 3 Brigader, der kom i 1ste Linje, og han fik derfor Befaling til at overtage Ledelsen.

Schleppegrell delte sin Hovedstyrke i tre Kolonner, den venstre under Oberst Krabbe — 3 Batailloner af 1ste Brigade, 1 Batteri og $^1/_2$ Eskadron — skulde gaa mod Vedelspang, den højre — Brigaden Baggesen, 1 Batteri og $1^1/_2$ Eskadron — over Klapholt og Øvre Stollik mod Passene nord og syd for Isted Sø, og endelig skulde Resten af Krabbes Brigade — 6 Kompagnier, 1 Batteri og 1 Eskadron, følge den højre Kolonne som Reserve. Alle Afdelingerne skulde staa færdige til Fremrykning Klokken 1 om Morgenen.

Sent om Aftenen fik saa Schleppegrell Befaling om, at hans tredje Brigade, Ræders, nu igjen blev underlagt ham. Den stod langt borte, og Schleppegrell var temmelig ubekjendt med Forholdene dér; han befalede derfor kun i al Almindelighed, at Brigaden Kl. 6 om Morgenen, naar den højre Kolonne naaede frem til Isted By, skulde være i Højde med den, rede til Fremrykning. Brigaden skulde følge Hovedvejen med 4 Batailloner og Batteriet, og sende 2 Batailloner øst paa for at søge Forbindelse med Hovedkolonnen.

Brigaden Ræder fik først denne Ordre sent om Natten og havde derfor meget Besvær med at faa sine Afdelinger underrettede derom; tilmed var Oberst Ræder, med Gaarsdagens Kamp for Øje, overtydet om, at han vilde møde stærk Modstand længe før han kom frem i Højde med Isted By. Han besluttede derfor at begynde sin Fremrykning Klokken tre om Morgenen, saaledes at de 3 Forpostbatailloner til den Tid stode rede til at bryde rask frem, fulgte af de 3 andre Batailloner som Reserve.

Det blev saaledes kun en kort Hvile, der blev forundt Stabene, inden den frembrydende Dag igjen kaldte dem til deres ansvarsfulde Gjerning. Siden Valdemarernes Dage havde Danmark ikke haft en saa talrig Hær samlet, som den, der nu med Vaaben i Haanden hvilede nord for Hederne ved Isted.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

VALPLADSEN VED ISTED.

Schlesvig-Holstenernes Stilling ved Slagets Begyndelse

Klokken 12 Middag.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

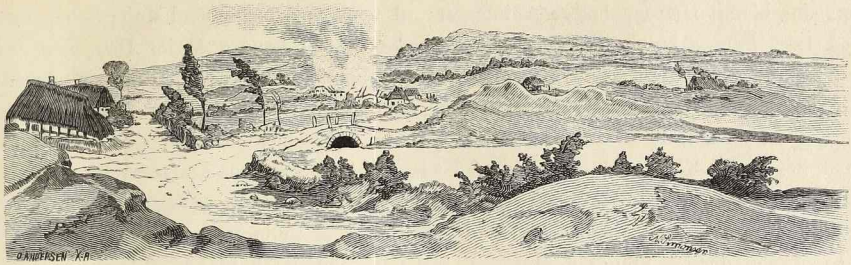

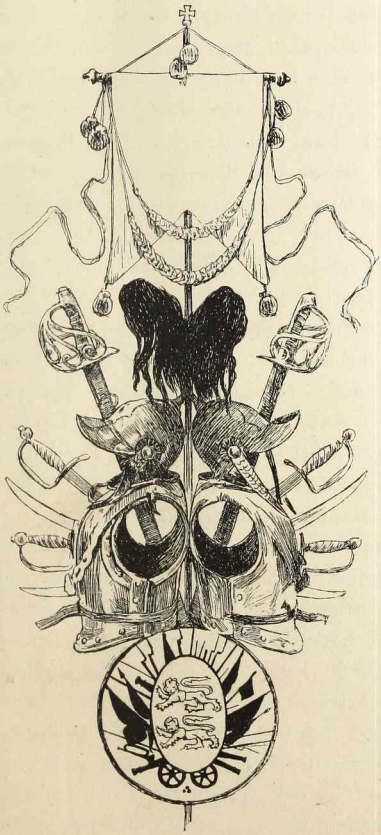

5te Kapitel.

Isted.

»Det var paa Isted Hede.
og saa i Øvre Stolk,
for gamle Danmarks Ære
dér stred det danske Folk«.

Der blev kun Tid til faa Timers Ro i de danske Bivuaker langs Flensborg-Slesvig Vejen Natten mellem den 24de og 25de Juli. Først lidt over Midnat vare de sidste Afdelinger af Irmingers og Thestrups Brigader komne til Hvile, og endnu før Klokken 2 om Morgenen lod Oberst Ræder sine 3 bageste Bataillioner træde til Gevær. I Nattens Mørke rykkede de frem til Helligbæk for at indtage deres Plads i anden Linje, medens de 3 Forpostbataillioner samlede sig i første. 3dje Linjebataillon, der stod længst til højre, blev sidst samlet, og for ikke at vente paa den, lod Brigadechefen 5te Forstærkningsbataillon gaa frem og indtage dens Plads. Klokken $3^1/_2$ var Brigaden ordnet til Strid. Paa begge Sider

af Slesvig Vejen stod Oberstlieutenant Gerlach med 3dje Forstærkningsbataillon, der regnedes blandt Hærens bedste Afdelinger; til venstre af ham stod Major Schepelern med 1ste Forstærknings-Jægerkorps, til højre mod Bøgmose Major Dau med 5te Forstærkningsbataillon. Afdelingerne stode i Kompagnikolonner og ventede spændt Tegnet til at bryde frem mod den kun faa hundrede Alen fjærne Fjende, som Natten endnu skjulte. „A trouer det blywer en grumme Slav idav," bemærkede en Jyde til sin Sidemand, og hans Ord bleve ikke gjorte til Skamme.

Saa befalede Oberst Ræder „Fremad", og Isted Slaget begyndte. Fjenden havde netop sendt en Række Patrouiller frem for at undersøge vor Forpoststilling; det varede derfor kun faa Minutter, inden Skuddene knaldede. Det var vore gamle Modstandere fra den foregaaende Dag, vi her igjen traf paa, den slesvigholstenske Avantgarde under Oberst Gerhardt. Hans Jægere bevogtede Bøgmose; øst for Vejen stod den 8de Bataillon, og foran Isted By den 15de, medens den sidste af hans Afdelinger, 1ste Bataillon, stod i Reserve længere tilbage ved Slesvig Vejen.

Oberstlieutenant Gerlack.

Fjendens Forposter modtoge vore fremilende Tropper med en levende Ild; men uden at standse, gik det fremad, og Fjenden maatte hurtig vige. Et fjendtligt 12 Pd.s Batteri beskød fra Sortehøj vor 3dje Forstærkningsbataillon, uden dog derved at standse den; Fjendens Bataillon, øst for Vejen, blev taget i Flanken, kom i Uorden og maatte snart vige tilbage bag Engdraget mellem Isted By og Vejen. Vore Skytter fulgte saa hurtig efter, at de naaede frem til det fjendtlige Batteri, der nu ilsomt maatte gaa tilbage til en Stilling, omtrent 1200 Alen sydligere. De forreste Afdelinger af 3dje Forstærkningsbataillon stormede Forskansningen ved Sortehøj; men længer formaaede de ikke at trænge frem. Slesvig-Holstenerne havde faaet Hjælp af deres 1ste Bataillon, og deres Artillerilinje blev i Løbet af kort Tid forøget med 16 Kanoner, saaledes at de havde 24 i Ilden, og mellem dem deres 24 Pd.s Granatkanoner. Mod denne Artillerilinje kunde vi foreløbig kun stille Batteriet Marcussen, som Oberst Ræder lod kjøre op dér, hvor Vejen drejer af til Rømmek. Kompagnierne vest for Vejen naaede ikke saa langt frem, uagtet Mandskabet, trods den tunge Oppakning, behændig nok sprang fra Tue til Tue i Hedemosen. Fjendens Jægere ydede tapper Modstand, og da ogsaa de fik Hjælp af en

SLAGET VED IDSTED DEN 25. JULI 1850.

Fra Centrum ud til højre Fløj. Til venstre den brændende Idsted By, midt i Billedet Idsted-Skoven, helt til højre ved Indhugget i Udkanten af Skoven, Passet ved Idsted Kro; i Mellemgrunden til venstre paa selve Chausseen til Slesvig, Marcussens og Lunds Batterier i Kamp mod det fjendtlige Artilleri paa Sletten og ved Skoven; bag ved dem Batteriet Haxthausen i Fremrykning. Øjeblikket er tænkt da det fjendtlige Angreb paa vort Centrum og højre Fløj bliver trængt tilbage gjennem Mosen (Bøgmosen). Morgen mellem Kl. 8 og 9.

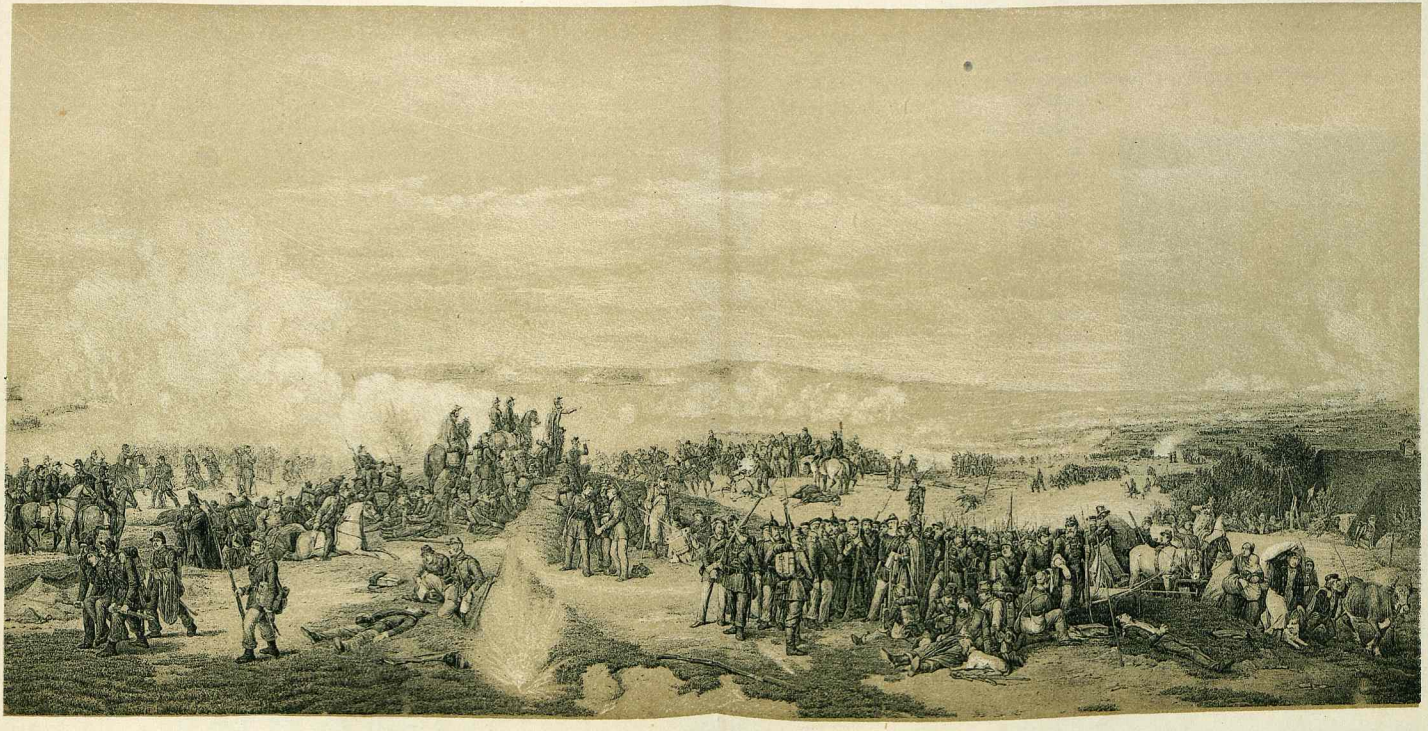

Afdeling af deres 1ste Bataillon, lykkedes det dem at bringe vore Folk til at standse, ja endog at bringe dem til at bøje deres højre Fløj lidt tilbage, for ikke at blive omgaaede. 3dje Forstærkningsbataillon kom længe til at staa ene paa Vejen. Dens Bagmand, 2den Forstærkningsbataillon, var trukket mere mod Øst for at søge Dækning for Fjendens Kanonild; men Oberstlieutenant Gerlach hævdede i flere Timer under Kampens vexlende Gang sin fremskudte Plads, om den end blev kjøbt med dyre Ofre. Ved Angrebet paa Sortehøj faldt Premierlieutenant Beck, en kjæk Officer, som allerede i Slesvig Slaget var bleven haardt saaret og fangen. Han var den første Officer, som fandt Døden ved Isted. Senere faldt Kaptajn Frederik Møller, under Forsvaret af Sortehøj, og mere vestpaa i Mosen maatte Premierlieutenant Orlamundt dødelig saaret efterlades i Fjendens Hænder; han udaandede samme Dag paa Lasarettet i Slesvig By. Hans Bataillonskammerater, Premierlieutenant Christensen og Sekondlieutenant Koefod, fandt som han Heltedøden blandt Bøgmoses Tuer.

Oberst Philip Ræder.

Til venstre af 3dje Forstærkningsbataillon gik 1ste Forstærknings-Jægerkorps frem; et af dens Kompagnier sluttede sig under Fremrykningen til Forstærkningsbataillonen, de 3 andre trængte frem mod Rømmek, nogle Smaahuse en 6—700 Alen nord for Isted, fordrev Fjenden herfra og rykkede derefter mod den nordlige Del af Isted By, som var besat af 15de Insurgentbataillon. 2det Forstærknings-Jægerkorps, som fulgte efter 1ste, blev snart ogsaa inddraget i denne Kamp, hvorimod 2den Forstærkningsbataillon, der egentlig skulde have fulgt efter 3dje frem ad Vejen, men som det fjendtlige Artilleri havde tvunget til at trække sig mere mod Øst, blev staaende ved Rømmek som Reserve.

5te Forstærkningsbataillon var, fulgt af 3dje Linjebataillon, gaaet ind i Bøgmose vest for Vejen; Bataillonens to forreste Kompagnier drev de fjendtlige Forposter foran sig, kastede dem ud af den lille Skov Bøgholt og forfulgte dem mod Syd over Mosen. Det var en stræng Tur; Fjenden, der kæmpede uden

Oppakning, sprang let fra Tue til Tue, men vore tungt belæssede Soldater sank ofte i til op over Knæerne. Uagtet alle Bataillonens 4 Kompagnier og 1 Kompagni af 3dje Bataillon kom frem i første Linje, gik dog Forbindelsen med Kammeraterne ved selve Vejen tabt, og Ræders Brigade kom til at kæmpe paa en Strækning af næsten en halv Mil. Paa vor yderste højre Fløj rykkede 2 Kompagnier af 1ste Forstærkningsbataillon under Kaptajn Sperling frem mod Engbro for at besætte den; nærmest til venstre af dem kom Kompagniet Baggesen af 3dje Linjebataillon, og saa 5te Forstærkningsbataillon.

Kaptajn Sperling troede først, at Engbro ikke var besat af Fjenden, men da han nærmede sig den, blev han paa én Gang stærkt beskudt; han lod strax sine Folk tage Stilling langs et Hegn og besvarede Ilden, men næppe var dette sket, før Kompagniet Baggesen blev voldsomt angrebet af et Par fjendtlige Jægerkompagnier og kastet tilbage mod Nord. Sperling blev derved omgaaet og tvungen til ligeledes at gaa tilbage. Kompagnierne tog Stilling i Højde med Bøgholt og standsede her Fjenden; men under Kampen faldt Kaptajn Baggesen, ramt af en Kugle i Hjærtet.

5te Forstærkningsbataillon naaede, omtrent en Timestid efter at Kampen var begyndt, træt og udaset Mosens sydlige Rand; de 3 Kompagnier af 3dje Bataillon, der fulgte efter, arbejdede sig endnu frem mellem Tuerne, da en frisk fjendtlig Bataillon paa én Gang brød frem mod vor højre Fløj og paany drev vor forreste Linje tilbage i Mosen, samtidig med, at det fjendtlige Artilleri ved Vejen sendte en Regn af Kugler og Granater ud mod vore sluttede Afdelinger. 5te Forstærkningsbataillon maatte vige, og da vor 3dje Bataillon derved blev taget i Flanken, maatte den følge med. Fjenden — det var Afdelinger af den 1ste slesvig-holstenske Brigade under Grev Baudissin — fulgte rask efter; han fratog os det syd for Bøgholt liggende Teglværk og drev os igjen ud af Skoven; derved bleve Kaptajn Sperlings Kompagnier ligeledes tvungne til at vige, og alle vore Tropper i Bøgmose vare saaledes Klokken 5 om Morgenen i jævn Tilbagegang mod Helligbæk og Vejen. Adjudanten ved 5te Forstærkningsbataillon, Premierlieutenant Breede, og Sekondlieutenant Christian Hansen af 3dje Bataillon maatte døende efterlades blandt Fjenderne.

General Krogh og hans Stab vare ved Daggry redne frem til Højderne syd for Helligbæk for derfra at overse Valpladsen; ved sin Ankomst fandt Generalen Brigaden Ræder indviklet i en levende Kamp paa hele den lange Strækning fra Isted By til Bøgholt; derimod saas endnu intet til Schleppegrells Hovedkolonne. Det var en usædvanlig mørk og taaget Morgenstund, og kort efter Solopgang kom fra Syd en fin, tæt Regn, som i høj Grad hindrede Oversigten over Egnen og dæmpede Lyden af Skuddene. Generalen afsendte strax en Ordonnans med Befaling om, at Angrebet paa Isted By skulde opsættes til der kom Hjælp fra

Schleppegrell; 3dje Forstærkningsbataillon skulde holde sin Stilling paa begge Sider af Slesvig Vejen, og de bagved værende Afdelinger af Moltkes Division hurtig sende Hjælp til vore Tropper i Bøgmose. Irmingers Brigade stod den Gang ved Helligbæk Kro, Thestrups noget østligere ved Elmskov; vort Reserve-Artilleri kjørte op syd for Helligbæk, bag Højderne.

For ikke for ofte at afbryde Traaden i Fortællingen, ville vi vedblivende følge vore paa begge Sider af Slesvig Vejen kæmpende Tropper, inden vi vende os længere mod Øst, hvor Schleppegrells Hovedstyrke rykker frem.

Paa vor højre Fløj vedbliver Kampen i Bøgmose endnu at rase med yderste Haardnakkethed fra begge Sider i godt og vel et Par Timer. General Willisen holdt med sin Stab paa Hvilehøj, dér hvor Vejen fra Isted By støder til Hovedvejen. Da han saa', hvorledes hans Tropper vandt frem i Bøgmose, gav han Befaling til, at Bavnerne skulde tændes som Signal til almindelig Fremrykning, og skjønt, som vi senere skulle se, Signalet flere Steder først sent blev sét, foranledigede det dog flere kraftige Modangreb mod de fremrykkende danske. Fra Brigaden Irminger blev først 2den lette Bataillon sendt ind i Bøgmose for at optage vore vigende Tropper, og da ogsaa den blev inddraget i Tilbagegangen, maatte 1ste lette og et Kompagni af 1ste Reserve-Jægerkorps frem med. Fjenden bliver nu kastet ud af Skoven, og Teglværket bliver stormet; men forstærket med friske Afdelinger bryde Slesvig-Holstenerne frem paany og fravriste os de gjorte Erobringer. Taagen og Regnen hindrer Artilleriet i at gribe ind. Ingen kan se mere, end hvad der foregaar tæt omkring ham, men frem og tilbage bølger Kampen, eftersom vi eller Fjenden føle os stærke nok til at gaa over til Angreb; den fjendtlige Brigadechef, Grev Baudissin, bliver saaret, medens han fører en Afdeling frem til Angreb, og maa bæres bort fra Valpladsen, efter at have overgivet Kommandoen til Major Ganger. Paa vor Side bliver endnu 4de Forstærkningsbataillon sendt ind i Mosen, hvor Kampen stadig kræver store Ofre. Af 4de Forstærkningsbataillon falder Premierlieutenanterne Ørsted, Freiesleben og Bache; den sidste havde allerede i Slaget ved Slesvig mistet sin venstre Arm. 1ste lette Bataillon mister Kaptajn Mathiesen og Sekondlieutenant Maribo, 3dje Bataillon Sekondlieutenant Brorson, og 1ste Forstærkningsbataillon Sekondlieutenant Albrechtsen.

For dog en Gang at faa en Ende paa denne Strid, giver Overkommandoen, Klokken henad 7, Brigaden Thestrup Befaling til at sende 9de og 11te Bataillon ind i Mosen mod Bøgholt; men forinden disse Afdelinger ankomme, ere vore Tropper igjen brudte frem over hele Linjen og have for sidste Gang fravristet Fjenden den saa haardt omstridte Skov og det syd for liggende, nu brændende Teglværk. Fjenden viger tilbage over Mosen, og vore Tropper følge efter og faa igjen Fodfæste i Egnen ved Gammellund. Samtidig drage Slesvig-Holstenerne bort fra Engbro, som Sperlings to Kompagnier nu besætter. Klokken var omtrent $7^1/_4$,

da Kampen i Bøgmose ophørte. 9de Bataillon blev igjen kaldet tilbage til Vejen, hvor ogsaa 3 Kompagnier af 2den lette, det meste af 1ste lette og 4de Forstærkningsbataillon samle og ordne sig.

Vore øvrige Afdelinger, som havde kæmpet i Mosen: 5te Forstærkningsbataillon, 3dje Linjebataillon, Dele af 1ste og 2den lette Bataillon og hele den sidst fremsendte 11te Bataillon, havde fulgt efter Fjenden. Da Major Gagern naaede til Gammellund, traf han Stabschefen v. d. Tann, og fik af ham at vide, at man var uden Efterretninger om, hvorledes det stod til ved Vedelspang, men at alle de andre slesvig-holstenske Brigader vare stærkt rystede, og at Overgeneralen fornemmelig stoledе paa den 1ste Brigade. Major Gagern satte sig derfor fast i Gammellund og ydede igjen en sejg Modstand; men da de danske Afdelinger, navnlig 11te Bataillon, gik haardt paa, maatte han vige med Tabet af et ikke ringe Antal Fanger og gaa tilbage i Højde med Gammellund Sø. Senere tvang vel et fornyet Angreb, især rettet mod vor venstre Flanke, de danske til at opgive den vundne Stilling og gaa lidt tilbage; men vi holdt os dog langs Hegnene ved Mosens Sydrand, indtil det almindelige Angreb over hele Linjen endelig afgjorde Slaget. Klokken var henved $8^1/_2$, da Kampen blev staaende paa dette Punkt.

3dje Forstærkningsbataillon vedblev imidlertid at hævde den vundne Stilling ved Sortehøj; selv da Fjendens Fremtrængen i Bøgmose tvang største Delen af Bataillonen noget tilbage, holdt dog en Afdeling af 4de Kompagni, under Lieutenant Eduard Nielsen, stadig den erobrede Forskansning besat, og saasnart Bataillonen igjen var ordnet og havde faaet frisk Ammunition, gik den frem paany i Egnen syd for Sortehøj. Her blev Lieutenant Nielsen saaret, og da han blev baaren forbi sin Bataillonschef, og denne deltagende spurgte til hans Befindende, var Lieutenanten saa udelukkende optaget af Tanken om sine Folk, at han blot svarede „Hr. Oberstlieutenant! Skytterne mangle Patroner.“

General Kroghs Befaling om at udsætte Angrebet paa Isted By havde ikke naaet vore dér fægtende Tropper; som Følge deraf vedblev de at gaa frem. De 3 Kompagnier af 1ste Forstærknings-Jægerkorps, hjulpne af Kompagniet Falkenskjold af 2det, trængte under en haardnakket Kamp ind i Byen og drev Fjenden tilbage over Bækken; nær Broen faldt Kaptajn Kristian Mathiesen, han, som 1848 paa Exercérpladsen i Rendsborg var traadt saa djærvt op mod Prinsen af Noer. Husene syd for Bækken vare til Dels indrettede til Forsvar, og her satte Fjenden sig nu fast, samtidig med, at et fjendtligt Batteri beskød vore Jægere med Granater. Trods denne Modstand, lykkedes det dog Jægerne at skyde flere Huse i Brand og derefter at trænge over Broen og fordrive Fjenden fra den sydlige Del af Isted By. De 3 andre Kompagnier af 2det Forstærknings-Jægerkorps rykkede nu ned til Bækken, medens 2den Forstærkningsbataillon forblev ved Rømmek som Reserve.

Det var dog ikke Slesvig-Holstenernes Hensigt at lade os beholde Isted By for saa godt Kjøb; deres 15de Bataillon blev, da den noget ilsomt veg tilbage, optaget af to friske Batailloner, 13de og 14de, samt et Halvbatteri, og sammen med disse Afdelinger gik 15de Bataillon strax frem til et nyt Angreb. Kanonerne, der kjørte op paa for nært Hold, bleve dog snart tvungne til igjen at gaa tilbage for vore Skytters Ild, men da 14de og 15de Insurgentbataillon stormede frem mod Byen, maatte vore Jægere atter gaa tilbage over Broen.

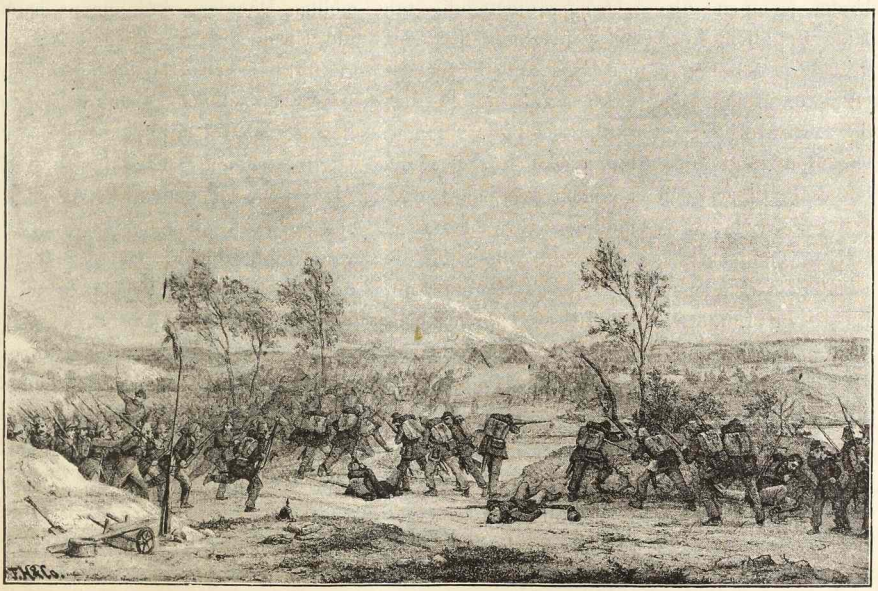

Stormen paa Landsbyen Isted.

Kort efter at Fjendens 14de og 15de Bataillon vare trængte ind i Byen, kom ogsaa hans 13de Bataillon til, saaledes at der nu var 3 Batailloner mod vore 7 Kompagnier. Den 13de Bataillon gjorde dog snarere Skade end Gavn; den havde ikke kunnet udvikle sig under Fremrykningen, og den tætte Kolonne havde frembudt et ypperligt Maal for vore Skytter; da den endelig naaede ind i Isted By, stødte den sammen med 15de Bataillon; der opstod derved Forvirring mellem de tæt sammenpakkede slesvig-holstenske Tropper, og Forvirringen blev yderligere forøget, da to af vore Granatkanoner, som under Lieutenant Lønborg

havde taget Stilling nord for Isted Sø, aabnede deres Ild mod Byen. Forgjæves søgte Slesvig-Holstenerne at faa Kjæder frem til Kamp mod vore Skytter, og ligesaa forgjæves var deres 14de Bataillons Forsøg paa at skaffe Luft ved at trænge frem over Broen. Vore Jægere fik netop i dette kritiske Øjeblik en kjærkommen Hjælp, idet 3dje Reserve-Jægerkorps, der hørte til Schleppegrells Division, naaede Byen og strax sendte sine Skytter frem til Forstærkning af vor Kjæde. Opmuntrede ved denne Hjælp, stormede Jægerne, saasnart de havde afvist Slesvig-Holstenernes Angreb, paany frem over Broen og trængte Fjenden under en hidsig Kamp fra Gaard til Gaard igjen ud af Byen. Under Kampen gik al Orden fuldstændig tabt mellem Fjendens Afdelinger; hans 13de Bataillon, hvis Chef var falden, flygtede i vild Uorden og rev en stor Del af de andre Afdelinger med sig, saaledes at det først lykkedes de slesvig-holstenske Officerer at faa lidt Hold paa deres Folk, da de vare henved 800 Alen fra Byen; de fleste fortsatte dog Flugten lige til Isted Skov. General Willisen var selv Øjevidne til denne Flugt, som han forgjæves søgte at standse, og den bidrog betydelig til at nedbryde hans Tro paa Held for de slesvig-holstenske Vaaben.

Ogsaa vore Afdelinger vare blevne en Del sammenblandede under Kampen i Byen og maatte standse og ordne sig, inden de kunde rykke længere frem. Lieutenant Falkenskjold af 2det Forstærknings-Jægerkorps var falden tilligemed Lieutenant Lindorff. 3dje Reserve-Jægerkorps havde mistet den 20aarige Sekondlieutenant, Baron Güldencrone, der trods sin Ungdom med stor Dygtighed førte et af Korpsets Kompagnier; foruden ham faldt Lieutenanterne Garde og Bodenhoff. Naturligvis maatte et saa stort Tab af Officerer mærkes; vore Jægerkorps forfulgte derfor ikke Fjenden videre, men toge en Stilling langs Hegnene syd for Isted By for dér at afvente videre Ordre eller opnaa Forbindelse med de til Siderne kæmpende Landsmænd.

Klokken var lidt over 7, da Isted By for anden Gang faldt i vore Hænder; det var altsaa netop samtidig med, at Fjenden fuldstændig blev dreven ud af Bøgmose. Vi skulle senere se, hvorledes paa dette Tidspunkt den fjendtlige Linje ogsaa var bleven gjennembrudt mellem Isted Sø og Langsø, saaledes at hele hans Centrum var kastet tilbage; men desværre hindrede det regnfulde Vejr den danske Overkommando i at se dette, og der manglede i høj Grad Overledelse ved vore i første Linje kæmpende Tropper. Det første Held blev derfor ikke benyttet, og der indtraadte en længere Standsning i Kampen, som gav Fjenden Lejlighed til igjen at sunde sig og komme til Kræfter.

Schleppegrells to Brigader ved Mysunde Vejen vare blevne purrede ud lidt over Midnat og stode Klokken 1 færdige til Fremrykning. Læssøe havde ikke kunnet sove af Spænding over de forestaaende store Begivenheder og havde tilbragt den første Del af Natten i Samtale med en af sine Kompagnichefer, for hvem han

udviklede sine Planer om den Andel, han skulde have i Slaget. Brigaden Baggesens Stab sov i Ambulanceteltet, og da Officererne vare blevne vækkede og gjorde deres Slagtoilette, sagde Stabschefen, Kaptajn Kranold, til sin Oppasser: „Giv mig en ren Skjorte. Falder jeg, saa skal de Svinehunde ikke finde mig med smudsigt Linned paa Kroppen.“

Marschen gik kun langsomt fremad, da Oberst Krabbe, som var forrest, lod Egnen afsøge meget omhyggelig. Schleppegrell blev utaalmodig og red frem for at paaskynde Bevægelsen. Klokken 3 bøjede Hovedkolonnen af ad Vejen over Klapholt og Øvre Stollik, medens Oberst Krabbe med 3 Batailloner og Batteriet Dinesen gik videre mod Vedelspang, hvor han snart kom i heftig Kamp med Brigaden Abercron. Vi skulle senere skildre Enkelthederne ved Krabbes smukke Kamp ved Vedelspang; her ville vi nøjes med at bemærke, at han Dagen igjennem hindrede Fjenden i at bryde frem fra Passet.

Da Schleppegrell naaede Højderne syd for Klapholt, hørte han livlig Skydning fra Egnen ved Isted By og vestligere; han kunde deraf slutte, at Brigaden Ræder alt var kommen i Kamp, men Regntykningen hindrede ham i at overse Valpladsen. Snart lød ogsaa stærk Skydning i Retning af Vedelspang, et tydeligt Bevis paa, at Krabbe hurtig var stødt paa Fjenden. Schleppegrells Utaalmodighed steg, han higede efter selv at gribe ind i Slaget og fremskyndede idelig Marschen. Vore Ryttere sprængte gjennem Øvre Stollik og fandt Byen ubesat; 1 Kompagni af 12te Bataillon afsøgte Byen nøjere, men fandt heller ikke noget mistænkeligt, og Resten af Bataillonen fulgte i Løb efter. 2 Granatkanoner af Batteriet Baggesen under Lieutenant Lønborg kom efter 12te Bataillon; derefter 3 Kompagnier af 2den Reservebataillon, 5te Linjebataillon, 3dje Reserve-Jægerkorps, 6 Kanoner af Batteriet Baggesen, dækkede af Kompagniet Middelbo af 2den Reservebataillon, de to Halveskadroner Dragoner og endelig tilsidst 13de Bataillon, som fik Befaling til at blive ved Øvre Stollik, indtil Reserven naaede Byen. Schleppegrell selv red med sin Stab foran Batteriet Baggesen efter at have talt kraftige, opmuntrende Ord til de forbimarscherende Afdelinger.

Det var først Tanken, at den forreste Bataillon skulde gaa mod Isted By for at gribe ind i den dér stedfindende Kamp; men da Læssøe kom uden for Øvre Stollik, saa' han fjendtlige Tropper i Egnen ned mod Grydeskov, og han bøjede derfor af mod Syd, mod Passet mellem Langsø og Isted Sø, og de nærmest efterfølgende Afdelinger gik samme Vej, undtagen 3dje Reserve-Jægerkorps, der over Rømmek gik mod Isted, hvor, som vi have sét, Korpset kom i rette Tid til at medvirke til anden Gang at drive Slesvig-Holstenerne ud af Isted By.

Bag Langsøen stod den 3dje slesvig-holstenske Brigade, 4 Batailloner, under General v d. Horst. Generalen havde ikke modtaget nogen Befaling til at opsætte Angrebet, og ved Daggry gik han over Løbebroen og opmar-

scherede nord for Søen; først her fik han at vide, at han indtil videre skulde forholde sig rolig, og han forblev derfor i sin skjulte Stilling, hvor han fuldstændig undgik de danskes Opmærksomhed. Ved Grydeskov stod det 4de slesvig-holstenske Jægerkorps, hvis Fremrykning ligeledes foreløbig var standset.

Klokken $4^3/_4$ om Morgenen, altsaa netop som vore Batailloner vare ved at passere gjennem Øvre Stollik, var det, at General Willisen ansaa' Øjeblikket for at være kommet til at gaa over til Angreb, og gav Befaling til, at Bavnerne skulde tændes. Regnen gjorde dog dette Meddelelsesmiddel temmelig mangelfuldt; allerede den 2den Bavne i Rækken svigtede, og Befalingen maatte sendes videre med Ordonnanser, hvilket naturligvis sinkede meget.

Vi have sét, hvorledes Angrebssignalet bevirkede, at Oberst Garrelts førte 13de og 14de Bataillon frem mod Isted, og hvorledes disse Batailloner i stor Uorden bleve kastede tilbage. Længere mod Øst gik nu det 4de slesvig-holstenske Jægerkorps frem fra Grydeskov; det var dette Korps, Læssøe fik Øje paa, da han kom ud af Øvre Stollik, og som bragte ham til strax at vende sig mod Syd. Ogsaa v. d. Horst satte nu sin Brigade i Marsch over Lyngmose mod Øvre Stollik, og vi skulle snart se, hvilken Forstyrrelse hans pludselige og uventede Komme vakte; men først ville vi følge Læssøe og hans Mænd paa Vejen ned mod Passet mellem Isted Sø og Langsø.

De slesvig-holstenske Jægere og vor 12te Bataillon tørnede sammen i Egnen nord for Grydeskov; Slesvig-Holstenerne medførte 4 Kanoner, der strax kjørte op og aabnede deres Ild, men Lønborgs 2 Granatkanoner blev dem ikke Svar skyldig. 12te Bataillon standsede Jægernes Fremrykning, og da vore nærmest efter følgende Tropper, de 3 Kompagnier af 2den Reservebataillon, nu ogsaa grebe ind i Fægtningen, maatte Fjenden efter en haardnakket Kamp vige tilbage til Nordranden af Grydeskov; hans Kanoner gik bag Skoven, hvor de forenede sig med Brigaden v. d. Horsts Batteri, der ikke havde kunne følge Fodfolket ad Løbebroen over Søen. Vore Folk fulgte efter, og Skytterne vedligeholdt en levende Ild mod Fjendens i Skovbrynet. Under denne Fremrykning blev Sekondtlieutenant Harpøth dødelig saaret. Lønborgs Kanoner fandt en ypperlig Plads nord for Isted Sø, hvorfra de ikke blot kunde beskyde Slesvig-Holstenerne i Grydeskov, men ogsaa, som vi have sét, yde vore i Isted By kæmpende Jægere en god Hjælp.

Paa Vejen ned mod Grydeskov saa' Læssøe ude i Lyngmose enkelte af v. d. Horsts Blænkere, der ilede mod Nord, og snart hørtes en stærk Skydning fra Øvre Stollik; Læssøe studsede lidt ved denne Kamp i hans Ryg, men optaget, som han var, af Tanken om at gjennembryde Fjendens Stilling ved Grydeskov, for derefter at falde hans mere vestligt kæmpende Tropper i Ryggen, ænsede han ikke, hvad der foregik bag ham. „Det maa Schleppegrell selv klare," sagde han og fortsatte sin Fremrykning.

Vor 5te Bataillon var nu ogsaa kommet frem, og Læssøe ordnede Afdelingerne til Storm paa Skoven. For bedre at overse Stillingen, red Læssøe op paa en Høj nær Skovranden og inden for de fjendtlige Skytters Ild. Hans ellers saa villige Skimmel vægrede sig ved at gaa derop, men Læssøe tvang den med Spore og Pisk, og snart holdt han deroppe med sin Adjudant, Stabshornblæser og Ordonnans. Ryttergruppen paa Højen tiltrak sig Fjendens Opmærksomhed, og en Regn af Riffelkugler blev sendt mod denne; snart segnede Hornblæseren og Ordonnansen af Hestene, og Læssøes Adjudant, Lieutenant Aarøe, der gjærne vilde drage sin Chef bort fra dette farlige Sted, sagde derfor til ham: „Hr. Oberst! Fjenden lægger an paa Flæsket, men det gaar ud over Ærterne.“ — „Er De bange for en Smule Kugle, kan De dække Dem,“ svarede Læssøe, og kort efter sendte han Adjudanten bort med en Befaling. Aarøe havde næppe fjærnet sig en Snes Skridt fra Højen, før han saa' Læssøes herreløse Hest komme sprængende. Han ilede tilbage til Højen og fandt sin elskede Chef, den danske Hærs Fremtidshaab, dødelig saaret af en Kugle i Brystet, udstrakt paa Jorden. Flere Officerer ilede til, og man vilde bære Helten bort. „Lad mig ligge,“ sagde Læssøe, „bring min Moder en Hilsen, og vil I gjøre eders Oberst en Tjeneste, inden han dør, saa tag Skoven.“ Kort efter udaandede han. Læssøe var ugift, og hans Moder var ham den kjæreste paa Jorden. Alle hans Breve til hende fra Felten vidne om den største Højagtelse og den inderligste sønlige Kjærlighed. I sit sidste Brev til hende, skrevet i Sønderborg, kort før Hæren brød op mod Flensborg, skriver han: „Du skriver, at jeg gaar Døden i Møde, naar jeg igjen drager ind i Slesvig; det gjør jeg ogsaa. Der er kun det derved at bemærke, at det gjør jeg jo, hvor jeg saa gaar.“ Vi meddele her et Billede af Læssøe som Barn, der efter hans Slægtninges Sigende skal være det, som bedst gjenkalder Heltens Træk.

W_7455

Læssøe som Barn.

Læssøes sidste Ønske blev hurtig opfyldt. Vore Folk stormede Skovranden, hvorved den unge, haabefulde Lieutenant Blom faldt, og drev Fjenden tilbage gjennem Skoven og over Bækken. De 4 fjendtlige Kanoner bag Skoven maatte nu ilsomt trække bort, men Lønborgs Granater skød Bomhestene bort for

den ene, og inden Bespændingen kunde bringes i Orden, trængte Skytter af 12te Bataillon, under Lieutenanterne Fønss og Brackel, frem og erobrede Kanonen. Kort efter faldt Lieutenant Fønss, medens han førte sine Folk frem mod Kathrineskov, hvor Fjenden igjen havde sat sig fast. Slesvig-Holstenerne bleve dog ogsaa fordrevne fra Nordranden af denne Skov og tvungne til at trække sig tilbage til dens sydlige Del. Brigaden v. d. Horsts Batteri aabnede fra Egnen om Isted Skov sin Ild mod vore Tropper, medens de 3 Kanoner af det andet Halvbatteri gik tilbage for at blive gjort kampdygtig paany.

Da vore Tropper trængte frem paa Højderne syd for Grydeskov, kom de i livlig Fægtning med de fra Isted By vigende slesvig-holstenske Afdelinger. Det var nemlig omtrent samtidig, ca. Klokken 7 om Morgenen, at Passerne paa begge Sider af Isted Sø bleve stormede. 6 danske Batailloner havde saaledes paa dette Tidspunkt gjennembrudt Fjendens Centrum og vare snart rede til at bryde videre frem; men der manglede Ledelse, ingen højere Fører var til Stede, og blandt Bataillonscheferne havde ingen Avtoritet nok til at tage Kommandoen efter at Læssøe var falden. Det mærkedes, at Krigen allerede havde tæret paa Hærens bedste Kræfter: Rye var falden, Bülow laa syg i Kjøbenhavn, og de Meza red som Rekonvalescent i Overgeneralens Stab. Vore Batailloner indskrænkede sig til i en Timestid at hævde de vundne Stillinger, indtil den stedse stigende Uro over intet at høre om, hvad der foregik omkring dem, og ingen Ordre eller Vejledning at modtage, bragte dem til igjen at opgive de vundne Fordele og gaa tilbage.

Vi forlode Schleppegrell ved den søndre Udkant af Øvre Stollik. Saasnart han hørte, at 12te Bataillon var kommen i Fægtning, vendte han sig om til Kaptajn Baggesen af Artilleriet og sagde til ham: „Jeg længes efter at høre Deres 12 Pd.s Kanoner. Manden fra Dybbøl maa vistnok kunne finde en god Position, hvorfra han kan bruge dem.“ Batteriet Baggesen havde nemlig særlig udmærket sig 5te Juni 49 paa Dybbøl Bjærg. Det lykkedes ogsaa hurtig Kaptajnen at finde en god Stilling paa en Mark, lige nord for det Sted, hvor Vejen fra Øvre Stollik drejer skarpt af mod Isted. Ingeniørerne fik hurtig dannet en Gjennemgang i Diget og kappede de levende Hegn for at give frit Skud. Saasnart Kanonerne kom paa Plads, aabnede de deres Ild mod de 4 slesvig-holstenske Kanoner, der stode foran Grydeskov, men da disse gik tilbage, havde vort Batteri intet bestemt Maal og skød derfor kun i Ny og Næ, naar det kunde komme til at bekaste Grydeskov.

Bag Kanonerne opmarscherede Kanonbedækningen, og lidt senere de to Halveskadroner Dragoner. Ogsaa Schleppegrell med hele sin Stab og Oberst Baggesen med Brigadestaben rede ind paa Marken.

Schleppegrell var ret i et prægtigt Humør. Han hoppede i Sadlen og daskede med Benene paa Hestens Sider, som han plejede at gjøre, naar han var

vel tilpas. Kanon- og Geværilden gjenlød nu trindt omkring ham, og han udbrød glad: „Er det ikke den herligste Musik, man kan høre!“ Da lød paa én Gang Skydning fra en hel anden Kant, bagfra, inde fra Øvre Stollik. Alle studsede, men hurtig udbredte den Mening sig, at det var ildesindede Bønder i Byen, der skød fra Husene, og Schleppegrell delte selv denne Mening og lod 5te Bataillon, der endnu var i Nærheden, fortsætte sin Marsch ned mod Grydeskov.

Ved Lyden af de første Skud fra Byen sporede Oberst Baggesens Stabschef, Kaptajn Kranold, sin Hest og fór derind ad. „Ham sér jeg vist aldrig mere,“ udbrød Oberst Baggesen, og desværre var denne sørgelige Anelse kun altfor sand. Da Skydningen tiltog i Voldsomhed, befalede General Schleppegrell en af sine Adjudanter, Lieutenant Otto Vaupell, med en Deling Dragoner under Lieutenant Nellemann at ride ind i Byen og rense den; paa Vejen sluttede en anden af Divisionens Adjudanter, Kaptajn Peter Bauditz, sig til denne Skare.

Kaptajn Kranold.

13de Bataillon var bleven noget tilbage for at vente efter Reserven. Da Bataillonen vilde rykke gjennem Øvre Stollik, fandt den Gaden næsten spærret af Trænvogne; den havde derfor Vanskelighed ved at komme frem, og da deres forreste Del var ved den sydlige Udkant af Byen, var den bageste Del endnu ved Indgangen. Bataillonschefen, Oberst Trepka, var reden lidt forud for at beklage sig over denne Standsning, og Mandskabet gik i god Ro, til Dels med Geværet overhængt, da det paa én Gang aldeles uventet blev stærkt beskudt fra de sydlige Gaarde i Byen. Overraskelsen var naturligvis stor, men ingen tabte Hovedet, Trænet flygtede ilsomt ud af Byen, og Soldaterne kastede sig ind i Husene og bag Digerne for at besvare Fjendens Ild.

Det var v. d. Horsts Brigade, der voldte al denne Forstyrrelse. Ubemærket var den naaet frem til den sydlige Udkant af Øvre Stollik, og dens forreste Afdeling, 5te Jægerkorps, trængte ind i Byen og stødte dér, ogsaa til sin egen Forbavselse, pludselig paa vor 13de Bataillon. Der udspandt sig en levende Kamp paa nært Hold tværs over Gaden. Kaptajn Kranold naaede derfor kun et lille Stykke ind i Byen, inden han sank død af Hesten. Da kort efter de to Divisionsadjudanter og Dragonerne kom til Udkanten af Byen, modtog Fodfolket dem med høje Raab og Opfordring til at hugge ind ad Vejen syd om Byen for at skaffe Luft. Dragonerne efterkom Opfordringen, og fire Mand høj, med Kaptajn Bauditz, Lieutenanterne Vaupell og Nellemann samt Vagtmester Larsen

i første Linje, gik det fremad. Først stødte Dragonerne paa nogle Jægere, som hurtig bleve sprængte fra hverandre og søgte Tilflugt bag Husene; dernæst tørnede de mod en Halvbataillon, der sluttet, med Tambourerne i Spidsen, rykkede frem ad Vejen. Den fjendtlige Bataillonschef og hans Adjudant bleve overredne, men over dem styrtede vore forreste Rytteres Heste, og dermed var Angrebets Kraft brudt. De bageste Dragoner gjorde omkring og joge tilbage, de forreste bleve nedskudte. Lieutenant Nellemann og Vagtmester Larsen faldt; de to Adjudanter bleve af Fjenden fremdragne saarede under deres styrtede Heste.

General v. d. Horst omtaler i sin Beretning om Kampen i Øvre Stollik dette Rytterangreb meget rosende: „Saaledes endte et Rytterangreb, som blev udført med en Tapperhed, der fortjener den højeste Beundring af Ven og Fjende, skjønt det ikke blev udført efter de sædvanlige Regler".

Otto Vaupell.

Kampen i Øvre Stollik vedblev at rase med største Heftighed; v. d. Horst vilde have en snarlig Ende paa den og sendte derfor friske Afdelinger ind i Byen, først en Halvbataillon af 9de Bataillon og senere hele 10de; men trods denne Overmagt, gjorde 13de Bataillon en Modstand, som endog forskaffede den Fjendens Anerkjendelse, og det skjønt Bataillonen ingen anden Hjælp fik end Kompagniet Middelbo, Batteriet Baggesens Kanonbedækning, som Schleppegrell sendte ind til Byen. Bataillonens Chef, den ridderlige Trepka, fandt Døden, da han paa et Gærde opmuntrede sine Folk til at holde ud. Kaptajn Hein faldt saaret i Fjendens Hænder, og Lieutenanterne Kall og Printzen bleve dræbte. Først efter over en Times Kamp lykkedes det Fjenden helt at drive os ud af den nu brændende By. Nogle enkelte af vore Afdelinger kastedes hen mod Vest, de andre satte sig fast bag Hegnene nord for Byen og fortsatte derfra Kampen.

Medens der blev kæmpet i Øvre Stollik, havde General Schleppegrell og hans Stab stadig holdt paa Marken ved Batteriet Baggesen; to af Batteriets Kanoner, under Lieutenant Adolf Møller, rykkede ind paa en Mark, øst for Vejen, og beskød derfra den fremstormende Fjende med Kardætsker. Ogsaa Batteriets 4 andre Kanoner maatte snart tage Front mod Nord for at holde Fjenden fra Livet.

Snart begyndte dog de omsværmende fjendtlige Skytter at nærme sig Hegnene, der omgave Marken, hvor vore Kanoner stode. Vore Dragoner gjorde et glimrende Sværmangreb for at standse Fjenden, men veldækket, som han stod bag

INDHUG AF DANSKE DRAGONER VED ØVRE STOLLIK.

Skizze af N. Simonsen

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Hegnene, formaaede de ikke at tilføje ham synderlig Skade. Lieutenant Gustav Castenskjold blev fangen, da hans Hest over et Gærde sprang midt ind blandt Slesvig-Holstenerne.

Nu indsaa' Kaptajn Baggesen, at det var paa høje Tid at frelse Kanonerne. Han gav Lieutenant Louis Lund Befaling til at kjøre bort med det samlede Halvbatteri og alle Ammunitionsvognene; selv ilede Kaptajnen til Lieutenant Møllers Deling. Det lykkedes Lieutenant Lund at faa Kanonerne paaprotsede og slippe

Scene fra Kampen i Øvre Stollik.

bort, skjønt Lieutenanten selv blev saaret. Vore Ryttere foretoge et nyt Sværmangreb, mod Fjendens fremtrængende Skytter, men det blev ligesom det første standset af de høje Hegn. Ritmester Meyer blev ved dette Angreb dødelig saaret i Underlivet; dog hængte han endnu paa sin Hest, og red hen til General Schleppegrell for at melde sig fra Tjeneste. „De er en brav Mand. De har gjort Deres Pligt," sagde Generalen til ham, og støttet af en Underofficer red Ritmesteren derefter endnu et Stykke Vej, inden han traf en Vogn. Da han var lagt til rette, sagde han til Underofficererne: „Nu faar det gaa, som det vil, vi have i Dag gjort vor Pligt." Hen paa Aftenen udaandede han i Flensborg.

Da Kaptajn Baggesen saa' Lieutenant Lund i Færd med at rulle af Sted med Halvbatteriet, sprængte han i Karriére hen mod Lieutenant Møllers Deling for ogsaa at frelse den. Paa Vejen blev hans Hest skudt, og Kaptajnen fortsatte sin Vej til Fods. Han naaede ind paa Marken. Kanonerne bleve protsede paa og kjørte af. Sted. Da ramte en fjendtlig Kugle Bomhesten ved den ene Kanon; Hesten vilde strax kaste sig ned, men blev paa Lieutenant Møllers Raab om, at den maatte med, ved Pisken tvungen til at følge med til Aabningen i Diget ud til Vejen. Her sank den sammen, og kort efter segnede Lieutenant Møller død af Hesten, idet han lige til det sidste kun tænkte paa at frelse sine Kanoner. Da Kaptajn Baggesen naaede Diget, laa Lieutenanten død midt i Aabningen. Kaptajnen lagde ham til Side, for at han ikke skulde blive knust under Hjulene af de trindt om forbifarende Vogne, og gav sig derefter til i største Hast at søge at faa den dræbte Hest ud af Spændet, trofast hjulpen af de raske Konstabler Esperlund og Atterup. Men Fjenden var for nær, og Ritmester Meyers djærve Indhug var afvist; de fjendtlige Skytter kastede sig over Kanonerne, inden det var lykkedes at fornagle dem; Bespændingen til den ene Kanon slap bort, men begge Kanonerne bleve tagne, og Kaptajn Baggesen og hans raske Artillerister fangne. Adjudanten ved Artillerikommandoen, Lieutenant Gustav Carstensen, samlede nogle faa Folk om sig og forsøgte at ile til Hjælp; men Fjenden var for stærk, og den kjække Lieutenant fandt Heltedøden, truffen af 3 Kugler, just som han førte et Hug efter den Mand, der bevogtede Kaptajn Baggesen.

Oberst Trepka.

Schleppegrell var ikke vegen fra sin Plads under hele denne fortvivlede Kamp. Han vidste, at hans Reserver nnder Henckel snart maatte gribe ind og forandre Kampens Gang, og han vidste, at det gjaldt om saa længe som mulig at hindre Fjenden i at udbrede sig mod Syd og Vest og falde de dér kæmpende Kammerater i Ryggen; derfor lod han sine Kanoner holde ud til det yderste og sendte den ene Gang efter den anden sine raske Ryttere frem mod den overlegne, veldækkede Fjende, blot for at vinde nogle Øjeblikke. Flokken omkring Generalen blev stedse tyndere, men at vige faldt ham ikke ind; han havde kun én Tanke: til det yderste at standse den fremtrængende Fjende. Da Ritmester Meyers Indhug var afvist og Lieutenant Møllers Kanoner tagne; da Fjendens Skytter i tætte Sværme viste deres Bøssepiber bag hvert Hegn og fyldte alle Veje, da opgave

de fleste Tanken om yderligere Modstand og søgte Redning, men Schleppegrell vilde dog endnu engang forsøge at fralokke Lykken et Smil. Paa hans Opfordring gjorde de faa endnu tilstedeværende Dragoner et ligesaa kjækt som haabløst Indhug, og selv fulgte Generalen med hen ad Vejen med sin Stabschef. Snart brødes Rytternes Linje af Fjendens heftige Ild, og de, der ikke faldt, sprængte skyndsomst tilbage og forlod de saa haardt omstridte Marker. Schleppegrell selv segnede til Jorden, truffen af en Geværkugle i Panden; hans Stabschef, Oberstlieutenant Bülow, laa haardt saaret ved hans Side. Fjendtlige Soldater lagde Helten paa en Grøftekant ved Vejen, og trindt om gjenlød Fjendens Kommandoord og Sejrsraab, men Schleppegrell levede dog længe nok til igjen at se sine kjære danske Jenser paany trænge frem.

Ritmester Meyer.

Den sejrende Fjende begyndte nu at udbrede sig i Egnen vestpaa, henimod Rømmek, drivende Levningerne af et Par Kompagnier og nogle forsprængte Ryttere foran sig. Lønborgs Kanoner, der havde maattet opgive deres Stilling nord for Isted Sø, sluttede sig til denne Skare og forsøgte, men forgjæves, flere Gange at tage Stilling for at standse Forfølgerne.

Havde Schleppegrell blot kunnet holde ud et Kvartérs Tid endnu, var han bleven Vidne til, at Bladet vendte sig. Vor Reserve, under Oberstlieutenant Henckel, hvis Indgriben Schleppegrell saa længselsfuldt havde ventet, var bleven sinket paa sin Marsch, saaledes at den først Klokken henimod 7, altsaa ved den Tid, da 13de Bataillon blev kastet helt ud af Øvre Stollik, naaede frem til Byen. Henckel opfattede hurtig hele Stillingens Alvor og førte 1ste Reservebataillon, formeret i Kompagnikolonner, frem til Angreb paa den mellem Øvre og Nedre Stollik fremtrængende Fjende, samtidig med, at han lod Batteriet Just kjøre op under Dækning af 1 Kompagni af 3dje Reservebataillon. Saasnart vor 13de Bataillon saa', at den ikke mere stod ene, trængte den igjen frem og fornyede Kampen om den brændende By. De foran og øst for Byen værende Fjender bleve snart kastede af 1ste Reservebataillon, som derved mistede Kaptajnerne Falkenberg og Lundahl samt Lieutenant Strauss, men i Byen vedblev Kampen nu som før at rase med uformindsket Heftighed. Fra Vinduer, Lofter og Kjældere knaldede Skud paa Skud, og det syntes næsten umuligt at komme frem. Da førte Lieutenant Thestrup to

Kanoner af Batteriet Just ind i Byen, og de springende Granater tvang snart Fjenden til at forlade Bygningerne og vige tilbage mod Syd, kraftig forfulgt af vore efterilende Soldater.

Klokken var 6, da Fjendens Angreb paa Øvre Stollik begyndte; den var $7^1/_2$, da Schleppegrell faldt, og den var omtrent $7^3/_4$, da Henckel kastede Slesvig-Holstenerne ud af Øvre Stollik. I mindre end 2 Timer var saaledes hele denne Kamp udkæmpet, der havde krævet saa store Ofre, og som greb saa dybt ind i hele Slagets Gang. Det bidrog ikke lidet til at lette Oberst Henckels Fremrykning, at den fjendtlige Souschef, Major Wynecken, omtrent samtidig indtraf paa Val-

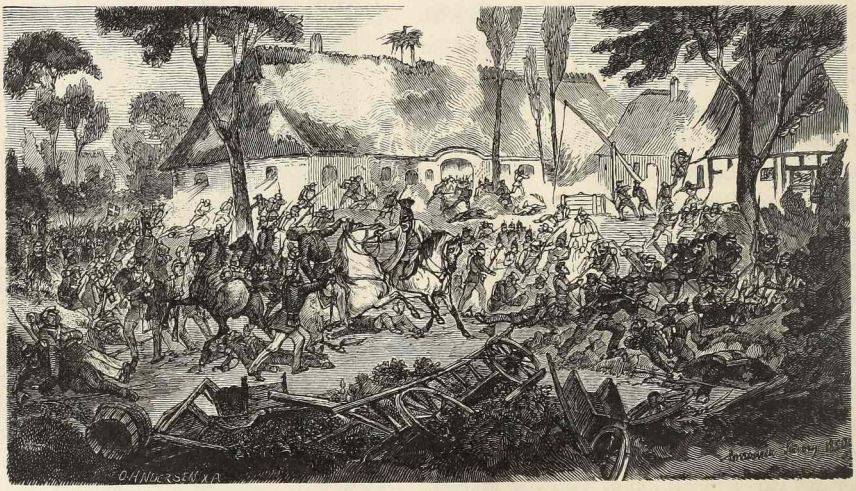

Lieutenant Carstensen falder.

pladsen for at bringe General v. d. Horst Befaling til at gaa tilbage, og at han, under sit Ridt for at søge Generalen, paa egen Haand sendte nogle af Afdelingerne i 2den Linje ned mod Løbebroen.

General Krogh og hans Omgivelser anede intet om Kampen ved Øvre Stollik. Først Klokken henad otte, altsaa netop samtidig med at Henckel tog Byen tilbage, bragte en Ordonnans fra Oberst Baggesen en mundtlig Melding om, at Fjenden fra et Baghold havde overfaldet vore Tropper i Øvre Stollik, at 2den Brigade var sprængt og General Schleppegrell falden. Oberst Thestrup fik strax Befaling til at rykke til Hjælp med 3 Bataillioner af sin Brigade, og General de Meza blev anmodet om at overtage Befalingen over 2den Division og søge at samle

den hen imod Isted. Noget efter at Thestrup var afmarscheret, modtog Overkommandoen følgende Melding, der Klokken $8^1/_4$ var afsendt af Oberst Baggesen fra Egnen ved Rømmek: „Med 2 Kanoner af det 12 Pd.s Batteri, der iøvrigt saa godt som ingen Ammunition har, og Resten af enkelte Kompagnier, staar jeg bag Oberst Thestrups 3 fremrykkende Batailloner. General Schleppegrell er falden, hans Stabschef ligeledes, og min sandsynligvis ogsaa. Oberst Læssøe skal være fangen. Nærmere formaar jeg ikke at meddele.“ Paa det Tidspunkt, da Oberst Baggesen afsendte denne trøstesløse Melding, stode de 4 af hans 5 Batailloner syd for Isted Sø, efter at have gjennembrudt Fjendens Centrum, og den 5te var under rask Fremrykning fra Øvre Stollik mod Grydeskov, men herom vidste Overkommandoen intet: den maatte fæste Lid til Oberst Baggesens Melding, og med den for Øje tage Muligheden af et uheldigt Udfald af Slaget under Overvejelse. General Krogh besluttede sig da til at kalde Brigaden Schepelern tilbage fra dens omgaaende Bevægelse og afsendte derfor en paalidelig Ordonnans, ledsaget af en Vejviser, med følgende skriftlige Ordre til Oberst Schepelern: „Den 3dje Brigade maa snarest mulig søge at forene sig bag om med Hovedstyrken ved Isted, om muligt over Eggebæk.“ Med denne Ordre sprængte Ordonnansen afsted.

Oberstlieutenant Henckel.

General de Meza kom til Egnen ved Rømmek uden Stab, kun ledsaget af sex Ordonnanser. Ude af Stand til at faa Overblik over Stillingen, satte han sig ned paa en Grøftekant og afsendte Klokken $8^1/_2$ følgende Melding til Overkommandoen: „Af 2den Division har jeg fundet paa Vejen til Isted Oberst Thestrup med 3 Batailloner (de hørte til 1ste Division). Oberst Ræder skal være i Nærheden, og jeg skal søge at drage ham til mig. Om Oberst Krabbe vides intet. Kaptajn Falkenskjold, der kom saaret tilbage fra Isted, siger, at ingen Orden eller Kommando er dér. Oberst Baggesen skal være i Nærheden, men skilt fra sin Brigade, hvis Fragmenter ere ubekjendte. At overtage Kommandoen over 2den Division, tror jeg saaledes, der ingen Kvæstion kan være om. Mit Raad er, at 1ste Division og Reserven rykke frem strax og forcere Passet. — Ellers ere vi blamerede.“

Lidt tidligere havde Oberst Thestrup meldt: „Jeg er ankommen med 3 Batailloner til — (Stedet nævnes ikke) og rykker frem over et Pas over Mosen nord for Isted, hvor Oberst Baggesen har sagt mig, at enkelte af hans Afdelinger ret nu befandt sig, engagerede paa den sydlige Side mod Isted, dog uden at kunne give mig nogen Oplysning, enten om sin egen eller Oberst Krabbes Brigade. Jeg har forefundet 2 Kompagnier af 1ste Forstærknings-Jægerkorps under Retræte, ligesom de enkelte Afdelinger, jeg ellers har mødt, men jeg fører dem nu mod Fjenden. Jeg beder om Artilleri."

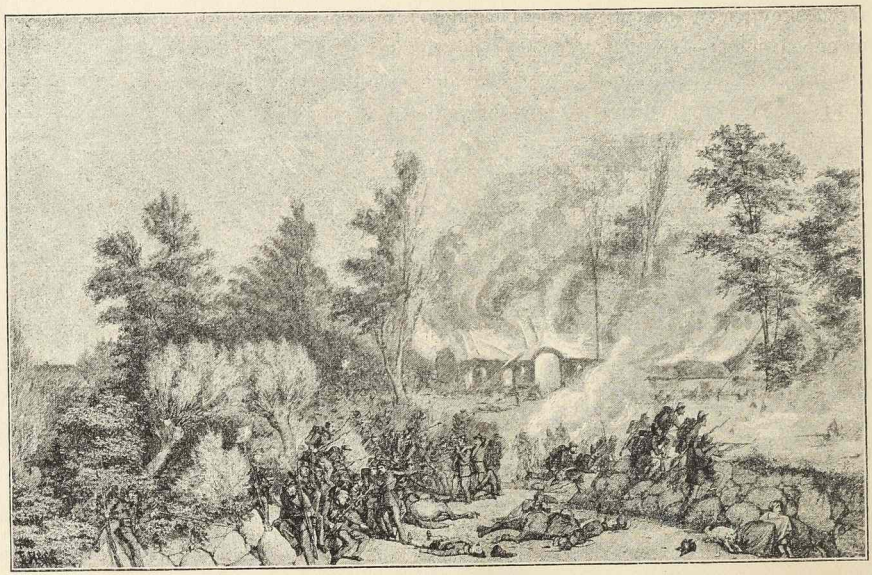

Kampen i Øvre Stollik.

Oberst Ræder meldte ved samme Tid: „General Schleppegrells Korps er en deroute, han selv falden tilligemed Bülow og Læssøe. Vi have gjenoprettet Ordenen, men vore Sagers Stilling er særdeles vanskelig. Min Brigade har lidt meget stærkt. Oberst Thestrup er ankommen med 3 Batailloner; Fægtningen er staaende, men der behøves Patroner, Levnedsmidler, Mandskab og Kanoner."

Det var tilvisse kun lidet opmuntrende Efterretninger, disse Meldinger bragte, men heldigvis stode Sagerne, som vi nu skulle se, adskilligt bedre i Virkeligheden.

Syd og vest for Isted Sø var Fægtningen bleven staaende, efter at vore Tropper havde sat sig fast dér; men da de stadig hørte Kamptummel i deres Ryg, og da de aldeles ingen Ordre eller Efterretninger fik fra de ledende, besluttede Afdelingscheferne Klokken lidt over 8 at gaa tilbage igjen bag Passene. Samtidig med at denne Tilbagegang blev tiltraadt, trængte Fjenden, der nu havde ordnet sig paany, frem med stor Kraft. Da vore Folk naaede til Grydeskov, kom netop de fra Øvre Stollik vigende Slesvig-Holstenere tilbage, altsaa lige i Ryggen paa vore. General v. d. Horst havde selv samlet en Skare om sig og rykkede under Trommehvirvel frem for at bane sig Vej. Der opstod nu en stor Forvirring; vore Folk, der pludselig saa' sig angrebne i Ryggen, kom i Uorden; en Del Mandskab af 5te Bataillon blev afskaaret og trængt ned mod Isted Sø, men Kaptajn Møller frelste dem ved et Modangreb med et Kompagni af 12te Bataillon. Derimod gjorde General v. d. Horst en Del Fanger i Grydeskov. Til Gjengæld fangede vi en Skare Slesvig-Holstenere i Krattet øst for Isted Sø. Under Kampen i Skoven faldt Lieutenant Pontoppidan af 5te Bataillon.

Vore Afdelinger vare netop ved at ordne sig efter denne Overraskelse og ved paany at besætte Stillingen nord for Grydeskov, da Oberstlieutenant Henckel kom til med sine Folk. Hans Blænkere havde under Fremrykningen fundet Schleppegrell liggende, næsten uden Bevidsthed, paa Grøftekanten; de havde taget de to tabte Kanoner tilbage og befriet adskillige Fanger, hvoriblandt var de to saarede Divisionsadjudanter, Kaptajn Bauditz og Lieutenant Vaupell. Bauditz maatte bringes tilbage, men Vaupell kom, skjønt saaret, igjen til Hest. Oberstens Fremrykning var bleven sinket noget ved Kamp med forsprængte Afdelinger af v. d. Horsts Brigade, blandt hvilke der blev gjort et stort Antal Fanger; han naaede derfor først Klokken $8^3/_4$ frem til Passet ved Grydeskov og tog dér Kommandoen over den samlede Styrke, som nu bestod af 12te, 13de og 5te Linjebataillon, 3 Kompagnier af 2den Reservebataillon og 2 Kompagnier af 3dje, samt Batteriet Just. Obersten afsendte strax Melding om, at denne Styrke nu stod ordnet, rede til ny Kamp.

Syd for Isted By havde vore Tropper begyndt Tilbagegangen lidt senere end Kammeraterne ved Grydeskov; ogsaa mod dem gik Fjenden over til Angreb, men da de havde Ryggen fri, foregik Tilbagegangen i god Orden, om end en Del Mandskab af alle Afdelinger under Indtrykket af den bag dem lydende Ild, forlode deres Plads og først ved Rømmek igjen bleve stansede og ordnede af Oberst Ræder. Kaptajn Falkenskjold af 2det Forstærknings-Jægerkorps blev saaret, og Lieutenant Ohmeyer, som derefter overtog Kommandoen over Kompagniet, faldt kort efter. Den sydlige Del af Isted By gik igjen tabt, men den nordlige Del blev holdt, og da 2den Forstærknings-Bataillon, der hidindtil havde staaet i Reserve, kort efter rykkede frem til Broen, opgav Fjenden alle Forsøg paa at trænge længere frem

her. Da Chefen for 3dje Reserve-Jægerkorps, Major Gosch, ved en Ordonnansofficer blev underrettet om Uheldet i Øvre Stollik, samt gjort opmærksom paa, at Slesvig Vejen var ubesat, saa at Korpset derfra kunde tages i Flanken — 3dje Forstærkningsbataillon var den Gang gaaet noget tilbage —, lod han tre af sine Kompagnier tage Stilling ved Sortehøj.

Imidlertid havde General de Meza ladet de 2 Granatkanoner under Lieutenant Lønborg paa ny tage Stilling nord for Isted Sø og beskyde Isted By. Modet og Selvtilliden steg hos vort Fodfolk, da de mærkede, at der kom Orden i Tingene bag ved. Oberst Thestrup var først bleven staaende med sine Bataillioner ved Rømmek, men da han gjennem Oberst Henckels Adjudant fik at vide, at vore Tropper nu stode i en god Stilling foran Grydeskov, trak han mod Syd for at understøtte de ved Isted By kæmpende Afdelinger. Her var 2den Forstærkningsbataillon igjen gaaet over til Angreb og havde ladet 1 Kompagni overskride Broen. Fjenden mærkede snart, at han nu stod overfor en betydelig Overmagt og veg tilbage, og vore Folk besatte for tredje Gang den sydlige Del af Isted By. Samtidig tog Major Scharffenberg med 5te Bataillon Højderne sydvest for Byen og holdt dem besat, trods Fjendens stærke Kanon- og Geværild. Ved Isted By var Fjenden saaledes igjen kastet tilbage, og 7 danske Bataillioner stode nu rede til at bryde frem her.

Imidlertid opholdt de Meza sig endnu alene nær Rømmek, uden Forestilling om, hvor 2den Divisions Afdelinger, over hvilke han skulde tage Kommandoen, egentlig vare henne. Endnu Klokken lidt over 9 meldte han Overkommandoen, at med de Stumper af forskjellige Afdelinger, han havde fundet ved Isted, lod intet alvorligt Angreb sig foretage. Af Baggesens Brigade var intet at faa samlet, og Krabbes var for langt borte og kunde heller ikke forlade Vedelspang. Han raadede derfor paa ny til, at 1ste Division skulde søge at gjennembryde Fjendens Stilling ved Slesvig Vejen.

Kort efter at denne Melding var afsendt, meldte tre Adjudanter sig til Tjeneste hos ham, og lidt efter kom Lieutenant Vaupell med den glædelige Efterretning, at Hovedmassen af Baggesens Brigade, langt fra at være adspredt og opløst, stod under Henckel i en god Stilling foran Grydeskov. Glad overrasket steg de Meza til Hest og ilede derover; han red med sin Stab fra Afdeling til Afdeling, og Folkene glædede sig ved at se Generalens kjendte Skikkelse færdes mellem dem i Kugleregnen med den ham ejendommelige Ro. „I ere brave Folk; nu følge I mig fremad. Fædrelandet er stolt af sine tapre Landsoldater!“ sagde de Meza til dem, og gjennem Rækkerne lød det: „Det er Meisa. Det var ham, som var foran ved Fredericia.“ Oberstlieutenant Henckel beholdt Kommandoen over Tropperne øst for Isted Sø, medens Oberst Thestrup overtog den vest for Søen.

General de Meza afsendte nu en Melding til Overkommandoen om, at Oberst Baggesens Brigade, som efter Oberstens mundtlige Rapport var saa aldeles opløst, dog efter nøjere Mønstring ikke var i saa maadelig Tilstand, og at Generalen nu paa begge Sider af Isted Sø havde 9 a 10 slagfærdige Batailloner.

General Krogh havde ventet at møde Fjendens Hovedstyrke mellem Arnholt Sø og Langsø. Da han nu traf den i Stillingen ved Isted, kom den danske Hær til at kæmpe over en langt mere udstrakt Linje, end det var paaregnet, og dette, i Forbindelse med det usigtbare Vejr, indvirkede uheldig paa Førelsen. Hærens Hovedkraft blev ikke sat ind paa at gjennembryde Fjendens Stilling paa et enkelt Punkt, men der blev kæmpet med næsten lige Styrke langs hele den lange Linje. Da alle de nedslaaende Meldinger indløb fra 2den Division, besluttede Overkommandoen at fremkalde en Afgjørelse ved at gjennembryde Fjendens Stilling ved Isted Skov, og Angrebet blev bestemt til at foretages Klokken $10^1/_2$. Imidlertid kom snart efter de beroligende Efterretninger fra Henckel og de Meza, og General Krogh besluttede da at udsætte Angrebet for at give Fodfolket Tid til at udhvile sig og lade Artilleriet indlede Stormen. Der blev derfor givet Befaling til foreløbig at indskrænke sig til en henholdende Fægtning langs hele Linjen, medens den højstbefalende Artillerioffícer, Oberst Fibiger, ordnede vore Batterier.

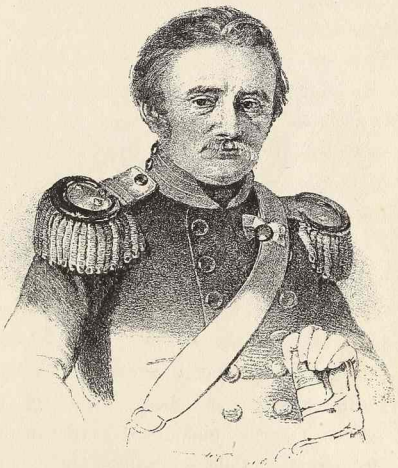

Oberst Fibiger.

Batteriet Baggesen tog Stilling nord for Isted Sø under Lieutenant Lønborg; Batteriet Haxthausen kjørte op ved Sortehøj, hvor det længe ene fik en haard Kamp at bestaa, til det fik Hjælp af Batteriet Lund og Halvbatteriet Jonquières, og noget senere blev afløst af Batteriet Mossin. Batteriet Marcussen, der havde været i Ilden lige siden Morgenstunden, afgik til Thestrups Brigade ved Isted By, og Batteriet Just beholdt sin Stilling foran Grydeskov.

Medens nu vort tapre Fodfolk, hvoraf største Delen havde været stærkt i Ilden lige siden den tidlige Morgenstund, udhviler sig og ordner sig til nyt Angreb og foreløbig har overladt Kanonerne det store Ord paa Valpladsen, ville vi vende os mod Vest og følge vort Reserverytteri og Schepelerns Brigade under deres Fremrykning.

Reserverytteriet var brudt op Klokken 2 fra Tarup og gaaet mod Langsted; herfra blev Oberstlieutenant Honnens sendt frem med Kompagniet Gørtz af 1ste Forstærkningsbataillon, 2 Eskadroner og 2 Kanoner under Lieutenant Lunn. Ved Bollingsted traf dette Kommando paa Fjenden, der holdt Byen besat med 2 Jæger-Kompagnier og 2 Kanoner. Kompagniet Gørtz kastede, hjulpet af vore Kanoner, Fjenden ind i Byen; men her voxede Modstanden, og først efter at Lieutenant Lunns Kanoner havde bragt Fjendens til Tavshed og rettet deres Ild mod Byen, hvor flere Huse kom i Brand, trak Fjenden sig syd for Aaen og satte sig fast i en dér anlagt Forskansning. Den almindelig afholdte Lieutenant Homann faldt under et Forsøg paa at følge efter over Broen, og vore Skytter opløste sig langs Aabredden og vedligeholdt en længere Skydefægtning med Fjenden paa den anden Bred, indtil Slesvig-Holstenerne omtrent Klokken $8^1/_2$ fik Befaling til at gaa tilbage.

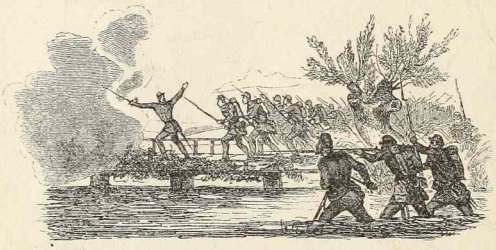

Lieutenant Ludvigsen og hans Jægere storme over den brændende Solbro.

Medens denne Kamp stod paa, havde Føreren for Reserverytteriet, General Flindt, faaet Befaling til over Langsted at forene sig med 1ste Divison paa Vejen ved Helligbæk. Oberstlieutenant Honnens blev derfor efterladt med sin Styrke ved Bollingsted, medens Generalen afmarscherede med det øvrige Rytteri og de 6 Kanoner, og omtrent Klokken 9 tog han Stilling paa begge Sider af Vejen ved Helligbæk.

Oberst Schepelern havde paany sat Wilsters jydske Jægere foran. Omtrent Klokken 4 naaede de Solbro, hvor Fjenden holdt den østre Aabred besat og havde antændt Broen. Vore Skytter kom hurtig frem; de to Kanoner, der fulgte med Korpset, kjørte op, og inden Ilden endnu havde faaet Tid til ret at fænge, stormede Lieutenant Ludvigsen med en Afdeling af vore Jægere over den brændende Bro og satte sig fast paa den modsatte Side. Snart fulgte Resten af Jægerkorpset efter, og Fjenden veg tilbage til Korsvejen øst for Broen, hvor han blev forstærket med et Kompagni og et Halvbatteri. Vi forstærkede nu ogsaa vort Artilleri med 2 Kanoner, og dækkede af dem sloge vore Ingeniører, trods Fjendens Ild, Bro over Trenen, slukkede Ilden og istandsatte Solbro, saaledes at hele Schepelerns Brigade kunde gaa over Vandløbet Klokken 5. Slesvig-Holstenerne gik da tilbage til Stokvad Bro. 8de Bataillon var vadet over Trenen ved Hønning og havde fordrevet fjendtlige Skytter herfra. Fjenden satte sig igjen fast bag Bollingsted Aa ved Skolen og tændte Broen foran i Brand, saaledes at det først efter en livlig

Kamp lykkedes vor 8de Bataillon at komme over Aaen og drive Slesvig-Holstenerne tilbage.

Ved Stokvad Bro stode to Kompagnier af Fjendens 3dje Bataillon; hele hans 4de Bataillon skulde ogsaa have været dér, men General Baudissin, der ikke

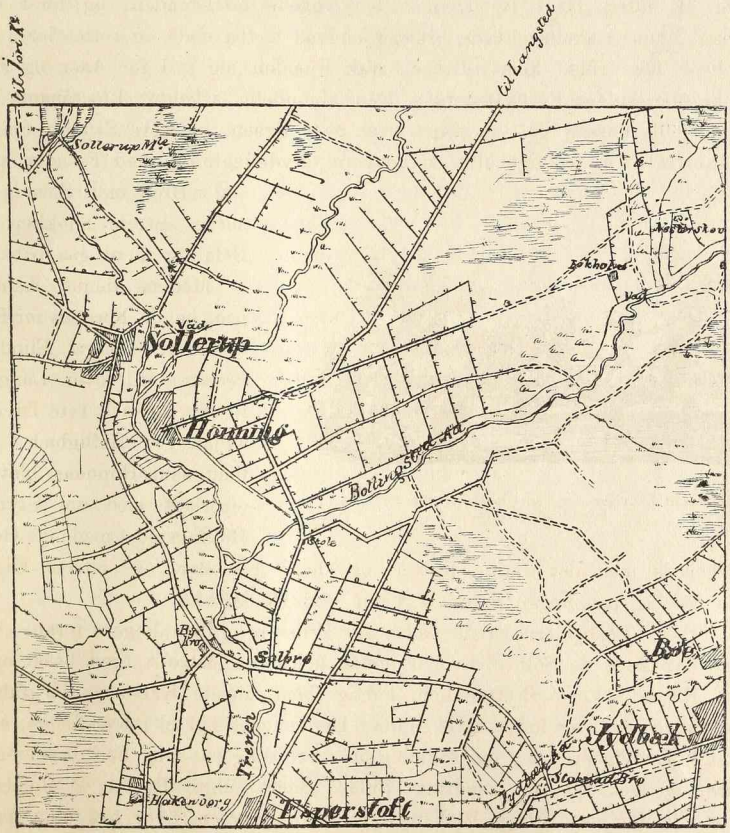

Kort over Solbro.

ventede et saa stærkt Angreb her, havde draget den over til Bøgmose. Da nu baade Wilsters Jægere, vor 8de Bataillon og snart ogsaa 6te trængte frem, kunde Fjenden ikke ret længe staa imod, men maatte, stærkt forfulgt, gaa tilbage til Jydbæk. For at sikre Flanken under den videre Marsch, jagede vore forreste Af-

delinger ogsaa Slesvig-Holstenerne ud af denne By og forfulgte dem omtrent en Fjerdingvej. Fægtningen ophørte Klokken henved 8. Vore Afdelinger gik da igjen tilbage og sluttede sig til den øvrige Styrke, der var slaaet ind paa Vejen til Sylvested.

Uden Modstand naar Oberst Schepelerns Brigade denne By og rykker Klokken 10 videre frem mod Øst, mod Skovby ved Oxevejen, en god Fjerdingvej syd for Arnholt Sø, altsaa lige i Ryggen af Fjendens Stilling ved Isted. Slesvig-Holstenerne anede øjensynlig intet om denne faretruende Bevægelse. Flere Trænvogne kjørte lige i Armene paa vore Tropper. Først ved Jægerkro saas en fjendtlig Rytterpatrouille, der hurtig gik tilbage og underrettede Chefen for det tyske Rytteri, Oberst Fürsen-Bachmann, om Faren. Han sender strax de nærmeste Tropper, 3 Eskadroner og 4 Kanoner, frem mod os, men vort Batteri jager dem hurtig af Marken, og formeret til Fægtning med 6te Bataillon forrest gaar Schepelern videre mod Skovby; Lieutenant Stiernholm kjører op med to Kanoner 800 Alen fra Byen, og 6te Bataillon bereder sig til at besætte den.

De fjendtlige Eskadroner og Kanoner vise sig nu igjen, forstærkede med 3 Kompagnier Fodfolk. Det er kun en ringe Styrke mod hele vor 3dje Brigade. Det forreste af Fjendens Kompagnier naar Skovby, netop som vor 6te Bataillon er ved at trænge ind i Byen. Alt synes tabt. Da viger til Fjendens store Forbavselse paa én Gang vor Bataillon tilbage, og alle de øvrige danske Afdelinger følge dens Exempel og drage langsomt tilbage mod Vest ad den Vej, de vare komne. Den ulyksalige Ordonnans med Overkommandoens Ordre til at afstaa fra Angrebet og bag om forene sig med Hovedstyrken, havde naaet Oberst Schepelern.

Klokken var da $12^1/_4$. Næsten i samme Øjeblik, Schepelerns Batailloner gjorde omkring, begyndte Hovedhæren Stormen paa Fjendens Stillinger. Havde General Krogh haft det i sin Magt i det gunstigste Øjeblik at trylle Schepelerns Brigade frem af Jorden, havde den ikke kunnet komme mere belejlig. Nu tjente dens uventede Tilsynekomst i Fjendens Ryg vel til at bringe ham til at opgive al Tanke om yderligere Modstand; men dens ligesaa uventede Bortgang berøvede os største Delen af Sejrens Frugter. Scheppelerns Brigade gik langsomt over Sylvested, Stokvad Bro og Solbro til Jørl Kirke, hvor den havde været om Morgenen, og naaede den næste Dags Eftermiddag ad Oxevejen paany Skovby.

Ved Slesvig-Holstenernes Overkommando havde Stemningen været ligesaa vexlende som ved den danske. Kl. $4^3/_4$ om Morgenen, da Willisen gav Befaling til at tænde Bavnerne som Angrebssignal, nærede han de bedste Forventninger; endnu Kl. 6 haabede han paa Muligheden af en Sejr. Hans Tillid fik det første Knæk, ved at se sine Troppers Flugt fra Isted By, da vi anden Gang stormede Byen, og Kl. $8^1/_2$, altsaa ved samme Tid, som den danske Overkommando modtog de trøstesløse Mel-

dinger fra Baggesen, Ræder og de Meza, tænkte General Willisen paa at afbryde Slaget og havde allerede givet flere Afdelinger Befaling til at gaa tilbage; men paa Foranledning af sine Omgivelser, blandt andre af Hertugen af Augustenborg, som opholdt sig ved Hovedkvarteret, bestemte han sig dog til at blive i sin Stilling. Det slesvig-holstenske Artilleri hævdede i Kampen, i Tiden mellem Kl. 10 og 12, sin Plads lige overfor det danske Artilleri, og det danske Fodfolk havde jo ophørt at trænge paa. Haabet om at afslaa de danskes Angreb voxede paany; da kom det uventede Budskab om de danskes Fremrykning over Sylvested mod Skovby. Souschefen, Major Wynecken, blev strax sendt derud for at undersøge, hvorledes det stod til, men endnu inden han kom tilbage, bestemte General Willisen sig til at afbryde Slaget og gaa tilbage til Egnen om Rendsborg. Abercrons og v. d. Horsts Brigader skulde gaa over Mysunde, Avantgarden og 4de Brigade, Tropperne ved Isted By og ved Slesvig Vejen gjennem Slesvig By, og 1ste Brigade, der havde kæmpet i Bøgmose, ad Oxevejen over Danevirke, sammen med Rytteriet. Da, just som denne Bevægelse skulde begynde, stormede de danske frem over hele Linjen.

Artillerikaptein Baggesen.

Vort Artilleri havde ikke formaaet at bringe Fjendens til Tavshed; General Krogh befalede derfor Klokken henad halv 1, at Fodfolket skulde angribe paa ny. Irmingers Brigade gik frem paa begge Sider af Slesvig Vejen med Garden, 4de Forstærkningsbataillon og 2 Kompagnier af 1ste Reserve-Jægerkorps i første Linje, fulgte af 2den lette Bataillon i anden Linje. Oberst Irminger gik selv til Fods foran 4de Forstærkningsbataillon, hvis Chef, Major de Saint-Aubain, faldt ved hans Side. Fjendens Kanoner vare allerede kjørte bort efter General Willisens Befaling; kun et Halvbatteri stod endnu i Stillingen og modtog vore fremstormende Tropper, først med Kugler, senere med Shrepnels og Kardætsker; men Fremrykningen blev desuagtet fortsat med Kraft og Orden, og saasnart vore Soldater naaede frem til Geværskuds Afstand, styrtede de i Løb mod Fjendens Stilling. Fjendens Fodfolk veg, og en Del af vore Skytter havde allerede overskredet det Gærde, bag hvilket de slesvig-holstenske Kanoner stode, da en Eskadron Dragoner paa én Gang huggede ind paa dem. Vore Skytter, Gardere, Infanterister og Jægere sprang hurtig igjen bag Hegnet, formerede Kredse og tvang ved deres Ild Dragonerne til at vende om. Da Fjendens Ryttere sprængte tilbage, nedrede de en

Del af deres eget Fodfolk og bidroge derved yderligere til Forvirringen. Den ene af Slesvig-Holstenernes Kanoner slap bort, de tre andre faldt i vore Hænder.

Brigaden Irminger fortsatte sin Fremrykning mod Isted Skov, medens Batterierne Mossin og Jonquiéres gik frem og beskøde Vejen og Skoven. Det fjendtlige Rytteri, der blev udsat for vort Artilleris Ild, gik ilsomt tilbage, og da det fandt Vejen spærret af et Batteri, bøjede det i fuld Firspring af til begge Sider og sprængte derved de endnu sluttede Afdelinger af eget Fodfolk. Al

Et fjendtligt Rytterangreb afvises.

ordnet Modstand hørte nu op, og de danske, især Garden og de 2 Kompagnier af 1ste Reserve-Jægerkorps, forfulgte Slesvig-Holstenerne til Sydranden af Isted Skov, indtil de bleve standsede ved Passet ved Lyrskov, bag hvilket General Willisen havde ladet en Del af sit Artilleri kjøre op.

Samtidig med, at Brigaden Irminger gik frem ad Vejen, brød ogsaa de Meza frem paa begge Sider af Isted Sø. Batteriet Justs Kardætsker forjog Slesvig-Holstenerne fra Broen ved Grydeskov, og Oberst Henckel stormede over med Fodfolket; syd for Søen kom han i Forbindelse med Oberst Thestrups fra Isted By

frembrydende Afdelinger, og sammen overvandt de let Fjendens sidste, svage Modstand. Kathrineskovén og Istedskoven bleve tagne og Fjenden forfulgt gjennem Skovene. Han holdt sig en kort Tid i Gaardene ved Ny Bjerent, men ogsaa herfra fordrev vore Skytter ham, og Batteriet Just kjørte op paa Højderne dér for at give den vigende Fjende en Hilsen med paa Vejen. General de Meza lod nemlig Forfølgningen standse for at give sine Afdelingers Lejlighed til at ordne sig og puste ud.

Omtrent Klokken 2 forlod Fjendens Artilleri Stillingen ved Lyrskov; vort Fodfolk trængte frem over Passet og kom i Kamp med spredte slesvig-holstenske Afdelinger, der holdt de nordlige Huse paa Bjerent Hede besat; en Del af Husene kom i Brand og bleve tagne, men videre strakte Fodfolkets Forfølgning sig ikke, da det var i høj Grad udmattet. Det blev nu Rytteriets Opgave at følge Fjendens Spor.

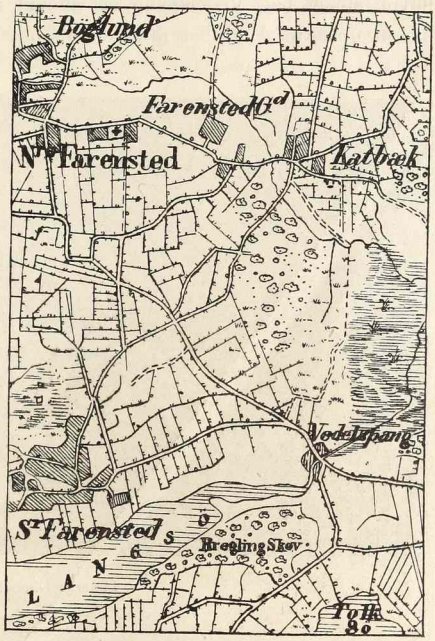

Kort over Vedelspang.

General Flindt førte sine Ryttere og Batteriet Wegener frem over Lyrskov ad Oxevejen forbi Skovby, Hysby mod Lille Danevirke, den samme Vej, vort Rytteri havde tumlet sig paa under Slesvig Slaget. Generalen lod hele sin Styrke følge Vejen, men da denne var begrænset af Jordvolde og Hegn, egnede den sig kun lidet til en hurtig Fremrykning, og det var let for Slesvig-Holstenerne at skaffe Standsninger i Forfølgelsen. Baade tæt syd for Arnholt Sø og foran Skovby maatte Kanonerne frem for at bane Vej for Rytterne. Ved Skovby blev gjort nogle enkelte Fanger, og senere blev en mindre Fodfolksafdeling sprængt; men i Lille Danevirke havde Fjenden barikaderet Vejen og modtoge vore Ryttere med en velrettet Ild, der kostede os en halv Snes døde og saarede, hvorimellem to Officerer. General Flindt ansaa' det nu for umuligt at komme frem uden Hjælp af Fodfolk; han vendte derfor om og gik tilbage til Skovby. Slesvig-Holstenerne fik saaledes Lov til i Ro at gaa tilbage mod Rendsborg, medtagende deres syge og saarede fra Lasareterne i Slesvig By.

Paa vor yderste venstre Fløj, ved Vedelspang, var Kampen ogsaa ophørt; men den havde været haard nok, og Oberst Krabbe og hans Folk havde maattet bære deres rigelige Del af Dagens Byrde og Hede. Kort efter at Obersten i den taagede, regnfulde Morgenstund havde skilt sig fra 2den Divisions Hovedkolonne, der drog mod Øvre Stollik, stødte hans forreste Afdeling, 4de Bataillon, paa fjendtlige Jægere. Det var Brigaden Abercron, som med 4 Batailloner og 3 Batterier havde staaet bag Vedelspang og nu var under Fremrykning, da Willisens Befaling om at opsætte Angrebet ikke endnu havde naaet Brigaden.

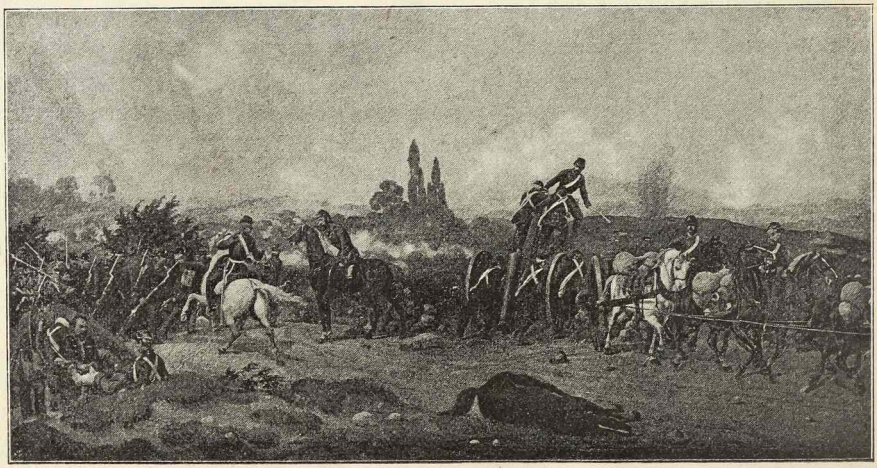

Batteriet Dinesen ved Vedelspang.

Vor 4de Bataillon formerede sig rask til Angreb og gik frem paa begge Sider af Vejen; 2 Kanoner af Batteriet Dinesen aabnede deres Ild, og vort 3dje Jægerkorps, de fynske Jægere, omgik Fjenden i højre Flanke og trængte frem mod Bøglund. Slesvig-Holstenerne vege under en livlig Ild tilbage for dette Angreb og toge Stilling bag Vandløbet tæt syd for Bøglund. Da 3dje Jægerkorps imidlertid vedblev sin omgaaende Bevægelse og sendte 1 Kompagni mod Farensted Gaard, opgav Fjenden ogsaa Forsvaret af Bøglund og Nørre Farensted og trak sig tilbage til Skoven syd for Katbæk og de vestligere Højder. Befalingen om foreløbig at udsætte Fremrykningen havde nemlig nu naaet Oberst Abercron; han forstærkede derfor ikke sin forreste Linje, men indskrænkede sig til at hævde sin Stilling foran Passet, for senere at kunne bryde frem. Vore Jægere mistede ved Angrebet, blandt adskillige andre, den unge, frivillige Lieutenant Lorentzen.

Oberst Krabbe lod 10de Bataillon afløse 4de i forreste Linje, saaledes at 3dje Jægerkorps og 10de Bataillon nu stode nærmest Fjenden, hver med 2 Kompagnier i første og 2 i anden Træfning. Batteriet Dinesen kjørte op med alle sine 8 Kanoner og aabnede sin Ild. 4de Bataillon og den halve Eskadron, der fulgte Brigaden, dannede Reserven.

Oberst Krabbe skulde nu, efter den ham tildelte Befaling, have afsendt 1 Bataillon, 4 Kanoner og 1 Deling Ryttere til Sønder Farensted for at iagttage den Løbebro, man formodede her var slaaet over Langsø; men da det snart blev ham klart, at han havde en betydelig fjendtlig Styrke mod sig, og da han indsaa' Vigtigheden af at hindre Fjenden i at trænge frem fra Vedelspang i vor venstre Flanke, turde han ikke svække sig saa meget, og han nøjedes derfor med at sende 1 Kompagni af 10de lette Bataillon derhen. Kompagniet naaede Sønder Farensted, men fandt ingen Bro og vendte sig derfor med sin Hovedstyrke mod Øst for at deltage i Kampen; kun en Deling blev sendt videre langs Søen for at lede efter Broen. I Virkeligheden laa Broen over en halv Mil fra Vedelspang, og v. d. Horsts Brigade stod alt nord for Søen, saa selv om Oberst Krabbe havde afsendt den befalede Styrke, var den dog kommen for sent til at hindre Overrumplingen i Øvre Stollik.

Læge Lorck.

Vor Kjæde vedblev at trænge Fjenden saa smaat tilbage indtil Klokken lidt over 6; paa den Tid fik Oberst Abercron Befaling til nu at gaa over til Angreb, og som Følge heraf forstærkede han betydelig sin forreste Linje; kun en Halvbataillon og 2 Batterier bleve tilbage syd for Passet, Resten gik frem til Angreb. Vore 2 forreste Batailloner havde svært ved at modstaa denne overlegne Skare, uagtet de befalende gjorde alt for at bringe dem til at staa. Chefen for 10de lette, Oberstlieutenant Jakob Ræder, holdt til Hest mellem sine Folk og opmuntrede dem ved kraftige Ord, og Majoren ved 3dje Jægerkorps, Münnich, sprang af Hesten, samlede de nærmeste Folk omkring sig og førte dem med det Udraab: „Enhver, som hører til det 3dje Jægerkorps, følger mig," frem til et djærvt Modangreb. Men den kjække Münnich sank om paa Vejen, med Ankelen knust af en Kardætskkugle, og vore Rækker begyndte at vige for Overmagten. Begge Cheferne for de forreste Batailloner sendte Bud til Krabbe om, at de trængte til Hjælp.

Oberst Krabbe maatte da sende sin sidste Reserve, 4de Bataillon, frem. 1 Kompagni forstærkede vort Fodfolk ved Vejen og standsede i Forbindelse med Dinesens Kanoner Fjendens Fremtrængen her. Med to andre Kompagnier gjorde Kaptajn Max Müller et dygtig ledet, djærvt Angreb i Fjendens højre Flanke og drev ham derved ud af Katbæk Skov. Ved Skovens Forsvar faldt senere Lieutenant Rausing.

Oberst Krabbes Stilling var dog stærkt truet, nu da alle hans Tropper, paa 1 Kompagni nær, var fremme i første Linje, og han sendte derfor Melding om, at han havde svært ved at holde sig mod en fjendtlig Brigade. General de Meza modtog Meldingen foran Grydeskov og gav Obersten Bemyndigelse til i Nødsfald at gaa tilbage mod Vest. Oberst Krabbe indsaa' dog det mislige i at slippe Fjenden ud over Vedelspang; han besluttede derfor at holde ud til det yderste, og hans Udholdenhed kronedes med Held.

Slesvig-Holstenernes Ankomst til Rendsborg.

Omtrent Klokken 8 fik Oberst Abercron, først gjennem Prins Friedrich af Avgustenborg, senere af Major Wynecken, Underretning om, hvor uheldigt Kampen stod paa den øvrige Del af Valpladsen; han fandt det derfor raadeligst at opgive sit Angreb og førte største Delen af sine Tropper igjen tilbage syd for Passet. Vore Tropper fulgte svagt efter, og snart døde Fægtningen næsten fuldstændig hen.

Klokken 4 om Eftermiddagen fik Oberst Abercron Befaling til at gaa tilbage over Mysunde; han forsvandt saa hurtig, at vore efterfølgende Tropper snart tabte hans Spor. Oberst Krabbe lod sine Afdelinger gaa i Bivuak for Natten ved Tolk og Nybøl.

Først Klokken 3 om Eftermiddagen satte den danske Hær sig i Bevægelse mod Syd; Soldaterne vare trætte, og Overkommandoen ønskede først at ordne Afdelingerne, inden Fremrykningen skete; derfor blev det saa sent. Hist og her vexledes endnu Skud med enkelte af de bageste af Fjendens Afdelinger; men fra

Højderne nord for Slesvig By saas tydelig, hvorledes de opløste, fjendtlige Bataillioner samlede sig ved Hadeby for derfra at fortsætte Tilbagegangen. Først Kl. 9 om Aftenen rykkede de første danske Soldater — 2 Kompagnier af 2den lette — ind i Slesvig By. Byen var som uddød, Gardinerne nedrullede og ingen Mennesker paa Gaderne. Den eneste, der modtog de danske venligt, var Madam Esselbach; hun stod i Døren til sit Hotel og nikkede til alle sine gamle Bekjendte fra 48. Det meste af 2den Division rykkede efterhaanden gjennem Byen, tilligemed Reserveartilleriet og et Par Eskadroner Husarer, og gik i Bivuak bag Danevirke, mellem Hadeby Nor og Bustrup Dam. 1ste Division og Reserverytteriet lagde sig omkring Skovby og Lyrskov. Snart hvilede vore trætte Folk trint om paa Markerne; de vare jo vante til at søge deres Natteleje under aaben Himmel, hvor det kunde træffe sig. At komme under Tag, tænkte ingen paa; Spørgsmaalet var kun, som en vittig Læge bemærkede: „I hvilken Gemyse skulle vi nu ligge?“ Det blev nok Ærter for hans Vedkommende.

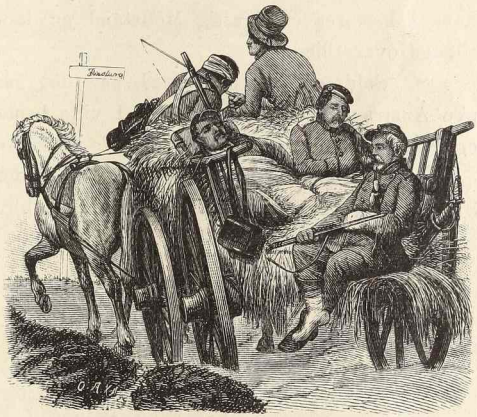

Saarede kjøre til Flensborg.

Slaget var vundet. Udmattede og nedslaaede vandrede Slesvig-Holstenerne i Mørket ad Rendsborg til, og paa Danmarks gamle Grænsevold stod igjen de danske Soldater. Men Sejren var dyrekjøbt. Medens vore kjække Soldater rykkede frem mod Syd, bevægede et langt, sørgeligt Vogntog sig langsomt mod Nord ad Flensborg til; det bragte den store Skare saarede til Lasareterne. Stille og taalmodige laa de i Halmen og ventede længselsfuldt paa at naa frem til den kjærlige Pleje, der var beredt dem. Flensborg By viste den Dag, bedre end maaske nogen sinde før, sit gode, danske Sindelag, og den uudtømmelige Kjærlighed og Taknemlighed, som blev vist vore lidende Soldater, hører til de skjønneste Minder fra Krigen.

48 Officerer, 47 Underofficerer og 750 Menige havde fundet Heltedøden paa de to Slagdage ved Isted. De fleste af dem bleve jordede i den store Krigergrav paa Flensborg Kirkegaard, men adskillige bleve ogsaa nedgravede paa Valpladsen. Dér, hvor Schleppegrell og Læssøe vare faldne, blev senere sat Stene med Indskrift: „Her faldt Schleppegrell“, „Her faldt Læssøe“, simple Ord, og dog nok til klart at minde hver dansk om, hvad Sønderjydlands Gjenerhvervelse

den Gang kostede. 88 Officerer, 123 Underofficerer og 2194 Menige bleve saarede; af dem faldt 2 Underofficerer og 45 Menige i Fjendens Hænder tilligemed 4 Officerer, 13 Underofficerer og 351 Menige, der vare usaarede. Slesvig-Holstenerne mistede af døde 22 Officerer og 512 Underofficerer og Menige, af saarede 45 Officerer og 1175 Underofficerer og Menige, af hvilke mange faldt i vore Hænder. Desuden tog vi to Officerer og 1062 Underofficerer og Menige usaarede til Fange. Paa Valpladsen erobrede vi 4 Feltkanoner; Fjenden medførte ingen Faner, vi kunde derfor ingen saadanne Trofæer vinde.

Fra Slesvig By bragte General Krogh Dagen efter Slaget Hæren sin Tak.

„Soldater!

I have i Gaar retfærdiggjort mine Forventninger. Efter en anstrængende Marsch og efter at have kæmpet Dagen i Forvejen under Savn af Ro og Hvile, have I besejret en kraftig Modstand og kastet Fjenden ud af hans faste Stilling, tilbage over Slien.

Soldater! Atter staa I paa det gamle Danevirke. — Men nye Kampe, nye Anstrængelser vente eder! I ville bestaa og udholde disse med samme Aand og Kraft som hidtil!

En mønsterværdig Disciplin og Orden har fundet Sted ved Besættelsen af Slesvig; jeg haaber, at den fremdeles vil blive iagttaget af eder.

Soldater! Jeg takker eder!"

Krogh.

Da Krigsministeren senere kom til Slesvig, medbragte han Kong Frederiks Hilsen:

„I Hans Majestæt Kongens Navn og efter Hans Befaling bringer jeg samtlige Krigere af den aktive Armé, Befalingsmænd og undergivne, Hans Tak for den Sejr, Armeen har vundet. Kongen er tilfreds med sine Tropper, Han er stolt af sin Armé, Han véd, at han i sine Krigeres Tapperhed og i sine Undersaatters Kjærlighed ejer et urokkeligt Værn for sin Trone.

Soldater! I have prøvet eder i Farens Stund, I have lært eders egen Kraft at kjende, I have Tillid til eder selv og eders heltemodige Officerer.

Men nye Kampe forestaa, i hvilken Evropas Øjne ville være henvendte paa eder. Velan! viser eder, som ved Slesvig, som ved Fredericia, som ved Isted, og Sejren vil følge eder."

Slesvig, den 5te Avgust 1850.

Hansen
Generallieutenant og Krigsminister.

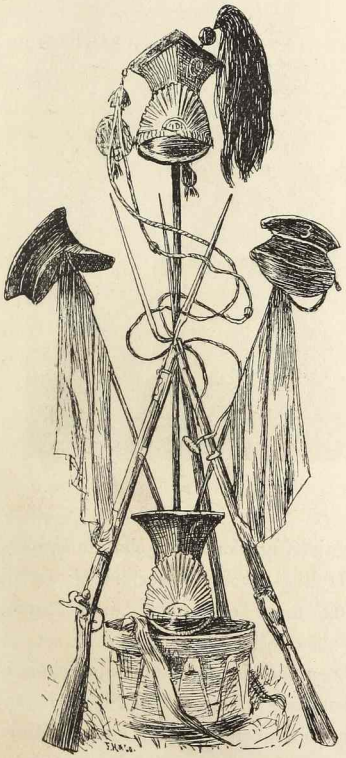

6te Kapitel.

Danevirke. — Rytterfægtning ved Jagel. — Frederikstads Besættelse — Fægtningen ved Stentenmühle.

»Leddet var stænget,
hegnet var Vænget.
Men hvo kan vel skue
i Fremtiden ind
og se, hvad der ligger
i Nornernes Spind?«

I Løbet af den 26de og 27de Juli indtog den danske Hær samme Stilling syd for Slesvig, hvori den to Aar i Forvejen, hin Paaskemorgen, havde kæmpet og blødt for at forsvare Leddet mod de fremstormende tyske Hærskarer. Atter stod den danske Soldat paa Danevirke og „spejded' spændt mod Syd", mod Ejderens Strøm, bag hvilken atter Oprørshæren samlede sig efter et Nederlag, men denne Gang uden Haab om, at dens mægtige Venner vilde tage dens Arbejde op.

Vor Hær var i disse to Aar bleven krigsvant. Den var bleven hærdet mod Farer,

Savn og Lidelser, som den nu vidste vare nødvendige Følger af Feltlivet. Den havde lært at sejre, uden at blive overmodig, og at lide et Nederlag, uden at blive kuet. Den havde faaet ubetinget Tillid til sine Førere, hvis Dygtighed den saa' op til i Farens Stund, og hvis smaa Svagheder den morede sig over i Bivuakken. Den var bleven en Mester i at benytte Terrænet baade til Forsvar og til Angreb; den kunde søge Dækning, uden at være bange, og storme

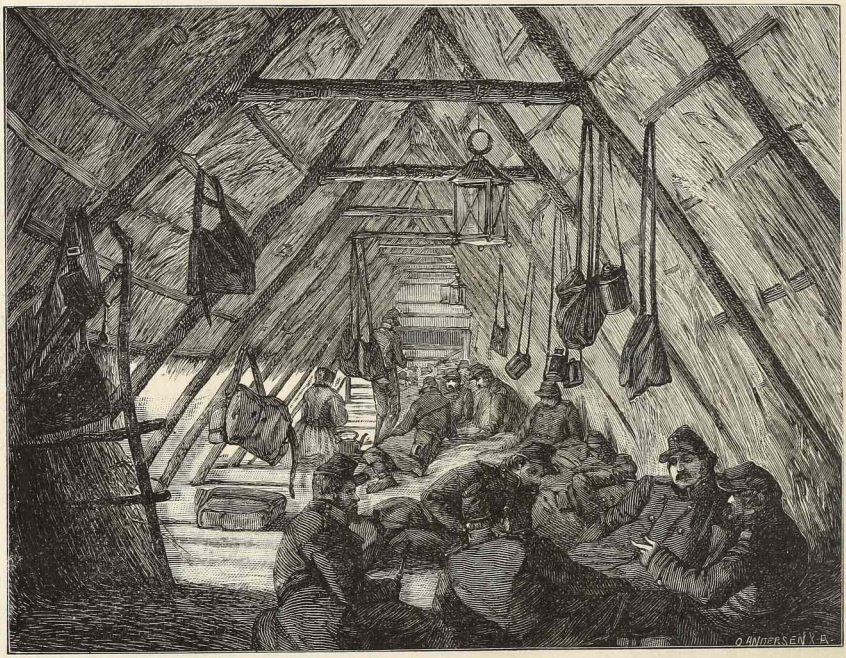

Livet i Barakken.

frem, uden at blive vild. Den ungdommelige Begejstring fra 1848 havde veget Pladsen for en sindig Selvtillid, som Sejrene paa Dybbøl, ved Fredericia og Isted havde skabt, og som klæder Soldaten saa godt og mere end noget andet lover nye Sejre.

Overkommandoen bestemte sig til at blive staaende med Hovedstyrken i Stillingen syd for Slesvig (Danevirke-Stillingen), venstre Fløj støttet til Slien, højre mod Trenen, medens en større Styrke, som en detacheret venstre Fløj i en Stilling foran Mysunde, mellem Sliens „Store Bredning" og Eckernførde Fjord, spærrede

Halvøen Svansen og dækkede Overgangen over Slien. — Krigsminister Hansen billigede ikke Overkommandoens Bestemmelse. Han opfordrede baade skriftlig og — under sit Besøg ved Hæren — mundtlig General Krogh til enten at rykke frem til Ejderen, eller til at basere sig paa Eckernførde, som da skulde indrettes til et Hoveddepot, og derfra operere mod Rendsborg; men Krogh fastholdt sin Plan, og de Grunde, hvorpaa han støttede sig, vare i Korthed følgende:

Da Hæren ikke turde angribe Rendsborg og ikke overskride Ejderen, vilde en Stilling i Nærheden af denne Fæstning og denne Flod medføre den store Mislighed, at Fjenden, der ikke selv behøvede at frygte for Angreb, eller for at blive forfulgt efter et Nederlag, i al Hemmelighed kunde træffe sine Forberedelser og samle sig paa et hvilket som helst Punkt af sin 12 Mil lange, uangribelige Basis, og derfra pludselig bryde frem mod Front, Ryg eller Flanke af vor Hær, som maatte holde sig samlet i en Stilling foran Rendsborg. Størstedelen af Sønderjydland vilde derhos ligge aaben for Insurgenternes Strejfkorps, og Hærens Operationslinje stadig være truet. Troppernes Kræfter vilde hurtigt opslides ved idelige Alarmeringer og en stræng Forposttjeneste.

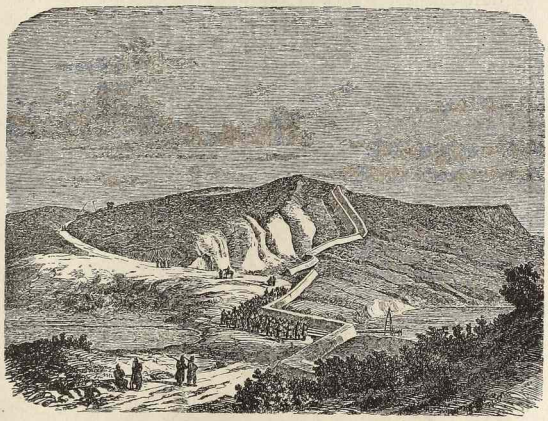

Et Stykke af den gamle Vold.

I den tilbagetrukne Central-Stilling ved Danevirke, som af Naturen var stærk og ved Kunst kunde blive endnu stærkere, vilde Hæren føle sig sikker mod ethvert Angreb og stærk nok til at fremsende to Flankekorps — et venstre, som omtalt, foran Mysunde, et højre til det sydvestlige Slesvig — og saaledes i det allervæsentligste dække og beherske hele Sønderjydland.

Overkommandoen gik strax i Værk med at lade Stillingen forstærke ved fortifikatoriske Anlæg, efter en af Major Dreyer udkastet Plan. 1600 Mand arbejdede daglig med Spaden og Hakken til hen imod Slutningen af August, da de vigtigste Anlæg vare fuldførte; men først ind i September stod Danevirkestillingen færdig.

Vi skulle nu nærmere betragte de enkelte Led af denne befæstede Stilling, som strakte sig fra Hadeby Nor syd om Store Danevirke til Ny Kurborg og derfra med en Flanke mod Nord til Skovby.

Den venstre Fløj gik fra Hadeby Nor til Bustrup Kløften og dannedes af selve den gamle Danevirkevold, som var indrettet med Banket og Brystværn til Forsvar af Fodfolk. Aabningerne i Volden, hvor Vejene skar igjennem denne, vare lukkede med Kanonplacementer. Det Placement, som lukkede ved Chausseen til Rendsborg, kaldtes Bustrup Skansen. For at sikre Fløjen mod at blive omgaaet over Hadeby-Dæmningen, blev denne gjennemskaaren med en 12 Fod dyb og 40 Fod bred Grav, i hvis Bund der blev anbragt en Palisaderække, som til begge Sider strakte sig ud i Vandet. Over Graven førte en lille Bro for enkelt Mand, som hurtig var afkastet. 70 Alen bag Gjennemskæringen anlagdes et Brystværn for Fodfolk og Espingoler, som herfra kunde bestryge Dæmningen.

Stillingens Centrum fulgte ikke den gamle Vold, da denne her er domineret af den Højde, hvorpaa Landsbyen Store Danevirke er bygget, men det gik syd om denne By til Lille Danevirke Kro, hvor det stødte til det gamle Virke. Det bestod af følgende Skanser fra Øst til Vest: den østre og den vestre Danevirke Mellemskanse, Store Danevirke Redouten, Lille Danevirke Redouten og Lille Danevirke Skansen. Terrænet mellem Skanserne var paa en Del brede Deboucheer (Udgange) nær lukket ved Løbegrave og et System af Hegn, som vare indrettede til Forsvar af Fodfolk. Bag ved Centrum dannede det gamle Danevirke en anden Linje.

Den højre Fløj fulgte atter den gamle Vold fra Lille Danevirke til et Punkt c. 1400 Alen sydvest for denne By. Paa dette Punkt blev Skansen Ny Kurborg anlagt, som dannede Stillingens yderste højre Fløj. Foruden denne fandtes paa Strækningen Margrethe Skansen. Selve den gamle Vold var ligesom paa venstre Fløj indrettet til Forsvar for Fodfolk.

Paa den tilbagegaaende Flanke fra Ny Kurborg til Skovby var den vestre Udkant af Sønderskoven, af Hysby og af Skovby, samt det mellemliggende Terræn, indrettet til Forsvar ved en hensigtsmæssig Anvendelse af Hegnene, ved Anlæg af Løbegrave og ved Anbringelse af mindre Værker paa de dominerende Punkter. — Den højre Fløj var yderligere sikret mod omgaaende Bevægelser ved fremsendte Kommandoer til Ellingsted og Hollingsted, samt ved Opstemning af Vandet i Trenen og i Rejde-Aa.

Af de nævnte Skanser var Lille Danevirke Redouten kun beregnet paa Fodfolk, Margrethe Skansen kun paa Artilleribesætning; alle de øvrige paa en Besætning af begge Vaaben. De lukkede Værker, nemlig de to Mellem-Skanser, St. Danevirke Redouten, Margrethe Skansen og Ny Kurborg, havde fast Besætning, som skulde forblive i Skansen og forsvare den, selv om Fjenden trængte ind i Stillingen; i øvrigt indtog Tropperne af alle Vaaben først deres Plads i Stillingen naar der blev alarmeret.

2den Division (de Meza), hvis to Brigader skiftedes til at kantonnere i Friederichsberg og bivuakere syd for Bustrup, skulde ved Alarmering besætte Stillingen

fra Hadeby Nor til St. Danevirke Redouten, medens 1ste Division (Moltke), som dels kantonnerede, dels bivuakerede i og ved Store og Lille Danevirke samt Hysby, besatte Resten af Stillingen, St. Danevirke Redouten indbefattet.

I August Maaned kamperede Reserve-Rytteriet ved Lyrskov og Reserve-Artilleriet ved Ny Kro, men da Vejret blev strængere og Hestene led for meget ved aldrig at komme under Tag, henlagdes Reserve-Artilleriet til Slesvig, og Reserve-Rytteriet blev for en Del lagt i Kantonnement i Lyrskov og de nærmest omliggende

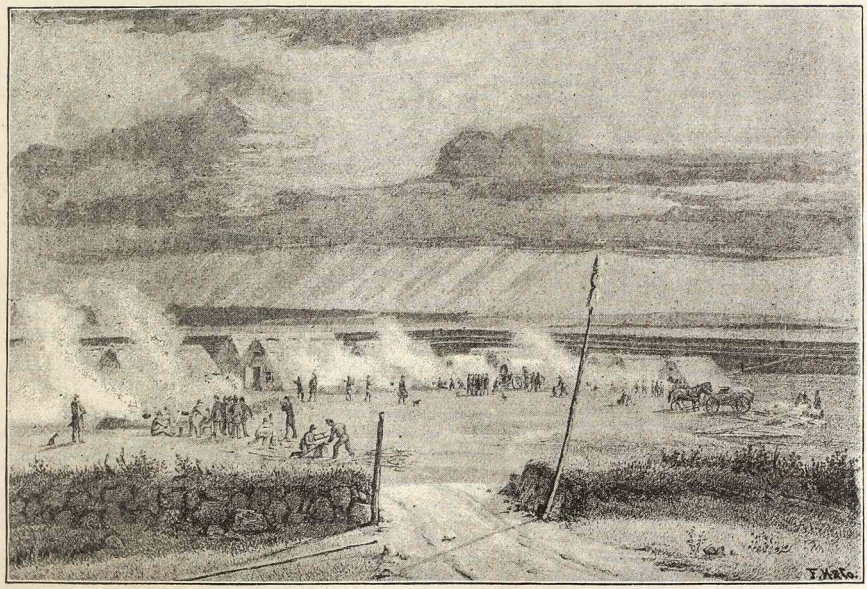

Baraklejr.

Byer og Gaarde. — I den første Tid, medens Sommervarmen endnu var i Luften, befandt Tropperne sig udmærket i Bivuakerne, ja foretrak dem langt for de sammentrængte og følgelig daarlige Kantonnementer, hvor somme Tider 200 Mand og en halv Snes Køer laa i Søsterseng i samme Dile. Men Hytterne var byggede af dem selv og af Materiale, som var ved Haanden; hvor hyggelige og maleriske de end kunde være, vare de derfor sjælden lune eller tætte paa Tag og Fag. Det blev derfor nødvendigt, da Efteraaret rykkede frem, at lade Ingeniørerne opføre ordentlige

Baraklejre. Saadanne rejste sig efterhaanden ved Bustrup, St. Danevirke, Hysby, Lyrskov og flere Steder.

Hver Division afgav to Bataillioner, en Eskadron og to Kanoner til Forposttjenesten; desuden afgav Reserve-Kavalleriet to Eskadroner. Fodfolkets Vedetlinje gik fra Slien ved Fartorp øst og syd om Hadeby Nor, syd om Jagel og Lille Rejde til Rejde Aa. Nord for denne Aa forstsattes den mod Vest til

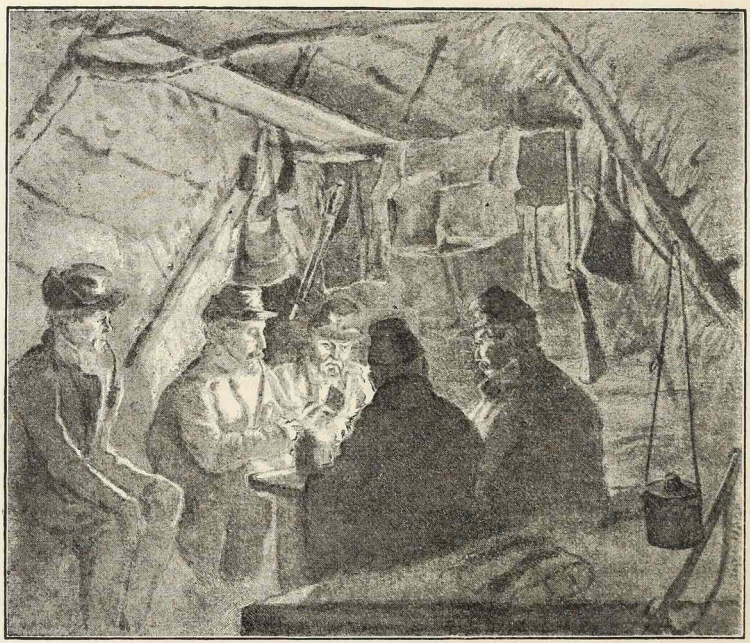

Livet i Barakken.

Trenen af Forposterne fra Kommandoerne i Ellingsted og Hollingsted. Foran denne Linje var der fremskudte Posteringer af Rytteri i Esbrem, Geltorf, Altmühl, Hahnenkrug, Lottorp Krop og Friedrichsanbau, fra hvilke igjen mindre Poster vare fremsendte, og foran disse gjennemstrejfede vore Patrouiller uafbrudt Terrænet. — Under en Tilbagegang havde vore Forposter i den gamle Vold, „Kurgraven", som gaar fra Selk Nor mod Vest til Rejde Aa, et godt Støttepunkt, bag hvilket Piketterne kunde samle deres fremsendte Dele og optage Kampen i en fordelagtig Stilling.

Medens den nye Danevirke Stilling saaledes rejste sig paa Ruinerne af det gamle Virke i Løbet af August og en Del af September Maaned, havde Vaabnene ikke hvilet. Jævnsides med det fredelige Skansearbejde var der foregaaet mere krigerske Begivenheder, snart paa det ene, snart paa det andet Punkt af Krigsskuepladsen.

Den 28de Juli om Morgenen, da vore Forposter endnu ikke vare saa langt fremskudte, som de senere bleve, og som vi ovenfor have angivet, havde Eskadronen Krieger af 4de Dragonregiment afløst Eskadronen Torp af Husarerne paa Forpost syd for Slesvig. En Patrouille paa 16 Heste, som Dragonerne strax sendte frem ad Chausseen til Krop, blev i Nærheden af denne By voldsomt angreben af 2 fjendtlige Eskadroner og kastet tilbage paa Feltvagten ved Klosterkro. Den forenede Styrke søgte nu under Eskadronchefens Kommando at standse Fjenden, men forgjæves; ogsaa den blev kastet og maatte tilbage i fuld Flugt. Imidlertid havde Forpostkommandøren, Major Hegermann, faaet Melding om det fjendtlige Kavalleris Fremrykning og havde sendt Ordre til den afløste Husareskadron, som var paa Hjemmarschen, om at vende om og understøtte Dragonerne.

Den kom netop travende hen ad Chausseen til Klosterkro med sin Chef, Ritmester Niels Torp, i Spidsen, da Dragonerne i fuld Karriere og skarpt forfulgte af Fjenden kom tilbage. Torp tilvinkede dem, at de skulde vige til Side af Vejen, og da denne var nogenlunde fri for vore egne, satte han Fart paa sin Eskadron, og et Øjeblik efter var det fjendtlige Rytteri dels sprængt, dels paa Flugt. Nord for Jagel forsøgte det igjen at gjøre Front, men Husarerne vare strax tilrede med et nyt Angreb, som førte til et kort, men hæftigt Haandgemæng, forinden Fjenden for anden og sidste Gang vendte om og i opløst Tilstand flygtede tilbage gjennem Jagel, forfulgt af vore. Strax paa den sydlige Side af Byen standsede Forfølgningen, da man havde Grund til at formode de nærmeste Hegn besatte med fjendtligt Fodfolk. Baade Ritmesteren og Premierlieutenanten, Hannibal Sehested, bleve alvorligt saarede i denne Kamp; desuden var 1 Underofficer og 4 Menige saarede. Fjendens Tab var 1 Officer, 9 Underofficerer og Menige saarede, hvoraf de 5 faldt i Fangenskab, og 4 usaarede Fanger. 7 friske og 8 saarede Heste bleve gjorte til Bytte. Denne lille, men brillante Affære gav en ny Antydning af, hvad vort Rytteri kunde have udrettet i det store under en dristig Ledelse.

Den 2den August ankom Krigsministeren i Besøg til Hæren, og da han stadig trængte paa for at bevæge Overkommanden til en mere offensiv Krigsførelse, var det maaske for at imødekomme ham, at der til 6te August blev kommanderet en stor Rekognoscering, hvori største Delen af Hæren skulde deltage. Den 5te om Aftenen indløb imidlertid Melding til Hovedkvarteret fra Kommandoet i Hollingsted, at en dansksindet Skolelærer i Ørsted havde meddelt, at Husum var bleven besat af Fjenden med en stor Styrke af alle Vaabenarter, i hvilken Anledning

Ordren til den store Rekognoscering blev tilbagekaldt; kun for 3dje Brigades Vedkommende blev den med nogle Modifikationer fastholdt.

Denne Brigade (Schepelern), forstærket med Batteriet Glahn, en Eskadron, en Deling Ingeniører og et Brotræn, skulde nemlig rykke over Trenen ind i det sydvestlige Slesvig, indtage en koncentreret Stillling ved Lehmsick og derfra besætte Frederiksstad og Færgestederne over Trenen, samt sende mindre Kommandoer til Husum og Tønning. Hensigten med dens Sendelse var dels at vise Fjenden tilbage, hvor man traf ham, dels udelukke ham fra det vestlige Slesvig, og dels yderligere sikre Hovedstyrkens højre Flanke. Var den indkomne Melding om Husums Besættelse sand, saa var Udførelsen af 3dje Brigades Hverv saa meget mere nødvendig, thi hele Vestslesvig var saa godt som blottet for Tropper. Kun i Tønder stod ét Kompagni af 1ste Reserve-Jægerkorps under Kaptajn Thalbitzer, som i Forbindelse med den kjække og ufortrødne Marinelieutenant Hammer søgte at oprette den lovlige Orden blandt Kystbeboerne.

Lieutenant Hammer var af Kommandør Ellbrecht, som havde besat Fanø, sendt ind til Kysten med nogle mindre Fartøjer og 20 Matroser, for efter Omstændighederne at staa Landhæren bi, og havde taget Station ved Højer. Herfra foretog han langt udgaaende Expeditioner langs Kysten, snart til Søs og snart til Lands, men i sidste Fald dog som oftest medførende en Baad paa en Vogn, snart i Forbindelse med Jægere fra Kommandoet i Tønder, og snart alene med sine Matroser, der vare bevæbnede med Geværer og indøvede i Landtjeneste. Indenfor nogle Miles Afstand syd og sydvest for Tønder lykkedes det paa denne Maade at afvæbne Befolkningen og at tvinge den til Lydighed mod den lovlige Øvrighed, men største Delen af Indbyggerne i det sydvestlige Slesvig stod stadig i Forbindelse med og var stadig under Indflydelse af Oprørerne i Holsten. Hertil bidrog mægtigt, at Slesvig-Holstenernes Dampskib „Kiel“ og tre af deres Kanonbaade vare Herrer i de nærmeste Farvande — Ejdermundingen og langs Kysten op til Føhr —, hvor „Flora“ og „Gejser“ af Hensyn til Grundene ikke turde vove sig ind. Den lille Damper „Vildanden“ og 5 Kanonbaade, som fra Kjøbenhavn bleve sendte Eskadren til Understøttelse, men hvis Afsendelse og Sejlads til Bestemmelsesstedet af mange Grunde blev forsinket, indtraf først i Farvandet midt i September.

Der var altsaa god Hjemmel for, at den danske Hær søgte at bringe denne Del af Hertugdømmet indenfor sin Magts Omraade; men før vi gaa over til Fremstillingen af 3dje Brigades Fremrykning i Vestslesvig, ville vi kaste et Blik paa Forholdene hos Fjenden siden Isted Slaget.

En Del af Insurgenthæren var gaaet lige tilbage til Rendsborg, men Hovedstyrken under Willisen havde trukket sig tilbage, dels gjennem Slesvig, dels over Mysunde, og ankom i opløst Tilstand Natten til den 26de til Ejderkanalen, hvor den gik i Bivuak i Egnen om Sehested. Willisen var rystet over Nederlaget

og tvivlede om, at den slesvig-holstenske Hær med Udsigt til et godt Resultat kunde tage Kampen op med de danske i aaben Mark, hvorfor han besluttede sig til at samle Hæren i og omkring Rendsborg og dér i den befæstede Stilling paa slesvigsk Grund afvente den danske Hærs Angreb, som han sikkert troede var nær forestaaende. Kun 5te Jægerkorps blev henlagt til Kiel, hvorfra det skulde lade de nærmeste Overgange over Ejderkanalen besætte og desuden sende et Kompagni til Frederiksort for at forstærke Besætningen sammesteds, som i Forvejen bestod af en Erstatningsbataillon og noget Fæstningsartilleri. Forposter udstilledes langs Sorgfloden, mellem Bisten- og Willen Sø og herfra øst om Sehested til Kanalen. Den sidstnævnte Del af Forpostlinjen blev dog snart trukket noget tilbage, saaledes at den gik over Steinrade. I Rendsborg begyndte en travl Virksomhed for at indrette alt paa at modstaa det forventede Angreb. Den foran Fæstningen, nord for Floden, liggende forskansede Linje blev betydelig forstærket, ligesom ogsaa forskjellige Punkter af Forpoststillingen blev forsynet med Skanser. Selv længe efter at det havde vist sig, at Sandsynligheden for et Angreb paa Rendsborg var ringe, fortsattes de fortifikatoriske Arbejder, der først afsluttedes i September Maaned.

For at erstatte Hæren det lidte Tab, lod Statholderskabet det 19-aarige Mandskab udskrive og udsendte et Opraab til alle vaabendygtige i Hertugdømmet, som ikke hørte til Hæren, om at melde sig frivillig. Desuden blev der hvervet Underofficerer og Soldater i hele Tyskland mod meget høje Haandpenge. Veltjente fremmede Underofficerer fik 50 Mark Kurant ved Antagelsen og ligesaa meget ved den eventuelle Afgang. Enhver Udlænding, der indtraadte som Menig, fik udbetalt 25 Mark Kourant. Der blev endvidere rettet Opfordring til Officerer fra alle tyske Stater om at indtræde i Hæren, ligesom overhovedet frivillige fra hele Tyskland bleve modtagne med Glæde. Blandt saadanne skal nævnes den forrige Rigsminister Henrich v. Gagern, der som Officer gjorde Resten af Felttoget med.

Willisens Plan: at ville afvente Fjendens Angreb foran Rendsborg, vandt ikke Statholderskabets Bifald, og ligesom hans Modstander, General Krogh, blev han stadig opfordret til at foretage noget offensivt. Det gjaldt nemlig for de styrende i Holsten om at holde Interessen for Oprøret i Live hos Befolkningen, og dertil egnede en passiv Krigsførelse sig ikke, og desuden havde det en ikke ringe Betydning for deres Finansvæsen, at saa stor en Strækning af Slesvig som mulig bidrog til Hærens Existens. Det var i Særdeleshed Statholderskabet om at gjøre ikke at miste sin Indflydelse i det sydvestlige Slesvigs rige Landskaber, som leverede saa gode Bidrag baade til Krigskassen og til Hærens Forplejning; det trængte derfor stærkt paa Willisen, at han dog maatte sende Tropper til disse Egne, og skjønt Generalen troede sikkert at vide, at de danske ikke vilde overskride Trenen, lod han sig bevæge til at sende to Kompagnier af det 1ste Jæger-

korps, 4 Kanoner og nogle Dragoner, alt under Kommando af Kaptajn Schøning, ind i det Stapelholmske. Den 29de Juni besatte Schøning Frederiksstad med et Kompagni og to Kanoner. Resten af Styrken fordeltes mellem Syderstapel, Bergenhusen og Wolde. Alle Færger og Baade paa den nedre Trenen bleve førte til Frederikstad. I de nærmeste Dage lod Schøning anlægge nogle mindre Forskansninger vest for Frederikstad paa det vestre Trenedige, og lod selve Indgangen til Byen vestfra lukke ved en Palisadering. Ogsaa nord for Wolde blev der anlagt Skanser for Kanoner og Fodfolk. Ved et Blik paa Kortet vil man let overbevise sig om, hvilken Betydning disse to Punkter havde for Forsvaret af Stapelholm, idet de to Veje, ad hvilke de danske kunde rykke ind i dette Landskab, føre over dem. Willisen troede som sagt ikke, at de danske vilde gaa over Trenen, og frygtede derfor ikke for Frederikstad, hvorimod han fandt en Indrykning over Wolde mere sandsynlig; og da han yderligere bestyrkedes i denne Anskuelse ved Rekognosceringer, som fra vor Side bleve foretagne mod Wolde den 29de og 30te Juli, lod han Besætningen her forstærke med 80 Mand Fodfolk, 2 Kanoner og nogle Ingeniører. — Den 2den August udførte Kaptajn Schøning et Strejftog fra Frederikstad til Husum og Omegn med 100 Mand Fodfolk paa Vogne, 2 Kanoner og nogle Dragoner, men vendte allerede samme Aften tilbage. Det var denne Expedition, der havde givet Anledning til den oven omtalte Melding til den danske Overkommando om, at Husum var bleven besat af en større fjendtlig Styrke.

Vi vende nu atter tilbage til Schepelerns Korps, som tidlig om Morgenen den 6te August passerede Trenen ved Treja og marscherede til Vester Ørsted, hvor han med Hovedstyrken indtog en Stilling, medens Avantgarden, bestaaende af 1ste Jægerkorps, 6te Bataillon, $^1/_2$ Eskadron og 4 Kanoner fortsatte Marschen til Husum, som den besatte samme Aften. Samtidig vare to Batailloner og to Kanoner under Major Bonnez rykkede over Hollingsted til Ostenfeld. Saasnart Oberst Schepelern fik Melding om, at Avantgarden stod i Husum, rykkede han med Hovedstyrken til Ostenfeldt og beordrede Major Bonnez til med sin Styrke at overtage Forposttjenesten mod Syd og til den Ende besætte Byerne Rantrum, Oldersbek, Winnert og Rott. Han skulde endvidere sende mindre Posteringer frem til Færgestederne ved Trenen, nemlig Schwabsted, Hude og Fresendelf. — Næste Dag sluttede Avantgarden sig atter til Hovedstyrken, med Undtagelse af et Kompagni af 6te Bataillon, som forblev i Husum, og Schepelern marscherede nu med sit Korps til Lehmsick, hvor der foreløbig gjordes Holdt. Efter nogle Timers Hvil afsendtes en Styrke, bestaaende af 7de Bataillon, 3 Kompagnier af 4de Reservebataillon, 6 Kanoner, en Deling Ingeniører og nogle Dragoner til Frederikstad for at sætte sig i Besiddelse af denne By. Chefen for Kolonnen var Oberstlieutenant Helgesen med Kaptajn Hoffmann som Adjutant. Begge disse Officerer vare velkjendte med Marskegnenes Naturforhold, idet Helgesen i flere Aar som Jæger havde

opholdt sig i det Stapelholmske, og Hoffmann var barnefødt i Frederikstad. Da de Efterretninger, Schepelern havde indhentet hos Befolkningen, gik ud paa, at der stod en meget stor fjendtlig Styrke i Frederikstad — nogle mente endog et Par Tusind Mand — ansaa' han det for raadeligst at understøtte Helgesens Angreb ved en Demonstration mod Trenen, som skulde aflede Fjendens Opmærksomhed fra Angrebspunktet og tvinge ham til at dele sin Styrke. Han rykkede derfor frem til Schwabsted, sendte stærke Kommandoer til Hude og Fresendelf og lod paa disse Steder foretage opsigtvækkende Forberedelser til at gaa over Floden. Allerede tidligere havde han sendt en Anmodning til Besætningen i Hollingsted om henad Aften at foretage et Skinangreb mod Wolde. Dette sidste blev udført for sent og synes at have været virkningsløst, hvorimod Demonstrationerne ved Trenen vakte den tilsigtede Opmærksomhed og bevægede Kaptajn Schøning til at sende $^1/_4$ af Styrken i Frederikstad til Seeth, en Landsby, der ligger syd for Trenen, ligeover for Schwabsted.

Under Dækning af en Afdeling Dragoner, der førtes af Lieutenant Schroll, marscherede Helgesen frem over Ramsted mod Koldenbüttel, skjult for Fjendens Øjne af det nordre Trenedige. Kompagniet Schack af 7de Bataillon dannede hans Fortrop. Da han var ankommen til Herrenhallig, bragte Dragonerne Melding om, at det vestre Trenedige var besat, og at Indgangen til Byen var lukket ved en Palisadering. Helgesen lod gjøre Holdt og sendte en Bonde ind til Byens Præsident med et Brev, hvori han opfordrede denne til at bevæge Besætningen til at forlade Byen, da han (Helgesen) ellers saa' sig nødsaget til at anvende saadanne Midler, som vilde være faretruende for Byen. Bonden blev opsnappet af Fjendens Forposter, og Opfordringen kom følgelig ikke til Præsidentens Kundskab. — Da Kolonnen, efter at have ventet et Kvartérstid, atter satte sig i Marsch, blev den strax beskudt af de to fjendtlige Kanoner, som vare sendte frem paa det vestre Trenedige, men kun gjorde et Par Skud, hvorpaa de trak sig tilbage til Ejderdiget, hvor de toge Stilling i en Skanse ved den derværende Mølle. Mere vedholdende var den Riffelild, som Schaks Kompagni snart blev Maalet for, og som skrev sig fra en Snes Jægere, der vare skudte frem til det Hjørne, som det vestre Trenedige danner med Diget mellem Koldenbüttel og Schwabsted. Fra dette Punkt og et Par nærliggende Huse og Haver kunde denne Trup med sine Taprifler paa lang Afstand bestryge det nordre Dige og Vejen til Koldenbüttel, som førte langs dette. Schack kunde ikke udvikle sit Kompagni til Skydefægtning, da Markerne her, som overalt i Marsken ere yderst sumpige, gjennemskaarne af en Mængde brede, dybe og vandfyldte Grøfter og kunde desuden ikke yde nogen som helst Dækning. Han indsaa' strax, at den bedste Taktik var at gjøre Pinen kort og gaa paa med Bajonetten, og det gjorde Schack og hans brave Jyder saa godt, at Digehjørnet i en Haandevending var i deres Besiddelse. Schack rykkede nu rask frem ad Trene-

diget, men mødte fra en Mølle, der laa vest for Ejderen og en nærliggende Skanse paa Diget, en alvorlig Modstand, som det først lykkedes ham at faa Bugt med, da 2 Kanoner under Kommandérsergeant Bøvig, som Kaptajn Stiernholm lod kjøre op paa Schwabsteder Diget, kom ham til Hjælp med nogle Granatskud. Fjenden samlede nu sin Styrke om Indgangen til Byen: de to Kanoner i Placementet paa Ejderdiget ved Møllen, Fodfolket, dels i en Skanse, hvor Trenediget skærer Husumvejen, dels bag Palisaderingen. Al den Ild, han raadede over, kunde nu samles mod Trenediget og dets Sider, det vil sige mod de danskes Fremrykningslinje. Medens Schack bag den nys erobrede Mølle ordnede sit Kompagni til paany at gaa frem, kjørte Bøvig med sine 2 Kanoner frem paa Trenediget til i Højde med Møllen og aabnede herfra Ilden mod Fjendens Kanoner paa Ejderdiget. Stiernholm tog samtidig Stilling paa Schabstedter Diget, tæt ved Koldenbüttel, med sine 4 andre Kanoner. En Del af 7de Bataillons 1ste Kompagni, opløst i Skyttekjæde, arbejdede sig frem i Marsken vest for Trenediget. Kun langsomt kom de frem, men frem kom de og vare paa Fløjen af Schacks Kompagni, da dette nu atter heltemodigt stormede frem paa og langs med Diget. Schack selv blev strakt til Jorden, og mange af hans bedste Folk med ham. Mandskabet standsede og kastede sig ned; men Forknythedeu varede ikke længe. Møllen, i hvis Nærhed de fjendtlige Kanoner stod, brændte, og disse bleve trukne ud af Ilden og paa Færgen bragte over Ejderen. Reservekompagniet af 7de Bataillon nærmede sig. „Folk, vi maa frem og hævne vor brave Kaptajn!“ raabte Lieutenant O. Grüner, og under et rungende Hurra stormede Schacks Kompagnier igjen frem, kastede de fjendtlige Jægere og trængte efter et kort Haandgemæng samtidig med dem gjennem Palisaderne ind i Byen. — Fjenden flygtede i Uorden, dels østerpaa til Seeth, dels i Baade over Ejderen til den holstenske Kyst.

Sophus Schack.

Kl. 8 Aften, efter en Times haardnakket Kamp, var Frederikstad og dermed Nøglen til det vestlige Slesvig i vor Magt. Nu gjaldt det at beholde den. Kampen havde kostet os 7 døde og 19 saarede; mellem disse den haardt saarede, tapre Kaptajn Schack, Dagens Helt.

Helgesen gik strax næste Morgen i Værk med at befæste sin Stilling, hvilket Foretagende skal blive nærmere omtalt i et senere Kapitel. Efter Overkommandoens

Ordre lod han i de nærmest paafølgende Dage Trenens Sluser aabne under Flodtiden, indtil en tilstrækkelig bred Oversvømmelse var bragt til Veje langs Trenens Løb fra Hollingsted til Frederikstad.

Da Oprørerne i Holsten stadig over Ejderen stod i Forbindelse med Befolkningen i Ejdersted, ja endog ad denne Vej modtog store Kvægtransporter, blev et Kompagni sendt til Tønning, et andet til Reimershude, en By ved Ejderen, midtvejs mellem Tønning og Frederiksstad. Fra disse Kommandoer skulde Garding besættes og Kysten langs Ejdermundingen bevogtes, en Opgave, som kun tildels kunde løses, saa længe Insurgenternes Dampskib „Kiel" havde Station i dette Farvand.

Foruden Tabet af Frederikstad havde en anden Ulykke ramt Slesvig-Holstenerne den 7de August, idet nemlig Laboratoriet i Rendsborg paa denne Dag sprang i Luften. 117 Mennesker tilsatte herved Livet, deriblandt største Delen af Artilleriskolens unge Elever, som arbejdede i Bygningen. Mange Bygninger bleve ødelagte, og alene det materielle Tab, som ved Explosionen foraarsagedes Byen, blev taxeret til 146,333 Mark Kurant. Da et almindeligt Rygte blandte Befolkningen gav de danske Krigsfanger Skyld for at have foranlediget Katastrofen, blev de, for at beskytte dem mod Pøbelens Forbitrelse, afsendte til Altona. Senere bleve de atter forflyttede til Glückstadt.

Stimuleret af Krigsministeren, der endnu opholdt sig ved Hæren, besluttede Overkommandoen at bringe Rekognosceringen af Fjendens Stilling ved Sorgfloden, som skulde have fundet Sted den 6te August, til Udførelse den 8de, og da Hæren manglede Hø og Halm, skulde en Fouragering samtidig foretages i de Byer, som kom under vore Troppers Omraade paa deres Fremrykning. 2den og 4de Brigade med behørigt Artilleri og Rytteri stilledes i den Anledning under Kommando af General de Meza, hvem Hvervet blev overdraget. Det blev udtrykkelig udtalt i Overkommandoens Ordre, at der kun skulde rettes Skinangreb mod Passene for at komme til Kundskab om, hvilken Styrke Fjenden her vilde udvikle, og hvilke Foranstaltninger der vare trufne til Passenes Forsvar.

De Mezas Disposition gik ud paa, at begge Brigader skulde rykke frem Kl. 4 Morgen fra Mødestilling ved Selk til Breckendorf, syd for hvilken 2den Brigade (Baggesen) skulde indtage en Stilling og ved udsendte Kommandoer lade Furageringen udføre. Desuden skulde Brigaden lade Byerne Ramstorf og Oxlev besætte for at iagttage Vejene og Passene mod Syd og Vest. 4de Brigade (Thestrup), der var forstærket med et Batteri og $^1/_2$ Eskadron, skulde imidlertid fortsætte Fremrykningen med én Bataillon og $^1/_2$ Batteri over Steinsick mod Stentenmühle, én Bataillon over Ahlefeldt og Friedrichshof mod de to østlige Broer tæt ved Bisten Søen, én Bataillon mellem de to nævnte som Forbindelsesled, og Resten af Brigaden som Reserve bag den Bataillon, der gik mod Stentenmühle. En Styrke

paa 4 Eskadroner af Reserverytteriet, et Batteri og 13de Bataillon skulde under Oberst Freieslebens Kommando samtidig rykke ad Rendsborg-Chausseen mod Sorgbrücke.

Fremrykningen gik langsomt for sig paa Grund af, at det uoverskuelige, af Hegn, Smaaskove og Bakker opfyldte Terræn skulde afsøges. Først Kl. 8 var Breckendorf passeret, og 4de Brigade delte sig i de befalede 3 Kolonner, der gik frem ad de angivne Veje, saa godt som muligt i Højde og i Forbindelse med hinanden. Hver af de tre Batailloner i forreste Træfning vare formerede med to Kompagnier i første Linje og to i anden.

Sorgfloden var opstemmet, og alle Broerne, som førte over den, vare indrettede til hurtig Afkastning. Ved Stentenmühle var Vejen bag Broen spærret ved en Palisadering, og Vejen foran Broen med et Forhug. De to østre Broer vare stærkt barikaderede. Paa Højdedraget foran Overgangsstederne var anlagt mindre Værker for Fodfolk. I et af Værkerne foran Stentenmühle var der gravet et Skydeskaar og i dette anbragt en Bjælke paa en gammel Forvogn, saaledes at det i Frastand saa' ud som Skansen var armeret med en Kanon. Hvert af Overgangsstederne var besat med et Kompagni, som havde Stilling foran Passet. I Byerne Duvensted, Neu Duvenstedt og Bunge, 2 a 3000 Alen bag Defiléerne, stode stærke Reserver.

I Steinsick stødte vor højre Fløj, 6te Reservebataillon, som var dirigeret mod Stentenmühle, paa fjendtlige Patrouiller, der trak sig tilbage til Skanserne paa Højderyggen, og mellem Besætningerne i disse og vore Skytter udviklede sig nu en livlig Ild. Oberstlieutenant la Cour, Chefen for 6te Reservebataillon, lod to af sine Kanoner kjøre op og beskyde Skansen, medens hans højre Fløjkompagni foretog en Svingning mod Fjendens venstre Flanke. Da denne var udført og Kanonerne havde gjort en halv Snes Skud, gav han sine forreste Kompagnier Ordre til Angreb. Fjenden trak sig ud af Skanserne og over Broen saa hurtigt, at han ikke gav sig Tid til at kaste den af, hvoraf 6te Reservebataillons 2det Kompagni, der førtes af Kaptajn Hammeleff, benyttede sig til at følge efter over paa den anden Side af Floden. I Udkanten af den nærliggende Skov, Duvenstedter-Røgen, vilde Fjenden sætte sig fast; Hammeleff levnede ham ikke Tid dertil, men kastede ham ind i Skoven ved et nyt Angreb, der kostede den heltemodige Fører Livet. Da Fjendens Reserve imidlertid rykkede frem mod Møllen, blev Kompagniet kaldt tilbage, og det var kun med Nød og næppe og ved at vade over Floden, at det lykkedes at efterkomme denne Ordre. 6te Reserve-Bataillon og 11te Bataillon havde imidlertid besat den nordre Bred, hvorfra de vedligeholdt Skytteilden mod Fjenden paa den sydlige Bred.

Paa vor venstre Fløj havde 2det Jægerkorps haft en vanskelig Fremrykning, dels foraarsaget af det temmelig uvejsomme Terræn, og dels paa Grund af den Modstand, det mødte af det fjendtlige Jægerkompagni, som

havde besat de to Skanser nord for Defiléerne. Det lykkedes imidlertid Kompagnierne Lund og L. A. Stricker at kaste Fjenden tilbage over Broerne, som de kom i Besiddelse af; men længer frem mægtede de ikke at trænge, da Fjenden noget bag ved havde besat et Gærde, hvorfra han med sin Ild fuldstændig beherskede Udgangen fra Passene. Til venstre for de to nævnte Kompagnier havde Lieutenant Beissenherz med et halvt Kompagni forsøgt at omgaa Defiléerne ved at passere over Floden omtrent dér, hvor den træder ud af Bisten-Sø. Men Floden var for dyb; kun Lieutenanten og en Underkorporal kom over ved Svømning; Resten af Halvkompagniet fik Ordre til at søge over den nærmeste Bro, som just var kommen i vor Magt, og derpaa snarest mulig igjen forene sig med sin Fører. Dette skete med stor Hurtighed, og Beissenherz skaffede nu ved et raskt Flankeangreb Kompagnierne Lund og Stricker Luft. Saavel Kaptajn Stricker som Lieutenant Beissenherz bleve haardt saarede, men Fjenden maatte fortrække til en længere bortliggende Stilling, hvor han modtog Forstærkning og fortsatte Kampen.

Thestrups Brigade havde, som vi vide, kun Ordre til at rekognoscere Fjendens Styrke og Stilling i Passene og til at fastholde ham dér, indtil Furageringen var fuldført, men Kampiveren havde paa begge Fløje forledet Tropperne til at gaa ud over Ordren og til at forcere Fjendens Stilling i Defiléerne. Den højre Fløj var atter trukket tilbage til, hvor den skulde være, men den venstre var indviklet i en hæftig Kamp i en fremskudt Stilling med Defiléerne i Ryggen.

Da 2den Brigade omtrent Kl. $12^1/_2$ havde fuldendt Furageringen, gav de Meza 4de Brigade Ordre til at begynde Tilbagetoget. Oberst Thestrup, som opholdt sig bag 6te Reservebataillon, altsaa paa højre Fløj, gav strax de fornødne Ordrer til de tre forreste Batailloner, men afsendte dem samtidig, hvorved 2det Jægerkorps, som var paa venstre Fløj og dertil var rykket længst frem, sidst modtog Befalingen om at gaa tilbage. Da Ordonnansen endelig indtraf, var den øvrige Del af Linjen i fuld Retræte mod Steinsick, nord for hvilken By Reservens to Batailloner havde indtaget en Stilling. 2det Jægerkorps kom herved i en yderst farlig Situation, idet fjendtlige Afdelinger, som rykkede frem over Stentenmühle, snart angreb Korpset i Ryg og Flanke, medens Fjenden i Fronten ved en kraftig Fremtrængen gjorde Tilbagegangen over Broerne saa vanskelig som mulig. Med stort Tab, men i god Orden, naaede Korpset tilbage over Aaen og gjennem Skoven, nord for hvilken dets 2det Kompagni, der var efterladt som Repli, havde indtaget en god Stilling. Dette endnu friske og uberørte Kompagni optog Kampen, medens de tre andre fortsatte Tilbagetoget. — Først da Korpset var naaet op i Højde med en Stilling, som 4de Brigade havde indtaget mellem Ramsdorf og Ahlefeldt, ophørte Fjenden med Forfølgningen.

Den af Oberst Freiesleben førte Kolonne paa Rendsborg-Chausseen havde kun haft ubetydelige Sammenstød med Fjendens Forposter, som hurtig trak sig bag Sorgbrück, hvor kun en ubetydelig Styrke udviklede sig.

Kl. mellem 6 og 7 Aften rykkede vore Tropper atter ind i deres Bivuaker.

Vort Tab paa denne Dag var altfor stort i Forhold til Kampens Maal. Ialt fik vi 4 Officerer, 6 Underofficerer og 58 Menige gjort ukampdygtige; deraf var 1 Officer, 1 Underofficer og 16 Menige døde og 5 Menige usaarede fangne. Fjendens Tab var langt ringere. Som Udbytte af Rekognosceringen kunde de Meza melde, at Fjenden kun holdt Sorgfloden besat af sine Forposter, og at de dér trufne Foranstaltninger ikke tydede paa, at han tilsigtede et haardnakket Forsvar af Floden.

Fra nu af forefaldt der ikke nogen Begivenhed af Betydning foran Hovedstillingen. En større Rekognoscering den 8de September, som hovedsagelig blev foretaget for at lære Vejenes Beskaffenhed at kjende, førte kun til mindre Patrouillefægtninger. Den samtidig udførte Rekognoscering fra Frederikstad mod Syderstapel vil blive omtalt paa et andet Sted.

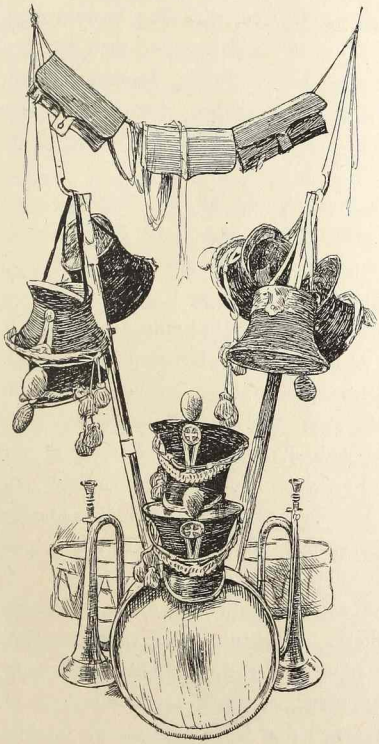

7de Kapitel.

Mysunde.

Igjen et Glædesbud! Det lød saalunde:
I Dag har Krabbe sejret ved Mysunde.

I vor Fremstilling af Kampen i 1848 have vi paavist, hvilken Betydning en fremskudt Stilling paa Halvøen Svansen indtil Strækningen mellem Sliens „Store Bredning“ og Eckernførde Fjord havde for Danevirkestillingen, idet den baade sikrede denne mod Fjendens uventede Overgang over den $5^1/_2$ Mil lange, smalle Sli og tillige bragte den frugtbare og stærkt befolkede Halvø indenfor vort direkte Herredømme. Den nævnte Strækning mellem Slien og Eckernførde Fjord har imidlertid en Bredde af $1^1/_4$ Mil og gaar gjennem et stærkt gjennemskaaret Terræn, saa at den ikke egner sig til egentlig Forsvarsstilling, selv ikke for en langt betydeligere Troppestyrke end den, som den danske Hær kunde anvende paa dens Besættelse;

men ogsaa en Observationsstilling, som itide kunde opdage en større fjendtlig Fremrykning, beherske Færdselen og dække Halvøen mod mindre fjendtlige Styrker, vilde have stor Betydning. Det egentlige Forsvar af Slien maatte lægges ved Fjorden selv. Denne egner sig kun paa enkelte Steder for Overgang af en større Militærstyrke, og af disse Steder frembyder Snævringen ved Mysunde de fleste Fordele for en Fjende, der sydfra vil omgaa Danevirkestillingen. Ikke alene er Sundet smallest paa dette Punkt, omtrent 250 Alen, men det ligger i en passende Afstand fra Stillingen, som ønskes omgaaet, og det passeres af en Hovedvej, som forbinder Kiel med Flensborg.

1ste Brigade under Oberst Krabbe, der havde kæmpet ved Vedelspang, blev bestemt til at besætte den venstre Fløjstilling. Natten mellem den 25de og 26de Juli havde Brigaden bivuakeret ved Nybøl og Tolk, og først den 26de om Aftenen besatte den Snævringen ved Mysunde paa Sliens nordre Bred. Fjenden havde afbrudt Broen, og Færgen var sænket paa den sydlige Side; men strax om Morgenen den 27de var Færgeforbindelsen bragt istand, og 2 Kompagnier samt nogle Dragoner førtes over, dels for at indtage en Stilling syd for Snævringen, dels for at lade patrouillere frem i Terrænet. En større Patrouille, med hvilken Brigadechefen selv fulgte, gjæstede om Eftermiddagen Eckernførde. Ingeniørkaptajn Thulstrup gik samme Dag i Lag med at bygge en Skibsbro, hvortil Fartøjer indsamledes langs den nærmeste Kyststrækning. Broen var færdig den 29de om Aftenen.

Den 28de sendte Brigaden en Styrke, bestaaende af 4de Bataillon, en Eskadron og 4 Kanoner, under Kommando af Major Neergaard, til Eckernførde, der, som vi vide, var forladt af Fjenden. Denne havde haft saa stor Hast med at komme bort, at han ikke havde givet sig Tid til at medtage Kanonerne fra to Skanser, som vare anlagte ved Fjorden; men Byens Befolkning havde omhyggelig nedgravet dem i Sandet tilligemed Ankerne fra „Kristian den 8de". Skjulestedet blev imidlertid forraadt, og Borgerne maatte atter grave de skjulte Skatte ud. Major Neergaard lod Byen befæste mod Syd ved Løbegrave og en Palisadering tværs over Landtangen og ved at lade Kristians Plejehus, som for en Del laa i denne Forsvarslinje, indrette til Forsvar. Broen over Indløbet til Noret blev lukket med en Palisadering med Barriéreport, og en smal Løbebro anbragt noget mere østlig. Endvidere anlagdes tre smaa Skanser for Infanteri paa Højderne, c. 700 Alen syd for Byen. Foran dem stode Forposterne.

Et særligt Hverv paahvilede Neergaard som Pladskommandant i Eckernførde, nemlig Opsynet med Fregatten „Gefion"s Besætning. Krigsministeren havde befalet, at Skibet skulde betragtes som neutral Ejendom, indtil Fredstraktaten var ratificeret, og derfor hverken føre tysk eller preussiskFlag; endvidere at alt Samkvem mellem Skibet og Land skulde ophøre, og i den Anledning skulde Kysten

om Fregattens Leje i Indløbet til Noret omhyggelig bevogtes. Alle Skrivelser til og fra Besætningen skulde uforseglede passere Pladskommandantskabet, ligesom ogsaa al Tilførsel af Levnedsmidler skulde ske ved dettes Foranstaltning. Et Kommando paa 140 Mand af Orlogsskibenes Soldateske, under Kaptajn Falkenbergs Kommando, besatte den nordre By og overtog Bevogtningen af Fregatten.. — Paa Fjorden opholdt sig altid 4 Kanonbaade, og vexlende et af Dampskibene „Hekla“ eller „Holger Danske“.

Samtidig med Besættelsen af Eckernførde, blev Forpostlinjen skudt frem mellem Sliens „Store Bredning“ og Vindeby-Nor til en Stilling foran Kokkendorf og bag Østerbækken. Brigadens Gros kantonnerede og bivuakerede paa begge Sider af Mysunde-Snævringen.

Oberst Krabbe var imidlertid ikke tilfreds med denne Stilling, idet han frygtede for, at et energisk Angreb, ført over Kokkendorf mod Mysunde, hurtig vilde kaste de svage Forposter og afskære ham Forbindelsen med Besætningen i Eckernførde, hvis Retræte paa Mysunde var uforholdsvis lang. Den 30te rykkede han derfor frem med Brigadens Gros til en Bivuak nord for Kokkendorf og skød samtidig sine Forposter frem til en Linje, der gik fra Holm ved Slien over Gøtheby, Hummelfeldt, Østerby, Westerthal til Vindeby Nor. I denne Stilling mente Krabbe at være stærk nok til at opholde Fjenden, indtil Retræten var sikret for Neergaards Styrke, som dog fik Ordre til i Nødsfald at trække sig tilbage paa Kapel, hvor man i den Anledning lod bygge en Skibsbro. — Paa Brigadens Standplads nord for Kokkendorf rejste sig efterhaanden en hyggelig Hyttelejr.

I August Maaned forefaldt intet større Sammenstød med Fjenden, hvorimod Skjærmydsler mellem de fra begge Sider udsendte Patrouiller hørte til Dagens Orden, og Hütten-Bjærgene foran Hovedstillingen, ligesom det skovrige og bakkede Terræn foran Eckernførde, syntes ret af Naturen at være bestemte for denne Slags Krig.

Den 8de August, samme Dag som 2den og 4de Brigade havde Affæren ved Stentenmühle, rykkede 1ste Brigade efter Overkommandoens Ordre frem til Damsdorf, og lod herfra rekognoscere mod Wittensee og Bistensee. Hensigten med denne Fremrykning var dels at dække de to ovennævnte Brigader i venstre Flanke, dels at tvinge Fjenden til at dele sin Opmærksomhed. Uden at være stødt paa Fjenden, vendte Brigaden om Eftermiddagen tilbage til sin Bivuak.

En anden længere udgaaende Expedition fandt Sted fra Eckernførde Natten mellem den 12te og 13de August. Paa Kirketaarnet i Gettorf havde Slesvig-Holstenerne anbragt en Slags Telegraf, som var meget virksom og navnlig rapporterede, naar vore Skibe nærmede sig Kysten; Brigaden havde faaet Ordre til ved Lejlighed at gjøre Forsøg paa at faa dette Meddelelsesmiddel ødelagt. Skulde Forsøget gjøres ad den naturlige Vej, over Land direkte mod Gettorf, som ligger $1^1/_2$ Mil

fra Eckernførde, krævede det en forholdsvis betydelig Styrke; thi uden at møde alvorlig Modstand turde Expeditionen ikke haabe at naa frem igjennem det skovrige og af fjendtlige Patrouiller overfyldte Terræn. Store Ofre var imidlertid det Maal, som skulde naas, ikke værdt; Brigaden valgte derfor at sende et Kompagni søværts til Kysten ved Slottet Noer, hvorfra det om Natten skulde marschere til Gettorf. Ad denne Vej var der Sandsynlighed for, at Expeditionen uden at vække Opmærksomhed kunde udføre sit Hverv. Kaptajn Max Müller, til hvis Kompagni det natlige Foretagende blev betroet, naaede ogsaa, uden at være opdaget, hen i Nærheden af Gettorf, men her stødte han paa fjendtlige Ryttere, som skød deres Pistoler af og galoperede tilbage. Klokken 2 om Morgenen havde han besat Gettorf, paa hvis Kirketaarn en Stang med en Kurv var anbragt. Kaptajnen fik med en Del Besvær Nøglen til Kirken bragt tilveje, men da man naaede op i Taarnet, var det øverste Rum aflukket, og om Nøglen vidste ingen af de tilstedeværende Besked. Imidlertid havde Rytternes Skydning alarmeret Fjenden, og der hørtes militære Signaler paa forskjellige Steder i det nærmeste Terræn. Max Müller mente ikke at burde spilde Tiden med at faa Døren aabnet eller sprængt og derved udsætte sit Kommando for Farerne ved en natlig Kamp under saa uheldige Forhold blot for en Flagstangs Skyld, som jo vilde kunne sættes op igjen, saasnart han var borte. Han trak derfor sine Poster ind og gik tilbage samme Vej, han var kommen.

Det var ingenlunde Krabbes Plan, at Brigaden i Tilfælde af Angreb skulde levere Hovedkampen ved Kokkendorf. Han var fuldstændig klar over, at det var ved selve Passet, den kraftigste Modstand skulde ydes, og han var derfor betænkt paa at træffe saadanne Foranstaltninger, der kunde styrke hans Forsvar paa dette Punkt. Langs med Sundets nordre Bred, paa begge Sider af Færgegaarden, anlagdes en Løbegrav for Fodfolk, og paa Bakkerne syd for nævnte Gaard, altsaa bag Løbegravens højre Fløj, anbragtes Indskæringer for 12 Kanoner, ved hvilket Anlæg en tilstedeværende Jordvold for en Del blev benyttet. Fra denne Stilling kunde Kanonerne beskyde Tilgangen til den smalle Halvø, hvorpaa Mysunde ligger, og som snævrer Sliens Løb ind. Tværs over Halvøen og syd for Mysunde blev der anlagt Løbegrave, som støttede begge Fløj til Slien, men som uheldigvis kunde flankeres fra nogle Højder nord for Ornum Mølle. For at gjøre Fjenden Tilgangen til disse Højder saa vanskelig som mulig, og for i det hele taget at snævre det Felt ind, hvorpaa han skulde operere, blev Kosel Aa opstemmet fra Kosel By til Ornum Mølle, og Broen hersteds forberedt til Afbrydning. Paa Skibsbroen over Slien vare de midterste Led indrettede til at svinge ud, og syd for Broen var der anlagt et Brohoved for et Kompagni.

Terrænet syd for Mysunde mellem Kosel Aa og Sliens „Store Bredning“ er en bølgeformig Slette, der deles i et østre og et vestre Afsnit ved Langsøen, som har en Udstrækning af over 2000 Alen fra Nord til Syd. Der fører gjennem

Braaholm
Skov
Geelbyhelt
Hestoft
Rojum
Teglvæk
Goltoft
Teglvæk
Brodersby
Geel
S L I E N
Bonert
Buborg
Eskildsmark
Smedie
Ornum
Mysunde
Ornum Mø
Kosel
Aa
STORE BREDNING
Vesby
Langsö
Kosel

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

begge Afsnit Veje fra Slesvig-Eckernførde Chausseen til Mysunde. Det østre Afsnit, hvorigjennem Retrætelinjen for Tropper, der gaar tilbage fra Egnen om Kokkendorf, fører, var ved Kosel Aas Oversvømmelse snævret ind til et 700 Alen bredt Bælte. Paa en dominerende Højde, omtrent midtvejs paa dette Bælte, var en Række Løbegrave anlagt. Syd for Langsøen udvider Sletten sig mod Øst og Vest og bliver efterhaanden flad og overskuelig indtil syd for Kokkendorf og Østerbækken, hvor Terrænet helt skifter Karaktér. Man kommer nemlig nu ind i Hütten-Bjærgenes østlige Affald, som er stærkt bakket og opfyldt af større og mindre Skovpartier samt beplantede Hegn.

Det var paa Grænsen mellem den aabne Slette og det nys beskrevne Terræn, at Krabbe havde valgt sin Stilling for at dække Svansen, afvise mindre Angreb og opholde større. Strækningen, han skulde overspænde, var mellem 8 og 9000 Alen, men Halvdelen af denne, fra Møhlhorst og til Slien, var gjennemflydt af Østerbækken, som dels var, dels ved Opstemning kunde gjøres impassabel. Det var saaledes foruden Passene over Østerbækken kun Terrænet mellem Møhlhorst og Vindeby Nor, omtrent 4000 Alen, som det gjaldt om at forsvare, og det var ogsaa ind mod denne Strækning, at Vejene sydfra førte. Den vigtigste af disse, den, som fra Damdorf over Østerby fører til Kokkendorf, var gjennemgravet nord for Østerby.

I Slutningen af August Maaned var det et almindeligt Rygte, saavel i den danske, som i den slesvig-holstenske Hær, at et Angreb paa vor venstre Fløjstilling stod for Døren, ligesom ogsaa den tyske Presse antydede, at noget var igære paa Krigsskuepladsen. I og for sig var et Angreb paa denne Fløj ikke usandsynligt, naar Fjenden overhovedet vilde angribe, eftersom Hovedstillingen ved Danevirke var meget stærk, og højre Fløj ved Schwabsted og Frederikstad for fjærnt liggende til, at et Angreb med heldigt Resultat vilde øve nogen væsentlig Indflydelse paa den hele Situation. 1ste Brigades Stilling ved Kokkendorf blev derfor Gjenstand for Overkommandoens særlige Opmærksomhed, og dens Mangler fandtes at være større end dens Fortrin: Det foranliggende Terræn skjulte Fjendens Styrke og Hensigter samt dækkede hans Fremrykning — Stillingen var for udstrakt for Brigadens Styrke —, og endelig vilde Tilbagetoget over den aabne Slette medføre følelige Tab. Sandsynligheden talte følgelig for, at Brigadens Modstandsevne vilde svækkes betydeligt, inden den naaede tilbage til Mysunde, hvor Hovedkampen skulde leveres. Den 27de August fik derfor Oberst Krabbe Ordre til at vælge en mere tilbagetrukken Stilling, og samtidig blev det bestemt, at Besætningen i Eckernførde i hvert Tilfælde under et Tilbagetog skulde søge tilbage paa Kappel. Den 28de gik Brigadens Hovedstyrke tilbage til Kantonnementer i Kosel, Mysunde, Veseby og Brodersby; kun Forpostbataillonen blev tilbage i Stillingen ved Kokkendorf.

1ste Brigades Styrke, som i den forløbne Maaned havde været underkastet flere Forandringer, blev fra September Maaneds Begyndelse temmelig stabil; den bestod paa dette Tidspunkt af:

10de lette Bataillon (Oberstlieutenant I. Ræder),
3dje Jægerkorps (Major Coch, syg — midlertidig Kommandør, Kaptajn Hveberg),
4de Bataillon (Major Neergaard),
3dje Reserve-Bataillon (Oberstlieutenant Lorentzen),
Batteriet Dinesen,
$^1/_2$ Batteri Lumholz under Kaptajn Schau,
en Eskadron af 4de Dragonregiment, Ritmester Heramb.

Heraf stod 4de Bataillon, 2 Kanoner (Dinesen) og nogle Dragoner i Eckernførde, saa at den Styrke, hvorover Krabbe kunde byde under Forsvaret af Mysunde, i alt beløb sig til noget over 3000 Mand og 10 Kanoner.

En Plan for Brigadens Forhold, naar den angrebes, blev omhyggelig udarbejdet, og, hvad der ikke er almindeligt paa Feltfod, omhyggelig indøvet daglig under Brigadechefens egne Øjne, samtidig med Forposternes Afløsning.

Krabbes Disposition gik ud paa følgende:

En Bataillon havde Forposterne. Af denne besatte et Kompagni Passene ved Holm og Dyrvad med Feltvagter, skudte frem i Terrænet; et andet Kompagni besatte med sin ene Halvdel Passet ved Møhlhorst, medens den anden Halvdel dannede to Feltvagter i Terrænet syd for Kokkendorf. Det tredje Kompagni holdt to Pelotons i Reserve og formerede med Resten af sin Styrke to Feltvagter til venstre af de to nysnævnte, den yderste venstre omtrent ved Vindeby Nor; det fjerde Kompagni endelig holdtes tilbage som Reserve paa Brigadens tidligere Bivuakplads, nord for Kokkendorf. Naar Forposterne bleve tvungne til at gaa tilbage, skulde Kompagniet ved Holm og Dyrvad, det vestligste, trække sig vest om Langsøen og ved Skylbæk forene sig med Eskadronen, der kantonnerede i Veseby. De tre andre Forpostkompagnier skulde rette Retræten øst om Langsø og optages af Bataillonen og de 4 Kanoner, som kantonnerede i Kosel, og som havde indtaget en Stilling mellem Langsø og Kosel Aa. Derpaa skulde disse 2 Bataillonen og de 4 Kanoner under vexlende Forsvar og Retræte søge tilbage over Broen og besætte den nordre Slibred, medens Kampen optoges i Løbegravene syd for Mysunde af den i nævnte By kantonnerede Styrke: 1 Bataillon og 2 Kanoner (Dinesen) samt af Halvbatteriet Schau, som havde taget Stilling i Kanonplacementerne nord for Slien paa den højre Fløj. For at understøtte Kompagniet og Eskadronen paa deres Retræte vest om Langsøen, skulde et Kompagni og de to Kanoner af Besætningen i Mysunde i Tide være rykkede dem i Møde. Artilleri-

styrken skulde dernæst samles paa den nordre Slibred og i Forbindelse med Bataillonen i Løbegravene til det yderste søge at forbyde Fjenden Adgangen til Halvøen. Først naar den nævnte Bataillon var aldeles ukampdygtig, skulde Forsvaret forlægges udelukkende til den nordre Bred.

I den slesvig-holstenske Hær pressede man stadig paa Overgeneralen for at bevæge ham til offensive Foretagender. Omsider gav han efter og besluttede Angrebet paa Mysunde, men af Forsigtighed omtalte han ikke det egentlige Maal for sin Fremrykning, men kaldte denne snart en Øvelsesmarsch snart en Rekognoscering af Hütten-Bjærgene. Efter det uheldige Udfald af sit Angreb paastod han, at han kun havde tilsigtet at lokke de danske ud af deres forskansede Stillinger.

Den 11te September gav Willisen sin Befaling for Fremrykningen den næste Dag: Hans venstre Fløjkolonne, bestaaende af $2^1/_2$ Bataillon og 14 Kanoner, skulde trænge frem og besætte Flækkeby, Holm og Dyrvad for at sikre den venstre Flanke. Hans Avantgarde (Centrum) kommanderedes af Generalmajor Gerhard og bestod af 5 Batailloner, 3 Batterier, 2 Eskadroner og et Brotræn. Den skulde over Damdorf og Østerby rykke mod Kokkendorf, medens en højre Fløjkolonne, bestaaende af 2 Batailloner og 4 Kanoner, over Østerby, Westerthal og Frohsein skulde søge at komme vore Tropper ved Kokkendorf i Flanke og Ryg. Et højre Flankekorps paa $1^1/_2$ Bataillon og 4 Kanoner havde Ordre til at demonstrere (true med Angreb) mod Eckernførde, hvis Besætning man ønskede at fastholde.

Oberst Krabbe.

Alle de nævnte Troppedele kom mer eller mindre til at gribe ind i Kampen den 12te September og udgjorde en Styrke af 15,000 Mand og 46 Kanoner. Men for at kunne benytte mulige Chancer, rykkede yderligere som Reserve 2den Brigade, bestaaende af 4 Batailloner, 2 Batterier og $^1/_2$ Eskadron, frem til Damdorf, og for at imødegaa et muligt Udfald fra Danevirkestillingen, skulde 3dje Brigade staa under Gevær ved Stentenmühle.

10de Bataillon havde Forposterne den 12te September. Kompagniet Cathala stod ved Holm og Dyrvad, Kompagniet Licht ved Møhlhorst og syd for Kokkendorf, Kompagniet Junghans bevogtede den østlige Strækning, og Kompagniet Müller stod som Reserve i den gamle Hyttelejr. Kaptajn Magius, en Søn af den tapre Chef for 3dje Jægerkorps, der faldt ved Slesvig 1848, var en omsigtsfuld For-

postkommandør. — Vejret var klart og varmt, som paa en Midsommerdag; Patrouiller vare vendte hjem og havde ikke truffet noget fjendtligt. Alt tydede paa en smuk og fredelig Dag. Smuk blev den, men just ikke fredelig. Kl. omtrent 12 faldt der Skud i Vedetkjæden i Retning af Østerby. Flere Skud fulgte hurtigt paa, og snart knaldede en livlig Skydning fra de smaa Skovpartier paa begge Sider af Østerby-Vejen. Længere øster paa begyndte nu ogsaa Geværerne at lade sig høre. Skydningen nærmede sig mere og mere; Vedetterne kom tilbage, forfulgte af fjendtlige Skytter, som vore Feltvagter stansede, og Kampen blev i kort Tid staaende. Men Fjendens Skyttekjæde blev forstærket, og stærke Kolonner viste sig bag den. Feltvagterne mægtede ikke længer at holde Stand; de gik langsomt tilbage, dels mod Kokkendorf, dels i Terrænet øst for samme.

Det var Generalmajor Gerhardt med Avantgarden, som havde begyndt Angrebet. Utaalmodig, som han var, havde han ikke kunnet afvente Kl. 1, som var det befalede Klokkeslet til at bryde frem fra Østerby. Den højre Fløjkolonne var derfor heller ikke naaet op i Højde med ham, men han erstattede den med en Bataillon, et Batteri og 2 Eskadroner, som han sendte over Westerthal og Frohsein, med Ordre til at trænge frem i vor Flanke og Ryg. Selv gik han med 3 Bataillioner og et Batteri lige mod Kokkendorf, men Batteriet blev betydelig forsinket i sin Fremrykning ved den Gjennemgravning af Vejen, der var foretaget nord for Østerby. Sin sidste Bataillon og et Batteri lod han følge i Reserve.

Forpostkommandøren, Kaptajn Magius, mærkede snart, at Angrebet var alvorligt ment. Han lod Reservekompagniet og de to tilbagekomne Feltvagter besætte Kokkendorf, og Reserven af Kaptajn Junghaus Kompagni, der kommanderedes af Lieutenant Stonor og havde Standplads sammen med Reservekompagniet, beordrede han at tage Stilling vest for Byen bag en Levning af den gamle Margrethevold. Sidstnævnte Halvkompagni blev dog kort efter kaldt tilbage af Oberstlieutenant Ræder, da denne selv overtog Kommandoen over sin Bataillon og ønskede at have en sluttet Reserve ved Haanden. I over en Time hævdede vore Tropper Besiddelsen af Kokkendorf mod den langt overlegne Fjende, medens denne derimod paa vor venstre Fløj vandt mere og mere Terræn. Da Fjenden her var naaet tilstrækkelig langt frem, afsendte han et Kompagni mod Passet ved Snap-Mølle, som var besat fra Styrken i Eckernførde , og omtrent samtidig passerede hans Skytter Vejen, der fører fra Kokkendorf til Snap. Oberstlieutenant Ræder saa' med Uro Fjendens Fremtrængen i vor venstre Flanke, og han havde kun et Halvkompagni at kaste imod ham. Bataillonsadjutanten, Lieutenant Westengaard, sprængte afsted for at hente Stonor med sine to Pelotons og føre ham hen til det truede Punkt. Under disse to flinke Lieutenanters Kommando lykkedes det at kaste Fjenden tilbage over Snap-Vejen, og derpaa holde ham Stangen i længere Tid. — Omsider havde Fjenden faaet fast Fod i Kokkendorf, men Kampen fortsattes endnu i det

indre af Byen, da det aftalte Signal for Retræte over hele Linjen lød. Under Fjendens skarpe Forfølgning gik 10de Bataillon tilbage over den for enhver Dækning blottede Slette; men Tilbagetoget var øvet saa ofte, at alt, trods Fjendens Kugler, gik med mønsterværdig Orden.

For at lette 10de Bataillon Retræten over det aabne Terræn, havde 3dje Jægerkorps og Dinesens 4 Kanoner paa Krabbes Ordre og efter Anvisning af hans dygtige Stabschef, Kaptajn Stricker, indtaget en fremskudt Optagelsesstilling. To af Kompagnierne havde udviklet sig paa Højderne mellem Kosel By og Langsøens sydøstlige Hjørne med de to Kanoner under Kaptajn Reckes Kommando i Stilling bag Kol Sø. De to andre Kanoner, under Batterichefens egen Kommando, samt et Kompagni vare skudte frem til nordvest for Bul Sø. Det 4de Kompagni stod som Reserve. Saasnart Fjenden overskred Slesvig-Chausseen, aabnede Dinesen Ilden mod ham. En tæt sluttet Kolonne, som viste sig øst for Søen, fik et Par Kanonkugler i sin Midte og spredtes til alle Sider. Snart tog ogsaa Recke med sine to Kanoner Del i Kampen, og Forfølgningen sagtnedes kjendeligt; kun yderst paa vor venstre Fløj lykkedes det Fjenden samtidig med vore retirerende Tropper at trænge ind i Kosel og sætte sig fast her. De tre Kompagnier af 10de Bataillon kom imidlertid i fuldkommen kampdygtig Stand tilbage bag den optagende Styrke og indtog Stilling paa de nordligere liggende Højder, hvor Løbegrave vare anlagte. Det fjerde Kompagni under Kaptajn Cathala, der, som vi erindre, skulde trække sig vest om Langsøen, blev kun svagt forfulgt. Efter at have forenet sig med Eskadronen ved Skvlbækken, fortsatte den samlede Styrke Retræten, saavidt muligt holdende sig i Højde med Tropperne øst for Søen.

Kaptajn Vilhelm Stricker

Da 3dje Jægerkorps og de 4 Kanoner havde gjort den tilsigtede Nytte i den fremskudte Stilling, hvor de bleve beskudte i Flanken fra Kosel By, gik de noget tilbage til en Stilling mellem Kosel Aas Oversvømmelse og Langsøen, hvor fra Kampen fortsattes mod de fjendtlige Skytter, medens Halvbatteriet især rettede sin Ild mod Udgangen af Kosel By for at forhindre Fjenden i at bryde frem her fra. I denne By samlede sig efterhaanden flere fjendtlige Kompagnier. Et af disse ryddede den spærrede Bro over Aaen syd for Oversvømmelsen, og gik over paa den østre Side af denne, hvor fra det aabnede Ilden i Flanken paa vor

Stilling. Dette bevægede Krabbe til at sende et Kompagni tilbage til Ornum Mølle for at forsvare Overgangen dersteds mod mulige Forsøg fra Fjendens Side paa at forcere den, og kort efter, da Fjendens Ild blev stærkere, baade i Front og Flanke, gav han Ordre til at opgive Stillingen og gaa bag de af 10de Bataillon besatte Højder. — Den sukcessive Retræte af de to Batailloner og de 4 Kanoner tog nu sin Begyndelse, idet Højder og Slugter, Diger og Hegn bleve benyttede paa bedste Maade til at gjøre Fjenden hans Fremrykning saa besværlig og saa langsom som mulig. — Kompagniet Cathala og Eskadronen stødte til Brigaden nord for Langsø.

I Løbegravene syd for Mysunde havde forlængst 3dje Reserve-Bataillon staaet i Stilling. Kompagnierne W. Kühle og Bülow stode vest for Mysunde Vejen, Kompagniet Møller øst for samme. Det fjerde Kompagni, Kløcker, havde besat Brohovedet. De to af Dinesens Kanoner, under Lieutenant Wests Kommando, som vare henlagte til Mysunde og havde været fremsendte for at understøtte Kompagniet Cathala, kjørte op paa en af Højderne vest for Mysunde, hvor snart to andre af Dinesens Kanoner sluttede sig til dem. Halvbatteriet Schau stod, som vi vide, paa den nordre Slibred. — Under Dækning af Ilden fra disse 8 Kanoner, trak 10de Bataillon og 3dje Jægerkorps sig efterhaanden gjennem 3dje Reserve-Bataillons Stilling og over Broen til Løbegravene paa den nordre Bred, hvor allerede to af Dinesens Kanoner havde taget Position til venstre af Kaptajn Schaus. Af 3dje Jægerkorps' 4de Kompagni efterlodes 2 Pelotons under Lieutenanterne Dalgas og Lundby for at forstærke den svage Besætning i Løbegravene øst for Vejen.

Fjendens Skytter bredte sig hurtig bag de dækkende Hegn i 3—400 Alens Afstand fra vore Løbegrave; disse bleve fuldstændig omspændte af 3 Batailloners Skytter, som nu i samfulde 2 Timer rettede en samlet og voldsom Ild mod Besætningen. — Ilden blev efter bedste Evne og af et godt Hjærte gjengjældt af vore brave Soldater, som vare fuldstændig paa det rene med, at der slet ikke kunde være Tale om at vige.

Bag Fjendens Fodfolk kjørte et fjendtligt Batteri op og optog Kampen med vore Kanoner; det blev snart efterfulgt af et andet, saaledes at der nu stod 16 Stykker Skyts mod vore 10. Af disse stode de 4 vest for Mysunde særlig daarligt, idet de vare aldeles dominerede af de fjendtlige. Flere af deres Betjeningsmandskab bleve hurtig dræbte eller saarede, og Dinesen frygtede med Grund for, at de skulde blive demonterede. Han besluttede sig derfor til at trække dem over i Placementerne paa den nordre Slibred, hvor saaledes alle Brigadens Kanoner vare samlede. Heller ikke denne Stilling var synderlig god. Jordvolden var for spinkel til at holde Fjendens svære Projektiler ude, og Schaus Kanoner paa højre Fløj vare udsatte for en flankerende Ild fra fjendtlige Jægere, der havde besat nogle Hegn paa en lille Halvø, der skyder sig ud i Sliens „Store Bredning".

Den tapre Fører for disse Kanoner blev hurtig et Offer for Jægernes Ild. Han faldt død til Jorden, ramt af en Riffelkugle i Brystet. — Kaptajn Hans Boe Schau var den ældste af tre Brødre, der alle fandt Døden paa Valpladsen i Kamp for Fædrelandet. Han var ansét for en udmærket dygtig Officer, og hans patriotiske Sindelag og energiske Karaktér havde allerede før Oprøret, da han laa i Garnison i Rendsborg, forskaffet ham Æren af Prinsen af Noers Uvilje og de slesvig-holstenske Beboeres Had.

General Gerhardt indsaa', at den videre Fremrykning var umulig, før det danske Artilleri var bragt til Tavshed; han lod derfor sit sidste Batteri kjøre frem. Dets 4 Kanoner protsede af i Stillingen nord for Langsø, de 4 andre fik Ordre til i Dækning af Hegnene at søge en Stilling paa den nys omtalte lille Halvø, hvor

Batteriet Dinesen ved Mysunde.

fra de kunde beskyde vore Løbegrave og Kanonplacementer nord for Slien paa langs.

Klokken var nu omtrent 5. Artillerikampen rasede med en Voldsomhed, som ingensinde før i denne Krig. Begge Parter stode paa den nøgne Mark; thi de tynde, dækkende Jordvolde vare snart jævnede af Kugler og Granater. 20 Kanoner, til Dels af sværeste Feltkaliber, sendte uafbrudt deres Regn af Projektiler over vore 10, alle af letteste Kaliber. Men de danske Artillerister svarede igjen af Hjærtens Lyst, og kunde de ikke hamle op med Fjenden i Antallet af Skud, saa havde de andre Fordele: de kjendte Afstanden, og fremfor alt havde de en Chef i Kaptajn Dinesen, som ledede Ilden med beundringsværdig Ro, Orden og Bestemthed. Kanonerne bleve rettede, Granaterne tempererede, Nedslagene iagttagne, alt med en Nøjagtighed, som var det hele en Øvelse paa Amagerfælled, men de dræbte Heste ved Forestillingerne, de døde og saarede Artillerister, som henlaa

Kampen ved Mysunde.

mellem og bag Kanonerne, mindede tilstrækkeligt om, at den Torden, som rystede Luften, ikke hidrørte fra en Salut- eller Øvelsesskydning. Pludselig susede en Granat paa langs hen over Kanonlinjen; den kom fra den lille Halvø, hvor de 4 Kanoner, Fjenden havde sendt derud, nu vare komne i Stilling. Dinesen lod strax de yderste Kanoner paa højre Fløj tage Front imod dem og besvare Ilden.

Infanteriets Kamp var imidlertid bleven fortsat med usvækket Heftighed. Den fire Gange saa stærke Fjende formaaede ikke at rokke vort Fodfolk ud af deres Stilling. Men Mandefaldet var stort, og Førernes Antal var betydelig formindsket. Kaptajn Kühle og Lieutenant Dalgas vare faldne, Kaptajn Møller, Lieutenanterne Westberg og Lundby saarede; men ufortrødent gik Kampen videre, thi Folkene vidste, hvad den gjaldt. Endelig blev Fjenden utaalmodig; baade til venstre og til højre af Vejen lod han Kolonner gaa paa med Bajonetten. Men den venstre Kolonne havde Dinesen i Tide observeret; to Kanoner bleve rettede imod den, og et Par Granater bragte den snart til at vende om. Den højre Kolonne havde ikke taget sig i Agt for, at der laa en Mose foran vore Løbegrave, som stansede dens Fremløb midt i den stærkeste Ild. Under Hurraraab fra Løbegravene maatte ogsaa den vende tilbage med stort Tab og uforrettet Sag.

Kaptajn Dinesen.

I to Timer havde Kampen varet. Ved én Kanon var kun 3 Mand tilbage, ved en anden vare Hestene paa to nær bortskudte, Ammunition begyndte at mangle, og en Del af Materiellet var sønderskudt; men uafbrudt regnede Gevær- og Kanonkugler, Granater og Schrepnells ned over vore Artillerister. Dinesen indsaa', at noget maatte der gjøres for at forbedre Situationen, hvis Kampen skulde fortsættes. Han lod 6 af Kanonerne føre ud af Ilden og tilbage til Artillerireserven i den bag ved liggende Del for at forsynes med frisk Ammunition, faa Materiellet bragt i Orden, Betjeningsmandskab og Heste kompletterede. De fire tilbageblevne Kanoner, under Reckes Kommando, svingede saaledes ud, at de fik en Front, som ikke var enfileret (beskudt paa langs), og hvori de stode med store Mellemrum. Ilden fortsattes med forøget Hurtighed for at skjule den store Afgang, og virkelig synes det, som Fjenden ikke har bemærket den; thi da de 6 Kanoner efter c. $^1/_2$ Times Forløb i kampdygtig Stand atter rykkede paa Linjen, antog han dem for en Forstærkning, der indtraf fra Slesvig. Denne Formodning bidrog væsentlig til, at

Willisen nu gav Ordre til at afbryde Fægtningen og tiltræde Retræten. Klokken var da omtrent 6.

Da Kaptajn Dinesen saa', at nogle af Fjendens Kanoner protsede paa, troede han strax, at det gjaldt en Fremrykning, men han opdagede snart, at Kanonerne toge Retning syd efter. Hurtig bragte han Krabbe, som opholdt sig i Brohovedet, Melding herom, og strax besluttede denne sig til at forfølge. Kompagniet Kløcker, som stod i Brohovedet og følgelig var nærmest ved Haanden, fik først Ordre til at rykke ud. Med sin tapre Chef i Spidsen ilede det frem, og ud over Løbegravene, hvis Besætning til højre og venstre fulgte med. Uden at ænse Ilden fra en Bataillon, som var efterladt for at dække Retræten, stormede denne blandede Styrke løs paa Fjenden, som blev kastet. En Officer og c. 100 Mand toges til Fange. Med de Dele af 3dje Reserve-Bataillon og 3dje Jægerkorps, der havde sluttet sig til Kløckers Kompagni, fortsatte dette Forfølgningen vest om Langsøen. Imidlertid rykkede 3dje Jægerkorps, med den lille, vævre Kaptajn Hveberg i Spidsen til Fods — hans Hest var skudt tidligere paa Dagen — og 2 Kanoner under Recke over Broen. Kanonerne toge strax Stilling paa en Højde, hvorfra de endnu kunde række de retirerende Kolonner. Jægerkorpset ilede frem i Terrænet mellem Kosel Aa og Langsøen, hvor et Par af Fjendens Kompagnier forsøgte at standse dem; men vore Jægere lode sig ikke standse den Dag, de joge Fjenden tilbage og tilføjede ham stort Tab. I deres venstre Flanke laa nu Kosel By; den var besat af en fjendtlig Afdeling, som i den med Mure omgivne Kirkegaard fandt et ypperligt Støttepunkt. Men Kaptajn Recke og hans 2 Kanoner vare i Karriere fulgt efter Jægerne; i et Nu havde han protset af, og i det næste sendte han et Par Granater ind paa Kirkegaarden. Fjenden kom i Uorden og trak sig ud af Byen, da Jægerne stormede

Kaptajn Recke.

Kaptajn Hveberg.

frem. Østen for Langsøen var nu al Modstand holdt op, og Fjenden var overalt i Tilbagegang mod Chausseen. — Vest for Langsøen havde Kompagniet Haxthausen sluttet sig til den af Kløcker kommanderede Styrke. En Del Fanger vare tagne og Fjenden kastet fra Hegn til Hegn til hen imod Skylbækken; men her rejste sig en alvorlig Modstand. $1^1/_2$ Bataillon friske Tropper var af venstre Fløjkolonne ved Holm sendt frem til Understøttelse for den vigende venstre Fløj. Denne følte sig nu saa stærk, at den gik over til Angreb. Vore Kompagnier maatte tilbage; men heldigvis var 10de Bataillon, som Krabbe havde sendt vest om Søen, ikke langt borte. Nu gik det atter fremad, og Fjenden trak sig tilbage mod Holm.

Efter Krabbes Ordre standsedes Forfølgningen — for venstre Fløjs Vedkommende i en Stilling nord for Bul Sø, for højre Fløjs ved Skylbækken. Klokken var da omtrent $7^1/_4$. Baade Førerne og Mandskab adlød kun nødig denne Ordre; man vil vide, at Oberstlieutenant Ræder meget indstændig anmodede om at maatte rykke frem til sin Forpoststilling fra om Formiddagen, og at han tilbød at indestaa med sit Hoved for, at alt skulde gaa godt; men Brigadechefen lod sig ikke friste ved Tilbudet, og han havde sine gode Grunde for at være ubønhørlig. Han vidste ikke, hvorledes Sagerne stode i Eckernførde; derimod vidste han, at Fjendens Styrke, trods Nederlaget, var hans langt overlegen, og sluttelig begyndte hans Tropper at mangle Ammunition.

Insurgenterne gik tilbage bag Østerbækken, hvor de bivuakerede om Natten, for næste Morgen at gaa tilbage bag Sorgfloden. Hyttelejren nord for Kokkendorf kunde de ikke nægte sig den Glæde at stikke Ild i, haabende derved at skabe de danske Tropper et føleligt Savn, men de opnaaede kun at tilføje de slesvig-holstenske Beboere paa Egnen, der havde leveret Materialet, et Tab.

Klokken henad 8, da Mørket faldt paa, lod Krabbe Brigaden gaa tilbage nord for Slien for ret at hvile ud. Kun en svag Forpostkjæde blev staaende syd for Mysunde. Næste Dag rykkede Brigaden frem og indtog den Stilling, hvori den havde staaet før Kampen.

Vi ville nu vende os til Eckernførde og se, hvad her var passeret i Løbet af den 12te September. Fjendens højre Flankekorps havde, som vi vide, Ordre til kun at demonstrere syd fra mod Besætningen. Hensigten hermed var at forlede denne til at blive i Stillingen, indtil Fjenden nord fra havde afskaaret den fra Tilbagetoget. En saadan Plan var forudsét, og Neergaard havde derfor sin Opmærksomhed henvendt paa Begivenhederne vest og nordvest for Vindeby Nor. Den nærmeste Fare truede fra Passet mellem Snap Sø og Noret, hvorfor dette til Stadighed var besat med 1 Lieutenant og 40 Mand. Den 12te September havde Lieutenant Mielcke Kommando paa Posten. Da Fægtningen lod til at blive alvorlig

vest for Noret, sendte Major Neergaard først et Kompagni til Grasholt som Reserve for Besætningen i Passet, og kort efter, da dette blev angrebet og Fjenden samtidig kastede 10de Bataillon tilbage mod Chausseen, trak han hele sin Styrke ud af Eckernførde til en Stilling ved Barkelsby paa Vejen til Kappel, hvor den forenede sig med Reservekompagniet fra Grasholt og Besætningen fra Snap-Mølle, hvis Fører var bleven saaret. Paa en urigtig Melding om, at fjendtlige Kolonner nærmede sig Loosau, altsaa i høj Grad truede Retræten, gik Neergaard kort efter tilbage til Kappel. — Kaptajn Falkenberg, der, som vi vide, kommanderede 140 Mand af Orlogsskibenes Soldateske, og til hvem Bevogtningen af „Gefion" var betroet, tog Kommandoen i Eckernførde, da Besætningen var afmarscheret, og besatte Byen mod Nord og Syd, saa godt hans svage Styrke tillod; men heldigvis var vor Marine denne Dag stærkt repræsenteret paa Fjorden. Her laa foruden de 4 Kanonbaade Fregatten „Thetis" og Dampskibene „Valdemar" og „Ejderen", paa hvilken sidste Eskadrechefen, Kommandør Bille, selv var tilstede.

Fjenden besatte hurtig de tre af os forladte Skanser syd for Byen, og en livlig Fægtning udspandt sig mellem hans Skytter og Besætningen af Løbegravene og Palisaderne i Udkanten af Byen, men Kampen varede ikke længe, Kanonbaadenes Ild tvang snart Fjenden bort paa længere Afstande. Først Klokken 5 om Eftermiddagen blev Byen angreben nord fra, idet et fjendtligt Kompagni besatte Landsbyen Borreby, som ligger tæt nord for Indløbet til Vindeby Nor. Tværs over dette Indløb og over Fregatten „Gefion", som havde sit Stade her, begyndte nu en heftig Geværild, hvori det grovere Skyts fra to Kanonbaade snart blandede sig. Et Par Gaarde i Borreby kom i Brand, og under Forsøget paa at skyde Løbebroen over Indløbet ned, kom en af Kanonbaadene til at sende en Granat ind i „Gefion", hvor den saarede 3 Mand. — Da Mørket faldt paa, trak Fjenden, tvunget af Begivenhederne ved Mysunde, sig tilbage fra Stillingen nord for Byen, medens han mod Syd holdt sig i Nærheden. For ikke at udsætte sin lille Styrke for et natligt Angreb, under hvilket den ikke kunde vente Understøttelse fra Marinens Side, gik Falkenberg omtrent Klokken 8 med sine Folk om Bord i Skibene. Næste Morgen besatte han atter Byen, som i Nattens Løb kun havde været gjæstet af en fjendtlig Patrouille, og op ad Dagen rykkede Major Neergaard ind med den tidligere Besætning.

Den 12te September havde været en Hædersdag for 1ste Brigade. Den havde ikke alene slaaet en fire Gange saa stærk Fjende tilbage, men endogsaa energisk forfulgt ham. Krabbes klare Disposition, rolige og bestemte Ledelse, ligesom Troppernes Tapperhed, er hævet over enhver Ros. Alle havde fuldt ud gjort deres Pligt, — skulde nogen fremhæves, maatte det være de heltemodige Artillerister med deres udmærkede Chef, Kaptajn Dinesen.

Vort Tab paa denne Dag var 8 Officerer, 237 Underofficerer og Menige; deraf var 3 Officerer og 54 Underofficerer og Menige døde, 29 Menige fangne, Resten saarede. Vi havde mistet 16 Heste, dels døde, dels saarede. Fjenden angav selv sit Tab til c. 300 Mand, deraf 130 fangne; men denne Opgivelse er ikke rigtig, thi der faldt 142 Fanger, deriblandt 1 Officer, i vore Hænder.

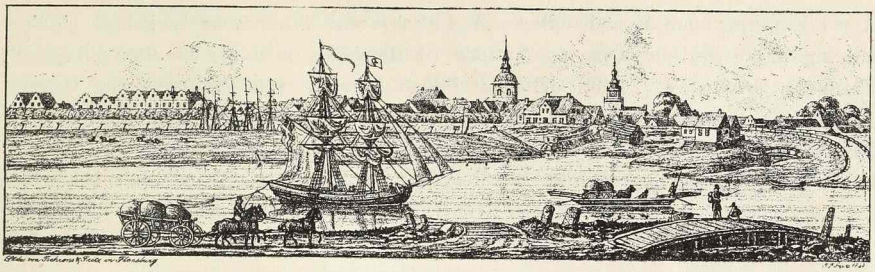

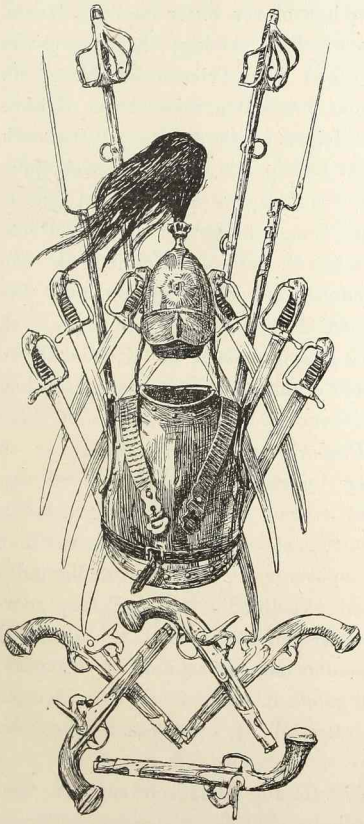

8de Kapitel.

Frederiksstad.

Endnu en Helt vi ære — er han ej General,
saa burde han det være, han er en Kjærnekarl.
Saa længe Bølger rulle mod Fredrikstad, min Ven,
mon her vi glemme skulde den tapre Helgesen?
Soldatervise af Ad. Recke.

Før vi begynde vor Beretning om den sidste større Kamp i Felttoget, det blodige og hæderfulde Forsvar af Frederiksstad, ville vi med et Par Ord skildre den Mand, hvem Forsvaret var betroet, og i hvem General Krogh fuldt ud havde fundet „den rette Mand til den rette Plads".

Hans Helgesen var født i Norge den 4de Oktober 1793. Ligesom sine Landsmænd, Rye og Schleppegrell, deltog han som ung Lieutenant i Grænsekrigen mod Sverrig 1808—9 og senere — som dansk Officer, men i preussisk Tjeneste — i Felttogene mod Frankrig i 1814 og 15. I Frankrig giftede han sig med en Jærnhandlers Datter, tog derpaa sin Afsked af dansk Tjeneste og levede nu i en Række

Aar i Frankrig som Hestehandler. Ægteskabet har ikke været lykkeligt; thi han lod sig skille fra sin Kone og flyttede til Hamborg, men vendte atter tilbage til Frankrig, hvor han i 1830 deltog i Julirevolutionen som Adjutant hos General Pelet. Han synes i det hele taget at have ført et meget uroligt og lidt æventyrligt Liv, indtil han endelig slog sig til Ro for en Tid i den sydslesvigske By, Bergenhusen i det Stapeholmske, hvor han levede som Jæger; især drev han Odderjagt med stor Iver. Helgesen maatte imidlertid her kæmpe haardt for Tilværelsen, og gjentagne Gange ansøgte han Regeringen om paany at maatte træde ind i den danske Hær. Hans Ansøgninger bleve afslaaede; men Kristian den 8de tilstod ham en lille Pension. Formodentlig er han bleven bitter mod den danske Regering over disse Afslag; thi da Oprøret brød ud, tilbød han Prinsen af Noer sin Tjeneste, som denne dog ikke mente at have Brug for. Helgesen gik derpaa til Danmark og blev ansat i sin gamle Kammerat, Schleppegrells Stab. I Kampene paa Dybbøl gjorde han sig flere Gange bemærket ved sin Dødsforagt. Under Slaget ved Kolding fik han efter Schindels Død Kommandoen over 5te Bataillon, som han førte under Kampen ved Fredericia. Paa Grund af sit Kjendskab til de særegne Forhold i Marskegnene, fik han Befalingen over Detachementet, som blev sendt til Frederiksstad. — Helgesen var en høj, kraftig bygget Mand. Han havde en fast, noget trodsig Vilje og et godmodigt Temperament, men blev han vred, var han ikke til at spøge med. Han var modig indtil Forvovenhed, koldblodig under Farer, snarraadig og utrættelig, — kort sagt, han var en Krigernatur i Sind og Skind. I Omgang var han jævn og ligefrem, men ikke sjælden muggen og kort for Hovedet; dog holdt Soldaterne af ham og kaldte ham: den gamle Kommandant. Efter Krigen var han en Tid Kommandant i Slesvig, senere i Rendsborg, i hvilken Stilling han døde den 28de Februar 1858.

Helgesen.

Morgenen efter Frederiksstads Besættelse foretog Helgesen sammen med Ingeniørkaptajn Schrøder og Artillerikaptajn Stiernholm en Rekognoscering af Byens

Omegn for at komme til Erkjendelse af, hvorledes den bedst burde befæstes, og endnu samme Dag begyndte Skansearbejdet. Dette lededes indtil Udgangen af Avgust af Kaptajn Schrøder, som da blev kaldet tilbage til Slesvig, senere af Premierlieutenant Carstensen.

Frederiksstad er allerede ved sin Beliggenhed vanskelig at angribe. Mod Nord og Syd er den begrænset af de brede Floder Trenen og Ejderen, og alle Veje, som føre til Byen, komme følgelig øst eller vest fra. En Fjende kan altsaa kun trænge ind i den fra disse to Sider, medmindre han vil forsøge en Overrumpling i Baade, hvilket lige overfor en aarvaagen Fjende vil være et højst voveligt Foretagende. Som Forholdene vare, kunde en saadan Overrumpling kun tænkes syd fra over Ejderen. Et Angreb vest fra maatte man være forberedt paa, da vi kun holdt Ejderstedt svagt besat; men et saadant vilde kun være sandsynligt som en mindre Diversion, i Forbindelse med det egentlige Angreb øst fra. I denne Retning stod Fjendens Hovedstyrke, og i en Mils Afstand mod Øst holdt han Stapelholm besat. Det var følgelig mod denne Side, at Helgesen først og fremmest maatte have sin Opmærksomhed henvendt. Terrænet kom ham ypperligt tilgode; thi saa langt Øjet kunde række mod Øst, strakte sig de fuldstændig overskuelige, af utallige brede og vandfyldte Grøfter gjennemskaarne Marskmarker (Fenner), paa hvilke kun den, der er forsynet med sin Springstok, kan komme frem. Al Færdsel er henvist til Digerne, og af disse førte kun tre ind mod Frederiksstad, nemlig: det nordre Ejderdige, Chausseen fra Seeth, som tillige er Vejen fra Rendsborg og det søndre Trenedige. Det første af disse gik syd om Byen (Havnediget) og videre mod Vest ind i det ejderstedske. Det andet førte gjennem Holmer Thor ind i Byen. Det tredje, som havde en Retning fra Nordost til Sydvest, gik i kort Afstand fra Frederiksstad øst om Byen, krydsede det andet Dige (Chausseen) og kaldtes derpaa Mellemdiget, indtil det stødte sammen med det førstnævnte Dige (Ejderdiget).

Det var den sydvestlige Del af Trenediget, som blev indrettet til Forsvarets første Linje. Foran denne laa de overskuelige Fenner, hvorover kun Ejderdiget og Chausseen som to Defiléer førte ind mod Fronten, og Forlængelsen af Trenediget, som et tredje, ind mod Flanken. Selve Diget, som med sin foran liggende brede Grøft i og for sig dannede en Vold med Grav ud mod Marken, lod sig med Lethed indrette til Forsvar af Fodfolk, men mod de tre Tilgange maatte der anlægges Skanser. Yderst paa højre Fløj, hvor Trenediget og Ejderdiget støde sammen, anlagdes den senere saa navnkundige Mølleskanse. Omtrent 100 Alen før dette Punkt danner Ejderdiget et Knæ mod Nord, og derpaa, i selve Sammenstødspunktet, et Knæ mod Vest, hvorpaa det, som omtalt, fortsættes syd om Byen. En Barkmølle, som laa i Sammenstødspunktet, blev nedbrændt for at give Plads til Skansen. Denne sikrede man mod at omgaas nord fra ved at gjennemgrave Trenediget og lede Vand fra Digegrøfterne ind i Graven. En lig-

nende Gjennemgravning burde have fundet Sted af Ejderdiget syd for Skansen, men man frygtede for at foranledige et Digebrud, naar en Vestenstorm satte Vand ind i Ejderen. Man nøjedes derfor med at anbringe tæt foran Skansen en Række Palisader tværs over Digets Krone og begge Skraaninger. Palisaderne kunde forsvares af Ilden fra et bag ved liggende Værk. — Paa Chausseen blev anlagt et Placement for to Kanoner. Dette blev senere overbygget med et Tag af Bjælker, Faskiner og Jord og saaledes omdannet til, hvad man i Krigsbygningskunsten kalder en Blendering. Dette Værk blev til højre sat i Forbindelse med Trenediget ved en savformet Skanse (en Tenaille) for Fodfolk, som herfra kunde flankere Trenediget med sin Ild. Imellem Blenderingen og Mølleskansen, men uden for Diget, laa en Gaard, Gooshof, der, som alle Gaarde i Marsken, var omgivet af en bred Grav. Foran denne Gaard blev anlagt en Forskansning for Fodfolk, saa at den dannede ligesom en Bastion paa Trenediget. — Omtrent 200 Alen nord for Blenderingen forlod den befæstede Linje Trenediget og bøjede af til venstre i Retning af Greveshof. Paa Ombøjningspunktet anlagdes en Forskansning for Fodfolk, som her fra kunde bestryge Trenedigets Forlængelse. Greveshof blev indrettet til Forsvar, og imellem denne Gaard og Skansen ved Ombøjningspunktet blev bag en bred Grøft anlagt 4 mindre Placementer for Fodfolk. — Foran den yderste Linje bleve de nærmeste Tværgrøfter i Fennerne gjort bredere og dybere, ligesom Digerne paa forskjellig Maade gjordes ufremkommelige. Paa Ejderdiget, som man ikke vilde gjennemgrave, anbragtes i ca. 1000 Alens Afstand fra Mølleskansen flere Rækker af Ulvegrave med Smaapæle imellem, og bag denne Forhindring anlagdes et Placement for et Par Espingoler og noget Fodfolk. Chausseen blev gjennemgravet paa tre Steder: lige foran Blenderingen, i 500 Alens og i 2000 Alens Afstand fra denne. Trenediget blev gjennemgravet lige foran Skansen ved Ombøjningen og i 800 Alens Afstand fra denne; den sidst nævnte Gjennemgravning blev ved en Kanal sat i Forbindelse med Trenen, hvorved en Oversvømmelse blev tilvejebragt inden for Diget, og Marskbunden i stor Udstrækning gjort meget blød.

Den anden Befæstningslinje bestod af tre isolerede, lukkede Værker, der kunde forsvares hver for sig, selv om Fjenden trængte ind imellem dem. Yderst paa højre Fløj, 200 Alen bag Mølleskansen, blev Kalkovnsskansen anlagt omkring en tidligere Kalkovn, der blev indrettet til Reduit og bestemt til en Besætning af Fodfolk i tre Etager. Den højre Flanke af Skansen blev dækket af en stærk Palisadering, som i ud- og indadgaaende Vinkler førtes op over Ejderdigets Krone og dets udvendige Skraaning. Bag denne Palisadering blev paa Digets Krone indrettet Placement for Espingoler, som her fra kunde bestryge den foran Mølleskansen anlagte Palisadering. I Kalkovnsskansen blev indrettet Plads for to Kanoner, og ved det til Forsvar indrettede Ejderdige blev den sat i Forbindelse med Mølleskansen. — Centralskansen var den største og højeste af alle Værkerne. Den laa

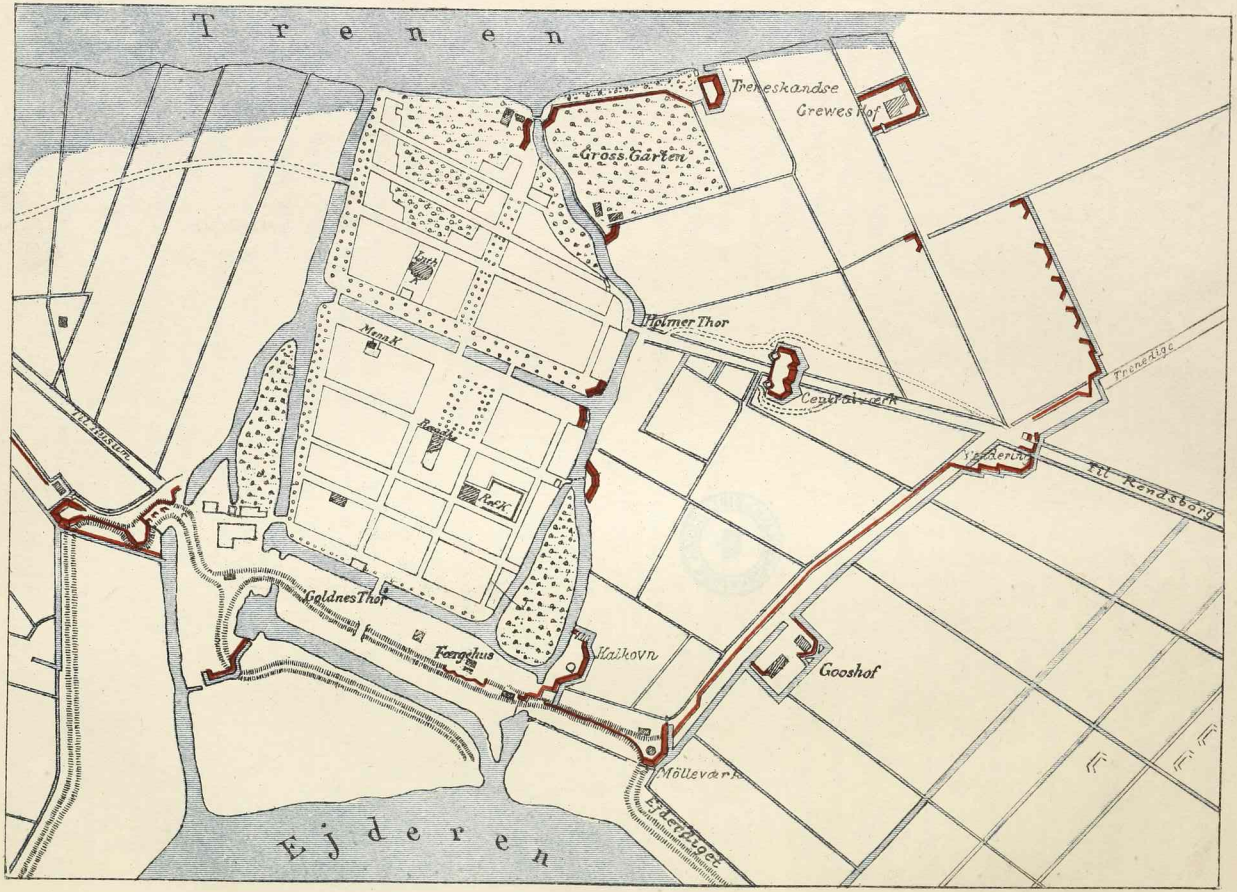
Trenen
Treneskandse
Grewes Hof
Gross Gärten
Holmer Thor
Centralværk
Trenedige
Vanderin
Til Rendsborg
Goldnes Thor
Færgehus
Kalkovn
Gooshof
Mölleværk
Ejderdiget
Ejderen
100 50 0 100 200 300 400 500 600 700 800 900 1000 Alen.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

paa Chausseen, 500 Alen bag Blenderingen, og havde Plads til 5 Kanoner, som her fra kunde skyde ud over første Befæstningslinje. Yderst paa venstre Fløj blev Treneskansen anlagt med Plads for 2 Kanoner og Fodfolk.

Den 3dje Befæstningslinje anlagdes i Byens østre Udkant og bestod af nogle mindre Værker og nogle til Forsvar indrettede Bygninger, dels foran, dels bag ved Trenens østre Afløb, samt af Færgehusbatteriet. Dette sidste Værk, som næst Mølleskansen fik størst Betydning for Forsvaret, blev anlagt tæt bag Kalkovnsskansen ved Ejderdiget (Havnediget). Det fik Plads til 4 Kanoner, hvoraf de to kunde anbringes i skraa Indskæringer i Diget og over Bænk beskyde Ejderen og den holstenske Kyst; de to andre kunde anbringes bag lange, i Diget udskaarne Skydeskaar, og nærmest holde Ejderdiget foran Mølleskansen under Ild.

Mod Vest blev Frederiksstad kun svagt befæstet, idet man nøjedes med at udvide og forstærke de tidligere af Insurgenterne anlagte Forskansninger paa Ejderdiget, Husum-Chausseen og Trenediget.

Som vi vide, maatte Besætningen i Frederiksstad afgive 2 Kompagnier til Bevogtning af det ejderstedske, saa at den Styrke, der stod til Helgesens Raadighed ved Byens Forsvar, i det hele beløb sig til 2 Batailloner paa 3 Kompagnier hver, 6 Kanoner, 65 Mand Ingeniører og 30 Dragoner. Desuden var der tildelt Besætningen 12 Espingoler, som stode under Kommando af Lieutenant Poulsen af 7de Bataillon og bleve betjente af Infanterister. Da denne lille Styrke baade skulde bestride den daglige Forposttjeneste og det daglige Skansearbejde, kan man sige sig selv, at det ikke var nogen magelig Beskjæftigelse at høre til Frederiksstads Besætning. Først da Befæstningsarbejderne mod Slutningen af Avgust vare saa vidt fremskredne, at Arbejdsstyrken kunde formindskes, blev Tjenesten mere taalelig.

En Bataillon anvendtes daglig til Besætning af Skanserne, til Forposter, til Bevogtning af den vestlige Udkant og til Vagt i Byen. Den anden Bataillon stod i Reserve i Alarmhuse, der vare indrettede paa forskjellige Steder i Byen; den afgav om Formiddagen den ene Halvdel, om Eftermiddagen den anden Halvdel af sin Styrke til Arbejde. Om Dagen var der fremskudt Forposter til Bomhuset paa Chausseen og til Placementet bag Forhindringerne paa Ejderdiget. Af de 6 Kanoner stode de to 6 Pd.s Kuglekanoner i Centralskansen, de to 12 Pd.s Granatkanoner i Færgehusbatteriet, medens de to andre 6 Pd.s Kuglekanoner stode i Reserve paa Torvet i Byen. — I Tilfælde af Angreb, skulde den i Reserve staaende Bataillon strax forstærke Besætningen af 1ste og 2den Linje med $1^1/_2$ Kompagni og holde det resterende $1^1/_2$ Kompagni tilbage som en endelig Reserve. De to Kanoner paa Torvet skulde strax besætte Blenderingen. Espingolerne vare fordelte med tre til Placementet paa Ejderdiget, tre til Mølleskansen og sex til Kalkovnsskansen og Espingolplacementet.

Den 8de September lod Overkommandoen, som tidligere meddelt, foretage en Rekognoscering fra Hovedstillingen ved Danevirke mod Meggerdorf, Alt Bennebek

og Børm, altsaa i Retning af Stapelholm. Helgesen fik Ordre til paa samme Tid at fremsende en passende Styrke mod Norder- og Süderstapel „for at okkupere Besætningen i Stapelholm og indhente Efterretning om Fjenden".

7de Bataillons 3 Kompagnier, 1 Kompagni af 4de Reservebataillon og 2 Kanoner sendtes frem under 7de Bataillons Chef, Major Vogt, for at udføre det givne Hverv. Fjendens Forposter, som stode foran Seeth og Drage, bleve med Lethed kastede tilbage mod Süderstapel; men paa Højderne nord for Byen havde Fjenden opført en Række Forskansninger, der tilligemed Byens Udkant vare besatte med 5 Kompagnier, som fra deres dominerende og dækkede Stilling modtog Vogts Styrke med en voldsom Ild, lige overfor hvilken den aldeles ingen Dækning fandt i det flade Terræn. Kanonerne kunde ikke finde nogen Stilling, hvorfra de med Nytte kunde beskyde Fjenden, og denne, som allerede ved Antal og ved sin dækkede Stilling var vore Tropper overlegen, havde yderligere den Fordel at kunne overse deres Styrke og i Tide iagttage deres Bevægelser. Hans Reserve kunde derfor altid være tilstede, hvor der var Brug for den. Vogt forsøgte gjentagne Gange med stor Bravour at kaste Fjenden ud af denne Stilling; selv var han altid til Hest mellem de forreste, men Fjendens Kugler sloge ødelæggende ned i hans Rækker og tvang dem tilbage. Omsider besluttede Vogt sig til at gaa tilbage; men næppe havde Fjenden opdaget denne Bevægelse, før han brød frem til en energisk Forfølgning, der især var rettet mod begge vore Fløje. Insurgenterne stode i Drage, samtidig med at Vogts Hovedstyrke passerede Seeth, og Arriéregarden, som med Dygtighed førtes af Lieutenant Nickolin, led store Tab under sine Bestræbelser for at holde Fjenden paa Afstand, indtil Hovedstyrken havde faaet et tilstrækkeligt Forspring.

Major Vogt.

Denne uheldige Expedition kostede os af døde: 2 Officerer, 2 Underofficerer og 25 Menige, af saarede: 4 Officerer, 3 Underofficerer og 71 Menige. De faldne Officerer vare Lieutenanterne Fick og Wendt. Af de saarede Officerer blev Lieutenant Binzer baaret bort som død, og i flere Dage ansét for at være uden Redning. Han mistede i Begyndelsen af Fægtningen et Par Fingre paa den venstre Haand, men han nøjedes med at binde et Tørklæde om Haanden og førte sit Peleton

indtil under Arriéregardens Kamp i Seeth, da en Kugle gjennemborede hans Underliv og strakte ham til Jorden.

Helgesen var forbitret over Udfaldet af Rekognosceringen mod Süderstapel og tilskrev Brigaden i Schabsted Skylden, da han stod i den Formening, at Oberst Schepelern havde lovet ham at understøtte Rekognosceringen ved et Angreb over Trenen i Fjendens Flanke. Han gav sine bitre Følelser Luft i den karakteristiske, men noget umilitært affattede Rapport, han samme Dag indsendte over Affæren, og paadrog sig derved en let Irettesættelse af Overkommandoen, der tillige underrettede ham om, at han havde lagt en altfor vidtgaaende Betydning i Ordrens Ord: „okkupere Besætningen i Stapelholm", hvoraf Meningen kun havde været at beskjæftige Fjenden for at aflede hans Opmærksomhed fra andre Steder.

I September Maaned maatte Oberst Schepelern paa Grund af Sygdom fratræde Kommandoen over 3dje Brigade og blev afløst i sin Stilling af Oberst Irminger.

Endelig vare 6 Kanonbaade den 9de September stødte til Kommandør Ellbrechts Flotille, men de skulde først forsynes med en Del af deres Bemanding i Højer, og denne Bemanding skulde først øves i nogle Dage, inden man turde sende Baadene ind mellem Øerne mod de fjendtlige. Den 16de September var Kanonbaadene kampdygtige, og samme Dag løb „Gejser" uden om Øerne og lagde sig i Hæverstrømmen for at standse de fjendtlige Fartøjer, naar disse vilde søge ud af Farvandet. „Gejser" fik den 17de om Morgenen Øje paa Dampskibet „Kiel" med de fjendtlige Kanonbaade paa Slæb syd for Pelvorm. De havde benyttet den tidlige Morgenstund og deres store Kjendskab til Farvandet til at slippe ud af et nordligere Løb, og de vare nu i Færd med at unddrage sig den Afskedshilsen, som vor Marine ligefrem skyldte dem. „Gejser" dampede efter Baadene og kredsede rundt om dem et Par Gange, medens den sendte dem adskillige Kugler og Granater, men, som det syntes, uden Virkning. Derimod gjorde en Kugle fra Kanonbaadene en af „Gejser"s Kanoner utjenstdygtig, og da allerede en anden Kanon ved et Uheld var bleven fornaglet, opgav Chefen Kampen og lod „Kiel" føre sine Baade ind i Havnen ved Büsum paa holstensk Kyst. Bortsét fra denne ikke rigtig heldige Affære, havde vi Grund til at være glade over, at Slesvigs Vestkyst endelig var befriet for de slesvig-holstenske Krigsfartøjer, men der hengik desværre igjen nogle Dage, inden vore Kanonbaade fik Ordre til at lægge sig ind i Ejdermundingen for i det mindste delvis at gjøre sig til Herre over Flodens brede Udløb. Først den 29de September indtraf Baadene i Havnen ved Katingsiel, just samme Dag, som Insurgenterne en Mil derfra roede over Floden og bemægtigede sig Tønning.

General Willisen, som stadig havde haft de danske mistænkt for at paatænke et Angreb paa Stapelholm nord fra, altsaa fra Hollingsted over Wolde, blev efter Rekognosceringen den 8de September nu ogsaa betænkelig ved at have Frede-

riksstads Besætning saa nær i Flanken i Vest og henlagde derfor hele sin 3dje Brigade under v. der Horst til det Stapelholmske. Denne ivrige og virksomme Fører foretog næsten daglig Rekognosceringer og Alarmeringer mod Frederiksstad, hvis svage Besætning, der allerede var overanstrængt af Forposttjeneste og Skanse-arbejde, han i høj Grad trættede. Endvidere blev der anlagt Skanser ved alle Tilgangene til Landskabet og paa flere andre Punkter, der kunde faa Betydning for Forsvaret, saa at Stapelholm efterhaanden blev en fuldstændig Fæstning. I den sidste Halvdel af September afløstes imidlertid v. der Horst og hans Brigade af 1ste Halvbrigade under Oberstlieutenant A. v. Gagern, og havde den tidligere Forøgelse af Tropperne i Stapelholm givet Anledning til at anse et Angreb paa Frederiksstad for nær forestaaende, saa antydede den nu foretagne Formindskelse af Besætningen, i Forbindelse med den stærke Befæstning af Landskabet, at Willisen havde opgivet sine offensive Planer. Dette havde han sikkert ogsaa, hvis han overhovedet havde næret saadanne Planer, men i de sidste Dage af September fik Statholderskabets og den slesvig-holstenske Presses idelige Opfordringer Overhaand over hans taktiske Betænkeligheder, og han lod baade Oberstlieutenant v. Gagern og General v. Wesel, der kommanderede Hærens Artilleri, indsende Planer for et Angreb paa Frederiksstad. Samtidig lod han Besætningen i Stapelholm bringe op til en Styrke af 7 Bataillioner, 1 Eskadron, 24 Kanoner, tildels af svært Kaliber, og 24 Mortérer. Ligeledes blev Ingeniørstyrken forøget, og 4 Kanonbaade, der hver førte 2 60pundige Bombekanoner, samt Dampskibet „Rendsborg" henlagdes paa Ejderen uden for Süderstapel. Endvidere blev en Bro slaaet over Floden mellem Bargen og Delve.

Den 25de September udstedte Willisen sin Ordre til Angrebet. Dette skulde finde Sted den 28de under v. der Tanns Ledelse, og Kl. $4^1/_2$ denne Dags Morgen skulde alle Tropperne staa i de befalede Mødeopstillinger.

Til Angrebet paa Frederiksstads Østfront bestemtes $2^1/_2$ Bataillon, 6 12 Pd.s Kanoner, 2 24 Pd.s Kanoner og 2 24 Pd.s Morterer. Mødestillinger for disse Tropper vare dels ved Seeth paa Chausseen og dels ved Drage og Feddershof paa Ejderdiget.

Til at angribe Frederiksstad syd fra, altsaa fra den holstenske Kyst, bestemtes 1 Kompagni, 6 24 Pd.s Kanoner og 20 Haandmortérer, som skulde staa bag det sydlige Ejderdige lige overfor Frederiksstad.

4 Kanonbaade skulde paa Ejderen medvirke ved Angrebet.

Til en Demonstration over Ejderen ind i Ejderstedt bestemtes 1 Kompagni, 2 12 Pd.s Kanoner og 2 Haandmortérer, som ved den befalede Tid skulde staa ved Wollersum.

Til en Demonstration mod Schwabsted skulde $1^1/_2$ Kompagni og 2 24 Pd.s Granatkanoner staa paa det sydlige Trenedige lige overfor Schwabsted.

Stærke Kommandoer vare desuden henlagte til Wolde, Bergenhusen og Meggersdorf for at sikre Stapelholm mod Angreb fra Hollingsted og fra Hovedstillingen.

Stormen paa Frederiksstad skulde finde Sted ad Ejderdiget og ad Chausseen og indledes af en kraftig Beskydning af samtlige Batterier; man lovede sig især Virkning af Batteriet paa det sydlige Ejderdige og af Kanonbaadene.

Imidlertid indtraf forskjellige Hindringer ved Anbringelsen af Kanonerne paa det holstenske Ejderdige. Et Par af de svære Piecer kjørte fast paa de af en stærk Regn opblødte Veje i Ditmarsken og kunde ikke i rette Tid være tilstede. Ved Anlægget af selve Batteriet, der blev gravet ud i Ejderdiget, var det nødvendigt at nedrive Færgehuset, som netop laa paa den for Batteriet bestemte Plads. For ikke at vække de danskes Opmærksomhed, opsatte man dette Arbejde til Natten mellem den 27de og 28de, men Lyden af Øxer, Spader og Brækjærn hørtes i Frederiksstad. Fra Færgehusbatteriet, hvor Lieutenant Moltke kommanderede de to Kanoner, sendtes et Par Faldskjærmsraketter op, som tilstrækkeligt oplyste Insurgenternes Forehavende, og nu tvang nogle velrettede Granatskud Fjenden til at opgive Arbejdet for denne Nat. Alt dette gjorde, at v. der Tann besluttede sig til at opsætte Angrebet til den 29de, men han glemte at sende Kontraordren til Tropperne nord for Ejderen, saaledes at disse om Morgenen den 28de stode i de befalede Mødestillinger, ventende Signalet til Fremrykning, nemlig 2 Kanonskud fra Batteriet paa det sydlige Ejderdige. Først højt op ad Formiddagen marscherede Afdelingerne tilbage til deres Kantonnementer.

Fra den lutherske Kirkes Taarn i Frederiksstad havde Udkigsposten (en Officer), som til Stadighed var anbragt her, opdaget Troppesamlingerne ved Seeth og Drage. Besætningen var derfor ikke i Tvivl om, at et Angreb stod for Døren, og var paa sin Post; men det var kun en lille Skare, Helgesen havde til sin Raadighed for at modstaa det overlegne Angreb: 6 svage Kompagnier, 6 Kanoner af mindste Feltkaliber og 12 Espingoler. Sygdomme og Overanstrængelse havde stærkt fortyndet Rækkerne.

Da den 29de September brød frem, mørk og taaget, viste sig strax Mundingerne af 6 svære Kanoner i Skydeskaar paa det holstenske Ejderdige, 700 Alen fra vort Færgehusbatteri, og kort efter anmeldte en Dampsøjle, der nærmede sig, følgende Ejderens Bugtninger, at Dampskibet med Kanonbaadene paa Slæb var under Vejs. Hvad der foregik ved Seeth og Drage dækkede Taagen endnu. 7de Bataillon havde Sikringen. Kompagniet Nickolin stod i den første Linje med ét Peleton i Mølleskansen og to Peletons i det savformede Værk ved Chausseen. Fra Mølleskansen var Lieutenant Poulsen med tre Espingoler og 10 Riffelskytter sendt frem til Placementet paa Ejderdiget bag Forhindringerne, og fra det savformede Værk vare Underofficersposter paa 15—20 Mand detacherede til Gooshof,

Bomhuset og Greveshof. I Færgehusbatteriet stode de to Granatkanoner under Lieutenant Moltke, og i Centralskansen to Kuglekanoner under Bombardér Nim.

Klokken 8 faldt to Skud fra det sydlige Ejderdige, og snart efter fyldtes Chausseen og det nordllge Ejderdige i det fjærne af fjendtlige Kolonner, og paa Ejderen dampede „Rendsborg" frem med 3 Kanonbaade paa Slæb; den 4de var løbet paa Grund. Generalmarschen gik i Byen. 7de Bataillons to resterende Kompagnier ilede ud for at besætte Værkerne i 2den Linje, og 4de Reservebataillon sendte to af sine Kompagnier ud til Forstærkning af Besætningen i 1ste Linje: Kompagniet Schaumann sendtes til Mølleskansen og Trenediget mellem denne og Chausseen, Kompagniet Hafner til Trenediget og Skanserne nord for Chausseen. De to Kanoner, som stod i Reserve paa Torvet under Bombardér Gudbjerg, førtes i Galop gjennem Byen, ad Chausseen til Blenderingen.

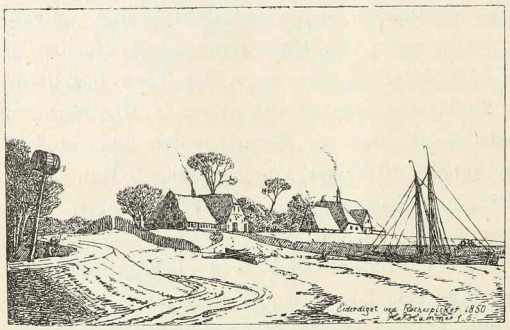

Ved Ejderdiget.

De 2 Skud, som havde givet Signal til Kampen, bleve hurtig efterfulgte af flere. Fra 6 24 Pd.s Kanoner og 20 Haandmortérer sendtes en Regn af Granater og Kugler fra det sydlige Ejderdige dels over Værkerne og dels over Byen, medens 1 Kompagni Jægere rettede sine Spidskugler mod de nærmest liggende Forskansninger. Moltke svarede igjen med sine to Kanoner efter bedste Evne; men Forholdet var højst ulige, ikke alene hvad Antallet af Piecer og deres Kaliber angik, men medens Fjendens Kanoner, som skød gjennem Skydeskaar, stode dækkede af det tykke Dige, stode Moltkes paa Bænk og vare altsaa kun halvt dækkede. Snart blandede ogsaa Kanonbaadene sig i Kampen. De vare roede op til en Afstand af c. 800 Alen fra vort Placement paa Ejderdiget og rettede deres svære 60 Pundiger dels mod dette, dels mod Færgehusbatteriet. Samtidig rykkede de fjendtlige Kolonner frem paa alle tilgjængelige Punkter, ad Ejderdiget, ad Chausseen og ad Trenediget.

Paa Ejderdiget holdt Lieutenant Poulsen med sine tre Espingoler og 10 Riffelskytter længe den fjendtlige Styrke paa Afstand; men Kanonbaadenes svære Projektiler jævnede Placementets tynde Brystværn med Jorden, og Jægerne paa det sydlige Ejderdige pillede hans Mandskab bort med deres Rifler. Omsider, efter $1^1/_2$ Times Kamp, maatte han med Resten af sin Styrke og sine Espingoler

tilbage til Mølleskansen under en Regn af Kugler fra fjendtlige Jægere, der hurtig besatte Placementet. Pionerer fyldte nu de udgravede Huller ud og stak Ild paa Smaapælene for at bane Veje for de efterfølgende Kolonner. I den udvendige Side af Diget, dér, hvor Forhindringerne havde været, gravede Artilleristerne sig ind, og snart vare 2, senere paa Dagen 6 12 Pd.s Kanoner bragt til Skud i disse Indskæringer.

Under Dækning af $^1/_2$ Kompagni Jægere, der hurtigt kastede Underofficersposten ved Bomhuset tilbage, rykkede de fjendtlige Kolonner frem ad Chausseen. Artilleriet fulgte efter i skarpt Trav, men ved en Bøjning af Chausseen væltede den forreste Kanon, en 24 Pundiger ned ad Diget; den næste — af samme Kaliber — væltede paa Diget. Endelig lykkedes det Fjenden under Kanonilden fra Blenderingen, der dræbte nogle af hans Forspandsheste, at bringe 2 12 Pd.s Kanoner til Skud paa Chausseen ved den yderste Gjennemskæring. Ved Hjælp af Sandsække blev der i kort Tid dannet en Dækning foran disse to Piecer, tværs over Chausseen. De 4 andre Kanoner af 12 Pd.s Batteriet lod v. Gagern, der selv førte Kommandoen her, kjøre frem ad en Markvej ud i Fennerne, syd for Chausseen, hvor de, i Højde med de to andre paa Chausseen, protsede af og begyndte Ilden. Den paa Chausseen væltede Kanon blev atter bragt paa Fode og tilligemed 2 24 Pd.s Mortérer placerede paa Marken syd for Bomhuset. Alt Skytset paa og i Nærheden af Chausseen rettede Ilden mod Blenderingen, Centralværket og Mølleskansen.

Fjendens Fremrykning paa Trenediget havde, som vi vide, kun til Maal at demonstrere lige overfor Schwabsted. $^1/_2$ Kompagni af denne Kolonne begyndte en fjærn og betydningsløs Skydning mod Værket ved Ombøjningspunktet og de nordligere liggende Placementer for Fodfolk.

Nogle og fyrretyve Ildsvælg spyede deres Masser af Jærn ud mod vore Værker, der ikke vare beregnede paa en Beskydning af saa svær Kaliber, som Fjenden mødte frem med. Projektilerne fra det sydlige Ejderdige og fra Kanonbaadene gik ofte tværs igjennem Brystværnet og saarede og dræbte vore Soldater. Blenderingen og Færgehusbatteriet led især en ilde Medfart. Nedstyrtende Skansekurve, Jord og Sten fyldte Rummet inden i dem og umuliggjorde næsten Betjeningen af Kanonerne. I Færgehusbatteriet vare flere af Betjeningsmandskabet saarede eller dræbte; Lieutenant Moltke selv var føleligt ramt af en nedstyrtet Skansekurv, men vedblev dog at føre Kommandoen. Druen var skudt af den ene Kanon, og Lavetten beskadiget paa den anden. I Blenderingen var en Ammunitionskasse sprunget i Luften, og flere af Forspandshestene, der holdt bag ved, dækket af en Jordvold, vare dræbte. De fjendtlige Kanonbaade rykkede nærmere, da vore Espingoler havde forladt Placementet paa Ejderdiget, og rettede Ilden mod Færgehusbatteriet, hvor den ene Kanon snart var helt begravet af nedstyrtet Jord.

Kaptajn Stiernholm, som netop opholdt sig i Batteriet, frygtede med Grund for at se sine Kanoner gjort ubrugelige, inden det afgjørende Øjeblik, Stormen paa Skanserne, indtraadte. Han befalede derfor at trække Kanonerne ned fra Bænken, stille dem i Læ af Diget, og først føre dem frem, naar Stormkolonnen eller Kanonbaadene kom inden for virksom Skudvidde. Medens han gav denne Ordre, blev hans Ordonnans og hans Hest haardt kvæstede af en Bombe fra en af Baadene. Ogsaa i Blenderingen og i Centralværket lod han Kanonerne trække ud af Ilden og stille i Dækning, indtil Fjenden kom paa nærmere Hold.

Den Tavshed fra vore Kanoners Side, som nu indtraadte, bibragte v. der Tann den Tanke, at de vare demonterede, og Klokken omtrent 12 gav han Ordre til almindelig Fremrykning paa Ejderdiget og paa Chausseen.

Paa Ejderdiget og begge dets Skraaninger kastedes en tæt Kjæde af Jægere frem, efterfulgt af et Kompagni i sluttet Kolonne. I et Øjeblik vare Moltkes Kanoner bragte frem, og en Kardætsksalve slog ned i den fjendtlige Kolonne. Et Øjeblik endnu, og Geværerne og Espingolerne fra Mølleskansen slyngede den en Regn af Kugler i Møde. Fjenden vaklede, en Mængde styrtede hovedkuls ned ad Diget. Endnu en Salve Kardætsker, og Kolonnen vendte om, men de danske Kugler forfulgte den og lyste op i dens Rækker. Mellem 80—90 Mand laa døde eller saarede langs Diget. To af Kanonbaadene vare rykkede frem for at understøtte Angrebet, men den ene maatte strax vende om; en Granat fra Færgehusbatteriet havde gjort saa megen Forstyrrelse om Bord, at den foreløbig var ukampdygtig. Den anden Baad holdt Stand, men led betydeligt Tab, inden den igjen var uden for Skudvidde.

Paa Chausseen bag Bomhuset stod v. Gagerns Fodfolk. Over den yderste Gjennemskæring var der allerede slaaet Bro. Da Ordren til Angreb blev givet, rykkede $^1/_2$ Kompagni Jægere frem. Efter dem fulgte en Afdeling Pionerer, som medførte Faskiner og Brædder for at danne Overgange over Gravene og Gjennemskæringerne. I 600 Alens Afstand fulgte et sluttet Kompagni paa den søndre Skraaning af Diget. Da Jægerne kom til den 2den Gjennemskæring, altsaa i 500 Alens Afstand fra Blenderingen, aabnede dennes to Kanoner en voldsom Kardætskild imod dem. Nogle vendte om, andre kastede sig ned i de vandfyldte Grøfter, hvor de bleve indtil Mørkets Frembrud. Det sluttede Kompagni blev kaldet tilbage.

Begge Angrebene vare mislykkede, og v. der Tann blev overbevist om, at der maatte mere end nogle Timers Beskydning til for at tage Frederiksstad med Storm.

Artilleriilden fortsattes hele Dagen, dels mod Værkerne og dels mod Byen, hvor allerede nogle Bygninger i den sydlige Del brændte. De 12 Pd.s Kanoner, som Fjenden havde anbragt i skraa Indskæringer paa den ydre Skraaning af det nordre Ejderdige, rettede især deres Ild mod Siden af Blenderingen, hvor de gjorde stor Skade. Brystværnet var næsten skudt ned, og Forstillingerne kunde ikke

opholde sig i Nærheden; en Ammunitionskasse var allerede, som vi vide, sprunget i Luften. Stiernholm ønskede derfor at fordrive disse Kanoner fra deres Stilling, og efter Aftale med Helgesen skulde en Afdeling Fodfolk rykke frem mod dem langs Ejderdiget, medens Stiernholm lod alle sine 6 Kanoner beskyde dem. Ved en Misforstaaelse kom Fodfolkets Fremrykning ikke til Udførelse, og efterat Stiernholm uden tilsyneladende Virkning havde beskudt dem i nogen Tid, standsede han Skydningen og lod ligesom før Stormen Kanonerne trække tilbage i Dækning for at have dem tilrede i afgjørende Øjeblikke.

Da Mørket indtraadte, ophørte Fjenden med Skydningen nord for Ejderen, medens han hele Natten igjennem af og til sendte Bomber ind i Byen fra det sydlige Ejderdige. Hans Hovedstyrke gik tilbage til Kantonnementerne, og der efterlodes kun mindre Styrker for at hævde de vundne Positioner. Kun opgav han Placementet paa Ejderdiget, som om Natten blev besat af en Post fra Mølleskansen; men da det var let at indse, at det snart igjen maatte opgives, blev der endnu samme Nat anlagt et andet Placement for Espingoler og Fodfolk længere tilbage paa Ejderdiget, lidt foran Knæet. Patrouiller fremsendtes langs Digerne; en saadan, som var sendt ud ad Chausseen, kom tilbage med nogle Fanger og en Del Bromateriel.

Frederiksstads Borgere vare i høj Grad forbavsede over, at deres Venner, Slesvig-Holstenerne, til hvis Krigskasse de havde bidraget saa rigeligt, nu sendte Bomber og Granater ind i Byen, hvor flere Huse brændte og flere af Befolkningen vare dræbte eller saarede. Med Helgesens Tilladelse sendte Borgermester og Raad om Aftenen den 29de en skriftlig Protest mod denne Fremfærd til Willisen; men Protesten blev ubesvaret, og Bombardementet fortsattes. Den næste Morgen, tillod Helgesen Kvinder, Børn og Oldinge at forlade Byen. Den kraftige, mandlige Befolkning holdt han endnu nogle Dage tilbage for at være behjælpelig med Slukningen og med at bevogte Borgernes rørlige Ejendom. Den store Hjælpsomhed, som Indbyggerne fandt hos de danske Soldater under den Nød og de Farer, som Byen i de følgende Dage var et Offer for, vandt efterhaanden Befolkningens Hjærte, og Frederiksstad var ved Slutningen af Krigen en dansksindet By.

$^1/_4$ Mil øst for Tønning, men paa den holstenske Side af Ejderen, ligger Wollersum. Her stod Kl. 8 om Morgenen den slesvig-holstenske Kaptajn Schøning med 1 Kompagni, 2 12 Pd.s Kanoner og 2 Haandmortérer. Under Dækning af de to Kanoner, som fra Diget beskøde den lige overfor i Ejderstedt staaende danske Underofficerspost, gik Schøning med Kompagniet og de to Mortérer over Ejderen. I Tønning stod Kompagniet Buhl af 4de Reservebataillon, et Kompagni, som vi allerede kjende fra dets kjække Optræden under Fægtningen ved Egstrup 1849. Da Buhl fik Melding om Insurgenternes Overgang, sendte han sin prøvede Premierlieutenant, John Vaupell, med 40 Mand langs Diget mod Udskibningsstedet, for om

muligt at forhindre Landgangen, men under alle Omstændigheder forsinke Fjendens Fremrykning. Kaptajnen selv indtog med den øvrige disponible Del af Kompagniet en Stilling tæt øst for Tønning, fra hvilken han ikke turde fjærne sig for langt, af Frygt for, at Fjenden skulde sætte Tropper i Land i Byens Nærhed og saaledes afskære ham fra hans Retrætelinje, som gik igjennem Byen. Forinden Vaupell naaede op i Højde med Udskibsningsstedet, var Fjenden allerede i Land; men det lykkedes ham ved en haardnakket og godt ledet Modstand paa Ejderdiget og paa begge Sider af det at opholde den syv Gange saa stærke Fjende i over en Time.

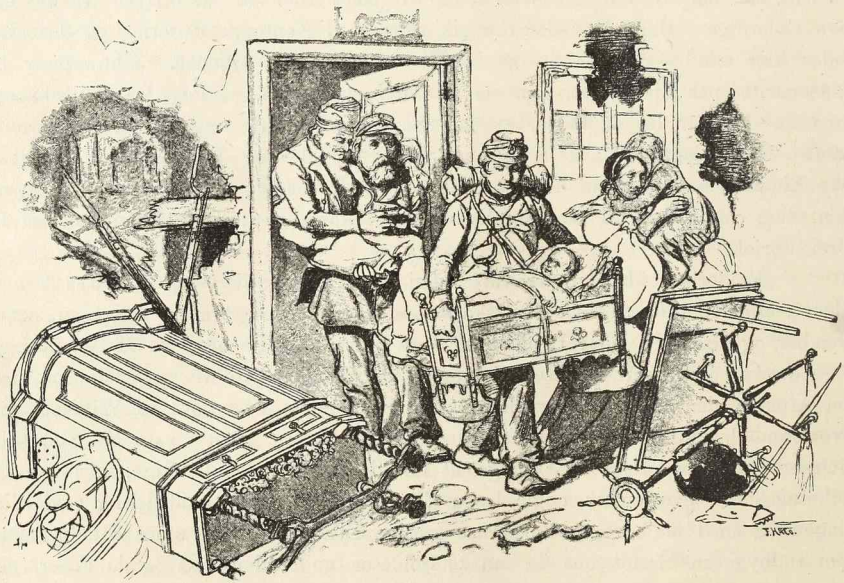

Da Fægtningen nærmede sig Tønning, rykkede Buhl frem til Forstærkning med 2 Peletons. En mindre Styrke, under Lieutenant Wohnsen, sendte han til Frederiksstad-Chausseen ved den østlige Udgang af Tønning for at forhindre, at Fjenden, som bredte sig mod Nord, ubemærket skulde trænge ind i Byen. I nogen Tid holdtes Fægtningen staaende øst for Tønning. Insurgenterne bragte deres Mortérer til Skud, og samtidig begyndte de to Kanoner, der havde fulgt Bevægelsen paa det sydlige Ejderdige, at beskyde vore Troppen i Flanken. Da Buhl følte, at han ikke længe vilde kunne holde Stand i sin Stilling, sendte han Vaupell med de 40 Mand tilbage for at besætte Byens Udgang; et Øjeblik efter blev den afholdte og

tapre Kompagnichef dødelig saaret, og Resten af Kompagniet fulgte efter Vaupell. Efter en kort Modstand i Udkanten af Byen trak Kompagniet sig fægtende igjennem denne og ud ad Vejen, der fører til Garding. Wohnsen fik Ordre til at gaa uden om Byen og slutte sig til Kompagniet paa denne Vej; han kom tidsnok til at besætte Byens Udgang mod Gardingvejen og dække Kompagniets Retræte mod den hidsigt forfølgende Fjende. Wohnsen tog senere med sin lille Styrke, der nu tjente som Bagtrup, en Stilling ved Bomhuset, c. 1000 Alen fra Byen, for igjen at opholde Forfølgerne; men her blev han omgaaet og taget til Fange med 10 Mand, hvortil hans Styrke nu var reduceret.

Bagtruppen havde imidlertid gjort sin Nytte; thi Vaupell med Hovedstyrken havde faaet saa stort et Forspring, at Fjenden opgav den videre Forfølgning. Kompagniet marscherede over Kotzenbüll til Kleihörn, hvor det stødte sammen med Kompagniet Kühle af 7de Bataillon. Dette Kompagni havde om Morgenen staaet i Katingsiel med sin Hovedstyrke og havde 25 Mand, under Lieutenant Wedell, i Garding. Da Kaptajnen Kl. omtrent 10 fik Melding om Fjendens Overgang og Fremrykning mod Tønning, marscherede han i Ilmarsch over Kating til Gardingvejen og mødtes som meddelt i Kleihörn mod Tønnings Besætning. Til Wedell var der strax afgaaet Ordre om øjeblikkelig at sætte sig i Marsch mod Husum; men da Wedell vilde skyde Gjenvej ved at marschere over Markerne, kom han ind i et Net af Grave og Diger, som han ikke kunde komme ud af, og blev gjort til Fange med sit Kommando. Kompagnierne Kühle og Vaupell havde imidlertid indtaget en Stilling ved Klejhörn, hvor de længe forgjæves ventede paa Wedell. Her modtog de nogle overdrevne Meddelelser om den store Styrke, som Fjenden nu havde landsat, og Kaptajn Kühle, som den ældste af de to Kompagnikommandører, besluttede sig derfor til, medens Vejen endnu var aaben, at marschere til Husum. Her indtraf de to Kompagnier Kl. 9 Aften; men Hvilen, som de i høj Grad trængte til, blev kun stakket, thi snart indtraf der en Ordre fra Oberstlieutenant Lemmick, Chefen for 8de Bataillon, om endnu samme Nat at støde til denne Bataillon, som var paa Marschen til Tønning.

Den 30te om Morgenen rykkede de danske uden Sværdslag ind i Tønning; den var om Natten igjen bleven forladt af Fjenden, der efter Ordre fra v. der Tann var gaaet tilbage over Ejderen.

Kompagnierne Kühle og Vaupell bleve samme Dag sendte til deres respektive Afdelinger i Frederiksstad, hvor de bleve modtagne som en velkommen Forstærkning.

Natten efter den 29de — som overhovedet de nærmest paafølgende Nætter — herskede der en travl Virksomhed i Skanserne om Frederiksstad for at udbedre den Skade, de havde lidt i Dagens Løb. Alle Vegne forlangte man Ingeniører, men der hørte kun 60 Mand af denne Vaabenart til Besætningen, og disse maatte

bogstavelig „være her og dér og Straalemester tillige", thi foruden alt deres andet Arbejde maatte de lede Slukningsarbejdet i Byen. Lieutenant Carstensen var den eneste Ingeniørofficer; hans Arbejde vilde have været uoverkommeligt, hvis han ikke havde haft den utrættelige og flinke Bromester (Stabssergeant) Bærentzen til Hjælp. Den 2den Oktober var Carstensen saa overanstrængt, at han maatte melde sig syg. Han blev afløst af Kaptajn Ernst, som under de sidste Dages Beskydning og under Stormen fik rig Lejlighed til at lægge sine udmærkede Egenskaber for Dagen. Ogsaa Lieutenant Moltke maatte efter et Par Dages Forløb forlade sin Post i Færgehusbatteriet, som han saa udmærket havde hævdet. Den Kontusion i Hovedet, han havde faaet den 29de, blev mere alvorlig i sine Følger, end manhavde ventet, og tvang ham omsider til at lægge sig ind paa Lasaretet. Han blev afløst i „Hullet" af den flinke unge Lieutenant Falbe. „Hullet" var Artilleristernes Navn paa Færgehusbatteriet, efter at Stiernholm Natten til den 30te havde ladet Standpladsen for de to Kanoner, der skød over Bænk, sænke og udgrave Skydeskaar til dem i Diget. — I Blenderingen, hvis højre Side næsten var skudt sønder og sammen af Kanonerne paa det nordre Ejderdige, begyndte man Natten til den 1ste Oktober at opføre en solid Jordvold inde i Skansen mod den truede Side. Pladsen til den ene Kanon gik herved tabt; men Udsigten til dog at kunne føre en Kanon frem i de afgjørende Øjeblikke blev større. Da der kun kunde arbejdes om Natten, blev intet af disse Arbejder fuldt færdigt før Natten til den 3dje eller 4de Oktober. Rense Skanserne og Gravene uden om disse for den nedstyrtede Jord, opkaste nye Brystværn, hvor disse vare nedskudte, forhøje eller forstærke dem, hvor de i Dagens Løb havde vist sig for lave eller for svage, erstatte ødelagte Palisader og Skansekurve med nye og meget andet af lignende Art hørte til det Arbejde, der gjentog sig hver Nat.

Kaptajn Ernst.

Men heller ikke paa Fjendens Side nød man fuldstændig Nattero. Efter at Insurgenterne den 30te September havde modtaget en Forstærkning af 2 Bataillonen, 1 12 Pd.s Batteri og en Del svære Morterer, begyndte de en formelig Belejring af Frederiksstad fra Østsiden, idet de Døgn for Døgn under stadig Beskydning nærmede deres Batterier mere og mere til vor Stilling, samtidig med at de forøgede Kanonernes Antal. Arbejderne udførtes især om Natten, men da vore

faa Kanoner i Reglen vare tavse, generede Fjenden sig ikke for ogsaa at arbejde om Dagen. Paa Trenediget, i 1200 Alens Afstand fra Skanserne sammesteds, anlagdes et nyt Batteri for 2 12 Pd.s Piecer, hvis Ild især virkede mod Ryggen af Færgehusbatteriet samt Terrænet bag Mølleskansen og det tilstødende Trenedige. Sandsækkebatteriet paa Chausseen førtes frem til en Afstand af 1200 Alen fra Blenderingen, og dets 2 12 Pd.s Kanoner bleve ombyttede med 24 Pd.s. Batteriet paa Marken mellem Chausseen og Ejderdiget førtes først frem til en Afstand af 1500 Alen og derpaa indtil 700 Alen fra Gooshof, indtil Kanonerne den 4de Oktober droges over paa det nordlige Ejderdige. Paa dette Dige forøgedes Kanonernes Antal daglig, og deres Standplads nærmede sig daglig Mølleskansen. Den 4de Oktober stod her dels i skraa Indskæringer i Diget, dels bag Brystværn paa samme, 12 12 Pd.s Kanoner, 2 84 Pd.s Kanoner og 18 Haandmortérer. De 84 Pd.s Kanoner stode paa Diget, ikke mere end 500 Alen fjærnede fra Mølleskansen, og 40 Skridt foran dem opkastedes en høj og tyk Travers (Jordvold) over Diget og den ydre Skraaning. — Paa det sydlige Ejderdige blev Skytsets Antal allerede den 1ste Oktober forøget med 2 50 Pd.s Morterer. Paa Fennerne mellem Chausseen og Ejderdiget anlagdes Løbegrave og flere Indskæringer for Fodfolk, ved hvilke man søgte at nærme sig Gooshof; desuden anlagdes her Kolonneveje, og en Mængde Broer anbragtes over Grøfterne.

Ganske uden at generes fra vor Side gik dette Arbejde ikke. De to Kanoner i Centralskansen gjorde deres bedste for at forhindre eller i det mindste forsinke det; det lykkedes dem saaledes at forjage Fodfolket fra Indskæringerne foran Gooshof og gjøre disse ubrugelige. Ved samme Lejlighed bragte de en fuldstændig Forstyrrelse i en fjendtlig Vognkolonne, som førte Bromateriel, Faskiner og andet lignende frem ad Chausseen. Ogsaa ved at fremsende større Patrouiller langs Digerne forstyrredes Fjendens natlige Arbejder. En saadan, under Lieutenant J. Vaupells Kommando, gik Natten mellem 1ste og 2den Oktober frem ad Trenediget for at se, hvad Fjenden her tog sig for. Vaupell kom ubemærket forbi Fjendens forreste Post, tog Broen over Graven bag ved denne bort og gik derpaa videre frem. Ved Digets Gjennemskæring traf han en Afdeling Insurgenter i Færd med at slaa Bro. Den blev overrasket og flygtede, efterladende Bromateriellet og Værktøjet. Dette bemægtigede Vaupell sig, gik saa tilbage og tog paa Vejen den afskaarne Post med sig.

Beskydningen af Byen og vore Værker havde den 30te September været svag, da Fjenden manglede Ammunition, men fra den 1ste Oktober tog den med hver Dag til i Voldsomhed. Kugler, Granater, Bomber og Raketter regnede ned paa Kryds og tværs. Den ene Bygning efter den anden antændtes, og den 3dje og 4de Oktober dannede Frederiksstad et Flammehav, hvor al Slukning maatte opgives. Indvaanerne havde for største Delen forladt Byen; kun den fattigere

Befolkning var tilbage. Den vankede hjemløs og forvildet omkring, forgjæves søgende et sikkert Tilflugtssted, hvor den i det mindste kunde bjærge Livet. Mange bleve dræbte, flere saarede. Omsider troede disse til Fortvivlelse bragte Mennesker at have fundet, hvad de søgte, i den lutherske Kirke; men snart blev deres Haab skuffet. Fjenden, som nok formodede, at vi havde en Observationspost anbragt i Taarnet, rettede Ilden mod dette, og Tømmer og Sten regnede ned over de ulykkelige. De maatte atter ud, men fandt endelig et nogenlunde sikkert Asyl i en stor Bryggerkjælder i den vestlige Del af Byen.

Værkerne saa' hver Aften ud som Grushobe. Mandskabet laa plat paa Maven for at finde nogen Dækning. I Blenderingen, hvor den opkastede Sidevold vel ydede nogen Dækning, var Opholdet den 3dje Oktober gjort umuligt. Taget var skudt ned og det indvendige Rum opfyldt af Tømmer, Skansekurve og Jord. Den ufortrødne og modige Bombardér Gudbjerg holdt ud med sin ene Kanon, indtil han af Kaptajn Stiernholm fik Ordre til at gaa tilbage med den til Holmer-Thor, hvor den anden Piece stod, og først at rykke frem, naar Fjenden stormede. Da han kjørte bort, blev den ene Hest skudt foran Kanonen, men Gudbjerg fik den i en Fart skaaret ud og kom lykkelig tilbage med sin Kanon. — I Færgehusbatteriet saa' det ogsaa kun daarligt ud. Skydeskaarene vare hver Aften skudt sammen og Kanonerne helt begravede i Jord og nedstyrtede Skansekurve. Da Færgehuset den 3dje Oktober brændte, var Opholdet i Skansen næsten utaaleligt.

Om Nætterne var Beskydningen betydelig svagere end om Dagen. Den indskrænkedes hovedsagelig til fra det sydlige Ejderdige at bekaste Byen med Bomber og gloende Kugler og til med Mellemrum at sende nogle Projektiler over til Skanserne. Ved ihærdigt Arbejde lykkedes det derfor ogsaa, som alt omtalt, hver Nat nogenlunde at udbedre den om Dagen lidte Skade, og selv den 4de Oktober om Morgenen saa' Værkerne, i det mindste ude fra ret præsentable ud.

At Besætningen i Frederiksstad var yderst udmattet, følger af sig selv. Dens Kræfter vare allerede satte paa en haard Prøve før den 29de September, og de paafølgende Døgns Kamp, Nattevaagen og Arbejde havde ikke gjort den mildere. Sygdom og Overanstrængelse, foruden de Tab, som Fjendens Kugler foraarsagede, fortyndede Rækkerne Dag for Dag. Helgesen havde for længst skrevet baade til Brigaden og til Overkommandoen om Forstærkning, eller om i det mindste at faa sine Afdelinger successivt afløste. Endelig indtraf den 1ste Oktober 1ste Forstærkningsbataillon under Henckel og 2 Kanoner af Batteriet Mossin til Forstærkning. Deres Ankomst bragte nyt Liv og nyt Humør i den gamle Besætning. Den 2den Oktober afløste 1ste Reservebataillon 7de Bataillon i 1ste Linje, hvor denne Afdeling nu havde tilbragt 3 Døgn uden Hvile, uden varm Næring, i Regn og Slud, under Arbejde og stadig Livsfare. Den blev efter Afløsningen forlagt til

FREDERIKSSTADS BOMBARDEMENT.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Koldenbüttel for atter at komme til Kræfter; her var den nemlig uden for det Omraade, som Fjenden beskød.

De to sidst ankomne Kanoner stilledes som Reserve i den vestre Mølleskanse. Tjenestegangen mellem Besætningens Afdelinger blev for Fremtiden saaledes, at én Bataillon stod i Skanserne, en anden som nærmeste Reserve i Byen og en tredje i Koldenbüttel. For ogsaa at skaffe de stærkt medtagne Artillerister i Færgehusbatteriet nogen Hvile, tillod Stiernholm, at de skiftevis maatte gaa nogle Timer tilbage bag Batterierne. De mest udmattede skulde begynde, men ingen meldte sig! Ingen vilde være mere anstrængt end sine Kammerater. Helgesen var fast bestemt paa ikke at forlade Frederiksstad, før han med Bajonetten blev kastet ud af den, og han havde forstaaet at gjennemtrænge Besætningen med sin Aand, saa at hver Mand, hvor udmattet og lidende han end var, vilde have en ordentlig Ende paa denne Affære, og en ordentlig Ende kunde man ikke ret tænke sig, før man havde sét det hvide i Øjnene paa Modstanderen.

I Insurgenternes Lejr var man forbavset over, at de danske endnu holdt Stillingen. Ogsaa her higede man mod en Afslutning, og Willisen befalede endelig, at denne skulde hidføres den 4de Oktober. Oberstlieutenant v. Gagern var allerede tidligere fremkommet med en Plan for det endelige Angreb og Batteriernes rette Placering for at indlede dette. Oberst v. der Tann havde billiget Planen, men ikke fulgt den med Hensyn til Batteriernes Anbringelse. I et Krigsraad, som de højere kommanderende afholdt den 3dje om Aftenen i Bomhuset paa Chausseen, synes det, som den bayerske Major Aldosser satte sin Mening igjennem; men endnu den 4de om Formiddagen var ingen ordnet Plan for Stormen vedtaget. I det hele taget vare Kommandoforholdene forvirrede i den slesvig-holstenske Styrke foran Frederiksstad. Først hen ad Kl. 4 om Eftermiddagen den 4de gav v. der Tann mundtlig sin Disposition for Stormen. Denne gik i sine Hovedtræk ud paa: Stormen skulde begynde Kl. 6 Aften paa et Signal: 3 Raketter, som opsendtes fra en af Kanonbaadene. Den skulde udføres af 4 Stormkolonner: 1ste Stormkolonne, $5^1/_2$ Kompagni, ad Ejderdiget mod Mølleskansen, — 2den Stormkolonne, $4^1/_2$ Kompagni, over Fennerne mod Gooshof, — 3dje Stormkolonne, $4^1/_2$ Kompagni, ad Chausseen mod Blenderingen og det savformede Værk, — og 4de Stormkolonne, $2^1/_2$ Kompagni, ad Trenediget mod Forskansningen paa Ombøjningspunktet, Greveshof og mellemliggende Indskæringer. Hver Stormkolonne var tildelt en Sektion Pionerer, og den skulde angribe i to Kolonner, saaledes at den bageste fulgte 300 Skridt efter den forreste. Et Kompagni Jægere skulde holde Forbindelsen mellem de 4 Stormkololonner, og en Hovedreserve, bestaaende af c. 5 Kompagnier og 1 Batteri, holdes tilbage ved Bomhuset paa Chausseen. Kanonbaadene skulde understøtte Angrebet ved at rykke Færgehusbatteriet paa Kardætskskuds Afstand nær

og beskyde dette i Forbindelse med Kanonerne paa det sydlige Ejderdige. 50 Jægere skulde indskibes i Baade og kastes i Land vest for Færgehuset.

Den 4de Oktober havde 7de Bataillon igjen overtaget Stillingen i 1ste og 2den Linje, men dens Styrke var efterhaanden bleven saa formindsket, at den maatte suppleres med to Kompagnier af 4de Reservebataillon. Resten af denne Afdeling stod i Byen, og 1ste Reservebataillon, der var bleven afløst, stod i Koldenbüttel. Styrken i Skanserne var saaledes fordelt: I Kalkovnsskansen, Mølleskansen og Strækningen af Trenediget til Gooshof stod Kompagniet Kühle. I Gooshof, det savformede Værk og langs Trenediget til Skansen ved Ombøjningspunktet havde Kompagniet Nickolin, forstærket med Dele af 4de Reservebataillon, Post. Sidstnævnte Skanse, Greveshof og mellemliggende Forskansninger besattes af Kompagniet Hammer. I Løbegraven, der forbandt Mølleskansen med Kalkovnsskansen og fortsattes syd for Byen, stod Kompagniet Vaupell. Kompagniet Christiani besatte Centralværket, og den Del af Kompagniet Rasmussen, af 4de Reservebataillon, som ikke var afgivet til Kompagniet Nickolin, stod i Reserve ved Holmer Thor. Den fremskudte Indskæring paa det nordre Ejderdige var for længst forladt; hvor den havde været, stod nu Insurgenternes Kanoner, hvorimod den længere tilbageliggende Indskæring ved Knæet paa Ejderdiget var besat med et Par Espingoler og nogle Riffelskytter. — Af Kühles Kompagni stod Lieutenant Tranbjerg med 70 Mand i Mølleskansen. Artilleribesætningen var som de foregaaende Dage; kun var Blenderingen igjen bragt i en saadan Stand, at Bombardér Gudbjerg atter kunde rykke ind i den med sin Kanon.

Fjendens Skydning begyndte med sædvanlig Styrke, men tiltog i Heftighed op ad Dagen, og om Eftermiddagen mellem Kl. 4 og 6 var den saa voldsom, som ingensinde før. Gooshof og Greveshof gik op i Flammer. Den til Reduit omdannede Kalkovn blev skudt sønder og maatte forlades af sin Besætning. Placementet ved Knæet paa Ejderdiget blev jævnet med Jorden og maatte ligeledes forlades. Palisaderne foran Mølleskansen, ligesom Palisaderne paa Diget i Højde med Kalkovnskansen, bag hvilke Espingoler vare anbragte, ødelagdes, og Espingolerne maatte trækkes ned ad Diget. Ilden samlede sig efterhaanden mod Blenderingen, Mølleskansen og Færgehusbatteriet. Blenderingen fyldtes med nedstyrtet Jord, saa Kanonen ikke mere kunde betjenes. I Færgehusbatteriet blev det ene Skydeskaar skudt sammen, og den bag ved staaende Kanon begravet af Jord. Den blev gravet ud, men kunde ikke mere føres frem til Skud. Falbe havde nu kun Plads til én Kanon; men for dog at kunne møde op med den i det afgjørende Øjeblik, lod han Skydeskaaret fylde med en Skansekurv og Kanonen trække ned bag Diget. Brystværnet i Mølleskansen var paa flere Steder styrtet sammen og Graven foran fyldt med Jord. Ingen Pavse indtraadte for at bøde paa den lidte Skade. Kugler, Bomber og Granater hvinede, susede og knaldede uafbrudt i Luften og

spredte det dræbende Jærn til alle Sider. Jorden rystede under det hule Drøn fra 56 Kanoner og Mortérer. I hvert Minut slog 30 til 40 Projektiler ned i Byen eller i Skanserne.

Om Eftermiddagen meldte Udkigsposten i Kirketaarnet, at de fjendtlige Tropper samledes paa Ejderdiget. Dette, i Forbindelse med den voldsomme Beskydning, lod ingen Tvivl om, at en Storm var nær forestaaende. Helgesen sendte strax en Ordonnans til Henckel i Koldenbüttel med Ordre til uopholdelig at møde med sin Bataillon ved Frederiksstads vestlige Udgang og dér afvente nærmere Ordre. Kl. $5^3/_4$ meldte Major Vogt, at stærke Kolonner nærmede sig paa Ejderdiget. 4de Reservebataillons to Kompagnier fik nu Ordre til at forstærke Besætningen i første Linje, og Helgesen selv begav sig ud i Mølleskansen. Kaptajn Stiernholm, som netop var tilstede hos Helgesen, da Meldingen ankom, og som frygtede for, at den ene Kanon i Færgehusbatteriet ikke vilde være tilstrækkelig, naar Fjenden brød frem ad Ejderdiget, steg til Hest og sprængte ud til Husummer Thor, hvor de to Kanoner af Batteriet Mossin holdt i Reserve. Han lod Mandskabet sidde op, og i Galop førte han Kanonerne til Ejderdiget bag Færgehusbatteriet. Her lod han protse af og Mandskabet føre Kanonerne, én ad Gangen, op paa Diget. Den første Kanon blev strax ramt; Hjulet blev knust og en Mand saaret. Artilleristerne vilde opgive Forsøget, men Stiernholm, som selv holdt til Hest paa Diget, fik dem til at tage fat igjen, og begge Kanoner kom netop i rette Tid til Skud, for sammen med Falbes Kanon i Færgehusbatteriet at modtage den fremstormende Kolonne med Kardætsker.

Kl. 6 sendtes de tre Raketter til Vejrs fra Kanonbaadene, og i samme Nu myldrede Jægere og Pionerer med Brædder og Stiger frem uden om Traversen og fra Løbegravene i Fennerne. Den første Del af Stormkolonnen, 2 sluttede Kompagnier, skulde have fulgt hurtig bag efter Jægerne paa Digets Krone og dets ydre Skraaning, men Traversen, som den maatte uden om, foranledigede et Ophold. Endelig var den ordnet til Fremrykning; da slog en Salve af Kardætsker fra Stiernholms og Falbes Kanoner ned i den. Den standsede et Øjeblik, men fremad gik det igjen under Larmen af Trommer og Horn og til Musikken af „Schleswigholstein meerumslungen" fra et bag Traversen opstillet Musikkorps. Paany lyste Kardætskerne op i dens Rækker, og Dynger af faldne og saarede laa allerede hen ad Diget og dets Skraaninger, men uforsagt styrtede Kolonnen frem mod Skansen. Under en Hagl af Gevær- og Espingolkugler vare Jægerne naaede frem til den ødelagte Palisaderække paa Diget og til Graven uden om Skansen. Her kastede de sig ned og begyndte at skyde; nogle af de dristigste kom ved Hjælp af Pionerernes Brædder og Stiger over Graven og kravlede op ad Brystværnets ydre Skraaning; flere fulgte efter, og snart laa alle Jægerne i en Kreds uden om Kronen. Tre Jægere sprang lige ind i Skansen, hvor de bleve afvæbnede

af vore forbavsede Soldater. Enkelte bestege Kronen, men bleve strax stødte ned; en Fane blev plantet, men var i samme Øjeblik borte. Havde Kolonnen fulgt lige efter Jægerne, havde det sikkert været ude med den svage Besætning; men nu var det gunstige Øjeblik tabt for Fjenden, thi Kühle ilede ind i Skansen med Resten af Kompagniet, ligesom den stærkt medtagne Kolonne ankom ved dens Fod. Den ydre Skraaning fyldtes af Fjender, og over Brystværnets Krone paa faa Skridts Afstand sendte de kæmpende hinanden de dødbringende Skud. Den anden Kolonne, 3 Kompagnier stærk, stormede nu under en Regn af Kardætsker fra Diget og Færgehusbatteriet og Kugler fra Centralskansen frem ad Ejderdiget for at komme Kammeraterne til Hjælp. Tættere og tættere bliver den Krans af Fjender, som omringe Mølleskansen med dens halvandet Hundrede Mand, men Fjendens umiddelbare Nærhed har bragt Begejstringen til at flamme hos Besætningen og dens tapre Førere. Nogle springe op paa Brystværnet for at søge Kampen Mand mod Mand og finde Heltedøden for Fjendens Kugler og Bajonetter. Alle ere fast bestemte paa at kaste Angriberne tilbage, hvis han vover sig frem, og under Sang og Hurraraab vexle de Skud paa Skud med den tætte Fjendeskare paa den anden Side Brystværnet.

Kanonbaadene og de med Jægere besatte Fartøjer vare roede frem, paa samme Tid som den første Kolonne stormede. Da de kom i en passende Nærhed, rettede Kanonerne paa Diget deres Ild imod dem med saa god Virkning, at Fartøjerne med Jægerne flygtede, og Kanonbaadene trak sig tilbage i en større Afstand.

En Del Insurgenter havde sat sig fast paa Ejderdiget bag Resterne af de ødelagte Palisader, og fra denne højt liggende og forholdsvis dækkede Stilling rettede de en virkningsfuld Ild mod det indre af Skansen. Dette blev bemærket af Underkorporal Thyregod af 1ste Reservebataillon, som var ansat ved de Espingoler, der vare trukne ned fra Diget, fordi deres Standplads var skudt sønder. Med en Del Besvær lykkedes det ham dog at bringe et Par Rør til Skud, og snart havde han renset Diget foran Palisaderne for Fjender.

Det var imidlertid blevet mørkt; men den brændende By lyste op for vore Soldater, samtidig med, at den skinnede Insurgenterne i Øjnene og blændede dem. De to Kompagnier af 4de Reservebataillon vare ankomne og af Vogt fordelte paa den angrebne Strækning. 2 Pelotons under Lieutenant Güntelberg rykkede ind i Mølleskansen.

Skydningen langs Brystværnskronen fortsattes med samme Heftighed. Som om Kuglerne ikke vare Insurgenterne nok, slyngede de Stene og Palisadestykker ind i Skansen; men disse kom strax tilbage med Renter i Form af Stendunke og Flasker og under Hurra og Latter fra Besætningens Side. Espingolløbene stak ud over Kronen. Insurgenterne grebe fat om Mundingerne og forsøgte at trække Rørene til sig, men de vare for godt fastgjorte paa den indvendige Side; da de

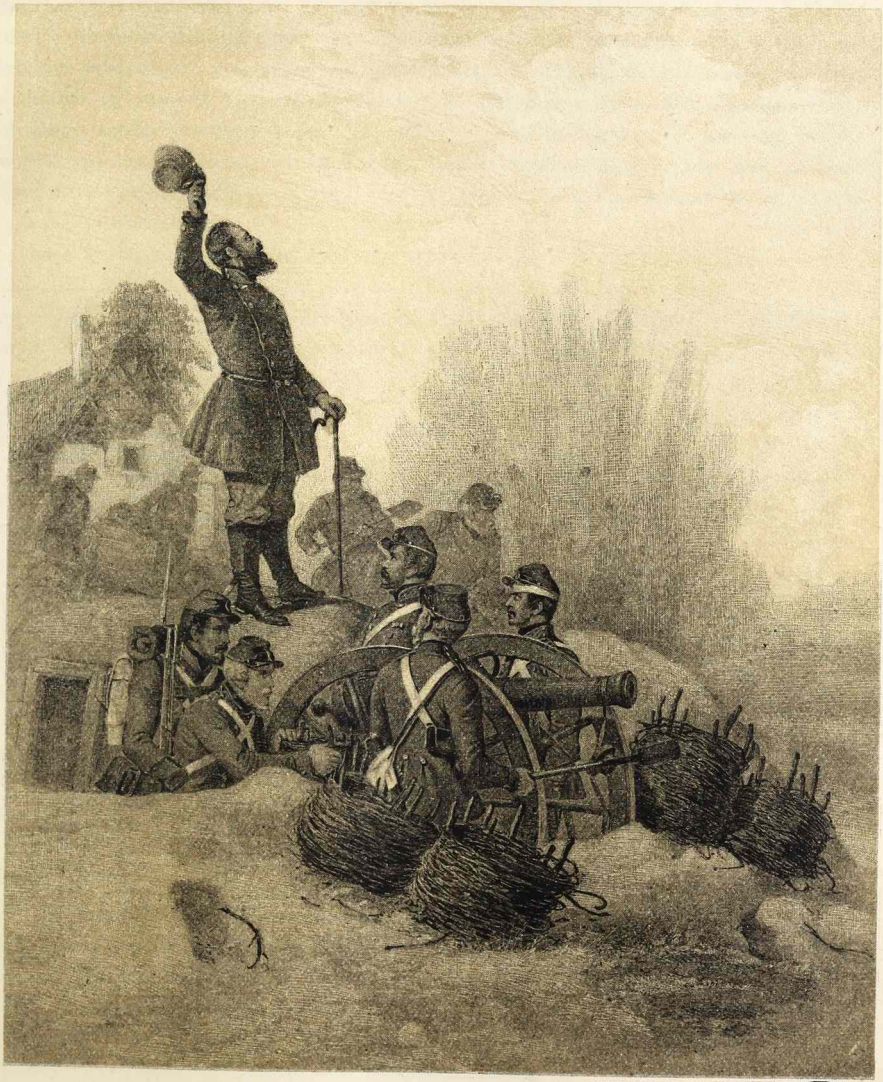

HELGESEN VED FREDERIKSSTAD.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

dog ikke kunde gjøre Nytte under Nærkampen, lod Lieutenant Poulsen dem nu føre bort fra Brystværnet. Kugler fra Centralskansen pløjede af og til en blodig Fure i Fjendens tætte Masser paa Brystværnets ydre Skraaning. Geværilden fra Skansen pillede den ene efter den anden bort, og Graven foran Skansen var fuld af dræbte og saarede. Blodig og meningsløs var denne Kamp fra Fjendens Side; thi længe maatte det have staaet ham klart, at ved at ligge og skyde over Brystværnet jog han ikke de danske bort. Med udmærket Mod havde han stormet frem mod Skansen og op ad dens ydre Skraaning, men nu, da han laa dér, 1000

Mølleskansen.

til 1200 Mand stærk, i 10 Skridts Afstand fra en Modstander, der omtrent talte 200 Mand, da manglede der ham den Impuls, som bringer Mængden til paa én Gang at kaste sig hovedkulds Døden i Møde, og som er nødvendigt, naar en Skanse med tapre Forsvarere skal tages med stormende Haand.

I snart to Timer havde Kampen raset. Det var paa Heldningen med Ammunitionen inde i Skansen. Der var sendt Ordonnanser efter Ammunitionsvognene, men disse vare endnu ikke ankomne. Situationen var kritisk; thi mærkede Fjenden, at vore Tropper manglede Patroner, kunde man vente sig alt. Helgesen, som aldrig var raadvild, og som netop var tilstede i Skansen, lod blæse „Hold inde med Skydningen“. Medens Fjenden, som kjendte dette Signal lige saa godt

som vore egne, grundede paa, hvad Meningen kunde være med at standse Ilden paa dette Tidspunkt, indtraf Vognene, som ved et Under uden Uheld, gjennem den brændende By. Patronerne bleve uddelte, og Skydningen begyndte igjen. Omtrent samtidig ankom 1ste Reservebataillon fra Koldenbüttel. Dens Styrke fordeltes til Skanserne, hvor nu hele Frederiksstads Besætning stod parat til at tage imod Fjenden.

Efterhaanden opgav Fjenden Haabet om at erobre Skansen. Flere og flere forsvandt fra den øverste Del af Skraaningen. Skydningen blev svagere og svagere, men det syntes som Fjenden samlede sig længere nede paa Skraaningen og i

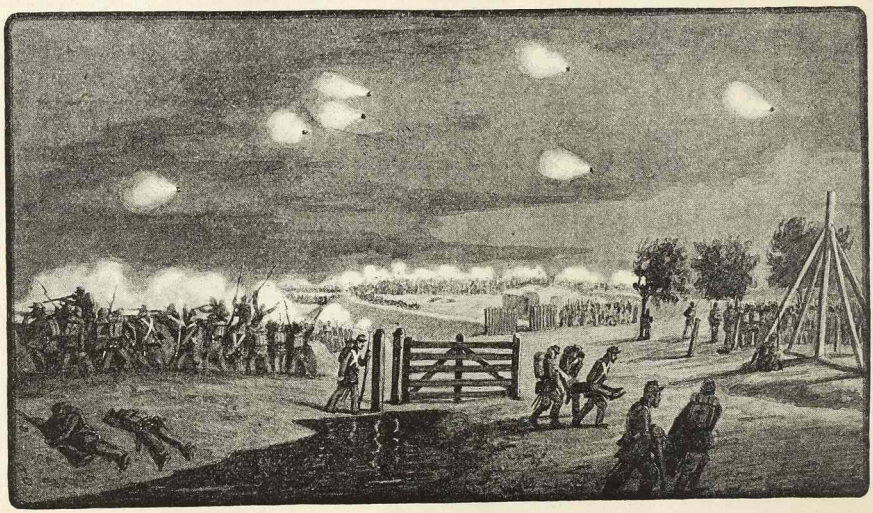

Bag Mølleskansen.

Graven. Helgesen vilde nok vide, hvad han foretog sig her, og sendte den kjække Lieutenant Güntelberg ud for at komme til Erkjendelse herom. Begunstiget af Mørket, lykkedes det Güntelberg med 4 Mand at komme ubemærket ud over Diget paa Skansens søndre Side og snige sig hen til de sønderskudte Palisader. Herfra opdagede han, at en Del Insurgenter vare i Færd med at gjennemgrave Brystværnet. Han blev imidlertid sét af Fjenden og maatte tilbage, forfulgt af Kugler, der dræbte de to af hans fire Mand. Kort efter begyndte ogsaa Brystværnet hist og her at falde sammen, men paa den snarraadige Lieutenant Rasmussens Anvisning fyldte man de fremkomne Huller med Tornystre, og Fjendens List havde ingen videre Frugter.

Kl. var hen ad 8, da Fjenden i stadig voxende Sværme begyndte at gaa tilbage ad Diget og over Fennerne, forfulgt af Ilden fra Batteriet og Skansen. Fra Løbegravene og Grøfterne i Skansens Nærhed vedligeholdt hans Skytter endnu en livlig Ild mod Skansen. Da viser der sig pludselig en ny Stormkolonne paa Ejderdiget. Det er to Kompagnier af Reserven, som v. der Tann har hidkaldt for at gjøre et sidste Forsøg mod Mølleskansen. Alle Geværer og Kanoner rettes imod den; under et forfærdeligt Mandefald naar den frem til Palisaderne, men her er dens Kraft brudt, den opløses og flygter under en Regn af Kardætsker og Geværkugler og under Sangen „Den tapre Landsoldat", som lyder fra Skansens Besætning.

Samtidig med den 1ste Kolonnes Storm paa Mølleskansen var den 2den Stormkolonne rykket frem mod Gooshof. Men paa Grund af de mange brede Grøfter skete Fremrykningen kun langsomt, hvorfor Kolonnen led betydeligt af Ilden fra Centralværket, fra det savformede Værk og fra Trenediget. Det lykkedes dog de forreste to Kompagnier at komme ind i Gooshof, som brændte og var forladt af vor Besætning; men nu stod Fjenden foran den brede Grav ved Digets Fod, klart belyst af den brændende Bygning, under en morderisk Ild fra den forstærkede Besætning langs Digets Krone. Nogle enkelte dristige, blandt andre Kolonnens Fører, Kaptajn Wederkopp, naaede over Graven og op ad Skraaningen, men bleve dræbte eller saarede. Omsider maatte Kolonnen rømme Gooshof, men det synes som Broen over Graven er bristet, inden alle vare komne over; thi der efterlodes i Gaarden 1 Underofficer og 32 Mand, hvoraf de fleste saarede, der senere indbragtes som Fanger. Den anden Del af denne Stormkolonne forsøgte at bane sig Vej til Trenediget mellem Gooshof og Mølleskansen, men med samme uheldige Resultat og endnu større Tab af Mandskab.

Den 3dje Stormkolonne ad Chausseen mod Blenderingen og det savformede Værk, der forsvaredes af Kompagniet Nickolin, og den 4de Stormkolonne ad Trenediget mod de nordlige Forskansninger, der vare besatte af Kompagniet Hammer, forsøgte ligeledes forgjæves at trænge frem til de paagjældende Værker, men de vare ude af Stand til at trodse den Ild, som Forsvarerne paa kort Afstand sendte dem i Møde.

Skydningen fortsattes endnu en Stund paa hele Kamplinjen; først hen ad Kl. 11 døde den hen, og Slaget var forbi.

En næsten trykkende Stilhed afløste det voldsomme Kampbulder, hvortil Øret nu havde vænnet sig. Begejstringens Rus fortog sig, og Skinnet af den brændende By, som oplyste Valpladsen, viste nu det nøgterne Øje de Ofre, som Sejren havde kostet. De døde, som ingen under Kampen havde givet Agt paa, tiltvang sig nu med Retfærdighedens Logik den Opmærksomhed, de fortjente. De havde dog ofret det meste. Paa vor Side laa de samlede i Hobe inden for Skansernes

eller Løbegravenes snævre Rum; Fjendens døde, hvoraf en stor Del vare bortførte, laa spredte langs Digerne og Fennerne. Næste Morgen bragtes 75 slesvigholstenske Lig ind til Byen. Dagen den 4de Oktober havde kostet Frederiksstads tapre Besætning 61 døde og 119 saarede. Mellem de døde laa den kjække og begavede Lieutenant John Vaupell med et Skud gjennem Tindingerne, og ved hans Side laa den unge, afholdte Lieutenant Wadskjær med en Kugle gjennem Øjet. Han var Rekrut i 1849 og blev efter Slaget ved Isted for sin Tapperhed udnævnt til Officer.

Fjendens Tab under Kampen, fra 29de September til 4de Oktober, var af døde: 18 Officerer og 131 Underofficerer og Menige, af saarede 22 Officerer og

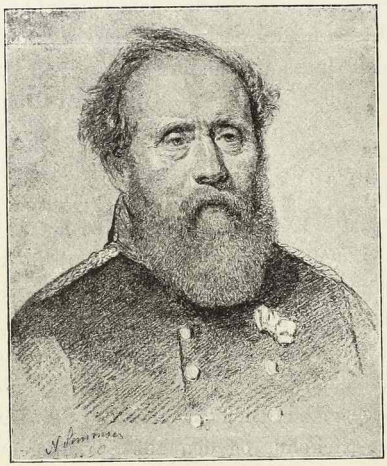

Helgesen

Kapt. Hofmann.

475 Underofficerer og Menige, af savnede 74 Underofficerer og Menige. De fleste savnede vare fangne, men en Del sikkert druknede i Gravene og i Ejderen. Vort Tab i samme Tidsrum var: 2 Officerer, 103 Underofficerer og Menige døde, 3 Officerer, 227 Underofficerer og Menige saarede. 2 Menige vare fangne. Af Byens Befolkning var 10 dræbte og 21 saarede.

Under hele Stormen havde Helgesen opholdt sig enten i Mølleskansen eller i Færgehusbatteriet, med andre Ord, hvor Faren var størst. Soldaterne saa' med Beundring op til den gamle Kommandant, som med sin urokkelige Ro delte deres Farer i Kampens yderste Linje. Helgesens Udholdenhed, Omsigt, Mod og fremfor

alt hans Tro paa sig selv og den danske Soldat, var Grundlaget for det sejge og stolte Forsvar af Frederiksstad, og Æren tilkommer først og fremmest ham. Da Skydningen hen ad Natten var ved at dø hen, sagde han til sine Omgivelser: „Saa Børn, nu vil jeg gaa hjem og røge min Pibe, men glem ikke, Kaptajn Hofmann, at komme hjem til mig, naar det hele er forbi". Han vilde drikke et Glas med sin trofaste og dygtige Adjutant; det var nemlig hans Fødselsdag, og, i Sandhed, en herligere Fødselsdag har vel næppe nogen fejret. I Kaptajn Stiernholm havde Helgesen sin væsenligste Støtte under det hele Forsvar. Den omsigtsfulde Maade, hvorpaa Stiernholm forstod at benytte sine 6 lette Kanoner under 5 Døgns Kamp mod en Fjende, der førte et halvt Hundrede Piecer, til Dels af svært Kaliber, i Ilden, var beundringsværdig. De kom frem i rette Tid paa rette Sted, men forsvandt, naar de ikke kunde gjøre anden Nytte end at være til Skive. Ogsaa Stiernholm var altid tilstede, hvor Faren var størst. Ingeniørkaptajn Ernsts Betydning for Forsvaret under de sidste farefulde og anstrængende Dage have vi allerede haft Lejlighed til at omtale. Under Stormen var han og hans Ingeniører at finde i og i Nærheden af Mølleskansen, hvor deres Virksomhed paa mangfoldige Maader støttede Forsvaret. Endnu skulle vi nævne Major Vogt, Chefen for 7de Bataillon, for det Exempel paa Mod, Forsagelse og Udholdenhed, han gav sine haardt prøvede Folk.

Kapt. Stiernholm.

Det vilde være uoverkommeligt at nævne alle, som gjorde sig bemærkede under disse 5 Dages Kamp, der satte alle Soldatens Egenskaber paa de haardeste Prøver; thi der var som en Kappestrid mellem alle, Officerer, Underofficerer og Menige af alle Vaabenarter om at gjøre deres Pligt til de segnede, det være sig for en Kugle eller af Udmattelse. Alle bidroge de til at føje det Blad til Fædrelandets Historie, paa hvilket Frederiksstads Navn staar skrevet.

Fjenden ophævede Belejringen i de nærmest paafølgende Dage og trak sig tilbage til de Stillinger, han havde indtaget før den 28de September. Willisen, Statholderen Grev Reventlow-Pretz og mange af det slesvig-holstenske Partis Notabiliteter havde fra det sydlige Ejderdige været Vidne til Insurgenternes Nederlag. Vi havde uden for vor egen Hær kun ét Vidne til vor Sejr; det var den gamle,

stokdøve, franske Oberst Latour du Pin, som med sit Hørerør i Haanden begejstret fulgte Kampen, enten fra Kalkovnskansen eller fra selve Mølleskansen.

Den næste og den paafølgende Dag indtraf Forstærkning og Afløsning, baade af Artilleri og Fodfolk, til Frederiksstad; men Slaget var slaaet, og det var godt slaaet.

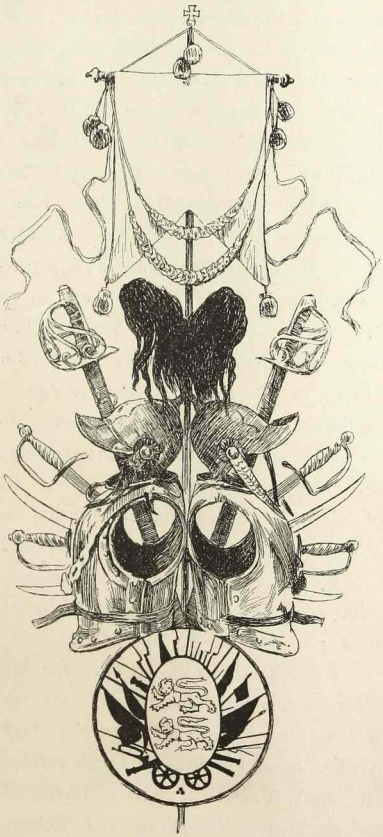

9de Kapitel.

Krigens Slutning.

Velkommen hjem til Arnens Fred
I Kampens Fostersønner!
Hvorhen I droge, fulgte med
vort Haab og vore Bønner;
her hjemme ogsaa Vagt vi holdt,
og hvert et Hjærte banked stolt,
naar Sejrens Bavn I tændte.

„Dagene ved Frederiksstad have ikke været heldige", skrev Willisen i sin Proklamation til sine Soldater, efter at Angrebet var opgivet; han kunde uden Overdrivelse have sagt det samme om hele Sommerens Felttog under hans Ledelse. Slesvig-Holstenerne vare ved Isted-Slaget blevne kastede syd for Slilinjen og Danevirke, og deres Forsøg mod denne Stillings Fløje ved Mysunde og ved Frederiksstad havde kun tjent til at indflette nye Blade i den danske Landsoldats Sejrskrans. Angrebet paa Frederiksstad blev ogsaa den sidste større Kamp i Felttoget. Statholderskabet ønskede vel ivrigt, at den slesvigholstenske Hær paa ny skulde rykke i Marken

og gjøre et kraftigt Forsøg paa at drive de danske tilbage i det mindste til Flensborg, men General Willisen havde tabt Troen paa, at dette var muligt og vilde derfor ikke sætte den ham betroede Hær paa Spil i en haabløs Kamp. Da der derved kom Uoverensstemmelse mellem ham og Statholderskabet, tilbød Generalen at indgive sin Begjæring om Afsked, og først i December blev denne bevilget. Omtrent en Maaned forinden var hans Stabschef, Bajreren von der Tann, bleven hjemkaldt af sin Konge; Statholderskabet betroede nu Overkommandoen til General von der Horst, hvis Brigade havde voldt den store Forstyrrelse i Øvre Stollik under Isted Slaget. Von der Horst var villig til at rette sig efter sin Regerings Ønsker om en mere energisk Krigsføring; men Aarstiden og Vejrliget lagde for store Hindringer i Vejen, og han fik derfor ikke Lejlighed til at prøve, om Lykken var ham gunstigere end hans Formand.

General Krogh var, som vi tidligere have sét, ligeledes stemt for at blive staaende i sin Stilling, og det forandrede intet i hans Opfattelse, at Krigsministeren i September bemyndigede ham til om fornødent at overskride Ejderen og føre Krigen ind i Holsten. Insurgenthæren var omtrent den danske voxen i Tal, efter at de ved Isted lidte Tab vare blevne erstattede, dels ved Indkaldelsen af Mandskab af 19 Aars Alderen, dels ved Tilstrømning af frivillige fra Tyskland; ved sin Opløsning talte den 860 Officerer og 42,228 Mand, hvoraf 41,179 vare Kombattanter. Vel tvivlede vor Overkommando ikke om, at den danske Hær moralsk var den slesvig-holstenske langt overlegen, men Slesvig-Holstenerne havde dog baade ved Mysunde og Frederiksstad kæmpet som tapre Mænd, og der var ingen Grund til at tvivle om, at de endnu vare i Stand til at værge sig haardnakket, naar de bleve angrebne. Rykkede den danske Hær frem fra Danevirke, vilde Slesvig-Holstenerne sandsynligvis, uden at modtage et Slag, trække sig tilbage til deres Forskansninger ved Rendsborg, og her vilde de under en Kamp have alle Fordele paa deres Side og tilmed en Fæstning i Ryggen. Gik den danske Hær Rendsborg forbi og faldt ind i Holsten, vilde Sønderjydland blive lagt aabent for Insurgenternes Indfald, og de danskes Forbindelse med Hjemlandet henvist til Havnene ved Holstens Østkyst, som let kunde fryse til. General Krogh fandt derfor ikke, at der ved en Fremrykning var noget at vinde, som stod i rimeligt Forhold til den dermed forbundne Risiko og vedblev at indskrænke sig til at hævde Stillingen ved Danevirke og derved dække den største Del af Sønderjydland.

I over et halvt Aar kom saaledes de to Hære til at staa lige overfor hinanden i Egnen mellem Danevirke og Ejderen. Vore Forposter beholdt i det væsentlige den tidligere omtalte Stilling øst for Hadeby Dæmningen og syd for Over Selk over Friederichsheide til Kurborg, fra hvilket Sted en Række Observationsposter langs Rejde-Dalen fortsatte Sikringen mod Vest. Rytteriet bevogtede Overgangene over Trenen. Slesvig-Holstenerne stode fra Sandkrug ved Eckern-

EN SNAPS PAA POSTEN.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

førde Fjord over Marienthal til Gosefeld og derfra videre over Damdorf, Aschepel, Brekendorf, Ramsdorf og Oxlev og videre mod Vest; deres Forsvarsstilling laa bag Sorgen, mellem Bistensee og Wittensee og mellen sidstnævnte Sø og Ejderen; maatte denne Stilling rømmes, gik det videre Tilbagetog mod den befæstede Lejr ved Rendsborg.

Mellem begge Forpostkjæder blev der saaledes et Belte paa omtrent $^3/_4$ Mils Bredde, og her var rig Lejlighed til at øve den lille Krig og tumle sig i Patrouillefægtninger. Lejligheden blev heller ikke forsømt, og hyppig knaldede Skuddene i Hüttener Berge og i Egnen omkring Krop. Slesvig-Holstenerne havde dog ved disse Smaakampe den betydelige Fordel, at Egnens Beboere gjennemgaaende vare venligt stemte for dem og derfor gave dem alle ønskelige Oplysninger, medens det faldt de danske langt vanskeligere at komme deres Fjender paa Sporet.

Den 24de Oktober om Morgenen gik Forpostkommandøren ved 2den Division, Lieutenant H. Castenschiold, frem med to mindre Afdelinger Dragoner, hver paa omtrent 40 Mand, og 100 Mand af 10de lette Bataillon, for at rekognoscere mod Kropperbusch og om muligt lægge et Baghold for Fjendens Patrouiller. Ved Mielberg, omtrent en Fjerdingvej nord for Krop, skjulte Lieutenant Castenschiold sig med den ene Afdeling Dragoner og den største Del af Fodfolket. Den anden Dragonafdeling, under Lieutenant A. Dahl, sendte 1 Underofficer og 16 Mand mod Kropperbusch og 1 Underkorporal og 4 Mand mod Krop, medens Lieutenanten selv med de øvrige 19 Mand stege af Hesten og listede sig langs Mosen og i Vejgrøften hen til Kropper Ausbau, en Gaard lidt nord for Kropperbusch, og lagde sig i Baghold dér tilligemed 30 Mand af 10de lette.

Næppe havde Lieutenant Dahl naaet sit Skjulested, før Underofficeren og de 16 Mand, der vare sendte mod Kropperbusch, kom tilbage i fuldt Firspring, forfulgte af en fjendtlig Halveskadron. Lieutenant Dahl lod Fjenden sprænge forbi sig, og paa et givet Tegn brød saa Lieutenant Castenchiold frem fra Mielberg, samtidig med at Lieutenant Dahl faldt de slesvig-holstenske Dragoner i den ene Flanke, og Underofficeren med Patrouillen i den anden. Efter en kort Kamp søgte Fjenden Redning ved Flugt, heftig forfulgt af vore Dragoner, der fratoge ham 12 usaarede og 2 saarede Fanger og 14 Heste. Medens vore Ryttere vare spredte til Forfølgning, rykkede en frisk fjendtlig Rytterstyrke paa $1^1/_2$ Eskadron med 2 Kanoner frem imod dem; de maatte nu igjen skyndsomt vige tilbage for Overmagten og søge Dækning bag Infanteristerne af 10de lette, som opholdt Fjenden, indtil Dragonerne vare ordnede, og derefter tiltraadte Tilbagetoget uden Tab, skjønt de fjendtlige Kanoner aabnede deres Ild mod dem, og de fjendtlige Ryttere idelig truede med Indhug. Vore Dragoner havde 5 saarede og maatte efterlade 7 Fanger i Fjendens Hænder.

Den 14de November alarmerede Slesvig-Holstenerne med 3 stærke Kolonner, sammensat af alle Vaaben, vore Forposter og kastede vore Patrouiller og fremskudte Poster tilbage; andet opnaaede de dog ikke, og da vore Forposter fik nogen Hjælp fra de Afdelinger, der nærmede sig for at afløse, blev Fjenden igjen tvungen til at gaa tilbage; vi fangede ved den Lejlighed en Officer og 5 Menige i Lottorf, medens Fjenden fik fat paa 4 Menige af vor 13de Bataillon. Paa begge Sider var der nogle saarede. Om Eftermiddagen samme Dag gik Oberst Gerlach frem med et Par Batailloner, 2 Kanoner og $^1/_2$ Eskadron mod Brekendorf, hvor den fjendtlige Feltvagt blev fuldstændig overrumplet og hurtig maatte flygte, efterladende 14 Fanger i vore Hænder.

Et Forsøg, som Slesvig-Holstenerne foretoge den 24de November paa at overfalde vor Postering i Lottorf med 2 Kompagnier, mislykkedes, da vore Folk, Mandskab af 3dje Reserve-Jægerkorps, skjønt omringede, holdt tappert ud, indtil de bleve befriede ved Hjælp fra Forposterne; men den 7de December vare de heldigere, og det lykkedes dem, begunstigede af Taage, at afskære og fange et Kommando paa 1 Underofficer og 20 Mand af 4de Bataillon ved Kratpartiet syd for Flekkeby. Den 11te December gjorde vi Gjenvisit og vare med en ret betydelig Styrke, delt i flere Kolonner, fremme mod Fjendens Forposter for at rense Egnen for hans Patrouiller. Men Udbyttet svarede ikke til de gjorte Anstrængelser; der var den Dag uheldigvis ingen fjendtlige Kommandoer fremme, og vi fik slet ingen Fanger.

Begge Parter havde nu lært at tage sig i Agt, saa det var ikke saa let at overraske Modstanderen. Den 15de December var et større slesvig-holstensk Kommando fremme mod vore Forposter foran Mysunde og havde lagt 50 Jægere i Baghold mod vore Patrouiller, men de lugtede Lunten i Tide og gik ikke i Saxen. Heldigere var en større dansk Patrouille under Lieutenant M. Sørensen, som den 19de December, begunstiget af Taagen, overraskede et fjendtligt Kommando paa 72 Mand ved Marienthal, jog dem paa Flugt og fangede 5 Mand.

Paa Aarets sidste Dag foretog Slesvig-Holstenerne igjen et noget større Angreb paa vore Forposter foran Mysunde; det lykkedes dem strax ved Fægtningens Begyndelse at afskære og fange en dansk Patrouille paa 1 Underofficer og 24 Mand, men iøvrigt lykkedes Angrebet ikke, og vor 10de lette Bataillon, som den Dag var paa Forpost, viste Slesvig-Holstenerne hjem med det forholdsvis betydelige Tab af 1 Officer og 21 Underofficerer og Menige saarede og fratog dem desuden 4 Fanger. Selv mistede Bataillonen dog ved denne Lejlighed, foruden 5 Menige, som døde, Lieutenant Carlo Edoardo Dalgas, en ung talentfuld Kunstner, som strax ved Krigens Udbrud havde stillet sig i Hærens Rækker og allerede det første Aar steg til Kommandérsergeant; Aaret efter blev han Sekondlieutenant og forsat til 10de lette Bataillon, med hvilken han gjorde Felttoget begge de to sidste

Aar. Ved Vedelspang blev han haardt saaret i Laaret, men midt i September var han igjen saa vidt helbredet, at han kunde melde sig til Tjeneste paa ny; han havde da faaet Premierlieutenants Karaktér. En Kugle i Hovedet endte i den sidste, lidt større Fægtning i Krigen, en Løbebane, af hvilken baade Kunsten og Hæren havde haft Grund til at haabe meget.

Med det nye Aars Begyndelse døde ogsaa den lille Krig hen, idet det haabløse i deres Stilling mere og mere gik op for Insurgenternes Ledere. Den 4de Januar faldt saaledes det sidste Kanonskud mod Frederiksstad, mod hvilket Sted Slesvig-Holstenerne siden det mislykkede Angreb af og til havde løsnet nogle Skud, uden dog at volde anden Skade end at saare 4 Soldater og 1 civil Arbejder. Den 21de Januar faldt det sidste Skud i Krigen ved Sorgbrück; det kom fra nogle slesvig-holstenske Soldater, som ikke formaaede at dæmpe deres Vrede, da de skulde vige og overlade de danske deres Stillinger, men da Krigen alt den Gang betragtedes som sluttet, sendte den slesvig-holstenske Fører en Undskyldning for det skete og lovede, at de skyldige skulde blive straffede.

Det var nemlig i Begyndelsen af Aaret 1851 endelig lykkedes Danmark at faa en Ende paa den Krig, som nu i tre Aar havde lagt Beslag paa Folkets bedste Kraft. Det havde ingenlunde været let at komme til en blot nogenlunde rimelig Forstaaelse med Tyskland, især da med Preussen, hvis hele Tanke kun gik ud paa at holde en Dør aaben, gjennem hvilken det igjen kunde bryde ind i Danmark, naar Forholdene bleve gunstigere. Den 24de Juli skulde Fredstraktaten med Tyskland ratificeres, men det viste sig snart, at dette ikke vilde gaa saa let, som vi havde haabet. Den indre Splid i Tyskland var nemlig bestandig tiltagen, og efter at Østerrig ved Ruslands Hjælp havde betvunget Rejsningen i Ungarn, tog det fat paa saa vidt mulig overalt at gjenoprette de gamle Tilstande, og det hævdede derfor, at de tyske Stater endnu sammenholdtes ved Forbundsforfatningen, og at denne havde sit Udtryk i Forbundsforsamlingen i Frankfurt. Preussen derimod, og de Stater, som fulgte det, hævdede, at det tyske Forbund var opløst, saaledes at de tyske Stater ikke havde nogen fælles Forsamling, og at et nyt Forbund kun kunde dannes ved en frivillig Overenskomst mellem de forskjellige Stater. Med hvem skulde Danmark nu slutte Fred? Det havde været i Krig med det tyske Forbund, men dette existerede efter Preussens og dets Venners Sigende ikke mere; følgelig kunde der heller ikke sluttes Fred med det.

Preussen bad os vente med at faa Freden bekræftet, indtil det var lykkedes det at erhverve Fuldmagt fra de andre tyske Stater til i dette særlige Tilfælde at optræde paa alles Vegne og underskrive Freden; nødtvungent gik vi ind herpaa; men Forsøget førte ikke til noget Resultat. Østerrig og dets Venner nægtede at give Preussen eller en anden Stat en saadan særlig Fuldmagt og henviste Danmark til Forbundsforsamlingen i Frankfurt. Preussen raadede nu Danmark til at slutte

Fred med hver enkelt Stat i det tidligere Forbund for sig og erklærede sig selv villig til at bekræfte Freden for sit Vedkommende. Østerrig mente, at en saadan Række separate Fredsslutninger ikke havde nogen Betydning, naar den fælles Forbundsforsamling ikke havde bekræftet dem. Det var virkelig vanskelige Forhold for den danske Regering; bankede den paa i Frankfurt for at faa Freden underskreven, fortørnede den Preussen, og gik den Forbundsforsamlingen forbi og henvendte sig til hver enkelt Magt, vakte den Østerrigs Vrede. Det var den gamle Historie om Hatten: lader du den ligge, faar du Prygl, og tager du den op, faar du ogsaa Prygl.

Naturligvis maatte denne Forhaling af Fredstraktatens Bekræftelse virke opmuntrende paa Statholderskabet i Slesvig-Holsten, saa meget mere som det vedblev at modtage en meget virksom Understøttelse fra de tyske Stater, især Preussen. Blandt de 15 ved Isted fangne Insurgentofficerer var saaledes de 7 Preussere, én bar endog endnu sit preussiske Regiments Uniform; en stor Mængde af de i samme Slag tagne Geværer vare mærkede med det preussiske Mærke F. W. I alle større tyske Byer dreves aabent Pengeindsamling og Rekruthverving til Insurgenthæren, og Understøttelsen med Mandskab foregik saa lidt skjult, at 30 preussiske Husarer i preussisk Uniform rede gjennem Hamborg mod Nord og først i Rendsborg ombyttede deres Uniform, inden de bleve stukne ind i Slesvig-Holstenernes Rækker. Danmark klagede til de venskabelige Magter over dette Uvæsen, der i saa høj Grad bidrog til at trække Krigen i Langdrag, men Ruslands og Englands Forestillinger i Berlin frugtede intet. Ruslands Kejser sendte vel en Flaade til Slesvigs Østkyst og viste os sin Sympati, blandt andet ved at lade Storfyrst Konstantin rejse til Kjøbenhavn, hvor han overbragte Sct. Anna Ordenens 1ste Klasse med Brillanter til General Krogh, og et Antal lavere Ordener til Fordeling mellem Hærens Officerer og Underklasser, men nogen virksom krigersk Understøttelse var hverken han eller nogen af de øvrige Garantimagter tilbøjelig til at yde.

Den 2den Avgust traadte Garantimagterne sammen til en ny Underhandling i London; den østerrigske Gesant overværede Møderne, men Preussens Gesant holdt sig efter sin Regerings Instrux bestemt tilbage. England, Frankrig, Rusland og Sverrig-Norge enedes om at udtale, at Opretholdelsen af det danske Monarki var knyttet til den evropæiske Ligevægts almindelige Interesser og af høj Vigtighed for Bevarelsen af Freden. Østerrig tiltraadte senere betingelsesvis de paa Mødet fremsatte Anskuelser, men Preussen holdt sig stadig tilbage. Det ansaa' ikke det danske Monarkis Opretholdelse for den Ordning, der stemmede bedst med Tysklands Interesser.

Efter Englands Raad søgte Danmark at udvexle den bekræftede Fredstraktat med de enkelte tyske Stater, og den 6te September foretoges en saadan Udvexling med Preussen og 16 andre mindre tyske Stater, der fulgte dets Banner.

PAA FORPOST.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Kort forinden var den tyske Forbundsforsamling paa ny traadt sammen i Frankfurt, men kun Østerrig og de Stater, der fulgte det, vare repræsenterede, blandt dem de fire Kongeriger Bajern, Sachsen, Hannover og Würtemberg. Vor Gesant androg strax paa at faa Freden bekræftet; men Østerrig, der ønskede at benytte den dansk-tyske Strid til at fremme sine egne Interesser i Tyskland, lod os forstaa, at det misbilligede de separate Fredsslutninger, og at det nu vilde være langt vanskeligere at opnaa en Forstaaelse, end hvis Danmark udelukkende havde henvendt sig til Forbundsforsamlingen og ikke lyttet til Preussens Sirenesang. Omtrent samtidig tilkjendegav den preussiske Udenrigsminister os, at Preussen hverken havde anerkjendt eller vilde anerkjende Forbundsdagen i Frankfurt, og at Danmark skuffede sig, hvis det troede, at dets Forhold til Tyskland lod sig ordne uden Preussens Medvirkning eller endog mod dets Vilje.

I denne vanskelige Stilling henvendte Danmark sig til Frankrig og bad om, at et fransk Troppekorps vilde besætte Sønderjydland, da Insurgenterne dermed vilde blive berøvede ethvert Haab om at udrette noget med Vaaben; men Frankrig var ikke tilbøjeligt hertil, og England syntes heller ikke om denne Løsning. Derimod trængte de venskabelige Magter paa Østerrig for at det skulde bruge sin Indflydelse i Tyskland til dog en Gang at faa Striden med Danmark bilagt.

Paavirkede af dette Tryk, vedtog endelig Forbundsforsamlingen den 3dje Oktober at bemyndige Østerrig til paa sine Vegne at bekræfte Freden; men med Hensyn til Indskriden mod Insurgenterne blev endnu intet Skridt gjort, og netop i de samme Dage fandt jo Angrebet paa Frederiksstad Sted. Den 26de Oktober bleve de bekræftede Fredstraktater udvexlede i Frankfurt imellem vor Gesant, Kammerherre Bülow, og Grev Thun, i den engelske Gesant, Lord Cowleys Nærværelse; men Preussen erklærede i Anledning af Freden med Forbundet, at det ikke anerkjendte denne og endog med Vaabenmagt vilde modsætte sig, at tyske Tropper rykkede ind i Hertugdømmerne for at afvæbne Insurgenterne. Spændingen steg til det højeste. Baade Østerrig og Preussen rustede deres Hære, og det saa' ud til, at en Borgerkrig skulde udbryde i Tyskland. Da faldt Preussen i det sidste Øjeblik til Føje og underordnede sig ved Forhandlingerne i Olmütz i alle væsentlige Spørgsmaal Østerrigs Anskuelser.

Det blev nu bestemt, at Østerrig og Preussen med Forbundsforsamlingens Billigelse hver skulde sende en Kommissær til Holsten for at opfordre Statholderskabet til at trække Hæren bag Ejderen og bringe den ned til en Tredjedel af dens Styrke, under Trusel af Exekution, hvis den vægrede sig derved. Et østerrigsk Korps paa 20,000 Mand blev sat i Marsch mod Nord for at give Forestillingen Vægt, og 17,000 Mand Preussere sammendroges ved den meklenborgske Grænse for at danne Reserve for dem.

Den 6te Januar indtraf Østerrigs og Preussens Udsendinge i Kiel og stillede deres Fordring til Statholderskabet. De forlangte Svar inden den 11te Januar Kl. 2 Eftermiddag og afrejste derefter igjen til Hamborg. Statholderskabet tog nu til Rendsborg for at forhandle med Krigsministeren og Hærens højere Befalingsmænd om Muligheden af fortsat Modstand under disse Forhold. Svaret herpaa kunde naturligvis ikke være tvivlsomt. Det var umuligt paa én Gang at kæmpe mod den danske Hær og mod Exekutionstropperne, saa meget mere som

Kogning ved Forposterne.

en stor Del af Officererne næppe vilde lade sig bruge mod tyske Tropper. Statholderskabet tog derefter tilbage til Kiel, og ved et dér afholdt Møde stemte kun ét Medlem, Hr. Beseler, for fortsat Modstand. Landdagen blev nu sammenkaldt og Sagen lagt i dens Hænder. Efter flere meget stormende Forhandlinger enedes man endelig den 11te om Morgenen om at efterkomme Forbundsdagens Forlangende og afsendte Meddelelse derom til Hamborg. Hr. Beseler traadte samtidig ud af Regeringen.

Ved to Proklamationer, daterede den 12te Januar, underrettede Statholderskabet Folket og Hæren om, at det havde maattet rette sig efter Kommissærernes Fordringer og givet Befaling til at standse Fjendtlighederne. Den næste Dags Eftermiddag overrakte en slesvig-holstensk Officer ved vore Forposter ved Mielberg en Skrivelse fra den danske Kommissær, Grev Rewentlow-Criminel, som ligeledes var indtruffen til Hamborg, hvori han underrettede General Krogh om, at Fjendtlighederne vare standsede. Den 18de Januar begyndte Slesvig-Holstenerne at rømme deres Stillinger, og den 23de vare de syd for Ejderen. De danske Tropper besatte Sønderjydlands sydligste Del. Den 1ste Februar nedlagde Statholderskabet Regeringen og overdrog Styrelsen til Danmarks og Forbundets Kommissærer. Den slesvig-holstenske Hær blev indskrænket til det tidligere Forbundskontingents Styrke, og alle deri tjenende Slesvigere bleve hjemsendte.

Opholdet ved Danevirke havde ingenlunde været behageligt for de danske Soldater. Saa længe Sommeren varede, gik det endda an, men da Efteraaret og Vinteren meldte sig med Storm og Slud og Sne, blev det ofte drøjt nok. De færreste kom af Klæderne i al den Tid, fra Opbruddet mod Isted og til Krigens Ophør. Lange Træbarakker, fyldte med fugtigt Halm, eller store Ladebygninger vare de sædvanlige Opholdssteder, og de frembøde hverken synderlig Bekvemmelighed eller Hygge. Tjenesten var anstrængende og ikke synderlig tiltalende; stadig Forposttjeneste, stadig Agtpaagivenhed mod de slesvig-holstenske Patrouillers Drillerier. Kun sjælden livede en lidt større Forpostfægtning eller en Furagering uden for Kjæden op i det ensformige Liv. Det var derfor med ublandet Glæde, at Efterretningen om, at Freden endelig blev til Virkelighed, blev modtaget. Fra den 23de Januar blev Forposttjenesten indskrænket, saaledes at kun en Række Poster bevogtede Vejene; samtidig blev Færdselen givet fri for Egnens Beboere.

Fra 1ste Februar blev den aktive Armé hævet; alle Hærens gamle Afdelinger vendte tilbage til Garnisoner i Kongeriget; kun de under Krigen oprettede Reserve- og Forstærkningsafdelinger bleve foreløbig tilbage i Sønderjydland, hvor General Krogh blev kommanderende General med Hovedkvartér i Flensborg. 5te Reservebataillon og 3dje Forstærkningsbataillon besatte Rendsborg. Kong Frederik henvendte inden Hærens Opløsning følgende Ord til den:

„Soldater!

Efter 3 Aars Anstrængelser og Kampe kalder Freden eder tilbage. Forinden I forlader den Stilling, som eders Mod har tilkæmpet sig, og eders Udholdenhed og Standhaftighed under alle Farer og Møjsommeligheder har hævdet, modtager endnu en Gang eders Konges Tak!

Den danske Krigers Navn gjenlyder atter over Evropa, og det er min Stolthed, at I ikke mindre have fortjent dette ved Tapperhed og Ufortrødenhed, end ved Menneskelighed og Disciplin.

Erkjendtlige Medborgere ville snart byde eder velkommen. Jeg iler med at bringe min Velkomsthilsen og Tak til enhver Krieger, Befalingsmænd som undergiven i Armeen.

Soldater! I ere min Stolthed, som min Tillid! Værer alle takkede!"

Frederik R.

Samme Dag henvendte Kongen sig ogsaa til Marinen for ligeledes at bringe den sin og Fædrelandets Tak:

„Under de forløbne 3 Aars Kampe for Danmarks Ret og Ære har vor Marine ved Tapperhed og Ufortrødenhed vidst at hævde sin gamle Hæder og væsentlig bidraget til Fredens Gjenoprettelse.

Nu, da Kampen er endt, føler jeg Trang til for alle, der have deltaget i de Besværligheder, vor Marine har været underkastet, at udtale min Tak og Anerkjendelse af de Fortjenester, Marinen har erhvervet sig af Fædrelandet, baade hvor den har virket særskilt, og hvor den har virket i Forbindelse med vor Armé.

Officerer, Underofficerer og Mandskab modtager alle min hjærteligste Hilsen og Tak!"

Kristiansborg Slot, 24de Januar 1851.

Frederik R

C. v. Dockum.

Den 26de Januar holdt General Krogh til Afsked en Revue over den Hær, som han havde ført til Sejr med saa megen Hæder, og samme Dag tolkede han i en Dagsbefaling sine Soldater sin Paaskjønnelse og sin Tak.

„Soldater!

I have med Mod og Tapperhed i Kampen, ved Ufortrødenhed og Udholdenhed under Felttogets Besværligheder og ved en mønsterværdig Disciplin retfærdiggjort den Tillid, som Konge og Fædreland satte til eder. I have ogsaa derved væsentlig lettet eders kommanderende General Opfyldelsen af hans Kalds Pligter. Modtager derfor, nu da vi skilles, min Tak for eders Daad og eders Bistand. Med frejdigt Haab ville vi ved Afskeden tilraabe hinanden: Gud beskjærme Kongen og Fædrelandet!"

Hele Landet over forberedte man sig til at modtage de hjemvendende Soldater med Tak og Ære. Byerne, som Tropperne droge igjennem, kappedes om at vise den største Gjæstfrihed og Hjærtelighed, og i Garnisonsbyerne forberedte man Fester, baade offentlige og private, i de mange Hjem, hvor en kjær paarørende i saa lang Tid var bleven savnet med Sorg og Ængstelse. Allerede syd for Flensborg begyndte Indtoget i Danmark; de trofaste danske Flensborgere havde her rejst en prægtig Æresport.

Æresporten paa Gammeltorv.

I Kjøbenhavn var der dannet en Kommité for at forberede Troppernes Modtagelse. Indtoget var ordnet saaledes, at der hver Dag kom én eller højst to Afdelinger til Byen. Tropperne rykkede ind gjennem Vesterport, ad Frederiksberggade, over Gammeltorv, ad Vimmelskaftet og Højbroplads over Slotspladsen ind paa Ridebanen, og derfra ind i Ridehuset, hvor der var foranstaltet et Festmaaltid.

Vesterport var festlig smykket. Æresporten paa Gammeltorv var komponeret af Arkitekt Nebelong og prydet med Billeder af Konstantin Hansen. Den var opført af Træ, overtrukken med brunlig Farve; Hvælvingen var indvendig

beklædt med Guirlander og Kranse, de to indvendige Sider vare smykkede med malede Figurer. Ved Facaden var stillet to store Løver, ved Rygsiden to høje, hvide Figurer. De to andre udvendige Sider vare prydede med Flag og Krigsemblemer. Inskriptionerne vare forfattede af Professor H. P. Holst. I Attikuen paa Façaden mod Vesterport stod:

Nys du i Kampen Sejeren gav!
Bundløs, o Gud, er din Miskundheds Hav.
Herre! vi takke dig nu og i Tiden.

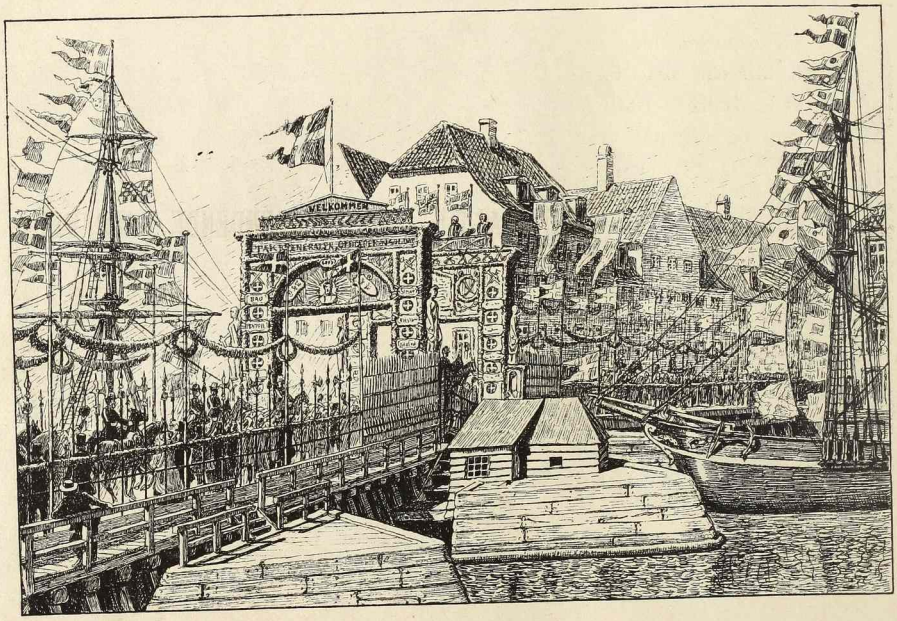

Knippelsbro ved Troppernes Hjemkomst 1851.

I Frisen stod:

Det skal ej ske, det svore I som Mænd.

Paa Tavlerne paa Siderne stod:

Velkommen hjem igjen til Arnens Fred,
I, som saa djærvt for Danmarks Grænse stred,
I sejerskronede! I aldrig trætte!

FESTMAALTID FOR HJEMVENDENDE SOLDATER.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

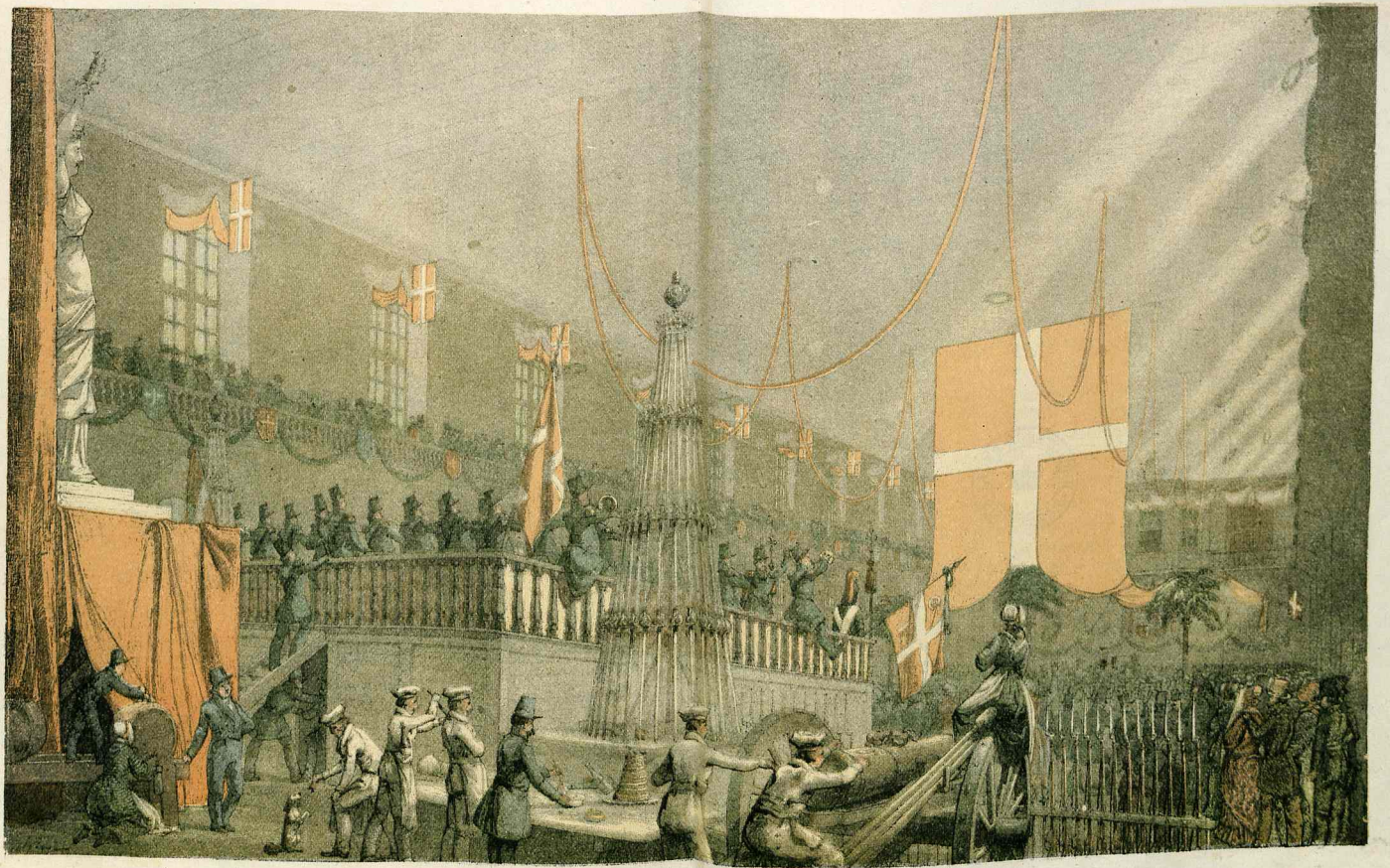

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Hvad kjækt I lovede med Haand og Mund
det har I mandig holdt i Kampens Stund,
og I har vist, hvad Vilje kan udrette.

O at vor Tak til eder kunde naa,
I hvem forgjæves her vi vente paa,
I kjærligt savnede! I dybt begrædte!
Nu sukker Vinterstormen om jer Grav,
men Børn og Hustru, Arven I os gav,
skal vidne højt, at vi jer ej forgjætte.

Indskrifterne paa den mod Byen vendende Side ses af omtaaende 4 Skillings Blad.

Æresporten blev dog først færdig den tredje Indtogsdag, men Ridehuset straalede allerede den første Dag med sit af Balletmester Bournonville smukt udsmykkede Indre. Utallige Danebrogsflag og hvide og røde Draperier prydede Gallerierne, og derunder var der Salen rundt anbragt Mindeskjolde med Navnene paa Sejrene og Sejrherrerne. I Salens ene Ende stod en 6 Alen høj Danmarks Statue, udført af Freund og Thileman, med Murkrone paa Hovedet, den venstre Haand støttede den til et Skjold, medens den med den højre rakte en Sejrskrans frem. I Salens modsatte Ende saas det danske Vaaben. Midt paa den brede Væg lige overfor Indgangen var anbragt en Dekoration af Krigsemblemer og Flag. De tre Støtter i Midten havde ved at omvikles med Grønt faaet Skikkelse af Palmer.

Den 2den Februar var den første Indtogsdag. Den Dag kom Garden. Fulgt af en uoverskuelig Menneskemasse drog den op til Ridebanen, hvor Kongen til Hest kom frem med sine Adjutanter fra Kolonaden og bød de hjemvendende Velkommen. „Modtag af min Mund Danmarks Tak", saaledes sluttede han, „for eders Fædrelandskjærlighed, Troskab og Tapperhed, — modtager ogsaa eders Konges Tak". Derefter steg Kongen af Hesten og gik, fulgt af Prinserne og sine Adjutanter, ind i Ridehuset, hvor han med dem og Officererne tog Plads ved et ophøjet Bord i Midten, medens Mandskabet bænkedes rundt om. Den næste Dag kom 1ste lette Bataillon; den 3dje Dag 2den lette, og saa fremdeles. Modtagelsen var stadig lige hjærtelig; det gik som H. C. Andersen sang:

Det er som en Festdag hver evige Dag
vor Landsoldat kommer tilbage.
Fra Hus og til Hus hænge Kranse og Flag,
Folk jubler fra Gader og Tage.

Især var Jubelen stor, naar en af de Afdelinger kom, som stode højst i Folkets Gunst; saaledes var 10de Bataillon Gjenstand for særlig Hyldest, baade fordi den havde taget en saa hæderlig Del i Fægtningen ved Mysunde og fordi

Priis: 4 Sk.

Ved Troppernes Hjemkomst 1851.

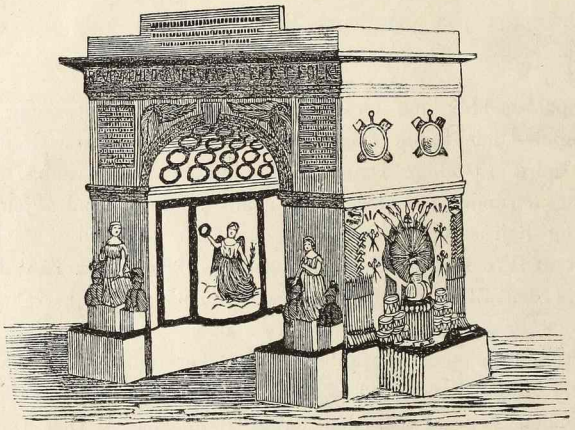

(Overst:)

Lær os, for Alt hvad vi stræbed og stred,
Lær os, for Alt hvad vi kjæmped og led,
Herre, at takke Dig nu og i Tiden.

(I den lange Linie over Porten:)

Bevidsthed vandt vi, at vi er et Folk.

(Paa Tavlen til Venstre:)

Nu hviler Sværdet efter blodig Dyst,
Snart Handelsskibet gaaer fra Kyst til Kyst
Og Leer klinge mellem Korn og Kløver;
Da snoer sit Broderbaand en enig Stat
Om Bonde, Borger, Sømand og Soldat,
Og Baandet skjærmes af de danske Løver.

(Paa Tavlen til Høire:)

Mens Krigens bittre Minder svinde bort,
Og alle gode Kræfter virke fort,
Og Landet formes kraftig i sit Indre,
Skal udadvendt dets Sønners stærke Pagt
Og Heltemod indgyde Andre Agt,
Og dobbelt klart skal Nordens Stjerne tindre.

Trykt hos H. G. Brill.

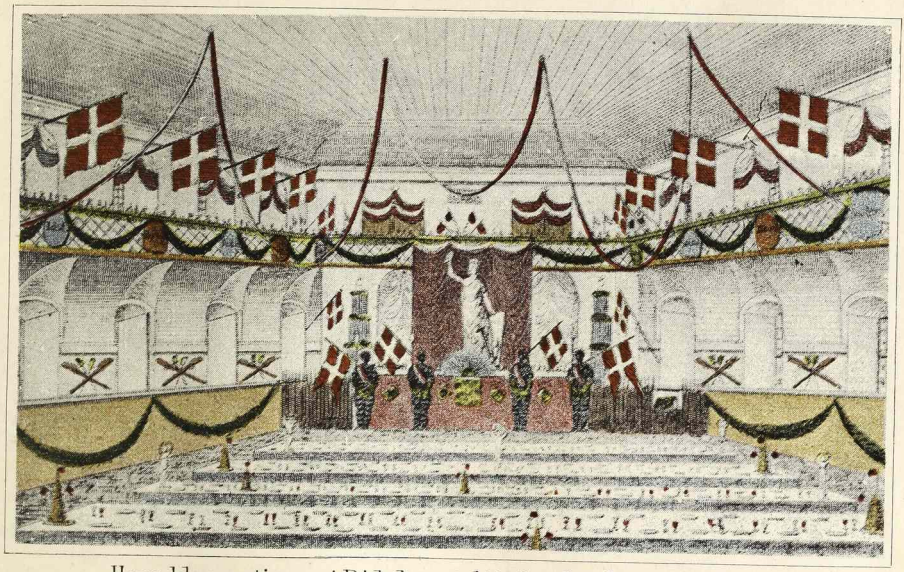

Hoveddecorationen i Ridehuset, ligefor den kongelige Loge.

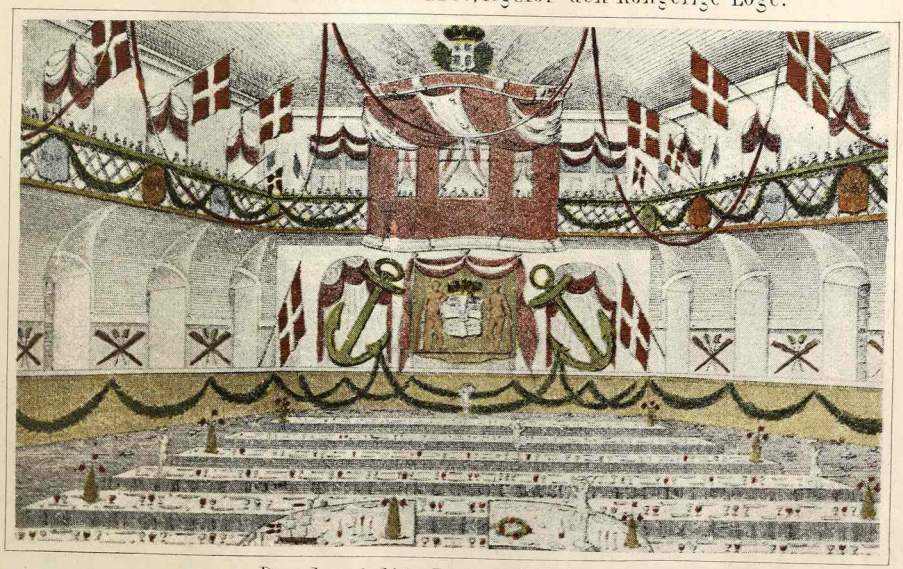

Den kongelige Loge i Ridehuset.

Ridehusets Udsmykning ved Festerne for de hjemvendende Soldater i 1850.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

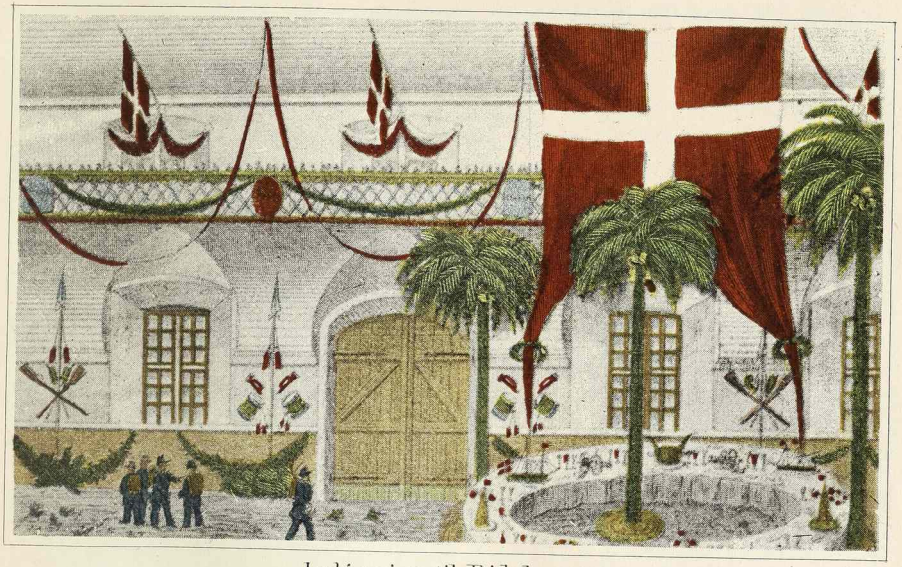

Indgangen til Ridehuset.

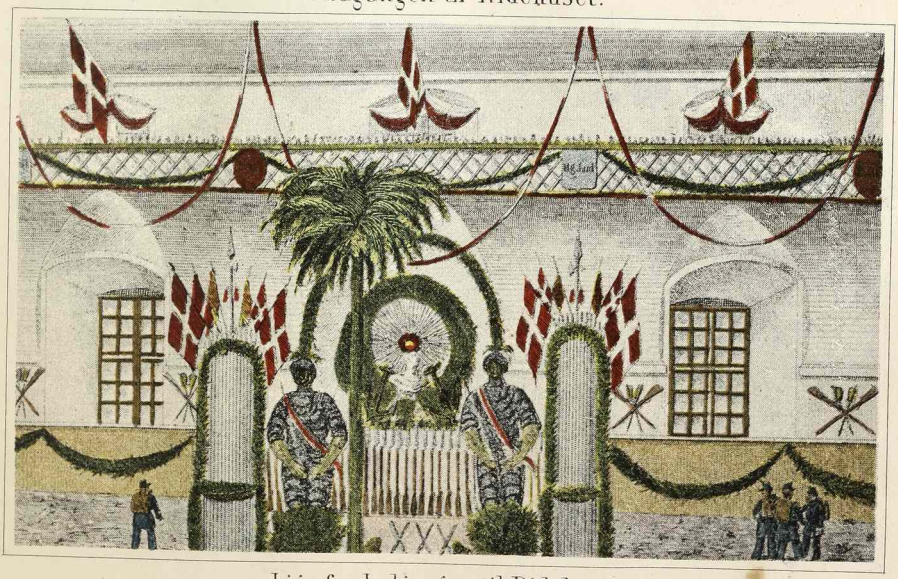

Lige for Indgangen til Ridehuset.

Kopi efter samtidige Billeder.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Bataillonen bestod af Sønderjyder. Kongen var hyppig selv til Stede ved Festerne i Ridehuset og talte tit selv; ved Festen for Artilleriet udbragte han saaledes Skaalen for de danske Kanoner. Ved Festen for Marinen udtalte Kaptajn E. Suenson Ønsket om, at Flaaden, naar den atter skulde ud, maatte faa lidt mere at slaas med, et Ønske, hvis Opfyldelse Fremtiden ikke nægtede ham. Da 2det Jægerkorps nærmede sig Frederiksborg, red Kongen det i Møde og førte det til Stutteriets Ridehus, hvor det blev beværtet.

Schleppegrell.

Afdelingerne hjemsendte nu største Delen af deres Mandskab, og Soldaterne spredtes over Landet for igjen at tage fat paa deres vante Livsgjerning; men ingen af de gamle Soldater fra Felttogene i vore første Frihedsaar glemte nogen Sinde Mindet om den stolte Tid, da alles Øjne hvilede paa dem, og da deres Fædrelandskjærlighed, Mod og Lydighed kastede ny Glans over det gamle Flag. Heller ikke glemtes de Mænd, som havde ført dem paa Sejrens Dage og trofast holdt ud med dem under alle Prøvelser og Savn. Bülow — Schleppegrell, Krogh, Rye, Læssøe og Helgesen, det var Navne, som idelig bleve gjentagne, naar de gamle Soldater opfriskede Erindringerne fra Krigen, og Navne, som aldrig ville glemmes, thi de ville til de seneste Tider staa som Udtryk for Danmarks stolte Landsoldat fra 1848, 49 og 50.

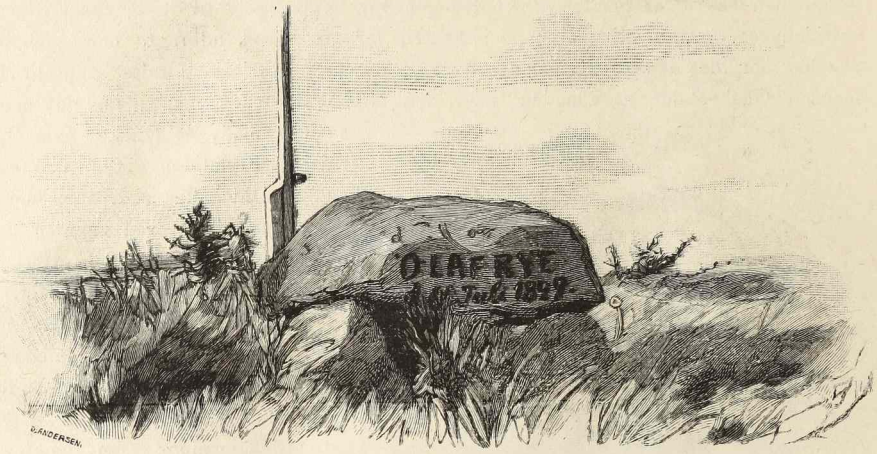

Stedet, hvor Rye faldt.

Over Ryes Grav paa Garnisonskirkegaard i Kjøbenhavn blev rejst en Støtte, som bærer hans Buste; ved Stedet, hvor han faldt, er der senere opkastet en Jordhøj, med en simpel Granitsten, som bevarer hans Navn og Datoen, da han faldt. Den herlige Sejr, for hvilken han havde ofret sit Liv, fik senere sit smukke Mindesmærke i Bissens „Tapre Landsoldat", og Graven, hvor de faldne hvile, blev smykket med det skønne Relief af Soldaterne, som bærer en falden Kammerat til Graven. Heller ikke Sejrherren selv, Bülow, kom til at hvile blandt den tapre Skare, som havde kjøbt Sejren med sit Liv, hans Grav blev redt i Sønderjydlands Jord paa Dybbøl Kirkegaard, nær de Banker, han saa kjækt havde bidraget til at værge. De faldne fra Isted bleve stedte til Hvile paa Flensborg Kirkegaard, hvor Kong Frederik VII lod sætte en Række Mindestene over Gravene; senere rejste det danske Folk her Flensborg-Løven, dens Skæbne er for kjendt, til at vi her skulde dvæle ved den.

Ingen kan tænke tilbage paa Tiden fra 48 uden at uvilkaarligt „Den Gang jeg drog afsted" lyder for hans Øre, snart efterfulgt af „Holmens faste Stok"; det viser, med hvor sikkert et Greb de Mænd, som skreve disse Sange, og de som satte Toner dertil, have truffet det rette Udtryk for den Aand, som den Gang var oppe i det danske Folk. Kunstnerne fulgte Soldaten i Kampen, vi have jo set, hvorledes Lundby og Dalgas ofrede Livet for Fædrelandet, og gjennem Niels Simonsens, Sonnes og F. C. Lunds Gjengivelser er Billedet af den tapre Landsoldat fra 48, 49 og 50 gaaet over til Efterverdenen. Ogsaa Samtiden manglede ikke billedlige Fremstillinger af de store Begivenheder, som foregik derovre i Sønderjydland, men at disse ikke altid tilfredsstillede Kravene til historisk Sandhed eller Idealitet i Kunsten, fremgaar af de vedføjede Gjengivelser af naive Billeder fra hin Tid.

Niels Simonsen.

F. C. Lund.

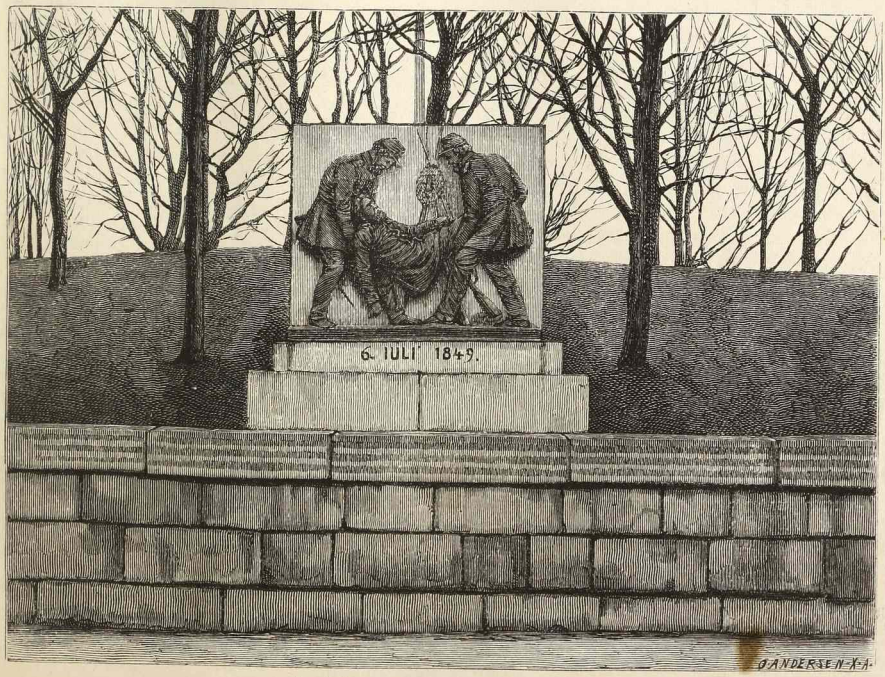

Gravhøjen over Heltene fra 6te Juli 1849.

J. Sonne.

Hornemann.

Den tapre Landsoldat.

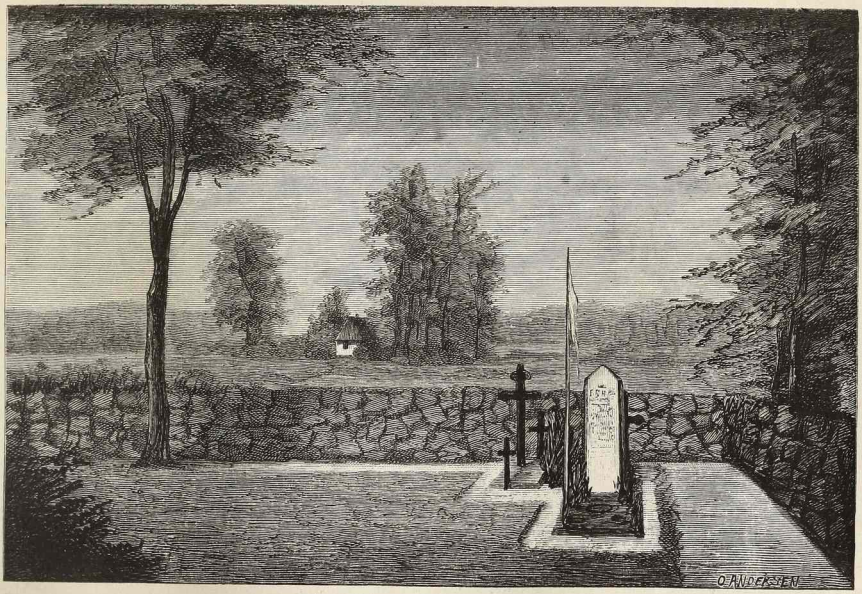

Bülows Grav paa Dybbøl Kirkegaard.

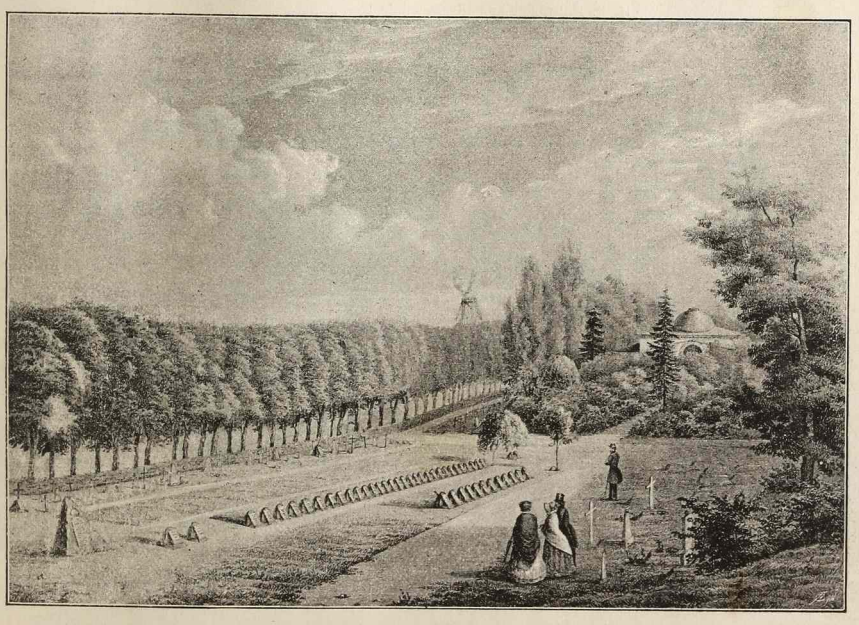

De ved Isted faldnes Grave paa Flensborg Kirkegaard.

H. P. Holst, Forfatter til »Den lille Hornblæser«.

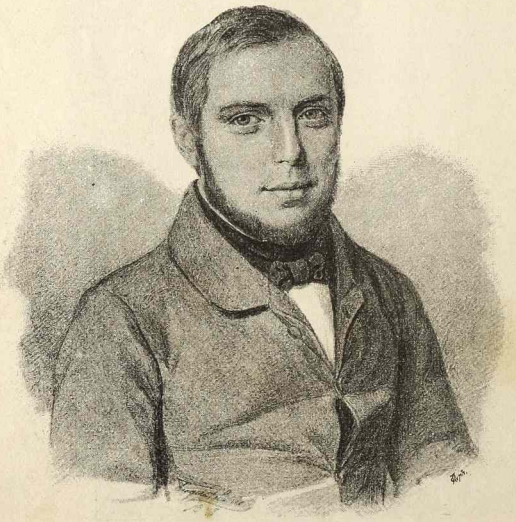

P. Faber, Forfatter til »Den tapre Landsoldat«.

Adolph Recke, Forfatter til »Sang for Flaaden«.

№ 1850.

Erstürmung der Düppeler Schanzen.

Am 13. April 1849 versuchten die Dänen sich wieder in den Besitz der am Morgen desselben Tags durch Ueberfall verlorenen Höhen von Düppel zu setzen. Sie debouchirten mit bedeutenden Truppenmassen aus dem Brückenkopfe vor Sonderburg, etwa um 10 Uhr Morgens. Es entspann sich nun ein lebhaftes Gefecht, an welchem unserer Seits die Bayern und Sachsen Theil nah men. Das Gefecht dauerte mit abwechselndem Erfolge bis nach 1 Uhr, u. endete mit dem vollständigen Rückzug der Dänen u. mit der Behauptung der Düppeler Höhen durch die deutschen Truppen. Der Verlust der sächsischen Brigade in den Gefechten am 13. war: Getödtet: 6 Offiziere, 13 Unteroffiziere u. Soldaten. Verwundet: 10 Offiziere, 129 Unteroffiziere u Soldaten.

Hvorledes man i Neu Ruppin tænkte sig Stormen paa Dybböl-Skanserne den 13'April 1849!

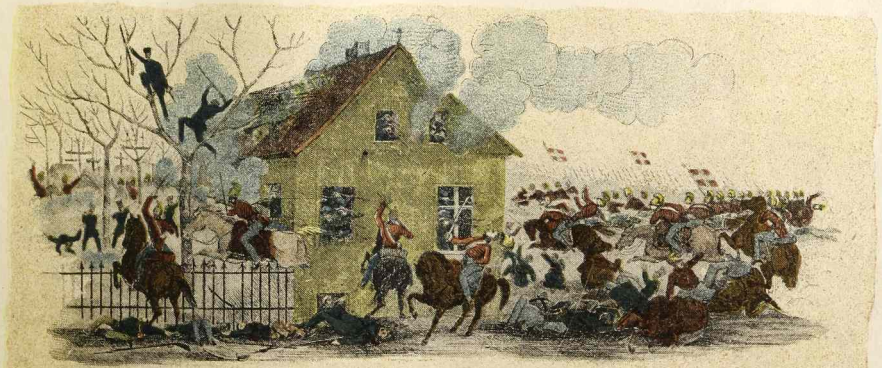

De skenske Dragoner fordrive Slesvig-Holstenerne
fra Jernstøberiet ved Flensborg.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

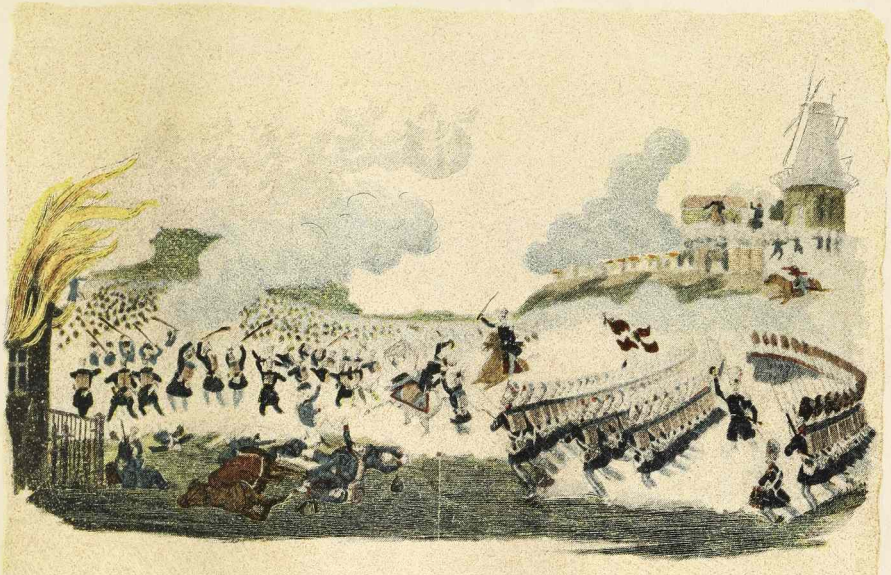

Slaget den 5te Juni 1848
ved Dyppelmølle.

Naive danske Billeder der vare i Omløb i Krigsaarene.

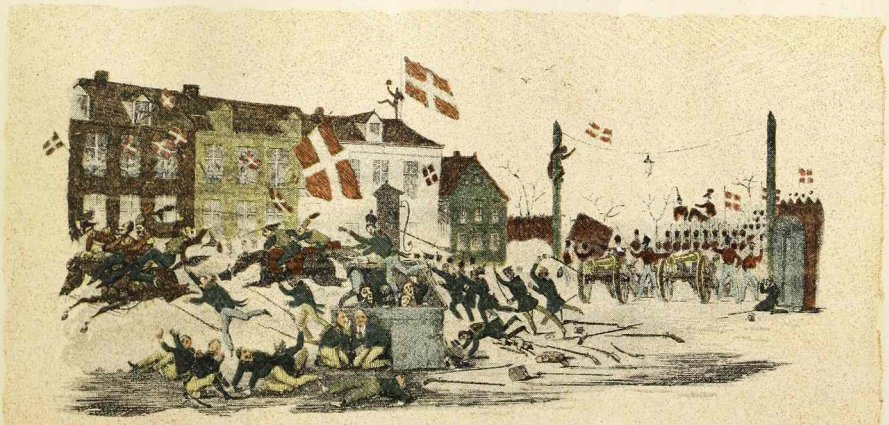

Slesvig-Holstenerne paa Flugten igjennem Flensborg.
Søndagen den 9de April 1848.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

KRIGSMINDER

FRA

FELTTOGENE I VORE FØRSTE FRIHEDSAAR

MØNTER OG MEDAILLER

SAMLEDE

AF

VILHELM BERGSØE

MED ILLUSTRATIONER EFTER ORIGINALSTYKKERNE.

Pressen kan have travlt nok til daglig; men naar politiske Omvæltninger, naar Krig og Ufred truer Landet, da kommer den i en febril Virksomhed. Proclamationer og Opraab, Piecer og Viser, Skillingsblade og Løbesedler flyde som Skum paa Vand, og forsvinde som det, hvor karakteristiske de end kunne være for den Tid, som de skylde deres Tilværelse. Kun en enkelt Samler gjemmer dem, og naar halvhundrede Aar ere gaaede, begynde de at faae den Tidens Patina, der giver dem Interesse som Mere end Kuriositeter.

Men det er ikke blot Bogtrykkerpressen, der faaer travlt. Der gives en anden Presse, som vel arbejder langsommere, men hvis Produkter til Gjengjæld have en ganske anden Varighed end det forgjængelige Papir, og det er Medaillepressen. I haardt, uforgjængeligt Metal sender den sine korte, kjærnefulde Meddelelser vidt over Lande, og de ville vedblive at bestaa, at opbevares og studeres, naar alle andre Minder længst ere forsvundne. Det var at ønske, at de, som lade slige Minder præge, ogsaa vilde erindre, at de overgive dem til Aartusinders Bedømmelse, og at Folkets kunstneriske Standpunkt engang vil blive maalt efter dem alene. Havde man erindret dette, vilde man sikkert have undgaaet en saadan Caricaturmedaille, som den Udstillingscomiteen lod præge i 1888.

Medaillerne fra Krigsaarene 1848—50 have desværre, enkelte fraregnede, heller ikke synderlig Kunstværdi. De mindre ere endog ligefrem slette; men alle staa de som Vidner om den Række blodige Kampe, Danmark førte i hine Aar, og det er derfor som historiske Minder, ikke som Kunstgjenstande, at de her for første Gang ere sammenstillede og beskrevne. Jeg har samlet Materialet, ofte langvejs fra, med al den Flid, jeg formaaede. Alle offentlige og private Kilder

ere udtømte. Jeg troer derfor, at Samlingen er meget nær ved at indeholde det Meste af, hvad der i hine Aar er præget af Medailler, Mønter og politiske Forenings-Tegn.

Det ligger nu engang ikke for den danske Charakter at forherlige sine Sejre paa den Maade, og der var saa megen mindre Grund dertil, som det var en Broderkrig, vi førte. Der foreligger derfor fra dansk Side ikke en eneste Slagmedaille, ikke engang for Frederiksstad, Fredericia eller Isted. Vore Medailler ere prægede over Faldne, over nordiske Kampfæller, eller for Tapperhed og Fædrelandskjærlighed, udviist i Krigen. Det var Tydskerne forbeholdt at præge Slagmedailler, baade over de faa Batailler de vandt, og de mange, de tabte.

Idet jeg med Hensyn til Detaillerne henviser til efterfølgende Beskrivelse, skal jeg her kun i korte Træk angive de Grupper, hvori disse Erindringstegn falde.

Da Krigen var endt, var det en naturlig Tanke at mindes de Mænd, der havde ført Hæren til Sejer. Der udkom derfor hos Kunsthandler Bing i 1850 sex Medailler (Fig. 1—6), udførte i England af *Allen & Moore*, og prægede i Birmingham. De bære paa den ene Side Brystbilleder af Bülow, Helgesen, Krogh, de Meza, Rye og Schleppegrell, paa den anden Side et af de mange Mindevers, som H. P. Holst skrev ved Hærens Indtog og Sejersfesterne i Rosenborg Have. Det var billige Medailler, væsenlig bestemte for Soldaterne og Folket.

Fra Statens Side paatænktes der to Fortjenstmedailler, en »*For Tapperhed*« og en »*For Fædrelandskjærlighed*«, udviist under Krigen. Stemplerne (Fig. 7—8) udarbejdedes af Medailleur F. Krohn; men kom desværre aldrig til Anvendelse. Vore tappre Soldater maatte nøjes med Bevidstheden om at have gjort deres Pligt, og medens de svenske og norske Frivillige ved privat Initiativ fik deres Erindringsmedaille om Krigen (Fig. 9), var der ingen tilovers for dem, der havde blødt paa deres eget Fædrelands Jord. Man vilde ikke vække Misstemning hos Slesvigholstenerne ved at lade den danske Hær bære et Mindetegn om det ved Vaabenmagt kuede Oprør.

Disse vare derimod ikke saa fintfølende, og medens Serien af de danske Medailler sluttes her, prægede Slesvigholstenerne Resten, og det er ikke faa. Den provisoriske Regjerings Oprettelse 14. Marts 1848 mindedes ved en Medaille af Lorenz (Fig. 11), hvor den danske Frihedsbevægelse fremstilles som en Drage med Narrehætte paa Hovedet. Freischärlernes Anfører, v. d. Tann, forherligedes ved en Medaille af Drentwett (Fig. 10), og endelig uddeltes der i Kiel den 8. Juli 1850 til Insurgenterne et Jernkors (Fig. 13) »in Anerkennung der den

Herzogthümern Schleswig-Holstein in ihrem Kampfe für das Recht und die Ehre des Landes geleisteten Dienste«. Det til Korset hørende Diplom er signeret »Die Statthalterschaft der Herzogthümer Schleswig-Holstein« og undertegnet af F. Reventlou, Beseler og Krohn.

Slagene og Bataillerne i 1848, selv Smaatræfninger, forevigedes ved en Række smaa, tarveligt udførte Skuepenge (Fig. 20—26), der solgtes til Soldaterne, og bares i Baand med de tyske Farver. De havde paa Forsiden en Fremstilling af Kampen, og paa Bagsiden: »*And: an den gefallenen deutschen Helden*« eller, senere »*an den tapfern deutschen Helden*«. Var Sejren tvivlsom eller gik Geschäften daarligt, saa vidste man at hjælpe sig. Man omprægede da Bagsiden, saa at der kom til at staa: »*Minde om de tappre danske Helte*«, og saa smuglede man dem over til vore tappre Jenser, som gladelig gik i Tøjet — de fik jo intet andet Hæderstegn, end hvad Fjenden sendte dem.

Et lumpent Overfald, et Brud paa Parlamentairflagets Ukrænkelighed, Mordet paa en flink Matros, og Mishandlingen af en dansk Søofficeer ved drukne Bønder og Fiskere paa Femern den 15. April fremkaldte, mærkelig nok, den største af alle Medaillerne i 1848. Den er skaaret af Helfricht (Fig. 12), aabenbart efter et Øjenvidnes Tegning; thi da jeg viste den til den gamle Hædersmand Niels H. Bruun, der dengang som Overkanoneer svømmede bort med Jollen under Fjendens Ild, udbrød han: »Ja, saadan var det!«, hvorimod han erklærede den Fremstilling, som findes i »Felttogene« pag. 123 for ren Fantasi, hvad en Gjennemlæsning af Forhørene ogsaa viser, at den er. Det maa dog senere være gaaet op for Tyskerne, at denne Bedrift ikke var værd at foreviges; thi denne Tugthusmedaille, som vistnok skyldes den forfængelige Baron v. Leesens eget Initiativ, forekommer nu yderst sjelden.

Felttoget i 1849 indlededes med en Begivenhed, der ramte Danmarks gamle Søhæder tungt, og gav Tydskerne en kjærkommen Anledning til at slaa fast, at et grundstødt Linieskib kan skydes i Brand med gloende Kugler. Affairen ved Eckernförde den 5te April vakte en vild Jubel over hele Tydskland, og ikke mindst jublede Indbyggerne i den lille Ravnekrog, som burde have været jævnet med Jorden, før vort bedste Rangskib fløj i Luften. »*Die Jungfrauen Eckernfördes*«, som havde seet Stranden bedækket med Vrag og lemlæstede Lig, lod Kobberstumperne fiske op, og af disse prægedes der paa deres Foranstaltning en Medaille (Fig. 15), som viser, hvor højt Fanatismen dengang gik. Til Tak for, at vi havde undladt at skyde »*en aaben By*« i Brand, en Mildhed, som Tydskerne paa en værdig Maade senere gjengjældte ved Sønderborg, dannede

der sig i Eckernförde en hel Industri — man levede som Ravne paa Christian den Ottendes Vrag. Egetømmeret blev forarbejdet til Tobaksdaaser, Jetonkasser etc., og disse forsynedes med de Kobber- og Messingjetons, hvoraf en findes afbildet Fig. 18, medens en større Medaille af Drentwett (Fig. 25) prægedes i Tydskland, hvortil ogsaa graverede Metalstumper af Vraget (Fig. 39—41) vandrede.

Men hermed vare Lykkens Dage til Ende for Insurgenterne. Affairen ved Kolding d. 23de April fremkaldte vel en lille Sejersjeton (Fig. 27), men ved Udfaldet fra Fredericia var der al Grund til Ønsket: »*Heil unsern tapfern Vaterlandsvertheidigern*«, som Reversen (Fig. 28) bærer. Oprørshæren var sprængt, Modet knækket, og hverken Istedslaget eller Frederiksstads Forsvar gav Anledning til flere Sejerstegn. Man havde faaet nok af dem og lod sig nu nøje med den provisoriske Regerings Mønter.

Af disse kom kun to i Omløb, begge i Kobber: *1 Sechsling* og *1 Dreiling Scheidemünze* (Fig. 30 og 31). Da vore Tropper besatte Altona, confiskeredes paa Mønten den oprørske Regerings Møntmester-Tegn (Fig. 29), og Stemplerne til *1 Schilling Scheidemünze* i Sølv (Fig. 32). Efterat disse Stempler vare førte til Mønten i Kjøbenhavn, lod Møntmedailleur F. Krohn tage nogle faa Afslag af denne sidste af Oprørsregeringens Mønter, der var bestemt til at sættes i Omløb, og derfor ikke er nogen Prøvemønt, som den almindelig kaldes.

At politiske Foreninger blomstrede stærkt under Oprøret, og at disse have havt talrige Tegn og Emblemer, kan ikke betvivles. Men Tiden har bortvejret de fleste af disse, og kun »*Schlesw.-Holst. Verein*« og en politisk Jeton (Fig. 35 og 34), begge fra Mayntzhausens store, holstenske Samling, opbevares paa Møntkabinettet. De danske Foreninger repræsenteres ligeledes sparsomt af »*Flensborg Borger- og Sangforening*« (Fig. 38 og 37). I Kjøbenhavn stiftedes en Forening »*For Sandhed og Orden*«, hvis Tegn var et Danebrogskors med de anførte Ord; men det maa iøvrigt være kommende Tider forbeholdt at supplere disse Minder fra en af de mærkeligste Perioder i Danmarks nyere Historie. Jeg vil derfor være taknemlig for enhver Oplysning i saa Henseende.

BESKRIVELSE OVER MEDAILLER OG MØNTER

FRA

OPRØRSPERIODEN 1848—51.

I. DANSKE MEDAILLER.

Portraitmedaillerne af Generalerne forekomme hyppigst prægede i Britanniametal; en Deel udprægedes i Sølv, og Exemplarer i Guld tilstilledes Frederik den Syvende. Størrelse 45 mm.

1) Bülow. *Fs.* Indenfor en bred, ophøjet Krans, dannet af en Laurbærgren til venstre og en Egegren til højre, Bülows Brystbillede en face i Generalsuniform. Foroven FREDERITS DEN 6. JULI 1849. Forneden ⌣ BÜLOW. *Bs.* Under en Sejerskrans, i otte Linier:

DENGANG VED FREDERITS | I MORGENRØDEN |
FOR KONGE, FÆDRELAND | OG PLIGT |
SAA MANGE GJÆVE DANSKE | SANK I DØDEN, |
BLEV BÜLOWS NAVN | UDØDELIGT. |

Derunder en Vaabentrophæ af Faner, en Kanon og Haandvaaben. Paa Afsnitslisten A & M. Tab. I, 1.

2) Helgesen. *Fs.* Som foregaaende, men under Kransen A & M og i Midten Helgesens Brystb. en face i Uniform. Foroven: FREDERIKSSTAD DEN 4DE OCTOBER 1849. Forneden HELGESEN *Bs.* Under en Sejerskrans i Straaleglorie, i otte Linier:

SOM DOVRE, HVOR | HAN LYSET SAAE OPRINDE, |
STOD GAMLE | HELGESEN VED FREDRIKSSTAD, |
SOM DET UROKKELIGT | STAAER HER HANS MINDE, |
I DANMARKS KRØNIKE | ET SJELDENT BLAD. |

Derunder et Kastel med Flag, omgivet af Faner, Kanoner og Haandvaaben. Derunder ALLEN & MOORE. Tab. I, 2.

3) Krogh. *Fs.* Som forrige, men med Kroghs Brystbillede en face i Generalsuniform. Foroven til venstre IDSTED | til højre 24DE OG 25DE JULI 1850 | forneden KROGH *Bs.* Under en Sejerskrans i Straaleglorie, i otte Linier:

SAAMANGEN FØRER | FALDT I DENNE STRID, |
DOG EEN BLEV SPARET | TIL DET ALLERSIDSTE, |
OG DET VAR KROGH, | SOM KOM I RETTE TID, |
DA DANMARK HAVDE | INGEN FLEER AT MISTE. |

Derunder en Løve til højre med et Flag i venstre Forpote. Under den, lille, ALLEN & MOORE. Tab. I, 3.

4) De Meza. *Fs.* Som forrige, men med de Mezas Brystb. en face i Generalsuniform. Foroven til venstre IDSTED | til højre 25DE JULI 1850 | forneden DE MEZA *Bs.* Under en Sejerskrans, i otte Linier:

HVOR FAREN VAR, | DER VAR DE MEZA MED! |
SELV DA DET HAM PAA | KRAFTEN BRISTED |
HAN, NEPPE KARSK, | DOG FLØI AFSTED |
OG SEIREN FJENDENS | HAAND FRAVRISTED. |

Derunder en liggende Løve fra venstre, omgiven af Vaaben og Faner. Paa Afsnitslisten ALLEN & MOORE. Tab. I, 4.

5) Olaf Rye. *Fs.* Som forrige, men Ryes Brystbillede i Uniform, Halvprofil til højre. Om Billedet nede fra venstre FÖD D. 16 NOVEMBER 1792: † D. 6 JULI 1849 VED UDFALDET FRA FREDERITS | forneden OLAF RYE | Under Kransen A & M *Bs.* Under en Sejerskrans med Straaleglorie, i otte Linier:

DIG ALDRIG GLEMMER | DANMARKS LAND! |
OMKRING DIN ÆRE NU SIG | HIMLEN HVÆLVER |
DU DANIEL RANTZAU'S | LIGEMAND! |
DU SÖN AF EINAR | TAMBESKIÆLVER! |

Derunder Vaabentrophæ af en Kanon, omgiven af Faner og Haandvaaben. Tab. I, 5.

6) Schleppegrell. *Fs.* Som forrige, men uden A & M under Kransen, og med Schleppegrells Brystb. i Uniform, Halvprofil til venstre; i Skulderafsnittet A & M. Omkring Billedet, foroven FÖD D. 28 JUNI 1792 † D. 25 JULI 1850 I SLAGET VED JDSTED. Forneden SCHLEPPEGRELL *Bs.* Under en Sejerskrans med Straaleglorie, i otte Linier:

SOM KLÆK SOLDAT FORGUDET | AF SOLDATER |
MED SMIIL OM MUNDEN, | FORAN OG TILHEST |
PAA SEIRENS DAG, BLANDT | KUGLER OG GRANATER |
FIK DU DEN DÖD, DER HUEDE | DIG BEDST! |

Derunder Vaabentrophæ af en Kanon, omgiven af Faner og Haandvaaben. Tab. I, 6.

7) For Tapperhed. (1848, af F. Krohn.) *Fs.* Frederik d. Syvendes Hoved i Profil fra højre. Derover til v. FREDERIK VII | til højre KONGE AF DANMARK. | Under Halsafsnittet F: KROHN F: *Bs.* I en bred Krans, dannet af en Egegren til v. og en Laurbærgren t. h., som forneden sammenholdes af en Dobbeltsløjfe, (stort) 1848 | Under Kransen mellem to smaa Stjerner FOR TAPPERHED | 35 mm. Kanonmetal. Foroven tilloddet Øsken med trekantet Bærering. Tab. II, 7.

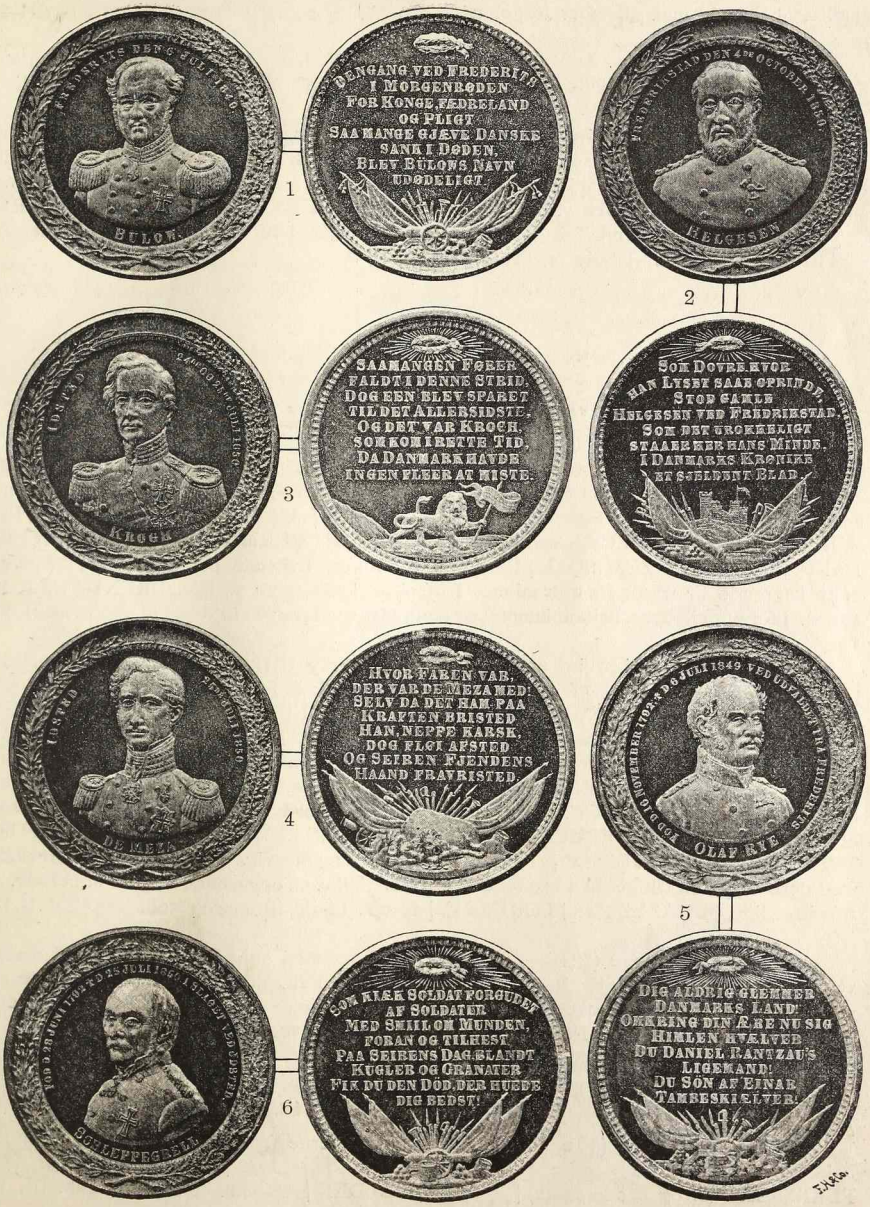
BULOW
DENGANG VED FREDERITS
I MORGENRØDEN
FOR KONGE, FÆDRELAND
OG PLIGT
SAA MANGE GJÆVE DANSKE
SANK I DØDEN,
BLEV BULOWS NAVN
UDØDELIGT
HELGESEN
SOM DOVRE HVOR
HAN LYSET SAAE OPRINDE,
STOD GAMLE
HELGESEN VED FREDRIKSTAD,
SOM DET UROKKELIGT
STAAER KER HANS MINDE,
I DANMARKS KRØNIKE
ET SJELDENT BLAD.
KROGH
SAAMANGEN FØRER
FALDT I DENNE STRID,
DOG EEN BLEV SPARET
TIL DET ALLERSIDSTE,
OG DET VAR KROGH,
SOM KOM I RETTE TID,
DA DANMARK HAVDE
INGEN FLEER AT MISTE.
DE MEZA
HVOR FAREN VAR,
DER VAR DE MEZA MED!
SELV DA DET HAM PAA
KRAFTEN BRISTED
HAN, NEPPE KARSK,
DOG FLØI AFSTED
OG SEIREN FJENDENS
HAAND FRAVRISTED.
OLAF RYE
SOM KIÆK SOLDAT FORGUDET
AF SOLDATER
MED SMIIL OM MUNDEN,
FORAN OG TILHEST
PAA SEIRENS DAG BLANDT
KUGLER OG GRANATER
FIK DU DEN DØD, DER HUEDE
DIG BEDST!
DIG ALDRIG GLEMMER
DANMARKS LAND!
OKKRING DIN ÆRE NU SIG
HIMLEN HVÆLVER
DU DANIEL RANTZAU'S
LIGEMAND!
DU SØN AF EINAR
TAMBESKIÆLVER!

8) Miniaturmedaille. Som forrige, af Graveur J. Hovgaard. Under Halsafsnittet J. H. 18 mm. Kobber forgyldt.

9) For Fædrelandskjærlighed (1848, af F. Krohn.) Som Nr. 7, kun under Kransen FOR FÆDRELANDSKJÆRLIGHED uden Stjerner. 35 mm. Kanonmetal. Tab. II, 8.

10) Til de Frivillige i Broderrigerne (u. Aar, af P. Petersen). *Fs.* Heimdal med sin Hane paa Bifrost blæser Luren til Kamp. Omskrift fra v. NU STANDER STRIDEN UNDER JUTLAND *Bs.* Vikingedrage med to Krigere. I Masten Norges og Sveriges Vaabenskjolde. Omskrift fra v. OG BØREN BLÆSER DENNEM IND FOR DANMARK I Afsnittet under Bølgerne TIL DE FRIVILLIGE FRA | BRODERRIGERNE | lille, P. PETERSEN | 42 mm. I Sølv og Bronce. Tab. II, 9.

II. TYDSKE MEDAILLER.

11) Von der Tann (1850, af Drentwett.) *Fs.* Foroven i to brudte Linier ⌒ LUDWIG FREIH. — VON DER TANN. | GEBOREN DEN — 18. JUNI 1815. | Von der Tann staaende ved en bekranset Stamme. *Bs.* Foroven i tre Linier ⌒ D. EDLEN SCHLESWIG-HOLSTEINER D. TAPFERN KÄMPFER F. IHR | RECHT FÜR IHR DEUTSCHES VATERLAND. | MIT GOTT ZUM SIEG. | Derunder et Anker, hvilende paa en Kanon, omgiven af to flagrende Faner og Haandvaaben. I Afsnittet 1850 og til v., lille, DRENTWETT. F. 40 mm. I forgyldt Bronce, Britanniametal og støbt Jern med rødt-hvidt-blaat Baand. Tab. II, 10.

12) Den provisoriske Regering (14. Marts 1848, af Lorenz). *Fs.* Omskrift paa en ophøjet, bred Rand; foroven mellem to femoddede Stjerner ⌒ DAT SE BLIVEN EWICH TOSAMMENDE VNGEDELT | forneden ⌣ fra v. NICHT ALSE ENEME KONINGE TO DENNEMARKEN | To kvindelige Figurer, Holsten og Slesvig, samt Christian I aflægge Ed paa »die Landesprivilegien« i Ribe (5. Marts 1460). Paa Haandfæstningsrullen fordybet DER | LANDE | PRIVE | LEIGE | Paa Alterets Fodstykke, fordybet RIPEN | I Afsnittet, lille, MITTWOCH N. INVOC. | 1460 | *Bs.* Omskrift foroven ⌒ mellem to femoddede Stjerner RECHT UND GERECHTIGKEIT STEHN UNS ZUR SEITE | forneden ⌣ FORTVIVLELSENS SELVHJÆLP | To Kvinder, Holsten og Slesvig, nedstøde fra en Borgtinde med deres Spyd en Drage med kronet Narrehætte. Til v. en opgaaende Sol; til h. et Skib. I Afsnittet, lille, 24. MAERZ 1848 | LORENZ F. | 42 mm. I Sølv, Bronce og støbt Jern. Tab. II, 11.

13) Jernkorset (1848—49). Støbt Jernkors med ophøjede Rande. Paa Korsets venstre Arm 1848, paa højre 1849. I Midten et rundt Felt, deelt ved en lodret Linie. I venstre Felt Slesvigs to Løver paa prikket Bund. I højre Holstens Neldeblad paa lodretstribet Grund. 28 mm. Foroven fast Øsken og Ring. Tab. II, 13.

SLAG OG BATAILLER 1848.

14) Flensborg (9de April). *Fs.* Insurgenterne fordrives fra Flensborg Møllebakker. Til højre de danske Skibe. I Afsnittet *9 Ap 1848* | *Bs. And:* | *an die bei* | FLENSBURG (N og S omvendte) | *gefallenen* | HELDEN | 23 mm. Messing. Tab. III, 21.

7 8

9

10

11

12

13

12

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

15) Flensborg (9de April). *Fs.* Som forrige; men foroven ⌒ FLENSBURG | *Bs. And:* | *an die* | *tapfern* | *deutschen* | HELDEN | 23 mm. Messing. Tab. III, 20.

16) Femern (15. April, af Helfricht. Overfaldet paa Kaptajn Dirckinck-Holmfeldt). *Fs.* Parti af Strandbredden med Dirckinck Holmfeldt i Baaden; Leesen og hans Følge paa Land. Paa Søen to Skibe, ved hvilke (med smaa Bogstaver) til v. NAJADEN til h. LÖVENÖRN | I den fordybede Rand HELFRICHT F. *Bs.* Omskrift paa ophævet Rand øverst fra højre GEFANGENNAHME DES DAENISCHEN MARINECAPITAINS BARON VON DIRKING-HOLMFELD (sic!). I Midtfeltet, lige, VOM | BARON V. LEESEN. | ASMUS MACKEPRANG | JOACHIM MEISLAHN | H. JANSEN | LORENZ BIERWIRTH | JOHANN KÜHL. | FEHMERN | DEN 15 APRIL | 1848. | 50 mm. Sølvvægt 60 Gr. Tab. II, 12.

17) Eckernförde (21. April, Rekognoscering). *Fs.* Foroven ⌒ ECKERN-FÖRDE | derunder Parti af Strandbredden med Artillerikamp mod to danske Skibe. I Afsnittet *d 21 Ap 1848* | *Bs. And:* | *an die* | *gefallenen* | *deutschen* | HELDEN | 23 mm. Tab. III, 19.

18) Slesvig (23. April). *Fs.* Foroven ⌒ SCHLESWIG | derunder Slagscene med Gottorp Slot til v. I Afsnittet *d 23 Ap 1848* | *Bs. And:* | *an die* | *gefallenen* | *deutschen* | HELDEN | 23 mm. Tab. III, 24.

19) Slesvig (23. April). Som foregaaende; men paa Bagsiden *Minde* | *om de* | *tappre* | *danske* | HELTE | Tab. III, 24.

20) Mysunde (23. April). *Fs.* Foroven ⌒ MISSUND | derunder Fremstilling af Kampen. I Afsnittet *d 23 Ap 1848* | *Bs. And:* | *an die* | *tapfern* | *deutschen* | HELDEN | 23 mm. Tab. IV, 25.

21) Bilskov (24. April). *Fs.* Foroven ⌒ BILSCHAU | derunder Kampen ved Bilskov. I Afsnittet *d 24 Ap 1848* | *Bs. And:* | *an die* | *tapfern* | *deutschen* | HELDEN | 23 mm. Tab. III, 22.

Denne Bataille er Kampen ved Oversø, hvor andet Jægerkorps kæmpede mod Hannoveranerne, Dagen efter Slaget ved Slesvig. Bilskov er en Kro der i Nærheden.

22) Dybbøl (5. Juni). *Fs.* Foroven ⌒ DÜPPEL | derunder Kampen om Dybbel Mølle. I Afsnittet *M. Juni 48* | *Bs. And:* | *an die* | *tapfern* | *deutschen* | HELDEN | 23 mm. Tab. III, 23.

23) Dybbøl (5. Juni). Som foregaaende; men paa Bagsiden *Minde* | *om de* | *tappre* | *danske* | HELTE | 23 mm. Tab. III, 23.

Denne danske Indskrift forekommer dels ren, dels præget over den tyske, som endnu sees i Bunden.

24) Hoptrup (7de Juni). *Fs.* Foroven ⌒ HOPTRUP | derunder Kampen. I Afsnittet *7 Jun. 1848* | *Bs. And:* | *an die* | *tapfern* | *deutschen* | HELDEN | 23 mm. Tab. IV, 26.

SLAG OG BATAILLER 1849.

25) Eckernförde (u. Dato, af Drentwett). *Fs.* Fremstilling af Kampen, uden Omskrift. I Afsnittet et Ornament og til v. for det, lille, DRENTWETT. F. *Bs.* Omskrift nede fra v. GROSSER SIEG DER DEUTSCHEN ÜBER DIE DÄNEN BEI ECKERNFÖRDE. 1849.

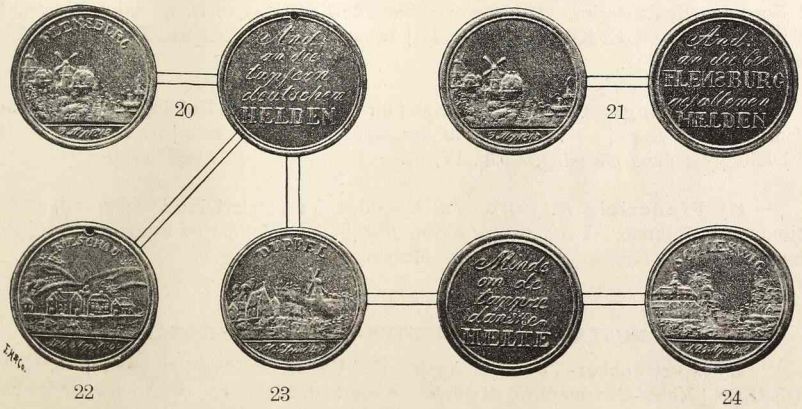

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Roset. Indenfor en Cirkellinie det ukronede tydske Vaabenskjold, med Linierne for Sort, Rødt og Guld, omgivet af snørklede Blomsterornamenter. 38 mm. Tab. III, 14.

26) Eckernförde (5. April, af Löwenstein). *Fs.* Prospekt af Eckernförde med Batterierne og Skibene. I Afsnittet LÖWENSTEIN. *Bs.* Omskr. o. fr. h. DEN TAPFERN DEUTSCHEN KRIEGERN GEWIDMET * | I Midtfeltet, lige, ZERSTÖRUNG | D. DÄN. LINIENSCHIFFES | CHRISTIAN VIII | UND | EROBERUNG | DER FREGATTE | GEFION | —o— | ECKERNFÖRDE | 5. APRIL 1849 | 31 mm. Messing. Tab. III, 16.

27) Eckernförde (5. April, af Löwenstein). Som forrige; men i Afsnittet LÖWENSTEIN F. og paa det øverste Batteri (Sydbatteriet) tre Kanoner, medens der paa den foregaaende kun er to. 31 mm. Messing.

28) Eckernförde (5. April). *Fs.* Foroven ⌒ VON DEN IUNGFRAUEN ECKERNFÖRDES | I Afsnittet KUPF. V. CHR. VIII | Gefion under tydsk Flag, og det rygende Vrag af Christian den Ottende tæt ved Nordbatteriet. *Bs.* Som foregaaende. 31 mm. Kobber. Tab. III, 15.

29) Eckernförde (5. April). Som foregaaende, men uden nogen Indskrift paa Forsiden.

30) Eckernförde (5. April). Spillejeton. *Fs.* Samme Fremstilling som foregaaende. *Bs.* Omskrift o. fr. h. V. D. LINIENSCHIFFE CHR. VIII. ECKERNFÖRDE 5. APR. 1849 | Fembladet Roset. I Feltet Hjerter Es. 24 mm. Af Malm, tyk.

Som forrige, med 31) Kløver Es, Tab. III, 18, 32) Ruder Es og 33) Spader Es.

Som forrige, med 34) Hjerter Es, 35) Kløver Es, 36) Ruder Es og 37) Spader Es. Af Kobber og tyndere.

38) Som forrige, men uden noget Bagstempel. Præget som Huulmønt.

39) Eckernförde (5. April). *Fs.* De to Rangskibe og de to Dampskibe i Kamp med Nord- og Sydbatteriet. *Bs.* Foroven ⌒ EROBERUNG d. D. K. S. | i Midten, lige, CHR: VIII | *und* | GEFION | *d 5. Ap 49* | forneden ⌣ *bei* ECKERNFÖRDE | 25 mm. Messing. Tab. III, 17.

40) Kolding (23. April). *Fs.* Kampen i Kolding med Koldinghus i Baggrunden. I Afsnittet *d 23 Ap 49* | *Bs.* Mellem to korslagte Egegrene *And:* | *an unsern* | *Sieg bei* | KOLDING | 24 mm. Messing. Tab. IV, 27.

41) Fredericia (6. Juli). *Fs.* Udfaldet fra Fredericia; i Baggrunden Møllebastionen og Skibene. I Afsnittet *d 6 Juli 1849* | *Bs.* Mellem to Egegrene *Heil* | *unsern tapfern* | *Vaterlands* | *Vertheidigern* | 24 mm. Messing. Tab. IV, 28.

MØNTER OG MØNTMESTER-TEGN FRA ALTONA.

42) Møntmester-Tegn (u. Aar). *Fs.* Under en femoddet Stjerne T. C. W. | ANDERSEN | Roset-Ornament og derunder en femoddet Stjerne. *Bs.* Under en fembladet Roset MÜNZMEISTER | IN | ALTONA | fembladet Roset. 27 mm. Kobber. Tab. IV, 29.

25

26

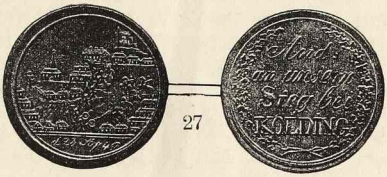

27

28

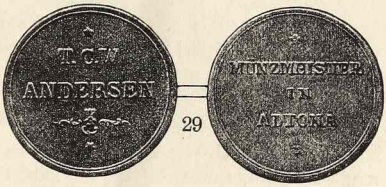

29

30

31

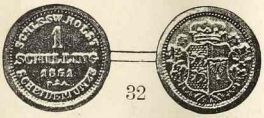

32

33

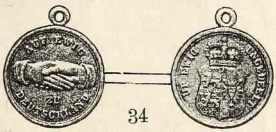

34

35

36

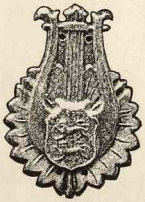

37

38

39

40

41

43) 1 Schilling, 1851. *Fs.* Slesvigs og Holstens kronede Vaabenskjold, omgivet af to Egegrene. Under Vaabnet H. L. (Lorenz.) *Bs.* Foroven ⌒ SCHLESW. HOLST. forneden ⌣ SCHEIDEMÜNZE | I Midten 1 | SCHILLING | 1851 | T. Rigsæble A. (T. Andersen). 18 mm. Sølv. Tab. IV, 32.

44) 1 Sechsling, 1850. *Fs.* Som forrige. *Bs.* Omskr. n. fr. v. SCHLESW. HOLSTEIN. SCHEIDEMÜNZE | I Midten 1 | SECHSLING | 1850 | T. A. | Rigsæble | 27 mm. Kobber. Tab. IV, 30.

45) 1 Sechsling, 1851. Som foregaaende, men 1851.

46) 1 Dreiling, 1850. *Fs.* Som foregaaende. *Bs.* Omskrift som forrige, men i Feltet 1 | DREILING | 1850 | T. A. | Rigsæble | $22^1/_2$ mm. Kobber. Tab. IV, 31.

FORENINGS-TEGN.

47) Flensborg Borger-Forening (u. Aar). Mellem F — B Flensborg Byvaaben. 21 mm. Ensidet, rundt Sølvtegn. Tab. IV, 38.

48) Flensborg Sangforening. En Sølvlyra, hvilende forneden paa en Roset. Paa Sangbunden Slesvigs Vaabenskjold. $^{30}/_{20}$ mm. Tab. IV, 37.

49) Schleswig-Holst. Verein (u. Aar). Under et tvefliget Baand med UP EWIG UNGEDEELT | Slesvigs og Holstens kronede Vaabenskjolde, omgivne af Ornamenter, som over Vaabenskjoldet ende med to sammenlagte Hænder. Forneden ⌣ SCHLESW.-HOLST. VEREIN | Alt indenfor en Perlecirkel. 28 mm. Rundt Sølvtegn. Tab. IV, 35.

50) Insurgent-Tegn (u. Aar). *Fs.* Omskr. til v. UP EWIG | til h. UNGEDEELT | I Midten Slesvig-Holstens kronede Vaabenskjold. *Bs.* Foroven ⌒ AUF EWIG | to sammenlagte Hænder | ZU | DEUTSCHLAND | 16 mm. Tab. IV, 34.

UNIFORMS-TEGN.

51) Insurgent-Armeens Vaabenknap. *Fs.* Slesvig-Holstens kronede Vaaben. *Bs.* SUPERIOR QUALITY | over to korslagte Laurbærgrene. 24 mm. Forsølvet Malm. Tab. IV, 36.

52) Freischärler-Kokarden. I Midten en sort Ørn paa hvid Grund, derom det sort-rød-gyldne Baand, det sidste kruset. 21 mm. Forgyldt Messing. Tab. IV, 33.

GRAVEREDE ERINDRINGS-TEGN.

53) Rhomboidalt Stykke Kobber. Med kursiv Skrift *Vom* | *Linien-Schiffe* | *Chr. VIII.* | *Eckernförde* | *d. 5 April 1849* | for Enderne Stregeornamenter. $^{40}/_{18}$ mm. Tab. IV, 39.

54) Skjoldformet Stykke Kobber. Med samme Indskrift. $^{25}/_{18}$ mm. Tab. IV, 40.

55) Rundt Stykke Kobber. Med samme Indskrift, begrænset af en quadratisk Linieramme, udenfor hvilken slyngede Ornamenter. 18 mm. Forsølvet.

56) Ottekantet Stykke Kobber. Med *v. Chr. VIII* | *Eckernförde* | *d. 5 April* | *1849* | $^{11}/_{11}$ mm. Tab. IV, 41.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

INDHOLD.

Side.

Indledning . . . . . 7.

1848.

1ste Kapitel. Tilstanden i Sønderjydland og Kongeriget i de nærmeste Aar før 1848 13.
2det — Fra Frederik den 7des Tronbestigelse til Krigens Udbrud . . . . . 27.
3dje — Oprørets Udbrud . . . . . 44.
4de — Hær og Flaade rustes . . . . . 62.
5te — Bov . . . . . 87.
6te — Ved Danevirke . . . . . 108.
7de — Slesvig-Slaget . . . . . 126.
8de — Fra Danevirke til Als . . . . . 159.
9de — Følgerne af Slesvig-Slaget . . . . . 178.
10de — Kampen ved Nybøl . . . . . 198.
11te — Dybbøl 5te Juni . . . . . 209.
12te — Det første Felttogs Slutning . . . . . 222.

1849.

1ste Kapitel. Under Vaabenstilstanden . . . . . 3.
2det — Nye Rustninger . . . . . 18.
3dje — Indfald i Sønderjydland . . . . . 37.
4de — Eckernførde . . . . . 52.
5te — Sundeved rømmes. — Vesterhavsøerne. — Flaaden . . . . . 64.
6te — Fægtningen ved Kolding d 20de April. — Slaget ved Kolding d. 23de April 77.
7de — Almind og Gudsø . . . . . 102.
8de — Ryes Tilbagetog i Nørrejydland . . . . . 114.
9de — Fredericias Belejring . . . . . 139.
10de — Fredericia-Slaget . . . . . 150.
11te — Det andet Felttogs Slutning . . . . . 177.

1850.

1ste Kapitel. Under Vaabenstilstanden . . . . . 1.
2det — Forberedelserne til 3dje Felttog . . . . . 14.
3dje — De danske rykke ind i Sønderjydland . . . . . 23.
4de — Helligbæk og Solbro . . . . . 33.
5te — Isted . . . . . 43.
6te — Danevirke. — Rytterfægtning ved Jagel. — Frederiksstads Besættelse. — Fægtningen ved Stentenmühle . . . . . 77.
7de — Mysunde . . . . . 93.
8de — Frederiksstad . . . . . 111.
9de — Krigens Slutning . . . . . 139.

Rettelser og Bemærkninger.

1848.

Side 48 Linje 1 f. o. staar: den nord for Ejderen o. s v.. læs: den syd for Ejderen o. s. v.
„ 53 „ 2 f. o. „ : Bataillon, læs: Bataillonen.
„ 54 „ 6 f. o. „ : indeholde, læs: indkalde.
„ 75 „ 10 f. o. „ : Afdelingschefer, læs: Oberster.
„ 102 „ 1 f. o. „ : Marsch, læs: Marsch-Marsch.
„ 108 „ 3 f. o. „ : Den 20de April, læs: den 10de April.
„ 186 „ 10 f. o. indskydes efter Folkevæbningerne „bleve derfor opløste".
Foruden den Side 53 omtalte Ritmester Torp af 2det Dragonregiment slap ogsaa Premierlieutenant Lautrup over til Lolland.

1849.

Det Side 39—40 indsatte tyske Kort over Dybbøl skal tjene som Oversigtskort til Kampene i Sundeved. Ved en Misforstaaelse ere de langt senere opførte Værker paa Dybbøl Bjærg og paa Als ikke blevne borttagne.

Efter de af Generallieutenant H. Kauffmann, som i 1949 var Souschef ved Overkommandoen, senere givne Oplysninger om de Side 148 sidste Stykke omtalte Raadslagninger før Fredericia-Slaget, har Overkommandoen strax været paa det rene med, at hele Styrken burde bryde frem fra Fredericia, saaledes som det skete, og Landgangsexpeditionerne indskrænkes til Demonstrationer; det ses tillige, at Overkommandoen fra første Færd af har tænkt sig Angrebet begyndt kort efter Midnat.

1850.

Side 85 Linje 13 f. n. staar Henrich von Gagern, læs: Heinrich von Gagern.

Portraiter.

	Aar.	Side.
Baggesen, Artillerikaptajn	50.	69.
Beseler, W. H., Advokat	48.	45.
Bille, Sten, Kommandør	48.	195.
Bonin, General	49.	33.
Bremer, Advokat	48.	45.
Brock, N., Ritmester	49	135.
Bülow, F. R. H. v., General	48	136.
	49.	72.
Christian, Hertug af Avgustenborg	48.	16.
Dalgas, Maler	50.	14.
Dinesen, Artillerikaptajn N. S.	50.	106.
Ernst, Kaptajn N. S.	50.	126.
Esselbach, Hotelværtinde	48.	111.
Faber, Peter, Den tapre Landsoldats Forfatter	50.	158.
Falkenberg, G. A., Kaptajn. N. S.	49.	168.
Fibiger, Artillerioberst	50.	65.
Flensborg, Oberstlieutenant	49.	73.
Flor, Kristian, Professor	48.	18.
Frederik d. 7de, Konge af Danmark	48.	28.
Friederich, Prins af Noer	48.	16.
		45.
Garde, Kommandør	49.	31.
Gerlach, Oberstlieutenant. N. S.	50.	44.
Halkett, General	48.	200.
Hansen, Krigsminister	49.	22.
Hedemann, H. C. v., General	48.	76.
Helgesen, Hans, Oberst. N. S.	50.	112.
		136.
Henckel, Oberstlieutenant N. S.	50.	61.
Hofmann, Kaptajn N. S.	50.	136.
Holst, H. P.		158.
Hornemann, Komponist	50.	156.
Hveberg, Kaptajn N. S.	50.	107.
Jessen, Artillerikaptajn	48.	205.
Kauffmann, H. A. T., Kaptajn	49.	68.
Krabbe, C. F. v, Major	49.	87.
Krabbe, O., Oberst N. S.	50.	99.
Kranold, Kaptajn	50.	55.
Kristian d. 8de, Konge af Danmark	48	19.
Krogh, C. v, General	50.	16.
Krüger, Hans	48.	31.
Kühle, Kaptajn N. S.	49.	161.

	Aar.	Side.
Lerbeck, Politilieutenant	49.	117.
Lehman, Orla, Advokat	48.	24.
Levinsen, Frivillig	50.	19.
Lilholt, Nis Lorentzen, Bonde	48.	17.
Lorck, Læge N. S.	50.	73.
Lorenzen, Peder Hjort-, Stænderdeputeret	48.	20.
Lund, F. C., Maler	50.	155.
Lundbye, J. T., Maler	48.	193.
Lunding, General	49.	140.
Læssøe, Oberst	48.	75.
	50.	53.
Magius, Oberst	48.	135.
Mazanti, Herredsfuldmægtig	49.	133.
Meyer, Ritmester	50.	59.
de Meza, General	49.	43.
Moltke, Carl, Greve	49.	6.
Moltke, C. F., General	50.	15.
Nicolaus I., Kejser af Rusland	50.	3.
Olshausen, Th., Jernbanedirektør	48.	45.
Ploug, Carl, Digter	48.	24.
Prittwitz, General	49.	33.
Recke, Adolf N. S.	50.	158.
Recke, Artillerikaptajn	50.	107.
Reedtz, Kammerherre	49.	10.
Rewentlow, F., Greve	48.	45.
Rosen, S., Lieutenant N. S.	49.	68.
Rye, General	48.	136.
	49.	163.
		179.
Ræder, Philip, Oberst	50.	45.
Schack, S., Kaptajn	50.	88.
Scharffenberg, Kaptajn	49.	153.
Schleppegrell, General	50.	153.
Schepelern, Oberst	50.	38.
Schindel, Major	49.	92.
Schmidt, M. T, Kjøbmand	48.	45.
Simonsen, Niels. Maler	50.	155.
Skau, Lavrids	48.	22.
Sonne, Maler	50.	156.
Stiernholm, Artillerikaptajn N. S.	50.	137.
Stricker, Vilhelm, Kaptajn N. S.	50.	101.
Tillisch, Kammerherre	50.	2.

	Aar.	Side.
Trepka, Oberst	50.	58.
Tscherning, Krigsminister	48.	75.
Vaupell, Otto, Premierlieutenant	50.	56.
Willisen, General	50.	21.
Wilster, Major	50.	39.
Vogt, Major N. S.	50.	116.
Wrangel, General	48.	125.
Würtzen, Ritmester	48.	153.
Wörishöffer, Major	49.	161.
Zahrtmann Marineminister	49.	16.

Billeder.

	Side.
Titelbillede.	
1848.	
Titelvignet F. C. L.	
Indledning	7.
Støtten paa Skamlingsbanken	13.
Avgustenborg	17.
Kiel	27.
Den slesvigholstenske Deputation forlader Hotel d'Angleterre Felt.	35.
Student i Uniform	36.
Indkaldte Soldater paa Vej til Garnisonen Felt.	42.
Kongens Afsked med de først bortdragende Tropper Felt.	43.
Rendsborg	44.
Rendsborgs Overrumpling Felt.	49.
Danske Soldater	65—69.
Marinesoldat paa Post	72.
Orlogsskibe	73.
De første Landsoldaters Afrejse med Jernbanen Felt.	77.
Jensen og Schrøder føres bort som Fanger W. Marstrand	82.
Danske Dragoner adsplitte Friskarer N. S.	87.
	89.
Flensborg	
Batteriet Dinesen ved Bov N. S.	95.
Danske Soldater i Skyttekjæder N. S.	95.
Insurgenternes Tilbagetog langs Stranden Felt.	100.
Insurgenterne fordrives fra Møllebakkerne N. S.	101.
Kaptajn Michelsens Jægere og Kieler-Studenter oprives	102.
Eskadronen Sauerbreys Indhug	103.
Kamp om et Hus i Flensborgs nordre Forstad N. S.	104.
Scene i Flensborg kort efter Byens Indtagelse F. C. L.	105.
Kong Frederik den 7des Indtog i Flensborg Felt.	107.
Jægere ved Danevirke	108.
Fæstningen ved Sandkrug Felt.	121.
Kaptajn Dirckinck-Holmfeldt overfaldes paa Femern Felt.	123.
Forposter foran Danevirke N. S.	126.
General Wrangel med Stab ved Slesvig	129.
Jægere i Fægtning N. S.	132.
Gluds Kanoner ved Bustrup N. S.	133.
Gottorp Slot	149.
Eskadronen Würtzens Indhug Dalgas	152.
N. S.	154.
Snigmorder i Skoven Thiergarten Felt.	155.
Hvil i Skoven N. S.	159.
Bivouak efter Slaget ved Slesvig N. S.	162.
Dragon Borup hugger sig igjennem Felt.	172.
Mecklenborgske Dragoner hugge ind paa 2det Jægerkorps i Oversø Mose N. S.	173.
Danske Jægere i Oversø Mose Dalgas	174.
Scene af Alarmen i Flensborg Felt.	176.
Kanonbaad E. L.	178.
Fangeskibe i Flaadens Leje	179.
Frederik den 7de paa Als N. S.	182.
Tyske Karrikaturbilleder af Frederik den 7de	185—186.
Sindbild der Treue	189.

Side.

Soldater spille Kort . . . . . F. C. L. 192.
Færge mellem Als og Sundeved Langfredag 48. . . . . Lundbye 193.
Lundbyes sidste Skitse. . . Lundbye 194.
Marinens Angreb paa Fredericia E. L. 196.
Soldatər bryde et Hegn . . . . N. S. 198.
Egnen ved Dybbøl. . . . . 199.
Batteriet Jessen ved Nybøl . Dalgas 201. N. S. 202.
Soldater i en Forpostfægtnirg . N. S. 208.
Fægtning i en Skov . . . . . N. S. 209.
Herregaardsskytter . . . . . N. S. 211.
Gardens Angreb. . . . . Dalgas 217.
Slaget ved Dybbøl. . . . . N. S. 218.
Saaredes Forbinding. . . . . N. S. 220.
Hvilende Soldater . . . . . N. S. 222.
Fostbroderskab . . . . . N. S. 223.
De svenske Hjælpetropper i Odense . 224.
Feltvagt ved Hammelev . . . . J. S. 227.
Preussernes Farvel til den tapre Landsoldat . . . . . N. S. 233.
Hærskuet paa Lerbækgaards Mark Felt. 236.

1849.

Titelvignet . . . . . F. C. L.
Den grundlovgivende Rigsdagsforsamling . . . . . Const. Hansen 14.
Soldatens Hjemkomst . . . . . N. S. 23.
Tyske Rigstropper ved Banegaarden i Altona . . . . . 34.
Strandbatteri ved Flensborg . . . . . 35.
Soldater storme over et Gjærde . . . 37.
Fægtningen ved Avnbøl . . . F. C. L. 44.
Forpostfægtning i Sundeved . F. C. L. 45.
Officersoppasser . . . . . N. S. 47.
Fægtningen ved Ullerup . . . F. C. L. 48.
Korvetten „Najaden“ under Sejl . . . 50.
Nordbatteriet ved Eckernførde. . . . 54.
Sydbatteriet ved Eckernførde . . . . 54.
„Kristian d. 8de“ og „Gefion“ i Eckernførde Fjord. . . . . E. L. 56.
Eckernførde . . . . . 58.
Kampens Slutning . . . . . 60.
„Gefion“ i Eckernførde Havn . . . . 61.
„Kristian den 8des“ sunkne Vrag . . 61.
Linjeskibet „Skjold“. . . . . E. L. 62.
To sachsiske Kanoner erobres paa Dybbøl Bjerg. . . . . Felt. 64.
Brohoved i Sundeved . . . . . 65.

Side.

Piket ved Rønhave paa Als . F. C. L. 66.
Et til Forsvar indrettet Hus i Sundeved 67.
Natl. Forpostfægtn. i Sundeved F. C. L. 70.
Ved Strandvagten . . . . . N. S. 70.
Gade i Sønderborg under Beskydningen 71.
Kanonbaad under Sejl . . Eckersberg 74.
Korvetten „Valkyrien“ i Kamp med tyske Dampskibe . . . . . 75.
„Gejser“ i Vesterhavet C. F. Sørensen 76.
Kolding . . . . . N. S. 77—79.
Palisadeport i Kolding . . . . Felt. 80.
Husarernes Angreb ved Kolding. N. S. 88.
Husar Angrebet . . . . . N. S. 90.
Angreb paa Kolding ad Fredericia-Vejen . . . . . F. C. L. 91.
Kampen ved Gudsø . . . . . F. C. L. 112.
Husarvedet . . . . . N. S. 114.
Fægtning i Udkanten af en Skov Felt. 120.
En preussisk Husar fanges . . Felt. 128.
Rytterfægtningen ved Aarhus . J. S. 131.
Scene under Fredericias Belejring N. S. 139.
Trinitatis Kirke i Fredericia under Belejringen. . . . . N. S. 141.
Soldater spille Kort . . . . . F. C. L. 142.
Gade i Fredericia under Bombardementet . . . . . 144.
Angreb i Mørke . . . . . F. C. L. 145.
Insurgenternes Flugt over Randsfjord Felt. 150.
Foran en fjendtlig Skanse . . . N. S. 154.
Tyskernes Modangreb . . . . . 155.
Stormen paa Skansen ved Egum-Vejen . . . . . J. S. 156.
Storm paa en Skanse . . . . . 159.
Stormen paa Trælle-Skansen. . N. S. 164.
Danebrog plantes paa Brystværnet F. C. L. 167.
Slesvig-Holstenernes Park ved Hejse Kro tages . . . . . J. S. 170.
Under Forfølgning. . . . . F. C. L. 172.
Et Lommetørklæde, der solgtes af en Væver som fulgte med Hæren . . 176.
Danske Fanger indskibes. . . . . 182.
Indtoget i Kjøbenhavn. . . . Monies 184.
Indtoget af Vesterport. . . . . Felt. 185.

1850.

Titelvignet . . . . . F. C. L.
Paa Marschen . . . . . N. S. 23.
Hekla skyder v. d. Tann i Brand E. L. 26.

		Side.
Bivouak i en Skov	N. S.	27.
Planen for Isted-Slaget drøftes i Bilskov Kro	S. Schack	31.
Blænkere	F. C. L.	33.
Isted Hede		41.
Egnen ved Isted	N. S.	43.
Slaget ved Isted den 25de Juli	J. S.	44.
Stormen paa Landsbyen Isted		49.
Indhug af danske Dragoner ved Øvre Stollik	N. S.	56.
Scene fra Kampen i Øvre Stollik	N. S.	57.
Lieutenant Carstensen falder	N. S.	60.
Kampen i Øvre Stollik	J. S.	62.
Lieutenant Ludvigsen og hans Jægere storme over den brændende Solbro Felt.		66.
Et fjendtligt Rytterangreb afvises		70.
Batteriet Dinesen ved Vedelspang	N. S.	72.
Slesvig - Holstenernes Ankomst til Rendsborg		74.
Saarede kjøre til Flensborg	N. S.	75.
Hvilende Soldater	N. S.	77.
Et Stykke af den gamle Vold		77.
Livet i Barakken	F. C. L.	78.
Baraklejr		81.
Livet i Barakken	F. C. L.	82.
Mysunde 1850	N. S.	93.
Batteriet Dinesen ved Mysunde	N. S.	103.
Kampen ved Mysunde	N. S.	104.
Frederiksstad		111.
Ejderdiget		120.
Soldater hjælpe med at redde fra et brændende Hus	N. S.	124.
Frederiksstads Bombardement	N. S.	128.
Helgesen ved Frederiksstad	N. S.	132.
Mølleskansen		133.
Bag Mølleskansen		134.
Brevskrivere		139.
En Snaps paa Posten	Ed. Lehmann	140.
Paa Forpost	N. S.	144.
Kogning ved Forposterne	N. S.	146.
Æresporten paa Gammeltorv	F. C. L.	149.
Knippelsbro i Indtogsdagene		150.
Festmaaltid for hjemvendende Soldater		150.
Ridehusets Udsmykning ved Festmaaltiderne		152.
Gravhøjen over Heltene fra 6te Juli		155.
Den tapre Landsoldat		156.
Bülows Grav paa Dybbøl Kirkegaard		157.
De ved Isted faldnes Grav paa Flensborg Kirkegaard		157.
Naive Billeder		159.

N. S. betyder Professor Niels Simonsen. F. C. L. betyder Maleren F. C. Lund. J. S. betyder Maleren J. Sonne. E. L. betyder Maleren Emanuel Larsen. Felt. betyder at Billedet er omtegnet efter W. Holst „Felttogene".

Fortegnelse over Kort.

	Side.
1848.	
Bov	92.
Egnen syd for Eckernførde	117.
Tyskernes Fremmarsch mod Slesvig By 23de April 1848	127.
Avantgardens Kamp ved Bustrup og Bülows Angreb	139.
Kampen ved Annettenhöhe Kl. 5 Eftmd.	145.
Egnen ved Oversø	171.
Dybbøl 28de Maj	203.
Dybbøl 5te Juni	213.
1849.	
Kort over Dybbøl. (Tysk Original)	40.
Bugten ved Eckernførde	52.
Egnen om Kolding	84.
Kolding 1849	85.
Gudsø	110.
Jyllands østlige Del mellem Vejle og Randers	116.
Fredericias Omegn	140.
Valpladsen ved Fredericia	154.
1850.	
Valpladsen ved Isted	42.
Kort over Solbro	67.
Kort over Vedelspang	71.
Egnen ved Mysunde	97.
Frederiksstad	114.

Meddelelse til Bogbinderen om Indsættelse af Kort og løse Billeder i „Felttogene".

1848.

Kort over Sønderjylland . . . . . mellem pag. 6—7.
Soldater fra 48—50 (Fodgarder, Infaterist, Jæger, Artillerist) . . . . . — 65—66.
— - — (Husar, Dragon, Hestgardist) . . . . . — 68—70.
Krigsskibe . . . . . — 73—74.
Jensen og Schrøder føres bort som Fanger . . . . . mellem — 82—83.
Kort over Bov . . . . . — 92—93.
— over Ekernførde . . . . . — 117—118.
— over Tyskernes Fremmarschs mod Slesvig . . . . . — 127—128.
— Avantgardens Kamp ved Bustrup og Bülows Angreb . . . . . — 135—140.
— Kampen ved Annettenhöhe Kl. 5 Eftmd. . . . . — 145—146.
Bivouak efter Slaget ved Slesvig . . . . . — 161—164.
Kort over Dybbøl 28de Maj . . . . . — 203—204.
Soldater i en Forpostfægtning . . . . . mellem — 208—209.
Kort over Dybbøl 5te Juni . . . . . — — 213—214.
Preussernes Farvel til den tapre Landsoldat . . . . . — — 233—234.

1849.

Soldatens Hjemkomst . . . . . pag. 23—24.
Kort over Dybbøl (Tysk Original) . . . . . — 39—42.
Ved Strandvagten . . . . . mellem — 70—71.
Kort over Egstrup og Kolding (2 Halvsides Kort) . . . . . — — 83—85.
— over Aarhusegnen . . . . . — — 116—117.
— over Fredericias Omegn
Trinitatis Kirke i Fredericia under Belejringen . . . . . — — 140—141.
Valpladsen ved Fredericia . . . . . — — 154—155.
Et Lommetørklæde samt et Avis-Salonens Nyhedsblad . . . . . — — 176—177.
Indtoget i Kjøbenhavn . . . . . — — 184—185.

1850.

Kort over Valpladsen ved Isted . . . . . mellem pag. 42—43.
Slaget ved Isted d. 25de Juli 1850 . . . . . — — 44—45.
Indhug af danske Dragoner ved Øvre Stollik . . . . . — — 55—57.
Kort over Mysunde ved Store Bredning . . . . . — — 96—98.
— over Frederiksstad ved Ejderen . . . . . — — 114—115.
Frederiksstads Bombardement . . . . . — — 128—129.
Helgesen ved Frederiksstad . . . . . — — 132—133.
En Snaps paa Posten . . . . . — — 140—141.
Paa Forpost . . . . . — — 144—145.
Festmaaltid for hjemvendende Soldater . . . . . — — 150—151.
Ridehusets Udsmykning ved Festen for de hjemv. Soldater (2 enkelte Blade) . . . . . — — 152—153.
Naive danske og tydske Billeder fra Krigsaarene (2 enkelte Blade) — — 159.

foto 20219